

PDEA's
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar Pune - 411028.

3.5.1 - Number of Collaborative activities for research, Faculty exchange, Student exchange/ internship during the year 2021- 2022

Sr. No.	Title of the collaborative activity	Name of the collaborating agency
1	Student Exchange	Margam Institute of Dance and Drama. Hadpsar. pune 28
2	Student Exchange	The Rising Stars Production Acating Institute, Manjari.Pune28.
3	Employability Skills Training	Jetking Hadapsar Learning Centre
4	Employability Skills: Writing Email	Jetking Hadapsar Learning Centre
5	Research Activity : Research Project	Karmvir Bhaurao Patil Nagari Sahakari Patsanstha, Hadapsar, Pune
6	Study Tour	Mahabaleshwar Vai Pachgani
7	Guest Lecture on water conservation methods	Pani Panchayat
8	Student Exchange : participation in tree plantation	Nisargraja Maitra Jiwanche
9	Field Visit : Lecture on Drone Survey	Terra Informatic Services
10	Guest Lecture on Carrier Opportunity	Institutes of Chartered Accountants of India, Subhashnagar, Chaitanya Colony, Hadapsar, Pune 411028
11	The guest lecture on MBA CET Entrance Exam Preparation by Prof. More, Prof. Sathe and Prof. Walhekar	Mahatma Phule Instituste of Management and Computer Studies, Hadapsar, Pune411028
12	Guest LectureThe guest lecture of Smt. Dpika Satav on Accounting and Taxation policies in Sugar Industries.	Shreenath Mhaskoba Sahakari Kharkhana LTD., Shreenathnagar, Patedhan, Tal. Daund, Dist. Pune
13	Guest lecture on advance excel of director of Disha institute Mr Rajendra Heagadkar	Disha Computer Institute, Hadapsar, Pune
14	Teacher exhcnage : Guest Lecture	Vishwakarma College of Arts,Commerce & Science
15	Student Exchange :Soft Skill	Mango Woods Pvt.ltd.
16	Placement Activity	Mango Woods Pvt.ltd.
17	Student Exchange	Paisa Promise(Finance)
18	Internship	Northen Machineory and Training Institute
		Tycoon services
		Shreenath Communication
		Saikranti Tractors
		Rohit Gurva Firm
		Kiran associates
		Balaji Financial Services
		KSB Tractos Saswad Road

		Cast You DigitalCasting Agency
		Gaurav Traders Market yard
		S.Kumar Wadewale
		Kothari Cars
		Mauli Industries
		Shubhamvastu PVT LTD
		Surya Enterprises
		Bharat Forge Ltd
		C-tech NutriScience
		Kothari Cars Pvt Ltd
		Shree Charbhuj Cycle Mart
19	Lecture on Carrer Oppurtunities in Future	RXN
20	Students and faculty training under exchange program	Archic Remedies PVT. Ltd
21	Student Exchange : Guest Lecture	S. M. Joshi College, Hadapsar, Pune-28
22	Student Exchange :Study tour	Ross Life Science, Bhosari, Pune
23	Medical Activity Camp : Bone Density Checkup Camp for all Employees	Borate Hospital (Accident, Orthopaedic & General) Bhekrai Nagar, Pune-Saswad Road, Fursungi, Pune-08
24	Health Checkup Camp	Borate Hospital (Accident, Orthopaedic & General) Bhekrai Nagar, Pune-Saswad Road, Fursungi, Pune-08
25	Medical Dental Camp :	Dr. Dhawale's Face Clinic (Skin, Hair, Dental and Sliming), Hadapsar, Pune
26	Medical Health Checkup Camp	Apollo-Manjari Multispeciality Hospital, Pune-412307
27	Health Check up for Students and Employees	Apollo-Manjari Multispeciality Hospital, Pune-412307
28	Faculty exchange	Golden Agri, Sadesatra Nali, Hadapsar, Pune
29	Industry Visit : Quality control and Quality assurance testing	Toxindia, Jejuri, Pune
30	Research Activity :Research Project	Ratana Gear PVT LTD Pune
31	On Job traning/Internship :Faculty/Staff Development, Conducting Campus Drive, Seminar, Research, Conference and Workshops, Live projects	BGM Technology, Wagholi, Pune Ph. No: 8411850101 Email : hr@bgmtechnologies.com
32	Seminar :Faculty/Staff Development, Conducting Campus Drive, Seminar, Research, Conference and Workshops,	Elite Softwares, Kothrud, Pune
33	Student exchange	QuickHeal Foundation
34	Placement Activity	Data Science Lab

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळ

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे-28

सांस्कृतिक विभाग

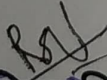
दिनांक : 28/04/2022

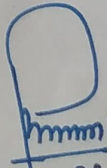
सूचना

सांस्कृतिक विभागामार्फत विद्यार्थ्यांच्या कला गुणाचा विकास होण्यासाठी सांस्कृतिक कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात येत आहे .(नृत्य, गायन, मिमिग्री, जिंगल) आदींचे शास्त्रोक्त प्रशिक्षण प्रा.दिवटे के.के.व भार्गव अकैडमी चे शिल्पा धावने व द रायजिंग स्टार प्रोडक्शन चे चेअरमन मा.कदम हे दिनांक 6 मे 2022 या दिवशी मार्गदर्शन व प्रात्यक्षिक देणार आहेत व येथे निवडलेले विद्यार्थीच 12 मे 2022 रोजी होणाऱ्या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमध्ये सहभागी होतील याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी .

दिनांक - 06/05/2022

स्थळ - वाणिज्य विभाग सेमिनार हॉल (दूसरा मजला)

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
डॉ. राजेश रसाळ

6-30/4/2022
प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे 411026.

डॉ. पंडित शेळके

आ- 3/अण्ड / 2022-23/ 986-9

15.25/2/22

प्रति,
प्रा. काशीनाथ दिवटे
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे -28

विषय - महाविद्यालयात सांस्कृतिक कार्यशाळा घेणे बाबत

मा.महोदय ,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते कि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर [वाणिज्य सेमिनार हॉल] येथे दिनांक 6 मे 2022 रोजी सकाळी 10 वाजता अभिनय ,गायन,वादन या कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले आहे .तरी आपणास विनंती आहे की कृपया आपण महाविद्यालयात उपस्थित राहून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे.

धन्यवाद !

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-२८

प्रचार्य
2023014
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-४११०२८.

सा. १/अनन/२०२२-२३/१४०-३

दि. २३/१/२०२२

प्रति,
मा.चेअरमन
सुशील कदम
रायज़िंग स्टार प्रोडक्शन

विषय - महाविद्यालयात सांस्कृतिक कार्यशाळा घेणे
बाबत

मा.महोदय ,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते कि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर [वाणिज्य सेमिनार हॉल] येथे दिनांक ६ मे २०२२ रोजी सकाळी १० वाजता अभिनय ,गायन,वादन या कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले आहे .तरी आपणास विनंती आहे की कृपया आपण महाविद्यालयात उपस्थित राहून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे.

धन्यवाद !

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-२८

प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-४११०२८.

प्रति,
मा.चेअरमन
शिल्पा दानवे
मार्गव डान्स अकॅडमी

विषय - महाविद्यालयात सांस्कृतिक कार्यशाळा घेणे

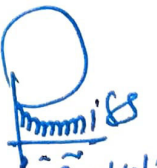
बाबत

मा.महोदय ,

वरील विषयास अनुसरून आपणास कळविण्यात येते कि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर [वाणिज्य सेमिनार हॉल] येथे दिनांक 6 मे 2022 रोजी सकाळी 10 वाजता अभिनय ,गायन,वादन या कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले आहे .तरी आपणास विनंती आहे की कृपया आपण महाविद्यालयात उपस्थित राहून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे.

धन्यवाद !

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-२८

30/4/2022
प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-४११०२८.

Participants

Sr. No.	Name of Students	Signature
1	✓ Dimpal. Raju. Khude.	~~Khude.~~
2	✓ Anushka. Sundarrao. Nimbalkar.	~~Anushka.~~
3	✓ Harshada Sunil Kamble	~~Harshada~~
4	✓ Shital Tulcaam Rakte	~~Shital~~
5	~~Disha Anant~~ Badbe	~~Disha~~
6	✓ Chandane Shital Vilas	~~Shital~~
7	✓ Kamble Pranali Pravin	~~Pranali~~
8	✓ Ganesh Ghisatal Kumavat	~~Ganesh~~
9	✓ Mahesh Abhimanyu Dongare	~~Mahesh~~
10	✓ Kokate Rushikesh Popat	~~Kokate~~
11	✓ Bhosale Siddhant Sunil	~~Bhosale~~
12	✓ Anklesh Akash Nete	~~Anklesh~~
13	✓ Geikwad Geyatri Santosh	~~Geyatri~~
14	✓ Bhujbal Aadesh Sunil	~~Bhujbal~~
15	✓ Patil Vitthal Manohar	~~Patil~~
16	✓ Janhari Nizmal Deore	~~Janhari~~
17	✓ Anjana Raju chaluwadi	~~Anjana~~
18	✓ Sanjana Raju chaluwadi	~~Sanjana~~
19	✓ Neha Hanumant Kadam	~~Neha~~
20	✓ Sharan Johnson Shrisundar	~~Sharan~~
21	✓ Rashmi Dilip Vasav	~~Rashmi~~
22	✓ Sanskruti Somnath Shinde	~~Sanskruti~~
23	✓ Sunny. Arvind. Sudrik	~~Sunny~~
24	✓ Dipeeka Rajesh Rathor	~~Dipeeka~~
25	✓ Sonita Dhondiram Shinde	~~Sonita~~
26	✓ Undre Akanksha Devidas	~~Undre~~
27	✓ Sonali Santosh Hippakkar	~~Sonali~~
28	✓ Aarti Shankar Salunke	~~Aarti~~
29	✓ Disha Nirutti Akhade	~~Disha~~
30	✓ Sharada Uttam Natu	~~Sharada~~
31	✓ Shafik. Shafik. Sulaman Shaikh	~~Shafik~~
32	✓ Anushka Jadhav.	~~Anushka~~
33	✓ Namrata Anand	~~Namrata~~
34	✓ Sagde Darshak Eknath	~~Sagde~~
35	✓ Vishnawi Nik	~~Vishnawi~~
36	✓ Eknath Mangesh More	~~Eknath~~
37	✓ Ashwini Ankush Gulwad	~~Ashwini~~
38	✓ Sakshi Datta Gholap.	~~Sakshi~~
39	✓ Kundan Padmakar Mindhe	~~Kundan~~
40	✓ Asmita Ravindra Bhise	~~Asmita~~

Name of Teacher

Annasaheb Magar College

Department of Education

Annasaheb Magar College

Sr. No.	Name of Students	Signature
1	Janhavi Nirmal Deore	~~Janhavi Deore~~
2	Ganesh Ghisulal Kumavat	~~Ganesh Kumavat~~
3	Kokate Rushikeshu Popat	~~Rushikeshu Kokate~~
4	Disha Pururutti Akbade	Disha Akbade
5	Anklesh Akash Nettle	Anklesh
6	mahesh Abhimanyu Rangare	mahesh
7	Kubdar Padmakar Munde	~~Kubdar Munde~~
8	Altaf Shubham Senene (AMCC-BBAOB)	Altaf
9	Naik Vaishnavi Ashok	~~Naik Vaishnavi~~
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20	गायन स्पर्धा प्रथम, द्वितीय, तृतीय व अजेतार्थ	
21		
22	विद्यार्थी -	
23		
24		
25		
26	✓ ① Anklesh Akash Nettle	
27	② Ganesh Ghisulal Kumavat	
28	③ Janhavi Nirmal Deore	
29	अजेतार्थ - Shubham matter	
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		
37		
38		
39		
40		

Name of Teacher

Dr. Awate G.D.

Shubham Kadam

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख
अन्नासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे - २८

ATTENDANCE SHEET

Department of culturel

One day culturel work shop 6 may 2022

Class Teacher

H.OD.

✓ Aditya Dattatray Undre	~~Amals~~
✓ Fasaad Dull Kambale	<u>Kambale</u>
✓ Mahadik Shubham Dattatray	~~Shubham~~
✓ RAHUL SANTOSH JOSHI	<u>Rahul</u>
✓ Sharon Johnson Shrisunder	<u>Sharon</u>

हडडसर, डुणे-२ॢ
(सुवर्णमहोत्सवी वर्ष)

एकदिवसीय
सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यशाळा
शुक्रवार दि. ६ मे २०२२

प्रमाणपत्र

कु./श्री.

यांनी अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, सांस्कृतिक विभाग द्वारा आयोजित एकदिवसीय सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यशाळेत सहभाग घेतल्याबद्दल सदर प्रमाणपत्र प्रदान करण्यात येत आहे.

प्रा.काशिनाथ दिवटे
समन्वयक

डॉ.राजेश रसाळ
सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

डॉ.प्रशांत मुळे
उपप्राचार्य

डॉ.अनंत माने
उपप्राचार्य

डॉ.पंडित शेळके
प्राचार्य

पुणे जिल्हा मंडळी

अण्णासाहेब विद्यालय हडपसा

एक दिवस प्रशिक्षण

अध्यक्ष

प्रमुख

समन्वय

साळ (श्यांक्कगो)

२२

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळची
आसहिब मगर महाविद्यालय
पुणे २१
दिवसीय सांस्कृतिक प्र
अध्यक्ष - डॉ. शिवाजी शेळके
प्रमुख पाहुणे - डॉ. दानवे
समन्वय

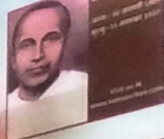
DEPARTMENTAL LIBRARY

हिं

महाराष्ट्र
महाराष्ट्र
महाराष्ट्र

ANNASAH
MAHAVID
Hadapsar,

श्री श्री विभागाध्यक्ष महोदय

ANNASAHEB MAGAR
MAHAVIDYALAYA
Hadapsar, Pune-28

File No. 4

सुखी शिक्षा मिशन
समाजसेवा-मंगर महाविद्यालय हृदयभर
एक दिवसीय सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यक्रम
आयोजन - डॉ. अशोक शिंदे
प्रमुख पाठ्यक्रम - सांस्कृतिक गाने, नृत्य, कला
प्रदर्शन

NIKE

P. MAGAR

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळ

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे-28

सांस्कृतिक विभाग

दिनांक : 28/04/2022

सूचना

सांस्कृतिक विभागामार्फत विद्यार्थ्यांच्या कला गुणाचा विकास होण्यासाठी सांस्कृतिक कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात येत आहे .(नृत्य, गायन, मिमिग्री, जिंगल) आर्दीचे शास्त्रोक्त प्रशिक्षण प्रा.दिवटे के.के.व भार्गव अकैडमी चे शिल्पा धावने व द रायजिंग स्टार प्रोडक्शन चे चेअरमन मा.कदम हे दिनांक 6 मे 2022 या दिवशी मार्गदर्शन व प्रात्यक्षिक देणार आहेत व येथे निवडलेले विद्यार्थीच 12 मे 2022 रोजी होणाऱ्या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेमध्ये सहभागी होतील याची विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी .

दिनांक - 06/05/2022

स्थळ - वाणिज्य विभाग सेमिनार हॉल (दूसरा मजला)

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-28
डॉ. राजेश रसाळ

bmmiES
30/4/2022
प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे-28
899026.
प्राचार्य

डॉ. पंडित शेळके

एकदिवसीय
सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यक्रम
शुक्रवार दि. ६ मे २०२२

प्रमाणपत्र

कु./श्री.

यांनी अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, सांस्कृतिक विभाग द्वारा आयोजित एकदिवसीय सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यशाळेत सहभाग घेतल्याबद्दल सदर प्रमाणपत्र प्रदान करण्यात येत आहे.

प्रा.काशिनाथ दिवटे
समन्वयक

डॉ.राजेश रसाळ
सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

डॉ.प्रशांत मुळे
उपप्राचार्य

डॉ.अनंत माने
उपप्राचार्य

डॉ.पंडित शेळके
प्राचार्य

हडडसर, डुणे-२ॢ
(सुवर्णमहोत्सवी वर्ष)

एकदिवसीय
सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यशाळा
शुक्रवार दि. ६ मे २०२२

प्रमाणपत्र

कु./श्री.

यांनी अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, सांस्कृतिक विभाग द्वारा आयोजित एकदिवसीय सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यशाळेत सहभाग घेतल्याबद्दल सदर प्रमाणपत्र प्रदान करण्यात येत आहे.

प्रा.काशिनाथ दिवटे
समन्वयक

डॉ.राजेश रसाळ
सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

डॉ.प्रशांत मुळे
उपप्राचार्य

डॉ.अनंत माने
उपप्राचार्य

डॉ.पंडित शेळके
प्राचार्य

हिंदी के महान रचनाकार

TE 6 PRO
CAMERA

सुखी शिक्षा शिक्षण मंत्रालय
समाजसेवा-मगर महाविद्यालय हृदयपुर
एक दिवसीय सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यक्रम
आयोजक - डॉ. शिव शर्मा
प्रमुख पाठ्य - साधना गजपते, सुशील कर्मा

NIKE

P. MAGAR

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळीचे

अण्णासाहेब आचार्य विद्यालय हॉल

एक दिवसीय

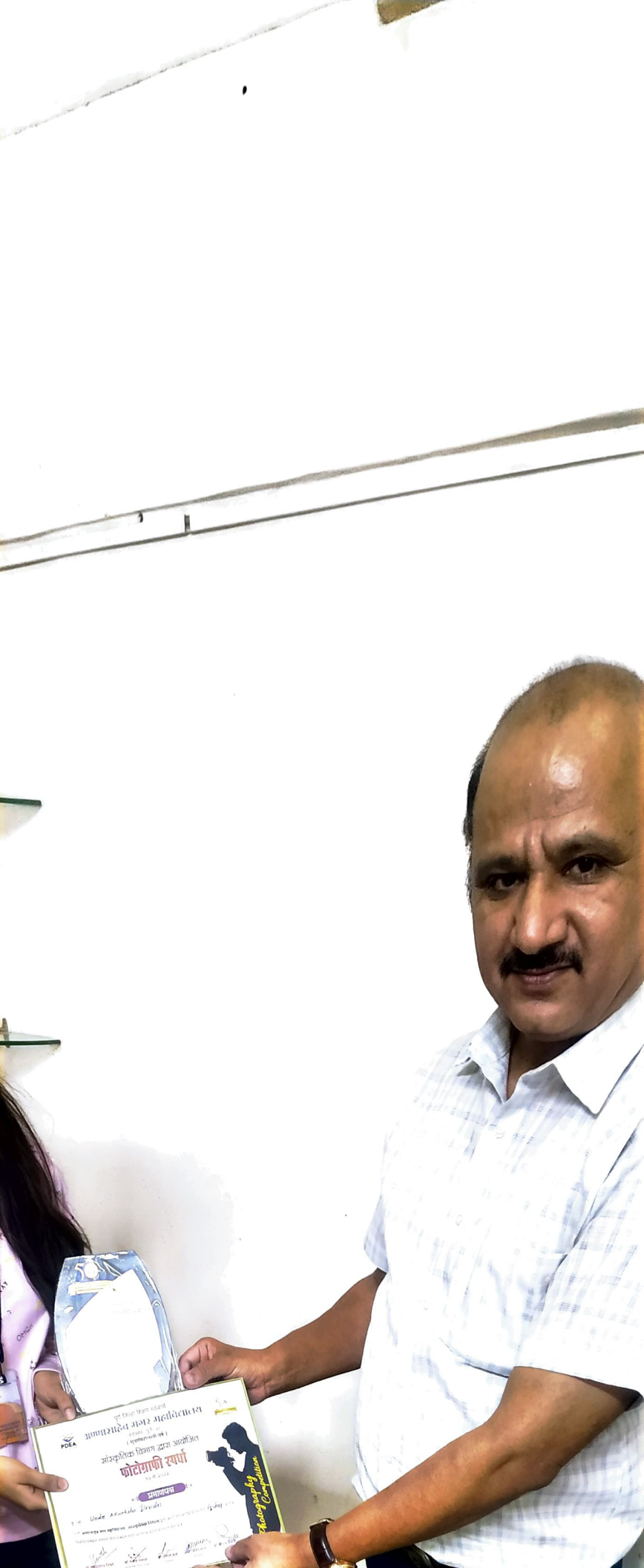
प्रशिक्षण

अध्यक्ष

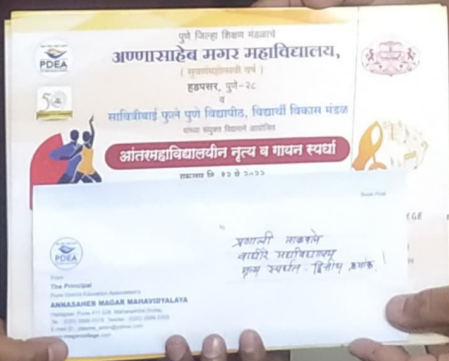

REDMI NOTE 6 PRO
MI DUAL CAMERA

पूरे देश में एक ही भाषा में
प्रमाणपत्र अंतर मातृभाषा
(संस्कृतित भाषा)
सांस्कृतिक विभाग द्वारा आयोजित
फोटोग्राफी स्पर्धा
मार्च 2022
प्रमाणपत्र
श्री. उदे अकांक्षा सिन्धी
संस्कृतित भाषा में लेखन प्रतियोगिता में भाग लेने के लिए
प्रमाणपत्र प्राप्त करने के लिए प्रमाणपत्र प्राप्त करें

Along with Completion

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळ
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
पुणे

एकदिवसीय
सांस्कृतिक प्रशिक्षण कार्यशाळा
शुक्रवार दि. १ मार्च २०२२

The Principal
Pune District Education Association
ANNASAHEB MARGAR MAHAVIDYALAYA
Mandale, Pune - 411 004, Maharashtra, India
Phone: 020-2698 0343
E-mail: annasaheb@pdeapune.com

संस्थान प्रमुख
श्री. अण्णासाहेब मगर
अ. म. म. महाविद्यालय
पुणे

One Day Webinar on
“EMPLOYABILITY SKILLS”

24th, August 2021

Organized by

English Department

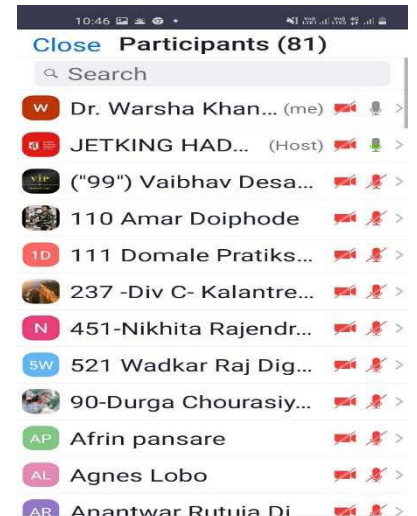
Pune District Education Association’s

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune,

Maharashtra – 411028, India

Webinar Report

Department of English, Annasaheb Magar College has signed an MOU with Jetking, Hadapsar Learning Center. A webinar was organized regarding the Employability Skills for the students on 24th August, 2021. 81 students benefited from this webinar. Dr. W. S. Khandewale, Head, Department of English compered and organized the program. Mr. Suresh Patel made a PowerPoint presentation on various fields for EMPLOYABILITY and elaborated on the skills that are required for post pandemic employment opportunities.

Pune District Education Association's

ANNA SAHEB MAGAR MAHAVIDYALAYA

Hadapsar, Pune - 411 028 ☎ 020 - 2699 0376 Fax : 020 - 2699 0353

E-mail : plasma_amm@yahoo.co.in • Website : www.amc.pdeapune.org
Affiliated to Savitribai Phule Pune University • Id No. : PU/PN/ASC/029/1971 • Jr.Coll.No. 11.15.005 (Mah.)

• Re-Accredited by NAAC at 'A' Grade • Best College Award by Savitribai Phule Pune University

Managing Trustee

Outward No. : AMMH /

Date :

President
Ajit Pawar

Vice President
Rajendra Ghadge

Hon. Secretary
Adv. Sandeep Kadam
Senate Member
Savitribai Phule Pune University, Pune

Treasurer
Adv. Mohanrao Deshmukh

Dy. Secretary
L. M. Pawar

Principal
Dr. Pandit Shelke

DEPARTMENT OF ENGLISH

NOTICE **22/08/2021**

All students of F.Y.B.Com are hereby informed that the
Department of English in MOU with Jetking Hadapsar Learning Centre
is organizing One Day Webinar on EMPLOYABILITY SKILLS
On 24 August 2021 at 10.00 am. Please join the following link.

<https://us04web.zoom.us/j/76774012147?pwd=UmRWT0MzdmFrRnQvRExNcUhpbDRGUT09>

Dr. Khandewale W.S
Head, Department of English

Head,
Department of English,
Annasaheb Magar Mahavidyalaya,
Hadapsar, Pune - 411 028.

Dr. P.N. Shelke

Principal
PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

MEMORANDUM OF UNDERSTANDING

Signing Ceremony

2021-22

Between

PDEA'S

ANNA SAHEB MAGAR COLLEGE, HADAPSAR, PUNE

(ENGLISH DEPARTMENT)

AND

JETKING HADAPSAR LEARNING CENTER, PUNE

**Pune District Education Association's
Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune,
Maharashtra – 411028,**

**Webinar Participant Sheet
(2021 – 2022)**

One Day State Level Webinar on “Employability Skills” 24th, August 2021

S.N.	Name
1	Dr. Warsha Khandewale
2	Prof. Shashi Walmiki
3	Prof. Dheeraj Deshmukh
4	Prof. Shivraj Tengse
5	Jetking Hadapsar Learning Centre
6	Siddhesh Jadhav
7	Vaibhav Desai
8	Satyabhama
9	Shruti Balaji
10	Shinde Sonali
11	Pujari Shweta
12	Vivek Raut
13	Govind Chitodiya
14	Amar Doiphode
15	Domale
16	Shinde Adesh
17	Shruti Salvi
18	Sneha Bhosale
19	Snehal Gaikwad
20	Sonali Shinde
21	Surekha Thombare
22	Tanuja Awate
23	Trupti Pawar
24	Jyotsna Sathe
25	Kamble Ankita
26	Khandagale Kiran
27	Kunal Choudhari
28	Lonkar Sakshi
29	Mangesh Deshpande
30	Manisha Mourya
31	Marale Shraddha
32	Nikita Gaikwad
33	Nilawari Gajre
34	Padma Pujari
35	Pawar Swapnali
36	Davne Nikita
37	Deepali Ghure
38	Deepti Wadkar
39	Divya Chavan

40	Gayatri Yadav
41	Ganesh Gandhile
42	Ghule Gayatri
43	Umashree Mhetre
44	Yogita Choudhari
45	Yuvraj Bhosale
46	Shewale Vaishnavi
47	Payal Gaikwad
48	Poonam Donhe
49	Prajakta Thorat
50	Prakash Godage
51	Pranjal More
52	Prateek Nikshe
53	Prateeksha Phand
54	Preeti Mhetre
55	Reshma Mandhare
56	Riya Choudhari
57	Sahil Div C
58	Sejal Sonawane
59	Jadhav rutuja
60	Jay Dongare
61	Jyotsna Sathe
62	Kadambari Zende
63	Deepti Manoj
64	Pranav Choudhari
65	Durga Chourasia
66	Adekar Sayali
67	Akanksha Hinge
68	Rutuja Anantwar
69	Anchal Kalbhor
70	Sandhya Antu
71	Anushree Bhosale
72	Amrut Bilagi
73	Kshitija Choudhari
74	Domale Prateeksha
75	Aditya Rajendra
76	Sneha Jagtap
77	Kalanre
78	Kudale Akash
79	Samruddhi Malode
80	Shivani Avhale
81	Kshitija Mane

**One Day Webinar on
“Writing Emails”**

25th August, 2021

Organized by

English Department

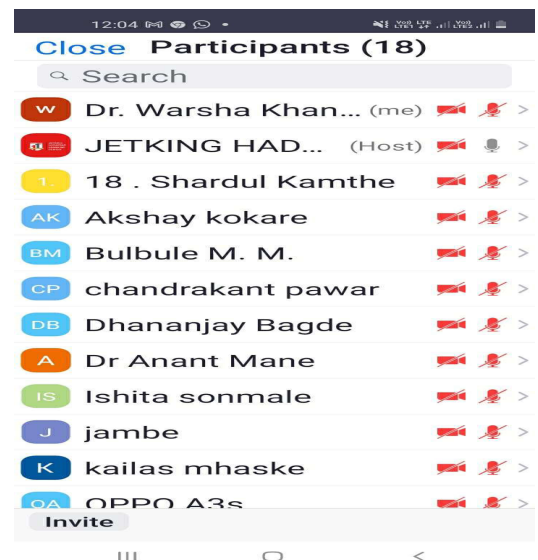
Pune District Education Association’s

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune,

Maharashtra – 411028, India

Webinar Report

A One Day webinar was organized by the English Department on how to write emails for non-teaching staff on 25 August,2021 as per the MOU with Jetking Learning Center, Hadapsar, Pune-28. The program was conducted by Dr. Warsha Khandewale, Head of Department of English. It was attended by 28 administrative staff from office and library. The art of writing emails professionally was presented by Mr.Suresh Patel in a very lucid language.

MEMORANDUM OF UNDERSTANDING

Signing Ceremony

2021-22

Between

PDEA'S

ANNASAHEB MAGAR COLLEGE, HADAPSAR, PUNE

(ENGLISH DEPARTMENT)

AND

JETKING HADAPSAR LEARNING CENTER, PUNE

Pune District Education Association's

ANNA SAHEB MAGAR MAHAVIDYALAYA

Hadapsar, Pune - 411 028 ☎ 020 - 2699 0376 Fax. : 020 - 2699 0353

E-mail : plasma_amm@yahoo.co.in • Website : www.amc.pdeapune.org

Affiliated to Savitribai Phule Pune University • Id No. : PU/PN/ASC/029/1971 • Jr.Coll.No. 11.15.005 (Mah.)

• Re-Accredited by NAAC at 'A' Grade • Best College Award by Savitribai Phule Pune University

Managing Trustee

Outward No. : AMMH /

Date :

President
Ajit Pawar

Vice President
Rajendra Ghadge

Hon. Secretary
Adv. Sandeep Kadam
Senate Member
Savitribai Phule Pune University, Pune

Treasurer
Adv. Mohanrao Deshmukh

Dy. Secretary
L. M. Pawar

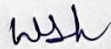
Principal
Dr. Pandit Shelke

DEPARTMENT OF ENGLISH

NOTICE 22/08/2021

All students of F.Y.B.Com are hereby informed
that the Department of English in MOU with
Jetking Hadapsar Learning Centre is organizing
One Day Webinar on "How to write Emails" for Non-teaching staff
On 25 August 2021 at 10.00 am. Please join the following link.

<https://us04web.zoom.us/j/76774012147?pwd=UmRWT0MzdmFrRnQvRExNcUhpbDRkCUT09>

Dr. Khandewale W.S.

HOD, English

Head,
Department of English,
Annasaheb Magar Mahavidyalaya,
Hadapsar, Pune - 411 028.

Dr. Shelke P.N.

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

Pune District Education Association's
Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune,
Maharashtra – 411028,
Webinar Participant Sheet
(2021 – 2022)

S.N.	Name
1	Dr. Warsha S Khandewale
2	Prof. Shashi Walmiki
3	Prof. Dheeraj Deshmukh
4	Prof. Rushikesh More
5	Prof. Shivraj Tengse
6	Mr. Suresh Patel
7	Chandrakant Pawar
8	Dhanajay Bagde
9	Dr. Anant Mane
10	Ishita Sonmale
11	Jambe
12	Kailas Mhaske
13	Oppo A3 S
14	Pranali Bhise
15	Rajesh Bavdhane
16	Redmi
17	Revati Memane
18	Sandip Shinde
19	Vaishali Korde
20	Shardul Kamthe
21	Akshay Kokare
22	Bulbule MM
23	Pawan Kardak
24	Sandhana Kalbhor
25	Kadam
26	Satish Thopte
27	Navnath Gund
28	Harshavardhan

Pune District Education Association's
Annasaheb Magar
Mahavidyalaya Hadapsar, Pune-
411028

NOTICE

Date- 15/03/2022

Name of Department	ECONOMICS	Academic Year	2021-22
Name of the Program	भारतीय आर्थिक पर्यावरण-२ संशोधन प्रकल्प	Class	FYBA Economics Students
		Submission Date-	30/04/2022

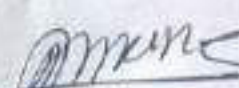
प्रथम वर्ष वगोतील सत्र- २ मधील सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते कि, "कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित, हडपसर, पुणे आणि अर्थशास्त्र विभाग- अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयातील सामंजस्य करारांतर्गत (MoU) उपक्रमानुसार भारतीय आर्थिक पर्यावरण-२ या विषयाचे खाली दिलेल्या संशोधन विषयापैकी कोणत्याही एका विषयावर संशोधन प्रकल्प - Research Project दिनांक ३०/०४/२०२२ पर्यंत जमा करणे अनिवार्य आहे. याची सर्व विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यावी. दिनांक ०५/०४/२०२२ रोजी FYBA- तुकडी- A, B & E आणि ०६/०४/२०२२ रोजी FYBA तुकडी- C & D दुपारी १२.०० ते ०१.०० या वेळेत कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित, हडपसर, पुणे या ठिकाणी भेट देऊन प्रकल्पासाठी आवश्यक माहिती श्री. ईश्वर गायकवाड यांच्याकडून घ्यावी.

संशोधन प्रकल्प विषय खालील प्रमाणे—

१. कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कार्याचा अभ्यास
२. कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेतील बचत खात्याचा अभ्यास
३. कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्जाचा अभ्यास
४. चालू आणि बचत खाते उघडण्याची प्रक्रिया
५. मुदत ठेव खाते उघडण्याची प्रक्रिया

प्रा. प्रविण पोतदार
विषय शिक्षक

डा. अनंत माने
अर्थशास्त्र विभागप्रमुख
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डा. अनंत माने
उप-प्राचार्य

डा. पंडित शेळके
प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे-४११०२८.

Annasaheb Magar Mahavidyalaya

Hadapsar, Pune-411 028 Ph. : 020-26990370

NAME OF THE STUDENT	Sign.	Title of the Research Project	Total 10
Londhe Someshwar & Santosh		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
Borjogale Mayuri, Jivraj		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
Godawatkar Kanteerav Kunal		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Jadhav Omkar Hriday		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
Vadsha Gaddb Harpale		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था - कार्य	08
Karungamni Amit Hiran		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
Tawalkar Rahul Ramchandra		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Jadhav Sunil Abhiman Sunil		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Devkar Ravi Arjun		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Dhorekar Ashish Gorakh		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
Kadam Shweta		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	09
Padule Vikram Subhash		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Kodale Vidya Ramesh		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	09
Kaurav Neha Mohan		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	09
Dharwad Pallavi		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
John Ramesh Vilas		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
Graikwad Amit Bhaskar		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Fukate Gaurav Vikram		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	07
Amisula K. Hole		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचे कार्य	09
Ganwar Vishal Kumbhakar		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास	08
MANEI Anant Manoj		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था इतिहास	08
Shreyas Santosh Hingare		कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था इतिहास	09

(Mr. Patil PR)

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

Annasaheb Magar Mahavidyalaya

Hadapsar, Pune-411 028 Ph. : 020-26990376

NAME OF THE STUDENT	Sign.	Title of the Research Project	Total 10
Ambhikar Akshay Devita		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्थेचा कायदेचा आढावा	08
Bambale Phalshinde Himani		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Dandekar Gaurangsha		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Kale Ganesh Sitaram		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्थेच्या कायदेचा आढावा	08
Karjule Yash Vijay		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Yashve Kale Gokuldas		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	07
MOLEKUNAL ADNY		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Agare Nikita Bharad		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	09
Agarwal Khushi Rajivram		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	07
Agarwal Akshay Babasaheb		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Awade Veerant Monohar		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Agarwal Niranjan		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Kathod Maya Eknath		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Karadhana Ramkumar Mishra		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Ballamwadi Vinod Kundappa		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	07
Bandurshive Kiran Bharat		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	07
Sogvekar Kavay Umesh		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Jadhav Vishnu Parshuram		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Yalavade Pratiksha Bhausaheb		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	09
Boja Shitaji Shirde		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Bhagyashree Natak		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08
Nirani Bhagub Kalyan		कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था यांचे आर्थिक उदात्ताची पद्धत	08

(Mr. Potdar P.K.)

for
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028

Annasaheb Magar Mahavidyalaya

Hadapsar, Pune-411 028. Ph. : 020-26990376

NAME OF THE STUDENT	Sign.	Title of the Research Project	Total 10
Borade Ganesh Paruldas	<i>G.P.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	07
Saundarya Shiroji Chavhan	Saundarya	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	07
Samadhan Gopesh Mane	<i>S.M.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	08
Gaurav Dattaraj Kumbhar	<i>G.K.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	08
Vaishnavi Kasav	<i>V.K.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	07
Murkute Padmini	<i>P.M.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	06
Salunke Tushar	<i>T.S.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	04
Ambekar Purva	<i>A.P.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	08
Dhonde DiPali	<i>D.P.</i>	कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेच्या इतिहास व संस्था	08

(Mr. Potdar P.R.)

For **HEAD**
 Department of Economics,
 Annasaheb Magar College,
 Hadapsar, Pune-411028.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेच्या इतिहास
संशोधकाचे नाव : लोके सोमेश्वर संतोष
PRN NO : 1182109252   Seat No : 16301

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. लोहे सोमेश्वर संतोष

प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो
कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण
करण्यासाठी कविट्ट महाराव पाटील पत्रसंस्थेचा
व्यवस्थापक हा संशोधन प्रकल्प
अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : पुणे

दिनांक : 15-05-2022

~~सोमेश्वर~~
संशोधक
सोमेश्वर
लोहे

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. त्रोई धनेश्वर संतोष

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 चा शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी सर्विदे भक्तिराव पारितोष पत्रकारिता विभाग या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. भार. पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Matar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शंकरे.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : पुणे

दिनांक : 15-5-2022

* कमिटीर मादुराव पारील नागरी वाड पनसंस्था वा इतिहास *

प्रस्तावना :-

बौध्दिक वरि २०२१-२२ या वर्शी भी माळ्यासोडिव मजूर महाविद्यालय प्रथे स.य.ड.आ या वर्जिप्रथे भी शिक्षा शाळे तशीही वर्जिनास्राप्रथे कमिटीर मादुराव पारील नागरी पनसंस्था वा इतिहास) या संस्था माहिती मिळवल्याखा हा तयार करव्याची मला संधी मिळाली

तशीही सादरवा पुढेपुन करतना कमिटीर मादुराव पारील माळ्या जिवनशैलीचे वर्जि तसेच त्यांच्या वैयक्तिक जिवनान त्या बांगल्या प्रथे वरि वडागोडी वेठन गेल्या तशीही त्यांना योग्य पुकारे त्यांच्या जिवन शैलीत संघर्षावर मात करुन गोर गरीब विद्यार्थ्यांसोडि मोलाचे भवे शार्थिक, सामाजिक यसे कार्य केले शाहे

जिवनाप्रथे गर पुढे जायचे सशक्त तर वेळ शार्थिक परिस्थिती, योग्य ससे विचार त्या कामासोडि या सर्वा बाबींवा पुढेपुन योग्य सहाय्यप्रतीक समाजाशि नेवठे अवयागी वेठन ससे कार्य केले

कमवा क्षावि शिक्षा हे त्याचे श्रुद वाक्य शाहे सर्वसाभाव्य शिक्षण प्रस्पर करव्याची गोर गरीब शांना शिक्षण सोयीनुसार व्हावे म्हणुन नवनवीन गोष्टीवा वापर केला

काही काळाने त्यांनी उभवा हावि शिक्षा
 या मोननेतुन वेकु . पतसंस्था यांची उधाळी कुली
 त्यांना त्यांच्या कुलखंडान कुप सत्या वाडवणी
 आल्या परंतु समाज सुखी तर मापन सुखी
 हे रपण उरसी अळगत अथ इशी भरशी
 घेतली छिया - छिया पतसंस्था कुकुन याळु जाले
 अथन खाते वायापि पुतेपुर पापर कुहन मो पैसा
 उभवत हेम त्यांच्या पुडी अथवणीया कुमी याची
 हा त्यांच्या मुख्य हेतु होता

★ भाऊ बाबांची माहिती व विषयचे महत्त्व ★

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कुर्भेज महाराष्ट्र येथे झाला मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणपुस्तारण होते. लवकराभावांनु जन्मतेपर्यंत शिक्षणपुस्तारण करव्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापन केली भाऊरावांनी भागास व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून कमवा आणि शिक्षण ही योजना सुरु केली

त्यांनी गोमतीराव कुले यांनी सुरु केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते त्यांच्या भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होना रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाच्या पुस्तार केली भाऊराव पाटील हे जन्माचे जैन होते. मात्र जन्मतेमध्ये रानके मिळवून घेणे ही संतुर्ण वदुजन समाजाला प्राप्त व्हावे पाटील हे जन्माव (पद) भाऊरावांच्या घराब्याला पुर्वीपासून प्राप्त झाले होते त्यांचे व्यक्तीमत्व जातीभेदाच्या पलीकडे होते महत्त्वा कुले यांच्या सत्यशोधकी विचारांच्या प्रभाव भाऊराव पाटीलावर होना वदुजन समाजाचे शिक्षणाच्या पुस्तार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुता व समता दजवी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देव्याच्या पुयत्न केला रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी स्वातंत्र्यलढ्या वरतीग्रह मध्ये विविध जाती - जमाती विषयार्थी लका राहत मशुन ते सर्वजन स्वतःच्या हाताने सामुदायिकरीत्या स्वयंपाद करत आणि एकत्र जेवन. यातून भाऊराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना बंधुभाव व सामाजिक समता

महाराष्ट्रान ५ गिर्व्यान व क्करिकान सध्यात
 ६७५ पुर्वप्रथमिक २७ पाथमिक , ५३८ माध्यमिक ४ ,
 साम्प्रशाळा ४ उच्चपक विद्यालय २ , साय ही साय व
 ५१ महाविद्यालय यांच्या समावेश आहे

स्थापना ५ सप्टेंबर १९५३ रोजी केली मानरा
 येथे काले या गावी केली डॉ. नागनाथ साठ्या नाथकवडी
 यांनी बघत शिखर संस्थेला १.११.११११ रूपयांची देवागी
 दिली

- १) शैक्षणिक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिखराची माण्ड
 निर्माण करणे व ती वाढवणे
- २) मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना मोफत शिक्षण
 देणे
- ३) संपोष्य कपणा काटा देऊन खर्चा विचाराचे पळवणे
 लावणे
- ४) निरनिराळ्या ज्ञानविद्येतील विषयाध्ययने प्रेमभाव निर्माण
 करणे
- ५) संघशक्तीने महत्त्व जडून तर कृतीने पडवून देणे
- ६) सर्व मुले कायकसरतीने , रवावलंबी , शीलवान व उत्साही
 बनवण्याचा प्रयत्न करणे

ही उद्दीष्टे साध्य करण्यासाठी शाहुरावांनी केवळ
 कमीत शिक्षण नव्हे तर , समता , बंधुता , धर्मपुनित्य , सामाजिक ,
 वांछित की सादि मुलांचे शिक्षण विषयांसाठी दिले

महाराष्ट्र गणनेने शाहुराव पाटलांच्या कर्मवीर
 ही पदवी देऊन गौरव केला तसेच भारतीय केंद्रशासनाला
 त्यांच्या पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले . पुणे विषयपिठाने
 त्यांना इसवी सन १९५९ मध्ये सन्माननीय जी. वी. री. टी. पदवी
 दिली होती

बयन शिक्षण संस्था काशिया खंडातील सपति मोठी शिक्षण
 संस्था माहे महाराष्ट्र व कर्नाटक मिळुन 675 शाखा आहेत
 ह. रा. महाजन यांनी महाराष्ट्राचे कुकर टी. वांस्त्रिन
 या शब्दांत कर्नवीराचे वर्णन केले माहे सातारा येथे
 कर्नवीराचे समष्टिस्थान व कर्नवीर स्मृतिश्रवन माहे

समाज सेवेच्या विद्यार्थ्यां द्वारे कोनाशिवाय आणि भार्गु
 चारित्र्याशिवाय उगति होणे किंवा भ्रष्ट ! कुर्वीर पनसरेच्या बाजाराला
 सर्व संघातकानी ते संभाळले आहे गेल्या २५ वर्षांत एकेही
 संघालाकाने निधींना घेता एवढेच नव्हे तर पुवासमताही
 घेतला नाही. कुर्ी मंजूर करताना नियमाचे उल्लंघन केले नाही
 राष्ट्रपिता महात्मा गांधी संकल्पाने विश्वासार्थी भूमिका संघालाकानी
 पार पाडली

विश्वस्त हा मालक असून सेवक असतो संकल्पना
 हा मी गेल्या २५ वर्षे जाहिरपणे माझ्या सभासदांना सांगित
 मालकी कुर्वीर पनसरेची स्थापना चारित्र्यावर साली असून तिची
 वाटचाल मागील प्रविष्यही चारित्र्यावर आहे

नसेच कुर्वीर पनसरेच्या उगतीचा आलेख हा नेहमी
 चढता राहिला परंतु अंही मोठी आपल्या हाती नसताना
 दिशेचे धकेले नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हा आलेख
 खाली खेचला गेला ०.८% पेसा भार्गु व्याज देण्यावर
 घटने मालकी नसेच त्यांना पत्रे पाठवली.

* पतसंस्थेचे उद्दीष्टे *

25 वर्षांमधील संस्थेची अग्रेसरी वाट्यालीमध्ये व्युप आहे महत्वाच्या खात्री मांडण्यात आल्या आहेत त्या खात्रीत प्रमाणे आहेत

* संस्कार व्यवस्थेतील वैचारिक योगदान *

संस्काराच्या माध्यमातून सामाज्य मानकाची सेवा करावी त्यांच्याही त्यांच्या जीवनातही शुभाचे स्वप्न पावेत या पवित्र धर्मातून महत्त्वाचे कुर्वीर भाऊराव पचिळ यांच्या नावाने दि. 4 नोव्हेंबर 1991 रोजी हस्पतर मध्ये पतसंस्थेची स्थापना केली

कुर्वीर पतसंस्थेला 25 वर्षांच्या उल्लान व्युप यांच्या भारत प्रमाणान 46-उत्तर माले तरीही पतसंस्थेची भारिड वाट्याळ लुद झाली हस्पतर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणान होती कुर्वीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून ज्ञान करीत प्रसताना संस्कार व्यवस्थेत काही उणीवा लक्षात आल्या - त्या उणीवा पुर करण्यासाठी वैचारिक मांडणीचे करावी लागली

* शक्यतेकर सभासदांना मतांच्या अधिकार मधु नये *

i) कोणतेही बँके किंवा पतसंस्था असो ही कुर्जी पसुली शिवाय ससमपणे चालू राहत नाही त्याचे अधिकार हे उभावी किंवा ससमप खरुपात नाहीत

ii) पतसंस्थेमध्ये शक्यतेकरांची संस्था वाढल्यास किंवा त्याचे काही पंश वहुमत आल्यास शक्यतेकरांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा धोका नकारता येत नाही

iii) तसेच सर्वत्र उडे शक्यतेकरांच्या संस्था किंवा शक्यतेकरे मालुडे वाढतच असल्याचे सापल्याला दिते त्यामुळे अनेक पतसंस्था कुडीत निघाव्या घटना घडु लागल्या दितुन येतात

iv) 2010 मध्ये संस्काराविन सुधारित मविष्टी नयार करण्याचा भाग

3) ज्या घटना कुठलीमध्ये राब्यातून यमिना नेतव्या गेव्या
 नवकरांमि मजे म्हराम नसेव फाका निवडकुडी वेड त्याची
 नेमकडक सुरव्याम माली
 4) पतल्लेखीया व्यक्तीमि जिंकारम परमावृत्तीम खीकारमी गेती व
 धान जेवुकी देशामि पतल्लेखीमध्ये हा इयमिधी कापट्याव्या स्वकपान
 कार्यमि माला आहे
 5) नवनवीम प्रमा ज्ञाय योजना नसेव त्या मोननाया सामाग्य
 ननतेमध्ये घोषा कापर होकु जालीम-जालत मोनना मांडव्यात
 पाह्या पाहारी संल्लेखीक दृष्ट्या नसेव सर्व सपल्याचे मोलाचे
 कार्य त्या यवतिया मी मवी आहे

* पतल्लेखीक सेवकांमि कुजी होव्याया अधिकार निळाला पाहिन *

- i) जन 1989-90 मध्ये कारवायत पतल्लेखीक सेवकांमि कुजी
 मिळव्याया अधिकार नव्हना अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर प्रयायकारक
 पावि मानवी सल्लेखीची वाट मसे. तसेच ते त्या सेवामध्ये
 राखुन रुध्या त्यांना कुजी नाकारणे हे योग्य वाटा नवते
- ii) सभजा एव्यादया सेवक कुजी पेटिल मणि नोकरी होतुन जालि
 त्यामुळे पगारातुन कुजकपात सुरक्षित आहे तसेच संरक्षेचे
 कुडसान होतुन मोठ्या उमानात माजिक हानी ल् बशी शक्यता
 नाकारता येत नाही कोजेही गोष्टी करव्यात तेव्हा त्यास 2
 अमितदार मसतान. कापदेशरि घटला त्यांच्यावर थालु शकतो
 तेव्हे त्यांना अधिकार दिले आहेत
- iii) 1991 मध्ये कुर्मीर भापुराव पाटिल नागरी सहकारी पतल्लेखीची
 स्थापना केली तसेच त्याचवर्षी भारमा संरक्षेतीक सेवकांमि
 कुजी मिळव्याया अधिकार निळवला आहे व्यापक दृष्टीकोण
 मसलेल्या मानवतावधि विचारांया माफ्तीय साबळे साहेबांच्यामुळे
 एक नवीन पाहुल वाट निळाली गेली दकुहवु वारेवा रता
 तयार माला 19 पतल्लेखीक सर्व सेवकांमि कुजी मिळव्याया अधिकार
 प्राप्त माला

iv) पतसंस्थेच्या उधारवी बाबत निव्वळ घोर समजसुधारकु तसेच
 प्राज्ञकारवातीक पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेल्या महुष्य
 मने योगदान पतसंस्थेच्या बाबिंत वाढीसाठी लाभ वाचक वरला

* पतसंस्थावर शासनविय नियंत्रण मसले पाहजे *

i) पतसंस्था म्हणजे की जेवाते तरी नियंत्रण मसले पाहजे तसेच पतसंस्था
 स्वायत्ता प्यावी व नियंत्रणाचे उशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला
 मलाकेन सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात हेला

ii) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील सकाळ हतपत्राने तसेच
 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या हतपत्राच्या प्रसिध्दी दिली

iii) पतसंस्थेच्या निकोव वाढीसाठी पतसंस्थांना जही हक्क बाबि संरसव
 निव्वळ पुन फेडरेशन भावश्यक आहे मात्र पतसंस्था स्वायत्ता
 देउन नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फेडरेशनला देउन शासनाने
 स्वतःची जबाबदारी झडको हे या संपुर्ण सहकारि चळवळीच्या
 हानिकारक ठरेल हे मी त्या लेखात उपाहणे देउन स्पष्ट केले

iv) एखाद्या राज्याच्या समजकारण बाबि मर्थकारणावर विधायक
 परिवामकारकु हक शकतात मात्र पतसंस्थाना स्वायत्ता प्रिथ्यास
 बाबि शासनाने पुत्रावी नियंत्रण न राखीव्यास खैचार निमवि
 हीउ राज्यापर अनिष्ट परिवाम हीउ शकतो

v) कर्मवीर आठुराव पारिक नागरी सह : पतसंस्था कुलम 10 व
 पाखले सहकार आत्याच्या बाधिकर्त्यांची प्याकेन मने त्या कार्याने
 लेखी पत्र सहकार मंत्री महीप्यांनी दिले मासी या सर्व
 पाखेभुमिघर भागणी एवढीच आहे की सहकार आत्यात
 मने पाखले फेडरेशनला एक स्वतंत्र विभाग मलवा बाबि
 त्यासाठी अधिकार मसला

* जिल्हा मध्यवर्ती संक्रमण पतसंस्थांना देवी देवव्याख्या बंधन असणे *

i) पतसंस्थाकडे जमा झालेल्या सर्व देवी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेत देवव्याख्ये खर्चत सन 2005-06 सालापर्यंत होत जिल्हा मध्यवर्ती बँके ही त्या पतसंस्थेच्या भातसंख्या असल्याने हे बंधन घातले आहे

ii) कोवतेही जिल्हा मध्यवर्ती बँके देवीघर तसे 8% व्याज फेन नसती पतसंस्था मात्र परव्याज 10, 12 मगदी 14% पर्यंत देवीघर व्याजफेन होत्या किंबहुना नेहसा देवत फर दिव्याधिकाय कोवतेही पतसंस्थांमध्ये देवी देवत नसे या सर्व जिल्हा म. बँकेत देवव्या नर कोवतेही पतसंस्था फेन वारपेक्षा तगडव शकत नाही हे उघड होत

iii) पतसंस्थांमध्ये पुस्त विघापक वृद्धीकोण ठेवून समजावून घेतले होते मी या समेचा उपस्थित राहु शक्य नसल्याने आपल्या कर्मवीराचे प्रतिनिधी म्हणून व्यवस्थापक भाष . बी गायकुवाड यांनी पाठविले

iv) पतसंस्थांनी देवी जि. म . बँकेतच देवव्याख्ये बंधन हळुहळु शिथिले साले मात्र रोजी फक्त 20% देवीच जिल्हा पतसंस्थानात धोडत

v) पतसंस्थांच्या उपलब्धतातून किंबहुना सहकार क्षेत्रातही तर । त्रिकुट समाजु भाधिकार साले

* बचत खाते पध्दत *

बचत खाते :-

ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांची सर्वात लोन
माहे विशिष्ट अपवाद वगळता कोणतीही हे पैसे बँक तिलक्या
व्यक्तीस कुर्ज म्हणुन वापरल्याचा वेत व त्यासाठी व्याज
आकारते या व्याजातील पेशात बँके ठेवदारास व्याज वेत
घरी रोख रकम ठेवल्यापेक्षा सुस्थित रावे म्हणुन पैसे

बचत खात्यात ठेवते जातात

ग्राहकाने मापली मोठ्ठय मालि पत्त्याचा पुरावा बँकेला कुर्जमिळी
देणुन बचत खाते उघडता पेमे बचत खाते उघडल्याचा
ग्राहकाला मर्यादय बँकींग मशा भनेकु सोयी उपलब्ध होतात
ग्राहक आपले पैसे एका तले सुडुन धुनु शकता तलेच
भार - टी - सी - एस व इतरांना वापरुन पैसे फेडू शकता

बचत खात्या वरील गिळ्याच्या सुविधा ग्राहकाला वेळवेळी
फुलक ध्यावे लागते मालि वेळा ग्राहकाच्या खात्यावर मालि
रकम मखिल तर बँक टॅक्स माफ करतात

जनधन योजनांमार्गी सरकारने शुभ्य ठीतात
रकम मालि कुळीही सुल्ल नसलेली बचत खाती उघडल्याच्या
सेवा भारतातील जनतेला कुळत दिवली माहे

या योजनेत सनगीत कोणतीही खाती
बचत याची यासाठी गोली बचतखाते ही बँका आणि
इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा माहे .

* बचत खातेची कार्य *

बचत खाते काढणे ही खूप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर माने जाते. वाढत्या इंटरनेटचा सामग्री माध्यमिने नवे नवे खाते त्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागत होते. तिचे साजकारण 1 ते 2 दिवसांत जाते. उद्युक्त अशा बचत अंतर्गत नाराजिन - जास्त सेवाया कात्र ध्यावा पात्राच्या हेतु असतो. भविष्यात जर पेशाची बचत करव्याची असेल तर बँका / पतसंस्था यांमध्ये पैसे देणे गरजेचे जाते. तेणेकरून त्या ठेविल्या रकमेवरून सोन घाले व्याज मिळून संपल्या पेशाच्या बचत तसेच वरील ठेविल्या पेशाचा वापर करता येईल.

खिनामध्ये जर मोठे व्यापके तसे तर पेशाची बचत केले पाहिजे. तसेच योग्य प्रशासनाच्या सवापल्या उभोग घेता जाता पाहिजे. बँका / पतसंस्था यांमध्ये जाणे ही 2 प्रकारची असतात.

- 1) बचत खाते
- 2) बालु खाते

बचत खाते सर्वसाधारण मननेने काढणे गरजेचे जाते. उदा. प्रधानमंत्री मननेच्या प्रशासनाच्या नववर्षीन मीनना सारकायकें पित असतात. त्याचा पुरेपुर कात्र घेता जाता पाहिजे. कोणतेही आर्थिक मंडळन प्राली तर ती सापण रकम देवकी आहे. त्याचा पुरेपुर आर्थिक होतू शकते.

* पतसंस्थेचे अहवाल *

मान या पतसंस्थेचे वरिष्ठतम स्पांतर स्नाके प्राप्त
 यामध्ये सर्व लक्षासद, डेप्युटि, कर्मिण संस्थेस वेळोवेळी
 वेळी वेळी मान्यवर व हीनचित्तु यांचा मोलाचा वाटा
 आहे या जाधिके अहवालात वर्णित पतसंस्थेचे पुढातीची गळ
 जेप घेतली आहे महवाल प्रवेर वर्णित सभासद पशुल
 भाग भांडवला न ... लाख मजुन देवी न ... लाख मल्ल
 सभासदांना विविध कारणासाठी न ... लाख कर्जिये
 पाट्य करव्यात माने आहे महवाल वर्णित मावश्यक त्या सर्व
 तरादुदी करुन 129.50 लाख शतका पिडमी निवळ नका मल्ल
 आहे या वर्णो सभासदांना 157% शिकारशीये वाट्य करव्यात
 माने आहे भाष्टी सर्व संचालकांनी वरवीले आहे अविष्य
 संस्थेच्या हिताच्या ह्दयित मनेक योजना राखवियासाठी भाभयी
 संकल्पना आहे

महवाला वर्णित पतसंस्थेचे सर्व सहकारी संचालक
 भांडवली मोलाची साथ त्याचपुढाणे सचिव यांनी झतिशय
 सक्षमपणे संधाळलेला करभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेच्या
 पुगतिमध्ये भापन सधनी मोलाचे मजीय भोगपान देकुन हा
 पशुल कोकावण्यासाठी मधिक उपलक्षित वाळू हा म्हे भापनसंपर्काने
 मतः पुर्वक भवश्यक उरतो मार्य 2022 मध्येच्या वार्षिक हलांत
 नवेवंप व नका-तोय पत्रके समोर भांडव्यात माला
 आहे

* प्रश्नावली *

महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी क्षेत्रा सहकारी संस्था पतसंस्था समासदाखे रोमर आणि व्याख्ये हिनक्षेत्र सोसायटीचे स्वरूप साकारले जाताने.

महाराष्ट्रातील नागरी सहकारी गृहनिर्माण संस्थावर समासदाच्या हिस्सा क्षेत्रा व्याप्त, ग्रामीण श्रुतकळातील आणि हून व्यक्तीने सोसायटीला वेग असलेल्या वेग रकमेच्या मर्यादित स्वरूप साकारले जाताने.

सोसायटी पतसंस्था गतिम अधिकार हे उणाळा

महाराष्ट्रातील नागरी सहकारी पतसंस्था अधिकार आणि उपनियमानुसार गतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण संस्थेकडे असतात.

पतसंस्था सहकारी गृहनिर्माण संस्थाच्या नोंदणीचे नियमाचे कोणाच्या मोठ्या मर्यादा.

महाराष्ट्रातील नागरी सहकारी कायद्यांनुसार संस्थेची नोंदणी करता येत नाही जो पर्यंत वेगवेगळ्या कुटुंबातील किमान पन्ध्र व्यक्ती असलेल्या क्षेत्रा या कायद्यांनुसार संस्था होण्यासाठी असलेल्या उभे किमान 51% सदस्य या गृहनिर्माण संस्था कायद्याच्या नोंदणी उरतावात सांगितले होते.

कोणाच्या प्रकारचे हक्क अधिकार सामान्य लीकॉना असतात

नागरी सहकारी पतसंस्था मनेर

पतसंस्थेच्या थकबाकीदाराने जर कर्ज दिलेल्या मुदतीच्या घात
 यरले नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई होऊ शकते
 जर दिलेल्या रक्कम व तसेच त्या मुदतीवर सातले व्याज भरले
 नाही तर पतसंस्था जप्ती याने ज्या माहेत त्यावर कळ्या
 करून ती वस्तु स्वतःच्या मालकीची करून टाकते

वर्षभरात पतसंस्थेच्या जारतीत - जारत कीनी सभा होताना
 वर्षभरात नागरी पतसंस्थेच्या जवळपास ५ वेळा सभा
 झालतात सभासद उपस्थित राहणे हे अनिवार्य आहे

पतसंस्था जो वार्षिक प्रहवाल झालतो वर्षातून कीनी जवतेनुसार
 भांडणे
 वर्षातून कीमान २ वेळा वार्षिक ह्म प्रहवाल केला
 कीही नवनवीन संकल्पना भांडण्या ज्ञानान तसेच त्यावर
 लोकांच्या दृष्टीने महत्त्व असते

* श्रवणनिर्देशक *

संपत्त्या पुरुष्य करताना मी भावि भाव्या भित्त - मेलिणी
 तसेच कुडुंबांवाही सर्वाया भला मोलाच्या सहकार्य घेतले
 तसेच या प्रकल्पाविषयी नेवणी मासपात्र परिवरातील नव्हती
 करताना छुप सान्या मंडळणी प्राण्या पत्र भाई - वाद्या
 भला धरि फेन या पुरुष्यमध्ये छुप मोठ्या उमावात मदत
 झाली

दैनंदिन जिवनात बँक / पतसंस्था यांचे महत्त्व छुप
 मोठ्या उमावात आहे त्याची सामान्य मानलीना तसेच
 कुर्वीर भाऊराव पाटिल सहकारी पतसंस्था घेत घेतून त्यातील
 पदाधिकांना भला मोलाचे असो भाविरति केले तसेच माझे
 त्याचे बोलणे भायंत शांतता पुर्वक घेतून त्यांना सहकार्य
 केले म्हणून त्या पतसंस्थेतील सर्व संचालक, चेअरमन,
 मॅनेजर यांचा भायंत श्रणी आहे

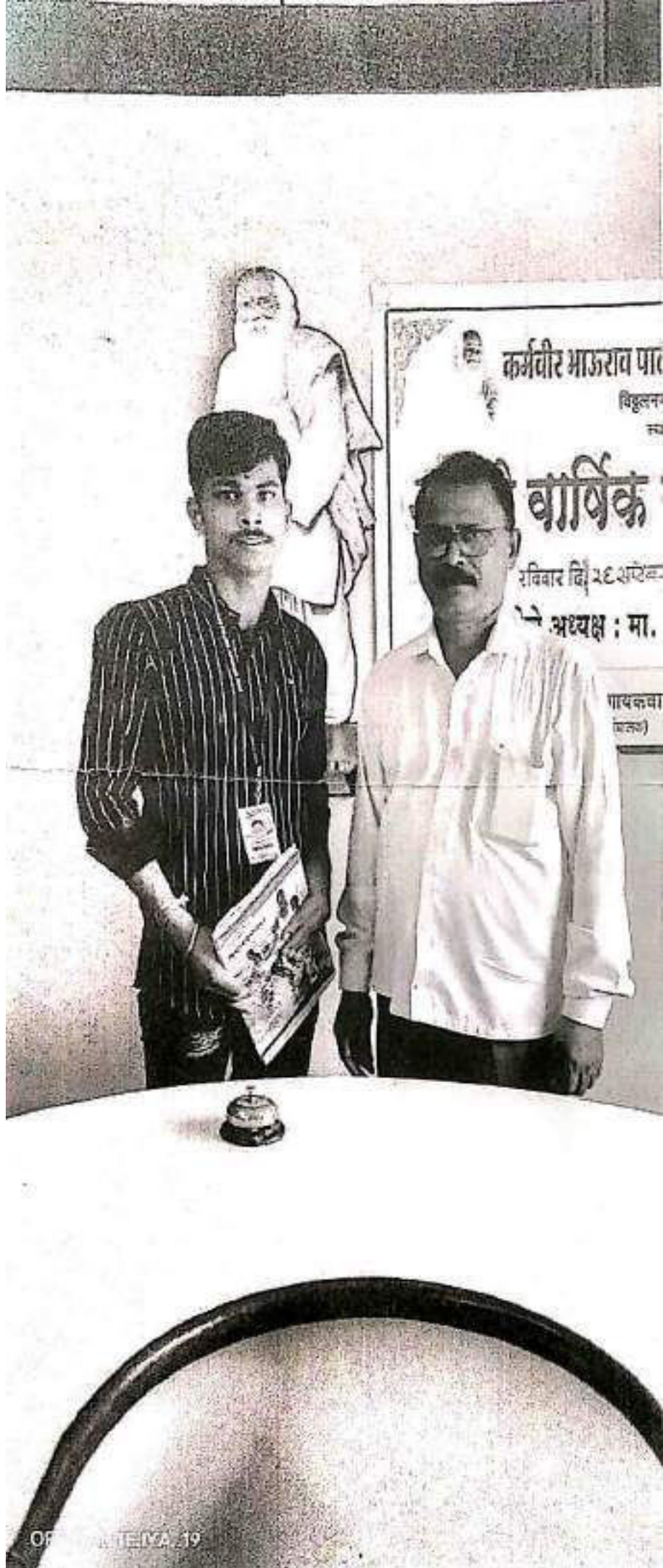
या कुर्वीर भाऊराव पाटिल यांच्या महाविद्यालयात
 भला या सध्यास विषयातून हा पुरुष्य मिळाला
 सगळ्यांचे भाषार मानतो छुप कुटी शिकता झाले
 मश्या मनेक संधी भाव्या तर त्याच्या मी पुढे पुढे वापर
 द्यावि भाव्य धरिले

धन्यवाद !!!

* निष्कर्ष *

सदस्या हा कर्मवीर श्राद्धराव पटील नागरी पतसंस्था
हडपसर या संस्थेचा इतिहास हा पुढील करताना छप
सान्या पतसंस्थेची २० व्या वीथी महोत्सव हडपसर
भागातील एक यज्ञेश्वर भस्ती संस्था आहे यासवास
संस्थेची संस्था पुढ्या एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्व
नावाकपास माली आहे

तसेच त्या संस्थेमधील सर्वांचे पदाधिकारी
मोलाचे भले सहकार्य करून भावल्या नवनवीन पतसंस्थेची
माहिती पुरवली त्या सर्वा कर्मचारी वभाषा शतसाः
श्रद्धेी आहे नक्कीच कर्मवीर श्राद्धराव पटील यांच्या
संस्थेच्या महाविद्यालयात श्री शिकत आहे याचा मला
प्रामाण्य आहे तसेच त्यांच्या संस्थेकडे सर्व होतकरुणा
मोलाचे सहकार्य केले

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास

संशोधकाचे नाव : मधुशी गिवनसिंग वडगुजर

PRN NO : 1182109278 Seat No : 16128

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. मथुरी वडगुजर

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी मि. वि. र. भाऊराव पाटील पतसंरक्षेचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सदर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

HEAD

Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्राचार्य

विभाग प्रमुख

स्थळ: पुणे

दिनांक: 12/05/2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. मथुरी गिवनसिंग बडगुजर

प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो
कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण
करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील
पतसंस्थेचा इतिहास हा संशोधन प्रकल्प
अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : पुणे

दिनांक : 12/05/2022

संशोधक
मथुरी बडगुजर

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था चा इतिहास

* प्रस्तावना *

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 चा वर्षी मी आण्णासोहेबा मगर महाविद्यालय मध्ये F.V.B.A चा वर्षी मध्ये मी शिकत आहे. तरीही अर्थशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था चा इतिहास' चा संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याचा मला संघी मिळाली.

तरीही अर्थशास्त्र प्रकल्प करताना कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जिवनशैलीचे वगनि तसेच त्यांच्या 'वेनि देनेदिन' जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाढत घडामोडी हीऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक सामाजिक असे कार्य केले जीवनामध्ये गर पुढे जायचे असेल तर वेळ आर्थिक परिस्थिती योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी या सर्व बाबींचा सुविधे योग्य असा समाजेल समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कमवा माणि शिका" हे त्यांचे वीर वाक्य आहे. सर्वसामान्य जन्लेपर्यंत शिक्षण तयार करण्यासाठी गोर गरीब यांना शिक्षण सोयीस्कर मिळावे म्हणून नवनवीन गोष्टींचा वापर केला.

काही काळालाच लोनी कमवा आणि शिका योजनेत
 हाका पंतसंस्था यांची उभासा केली त्यांना त्यांच्या
 काळखात खूप साध्या अडचणी आल्या परंतु समाज
 सुखा तर आपण सुखा हे स्वप्न उरासा बाळगत
 अथ आशी भरारी घेतली ह्योत ह्याच्या पंतसंस्था काही
 चालू शाते, बाचत शाते, उ. पूरपुर वापर करून जो
 पैसा कमवत तेते त्यांच्या अडिअडचणांच्या कामी यावा
 हा त्यांच्या हेतू होता

३ श्री गुरु शिवांची माहिती व

विषयाचे महत्त्व

कर्मवीर श्री गुरु शिवांची माहिती यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कुशोज महाराष्ट्र येथे झाला मराठी समाज सुधारक आणि शिक्षणसुधारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणसुधार करण्यासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली. श्री गुरु शिवांनी मागास व गरीब मुलांना शिक्षण देणे शक्य ठावे. म्हणून कमपा व शिक्षण ही योजना सुरू करून मोठे काम केले.

त्यांचे ज्योतीराव फुले यांनी सुरू केलेल्या सत्य-शोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सक्रिय भाग होता स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा सुधार केला. श्री गुरु शिवांची हे जन्माने जेणे होते मात्र जन्मतोमध्ये अतडे मिसळून गेले की संपूर्ण वडुजन्म समाजाला आपले वारले पाठील हे आडनाव (पद) श्री गुरु शिवांच्या धारणवाला पूर्वीपासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व ज्ञानी, भोक्ता, पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधकी विचारांच्या प्रभाव करताना विद्यार्थ्यांमध्ये हांचा व समता व हांचा यांचे संस्कार मध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या वस्तीगृह मध्ये विविध ज्ञानी-यमचे विद्यार्थी प्रकाश रात असून ते सर्वजन स्वतःच्या हाताने सामुदायिकरीत्या स्वयंपाक करत आणि सर्वजन स्वतःच्या हाताने सामुदायिकरीत्या जेवण करत यातून श्री गुरु शिवांची यांनी विद्यार्थ्यांना हांचा व सामाजिक समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्राला व जिल्ह्यात व कानठिकात सत्य

राज्यात ६७५, २० पुर्वप्राथमिक व प्राथमिक, ५३४ माध्यमिक
 ४ आर्यभट्टा ४ अध्यापक विद्यालय २ आय टी व
 ५१ महाविद्यालयांच्या समावेश होते स्थापना ५ ऑक्टो-
 बर १९९१ रोजी केली. आतारा येथे 'कावे' या गावा
 केली. डॉक्टर नागनाथ अण्णा नायकवडी यांनी रयत
 शिक्षण संस्थेला १, ११, १११ रुपयांची देणगी दिली. मुख्यलय
 आतारा येथे नेण्यात आले. काही उददिष्ट शालीसमाणे
 शैक्षिक शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाचा

- ① आवड निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- ② मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना मोफत शिक्षण देणे
- ③ निरनिराळ्या जाती मधील विद्यार्थ्यात प्रेमभाव निर्माण
- ④ अयोग्य रुग्णांना फाटा देऊन आप्या विकासाचे यत्न लावणे
- ⑤ अवश्यापतीचे मल्लय जरूर तर क्वलीने पटवून देणे.
- ⑥ सर्व मुले काटकसरी स्वावलंबी शीलवान व उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.
- ⑦ बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जरूर पडेल तसे शैक्ष्येचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.
- ही उददिष्ट साध्य करण्यासाठी शाकरावांनी केवळ कृमिक शिक्षणाचे नुष्ठे तर समात बांधुता प्रममतिरुआ सामाजिक बांधिलकी आदि मूल्यांची शिकवण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जनतेने 'साऊराय' पालवांच्या 'कर्मवीर' ही पदवी देऊन गौरव केला तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांच्या पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले पुढे विद्यापीठाने त्यांना पद्मभूषण 1959 मध्ये सन्माननीय डॉ. वि. टी. पदवी दिली होती ज्यात शिक्षण क्षेत्राच्या भारताच्या अंदातील अर्थात मोठे कि शिक्षण क्षेत्राचे आहे. महाराष्ट्र व कर्नाटक मिलात 675 शाखा आहे.

ह. श. मलजनांच्यांनी महाराष्ट्राचे लुकर ही. लोशिंग्ज या अजह्यात कर्मवीर वरिष्ठ केले आहे सातारा येथे कर्मवीरांचे समाधिस्थान व कर्मवीर स्मृतिभवन

* विषयचे महत्त्व *

अहकाराच्या मोठ्यामातून सामान्य माणसांची सेवा करायची त्याच्याही जीवनात सुखाने राहा यावेत या घमिना बुरावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने वि. ४ नोव्हेंबर १९७१ रोजी पंतसंस्था ची स्थापना ती दिवस अर्धच्या आयुष्यातील दिवशी मद्याल लक्ष्मीपुजन लेतान्स ती दिवस अर्धच्या आयुष्यातील हटपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या माणवपरांची सर्वतक मंडळात ही प्रयत्न प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कायसि सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी अंतः पंतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे अंत्यापक प्रा. जे. पी. देसांबे अहकारातील आर्थिक अाधि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील अहकार क्षेत्राला झीलख विला. ही हे आदर्श आयुष्यभर जीपासण्यचा प्रयत्न करील आले आते.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही भुवली येथे अनेक पंतसंस्था लेल्या त्यामुळे तांत्रिक अडथळा येत होत्या तसेच त्यावेळचे अहकारमंत्री ना. अश्यासिंह महाराज भोरावे यांनी विशेष बाण म्हणून त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. अपतरांय आणके यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक जांबिजीकर विश्वास, उभून अहकार्य वित्तपानेय पंतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी लोका कायद्या सुरुभारंम झाला.

कर्मवीर पंतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आडथळा नैसर्गिक आते. पंतसंस्थेची आर्थिक घाट्याल सुरु झाला हटपसर विभागात अर्ध तर खूप

पंधरा वीस पंतसंस्थेचे नाचे पसरले आहे. समाजसेवेच्या
विद्यार्थक दृष्टीकोनाशिवाय आणि आर्थिक चांगल्या शिवाय
भ्रमाली होणे केवळ आराध्य कर्मवीर पंतसंस्थेच्या
आराध्यच्या अर्थ संशालकांनी ते संशालकां होण्या २५
तकाली प्रकरी संशालकांनी शिरींग झाला प्रतने नसे
तर प्रवाराभालाही होतलेला नाही कर्ण मंगर करताना
नियमांने आपणाही अलग नाही अद्विपिता प्रसामा
शोचीनीनेया संकल्पनेतील विरवडलाची श्रमिका संशालकांनी
पार पाडली

विश्वस्त हा मालक नसून शेषक असले संकल्पना
लेय. मी गेली २५ वर्षे आधीपणे आराच्या समासवांना
आंगम कालो की कर्मवीर पंतसंस्थेची स्थापना चरित्रावर
आली असून तिची वाचाल आणि भाविष्यती चरित्रावर
आहे.

तसेच मूलकर्मवीर पंतसंस्थेचा मगूतीचा आलेख
हा नेहमीच चाढला वाटिला परंतु काली गेली आपल्या
काली नसलात रिझर्व्ह बँकेचे नियम आणि वाढली
आमाजिक परिस्थिती हा आलेख खाली खेचत आहे.
काली कांलवतव आसपास २००३ मध्ये रिझर्व्ह बँक
उंचीच्या वरावर अर्थ बँकाना नियमणे झालली ५% पेक्षा
अधिक व्याज दर वेजावर लेंचने आता तसेच त्यांना
पने पाठविली.

* पंतसंस्थेचे उद्दीष्टे *

25 वर्षांमधील संस्थेची स्वेरी वाटचालीमध्ये खूप काही महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत त्या खालीलप्रमाणे आहेत.

① * सहकारी-चळवळीतील वैचारिक शोषण :-
सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसाची सेवा करावी त्यांच्याही जमिनात सुखाचे धण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव त्यांच्याही जमिनात सुखाचे धण घेवेत व्हावे पवित्र कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. 4 नोव्हेंबर 1991 रोजी हडपसर येथे पंतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पंतसंस्थेची स्थापना 25 वर्षांच्या काळात खूप थोड्या जास्त प्रमाणात चढ उतार आले तरीही पंतसंस्थेची अधिक वाटचाल सुरू झाली हडपसर विभागात स्थळा ही मोठ्या प्रमाणात होती. कर्मवीर पंतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असताना सहकार चळवळीतील काही उणीव लक्षात आल्या त्या उणीवा पुर करव्यासाठी वैचारिक मांडणीही करावी लागली काही उदाहरणे :-

① एकठाकीदार सभासदांच्या मताचा अधिकार असु नये :-

i) कोणतेही वॉक किंवा पंतसंस्था असो ही कर्ज वेव्हारी शिवाय सक्षमपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे सभासदां किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत

ii) पंतसंस्थेमध्ये एकठाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश बहुमत आल्यास एकठाकीदारांच्या हाती पंतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.

i) 2010 मध्ये शहरकारापीत रुज्यारीत उपविधी तयार करुणा
- साठी क्वडा व्वा हात्ना दुसुल्लीसीठी राज्यशाखातून शमित्या
नेमलपा गेल्या नवनवीन ठासे अव्यक्त, लसेच सदसा निवडुकी
देऊन त्याची नेमणूक करण्पात आली.

ii) पंतसंस्थेच्या लावलीत शिकारत हात्नादुरुल्लीत शिकारली
गेली व हात अंगुठी वेशालील पंतसंस्थामध्ये हा उपविधी
कायल्याच्या स्वरुपात कायनीवत वाला आहे.

iii) नवनवीन हाता उपाय योजना तसेच त्या योजनांचा
अंमलज्य जन्तेमध्ये योग्य वापर होवू जास्तीत जास्त योजना
मांडुयात याणा त्यासंबी संस्थेमधील अव्यक्त तसेच सर्व
अपस्थाचे मीलाचे कार्य आहे त्या सर्वांचा मी न्त्रुणी आहे.

अ. पंतसंस्थेतील सेवकांनाही कार्य घेण्याचा अधिकार
मिळाला पाहीजे -

i) अन 1989-90 मध्ये करणस्तव पंतसंस्थेतील सेवकांना
कर्ज मिळण्याचा अधिकार नव्हता अधिकर नसल्यामुळे
त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवामुल्यपिरोधी वात
हसे. तसेच ते त्या सेवामध्ये असुन रुज्या ल्यांना कर्ज
नाकारणे हे योग्य वात नव्हते.

ii) समजा प्रखादा सेवक कर्ज घेवत आणि नोकरी सोडून
जाविल त्यामुळे पगाशातून कर्जकपाल रुज्यत आहे.
तसेच संस्थेच नुकसान होवून मीठ्या प्रमाणात अधिक
हानी होविल अशी शक्यता नाकारता सेकु येत नाली.
कीणतेली गोष्टी करुणात येतील नेहा 2 नमिनदार
असतात. कायदेशीर संस्था त्यांच्यावर खाल्ला चातू शकते
तेवदे त्यांना अधिकर दिले आहेत.

ii) 1951 मध्ये कमवीर भाऊराव पार्ले नागरी पंतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्याचवर्षी माझ्या संस्थेतील सेवकांना कर्म मिलवण्याचा अधिकार मिळविला. व्यापक दृष्टिकोण असलेला 'मान्यतावादी' विचारांच्या आधारीय आठवे सोहळांच्या-मुळे जर्मन चाऊन वाच मिनाली गेली हळूहळू वाटेचा रस्ता तयार झाला आणि लावा हमरस्ता होऊन महाराष्ट्रातील 18 हजार पंतसंस्थेतील सर्व सेवकांना कर्म मिलण्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

3) पंतसंस्थापर शासनाचेच नियंत्रण असले पाहिजे-

i) पंतसंस्था म्हणजे की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पंतसंस्थाना स्वायत्त्या द्यावी व नियंत्रण प्रशासकीय अधिकार पंतसंस्था प्रेडरेशनला असावेत सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात होता.

ii) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाश' वृत्तपत्राणे तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या वृत्तपत्राणे लेखाला फार मोठी प्रसिध्दी दिली.

iii) पंतसंस्थेचा निकोप वाढीसाठी पंतसंस्थेच्या हक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी कोडरेशन आवश्यक आहे मात्र पंतसंस्थाना स्वायत्त्या देऊ नियंत्रणाने शासकीय अधिकार प्रेडरेशनला देऊ शासनाने स्वतःची जबाबदारी अटकणे हे या संपूर्ण सरकारी चलवलीबाय' हातीकारक ठरते हे मी त्या लेखात उघडरणे देऊ स्पष्ट केले आहे.

iv) प्रकाश्या राज्याच्या समाजकारण आणि अधिकारवापर विधायक परिणामीकारक ठऊ शकतात मात्र पंतसंस्थाना स्वायत्त्य दिल्यास आणि शासनाणे प्रभावी नियंत्रण व व राहिल्यास स्वैरचार निमणि होऊन राज्यावर अविष्ट होऊ शकता.

अपनी आवश्यकताओं को पूरा करने के लिए समीक्षा करना
है। यह एक ही प्रकार के अलग-अलग अधिकारों
के लिए है। यह आवश्यक है कि इन अधिकारों में से
कुछ अधिकारों को एक साथ रखकर एक ही अधिकार
के रूप में देखा जाए। इससे अलग-अलग अधिकारों
के अभाव में अधिकारों के अभाव में अधिकारों के अभाव में

विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति

विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों

विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों

विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों

विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों
के प्रति विश्व मजदूरों की संघर्षशीलता के प्रति विश्व मजदूरों

१) पंतसंस्थेच्या सध्याच्या कि अहकार घेतातील लव् जागेवर अय्यार अधिकार आले.

* पंतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागारि तसेच मानसाळ वाढत्या गरजापूर्ति करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय सुरू करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असल्यासाठी शॉट मीगपा डॉका-पंतसंस्था चा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे आल्यास व्यापारी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती डॉका/पंतसंस्था आपल्याला काहीच मध्ये अर्थ सहाय्य करत असले. काही वहात जी शक्य आपण कर्ज घेतली जाते. त्यानुसार व्यापार व्याज आकारले वा कालावधी त्या दिवसांमध्ये तसेच बुरावे लागतात.

डॉका/पंतसंस्था चांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात कार महत्त्वाचे आहे कोणतेही काम असो इतर गोष्टी कर्ज शिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खुप प्रकारची आत्मगी माहिती मिळणे शक्य आहे एक प्रकारचा आर्थिक होती हा प्रकल्प करताना खुप प्रकारची काही तरा जीवनातील नवनवीन माहितीचा शोध घेण्यासाठी.

ॐ. बचत खाते पद्धत ॐ.

व्याख्या

बचत खाते

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सवति लोकप्रिय सेवा आहे. विशिष्ट अपवाद वगळता कोणती व्यक्ती किंवा व्यक्ती आपले पैसे बँकेत देत देत हे पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्ती करून घ्यायला देते व त्यासाठी व्याज आकारते. या व्याजतील पेशातून बँक मूल ठेवीप्रकारा व्याज देते.

धारी रोख रक्कम उपस्थापना सुरक्षित ठेवून घ्यायला पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. शाहकाने आपले अजिबात पणे आणि पुर्याचा बँकेला करून घ्यायला पेशातून बचत खाते उघडता येतो. बचत खाते उघडण्याच्या शाहकाला चेक बुक, ए.टी.एम, ते बँकेत अशा अनेक सीमा उपलब्ध होतात शाहक आपले पैसे लगे लेव करून घेऊ शकतो.

बचत खात्या ठारोबर मिळाना सुविधा शाहकाला वेगवेगळ्या रकमेक घ्यायला लागते. काही वेळा शाहकाला खात्यावर मोठी रक्कम असेल तर बँक रकमेक माण करतात.

जनघन योजना अंतर्गत सरकारने शुल किमान रक्कम आणि रकमेक नसलेली बचत खाती उघडण्याची सेवा भारतीय जनतेला कडल दिली या योजना अंतर्गत कोणत्याही बचत खाती उपलब्ध बचतखाता ते बँक आणि इतर वित्तसंस्थाप नवीन लोकप्रिय सेवा आहे.

वचत खातेची कार्या

वचत खाते काढणे ह्याच मोक्या सुमारात शैयधिकार वगळे झाले वाढत्या वेळेनेल्या सामग्री मध्ये जिथे तसे खाते उघडू व्यावसायिकांनी 10 ते 12 दिवस लागत होते तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून घेणे. वचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ ह्याचा यामागचा लेख असतो. अविद्यमान जर पैशांची वचत करणाऱ्यांनी असेल तर बँका/पंतसंस्था यामध्ये वैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योग्य असे व्याज येऊन आपल्या पैशांच्या वचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांच्या वापर करता येतील.

जीवनात जर मोठे खर्च असेल तर पैशांची वचत केली पाहिजे तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला उपयोग घेता आला पाहिजे बँका/पंतसंस्था यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात.

- ① वचत खाते.
- ② चालू खाते.

वचत खाते सर्वसामान्य जनांसाठी काढणे गरजेचे आहे. उदा. पंतसंस्थान मंशी जनयन्थीजनी अशा प्रकारची नवयन्वीन योजना सरकारतर्फे घेत असतात. त्याचा पुरेपुर लाभ घेता आला पाहिजे कोणतेही अधिक ठेवणे आली तर जी आपण रकम ठेवली आहे. त्याचा पुरेपुर यत्न शकतो.

पतसंस्था अडवामें मं.

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात रूपांतर ठालं आहे. थामध्ये सर्व बाभासद डेलीवर, कर्जदार संस्थेस वेलीपेली डेली देणारे, मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अडवालात वषालि पतसंस्थेचे प्रगतीची गरज अेष होतली आहे अडवाल अखेर वषालि अडवासद वरकुले प्रगत प्रोडक्शन रु. ... लाख ... अडव डेली रु. ... लाख आहेत.

संभासकांना विविध कारणासाठी रु. ... लाख कर्जाचे वाटप करवणाल आले आहेत अडवाल वषालिआपण क त्या सर्व तरतुदी करून 129.50 लाख अतका विक्रीची निवळ नफा अडवेली आहे. या वषालि संभासकांना 15% (अधिकारस) प्रमाणे लभाश वाटप करवणचे आम्ही अष अंचालकांनी ठरविले आहे. अडविल्या कायली संस्थेच्या हिलाच्या वषालिकडे अनेक योजना आम्ही संकल्पना आहे. अडवाल वषालि पतसंस्थेचे वषालि अडवारी संचालक मंडळाची मोलाची अष, त्याचप्रमाणे अडविया यांची अडविया अडवामणो अडवामने वेलला करवण या अडवामणे पतसंस्था प्रगतीमध्ये आणण अडवणी मोलाचे अडविया योडवण वळण हा वडवण अडवण वषालि आडविक प्रयलशील अडविल्ल अडविया अडव आडवाम अडवाम मनुकुडिक आडवल करण। मार्च 2022 अडविया वषालिक अडवाल लालेवड व वषालि, लाले आडवाम समोर मंडवणाल आले आहे.

पंतसंस्था कोयीसनाबाबत माहिती :-

पंतसंस्था शाळीगर्जित नागरी / ग्रामीण विंगर होती
पंतसंस्था कर्मचारी पंतसंस्थाच्या बाबत धोरणात्मक निर्णय
होतले जातात

कामकाय :-

- ① नागरी होती पंतसंस्था / कर्मचारी पंतसंस्थाची नोंदणी
कारणे.
- ② वयचे 10 कोटी रुपी असणाऱ्या पंतसंस्थेचे पर्यवेक्षण
ह संघटित जिल्हा उप निबंधक करतात व वयचे 10
कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पंतसंस्थेची हे संघटित तहक
अत्यायक / उप निबंधक करतात
- ③ माहिती अधिकार अधिनियम
पंतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्रातील संघटित निबंधक पंतसंस्थाच्या
- ④ उपविधी पंतसंस्था स्लकारी संस्था तरतुदी 1960 मधील
तरतुदी नुसार दुरुस्त करणे.
- ⑤ लोकापरिक्षण अनुषंगाने उचित कायदेपूरि कार्यवाही
करणे
- ⑥ नागरी / ग्रामीण विंगर होती पंतसंस्था कर्मचारी
पंतसंस्थेची कामकाय सुरक्षित चालवण्यासाठी निर्णय
घेणे.
- ⑦ महाराष्ट्र राज्याच्या नागरी संस्था अधिनियम
1960 मधील तरतुदी नुसार कामकाय चालवणे.

प्रश्नावली ४

११. गा. मजदूर गा. मजरी किंवा शेतकारी शेत्या अंतर्गत समासादाने शेतार आर्षि उपाय विनियमन सोसायटीने शुल्क (नॉन) आकारते जातात का?

गा. मजदूरगा. मजरी / शेतकारी उत्तनिमणि संस्था तर समासादाने दिग्ग किंवा व्याज, प्रगदी अनुकाजनीय आर्षि गा. उपविक्ने सोसायटीने देण आसलेल्या देण शेत्या मयविचरते शुल्क आकारते जातात.

१२. सोसायटी / पतसंस्था ने अतिंग अधिकार हे कोणात आसात ?

गा. मजदूरगा. मजरी / शेतकारी पतसंस्था अधिनियम आर्षि उपनियामी-रुतर अतिंग अधिकार सोसायटीवह्या अंतसंघारण संश्लेके आसात.

१३. पतसंस्था संस्था अतत शेतकारी उत्तनिमणि संश्लेके कोणाच्या नियमा मध्ये कोणाच्या गोदरी असतात ?

गा. मजदूरगा. मजरी / शेतकारी काय अंतर्गत उत्तनिमणि संश्लेके नोदणी करता येत नाही जो परत वेगवेगळ्या कुटुंबातील किमान पाच स्थवित आसतील किंवा २॥ कायदराअंतर्गत शरथ एव्यासागी वाव आसलेल्या १११० किमान ५१० सदस्य या उत्तनिमणि संश्लेके कोणाच्या नोदणी करतात आहे.

१४. कोणाच्या प्रकारचे हक्क / अधिकार सामान्य लोकां व आसतात का ?

गा. मजरी / शेतकारी पतसंस्था अनेक संश्लेके प्रमणाप दिले जाते शरथ कोणावर आसल्यास त्यांची नियुक्ती

नामनिर्दिष्ट निसर्ग अलनिगुत्तरी किंवा अमितीये सद्व्य
लेव्यास पात नातीव

Q5. पतसंश्लेषेच्या शक्यताकाराने जर काज दिलेल्या
मुदलेच्या आत करणे नाही तर कोणत्या प्रकारची
कारवाई करू शकते?

→ जर दिलेल्या अवकाश व लसेस त्या मुदलेपर
असलेले व्याज जर झालेले नाही तर पतसंश्लेषा नफ्या
आढाते ज्या मोज्या आहेत त्यापर नफा करून ती
वस्तु अलाच्या मालकीची करून टाकते

Q6. वर्षभरात पतसंश्लेषेचा उपायनीय नसत किती शक्य
होतात?

→ वर्षभरात नागरी पतसंश्लेषेच्या जवळपास 4 वेळा
शक्य असतात शकारात सुविधात राहणे हे आणिवार लो

गुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबाबत कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मंगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शैलके सारख्यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबाबत मी त्यांचा आभार आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पीतदार पी. आर. यांनी मला अनेक संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबाबत मी त्यांचा तपुणी आहे.

सर्वत महत्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती पुष्पावली द्वारे गोळा करण्यासाठी सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबाबत कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांना मी तपुणी आहे.

संशोधन कायसाठी माझे आई-वडील भाऊ-वहीन व वरत कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबाबत मी त्यांचा तपुणी आहे. याशिवाय अनेक सत-अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला ते सहकार्य लाभले त्याबाबत मी त्यांची तपुणी आहे.

संशोधकाचे नाव व पद
वडगुजर मथुरा

कमेवोर

30 वी वार्ड

रविवार ति

सभेचे अध

शी. वी

(मा

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पनसंस्थेचा इतिहास
संशोधकाचे नाव : कुणाल कांतीलाल बडगुजर
PRN NO : 1182109386 Seat No : 16127

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. कुणाल कांतीलाल बडगुजर

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी कर्मवीर भ्राऊराव पाटील पत्रसंस्थेचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

For Dr. Balange
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : पुणे

दिनांक :

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. कुणाल कांतीलाल बडगुजर

प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो
कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण
करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील

पत्रसंस्थेचा इतिहास हा संशोधन प्रकल्प
अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : पुणे

दिनांक :

Kunal
संशोधक

कुणाल बडगुजर

“कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह मंतसंस्था इतिहास”

* प्रस्तावना

क्षेत्रिक वर्ष 2022-23 या वर्षी भी आपणा सोबत मगार महाविद्यालय मध्ये F.Y. B.A या वर्षीमध्ये भी शिकत आहे. तरीही अर्थशास्त्रमध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी मंतसंस्था चा इतिहास या संवर्षी माहिती शिकवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सदरचा प्रकल्प करतांना कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जीवनेलीचे पठन करून त्यांच्या दैनंदिन जिवनात ज्या चांगल्या आचारा, वाईट छडाओडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत सुधारितर भात करून गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी जीवनाचे असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले जीवनामध्ये जर पुढे जायचे आसेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य ज्ञाने विचार त्या क्रमाने संधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे अनुभव घ्यायला आसेल जेवढे उपयोग पडेल असे कार्य केले.

“कृषा आणि शिक” हे त्याचे विद वषय आहे. सर्वनामक्य नवेतेपर्यंत शिकण प्रकल्प करण्यासाठी गोर

गरीब यांना शिक्षण सौख्यीकर करणे म्हणुन नवनवीन
गोष्टीचा वापर केला

कही काळाताने त्यांनी 'कमवा आणि लिका' योज.
नेहून वॅका मंतसंस्था यांची उभावणी केली. त्यांना त्यांच्या
कल्याणात खुम त्यांच्या आडवणी अफ्या मरुतु समाज
सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न करणी वाचगत्व उच
आणी अगरी थोडी छोट छोट्या मंतसंस्था काढून घालु
शाते, वचत शाते ईशदी इलेभूर वापर करून जी पैसा
कमवा ही त्यांच्या अडअडवणीच्या कामी यावा हा
त्यांचा हेतु होता.

* भाऊ सावंची माहिती व विषयाचे महत्त्व *

कर्मवीर आऊराव पाटील यांच्या जन्म २२ सप्टेंबर १८६६ कुमोज महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जन्मेमार्फत शिक्षणप्राप्त करवयासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊ सावंची आझाज व गरिब मुलांना शिक्षण ही ज्ञाप्य व्हावे म्हणुन 'कुमवा व लिका' ही योजना सुरू करून योर्क सुरू केली. त्याचे जैतीशिव फुले यांनी सुरू केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या महत्वाभावन त्यांनी शिक्षणाचा प्रकार केला. आऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते मात्र जैनतेच्या इतके मिसळुण गेले की संघर्ष बाहुजन समाजाचा आपले वाटचे. पाटील हे आणगाव (मद) आऊरावाच्या दख्खणा पूर्वामासुनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे जन्मस्थान जातीभेदाच्या मत्तीकडे होते म्हात्मा फुले यांच्या सत्यशोधकी विचाराचा प्रभाव आऊराव पाटीलावर होता वज्जय समाजामध्ये बहिष्काराचा प्रसार करतांना विद्यार्थ्यांमध्ये वंझुवा व समजा सजाणी यांसाठी कर्मवीर आऊराव पाटील यांनी शिक्षणातुन समता व वंझुता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला स्वतः शिक्षण संस्थेच्या महत्वाभावन त्यांनी चाववल्या वस्तीबूह घेव्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते अतिबळ स्वतःच्या हाताने साक्षुदाईकरिता स्वयंमाक करत आणि एकत्रच जेवून करता यातुन आऊराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना वंझुमत व सामाजिक समता यांच्या संदेश दिला.

महाराष्ट्रात * विव्हात व क्वाटिकात म्हात ७७५

20 पूर्वप्राथमिक, 26 प्राथमिक, 83 माध्यमिक, 6 आसमनाका
 6 उच्चमध्यम, विद्यालय 2 उच्च-टी. आयु व 8 महाविद्यालय
 यांचा सामावेश आहे. स्थामना 8 ऑक्टोबर 1998 रोजी केला
 सातारा येथे, काले या गावी केसी डॉक्टर नाझात आठवा
 नथकुवाडी यांनी रथात शिक्षण संस्थेच्या 9, 99, 999 रुपयाची
 देणगी दिली मुख्यतः सातारा येथे नेव्यात असे, काली
 उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे.

- 1) शैक्षणिकदृष्ट्या आगासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण
 व करणे व ती वाढवणे.
- 2) आगासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना बेकायत शिक्षण देणे.
- 3) विरक्तिकाया जातीधर्मातील विद्यार्थी प्रेरणाव निर्माण करणे.
- 4) अर्थीय सुदीना कला देऊन यांचा विकास व लक्षा घेणे.
- 5) सद्यस्थितीचे महत्त्व जसुर तर हतीने पटवून देणे.
- 6) सर्व काटकसरी, स्वावलंबी, शिक्वत व उत्साही व्यक्तीयांचा
 प्रयत्न करणे.
- 7) बहुजन समाजच्या शिक्षण प्रसारासाठी जसुर पडेह्य असे संस्थेचे
 कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आक्रावांनी केवळ
 क्रमिक शिक्षणच नव्हे, तर सभता, लक्ष्यता, सामप्रतिष्ठा, सामाजिक
 वांछितता आदी मुख्यची शिक्वत विद्यार्थींना दिले.

महाराष्ट्र जन्तेने आक्राव मातृप्राच्या, कर्मवीर ही मदवी
 देऊन गौरव केला तसेच भारतीय फेडरेशनाने त्यांना महामुमण
 पुरस्कार देव गौरवले. मुणे विद्यामाठने त्यांना इसवीसन
 1998 मध्ये सन्मानित डी. एचि ही मदवी दिली होती रथात शिक्षण
 संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र
 व कर्नाटक सिद्धन 1969 शाखा आहे.

ह.रा महाजनी यांनी महाराष्ट्रचे पुकर ती वॉलिजन् या शब्दात कर्मवीर
 वर्णन केले आहे. सातारा येथे कर्मवीरचे सहा विन्याय व कर्मवीर

★ विषयाचे महत्त्व ★

सहकार्यांच्या माध्यमातून सामान्य मानसाची सेवा करावी, त्याच्याही जीवनात सुखाचे हून रावेत प्रतित्र आवेकून महामा-
न्य कर्मवीर आरुण पाटील यांच्या नावाने दि ४ नोव्हेंबर २०१९
रोजी मतसंस्थाची स्थापना केली ती दिवस सत्रांच्या आयु-
ष्यातील विनामधील स्वामीपूजन हीता हडमनर मरीसरातील
आमाजित ज्ञानात कार्यरत असल्या, कर्मवीरच्या सामाजिक
विचारधारे प्रथम आस्थाच्या महत्त्वाची प्रवर्तक संघात भी
प्रमुखा प्रवर्तक या नात्याने खिड कडण कार्यास सुरुवात केले.

कर्मवीर आरुण पाटील नागरी मतसंस्था संचालित या
संस्थेचे संस्थापक, प्रा. जे.पी. देसाई सहकारातील एक तज्ञ
आर्थिक आणि वैयक्तिक चारित्र्याचा अदर्श म्हणून यांनी उभ्या
महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्रात ओळखू लढीली. सि हे अदर्श आयुष्य
जोषासुद्धाचा प्रथम करित आले आहे.

नेदणीसाठी मस्तान पाठविले असता तरीही अवाता संपल
अनेक मतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक आव्हानी येणे होत्या तसेच
त्यावेळेचे सहकारमंत्री नर अश्वयसिंह महाराज भोगवे यांनी
विशेष वाळ म्हणून महत्त्वाचे मात्र दिले आणि वावेकी जिल्हा
अखिलेष्टक आस्थेचे आ. समतारात साळवे यांनी प्रवर्तक संघाचे
सामाजिक वास्तविक विश्वास ठेवल्या सहकार्य विधानेच मतसंस्थे
प्रत्येक नेदणी होऊन कार्यचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर वमतसंस्थेच्या २५ वर्षे पूर्ण होत आस्ताना वरील
सर्व आव्हानी नेदनीक आहे. मतसंस्थेची आर्थिक वाटचाय सुख
झाली हडमनर विभागात नमूदा तर शुभ भोणी होती.

हडमनरच्या नेम दिवोमीटर विद्येच्या मरीमाठ मज रोजी
सात- सात नमूदविकित वका. हाठ नरु महत्त्वाचे सहकारी
मथारा- वीस सहकारी मतसंस्थेचे जाळ मसतले आहे. समज-
नेवेच्या विद्येक तळीकीबा विषाय आणि आर्थिक चारित्र्याविषय

प्रगती हीने केवळ आज्ञापत्र ! कर्मवीर प्रतिसंज्ञेच्या आज्ञापत्राच्या
सर्व संचालकांनी ते सध्याच्या रीत्या २५ वर्षांत एकही
संचालकाने धिंडीला आता येवढे नवे तर प्रवासभरताही
घेतल्या नाही. कर्ज भरु करताना विद्यार्थी प्रवासभरताही
घेतल्या नाही कर्ज भरु करताना उपवादाती उवगळ नाही
शक्यता आत्मा गांधीजीच्या संकल्पवेतीत विश्वाच्याही बुद्धिका
संचालकांनी पाहू पाडवी.

विद्यार्थ्यां हा प्रत्यक्ष लक्ष्मण सेमीक आसतो संकल्पना
होय. ही रीती उर्वर जलिसणो आसल्या सध्यासदाना सांगत आणो
कि कर्मवीर नवरसंज्ञेची स्थापना चारीत्रावावर झाली आसुन
तिची वाटचाल आर्वि मरिगाची चारीत्रावावर उरु आहे.

तसेच कर्मवीर प्रतिसंज्ञेचा प्रगतीचा आविर्भाव हा
नेहमीच चला झाल्या. परंतु काही गोष्टी साफल्या होत
नसतात रिक्त वर्कचे नियम आणि कधी सामाजिक परिस्थिती
हा आविर्भाव काही सोचून आहे. काही काळांतर् आसमास रव
प्रत्ये रिक्त वर्कचे ठेवल्या दशवर यत बध्याकाणा नियंत्रण
झाल्या ८५ मेळा आर्थिक न्याज घेत्यवर वंछने आली.
तसेच न्यास पत्र वाढावी.

★ पतञ्जलस्येच उददीष्टये ★

शुभ कर्षी २५ वर्षेभ्यो संश्लेषे र्भेरी वलपत्नीस्ये
शुभ कर्षी २५ वर्षेभ्यो संश्लेषे र्भेरी वलपत्नीस्ये
शुभ कर्षी २५ वर्षेभ्यो संश्लेषे र्भेरी वलपत्नीस्ये

सर्वकारी चळवळीतील वैचारिक योगदान :-

सर्वकाराच्या माध्यमातून सामान्य आवाजाची सेवा
करावी. त्याही निवृत्तात सुवाचे स्थ यथेत या पवित्र वातणे.
सर्वकाराच्या माध्यमातून सामान्य आवाजाची सेवा
करावी. त्याही निवृत्तात सुवाचे स्थ यथेत या पवित्र वातणे.
सर्वकाराच्या माध्यमातून सामान्य आवाजाची सेवा
करावी. त्याही निवृत्तात सुवाचे स्थ यथेत या पवित्र वातणे.

कार्यवीर पंतसंस्थेच्या २५ वर्षेभ्यो काळत शुभ योज्या
जास्त प्रमाणात चढऊत असे. तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वट
चाळ सुद्धे झाली हद्दपत्त विभागात रमली हि मोठ्या
प्रमाणात होती कार्यवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करित
आसताना सर्वकार चळवळीत कर्षी उणीवा वहात आल्या
त्या उणीवा इतर करवयासाठी वैचारिक भडणी करावी लागते.
कर्षी उददीष्टये

① अफवाकीदार संस्थानदल अताच्या आदिपत्र अल्लु ल्ले :-

- (i) कोणतेही बँक किंवा पंतसंस्था असो हे करे वस्तु
विनिगिय संस्थामणे चाणु शकत नाही. त्याचे आदिपत्र हे
प्रभावि किंवा नसत स्वसुपात नाहीत.
- (ii) पंतसंस्थेस्ये अफवाकीदाराची संस्था वाटणाल किंवा
त्याचे कर्षी अन्न वस्तुत आम्हात बँकवाकीदाराच्या हाती
पंतसंस्था उरुग्या हाका वापरता येत नाही
- (iii) तसेच सर्वत्र फेडे अफवाकीदाराची संस्था कि वकवाकि
अफेडे वाततच असल्याचे हाद्य आम्हातय दिवते त्यासुते
अनेक पंतसंस्था वुजित निवृत्त्या घळ्या लडू लागल्या
दिशुन येतात.

- (iv) 2010 मध्ये सरकारची सुवातीक अखिली तयार करण्यात आली 56 व्या घटना दुरुस्ततासाठी तयार करण्यात आलेल्या वेळापत्रकाच्या वेळी. नववर्षी असे अर्थसूत्र, नववर्षी तयार करण्यात आलेल्या वेळापत्रकाच्या वेळी करण्यात आली.
- (v) पंतप्रधानांच्या वरिष्ठी समितीस लष्करापुरतून घेतलेल्या वेळी व आज संपूर्ण देशातिय पंतप्रधानांच्या हा अखिली कार्यशाळा स्वसमाप्त कार्यवित्त झाला आहे.
- (vi) नववर्षी अशा उपयोजना तसेच त्या योजनेचा सामर्थ्य ज्योतीमध्ये योग्य वापर केला जातित जास्त योजनेचा आध्यात्म यंत्रणा त्यासाठी संशोधन तसेच मते तयार करणे योग्य आहे. त्या भरवाचा मी सुद्धा आहे.

3) पंतप्रधानांच्या सेवकांसाठी कर्ज देण्याचा अधिकार मिळवा परीजे

(i) सन 2010-11 मध्ये कारणास्त पंतप्रधानांच्या सेवकांना कर्ज देण्याचा अधिकार देण्यात आला. लष्करापुरतून घेतलेल्या अर्थसूत्राच्या आणि अखिलीच्या विविधी वाटत असे तसेच ते त्या वेळामध्ये अर्थसूत्र त्यांच्या कर्जात लावण्यात येणे योग्य वाटत नव्हते.

(ii) समाजा एखादा सेवक कर्ज घेतले आणि लष्करापुरतून घेतले त्यामुळे पंतप्रधानांच्या कर्जात अर्जित जावे तसेच वेळोवेळी लष्करापुरतून घेतले जाण्यात आले. समाजात आर्थिक दबावी घेतले अर्जा शक्यता वाकारता घेत नाही. कोणतेही गोष्टी करण्यात येतिले जेव्हा 2 अधिकार असतात.

(iii) 2017 मध्ये कर्जात "वापरात" घेतले जाण्याची सरकारने पंतप्रधानांच्या उपायाना घेतले तसेच त्याच वर्षी आध्यात्मिक मंत्र्यांनी तसेच वेळोवेळी कर्ज देण्याचा अधिकार घेतला.

व्याप्त हस्तकीण आज्ञेच्या, भक्तपतवादी विचारांच्या अदरवीय मातळे महीवाच्यामुळे एक नविन महत्त्व वाट मिळवी गेली ह्यामुळे वार्या रस्ता तयाच इत्या अणि आत्म अमरस्ता होला मारागतीत १८ हाताच मंतमंशा असे संवसना करे विचारांचा आक्षिप्त हाता इत्या आहे.

(iv) मंतमंशाच्या उग्राणी वाच्य अनेक योग समाज-सुवाच्य तसेच राजकारणातील मंतमंशा तसेच सूक्ष्म नैसर्गिक दिकांचा आशुक्रम असे योगदान मंतमंशाच्या आशिके वारिसाणी वाच्य वाच्य ठरते.

③ मंतमंशाचे शासनाचे नियंत्रण असेल महिने

मंतमंशा अठोतवे कि कोणाचेतरी नियंत्रण आशिके तसेच मंतमंशांना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रजासत्त्व अधिकार मंतमंशा केडजेकरा आशिके.

मन २००२ च्या दसम्यात गांड्या जत हाता.

(ii) २४ एप्रिल २००२ रोजी मुने 'ग्रेजिल' अफाळ. हतामंत्राचे तसेच २० एप्रिल २००२ रोजी बोकमन या हतामंत्रे ~~केडजेकरा~~ फार शिकी प्रसिद्ध दिली.

(iii) मंतमंशाच्या विकसित बढीसाठी मंतमंशांना कधी हप्तक आणि संश्लेष प्रिदून देण्यासाठी मेडरेगण आवश्यक आहे. मात्र मंतमंशांना स्वायत्त देऊ नियंत्रणाचे शासकीय अधिकार पेशेकरा देऊन शासनाचे स्वाधी जबाबदारी इतक्या हे संपुर्ण सफारी जबाबदारीच हानीकारक ठरते हे भीत्या वेळात अहरी देऊन समष्ट केले आहे.

(iv) राज्याच्या उद्योगाच्या समाजकारक अणि आर्थिकारणावर विद्याक परिणामकारक ठरू शकतात. आठ मंतमंशांना स्वायत्त क्रियास अणि शासनाचे म प्रवावी नियंत्रण नू सक्षिमास स्वैराचार विमान होऊन इत्यावर आशिके परिणाम होऊ शकतो.

(v) स्वतंत्र आक्राव मातील नागरी म्हा. मंतमंशांच्या कलम १०१ ते १०६ चे वाचते अतकार शासनावर

अभिजात्या द्यावे असे त्या कार्यक्रमाचे लेकी पत्र सतक्र 2 मध्ये अहोदयानी दिने झा वणी या मातृशुभिवर मातृणी वेवदीच आहे की संस्कार कात्यात असे दाखले देण्यासाठी एक स्वातंत्र्य विभागाच आसता आढि त्यासाठी स्वातंत्र्य आवकारी आसता.

④ जिल्हा मह्यवती वॅकमध्ये मतसंस्थाना ठेव
ठेवण्याचे वॅक आसु नये

(i) मतसंस्थेकडे जमा झाल्यास सर्व ठेवी जिल्हा मह्यवती सहकारी वॅकमध्ये ठेवणे सन 2009-10 सात्यामर्यात होते जिल्हा मह्यवती वॅक ही त्या मतसंस्थेच्या भातसंस्था असल्याने हे वरण चावते आहे.

(ii) कोणतीही जिल्हा मह्यवती वॅक ठेविहार 6 वे 2 व्याज देत आसती. परसंस्मर मात्र दरम्यान 20.72 आढी पर्यंत ठेवितर व्याजदर देत होत्या. किताहून तेवहा 78% तेवढे दर दिव्यालियाय कोणतीही परसंस्मरमध्ये ठेवी नही आ सर्व जिल्हा. म. वॅक ठेवण्या तर कोणत्याही मतसंस्था वेक चावण्यामिहा जस्यच शकत नही हे उघडु होत.

(iii) मतसंस्थामध्ये प्रकृत विद्यायकु पूर्णकिण ठेवुन समाजावुन होतये व्हेतो. मी या कास्य सकेय उपस्तिता राहु नसक्यने आमच्या कर्मवीरच्या प्रतिबिदी म्हणुण व्यवस्थामिन आ. बवी गायक्यातु चांनी घडवते होते.

(iv) मतसंस्थानी ठेवी जि. म. वॅकमध्ये ठेवण्याचे वंछण हकुहकु निश्चिठ झाले अज राजी सप्त 20% वेचि जिल्हा म. वॅकमध्ये वंछण मतसंस्थाना आहे.

(v) मतसंस्थेच्या प्रयालवन किपुत्तार सहकार क्षेत्रातिय तदू, जणिकर अचाकू अधिकार आहे.

* मानसस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू *

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाई तसेच
मनिसाच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्या
ही नवील व्यासात उन्हा करण्यासाठी आर्थिक सहायता
ची गरज आहेत त्यासाठी छोट्या मोठ्या बँका-पंतसं-
स्था चा उपयोग होतो

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यायचे झाल्यास व्यासाठी
कोणत्याही प्रकारचा व्यासाय करतो त्यावर ती बँक/पंतसंस्था
आमूच्या काही % मध्ये कार्य सहाय्य करत आहेत काही
वसात जी रक्कम आमण कर घेतले जाते त्यामुसार
त्यावर व्याज आकारवे हा कायमही त्या विभागाचा
हेतू ठरवे लागतात

बँक / पंतसंस्था याचे महत्त्व आमच्या वेळीच
जसोच काळ असतोच वेळ कोणतेही काम असो याने
गोष्टी कुजविवाय होत नाहीत.

म्हण हा प्रकल्प करताना शूम प्रकारची सावणी
आहेती भोवणे शक्य झाले एक प्रकारची सावणीच होती
हा प्रकल्प करताना. काही तरी जीवतही नकतन
अहेतीचा सोल घेण्यासाठी आहे.

* वचन खाते पद्धत *

व्याख्या:-
वचन खाते:-

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सर्वात विशेषता आहे. विविध आकारात वगळता कोन्हीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे वचन देते. हे पैसे बँकास किंवा व्यक्तीस कर्ज म्हणून वापरण्या देते व त्यासाठी व्याज आकारते या व्याजातील पैसे बँक मूळ ठेवितारास व्याज देते.

एरी रोज स्वकम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित रावे म्हणून पैसे वचन खात्यात ठेवणे जसात आह्मकांनी आपले जीवण मरण आणि पन्नामा पुरावा बँकेला कर्जासाठी देऊन वचन खाते घ्यायला येते वचन खाते उघडण्यास आह्मकांच्या एग्रेसिव्ह चॅक बँक ए.टी. अथ (ATM) त बँकांना असा आवेक मिळी अवचत होता आह्मकां आपले पैसे आह्मकां आपले पैसे हवेतला काढून घेऊ शकता

वचन खात्या वेळीच मिळत्या सुविद्या आह्मकांच्या व्याज शुल्काक घ्याती लागते. काही वेळा आह्मकांच्या खात्यावर भीषी संपय असल्या तर बँका शुल्का भाक करतात.

जव एर वीव्हासीमची सरकारने शूल किमान स्वकम आणि कुठ्ठेची शुल्क नसणेची वचन खाते घ्यायलाची सर्वा आश्लीय जवतेषा कळत नाही या योग्य अंतर्गत कोशावणी वचन असत खाती उफळव गेली. वचन खाते ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकडिया सेवा आहे.

* वचन ज्ञानेची कार्य *

वचन ज्ञाने काढणे इच्छी शुभ प्रकृत्या प्रमाणात येथी. स्फुट झाले आहे. वाटच्या इंटरनेटच्या साहाय्याने प्रत्येक दिवस ज्ञाने जाते. उच्चयामाठी 1 ते 12 विषय वाढतात ही तिथी आठव्यावेळे 1 ते 2 विषयात ज्ञाने उघडून घेतले वचन करताना जास्तीत जास्त सेवाचा लाभ घ्यावा यामागचा हेतू असतो. बहुधांत जर पैसे घ्याची वचन करतानाच आम्हाला 12 वेळा मतसंख्यांमध्ये पैसे ठेवण्याचे गरजेचे आहे. यातूनच त्या ठेविलेल्या रकम येथीच आम्हाला त्या ठेवून आमच्या पैसेचचे वचन तसेच वरील ठेवण्या पैसे त्या वापर करता येतील.

वैक्यमध्ये जर कोणी कायचा असले तर पैसेची वचन वेळी पहिले तसेच येथीच आम्हाला सेवांच्या आमच्या उभयते घेता आम्हाला पहिले वैक्य मतसंख्यां यामध्ये ज्ञाने ही 2 प्रकारची आसतात.

- ① वचन ज्ञाने
- ② यामु ज्ञाने.

वचन ज्ञाने अर्थज्ञानाच्या व प्रवर्ततेचा वाढणे गरजेचे आहे. आ मतसंख्यात ज्ञाने अर्थज्ञाने अत्रा प्रकारची नवतरीन योजना संस्कारांतर्क येत आसतात. त्याचा फुलपुर लाभ येता आम्हाला पहिले कायतीही आर्थिक अडचणी आली तर जी आमला रक्कम ठेवणी आहे. त्याचा फुलपुर उभयते करणे ह्याचा.

★ पंत संस्था अहवाल ★

आज या पंतसंस्थेचे वटवृत्तात समांतर अहवाल आहे. याअहवाल सर्व सभासद, केलीदार, कर्जदार संस्थेस वेळवेळी देणे देणारे अहवाल व हितचिंतक यांच्या भोवत्या वटवृत्तात आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पंतसंस्थेत प्रगतीची गसड झेप हिल्ली आहे. अहवाल आखेर वर्षात सभासद आसुत भाग भाडवळ इ..... वळ आसुत ठेवी करण

..... वळ आहेत. सभासदांना विविध करणासाठी इ.....

वळ कर्जाचे वटप करणेत आले आहे, अहवाल वर्षात सभासद या सर्व तरतुदी कर 129.50 इतका रकमी निवळ नका झालेला आहे या वर्षी सभासदांना 15% लिखाण कर प्रमाणे वळारा वटप करणेत आम्ही सर्व संचालकांनी प्रशिक्षण आहे. भविष्य काळ संस्थेच्या हिवाच्या दृष्टीने अनेक योजना रचिल्यास आम्ही संकल्पना आहे.

अहवाल वर्षात परस्परचे सर्व सहकारी, संचालक मंडळाची भेलाची साथ, त्याच्या प्रमाणे सचीव यांनी प्रतिशय सभासदों सांभाळवेले कार्यवाही या सर्वामुळे पंतसंस्थेच्या प्रगतीचे आपण सर्वांनी भोवत्या रचिय योगदान देऊ हा वळारा फोकलवण्यासाठी आर्थिक प्रयत्नाचील राहू या, आम्ही आपण सर्वांनी सभासदों विवती करतो अर्च 2022 आखेरचा पार्षिक वृत्तात वाढवेल व नका-तील काळे आपणसमोर भाडवळ आला आहे.

★ निष्कर्ष ★

सदरचा हा कर्मवीर आरुणाच पाटील नागरी पंतसंस्था इडमसर् त्या संस्थेचा इतिहास हा प्रवक्तृ कर्तव्या शुभ साध्या संसंस्थेची २५ व्या वेंच्य म्हीन्सव भरिया तसेच शुभ साध्या गेलीची भाडिती धीकली इडमसर् भागातील एक असेसर् आली संस्था असाह आसमान्त एवढी संस्था आसून मुद्या एक चांगल्या प्रकारची पंतसंस्था अस्वर नावाक मान् असे

तसेच त्या संस्थेतील सर्व म्हालीकर्यांची प्रीवन्चे आसे अस्वर्य करण आम्हा नक्कीन पंत-संस्थेकडे भाडिती मुखली. त्या सर्व कर्मचारी वगचि इतद्या सगली आसे नक्कीच कर्मवीर आरुणाच पाटील संस्थेच्या म्हालीव्याख्यात मी विवाह आहे चाट्या म्हा अन्निमान आहे तसेच त्यांच्या संस्थेने सर्व विकसणा प्रीवन्चे कर्य केले.

* प्रश्नावली *

प्रश्न १) महाराष्ट्र ग्रामीण ज्या नागरिक किंवा सहकारी संस्था संतर्गत सभासदांचे शुल्क आणि स्वास्त हितसंलक्ष सोसाय. व्हे शुल्क (चार्ज) आकारले जातात का?

⇒ महाराष्ट्रातील नागरिक/सहकारी सहविभागा मध्ये प्रवेश घेण्यासाठी किंवा व्याज, अगदी शुल्कावाच्य आणि प्रथमिभरित शुल्क आकारले जातात.

प्रश्न २) सोसायटी/मतसंस्था चे आतिथे व अधिकार हे कोणत्या प्रकारचे आहेत? महाराष्ट्रातील नागरिक/सहकारी मतसंस्था अधिक विषय आणि अधिक मजगुनाह अंतिम अधिकार सोसायटीच्या अतिशय लक्षणे संश्लेषणे आहेत.

प्रश्न ३) मतसंस्था व्हेल्या नयेता सहकारी बहुविभागा संस्थाच्या नेटवर्कच्या विषयांचे कोणत्याही गरीबी आसतात

⇒ महाराष्ट्रातील नागरिक/सहकारी कार्यकारी वृत्तिकांचे मंत्र्येची निवणी करता येत नाही, जो पर्याय वेगवेगळ्या कुटुंबातील विभागा माय व्यक्ति वस्तु किंवा या कार्यवाहीत अथ सोसायटी वर आभारिया पद्धत मतसंस्थाच्या किंवा ५०% सदस्या या बहुविभागी संस्था कायद्याच्या नेटवर्क प्रस्तावना आधीच आहेत नाही.

प्रश्न ४) कोणत्या प्रकारचे हक्क/अधिकार सामान्य लोकाले असतात का? विषयांक समीकरण द्या.

⇒ नागरिक सहकारी मतसंस्था अनेक संश्लेषणे कमाणे पत्र किंवा जे. (ii) डॉक्टर अशक्यास त्यांची निवृत्ती. नाम निवृत्त, सिव्हा अशक्यास किंवा समीतिचे अशक्य होण्या मात्र नाहीत.

प्रश्न 3) मंत्रसंस्थेच्या शपथवाकीदारणे करी दिव्या शुद्धीच्या आत असे नाही तर कोणत्या प्रकारची कायदा करू शकते.

⇒ जर दिव्या स्वयं त तसेच त्या शुद्धीवर जाणजे ज्याज जर असे नाही तर पतसंस्थेच्या जमती आणते. ज्या शुद्ध आहेत त्यावर कफजा करण ती वस्तु सतच्या आत्मिची करू शकते.

प्रश्न 4) वर्षेभरात मंत्रसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किंवा असा होतात ?

⇒ वर्षेभरात नागरीक पतसंस्थेच्या जवळपास 4 वेळा सेवा आसतात. सत्रासद रुमरतीत राहणे हे अकार्य होते.

प्रश्न 5) मंत्रसंस्थेच्या ज्या वर्षेत अहवाल आसतो वर्षेतु किती जास्त समीर भाडे ?

⇒ वर्षातुल्य किंवा 2 वेळा वार्षिक जवळपास सव 2 वेळा अशी व्यवस्था संकभणा मीड्या जाणत तसे त्यावर सत्राच्या दृष्टीने का म्हत्वाचे आसते.

राज्यानिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब भगर महाविद्यालयचे प्राचार्य डॉ. पंडित शैलके सर यांना मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांच्या आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पी. आन थोनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वांतोपरी मार्गदर्शक के. ल्याबद्दल मी त्यांच्या राज्यानिर्देशक आहे.

सर्वाने महत्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रशासनाद्वारे दिली करण्यासाठी बाबलती शकारत्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी अधिकारी पंतसंस्थेचा कर्मचाऱ्यांचा मी राज्यानिर्देशक आहे.

संशोधन कार्यसाठी माझे आई-वडील ब्राह्मण-बाईण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांच्या राज्यानिर्देशक आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांच्या राज्यानिर्देशक आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

कुशल गडगुजर

कर्म

30 वी व

रविवा

सभेचे उ

शी.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पालखी वर्णिका

संशोधकाचे नाव : जाधव औषा रॉडर वर्णिका

PRN NO : 1182109273 Seat No: 16230

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ डॉ. आंका जाधव हा/हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर भाऊराव पाटील प्रतिष्ठान या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. जार. पोतदार

For **HEAD**
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शिळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : CSUJK

दिनांक : 13/05/2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. जाधव उमेश हरदास प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कवीर भास्कर पाटील ५ पत्तंख्या हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : ०५५५५५

संशोधक

दिनांक : . 17/05/2022

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

जधव डोंकार दोंकार

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स.नं. १४, सत्यवाज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, ठरगा, पुणे - ४११ ०२८. फोन नं. : (०२०)२६१९९३६६

सभासदत्व अर्ज

फॉर्म १६ (२) नुसार

दिनांक	/ /
सभासद क्रमांक:	
घरगत खाते क्रमांक:	
वेत्ताधारी क्रमांक:	

मा. अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स. नं. १४ सत्यवाज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, ठरगा, पुणे - ४१. गांठी,

मला आपल्या संस्थेचे सभासद होण्याची इच्छा आहे. मी आपल्या संस्थेचे नियम वाचले असून त्याप्रमाणे वागण्यास कबूल आहे. माझ्या संबंधीची माहिती मी मागील बाजूस दिली असून ती खरी आहे, तरी मला आपल्या पतसंस्थेचा सभासद करून घेण्यास यावे मी या, अर्जासोबत शेअर्ससाठी रु. १००० च प्रवेश फी रुपये १०/- भरित आहे.

अर्जदाराची स्वाक्षरी

अर्जदाराचे संपूर्ण नाव : _____

अर्जदाराचा सध्याचा पत्ता : _____

फोन नंबर _____

Email : _____

-शिफारस-

आम्ही खाली सहा करणारे आपल्या संस्थेचे सभासद असून अशी शिफारस करतो की, अर्जदार याची संपूर्ण माहिती खरी आहे. त्यास आपल्या संस्थेचा सभासद करून घेण्याची शिफारस आहे.

स्वाक्षरी _____

स्वाक्षरी _____

संपूर्ण नाव _____

संपूर्ण नाव _____

संपूर्ण पत्ता _____

संपूर्ण पत्ता _____

मागील बाजूस दिलेली माहिती संपूर्ण भरली आहे. अर्जदाराचे उत्पन्नाची खात्री करून घेतली, अर्जदार यास संस्थेचा सभासद करून घेण्यास शिफारस आहे/नाही.

सेक्रेटरी

मा. कार्यकारी मंडळाच्या दिनांक

चे सभेत ठराव क्र.

ने अर्ज मंजूर केला/नामंजूर केला

रकम भरणा दिनांक

कार्यकारी संचालक / सेक्रेटरी

चेअरमन

(खालील प्रश्नांची उत्तरे दीव आगर नाही अशी स्पष्ट करा)

- १) अ) संपूर्ण नाव
ब) स्थाना पत्ता
क) मूळ नावचा पत्ता
- २) दाय (जन्मदिनांकासह)
पॅन कार्ड नं
अधार कार्ड क्रमांक
- ३) नोकरीच्या कार्यालयाचे नाव व पत्ता
४) नोकरी कायम अगर हंगामी आहे
- ५) नोकरीची एकूण किती वर्षे झाली?
(कायम व हंगामी वर्षांवाही तपशील द्या)
- ६) एकूण वेतन रूपये
७) व्यवसाय असल्यास व्यवसायाचे नाव व पत्ता
८) व्यवसाय किती वर्षांपासून चालू आहे
- ९) व्यवसायाचे स्वरूप
१०) व्यवसायाचे लायसन्स नं. शॉप अॅक्ट / रजॉल स्टेल
११) व्यवसायाचे ठिकाण
१२) व्यवसाय किती वर्षांपासून
१३) व्यवसाय भागीदारीत किंवा प्रोप्रायटरी स्वरूपाचा आहे.
१४) व्यवसायापासूनचे उत्पन्न (आवकर विवरण पत्रासह)
- १५) नोकरी बंद, रबावर मिळकत बाहेरील इतर प्रकारचे उत्पन्न आहे का? उगमस्थान दर्शवा उत्पन्न.
- १६) रबावर मिळकत ज्या ठिकाणी आहे त्याचा संपूर्ण तपशील
अ) असल्यास त्याची किंमत रूपये
ब) त्यात तुमचा किती हिस्सा आहे?
- १७) रबावर मिळकत गहाण आहे का?
- १८) असल्यास कोणाकडे किती रकमेस?
- १९) तुम्ही इतर क्रेडिट सोसायटीचे अगर बँकेचे सभासद आहात काय? असल्यास संपूर्ण पत्ता, सदर संस्थेकडून आपण कर्ज घेतले आहे काय?
- २०) वारसादातेचे संपूर्ण नाव व पत्ता

माट्यासंबंधीची संपूर्ण माहिती संपूर्ण खरी आहे. माझे मासिक उत्पन्नाचा दाखला सोबत जोडला आहे.

दिनांक:

अर्जदाराची स्वाक्षरी

सेव्हिंग्स/करंट/कॅश अकाउंट खाते सुरु करण्यारसाठी अर्ज

सेव्हिंग्स/करंट/कॅश अकाउंट
खाते क.

दिनांक : / /

केवायसी नंबर

१. अध्यक्ष

सर्ववीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, धिडुलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसा, पुणे - २८. यांसी,

मी /आम्ही आपल्या संस्थेत १) _____
२) _____
३) _____

नावाने सेव्हिंग्स/ करंट / कॅश अकाउंट सुरु करू इच्छितो.

अर्जासोबत रुपये _____ भरणा करित आहे /आहोत.

इतर खात्यावरील ध्यवहार १) _____
२) _____
३) _____

मी स्वतः कोणीही एक /दोन/दोघे मिळून/सर्व मिळून करतो.

माझे कोणाचेही परबात खात्यावरील शिल्लक रकम मागे राहिल त्यास अथवा माझ्या/आमच्या घरघात नेमून दिलेला

_____ माझे _____ बांना देण्यात यावी.

इतर खाते ज्या फर्मच्या/संस्थेच्या नावाने सुरु करित आहोत. ती फर्म माझे /आमचे मानकीचे आहे/त्या संस्थेत

नियुक्त पदाधिकारी आहोत.

इतर खाते ज्याचे/जिचे नावाने सुरु करित आहे. ती व्यक्तिअज्ञान असून तिचे वय _____ वर्ष आहे.

मै /आमचे स्वतःचे नावाने सुरु करित आहे/आहोत.

त्यासंबंधी संस्थेचे नियम मी/आम्ही समजावून घेतले असून सदरचे नियम मला/आम्हाला मान्य आहेत.

पहिल्याचे संपूर्ण नाव : १)

द्वितीयाचा संपूर्ण पत्ता : _____

दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ सही _____

क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

द्वितीयाचे संपूर्ण नाव : २)

द्वितीयाचा संपूर्ण पत्ता : _____

दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ सही _____

क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

तिसऱ्याचे संपूर्ण नाव : ३)

तिसऱ्याचा संपूर्ण पत्ता : _____

दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ सही _____

क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

बः : गरील अर्जदार माझ्या माहितीचे असून त्यांनी दिलेली माहिती बरोबर आहे,

संपूर्ण नाव : _____

पत्ता : _____

खाते क्रमांक : _____ सही _____

करग्यास मान्यता आहे,

खाते क्रमांक :

सुरु केले दिनांक:

लेखनिक / व्यवस्थापक / अध्यक्ष

लेजर क्लार्क / व्यवस्थापक / अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नगरा सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स. सं. १२, भायान कानवठम, विठ्ठलवाडी, तालुका, जिल्हा - ४११ ०२०, फोन : २२०२१२१२

सं. १ / वेवसा / सी. आ. / २०११ / २२९२

ज. अ. अ. वेवसा / सी. आ. / वेवसा / वेवसा / २०१० सहकार आसुत व
विशेषतः सहकारी संस्था वसुधैव कुटुम्बकम् अन्तर्गत वेवसा / वेवसा / २३ / १२ / २०१० रोजीचा पत्रव्यवहार

सभासद / ठेकीदार / सारदार वेवसापती फार्म

वेवसापती नंबर :

दिनांक :

वचत खाते क्रमांक :

१) संपूर्ण नाव : _____

२) सध्याचा संपूर्ण पत्ता : _____

जवळच्या खुणे सह : _____

३) मुळगांवचा संपूर्ण पत्ता : _____

४) जन्मतारीख : वय :

५) टेलिफोन / मोबाईल नंबर _____

६) ई-मेल आयडी _____

७) वारसदाराचे नाव _____

८) वारसदाराचा पत्ता _____

सभासद / ठेकीदार व खातेदारांनी आपली ओळख पटविण्यासाठी दाखल केलेल्या कागदपत्राच्या ममोर खुन करण

१) पॅनकार्ड झेरॉक्स ☐	२) आधार कार्ड झेरॉक्स ☐	३) निवडणुक ओळखपत्र ☐
४) लाईटबील झेरॉक्स ☐	५) टेलिफोन बाल झेरॉक्स ☐	६) पासपोर्ट झेरॉक्स ☐
७) ग्रामसेवक / सरपंच रहिवाशी दाखला ☐		८) ड्रायव्हिंग लायसन्स झेरॉक्स ☐
९) घरपट्टी टॅक्स भरल्याची पावती ☐		

मी याद्वारे असे जाहीर करतो की, माझी ओळख पटविण्यासाठी वरीलप्रमाणे दाखल केलेली कागदपत्रे माझ्या माहितीनुसार बरोबर आहेत.

पुणे

आपला

दिनांक

सभासद / ठेकीदार / खाते

लिपिक / अकौंटंट

व्यवस्थापक /
मुख्यकार्यकारी अधिकारी

नमुना ४

(पत्रसंस्था सभासद होऊन इच्छिणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तित्ते भरून घ्यावयाच्या माहितीचा नमुना)

- संपूर्ण नाव _____
जन्मतारीख व वय _____
कार्यालयाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____
निवासस्थानाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____
करिता असलेला व्यवसाय/धंदा इत्यादीबाबत माहिती _____

वार्षिक छेबळ उत्पन्न (अंदाजे रुपये) _____

आयकर भरता काय? भरत असल्यास आयकराची वार्षिक रक्कम (अंदाजे रुपये) _____

इतर नागरी पत्रसंस्थेचे सभासद आहात काय? _____

असल्यास अशा पत्रसंस्थेचे नाव व पत्ता _____

कर्ज घेतले असल्यास कर्जाची रक्कम, कर्ज घेतल्याची तारीख, परतफेड इत्यादीबाबत तपशील

कर्ज रक्कम रुपये _____ तारीख _____

आपल्या कुटुंबातील इतर व्यक्तींची माहिती नाव, व्यवसाय, वय, उत्पन्न इत्यादी

	व्यक्तिचे नाव	सभासदाशी नाते	व्यवसाय	वय	उत्पन्न
१)					
२)					
३)					
४)					
५)					

भरलेल्या प्रवेश फी ची रक्कम व तारीख _____

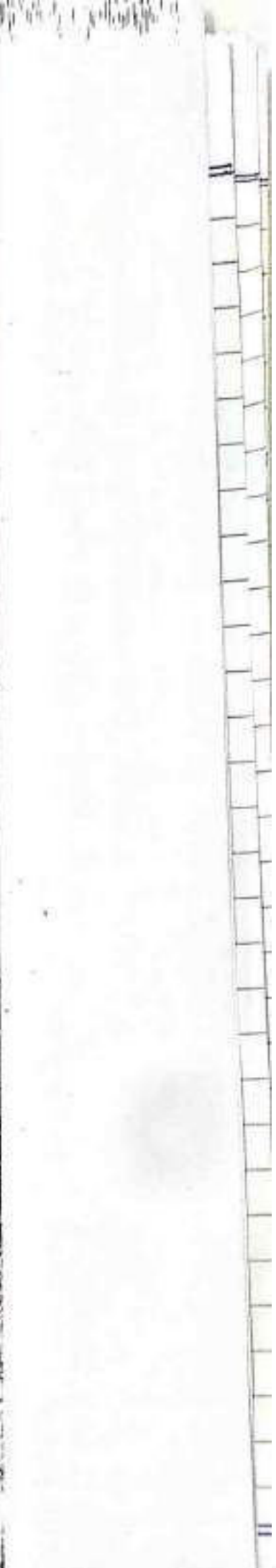
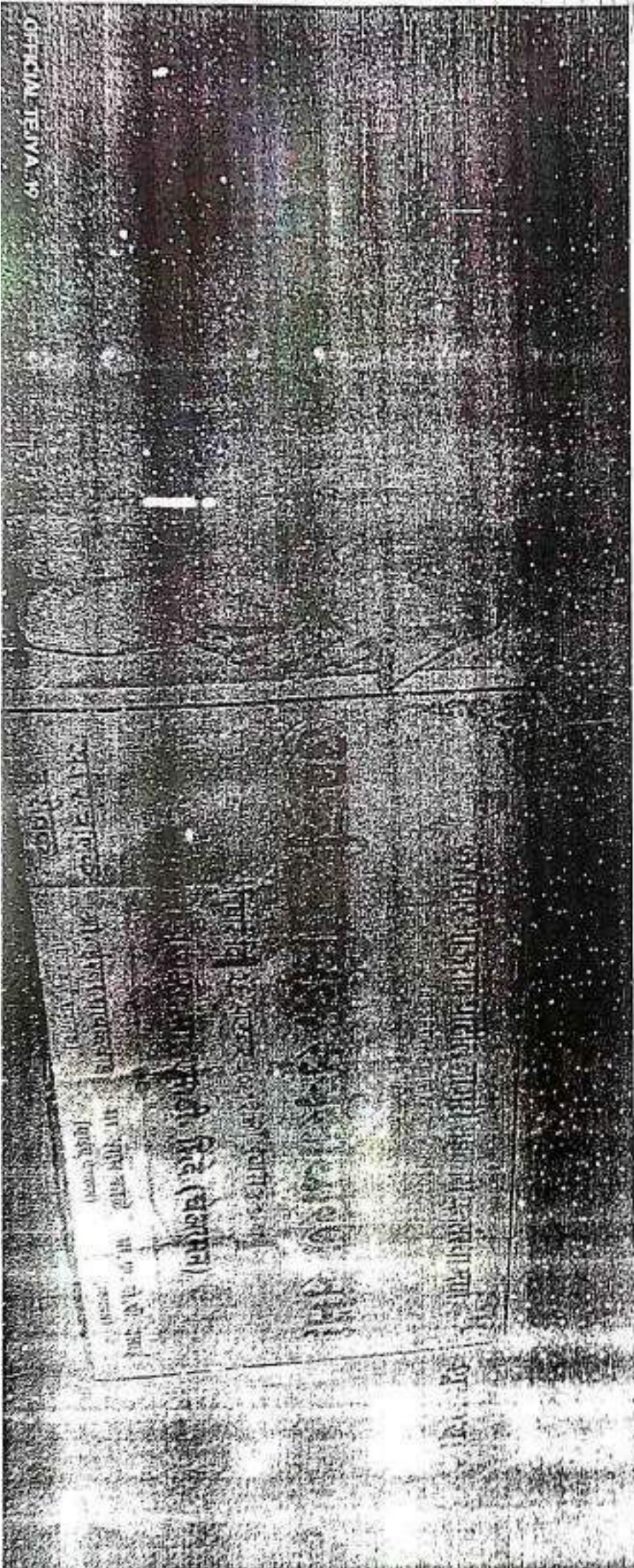
भागासाठी (शेअर्स) भरलेली रक्कम व तारीख _____

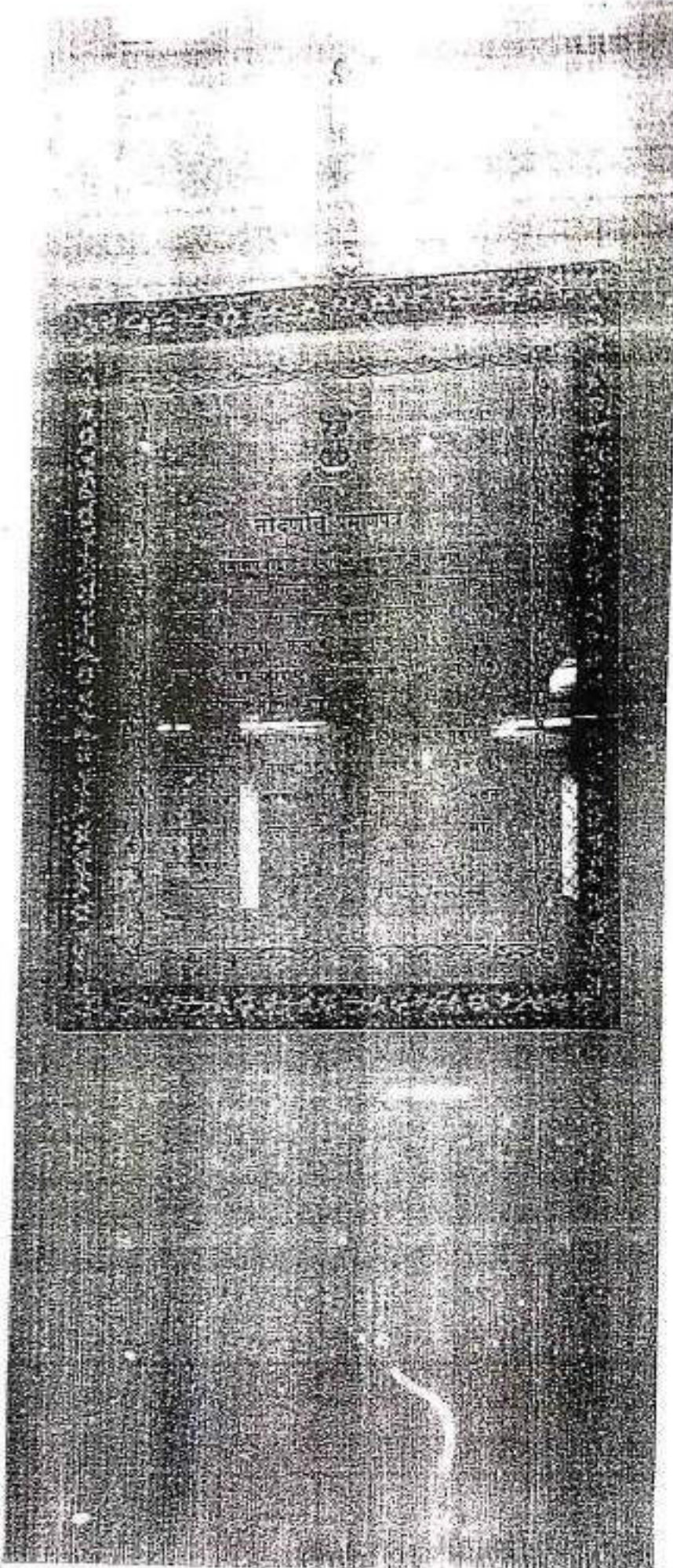
मी असे जाहीर करतो की, वरील दिलेली माहिती ही माझ्या ज्ञानानुसार खरी आहे व सदर माहिती ही खोटी असल्याचे सिद्ध झाल्यास मी कायदेशीर कार्यवाहीस पात्र राहीन.

स्थळ : _____

दिनांक : _____

सभासदाची सही अक्षर निशाणी अंगठ

६६

कर्मवीर भाऊराव

पार्लियामेन्टरी नागरी सेवक पंतसंस्था
चा इतिहास

दोहाणिक वर्षे 2012-23 या वर्षी माी आण्णासाहेब भवार महाविद्यालय मध्ये F.Y.B.A. Div-A मध्ये या वर्षामध्ये माी शिक्षित आहे. तरीही अर्थशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पार्लियामेन्टरी नागरी सेवकांचा पंतसंस्था चा अफुर्ण व इतिहास' या अक्षरी माहिती माी मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची मत्मा संधी मिळाली आहे.

तरीही कादस्चा प्रकल्प तयार करताना 'कर्मवीर भाऊराव पार्लियामेन्टरी नागरी सेवकांचा जीवनवैलिकचा अफुर्ण वर्णन तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात त्यांच्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवन वैलिक स्वरुप

सांघर्षावर मात करून गोर गरिब विद्यार्थ्यांसाठी गौळ्याचे असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये गरिबे जास्वी असेल तर तेच आर्थिक परिस्थिती योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असा समाजाला सामाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य सर्वांनी हे यत्नांसाठी केले पाहिजे.

क कुमवा आणि शिक्षक ..... हे याचे प्रथम वाक्य आहे. सर्वसामान्य शिक्षण प्रसार करण्यासाठी गोर गरीब यांना शिक्षण सोयी सोईकर लढावे म्हणून जवळीक गोष्टींचा वापर केला.

★ आठरावांची माहिती व विषय

हेल्स ---

कर्मवीर आठराव पार्ले यांचा जन्म 22
ऑक्टोबर 1887 रोजी कुडकोट या ठिकाणी महाराष्ट्रात झाला.
अनेक मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसमाज
जगतोपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयल शिक्षण संस्था
स्थापना केली. आठरावांनी महास व गरीब मुलांना शिक्षण
द्यावे याच लक्षात घेऊन 'काम व शिक्षण' ही योजना
सुद्धा करून मोठे काम केले.

त्यांचे जोडीदार फुले यांनी बहुत
केलेल्या अल्पवयसत समाजाचे एक अ महत्त्वाचे सदस्य होते.
त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात अल्पांग होता. रयल शिक्षण
संस्थेचा माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. आठराव
पार्ले हे जन्मभूमे जैन होते. मागे जगतोमध्ये काही मिसळणु
गेल्याने अंशपूर्ण लडुजान समाजांना आपले वाटने ही पार्ले
हे आठराव (पद) आठरावांच्या दाराच्या पूर्वापासूनच प्राप्त
झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जाली झाल्या पलीकडे होते.
महात्मा फुले यांच्या अल्पवयसत विचारांचा प्रभाव आठराव
करताना विद्यालयांमध्ये लक्षणा व समाजा लक्षणा उगडाठी

कुर्वीर, भादुराव पाटील यांनी शिक्षणालाच समता प केंद्रा
 मध्ये संस्कार विद्यार्थ्यांनी देण्याचा प्रयत्न केला. स्वतः शिक्षण
 संस्थेला माध्यमातून त्यांनी चाळणेच्या कर्तव्याचे जेथे विद्यार्थी
 गेले - त्यांचा विद्यार्थी म्हणून राहून ते इतर जण संतःच्या
 शाळेत सामुदायिकरीत्या व्यवस्था करत आणून देऊन जेवण
 जल याद्वारे भादुराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना केंद्रात व समाजात
 समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रात 4 जिल्ह्यातून व कर्नाटकात राज्यात
 15 20 पूर्वप्रथमिक, 27 प्राथमिक, 438 माध्यमिक, 8 आरामशाळा
 व अस्थापक विद्यालय 2 आय. टी. आय. व 41 महाविद्यालय
 यांचा समावेश केला. स्थापना 4 ऑक्टोबर 1999 रोजी
 झाली. आताच येथे कुल या गावी केली. डॉक्टर नागनाथ -
 अण्णा नायकवडी यांनी स्वतः शिक्षण संस्थेला 1, 11, 111 रुपयांची
 दानगी दिली. मुख्यालय सातारा येथे नेण्यात आले. काही
 दुरुविताने.

नील प्रमाणे -:

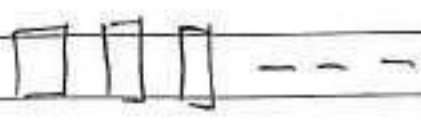
- ज्येष्ठ शिक्षकांच्या मागऱ्यांच्या कार्यात शिक्षणाची आवड निर्माण
 करणे व ती वाढवणे.
- मागऱ्यांच्या कार्यात गरिब मुलांना मोफत शिक्षण देणे.
- निरीनराळा जालंधिर्गातील विद्यार्थ्यांचे प्रेमभाव निर्माण करणे.
- अयोग्य रुढींना फाट देऊन खऱ्या विकासाचे वळण लावणे.
- साक्षात्कीचे मजल्ले गुरू तर कृतीने पटवून देणे.
- सर्व काटकसरी, रजाकेंची, रजिवांग व असाही कवळाच्या प्रयत्न करणे.
- बंधुजान आमातांच्या शिक्षण प्रसारसाठी गुरू पडले तरी संस्थेचे
 कार्यदेस वाढवणे.
- ही उद्दीष्टे साध्य करण्यासाठी - भादुरावांनी
 केंद्र कर्मिक शिक्षकांचे जल, तर समता, केंद्रता, समप्रतिष्ठा,

सामाजिक वंध्यता आदि मुळावी शिकवण विद्याव्यांना त्यांना सार्वनी दिली.

महाराष्ट्र जगतेने आठराव कर्मवीर पदलांथा कर्मवीर ही पदवी देऊन र गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांचा पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरव. पुणे विद्यापीठाने त्यांना सन 1959 मध्ये सन्माननीय डी. लिट पदवी दिली होती. रचल शिक्षण संस्था भारीया जंडालीस सभर सवात मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र व कर्नाटक मधून 675 शाखा आहे.

ह. रा. महाजनी यांनी महाराष्ट्राचे सुकर ही. वॉशिंग्टन या शाब्दात त्यांनी कर्मवीरांचा वर्णन केले. आहे. सातारा येथे कर्मवीरांचे समाधिस्वान व कर्मवीर स्मृतिभावने आहे.

☆☆☆ विषयचर्चा

संघकारांच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण आणेल या पवित्र ध्यानेतून महात्मानव कर्मवीर आठुराव पार्टीने या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पंतप्रस्थाची स्थापना केली. ती दिवस सत्रांच्या आयुष्यातील दिवाळी अशीच लक्ष्मीपुत्रांन होता. एडपसर पत्रिकेतील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर अखंड असलेल्या मान्यवरांनी प्रवृत्ती मंडळात ही प्रमुख प्रवृत्ती या नावाने निवड करून कार्याची सुरुवात केली.

कर्मवीर आठुराव पार्टीने लागरी सह. पंतप्रस्था मधील या संस्थेचे संस्थापक प्रा. ज. पी. देसाई. संघकारातील हंक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याच्या आदिप म्हणून त्यांची अ उच्च महाराष्ट्रातील संघकार क्षेत्रात अखंड दिवाळी. ही हे आदर्श आयुष्यभर जेपासल्याच सर्वांगीण प्रयत्न करीन...

नोदंगीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अवती-भवती अनेक पंतप्रस्था लेखा त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत लेखा. तसेच त्यावेळेचे संघकारमंत्री मा. अय्यंगिर महाराज असेल्ले यांनी विशेष वाक म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिष्पक असलेले मा. सापराव साधक यांनी प्रवृत्ती मंडळाचा सामाजिक वावीलडीवर विस्वास ठेवून कार्याचे दिव्यानेच पंतप्रस्थेची प्रत्यक्ष नोदंगी हेतु कार्याची सुरुवात केली.

कुर्मीर पत्रसंस्थान २५ वर्ष पूर्ण होत आहे। आजही
तरील सर्व आडवले गेलेले आहे. पत्रसंस्थाने आर्थिक,
सांख्यिक, वित्त, आदि ह्या विभागात लक्षी नसून
गोडी घेतली. ह्यासंबंधी दोन एक प्रिजेन्स परीक्षा आता
होती आहे. - यात राष्ट्रीयकृत बँका, आठ नऊ मासिक
राज्यी, पत्रा - तीस राष्ट्रीय पत्रसंस्थाने जाळे पडले आहे.
समाजसेवेचा विद्यार्थी इन्स्ट्रुक्शनल आणि आर्थिक चाडियासिवाय
पुढील होणे. केवळ आराम ! कुर्मीर पत्रसंस्थान आजपर्यंत वर्ष
संस्थापकानी ते सांभाळले. गेल्या २५ वर्षात इतकी संघोत्थाने
गिराई वाटत इतकेच नसे तर प्रवासाभक्तीला घेतलेला नाही.
कुर्मी मजूर करताना नियमाचे अपवादवादी उल्लंघन नाही.
राष्ट्रपति महात्मा गांधीजींच्या सकल्पनेतील विस्वस्ताची सुमुक्ती
संघोत्थाना पार पाडली.

विस्वस्त हा मासिक नसून सेवक
असतो या सकल्पना लक्षी. मी गेल्या २५ वर्षे जाहीरपणे
आमच्या समासापना सांगत आलो की कुर्मीर पत्रसंस्थाने स्वप्ना,
पिरासावर लक्षी असून, तिची वाटवान आणि भविष्य ही
चाडियावर उभे आहे.

पतरांसेचे उद्दीष्टे

००००००

२५ वर्षेमधील संख्येची रूपांतरीकरणे
रूप काढी महत्त्वाच्या लक्ष्य मांडण्यात आल्या आहेत. त्या
आधीच प्रमाणे -

* सरकार चळवळीतील वैचारिक गोंगडाने -
सरकारच्या आठवणीतून सामान्य माणसांची सेवा काढी,
त्यांच्याही जीवनात सुखाने दाढी घालेल या पवित्र प्राप्तिपत्र
महात्माने कुर्मीर आदिनाथ पारित यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर
१९५५ रोजी लक्ष्मण येथे पतरांसेच्या २५ वर्षेच्या स्वाभिमानी
कुर्मी.

कुर्मीर पतरांसेच्या २५ वर्षेच्या काळात रूप घेतल्या -
जसेल प्रमाणात चढ उभे उभे. तरीही पतरांसेची आर्थिक
वाढ्यात सुख कमी. लक्ष्मण विभागात रूपा ही मोठ्या
प्रमाणात होती. कुर्मीर पतरांसेच्या आठवणीतून काम करित हे
अप्रधान सरकार चळवळीतील काही उणीवा लक्षात आल्या.
त्या उणीवा वर फुलव्यादाही वैचारिक मांडणीही करावी लागली.

हाही उदाहरणे :-

त्याच्यावर अत्याचार करणे आणि मानवी हक्कांचे/विरोधी वाटणे आहे. तसेच ते त्या वेळामध्ये असलेले शक्यते त्यांनी करावे जाऊ शकते हे स्पष्ट वाटत नव्हते.

2] नागरी राज्याचा वेळीच पुणे होवतो आणि नोकरी सोडून जाविले त्यामुळे पुणेकरातून कोठ्यात राहिले आहे. तसेच नोकरीचे नुकसान देखून मोठ्या प्रमाणात आर्थिक त्रास होत आहे अशी बाबता नोंद घेत नाही. कोणतेही गोष्टी करताना येथील जेव्हा 2 जमीनदार, अकालीन कामेवरील सारख्या तात्काळ अडवता येऊ शकते. तेव्हा त्यांनी अधिकार दिले आहेत.

3] 1991 मध्ये कर्मचारी भाऊराव पातंरुच्या नागरी आरक्षी अ पतंरुस्येची स्थापना केली तसेच त्याचवेळी मातंरुच्या संकेत-लीन असे संकेतना केली मिळण्याचा अधिकार मिळविला. व्यापक दृष्टीकोन असलेल्या, मानवतावादी विचारांच्या आवरणीय संकेत झालेलांच्यामुळे एक नवीन पाठ्य वाट माळली गेली. हक्क, वेळेची रस्ता तयार झाला आणि इतरांना एभरला तेव्हा महाराष्ट्रातील 18 हजार पतंरुस्येचा आर्थिक पाठीसाठी लाभदायक ठरले.

3] पतंरुस्येवर शासनाचे नियंत्रण

असले पाहिजे :-

1] पतंरुस्येचे बदलणे की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतंरुस्येचा स्वायत्ता कायदा व निकषांची प्रशासकीय अधिकार पतंरुस्येचे प्रेरणेतून असावेत.

जून 2002 च्या दरम्यान मिळता जात होता.

2] पतंरुस्येचा निकष पाठीसाठी पतंरुस्येची काही हक्क आणि

संरचना मिळून देण्यासाठी फंडखोर आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थेला स्वायत्त वेळी नियंत्रणाने वारंवार अधिकार केंद्रित करून खासगीकरण करून घ्यावे असा आदेश आहे. हे या संपूर्ण सरकार-व्यवस्थेच्या वित्तकारक ठरेल. हे मी त्या लेखात उदाहरण देऊन स्पष्ट करे आहे.

3] 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या वृत्तपत्रालेखाने तार आणि प्रसिद्धी दिली.

4] मद्रास राज्याच्या समाजकारण आणि अर्थकारणावर विद्यार्थी परिषदांमार्फत ठरू शकतील मात्र पतसंस्थेला स्वायत्तता प्रदान आणि खासगीकरण प्रभावी नियंत्रण न राहिल्यामुळे, स्वतंत्र निर्माण करून राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतो.

कुर्मवीर भादुराव पाटील नागरी सह. पतसंस्थेला कुलम 10 व 10% चे दावने सहकार खात्याच्या अधिकार्यांनी द्यावेत असे या कार्यालयाने लेखी पत्र सहकार मंत्री महोदयांनी दिले. मात्र या सर्व पारदर्शुमीवर मागणी इच्छित आहे. की सहकार खात्याने असे दावने देण्यासाठी एक स्वतंत्र विभागय घ्यावा आणि त्यासाठी स्वतंत्र अधिकारी असावा.

4] जिल्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थाना ठेवी ठेवण्याचे धोरण अस्तु नये.

पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेचे खात्याचे धोरण सन 2005-06 सालापासून होत. जिल्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेला म्ह मातृसंस्था असल्याने हे धोरण घालवे आहे.

कुणवती जिल्हा मध्यवर्ती बँक ठेवीदार पं. ग. व्याज देत

- नासले. पत्रसंस्था मागे दरम्यान 10, 12 आणि 14% पर्यंत
 व्षिक वाढीवर वेत होणा - विविधना तळा. तळा वर
 विवाहानंतर कोणीही पत्रसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत नसे.
 या सर्व ठेवी जि. म. बँकेत ठेवण्या तर कोणत्याही पत्रसंस्था
 2-4 वर्षांपेक्षा जास्त काळ नाही ठे उघडू शकते.
- 3] पत्रसंस्थामध्ये प्रथम विवाहक वृद्धिकेसाठी ठेवून संपादन
 घेतले जाते. ही या खात्या उपस्थित राहू वाढीवर दरम्यान
 आपल्या कुमारेचे प्रतिलोप ठेवून वाढीवर आय. वी.
 गारंटीसहीत पाठविले जाते.
- 4] पत्रसंस्थानी ठेवी जि. म. बँकेत ठेवण्याचे स्थान ठेवण्या
 स्थानिक खाते. आणि आज रती फक्त 20% ठेवित
 ही जि. म. बँकेत ठेवण्याचे स्थान पत्रसंस्थानी आहे.
- 5] पत्रसंस्थानी प्रथमापून विविधना खर्कर स्थानिक जागेवर
 अधिकार आहेत.

पतंसरुधेच्या माहिती हा प्रकल्प देण्याचा हेतू

000000

सन 2022 - 23 मध्ये वृद्ध्या

मलागाई तसेच मानसाच्या वृद्ध्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहायताची गरज असते. त्यासाठी छोत्या - मोठ्या बँका - पतसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यायचे

व्याख्यासून खासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला कोटी ०/० मध्ये अर्थ सहाय्य करत असते. कोटी वर्षात जी रक्कम सापळा कर्ज घेताली ताले त्यानुसार त्यावर व्याज सुद्धा आकारले जाते. हा कालावधी त्या दिवसांमध्ये होतो परावे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या

दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाचे आहे. कोणतेही काम तसा क्षेत्र गोष्टी कर्जा विषय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना

खूप प्रकारची काळजी मि माहिती मिळवणे जाय्य झाले तसेच प्रकाशची साळुसता होती. ही हा प्रकल्प करताना आहे. तरी जीवणनीत नवनवीन माहितीचा जाय्य आपल्याला खयान तरी आला....

बचत खाते पर्यटन :-

व्याख्या :-

बचत खाते -

ही बैंक आदि स्तर विद्या -
करधानी अर्थात् लोक प्रिय सेवा आदि विशिष्ट अपवाद
व्यक्त। कोणतीही कोणतीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय
आपण पैसे बचत देते. हे पैसे बँक किंवा
व्यक्तिगत का बँकून वापरायला देता व त्यासाठी त्याच
त्यांना त्यांच्या लक्षात (०%) आकारते. या व्याजातील
पैसा बँकून बँकून ठेवण्याच्या खाते देते.

धारी राखे वकूम ठेवण्यापेक्षा ती
वकूम सुरक्षित राखे, बँकून ते पैसे आपण बचत
खात्यात ठेवणे शक्यता. त्यांच्यांनी आपले अचूक फा
आणि बचत बँकांच्या पत्राच्या पुरावा बँकेला अर्जा
व्यक्ति देऊन बचत खाते उघडता येता. बचत खाते
उघडव्याज। त्यांच्यांनी अर्जावरून -चक बुक, A/P, DEBIT CARD
वस ती बँकीन अर्जा अनेक व्यक्ती उपलब्ध होतात.
बँकून आपले पैसे आपल्या हवे तसे काढू
या बँकूनून घेऊन ते बँकूनून व्यक्ती तसेच चान्दनी आर.जी. म.च.
मन.इ.म.फ. टी. बँके मार्ग वापरायला बँकूनून पैसे आपण
देऊ व्यक्ती.

* वचन खालेची कार्य *

वचन खाले काढणे म्हणजे
 त्या मोक्या प्रमाणात साहित्यावर लक्षात आले. पहिल्या
 कटकातल्या सामग्री मध्ये निचे असे वचने उदाहरण
 लक्षात घ्यावे 30 ते 12 दिवस लागता येता. निचे असे
 वचने आपल्याला 1 ते 2 दिवसात खाले उदाहरण मिळते.
 वचन कटकातली जरीलिल जरील दोघातला लागी वचने
 सामग्रीतले वचने वचने. वचनेतले जरी वचनेतले
 वचने कटकातली असले तर वचने / पत्तिकातला वचने
 वचने वचनेतले आहे. जरी वचनेतला वचनेतले
 वचने वचनेतले आपल्याला वचने वचनेतले वचनेतले
 वचने वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचने वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले

जर वचने वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले

- 1) वचन खाले.
- 2) वचने खाले.

वचन खाले वचने वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले
 वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले वचनेतले

० पतसंस्था अहवाल ०

आज या पतसंस्थेचे वरिष्ठात रुपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, वेदीदार व कुजदार यांचा संस्थेस वेळोवेळी वेदी देणारे मान्यवर व लिपिका यथा मालकी वार आहेत. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेत प्रगतीची गळू देणं घेतली आहे. अहवाल असून अखेर वर्षात सभासद वसूल भाग भासवून रु. --- लाख असून ते ठेकी रु. --- लाख आहेत कुजवे वारप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी असून 123.50 लाख असून विक्रम, निवृत्त नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदना 15% शिफारस प्रमाणात वाभास वारप करण्यात आले. सर्व सचीवडानी ठरावक आहे. आवश्यक काळात सस्थेच्या लिपिका कुट्टीने अनेक योजना राबवाण्यात आम्ही वर्षात मोठी ही सक्षमता आहे.

अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सचकारी संचालक मंडळी मोलाची लाभ, त्याच प्रमाणे सचिव यांनी अतिराम, सहायण सभासदच्या भुयेश्वर या सचिवीकृत पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सचिवी मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन ही पक्षक हाकावण्यासाठी अधिक प्रयत्नशील राहू या, असे आपणासर्वाना मनपूर्वक आवाहन करता मार्च 2022 अखेरचा, वार्षिक हत्तीत, तालवद व नफा-तोटा, आपणांमार्फत मासोयात आला आहे.

॥ पतसंस्था (कारि/नावावत)

माहिती ॥

पतसंस्था शाखामार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर येथी
पतसंस्था कुमियारी पतसंस्थाच्या बाबत आरणात्मक निर्णय
घेतले जातार....

कामकाज :-

- १) - नागरी येथी पतसंस्था / कुमियारी पतसंस्थाची नोंदणी करणे.
- २) - रुपये २० कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे
अकथान जिल्हा उपनिबंधक करतार, व रुपये ३०
ठायपेक्षा कुमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे हे संबंधित
तक्रुका सहाय्यक / उपनिबंधक करतार.
- ३) माहिती अधिकार अधिनियम कार्यवाही करणे.
- ४) पतसंस्थेच्या कार्य क्षेत्रातील संबंधित निबंधित पतसंस्थाच्या
अपेक्षी अहकारी स्वना असल्याने १९८० मधील तक्रुकाकुमार
पुरवस्त करणे.
- ५) नागरी / ग्रामीण विंगर येथी पतसंस्था, कुमियारी पतसंस्थाचे
कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी आरणात्मक निर्णय घणे.

प्रश्नावली

महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा सलकारी संस्था अंतर्गत सभासदांचे वेळार हे खास्य तिसकंध्याल सोसायटीचे षुक्क (चाज) आकारले जाताल का ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सलकारी गृहनिर्माण संस्थांवर सभासदांचा हिसा किंवा चाज अगदी मुक्तकाळातील आणि मुक्त व्यक्तीने, सोसायटीच्या वेय असलेल्या वेय व्यक्तीच्या मर्यादितपयत षुक्क आकारले जाताल.

सोसायटी / पंतसंस्था चे अंतिम अधिकार ले कोणत्या अक्षताल ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सलकारी पंतसंस्था अधिनियम आणि अधिनियमानुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सवसध्याक वरवेळुड आलेल.

पंतसंस्था कोणत्या प्रकारचे लक / अधिकार कामान्य लोकांना अक्षताल का ?

नागरी / सलकारी पंतसंस्था अनेक संस्थेचे प्रमाणपुत्र दिले जाताले. २ संस्था डिफॉल्टर असल्याक त्यांची निवृत्ती होण्यास पात्र नाहील.

पंतसंस्थेच्या थक्काकरी द्वाराणे जर कर्ज पर न दिलेच्या भरवीच्या आल भरले नाही तर पंतसंस्था जप्ती आले. ज्या मोठ्या आलेल त्याक त्यामा

निम्नलिखित कथन पढ़कर खतः की जा सकने वाली प्रश्न
करवाइ काय शकलान ?

जब विद्यार्थी एकत्रित व लक्ष्य लक्ष्य मुद्दों पर अपने
वाक्य जग शक्य नाले तब पत्रसंस्था जिला आदि
शकली. जग मुक्त लीनकर लक्ष्य लक्ष्य आदि शक्य
कसक आपका लक्ष्य. दुकान नी आपका लक्ष्य
कलान व खतः की जा सकने वाली कथन शक्य.

वर्षभारत संस्थेच्या जसलीन जसल कथन किती सग्या
लेतात ?

वर्षभारत जागरी पत्रसंस्थेच्या जवळपास 4 वेळा सग्या
लेतात, पण ह्यात एर सग्या पत्रसंस्थेच्या सग्यासह, असलान,
सग्यासह उपस्थित रतीव स हे आलवार आह....

पत्रसंस्था जे वार्षिक अहवाल अजानो वर्षानून किती
जानलेसुमार मासले ?

वर्षानून किमान 2 वेळा आर्थिक वार्षिक अहवाल सग्या
कथन आह नवनिमिती शक्यता मासली जलान कथन
त्यावर लोकांच्या दृष्टिने का मासली असल.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भ्राऊराव पाटील पतसंस्थेचा कार्य
संशोधकाचे नाव : वर्षा गुलाब टरपट इतिहास
PRN NO : 191119 Seat No : 16218

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. वर्षा सुलाब हरपळे

प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो
कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण

करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील पाठसंशोधन इन्स्टीट्यूट
इन्स्टीट्यूट मारु हा संशोधन प्रकल्प

अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : पूणे

दिनांक : 17/5/2022

वर्षा सुलाब
संशोधक

वर्षा सुलाब

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. वर्षा हरपळे

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी मीरी भाऊराव पोटील पाठसंस्था इतिहास कार्या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सदर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : पूर
दिनांक : 17/5/22

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग
वर्षा बुलाठ ८२५७

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पूणे.

नाव = Harpale. Varsha Gulab

वर्ग = F. Y. B. A

मुकडी = A

मोबाईल नं = 9850750823

ईमेल = stishbhrschishbondawe.96@gmail.com

विषय = आर्थशास्त्र

शिक्षकाचे नाव = श्री पोतदार सर

" कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी
पतसंस्था चा इतिहास "

* प्रस्तावना *

बौद्धानिक वर्ष २०२२-२३ या वर्षी मी
आण्णासाहेब नगर महाविद्यालय मध्ये F.Y. B.A
या वर्षामध्ये मी शिकत आहे. मी अर्थशास्त्र
मध्ये " कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी
पतसंस्था चा इतिहास " या संबंधी माहिती
मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची सला संबंधी
मिळाली.

सदरचा प्रकल्प करताना " कर्मवीर ' भाऊराव
पाटील " यांच्या जीवनेतील वृत्ति तसेच त्यांच्या
दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या ~~अर्थ~~ वाईट घडामोडी
होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या
जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून गोर-गरीब
विद्यार्थ्यांस विद्यार्थ्यांसाठी सोला आर्थिक, सामाजिक
असे कार्य केले.

" कर्मवीर आणि शिकू " हे त्यांचे वीट
वाक्य आहे. सर्वसामान्यांचे शिक्षण प्रसन्न प्रसार
करण्यासाठी पंधरा - वीस सहकारी पतसंस्थांचे जाळे
पसरले आहे. समाजसेवेच्या विद्यार्थक दृष्टीकोणातून
आणि आर्थिक प्रगती शिवाय हे अशक्य! कर्मवीर
पतसंस्थाच्या आजवरच्या सर्व संचालकांनी ते सांगितले
आहे. गेल्या २५ वर्षांत हाकटी संचालकाने मिटींग
भक्ता व पुणसभला घेतलेला नाही. कर्ज संजुर
करताना, निरमाचे अटीचे उलगड करत नाही.

तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आलेख
हा नेहमी चढता राहिल्या. काही कालांतराने रिझर्व
वैज्य नियम आणि बदलती परिस्थिती हा आलेख खाली
आला आहे. ८% पेक्षा आर्थिक व्याज देण्यावर बंधन
आले आहे.

कार्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी
पतसंस्थेतिल बचत खात्याचा अभ्यास

बचत खाते

बचत खाते ही बँक आणि इतर वित्तसंस्थांची
सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे.

विशेषतः अपवाद तराकता कोणीही व्यक्ती किंवा
व्यक्तीस आपले पैसे बँकेला देते. हे पैसे बँक
तिस-या व्यक्तीस कर्ज म्हणून वापरण्यास देते व
त्यासाठी व्याज आकारते. या व्याजातील
पैशांमूल बँक मूल ठेवदारास व्याज देते. घरी
शेख रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित रहावे म्हणूनही
पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

बचत खाते आपली ओळख पत्रे आणि पत्त्याचा
पुरावा बँकेला अर्जासोबत देऊन बचत खाते उघडता
येते. बचत खाते उघडल्यास बचत खाता धनादेश
चेक बुक एटी एम कार्ड, नेट बँकिंग अशा अनेक सोयी
उपलब्ध होतात. बचत खाते आपले पैसे हवे तेव्हा काढून
घेऊ शकता तसेच धनादेश, आर टी जी प्रसन्न एन डू
एफ टी असे मार्ग वापरून इतरांना आपले पैसे देऊ
शकता.

बचत खात्या बरोबर मिळणाऱ्या विविध
सोयीसाठी बचत खाता वेगवेगळे शुल्क घाव लागते.
काही वेळा बचत खात्यात मोठी रक्कम
शिल्लक असेल तर बँका हे शुल्क साफ करू
शकतात.

बचत खाते उघडण्यासाठी काही किमान
रक्कम आपल्या खात्यात ठेवावी लागते. अशी
किमान रक्कम खात्यात न ठेवल्यास बँक अशा
बचत खाता देऊ शकते.

* खाते पुस्तक *

वैकील बचत खाते असणाऱ्या ग्राहकांना त्यांच्या खात्यावरील व्यवहारांची माहिती देणारे " खाते पुस्तक " जात. खातेपुस्तकात खातेदाराचे नाव, पत्ता, खात्याचा क्रमांक, खात्याचा प्रकार, बँक शाखेचा पत्ता, शाखेचा P.F.S.C आय एफ एस सी कोड, पेंशन कार्ड ऑडिटर क्रमांक असे तपशील पाहिल्या पाळावर असतात. खाते पुस्तकावरील इतर पाळावर व्यवहारांची माहिती. ३

उदा - तारीख, तपशील, रक्कम, धनादेश क्रमांक, जमा किं नाव आणि व्यवहारांनंतर खात्यातील शिल्लक रक्कम असते.

खाते पुस्तक टिकवणे तर वैकील अर्ज करून नवीन खातेपुस्तक मिळू शकते. या साठी काही शुल्क भरावे लागते. काही वेळा ग्राहकांच्या सुरक्षिततेसाठी पैसे काढतांना खाते पुस्तक बरोबर असणे साक्षीचे केले जाते. बँक व्यक्तीने खात्यातील पैसे काढू नयेत या साठी हे आवश्यक आहे.

* खाते आरडा * आणि खाते पुस्तक यांचा उद्देश एकच आहे. ग्राहकांना त्यांच्या खात्यातील व्यवहारांची माहिती देणे. खातेपुस्तक ग्राहक कधीही भकून देऊ शकतो. व त्यामुळे व्यवहारांची माहिती झपाट होऊ शकते. खाते उतारा हा त्रैमासिक कालावधी नंतर दिला जातो.

* बचत खात्यावरील व्याज *

ग्राहकांच्या खात्यावर रोज दिवसावधी त्रैमासिक दराने व्याज दिले जाऊन पाहिले. व्याजाचा दर बचत खाते ग्राहकांना समान असतो. जमा रकमेवरील व्याजाची रक्कम दर तीन महिने किंवा दर सहा महिन्यांनी देण्याची सुवात वैकीला आहे.

Topic :

* वित्तीय खात्याचे प्रकार *

- 1) बचत खाते - हे खाते ग्राहकांना पैसे वाचवण्यास सुवात करवण्यासाठी आहे. आधार कार्ड आणि पॅन कार्ड असलेल्या भारतातील कोणत्याही व्यक्तीद्वारे बचत खाते उघडले जाऊ शकते, जे दोन्ही भारतात बँक खाते उघडणे अनिवार्य आहे.
- 2) चालू खाते - चालू खाती ही मुख्यतः व्यावसायिक खाती असतात जिथे आर्थिक खात्यांमध्ये पैसे वारंवार हस्तांतरित केले जातात. ही खाती दैनंदिन व्यावसायिक क्रियाकलापांसाठी कॉर्पोरेट आणि वस्तु व्यवसाय मालकांद्वारे व्यवहारांसाठी सर्वात योग्य आहेत.
- 3) पगार खाते - बँका ही खाती सोड्या कंपनी आणि व्यवसायांच्या वित्तीयवक्रण उघडतात जे त्यांच्या कर्मचाऱ्यांना बँकांद्वारे पगार देतात.
- 4) आवृत्ती ठेव - ही खाती ठेव खाती म्हणून त्यांच्या पेशावर व्याज मिळवण्यास इच्छुक असलेल्या ग्राहकांकडून उघडली जातात.
- 5) सुद्धा ठेव - सुद्धापूती होईपर्यंत ठराविक कालावधीत ठेवीवर व्याज मिळवण्यासाठी ही खाती उघडली जातात.
- 6) मान आरआय खाते - ही खाती अनिवासी भारतीयांनी उघडली आहेत ज्यांना भारतात आर्थिक बँक खाते ठेवायचे आहे.

* वचत खाते वैशिष्ट्ये *

- 1) प्रमुख उद्देश थोड्या काळासाठी वचत करणे मुख्यतः साहज्याचा अर्च भागविण्यासाठी.
- 2) या खात्यावर तुम्हाला ठराविक व्याज मिळते, ते प्रत्येक बँकेनुसार बदलत असू शकते.
- 3) खाते फक्त व्यक्ती किंवा सरकारने परवानगी दिलेल्या संस्था उघडू शकतात.
- 4) दैनंदिन, दरमहा, त्रिमाही, सहामाही, व वार्षिक पैसे भरणे व काढणे यावर विविध सय्यादा.
- 5) बँकेचे चांजेस तुलनात्मक दृष्ट्या कमी.
- 6) किमान ठेव सय्यादा कमी.
- 7) चेक बुक बुक संख्या सय्यादित.

* चालू खाते वैशिष्ट्ये *

- 1) प्रमुख उद्देश व्यवसायासाठी वापर.
- 2) या खात्यावर व्याज मिळत नाही.
- 3) कोणीही व्यक्ती, हिंदू अस्थि अविभक्त कुटूंब, भागीदारी फार्म, कंपनी चालू खाते उघडू शकते.
- 4) अमर्यादित व्यवहार.
- 5) बँकेचे चांजेस जास्त.
- 6) किमान ठेव सय्यादा जास्त.
- 7) चेक बुक संख्या अमर्यादित.

* वचत खात्यामध्ये तुम्ही ठराविक वेळाने सोफत व्यवहार करू शकता जसे की साहज्यामून, 4 वेळा कॅश काढणे, 2 वेळाच कॅश भरणे इत्यादी. हे बँकेनुसार वेगवेगळे नियम असतात. त्याउलट चालू खात्यामध्ये तुम्हाला अमर्यादित व्यवहार करता येऊ शकतात.

बचत खात्यातील रकमेवर लूटहाला बँक व्याज देते.
 चालू खात्यातील रकमेवर कोणतेही व्याज मिळत
 नाही.

बचत खाते शक्यता वैयक्तिक किंवा सरकारी,
 वापराचे खाते असते. चालू खाते बहुदा दुकाने,
 व्यवसाय इत्यादींचे असते.

बचत खाते नागरिकांसाठी असते, त्यातून महिन्यात
 कितीवेळा पैसे काढू शकतो ह्यावर मर्यादा असतात.
 • शक्यता महिन्यात ५ वेळा पैसे काढू शकता,
 तसेच स्टोरीम वापरला ही मर्यादा असते. मिनिमम
 बॅलन्स ₹१००० च्या आत असते.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कविवीर गुणकराव पाटील पतसंजगा

संशोधकाचे नाव : आमेल हिरागड कडंगामी

PRN NO : 20212218644 Seat No: 16263

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कृ. कुरंगारजी अमित हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर भाऊराव पाटील एतंजना या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

Dalange
For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: हडपसर

दिनांक: 17.09.2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. कांग्रामाजी यामेल प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर प्राकृतिक पाठसंस्था हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 17.05.2022

संशोधक
कांग्रामाजी यामेल
कांग्रामाजी

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

अण्णासाहेब मगर

“कुर्मवीर भाऊराव पाटील”

नागरी सह पंतसंस्था चा इतिहास

* प्रस्तावना *

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ या वर्षी मी अठ्ठासाहेब भगर महाविद्यालय मध्ये F.Y.B.A या वर्षीमध्ये मी शिकत आहे. तरीही अर्थशास्त्राच्या कुर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पंतसंस्था चा संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सध्या प्रकल्प करताना 'कुर्मवीर' भाऊराव पाटील यांच्या जिवनशैलीचे वर्गिक अर्थव्यवस्था लक्षात घ्याव्यात तसेच जीवनात त्यांच्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवनात बौद्धिक सहाय्यता प्राप्त करून घेतली. गरीब विद्यार्थ्यांची मोलाचे अर्थ आर्थिक सामाविक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या काळासंबंधी या सर्व बाबींचा पुढाकार योग्य अशासनातील समाजालाही जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

“कमवा आणि शिका” हे त्यांचे जिवे वाक्य आहे. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी गरीब यांना शिक्षण सोयीस्कर करायचे म्हणून असे नवतरीन गोष्टींचा तयार केला.

काही काळांकरिता त्यांनी कष्टात आणि शिका योजनेतून वेळ, पंतसंस्था यांची उभारणी केली त्यांना त्यांच्या कामाच्यातून खूप सध्या अडथळी लागल्या

परम स्वामात्म्य काही तब आपका स्वरूपी हे स्थापन कर
 उरसी आत्मगत उरु अवी डरारी होगमी. हीर हो
 पानमरका बाहुल ही पैसा कभवन होते ल्यांग्या
 अडअडलगीरता कागी गाला हा ल्याथा हेतु होना.

२० पूर्वप्राथमिक, २७ प्राथमिक, ४३८ माध्यमिक, ८ आश्रमशाळा
 आस्थापन विद्यालय व शाळा. ही आय व २९ महाविद्याळा
 यांच्या समावेश आहे. स्थापना ४ इंग्रजीत १९७८ रोजी
 केली सतारा जेथे कालो या गावी केली हीकर नागनाथराव
 नायकवडी यांनी स्वतः शिक्षण संस्थेला १,११,१११ रुपयांनी
 देणगी दिली. मुख्यतः समाज जेथे येतात आता
 काही उदाहरे देऊन प्रमाणे

- १) शैक्षणिकदृष्ट्या शाळासमूहात वर्गात शिक्षणाची
 आवड निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- २) शाळासमूहात वर्गात गरीब मुलांना मोफत
 शिक्षण देणे.
- ३) गिरनिवाल्या जाणेघर्षातील विद्यार्थ्यांला प्रेमभाव
 निर्माण करणे.
- ४) असोस्य कक्षांना जाऊ देऊन व्यक्ती विद्यार्थ्यांचे
 पठण सादणे.
- ५) साधारणतः महत्त्व जाऊ वर कृतीने परतून देणे.
- ६) सर्व मुले काळजीने स्थापनली, शक्तिवान व उत्साही
 बनवण्याच्या प्रयत्न करणे.
- ७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसाधनाची जाऊ पाडणे
 लक्ष संशोधन कार्य क्षेत्र वाढवणे.

ही उदाहरे साध्य करण्यासाठी शाळांलागे
 वेळोवेळी शैक्षणिक शिक्षणच नव्हे तर समाज, बंधूता, प्रमप्राप्ती
 सामाजिक वांछितकी आदी मुलांसाठी शिक्षण विद्यार्थ्यांना
 दिली.

महाराष्ट्र जनसेने भाऊराव पाटलांना 'कर्मवीर' ही
 पदवी देऊन गौरव केला. लसेच भाऊराव केदारामना
 त्यांना पद्मश्री पुरस्कार देऊन गौरवले. पुणे सेवेसाठी
 त्यांना स्वामी सन १९५९ मध्ये 'सामान्य' जी. वि.
 ही पदवी दिली होती. स्वतः शिक्षण संस्था आश्रमशाळा
 वंजनीत स्वतः मोठी शिक्षण संस्था आहे.

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य गावनाली सेवा करावी. लांब्याही जीवनात सुखाचे फल यावेत या प्रतिक्रियेला जावगेळकर महामानव कर्मवीर आउराल पाटिल यांच्या मार्गदर्शनाखाली १९६९ साली पानसंस्था ही स्थापना केली. तो दिवस सारख्या आयुष्यातील पिवळीमधील लक्ष्मीपूजा होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असे कर्मवीरांच्या सामाजिक विद्येचे असेल असेल त्या भागात प्रत्येक मंडळात ही प्रकृती प्रवर्तित या नात्याने मितळ कार्ये करून घेण्यात येता.

कर्मवीर आउराल पाटिल नागरी सह. पानसंस्था अर्थीकत या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई. सहकारात एक लक्ष आर्थिक आणि नैतिक चाचण्यांचा आदर्श म्हणून त्यांची उच्च महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्रात ओळख देण्याची ही आहे आदर्श उदात्तव्यवस्था पातळ्याचा प्रत्यय करीत आणत आहे.

नोदणीसोबत प्रस्ताव पाठविले अशात लगेच अशा अशा अनेक पानसंस्था होत्या त्यातून लांगीक अशा अशा होत्या लक्ष्या लक्षात सहाय्येची ना. अक्षयसिंह महाराष्ट्र सोबत यांनी विशेष बाब म्हणून आग्रहाचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले गा. सपतराव साबळे यांनी प्रत्येक मंडळाच्या सामाजिक क्षेत्रात विश्वास ठेवून सहकारी विद्येचे पानसंस्थेची प्रत्यक्ष नोदणी होऊ कार्ये सुधारणे सांगत.

कर्मवीर पानसंस्थेचा स्तुतार्थ पूर्ण होत अशा परिणत सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे पानसंस्थेची आर्थिक वा सुख सांगी. हडपसर विभागात सहाई लक्ष्य रूप मीठी होत हडपसरच्या दौग विधीत लक्ष्याच्या परिणत आज रोजी सह सात

भाऊ साठ्यांची माहिती व

विषयाचे महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म २२ सप्टेंबर १८८७ क्रमोज महाराष्ट्र येथे साता प्रगळी समाज सुधारक आणि शिक्षण प्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली भाऊरावांनी माझास व गरीब मुलांना शिक्षण होणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिक्षा' ही योजना करून कर्मण मोठे काम केले.

त्यांचे ज्योतिराव पुणे यांनी स्तूत केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्या लढ्यात सहभाग होता स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जवळचे जंत होते गाग जगतमठचे शिकले गिराळून गेले की संपूर्ण लहान समाजाचा आपले पारने पाटील हे आठनात (५६) भाऊरावांच्या हारव्याला पुर्वीवास्तुनव प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्याकीमत्त जागीमेदाव्या पत्नीकडे होते. महत्त्वा पुणे यांच्या स्वरू सत्यशोधकी विचारवाणी प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता लहान समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधूता व समाजा कडावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समाजा व बंधूता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला स्वतः शिक्षण माध्यमातून त्यांनी सामान्यतेच्या तत्त्वांवर स्तून गेले विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजन स्वतःच्या हातांनी सामुहादिकरीत्या स्वयंपाक करत आणि एकत्रच जेवा करत यातून भाऊराव पाटील यांनी

6

वैदिकशास्त्रों का लक्ष्यज्ञान व सामाजिक भागों में जीवों की संरक्षण
दिया.

बहादाशास्त्र व शिक्षण व कर्तव्यशास्त्र समाज में

पुष्प-तिल राहवारी पतनन्त्याने घाले पसरणे आहे
 सांगलसेतेच्या लिखाणक हत्येकीकारिताय आणि आर्जिक
 चाहेकारिताय प्रामाणी होणे लेखक आसात। कार्याकर पतनन्त्याच्या
 आजवरच्या सर्व संवाळांनी ले सांगलसेते गेण्या २५
 वर्षात लढी संवाळांमो प्रीतिंग शला उचवले गळे व
 प्रामाण्यही होऊनला नाही. तुर्न गंवर कुरताता प्रीतिंगचे
 अपवाद नाही उरपणव नाही. सध्यापेता गहला गादीपेताच्या
 संवाळापेताम विस्वरनाची गामेका संवाळांमो पाप पावली
 लिखला हा भागक गमुग लेखक अमनो संकुलपता
 होय मी गेली रुपवले गादीपेता आनव्या समासवाता
 सांगत आलो की कार्याकर पतनन्त्याची स्थापना चाहेकारिता
 आलो अमुक. तेचि वाचवतात आणि गादीपेता चाहेकारिता
 उमे आहे.

लसेच कार्याकर प्रलसन्त्याचा मगमि प्रामाण्य आलेया
 हा गेहममि चवता रादिता. ~~सुद्ध~~ परंतु काही गोळी आणल्या
 दौती गसलान. रिमरुई लेकेचे मिमता आणि अदलती
 आभाणिक परिस्थिती हा ओळख आली खेचता आहे.
 काहीकातातेतर आसपास २००४ मध्ये रिमरुई लेकेचे लेकीच्या
 ह्याच सर्व लेकांता मिमताने धातली ८९ पेक्षा गादीतु
 काव्य देव्यावर अंधान आली. लसेच त्यांना चने पाठविली.

* पतसंस्थेचे उद्दीष्टे *

२५ वर्षांमधील संस्थेचे सुपरी वाय्वालीमध्ये स्वरूप महत्वाच्या बाबी सादल्यात आल्या आहेत त्याचीप्रमाणे आहेत.

• सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामंजस्य भाषणांची सेवा करावी, त्यामध्ये जिवितात सुखाचे क्षण स्व यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कार्यीत साऊराव पारित सांच्या नावाने दि ३ नोव्हेंबर १९७९ रोजी हडपसा येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कार्यीत पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात स्वरूप यांच्या जागतिक प्रमानात चढ उलार आणणे लरीही पतसंस्थेची आर्थिक वाय्वात सुक साणी. हडपसर विभागात स्वर्ची ही गीच्या प्रमानात होती. स्व कार्यीत पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीता असताना सहकार चळवळीतील काही उणीवा लक्षात आल्या त्या उणीवा २२ छव्यांसाठी वैचारिक सांडणीती सुवाती लागली. काही उदाहरणे.

① अकबाकीदार समासदाता मताचा अधिकार अस्तु तये :-

① कोवतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कार्य पन्हुगीरिताने महत्तपणे चालू राहत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा अक्षत स्वमपान नाहीत

② पतसंस्थेमध्ये सडिवाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश लक्षत साळ्यास सकुवाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्या चोका नाकारता येत नाही.

(iii) लमेच सर्वांतुडे चकवाकीदारांची संख्या त्रिवा चकवाकीचे आठवे वाठारव असल्याचे सापत्त्यात विमत. त्याचकडे अंतर्गत पंतसंस्था कधीत निघाल्या यात धडू सामान्या विसुत येतात.

1.1) 2010 मध्ये सहकारीतारतुडु अस्थायीन अपविष्टी लयात कोण्यासाठी इतक्या धरणा पुरस्तीसाठी राज्याच्याकडून स गोराम्या गोराम्या नवनिविल चसे सव्यात, लसेच इतक्यात इतक्यात त्याचो नेमकुकु कळ्यात आली.

v) पंतसंस्थेच्या वाढतील शिष्टांत धरणा पुरस्तीत संस्थेतील व आपल संपूर्ण देशातील पंतसंस्थांमध्ये हा उपविष्टी कामदयाच्या स्वरुपात कार्याविल साजत आहे.

11) नवनिविल असा आभ वषर योजना लमेच त्या असे साज्यांत जगतोमध्ये योग्य वापर होवुत जालीत या योजना सांख्यात याना त्यासाठी संस्थेमध्ये अथवा व सर्व सदस्याचे मोतीचे काम आहे. त्या सर्वांचा ती प्रकृती

2) पंतसंस्थेतील सेवकांसाठी कर्ज घेण्याचा अधिकार मिळविणे :-

6 सन 1989-90 मध्ये काळातल पंतसंस्थेतील सेवकांता कर्ज मिळ्याचा आच्छेका नव्हता. अधिकार तमच्या त्यांच्यात अन्मायाकुकु आली तानवीपुण्यांवीरेशी यामे लमेच लेत्या होवाकमध्ये अरुत रुक्या त्यांना कर्ज व हे सांग्य नव्हते.

2) समजा लकवा सेवक कर्ज घेईत आणि गोराम्या जाईत त्याचकडे पजाराकृत कर्जकपात सुकईत आहे. वरत संस्थेचे गुरुसाम होवुत शोच्या प्रमानात आग्नेतु दानी होईत अशी शक्यता नाकारता येत नाही. शोक्नेही गोळी करव्यात येत जेव्हा 2 जमीदार असतात. कामदारीत संस्था त्यांच्या त्यांना चान्तु राकते. तेवढे त्यांना अधिकार दिले आहेत.

1) 1989 साली कर्जाविर आक्राण पाठनांनी लागरी
 वल्लारी पतसंस्थेची स्थापना केळी ललेन व्यावर्षी
 आरजा संस्थेतील ललेनाना मिळ्वाला आर्थिक निव्वळता.
 व्यावर्षी हलीकोन अमलेल्या पाठवतावादी वित्तारंख्या
 सावरणीय सालके साहेबांन्यापुळे एक नवीन पाठन वार मारली
 गेली. हळूहळू वारेंवा रुखा लयाग सांगा आनि आता हसरखा
 घेऊं महाराष्ट्रातील 96 हजार धानसंस्थातील सर्व संस्थांचा
 कर्ज मिळ्वाला आधिकार प्राप्त साने.

2) पतसंस्थेच्या उभारणी वाखत अके वारें समाजसुधान्त
 ललेच राजकारणातील पाठगत ललेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेच्या
 आभुला असे योगदान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढविल्यासोठी
 लागू दाखळ ठरले.

3) पतसंस्थावट शासनाचेच नियंत्रण असले पाहिजे :-

6) पतसंस्था म्हणले की काळाचे लरी नियंत्रण असले
 पाहिजे ललेच पतसंस्थाना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे
 प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत.
 सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात होता.

(ii) ~~पतसंस्था~~ 24 एप्रिल 2002 रोजी फुले येजील लकळ
 पतसंस्थाने ललेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकांना
 या पतसंस्थाने लोखाला लागू प्रीथी प्रामेद्वी दिली.

(iii) पतसंस्थेच्या निधीच वाहीसक्ती पतसंस्थांता काही
 हळू आणे सरदाण मिळून देव्यामाळी फेडरेशन आवरक
 आहे सांग पतसंस्थाना स्वायत्तता देऊ नियंत्रणाचे
 शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊ शासनाने स्वतःची
 पदावकारी सरकरो हे या संपुर्ण सहकारी चळवळीलाच
 हातीकारक करील हे मी त्या लोखाला उदाहरणे देऊ,
 स्वयं केले आहे.

(iv) गिळ्या सळ्याच्या समाजकारण आणि अर्थकारणात विद्यार्थू परिभाषकाक ठरू शकतात मात्र पतसंस्थात स्वातंत्र्य विचार आणि शांतताची प्रभावी नियंत्रण राखिल्यास स्वैच्छात निर्माण होऊ शकतात अतिशय पॉजिटिव्ह होऊ शकतो.

(v) कर्मवीर जाडराव पार्षण नागरी सह पतसंस्थेला 1969 व 1976 च्या काळात सहकार खात्याच्या अर्थी असे त्या कार्यक्षेत्रात तैथी पत्र सहकार मंत्री महोदय देले. आणी यासर्व पार्षणमोठेर भागणी व्यवस्था आहे सहकार खात्यात असे दायजले देण्यासाठी एक स्वतंत्र असावा आणि त्यासाठी स्वतंत्र अधिकारी असावा.

७ जिल्हा महयवती बँकेमधील पतसंस्थांना देवी देवघ्याचे व्हान असणे

७ पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व देवी जिल्हा महयवती सहकारी बँकेत देवघ्याचे व्हान सन २००७-०८ सालावर्तन होत जिल्हा महयवती बँके ही त्या पतसंस्थेच्या मालकीच्या असल्याने हे व्हान घातले आहे.

(ii) कोठलीही जिल्हा महयवती बँके देवीवर ले ले व्याज देत नसतो. पतसंस्था मात्र दरवर्षी १०.१२ असा

१४% परत देवीवर व्याजदर देत होत्या किंवा तेव्हा देव विद्यार्थीवाय कोठलीही पतसंस्था देवी देवत न गले. यासर्व देवी जिल्हा म. बँकेत देवघ्या लट कोठल्याही पतसंस्था होत यासर्वपेक्षा जास्त बाका आहे हे उघड होते.

(iii) पतसंस्थांमध्ये प्रसंग विद्यार्थीकडे हलकिकेन केले दे घेतले होते. श्री या समेता उपरोक्त राई शकवार नसल्याने आपल्या कर्मवीर प्रातिनिधी म्हणून व्यवस्थापक आग्रही आणि पाठवले हा.

- iv) पातसंस्थानी देवी जि म लंकेस्य देवत्याने वसत इत्यस्य श्रोत्रोत्तमाने आज रोजी फक्त २०% देवीच जित्तु म लंकेत देवत्याने वसत पातसंस्थाना आहे.
- v) पातसंस्थान्या प्रत्यगात्मन लिख्वा संस्कार क्षत्रातील लक्ष्म/जागोछर अमासु आस्त्रोछर याने

• पातसंस्थान्या माहिती हा प्रकल्प होव्याचा हेतू

सन २०२२-२३ मध्ये लक्ष्म्या महागार्ई लक्ष्मिच आतसंस्थान्या लक्ष्म्या गव्या पूर्वी कुरुव्यासाणे लक्ष्मिच कोवत्याही नवीन व्यवसाय उभा कुरुव्यासाणे आर्थिक सहायता ची गतल असते ज्यासाठी ह्योरा मोठ्या बँका-पातसंस्थान्या उपागा होता

कोवत्याही प्रकारचे कुर्ज ध्यावयाचे शास्त्रात यामागे कोवत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो ज्यावर लीक / पातसंस्थान्या आपणाला कहिये. मध्ये अर्ग सहाय्य कला असते काही वर्षात जी रक्कत आपण कुर्ज होतली जाले. त्यामुळेच व्यावर व्याज आकारते हा कालावधी व्या विषयामध्ये होत असावे लागतात.

लक्ष्म्या/पातसंस्थान्या मांचे महत्त्व आपल्या पैंगिने जिवनत छानद महत्त्वाचे आहे कोवत्याही काग असो रतत गोवी कुर्ज विवाय होत नाही.

तमा हा प्रकल्प कृताना खुप प्रकारची साधना माहिती मिळवो शक्य याने एक प्रकारची आचरता होनी. हा प्रकल्प कृताना काही तरी लोख्खीमा नवगवनीन साधनासा शोध होव्यासाठी

• बचत खाते पद्धत •

खात्या -

बचत खाते -

ही बँका बँका आणि रातर विल्लमं खाती क लोकसिमेवा आहे. विरील कपटार पत्रणा कुही किंवा व्यवसाय आपले पैसे कळकत देत है पैसे बँक कि व्याजकत कर्त म्हळुत वापरायला देते व ल्याखाती व्याज आकारते. या खाजानीम पैसाक बँक म्हळु वेवीराल व्याज देते.

दारी रीवा रकम डेक्यापेक्षा सुरक्षित राहावे म्हळुही पैसे बचत खात्याला देवले जातात.

ग्राहमा हे आपले प्रोबुध पतं खाती पत्यला पुरापा बचत खाती उदाहरणत ग्राहकाला अगोवर (बँक बुक . प. टी. एम) तर्तकत अया अनेक सोयी उपलब्ध देतात. ग्राहक आपले पैसे हवे लाने काडू देत करुतात. लयेब घेतायेब. आ. टी. पी. व बँक मी गमे गार्त वापला रंगारंग पैसे घेऊ शकतो.

बचत खात्या लेख तिळ्याया रकुविद्या ग्राहक रकम अभावे मागते. गत्ये वेडा ग्राहकाम्य। खात्यावर व रकम रकम ला वळला वळ याकु कतात

जतघात जोडतसगती सहकारणे रकम विडनात रकम आनी सुरक्षी रकम लेलेणेणे बचत खाती बगळी सोम भारतीय जतनेला म्हळु विणी. या सोयी गार्तल रीत बचत खाती उद्योगी गेली वचत खाते हा वंग आनी रातर विल्लमं खाती सघीत लोकसिमे सेवा आहे.

वचन खातेची कार्ये.

वचन खाते काढणे ह्याची रूप शैली प्रमाणानुसार सोयीस्कर सांगे आहे. वाढत्या उच्चशिक्षण साधने अन्वये जिणे तसे खाते उघडण्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागता होते जिणे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडता येते.

वचन खाताना भारतीय पारंपारिक शैलीत काम करावा याचा प्रयत्न हेतु असतो. जविक्यात जर पैसांची वचन काढायची आवश्यकता लगे लगे/ पारंपारिक यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेची व योग्य यंत्रणेच्या अंतर्गत आपल्या पैसांच्या वचन लगेच वरील ठेवलेल्या पैसांच्या वापर करता येईल.

~~वचन~~ खातानामध्ये जर जी वस्तुव्यापार असेल तर पैसांची वचन केली पाहिजे, लगेच योग्य यंत्रणेच्या अंतर्गत आपल्या उपयोगा घेता आता पाहिजे. लगेच/ पारंपारिक यामध्ये खाते 10 ते 2 प्रकारची असतात.

- ① वचन खाते
- ② सामू खाते

वचन खाते सर्वसाधारण जनतेचे काढणे गरजेचे आहे. रक्षक, पारंपारिक मंत्री जाड्याच्या जाड्या प्रकारची तलावीत सोपता सरकारला येत असतात. ह्याच्या पुरेपूर माहिती घेता आता पाहिजे ठेवली आहे त्याच्या फायदे आपल्याकडे राहता.

पतसंस्था अहवाल .

आज या पतसंस्थेने वरपूढात आपांनर आणा आहे यापुढे सर्व समासद देखीदार, कुर्बदार संस्थेस वेळवेळी नुसते देवाणे मागवत व रितीरिवाज आंवा गेलाच्या वारु आ या आगेकडे अहवालात वषति संस्थेचे प्रगततीची अरुड जेव होतली आहे. अहवाल बघावे वषति समासद व मरु गाग गांडवम रु..... माग आमुन, ठेवी रु..... माघ आहेत.

समासदांता विविध कारव्यामाठी रु..... माघ कुर्बावे वाष्य करव्यात आणे आहे. अहवाल वषति आवरुतक व्यासवे लरुतकी कमत 12 माघ आहेत. रतका विकुमी विरुत नला सामेल्या आहे. या वषती समासदांता 15% (शिष्यावषे प्रभाणे लभारा वारु कळ्यावे आरुही सर्व संव्यामकांती ठावे आहे. अविष्य काळ संस्थेच्या विलाख्या संव्यामकांती वती योवना शरुविआयाशी आमणी संकुलपता आहे.

अहवाल अषति पतसंस्थेले सर्व लरुकारे संव्यामक मांडलची मोमाच्यो साष्य, व्यस्यप्रभाणे सखित यांती आतेशय सहामपणे सगाळमोला कार्यभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेचा प्रगततीतठ्ठे आपण सवतिने मोमाच्ये सक्रिय योगदान देऊ हा वरपूढा फोकावण्यासाठी आरुथेक प्रत्यनशील राहू या. असे आपणासमंत मनपूर्वक आगाळ कानो मार्च 2022 पय्येच्या वारुके जाळवेव वतना वाच काळे आपण समीर गांव्यान आणा आहे.

पतसंस्था कार्यसंग्रहालय गांधी

पतसंस्था शाखेमार्गत नागरी / ग्रामीण विंगर सेतो
पतसंत कर्मचारी पतसंस्थाच्या खाल खोदनात्मक गिर्वत्र सेतले
जानत

* कामकाज *

० गांधी सेतो पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थाची
गोंदणी करणे

१) रूपये १० कोटी वेवी अमणाच्या पतसंस्थेचे
पर्यवेक्षण हे सवधीत ~~सक~~पिन्हा उप निबंधक कृतात प
रूपये १० कोटी पेक्षा कमी अमणाच्या पतसंस्थेचे हे
संबाधित नाग्रका सहाय्यक / उप निबंधक कृतात.

२) प्रादेशी अधिकारी आचिनेम - २०० कोटी जमीन
कार्यवाह करणे.

३) पतसंस्थेच्या कार्य होणातील संबाधित गिबंधक
पतसंस्थाच्या उपरोक्त म्हाडा सरकारी संस्था कृतीली १९६०
मधील लक्ष्मीकुमार संस्था करणे

४) मॅन्व्हापरिक्षणा घाथवांच्या अकृषयाने अथित
कायदेवणी कार्यवाही करणे.

५) गांधी / ग्रामीण विंगर सेतो पतसंस्था कर्मचारी
पतसंस्थेचे कामकाज सुरळीत चालवण्यासाठी खोदनात्मक
गिर्वत्र सेतले.

६) पहाशाळू राज्यातील नागरी संस्था आचिनेम १९६०
मधील लक्ष्मी कुमार कामकाज पारणे.

• प्रश्नावली •

प्र. 9) महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था
अर्थात समासदाचे रोजर डाव्ही स्वायत्त वित्तसंबंध
सोसायटिने रकम (व्याज) आकारणे जाताना का?
महाराष्ट्रातील नागरी, सहकारी गृहनिर्माण
संस्थांचे समासदाचे हिस्सा किंवा व्याज, अगदी मुदकाळ
डाव्ही रकम व्याजिने सोसायटिच्या देय असलेल्या देय
रकमेच्या प्रयोजनार्थ रकम आकारणे जाताना.

व. 1) सोसायटी/पतसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कोणाचा व?

महाराष्ट्रातील नागरी/सहकारी पतसंस्था चा
साठी उपनिधमीनुसार अंतिम अधिकार सोसायटिच्या सर्वसाध
संस्थेकडे आहेत.

व. 2) पतसंस्था सच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या
गोंदणीचे नियममध्ये कोणत्या गोळी प्रमाणाने
महाराष्ट्रातील नागरी/सहकारी कायद्यातून गृहनिर्माण
संस्थेची गोंदणी करता येत नाही जी पर्यंत वेगवेगळ्या
कुटुंबातील कितीत पाच व्यक्ती वगळता किंवा या कायद्यात
संस्था सोसायटी वाय असलेल्या स्वरूप सहकार्या
कितीत 50% संस्था या गृहनिर्माण संस्था कार्यमत्त्या
गोंदणी प्रस्तावान सावळ होत नाहीत.

व. 3) कोणत्या प्रकारचे हक्क/अधिकार म समासदा
गोंदणी प्रमाण का? अधिकार साधने करवा द्या
नागरी/सहकारी पतसंस्था अंतर्

संस्थेचे प्रमाण दिले जाते ⑩ सदस्य विकासावर अयक्यास
 त्यांची 'सिचकती' नावाचे देशात 'सिच' सहजियुक्ती
 किंवा सांगतीचे सदस्य होण्यास पात्र ठारता.

⑪ पतसंस्थेच्या अकळाकीद्वारे जर कर्ज दिलेच्या
 फुटाच्या प्रात भरले नाही तर क्वीच्या प्रकारची
 कायदा करू शकते?

जर दिलेच्या रकमत व तसेच त्या
 फुटाच्या सावलेच्यात जर भरले नाही तर पतसंस्था अपती
 सांगते: ज्या मीच्या होणावर त्यावर कुळा करू ती
 वरून स्वस्तच्या भागकीची करूत टाकते.

⑫ वर्षभरात पतसंस्थाच्या जास्तोत जास्त किता
 समा होतात?

वर्षभरात जागरी पतसंस्थाच्या जवळपास
 व वेळा समा भरतात. समात उपस्थित राहणे
 प्रागेवारी होते.

⑬ पतसंस्था जो वार्षिक अहवाल भरतो
 वार्षिक किती जाततेसुमारे मांडते?

वर्षभरात कितात र वेळ वार्षिक म्वात सरार
 केला कारी नववरीन सकल्पता मांडण्या जातता
 लता त्यावर कोकांच्या दृष्टीचे का महत्त्वाचे भरते.

• शैक्षणिक विकास •

सर्वसा प्रत्यक्ष करताना ही शाळी भाषणा
मौखिक/पत्रिकी तसेच कट्ट्यातील सर्वांही मज्जा मोलाची द्यावी
सहकार्य घेतले. तसेच या प्रकल्पासिध्दती जेव्हा
आसपास वासनातील माहिती एकत्र करताना रब्रूप
आस्था अडचणी सामन्या पण आरंभ लावा मज्जा आरंभ करत
प्रकल्पासिध्दती रब्रूप मोठ्या प्रमाणात प्रदान केला.

दैनंदिन जीवनात कल्लेक/पतासंस्था राबचे महत्त्व
रब्रूप मोठ्या प्रमाणात आहे व त्याची समाज्य मानशांला
शांन्या प्रात्याक्षिक फोलातून ह्याला तयारी मज्जा वाटत आहे
तसेच मज्जाकारांवर भाऊराव पाठिमा सहकार्य पतासंस्था
अर्थ देऊन त्यातील पदाधिकार्यांनी मज्जा मोलाचे असे
प्राग्विहीन लेखे तसेच आरंभे त्याचे खोलात मज्जात सांन्या
पूर्वक जेव्हा त्याच्या सहकार्य घेतले. म्हणून त्या पतासंस्थेतील
सर्व संचालकां, चेअरमन, मॅनेजर शांन्या मंजून तसेही आहे
त्या कार्यावर भाऊराव पाठिमा शांन्या

प्रहाविद्यार्थ्यांना मज्जा या आरंभाने विद्यार्थ्यांना हा प्रकल्प
मिळता त्यांच्या संकल्पनांचा आभार मज्जातून रब्रूप का
शिडता मज्जा अस्या मज्जा संस्था आभार वर त्याच्या
ही प्रत्यक्ष मज्जा घेतले

-शैक्षणिक !

निष्कर्ष

सदस्या हा काविर भाऊराव पाटील
 गागरी पत्रसंस्था हडपसर या संस्थेचा इतिहास प्रकाश
 करताना स्वयं साच्या पत्रसंस्थेचा स्वरूपा शीघ्र महत्त्व
 साहित्य लयेच स्वयं साच्या गागरी गागरी निगाते हडपसर
 आगातीत एक गागरीर अशी संस्था उभ्यास घ्याव्यात
 एक संस्था एक संस्था एक चांगला प्रकारची
 पत्रसंस्था गावाच्यात आली.

लयेच त्या संस्थेमध्ये सर्व जबाबदारी
 तोलाचे घेणे सहकार्य करून आपल्या हाततकडे पत्रसंस्था
 बनवून गागरी पत्राची त्या सर्व कुमवारी काढी साक्षा
 म्हणजे आहे. गवकीच काविर भाऊराव पाटील यांच्या
 संस्थेच्या महावेद्यालयत ह्याची शिक्का आहे
 यांच्याताना घेतिले आहे. लयेच त्यांच्या संस्थेकडे
 सर्व मांकल ना तोलाचे फार करी.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंख्या अधिनियम

संशोधकाचे नाव : राहुल रामचंद्र तवळके

PRN NO : 1182109270 Seat No: 16414

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/कु. रावणके दादू ल रामचंद्रा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कुमकीर आशुत्राव पाटील पतंस्करी या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: ०५५५२

दिनांक: 17/05/2022

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रभावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

Rahul
संशोधकाचे नाव व वर्ग
तवलके राहुल रामकंद

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. तेवत्ये राहुत रामचंद्र प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कमिटीर भाऊराव पाटील पत्रसंख्या हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : पुणे

दिनांक : . 17/05/2022 .

Rahul
संशोधक

तेवत्ये राहुत रामचंद्र

“कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पंतसंस्था चा इतिहास” ♦

* प्रस्तावना ♦

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 चा वर्षी मी आठनासहित मंगर महाविद्यालय मध्ये F.Y. B.A चा वर्षांमध्ये मी शिकत आहे. तरीही अर्थशास्त्रात 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पंतसंस्था चा इतिहास' या संघी साहित्याची मिकवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सदरचा प्रकल्प करताना 'कर्मवीर' भाऊराव पाटील यांच्या जिवनशैलीचे वर्णन तसेच त्यांच्या दैनंदिन जिवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जिवन शैलीत संघर्षाविषय मात करून गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले. जिवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असासमातेल 'समाजासाठी जेवढे उपयोगी ठेवून असे कार्य केले.

“कमुवा माठा शिकु” हे त्याचे ब्रीद वाक्य आहे. सर्वसामान्य नजरेपर्यंत शिक्षण प्रसरण करण्यासाठी

गोर गरीब यांना शिक्षण सोयीस्कर व्हावे म्हणून नवनवीन गोष्टीचा वापर केला.

काही कालांतराने त्यांनी 'कामवा आणि शिक्षा' योजनेतून बँका, पंतसंस्था यांची उभारणी केली त्यांना त्यांच्या कालाखंडात खूप साऱ्या अडचणी आल्या परंतु समाज सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न उराशी बाळगता रंच अशी भरारी घेतली. छोट छोट्या पंतसंस्था काढून चालू आते, बचत आते इत्यादी पुरेपूर वापर करून जो पैसा कमवत होते त्यांच्या अडअडचणींच्या कामी यावा हा त्यांचा हेतू होता.

◆ भाऊ रवांची माहिती व विषयाचे महत्त्व ◆

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांना जन्म २२ सप्टेंबर १८८७ कुमोज महाराष्ट्र येथे दाला. मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करव्यासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी सावासा व वारीस मुलांना शिक्षण देणे शक्य होते म्हणून 'कमवा व शिका' ही घोषणा बंधू करून मोठे काम केले.

त्यांचे जोतशिव फुले यांनी बंधू केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये दत्ते मिराळून गेले की संपूर्ण बंधूजन समाजात आपले वाटले. पाटील हे अठनाव (पद) भाऊरावांच्या धराळ्याला पूर्वीपासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जातीभिदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पारतांतर होता. बंधूजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधूता व समाज रुजावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधूता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या वस्तुबिंदू मध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सामूदायिकरीत्या स्वयंपाक करत आणि एकत्रच जेवण करत यातून भाऊराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना बंधूभाव व सामाजिक समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रात ४ जिल्ह्यात व कर्नाटकात सध्यात ६७५

२० पूर्वाध्यागिक , २७ प्राथमिक , ४३६ माध्यमिक , १८ आश्रमशाळा
(अल्हाबाद विद्यालय) २ माय. टी. आय व ४१ महाविद्यालया
यांचा समावेश आहे. स्थापना ४ ऑक्टोबर १९१९ रोजी केली.
सातारा येथे 'कले' या शाखा केली. डॉक्टर नागनाथजोशी
नायकजी यांनी रयत शिक्षण संस्थेला १,११,१११ रुपयांची देणगी
दिली. मुख्यालय सातारा येथे नेव्यात आहे. काही अद्युद्ये
स्थानितप्रमाणे .

१) शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वगति शिक्षणाची आवड निर्माण
करणे वती वाढवणे.

- २) मागासलेल्या वगतिील गरिब मुलांना मोफत शिक्षण देणे
- ३) निरनिराळ्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांति प्रेमभाव निर्माण करणे.
- ४) अयोग्य रुद्धींना फाटा देऊन अत्या विकाराचे वळण लावणे
- ५) शैक्षणिकी महत्त्व ज्यर तर कुतिले पटवून देणे.
- ६) सर्व स्तूले काटकसरी , स्वावलंबी , शीततान व उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.

७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी ज्यर पठेल तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उत्कीष्ट साध्य करण्यासाठी आभरावीनी केवल प्रतिक
शिक्षणच नव्हे , तर समता , बंधुता , श्रमप्रतिष्ठा , सामाजिक बांधिलकी
आदे मूल्याची शिक्षण विद्यार्थ्यांति दिली .

महाराष्ट्र जनवेने आभरात पाटलांच्या 'कर्मवीर' ही पदवी
रुज शौर्य केला . तसेच भारतीय केंद्रशासनाले त्यांना पद्मभूषण
वरुदा देऊन शौर्यले पुणे विद्यापीठाले त्यांना इरावी रोज
१५९ मह्ये राजानवीय डी. टिट ही पदवी दिली होती . रयत शिक्षण
संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे . महाराष्ट्र
कनटिक मि ६० ६७५ शाखा आहे .

ह. रा. मराजी यांनी 'महाराष्ट्राचे बुकर' टी. वॉशिंग्टन या रूपा
रुद्धांत कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे . सातारा येथे कर्मवीरांचे
समाधिस्थान व कर्मवीर स्मृतिगवन आहे .

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जिविनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस सवर्च्या आयुष्यातील दिवाळिमधील लक्ष्मीपूजन होता. हळपसर पारिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या, कर्म-वीरांच्या सामाजिक विचारांवर शब्दा असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळात मी प्रमुख प्रवर्तक या नावाने छिन्न कळकळी कार्यसिंघुवात केवी.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देशाई. सहकारातील एक तसा आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्रात ओढविली. मी हे आदर्श आदर्शप्रनु जोपासण्याचा प्रयत्न करित आलो आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तसेही झवती त्रोटकी अनेक पतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक उच्चणी येत होत्या तसेच त्यावेळेचे सहकारमंत्री ना. अमरसिंह जयसिंग महाराज प्रोत्साहे यांनी विशेष वाव म्हणून माध्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बांधिलकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी लोकां कार्य्या शुभारंभ शाला.

कर्मवीर पतसंस्थेला सधु वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे वैसांगिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाट्यात सुरु सारी. हळपसर विभागात स्पर्धा तर खूप मोठी होती. हळपसरच्या दोन कितोमीर त्रिजेच्या परीयात आज रोजी अल - सात राष्ट्राविकृत वेळा, धाठ नऊ मान्यवर सहकार्य

पहंरा - वीना सरकारी पत्रांस्यांचे जाळे पसरले आहे. राजपारोवेच्या विद्यार्थक हृष्टीकोनाशिवाय आणि आर्थिक चारित्र्याशिवाय प्रगती होणे केषळ अशक्य ! कर्मवीर पत्रसंस्थेच्या बाजवरील सर्व संचालकांनी ते सांभाळले. होत्या २५ वर्षात एकही संचालकामे मिटींग भत्ता एवढेच नव्हे तर प्रवासभत्ताही घेतलेला नाही. कर्ज मंजूर करताना नियमांचे अपवाद नाही उल्लंघन नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वस्ताची श्रमिका संचालकांनी पार पाडली.

‘विश्वस्त हा माळक नसून शिवक असतो.’ संकल्पना होय. मी होली २५ वर्षे जाहिरपणे आमच्या सभासदांना सांगत आलो की कर्मवीर पत्रसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावरून झाली असून तिची वाटचाल आणि भविष्यही चारित्र्यावरून उभे आहे.

तसेच कर्मवीर प्रंतसंस्थेचा स्वरूप प्रवातिया आहेत हा नेहमीच चळता राहिला. परंतु काली गोपनी आपल्या हाती नसतात. शिक्षण बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिति हा आवेष्ट ब्याली खेचत आहे. काली कालांतराने आपापसांमध्ये शिक्षण बँकेचे ठेवीच्या दरांवर सर्व बँकांचा नियंत्रण यातली ८१ पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली. तसेच त्यांचा पत्रे पाठविणी.

• पंतसंस्थेचे उद्दीष्टे •

२५ वर्षोमधील संस्थेची रुपेरी वाटचालीमध्ये सुप कधी महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत त्या आतीलप्रमाणे आहेत.

☉ सहकार चव्वळीतील वेंचारीक योगदान :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माठासांची सेवा करवी, त्यांच्याही जीविनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर श्रावराव पाटील यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी हउपनर येथे पंतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पंतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात सुप घेऊन-काम जास्त प्रमाणात चढ उतार जाले. तरीही पंतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरू झाली. हउपनर विभागात स्पर्धा ही गोष्ट्या प्रमाणात होती. कर्मवीर पंतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असताना सहकार चव्वळीतील कधी उणीवा लक्षात आल्या - त्या उणीवा इत करण्यासाठी वेंचारीक मांडणीले करावी लागली. कधी उदाहरणे :-

① थकवाकीदार समाकलन मताचा अधिकार असू नये :-

(i) कोणतेही बँक किंवा पंतसंस्था असो ही कर्ज वसूलीशिवाय सक्षमपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार ते प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.

(ii) पंतसंस्थेमध्ये थकवाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे कधी अंदा बहुमत झाल्यास थकवाकीदारांच्या हाती पंतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.

(iii) तसेच सर्वत्र कुठे थकवाकीदारांची संख्या किंवा थकवाकिने आकडे वाढतच असल्याचे दृष्ट्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पंतसंस्था बुडत निवल्या वटवा धडू लागल्या दिसून येतात.

(iv) २०१० मध्ये सरकारतर्फे सुधारित उपविधी तयार करण्यासाठी ५९ व्या बटना दुरुस्तीसाठी राज्यराज्यातून क्षत्रियां नेमल्या गेल्या. नवनवीण मने मज्यहा, तसेच शक्य विषयगुकी वा घेऊ लाची नेमणूक करण्यात आली.

(v) पंतप्रधानांच्या बाबतीस शिफारस घेवोदुरुस्तीत शक्यतेने गेली व मात्र संपूर्ण देशातील पंतप्रधानांमध्ये हा उपविधी अवस्थान्या स्वरूपात कार्यान्वित होता आहे.

(vi) नवनवीण अशा अपात्र योजने तसेच त्या योजनांचा सामाज्य जनतेमध्ये योग्य वापर होऊ जास्तीत जास्त योजना मोडल्यात त्याच्या त्यासाठी संशोधनमधीस अख्यत तसेच सर्व सहाय्यांचे मोतयि कार्य आहे. त्या सर्वांचा मी उच्चणी आहे.

२) पंतप्रधानांमधील सेवकांना कर्ज वेव्याचा अधिकार मिळवा पाहिजे :-

(i) सन १९८९ - ९० मध्ये कारणास्तव पंतप्रधानांमधील सेवकांना कर्ज मिळवाचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवी मुल्यांविरोधी वाटत असो. तेच ते त्या सेवामध्ये असून सुद्धा त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.

(ii) समजा एखादा सेवक कर्ज बेईत आणि नोकरी संपून गेल्यामुळे पगाराद्वारे कर्जापासून सुरक्षित आहे. ~~सर्व~~ तसेच संशोधने नुकसान होऊ शकण्या प्रमाणात आर्थिक दानी होईत आणि शक्यता नाकारता येत नाही. कोणतेही ~~ह~~ योग्य करणात तसेच जेव्हा २ जाप्रीकदार करतात. कर्ज देण्याचे संशोधन त्यांच्यावर ~~ह~~ अटला चालू शकते. तेव्हा त्यांना अधिकार दिले जाईत.

(iii) १९९९ मध्ये कर्मवीर शारदार पाळोंगी नागरी एकाच पंतप्रधानांची स्थापना केली तसेच त्याचवर्षी माझ्या संशोधने लिल सेवकांना कर्ज मिळवाचा अधिकार मिळविला.

बापक हृष्टीकोन असलेल्या, मानवतावादी विचारांच्या आदर्शांगी झाले शाळेचाचामुळे एक नवीन पाकल तार मधली गेली. हनुमंत वाटेचा रस्ता तयार झाला जाणाने बापा लमरस्ता लेऊ महावापदातीस १००००० पतसंस्थातीस अर्ब मिळकांना करि मिळ्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

(iv) पंतसंस्थेच्या उभारणी कावत अलेक बोड समाजसुखा एक तसेच राजकारणातीस पारंगत तसेच सकृश नेत्यांनी दिलेल्या समूल्य असो योगदान पंतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी लाभदायक ठरले.

(3) पतसंस्थावर शासनानेच नियंत्रण असले पाहिजे :-

(i) पतसंस्थेच्या उदरे की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थाना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्थेच्या फेडरेशनला असावेत.

सन २००२ च्या दरम्यान मांडला जात होता.

(ii) २४ एप्रिल २००२ रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच २० एप्रिल २००२ रोजी लोकमत व वृत्तपत्र लेखाला फर ग्रिपि पुसिष्टी दिली.

(iii) पंतसंस्थेच्या निक्षेप वाढीसाठी पतसंस्थांना काही एक आर्थी संरक्षण मिळून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थाना स्वायत्तता देऊ नियंत्रणाले शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊ शासनाने स्वतःची उषासदारी झटकणे हे या संपूर्ण सरकारी चळवळीलाच हानीकारक झेत हे मी त्या लेखात उदाहरणे देऊ स्पष्ट केले आहे.

(iv) एखाद्या राज्याच्या समाजकारण आणि अर्थकारणावर विद्यार्थक परिणामकारक ठरू शकतात मात्र पतसंस्थाना स्वायत्तता दिल्यास आणि शासनाणे प्रभावी नियंत्रण न राहिल्यास, स्वैच्छाचार निर्माण होऊ राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतो.

(v) कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पतसंस्थेला कलम 909 व 900 चे दाखले सरकार आल्याच्या अपिकाबाबत कोर्टाने असे त्या कायद्याला लेखी पत्र सरकार मंत्री मलेंदानी दिले. माझी या सर्व पारदर्शकतेची मागणी एवढीच आहे की सरकार आल्यात असे दाखले देण्यासाठी एक स्वतंत्र विभाग असावा आणि त्याबाबत स्वतंत्र अधिकारी असावा.

(4) जिल्हा मध्यवर्ती बँकमध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन मस्यु नये.

(i) पंतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सरकारी बँकेत ठेवण्याचे बंधन सन 2004-05 सालापासून होठे. जिल्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

(ii) कोणतेही जिल्हा मध्यवर्ती बँक ठेवीदार एते ए. व्याज देत नसता. पतसंस्था मात्र दरवर्षान 90, 92 अर्बि 98% पर्यंत ठेवीदार व्याज दर देत होत्या, किंवा तेही तेव्हा दर दिव्याशिवाय कोणीही पतसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत नसे. या सर्व ठेवी जिल्हा म. बँकेत ठेवल्या तर कोणत्याही पतसंस्था दोर. चारवर्षांपेक्षा जगून शकत नाही हे उघड होते.

(iii) पंतसंस्थामध्ये प्रश्न विद्यायक हसीकेत ठेवू नसावा उठले होते. मी या सभेला उपस्थित राहू शकणाने नसल्याने आपल्या कर्मवीरांचे प्रतिनिधी म्हणून व्यवस्थापक आय. वी. गावकवार यांनी पाठविले होत.

(iv) पंतसंस्थानी ठेवी जि. म. बँकेतच ठेवल्याचे बंधन हळूहळू शिथिल झाले. आज राजी फक्त 20% ठेवीच जिल्हा म. बँकेत ठेवल्याचे बंधन पंतसंस्थाना आहे.

(v) पतसंस्थांच्या प्रयत्नातून किरणा सरकार क्षेत्रातिले असे, जागेवर अथवा अधिकार झाले.

• पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प विषयाचा हेतू.

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महागाई तसेच मानसाच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज करते त्यासाठी छोटे मोठ्या बँका - पतसंस्था चा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे झाल्यास त्यासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काली % मध्ये अर्थ सहाय्य करत असते. काली वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज घेवली जाते त्यानुसार त्यावर व्याज आकारते हा कर्जावधी त्या दिवसांमध्ये हल्ले करावे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे मल्लव आपल्या वेनादिग जीवितगत फार मल्लवनिघारेकोणतेही काम करीत वत नु गिअरी कर्जा शिवाय होत नाही.

मता हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य होते एक प्रकारची भावुरता होती. हा प्रकल्प करताना. काही तरी स्थिरांक नवनवीन माहितीचा शोध घेण्यासाठी.

• वचत खाते पद्धत •

व्याख्या -

वचत खाते -:

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची स्वीकृत लोन उधेग आहे. विशिष्ट अपवाद काळा कोणती व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते हे पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्तीला फक्त मरुत वापरासाठी देते व त्यासाठी व्याज काढते. या व्याजातिल्ले पेशातून बँक मूळ ठेपणवाला व्याज देते.

बकी रोख वकळ ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित ठेवणे म्हणूनही पैसे वचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकाचे आपले अपेक्ष्य पणे आणि पत्याचा पुरावा बँकेला काज कोषात देऊन वचत खाते उघडता येते. वचत खाते उघडल्यावर शाकाळा घडोच (चिठू बँक ए. पी. एन (A.M) ते बँकला डावा मनेष्ट कोषात पवण होतात. आरक आपले पैसे हवे तेथे काढू शकतो तसेच घनोत्थे / कार सी जी एव, एन व एफ सी गते मागी वापडू इतरांकरु फेरे देऊ शकतो.

वचत खात्या वरिक्केर निम्मात्रा सुरिया शाकाळा मनेक्केर पूळक ज्यवे लागते. नपि वेर शाकाळा आवावक मपि रकक करत तर बँक थूळ माक करतात. गडघर गोकन घेगडि वरकारुत वून किनाउ रकक आणि कुलेषि वूळक तसेलेषि वचत खाति उघडल्यापि मीत्र प्रावतीत्र जनतेला कडू दिलि. या योजीने कतेगिउ कपियावती वचत खाति उफली गेलि. वचतखात बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची स्वीकृत लोन उधेग आहे.

• वचत खातेची कार्ये •

वचत खाते काढणे हल्ली खूप सोप्या प्रमाणात सोयीसुविधां साधून आरंभ केलेल्या इंटरनेटच्या श्यामशी मध्ये जिये डबो खाते उघडण्यासाठी 1० ते 12 दिवसां लागत होते तिथे अजकाल 1 ते 2 दिवसांत खाते उघडून घेता येते.

वचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा यासाठी हेतू घ्यावे. शक्यतेत जर पैसांची वचत करण्याची गरज तर बँका/ पंतसंस्था यांमध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे जाई. जेव्हाही त्या ठेवलेल्या रकमेवर योग्य असे व्याज येऊ शकते. पॅन्शनच्या वचत तसेच करीत ठेवलेल्या पैसांचा वापर करता येईल.

जीनामध्ये जर कोणत्याही व्यक्तीला जेव्हाही तब्येतीत तब्येतीत वचत केली जाई तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला अपेक्षा घेता आला जाई. बँका/ पंतसंस्था यांमध्ये खाते ही 2 प्रकारची करतात.

- (1) वचत खाते
- (2) चालू खाते.

वचत खाते सर्वसाधारण जनेवरी काढणे गरजेचे आहे. उदा. पंतप्रधान भंडी जग्योक्त्यांना अशा प्रकारची वचत करणे सोप्या असे करता येते. त्यांचा पुरेपूर लाभ घेता आला जाई. कोयतेही 3 जाहीत मजगती आली तर ही आपण रक्कम ठेवली आहे त्याचा पुरेपूर उपयोग करू शकतो.

• पतरांश्या अहवाल •

भाज या पतरांश्याचे वटवृक्षात रुपांतर झाले आहे. यागहणे हार्व राजावाद ठेवीदान, कर्जदान संस्थेचा वेळोवेळी श्रेणी देणाऱ्या मान्यवरा व हितचिंतक यांचा मोलाचा तारा आहे. या आर्थिक अहवालात वषात पतरांश्या प्रगतीची गरूड श्रेण होती आहे. अहवाल अखेर वषात राजावाद वसूल भाग आंउवल रु ... लाख अर्गू ठेवी रु ... लाख आहे.

सभासदांना विविध कारणासाठी रु ... लाख कर्जाचे तारप करव्यात आहे. अहवाल वषात आवश्यक ह्या अर्वा तरवुती करू 129.50 लाख रुतका विक्री विक्र नफा शालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 15% (शिकार्ये प्रमाणे) लजाश तारप करव्याने आधी अर्वा अंचालकांनी ठरविते आहे. अविल्य कायरा संस्थेच्या हितार्था ह्येते अनेक योजना राबविण्यासाठी आमची ऐक्यना आहे.

अहवाल वषात पतरांश्याचे सर्व करकारी, अंचालक गंडलाची मोलाची साथ त्याच प्रमाणे अखेर यांगी अविशय सक्षमपणे सांगितलेला कार्यशात्र या अर्वागुळे वषात संस्थेच्या प्रगतीगुळे आपण सर्वांनी मोलाचे साद्विद्य योगदान देऊ हा वटवृक्षा फोकावण्यासाठी अधिक प्रयत्नशील राहू या, असे आपणांस्तवंगी मनपूर्वक आवाज करतो माघी 2022 अखेरच्या वार्षिक हलात तळेबंद व नफा तोटा पत्रके आपण सभेसो न मांडव्यात आला आहे.

पंतसंस्था कार्यसिवावधत माहिती

पंतसंस्था शाखेमाफत नागरी/ग्रामीण विंगड सेती पंतसंस्था कर्मचारी पंतसंस्थान्या वाकत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात

❖ कामकाज र.

① नागरी शेती पंतसंस्था / कर्मचारी पंतसंस्थानि गोदणी करणे

② रूपये 10 कोष ठेवी असणाऱ्या पंतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे संवधीन त्रिपु उप निबंधक करतात व रूपये 10 कोषेकडून कमी असणाऱ्या पंतसंस्थेचे हे संबंधित तालुका सहायक / उप निबंधक करतात.

③ माहिती व विचार अचिनियत - 2005 च्या अधिनियम कार्यावाही करणे

④ पंतसंस्थेच्या कार्य क्षेत्रानिलय संबंधित निबंधक पंतसंस्थान्या उपविधि प्रपटका सहाय्यी करणा हा विधिनियम 1960 मधील तरतुतीनुसार इच्छित करणे

⑤ लेखापरिक्षण सहाय्यांच्या अनुसंधानाचे उचित कायरेषीटे कार्यावाही करणे.

⑥ नागरी/ग्रामीण विंगड शेती पंतसंस्था, कर्मचारी पंतसंस्थेचे कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.

⑦ महाराष्ट्र राज्याच्या नागरी सहाय्यी हा विधिनियम 1960 मधील तरतुतीनुसार कामकाज पोली

प्रश्नावली

प्र. १) महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत सोसायटीचे शेजार गाठा स्वस्थ रितसंबंधात सोसायटीचे शुल्क (चार्ज) माकारते जातात का ?

⇒ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी गृहनिर्माण संस्थावर सोसायटीच्या हिस्सा किंवा व्याज, वगैरे भूतकायतीस भाषी मृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या देय बसलेल्या देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुल्क माकारले जातात.

५. (ब) सोसायटी / पंतसंस्था चे अंतिम अधिकार कडे कोणता अंतर्गत ?

⇒ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पंतसंस्था अधिनियम भाषी उपनियमानुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण संस्थेकडे आहेत.

६. (३) पंतसंस्था संस्थेच्या सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या नोंदणीचे नियमामध्ये कोणत्या गोष्टी असतात ?

⇒ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी कायद्यांतर्गत गृहनिर्माण संस्थेची नोंदणी करता येत नाही जोपर्यंत वेगवेगळ्या कुटुंबातील किमान पाच व्यक्ती वसतील किंवा या कायद्यांतर्गत सत्य टोप्याच्या वाट असलेल्या एकूण सगळ्यांच्या किमान ५१% सस्य या गृहनिर्माण संस्था कायद्याच्या नोंदणी प्रस्तावात सावित्र ठेव नसित.

७. (५) कोणत्या प्रकारचे हक्क / अधिकार ल सामान्य लोकांचे असतात का ? थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

⇒ नागरी / सहकारी पंतसंस्था अनेक

संस्थेचे प्रमाणपत्र दिले जाते. (ii) सदस्य डीफॉल्टर असल्यास त्याची निवृत्ती, नामनिर्देशन, निवड सल्लेनिवृत्ती किंवा समितीचे सदस्य होण्यास पात्र नाहीत.

Q.5) पंतसंस्थेच्या धकड्याकीदारांने जर कर्ज वेळेवेळी दिलेल्या मूल्याच्या आत भरले नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई करू शकते ?

⇒ जर दिलेल्या धकड्या व तसेच त्या मूल्यावर आलेले व्याज भरले नाही तर पंतसंस्था जप्ती घातते. ज्या मीच्या आदेशावर कड्या करू ती वस्तू स्वतःच्या मालकीची काढू शकते.

Q.6) वर्षभरात पंतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभ्या होतात ?

⇒ वर्षभरात नागरी पंतसंस्थेच्या अवघ्या 4 वेळ सभ्या होतात. सभासद उपस्थित राहणे हे अनिवार्य होते.

Q.7) पंतसंस्था जो वार्षिक अहवाल अस्तो वकीद्वन किती जण ठेवुमोर मांडले ?

⇒ वकीद्वन किमान 2 वेळ वार्षिक अहवाल भरून देवा काय नवनविणे संकल्पना मांडल्या जातात तसेच त्यावर लोकांच्या दृष्टीने का महत्त्वाचे कायते.

अज्ञाननिर्देशक

सदरचा प्रकल्प करताना मी आठि माझ्या मित्र/मैत्रिणी कसेच काडुंमतीला सर्वांची मला मोलाची बघी सदकार्य झेले. तसेच या प्रकल्पाविषयी नेवदी भावपासे पत्रिखवालि मारिती एकत्र करताना खूप आत्मा अडचणी आल्या पण मार्क - वावा मला झटि १७ या पुस्तकामध्ये खूप मोठ्या पुढाणात मदत केली.

अज्ञान निर्देशक अज्ञानत वेळ / पत्रसंख्या याचे महत्त्व खूप मोठ्या पुढाणात कोडे व त्याची सामान्य माणसांना यांना प्रत्यक्षिक पणे लाभ द्यावा असे मला वाटत आहे. तसेच कर्मचारी आगराव पाठिल सदकारी पत्रसंख्या अथे वेळ त्याचिल पदाधिकारींनी मला मोलाचे असे मार्गदर्शन केले. तसेच आम्ही त्याचे कोतणे आल्या व शेतती पूर्वक ऐकू त्यांना सदकार्य केले. म्हणू त्या पत्रसंख्येतील सर्व संचालक, चेअरमन, मैकेनड यांचा अत्यंत आभार आहे.

या कर्मचारी आगराव पाठिल यांच्या मराठियालयात मला वा गर्थशास्त्र निवद्यावून ट प्रकल्प मिळाला त्याकाळ सहाळ्यांपा आभार मानतो खूप काळी शिकता आल अरथा अनेक संघी आल्या तर त्याचा मी पूरेपूर लाभ घेईल.

धन्यवाद !

★ निष्कर्ष ★

बावबचा हा 'कर्मवीर' शाकुराव पाटील' नागरी पंतसंस्था हडपकर' या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना छुप साऱ्या पंतसंस्थेची २५ व्या रोजी महोत्सव माहिती तसेच छुप साऱ्या गोष्टीची माहिती मिळती. हडपकर भागातील एक गणेश्वर अशी संस्था उर्याना शासपाचा एकही संस्था असून सुद्धा एक का चांगल्या प्रकारची पंतसंस्था का सर्वत्र नावाळपारा आली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यांनी मोठे कार्ये सहकार्य करून आपल्या नवनविष्ट पंतसंस्थे - कुठला माहिती पुरवली, त्या सर्व कर्मचाऱ्यांनी पगऱ्या सतहा त्रुटी आहे. नफळीच करवीर शाकुराव पाटील यांचा संस्थेच्या महाविल्यालयात गी शिकव कोरे यांचा मला अशिमा आहे. तसेच त्यांच्या संस्थेचे का सर्वा लोकांकु न मोलाने कार्य केले.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मविज्ञानाच्या पारंपारिक पद्धतीच्या इतिहास
संशोधकाचे नाव : मुनिल अलिमान जाधव
PRN NO : 1182109277 Seat No : 16231

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. अनिल अश्विमान जाधव

प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो

कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये

संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कमलेश भाऊराव पाटील प्रत्यक्षी हा संशोधन प्रकल्प

अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : इडपस

संशोधक

दिनांक : 17-05-2022

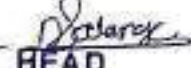

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. सुबिल अभिमान जाधव

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्षात शिकत असून यांनी कमपीए भाऊसाहेब जाधव पॉलिटेक्निकचे विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सदर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हदपसर

दिनांक : 17-05-2022

अण्णासाहेब भगवत महाविद्यालय
हसुरम फ्लो-28

नाव :- जाधव अनिल अभिमान

वर्ग :- F.Y.B.A फुड्स - बी

विषय :-

वसत :- 2 वसति 2-22

विषय शिक्षकांचे नाव :- प्रा. पोतदार वसत

मो. नंबर :- 9607843782

सन :- 2021-22

रोल नं. :- 135

"कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पंतसंस्था चा इतिहास"

★ प्रस्तावना ★

बैधानिक वर्ष 2022-23 चा वर्षी मी
आज्जासाहेब भाऊराव महाविद्यालय मध्ये F.Y.B.A. चा
वर्षीमध्ये मी शिक्षित आहे. तरीही अधशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर
भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पंतस्था' चा इतिहास या
संघर्षा माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची
मला संधी मिळाली.

तरीही वनदरवा प्रकल्प करून घ्याना 'कर्मवीर'
भाऊराव पाटील यांच्या जीवनेतीलच वगैरे तसेच त्यांच्या
दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन
गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवनेतील संघर्षावर
मान फक्त गौरव गरीब विक्याच्यासाठी मोलाचे असे आर्थिक,
सामाजिक असे कार्य करून, जीवनामध्ये जर पुढे जायचे
असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या
प्रमासंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असा समजिले
समाजसाथी जवळ अथवा पडले असे कार्य केले.

"कर्मवीर आणि शिक्षा" हे त्यांचे वाच्य वाक्य
आहे. सर्वसामान्य जनसंपर्क शिक्षण प्रसार करण्यासाठी

गोर गरिब चांजा शिक्षण सोपी कर त्यावे करण
नवनवीन गेलींचा वापर केलो.
कधी कालांतराने चांजा 'कमवा आणि' शिवा
चांजेतून बँक पंतसंस्था चांजा उभा करण केली त्यान
त्यांच्या कला खंडात रूप साधून अडचणी आल्या परत
समाज सुखी नर आपण सुखी हुं स्वप्न करारी वालग
उंच अशी भरारी घेतली. हाट हात्या पंतसंस्था
काडून साल खात, लचत खात इत्यादी पूरे पूरे वापर
करून जो पैसा कमवत होत त्यांच्या अडअडचणीच
कामां चावा हा त्यांचा हनु होता.

★ भाऊ खावांची माहिती व विषयाच

महत्त्व ★

कमवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म २२
ऑक्टोबर १९१७ कुमोज महाशालेचे साला. मराठी
समाजसुधारक आणि शिक्षण प्रसारक होते. सर्वसाधारण
जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी त्यांनी अत्यंत शिक्षण
संस्था स्थापन केली. भाऊखावांनी माहितीस व गरीब
मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिक्षण'
हा योजना असून कमवा मीठ काम केले.
त्यांचे जेते राव फुले यांनी स्थापन केलेल्या 'सत्यशाधक'
समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय
स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. अत्यंत शिक्षण संस्थांचा
माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव
पाटील हे जन्मान जैन होते. मात्र जैनतेमधून इतके मिसळून
गेली की असणून समाजाला आपले वाटले. पाटील हे
आठना (पद) भाऊखावांच्या धर्मशास्त्राची पूर्वी पिढीतून प्राप्त
आले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जगातील मुलांच्या पलीकडे होते.
महान्मा फुले यांच्या सत्यशाधका विचारांच्या प्रभाव
भाऊराव पाटीलावर होता. वजन समाजामध्ये शिक्षणाचा
प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुत्त्व व समाजाकडची
चपसणी कमवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता
व बंधुत्वा यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला.
अत्यंत शिक्षण संस्थांच्या माध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या
पंथी महासभेमध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थ्यां एकत्र
बसवून अस्मिन् से अस्मिन् स्वराः च्या हताने सामूहिक करिता
वचनपाक करत आणि एकत्रच जेवन करत यानुन भाऊराव

पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना बंधुभाव व सामाजिक काम
यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रात ४ जिल्हास्तरीय व कनिष्ठकास्तरीय
20 पूर्व प्राथमिक, 26 प्राथमिक, 83 माध्यमिक, 4 आश्रम
अध्यापक विद्यालये 2 आर्च. टी. आर्च व 3
महाविद्यालया यांचा समावेश आहे. व्यापना 8 ऑक्टोबर
1992 रोजी केला. यात 19 येथे 'कोले' यु गावा केले.
5472 नागनाथ अण्णा नाथकवड, यांनी कृषत शिक्ष
सेवेचे संस्थेला 9, 99, 999 कप्यांची देणगी दिली. मुख्यतः
स्नातक येथे नेण्यास आले. काही उदाहरण खाली प्रस
० शिक्षण कपूट्या भागासलेल्या वगैरे शिक्षणाची
आवड निर्माण करणेसाठी वाढणे.

2) भागासलेल्या वगैरे ल गरिब मुलांना मोफत वि
वेणे.

3) निरक्षर शिब्या जती घेतांना ल विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव
निर्माण करणे.

4) अद्योग्य कवीना साटा देऊन खऱ्या विकासाचे वळ
लावणे.

5) संघर्षाकरींचे महत्त्व जबर तट कृती नि पटवून देणे.

6) सर्व मुले काटकसरी, प्र-वावलवा, शीलवान व
उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.

7) वृद्धजन समाजाच्या शिक्षण प्रवाराशासाठी जर
पडेल तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

8) उदाहरण सादर करण्यासाठी भांडारावांनी कृष
शानिक शिक्षणाचे नवे तट वृमता, बंधुता, श्रमप्रतिष्ठा,
सामाजिक बांधीलपणे आदि मुल्यांचे शिकवणे
विद्यार्थ्यांना दिले.

महाराष्ट्र जन्मेने शाक्यराव पाटलांच्या 'कर्मवीर' ही पदवी देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासन यांच्या पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पूर्ण विपण पाठाने स्वाना इ.स.पू. १९५९ मध्ये सन्मानित. य ई. विट ही पदवी दिली होती. रघुनाथ शिक्षण संस्था चंडूल लि. सवास भा. शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र कर्जाटक मिळून ६७ पुशाया आहे.

ह. रा. महापुत्रा यांनी महाराष्ट्राचे मुकुट ही या शाक्यराव कर्मविरांचे वजन केले आहे. यासाठी येथे कर्म विरांचे समाधिस्थान व कर्मवीर स्मृतिस्तवण आहे.

* विषयाचे महत्त्व *

सहकाराच्या साध्यामातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, यांच्याशी जीवनात सुखाने घट्टा येवून या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. 4 नोव्हेंबर 1991 रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस स्वर्गाच्या महाराष्ट्रातील आयुष्यातील विजाळी महिली लक्ष्मी - पूजन होता. 85 परस 2 पुरस्कारातील सामाजिक क्षेत्रात अग्रगण्य असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मान्यावरांची प्रवक्तृ मंडळाने मी प्रमुख प्रवक्तृ या नात्याने स्विट करून क्वथासु सुकवान केले.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरिक सह. पतसंस्था मर्यादित या संस्थेने अग्रगण्य प्रा. जे. पी. देसाई सहकारातील एक भूरा आर्थिक आणि नैतिक चांद्याच्या आवडी कृष्ण हा यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला ओळख दिली. मी हे आवडी आयुष्यभर जीपासण्याचा प्रयत्न करीत आले आहे.

नांदीणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता नाही आवती भविती अनेक पतसंस्था होत्या. संपूर्ण तांत्रिक अड्यानी येथे होत्या तसेना यावेळी सहकार मंत्रालय. मा. अकाचिसंह महाराज भासले यांनी विशेष काळ म्हणून माज्येतेचे पत्र दिले आणि यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव साबळे यांनी सवतक मंडळाच्या सामाजिक बांधकामावर विश्वास ठेवून सहकार्याचे दिल्यानेचे पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नांदणी होऊन कोट्यांचा सुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतसंस्थेला 25 वर्षे होत असताना वरील सर्व आवडी नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक ताकतूळ सुकून आली. 85 परस 2 विभागात स्पर्धा सर चूप भोळी होती. 85 परस 2 रचणे केले मिळी जिजेच्या परीपाठ आज रोजी

सहा - स्वतंत्र व्यवस्थापक मंडळ, आठ नाक मान्यपत्र सहकारी
पंधरा - वास्तव सहकारी पत्रसंस्थेचे जाळे पसरले आहे.
समाजसेवेच्या विद्यार्थ्यांक प्रोत्साहित करितो आहे आणि आर्थिक
चारित्र्याशिवाय प्रगती होणे केवळ अशक्य! कमिटी
पत्रसंस्थेच्या आजवरच्या सर्व संचालकांनी ते साकारले.
गेल्या 25 वर्षांत एकूण संचालकांनी मिळित भूतत्वात एकूण
वेळेतून प्रवास झाला आहे. वेळेत नाही. कर्ज मंजूर करताना
निचम्यांचे अपवादालाही अलगाव नाही. राष्ट्रपिता महात्मा
गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्ववस्त्याची भूमिका
संचालकांनी पाट पाडली.

विश्ववस्तू हा मालक नसून स्वतःकडे असलेली संकल्पना
होय. ती गेल्या 25 वर्षांत जाहीरपणे आपल्या समाजात
सांगितले आले. ती कमिटी पत्रसंस्थेच्या स्थापने
चारित्र्यावर आली. असून संचालकांचे आणि
भविष्यही चारित्र्यावर ठरू आहे.

तसेच कमिटी पत्रसंस्थेच्या प्रगतीच्या आलेख हा
नेहमीच चढता राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या
हात नसताना रिझर्व्ह बँकेचे निचम आणि बदलती
सामाजिक परिस्थिती हा आलेख खाली खेचून आहे.
काही काळातून आपापले 2008 मध्ये रिझर्व्ह बँकेचे
ठेवांच्या परांवर सर्व बँकांचा निचमण झाले. 8%
पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधन आले. तसेच
त्यांना पत्र वाढवली.

* पत्रसंस्थेचे उद्दिष्ट्ये *

हे वधेमिदिल संस्थेची कपरी वाटचालीमध्ये छूप काही महत्त्वाच्या बाबी आढळल्याने आल्या आहेत त्या खालीलप्रमाणे आहेत.

* सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण येवेत या पवित्र भावनेतून माहामानव कमवीर भुकराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी हस्पतर चेचे पत्रसंस्थेची स्थापना केली.

कमवीर पत्रसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात छूप यश्या - जास्त प्रमाणात चढ उतार आहे. तरीही पत्रसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुकून झाली. हस्पतर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणात होती. काही उभारी लक्षात आल्या त्या उभारीतून पत्रसंस्थेची वैचारिक मांडणीही करावी लागली काही उदाहरणे.

- i) भुकरावकीदार व सुभासनदाना मतान्या अधिकार असू नये :-
ii) कोणतही बँक किंवा पत्रसंस्था असो ही अज पुरसुली शिवाय अनुसमपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम वेवळपानु नाहीत.
- ii) पत्रसंस्थेमध्ये थकवाकीदारांचा संख्या किंवा वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश लक्षित खाल्यास थकवाकीदारांचे होती पत्रसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.
- iii) तसेच स्वयंसेवक थकवाकीदारांची संस्था किंवा थकवाकीदारांचे आकडे वाढतच असल्याने दृढ अपल्याली दिसता. त्यामुळे अनेक पत्रसंस्था पुढील निघाल्या घटना

घडु लागल्या दिसून येतात.

iv) 2010 मध्ये अहमदाबादत सुधारित अपविष्टी सुधार करणाऱ्या 97 वा घटना पुढरती साठे राज्याच्यातून काढण्या नेमल्या गेल्या. नकलवान असे जन्मदा, तसेच सदरच निवडणुकांच्या हाकून घ्याचे नेमणूक करण्यात आली.

v) पुनसंस्थांच्या लागून शिफारस घटना पुढरती सुधारित काढली गेली व मात्र अंणुव देशातून पुनसंस्थांमध्ये हा अपविष्टी काढण्याच्या अंगक्यात काढावून आला आहे.

vi) अजवतान अथा अणय येजून तसेच ह्या घेजनांच्या सोसायटी जनतेमध्ये योग्य वापर होवू पाहतात पाहता येजना मांडण्यात राह्या त्यासाठी संस्थांमध्ये अद्याप तसेच सर्व सदरच्याचे मोलाचे काय आहे. ह्या अथाचा मी अणय आहे.

2) पुनसंस्थांतील सेवकांनाही कर्ज घेण्याचा अधिकार मिळवला पाहिजे :-

i) जून 1989-90 मध्ये काठारतच पुनसंस्थांतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार नकलता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवाभूल्यां विरीष्टी वाटत असे. तसेच ते ह्या सेवांमध्ये असून कुदद्या त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.

ii) समाजा एखादा अणय कर्ज घेईल आणि ती करी त्याडून पाहिल त्यामुळे पगारातून कर्जक्यात अणयकित आहे. तसेच संस्थांचे नुकसान होऊन मोठ्या प्रमाणात आर्थिक अणय होईल अशा अणयक्यात नाकारणी घेत नाही. कोठारत घाबट करण्यात येताल जेव्हा 2 पामेनवाट असतात, कायदेशीर अणयच्या त्यांच्यावर खेला चालू शकते. तसेच त्यांना अधिकार दिले आहेत.

iii) 1991 मध्ये कमवारे भाऊराव पाटलांनी नागरी अणयकारक पुनसंस्थांच्या अणयपना केली तसेच त्यांच्या भाड्या संस्थां

सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळविला. व्यापक धाडकीने असलेल्या मानवसामग्री विचारांच्या भावपूर्णते सातके सहिष्णुतेच्या तर्फे एक नवीन पाइल वाट मळली गेली, हळुहळु वाटेचा वस्तु तयार झाला आणि आता हमरकता होऊन महाराष्ट्रातील 18 हजार पतसंस्थेतील सर्व सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

पतसंस्थेच्या अमूर्तता वाढत असतानाच योश्व समाजसुधारक संस्थेच्या राजकारणातील पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेल्या अमूर्त असून योगदान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी लाभदायक ठरले.

3) पतसंस्थेच्या शासनद्वारे नियंत्रण असले पाहिजे :-
 i) पतसंस्था महिले को कोणाचे तर नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना वगूयतात त्यांना व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्थांना असू शकतात असावेत, असे 2002 चा प्रस्ताव मांडला जात होता.

ii) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळी वृत्तपत्राने' तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या वृत्तपत्राने लेखले पाहू शकतात असे दिले.

iii) पतसंस्थेला निकोप वाढीसाठी पतसंस्थांना कोही हक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी संरक्षण आवश्यक आहे, मात्र पतसंस्थांना वगूयतात तेव्हा नियंत्रण शासकीय अधिकार संरक्षित करून शासनाने वपतःच्या जबाबदारी अंदाजे हे या संपूर्ण सहकार चळवळीच्या हानीकारक ठरले हे मा. न्या. लेखले उदाहरण देऊन स्पष्ट केले आहे.

iv) एखाद्या राज्याच्या समाजकरी आणि अर्थकारणावर विद्यायक परिणामकारक प्रकृत शक्यता मात्र पतसंस्थांना वगूयतात दिल्यास आणि शासनाने प्रभावी नियंत्रण वाढिल्यास, वगूयतात निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम

हेतु अकारण.

कर्मचारी माहसुख पार्लियन्ट नगर. सह पतसंस्थेच्या कलमी
०३ व १०७ च्या बाबिल सहकार खात्याच्या अधिकार्यांनी. क्वचित
असे त्या बाबिलच्या लक्षात. पत्र सहकार मंत्रा महोदयांनी
पत्रे. माझी या सर्व पत्रे मंत्रा मंत्रा मंत्रा मंत्रा मंत्रा मंत्रा मंत्रा
सहकार खात्यात असे बाबिल देण्यासाठी. एक स्वतंत्र
विभागाचे असावा आणि त्यासाठी स्वतंत्र अधिकार असावा.

जिल्हा महयवती बँकामध्ये पतसंस्थांनी ठेवी ठेवण्याचे
बंधन असणे नये.

पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा महयवती
सहकार बँकेतच ठेवण्याचे बंधन जून २००५-०६ सालापासून
होते. जिल्हा महयवती बँक ही त्या पतसंस्थांच्या मातृसंस्था
असते. जिल्हा महयवती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या

मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घालून आहे.

i) कोणतेही जिल्हा महयवती बँक ठेवीवर ७ ते ८% व्याज देऊ
नसते. पतसंस्था देत होत्या मात्र दरम्यान १०.१२ अगदी
५% पर्यंत ठेवीवर व्याजवाट देत होत्या, किंवा मुला गेल्या
लेवढा या सर्व ठेवी ठेवी वर विल्याशिवाय कोणीच
पतसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत नसे. या सर्व ठेवी जिल्हा मू.
बँकेत ठेवल्या तर कोणताही पतसंस्था देत, या सर्व ठेवी
जगू शकत नाही हे उघड होते.

ii) पतसंस्थामध्ये प्रश्न विद्याचक दाखवून ठेवून समाजातून
घेतले होते. या या समान आर्थिक सह संकेताचे नसल्याने
आपल्या कर्मचारींचे मालावही. म्हणून या वस्थाचक आच नी.
गायकवाड यांनी पाठविले होते.

iv) पतसंस्थांनी ठेवी जिल्हा मू. बँकेतच ठेवण्याचे बंधन
शिथिल झाले. आज रोजी पतसंस्था २०% ठेवीचे जिल्हा मू. बँकेत

वर्षाचे बंधन पतसंस्थाना आहे.
पतसंस्थानाच्या प्रयत्नातून किंवा सहकार क्षेत्रातील सज्ज
णिकर अधिक अधिकार आहेत.

सुद्ध सामर्थ्य किंवा वस्तुत्व.

* पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प
घेण्याचा हेतु *

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाडी तसेच साठ्यांच्या
वाढत्या गरजापुढीं करण्यासाठी, तसेच कोठासाठी नवीन
व्यवसाय उभा करण्यासाठी, आर्थिक सहायता ची गरज
असते. त्यासाठी खालील बाबी बँका - पतसंस्थांचा
अपयोग होतो.

कोठासाठी प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे आल्यास त्यासाठी
कोठाच्या प्रकारच्या व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक / पतसंस्था
आपल्याला काही % मध्ये उच्च व्याज देते असते, काही
वेळात जी रक्कम आपण कर्ज घेतले. जी तिच्या नुसार
त्यावर व्याज आकारण्यात हा कालावधी. त्या दिवसांमध्ये
हत्तू भरावे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात
साठू महत्त्वाचे आहे कोणतेही काम असो इतर गोष्टी
कर्जा शिवाय होत नाही.

मूल्य हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारचे सामग्री
माहिती मिळवणे शक्य झाले एक प्रकारचा अनुभव
होतो. हा प्रकल्प करताना काही तरा जागेत नवीन
माहितीचा शोध घेण्यासाठी.

* बचत खाते पद्धत *

व्याख्या -

बचत खाते :-

ही बँक आणि इतर वित्तसंस्थांची अर्वात्त लोकप्रिय सेवा आहे. विशिष्ट अपवाद वगळता कोणताही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते हे पैसे बँक तिच्या व्यक्तिगत कर्ज म्हणून वापराचा वा देत व घ्यावा. व्याज नाकारत या व्याजातले बंधाने, बँक मुळ व्याज व्याज देते.

धरि वार्षिक दरम्यान व्याजापेक्षा खर्च होत म्हणून, पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

ग्राहकाने आपले ओळख पत्र आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला फर्मावून बचत करून बचत खाते उघडता येते. ए.टी.एम (ATM) तरे बँकिंग अशा अनेक सेवा अलच्छ होताने. ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा काढून घेऊ शकतो. तसेच नेब्ये आर जी एन, एन. व. एफ. टी असे माक वापरून इतरांना पैसे देऊ शकतो.

बचत खात्या बरीतर मिळणाऱ्या सुविधा ग्राहकाला वेगवेगळी शुल्क ह्या व लागते. कमी वेळ ग्राहकाच्या खात्यावर मोठा वरकम अडवले तर बँक शुल्क माफ करतात.

जुनधन योजना असतात. सरकारने खुला किमान वरकम आणि फुलणे शुल्क नसलेली बचत खाती उघडण्याची सेवा भारतीय जुनतला फुलून दिली. या योजने अंतर्गत फुलण्यावर पावत खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँक आणि इतर वित्तसंस्थापि सवती लोकप्रिय सेवा आहे.

* वचन खोतीची कार्य *

वचन खोती कोट्टी हल्ली। यूप मेळ्या प्रमाणान सोयरी इका
 साल आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामग्री। मध्ये जिने सले
 खोती उद्योगासाठी। 10 ते 12 दिवस लावतात हेत। तिचे
 आजकाल 1 ते 2 दिवसात खोती उद्योग मंदीत, वचन करताना।
 जावनीत जास्त वेळचा लाभ द्यावा यामुळे हेतु अवसती,
 भविष्यात जर पैसाचे। वचन करायचे। अवसल तर वेळा /
 पसंदाचा यामध्ये पैसा वेळीत आहे जेणे करून त्या
 वेळीत। अवसल तर यामध्ये वेळीत आहे जेणे करून त्या
 वचन सल्लेचे वेळीत वेळीत पैसांचा वापर करता येईल।

जेवनामध्ये जर मी वचन अवसल तर पैसांचा वचन
 केला पाहिजे तसेच यामध्ये अशा वेळांचा आपल्याला उपभोग
 घेता आला पाहिजे. वेळा / पसंदाचा यामध्ये खोती हा 2
 प्रकारचा अवसल।

1) वचन खोती

2) चाबू खोती

वचन खोती अवसल मध्ये जवळीत कोट्टी वेळीत आहे।
 इवा पंतप्रधान मंत्री। जवळीत माता अशा प्रकारची जवळीत
 यामुळे अवसल मध्ये वेळीत अवसल। त्याचा फुल फुल लाभ
 घेता आला पाहिजे. कोट्टी हा आर्थिक उद्योग आला। तर
 मी आपण अवसल वेळीत आहे त्याचा फुल फुल उपभोग
 घेऊ शकता।

★ पत्रसंस्थेचा अहवाल ★

आज या पत्रसंस्थेचे वटवृक्षान कंपनी २ झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेकीदार, कजदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांच्या मेल्याचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालाने वधान पत्रसंस्थेने सगळीची गळकडी संप घेतली आहे. अहवाल अखेर वधान सभासद वस्तुन भाग भांडवल करणे क.

सभासदांना विविध करण्यासाठी क. ... लाख असे ठेकीक. ... लाख आहेत. वाटप करणाने आले आहे. अहवाल वधान अवश्यक त्या सर्व सरसुदी करून 129.50 लाख इतका विक्री निव्वळ नफा झालेली आहे. या वर्षी सभासदांना 15% शिफारसीप्रमाणे लभावा वाटप करवणचे आहे. सर्व संचालकांनी वरविले आहे. भाविदूय कय, संस्थेच्या हिताच्या दृष्टिने अनेक योजना व व्यवस्थासाठी आमुची संकल्पना आहे.

अहवाल वधान पत्रसंस्थेचे सर्व सहकारी, संचालक मंडळाची मेल्याची साथ, त्याचप्रमाणे संचिव यांनी अतिशय सक्षमपणे सांभाळलेली कायदा या सर्वामुळे पत्रसंस्थेच्या सगळी मध्ये आपण स्वतः मेल्याचे सक्रिय योगदान देऊन हा वटवृक्ष कोकावण्यासाठी आहूक सधनशील राहू या. असे आपण स्वतः मजपूवक आवाहन करता. साने 2022 अखेरचा वार्षिक वृत्तान्त सविबंद व नफा मोठा पत्रक आपणांसमोर मांडण्यात आला आहे.

* पतसंस्था कर्मसंवादात्मक माहिती *

पतसंस्था शाखांमार्फत नागरिक / ग्रामीण विंगट क्षेत्रीय पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थांच्या बाबत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातील.

* कामकाज *

- 1) नागरिक क्षेत्रीय पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांच्या नोंदणी करणे. वेळोवेळी 10 वेळी ठरविलेले अद्ययावत पतसंस्थेचे पुरावे सादर हे संवर्धन निधीत. उप निर्दिष्ट करसंमते वेळोवेळी 10 वेळी - प्रमा कर्मा अद्ययावत पतसंस्थांचे हे संवर्धन तालिका अद्ययावत उप निधीक करतील.
- 2) माहिती अधिकार अधिनियम - 2005 खालील प्रमाणे कार्यवाही करणे.
- 3) पतसंस्थांच्या कार्यक्षेत्र नियम संवर्धित निधीक पतसंस्थांच्या उपस्थितीत एकदा सहकारी संस्था अधिनियम 1960 मध्ये निलंबित नुसतानुसार पुनर्स्थापित करणे.
- 4) लक्षापूरक वटवालांच्या अनुषंगाने उचित कार्यदेशीत कार्यवाही करणे.
- 5) नागरिक / ग्रामीण विंगट क्षेत्रीय पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थांचे कामकाज सुचारूत चालवण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय होणे.
- 6) महाराष्ट्र राज्यातील नागरिक संस्था अधिनियम 1960 मध्ये निलंबित नुसतानुसार कामकाज पाहणे.

* प्रश्नावली *

हाराद्वारे मध्ये लज्जा नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत
आसतात. शेतकरी आणि शेतकरी हितसंबंधित कोसायटिच्या
द्वारे (चांग) आकारले जातात का?

हाराद्वारे लज्जा नागरी / सहकारी / ग्रहनिर्माण संस्था
आसतात. शेतकरी किंवा शेतकरी अगदी शेतकरी
आसतात. शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे असलेल्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे आकारले जातात.

कोसायटि / पतसंस्था चे अतिशय अधिकार हे कोसायटि
हाराद्वारे लज्जा नागरी / सहकारी / पतसंस्था
आसतात. शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे आकारले जातात.

पतसंस्था / पतसंस्था / शेतकरी / ग्रहनिर्माण संस्था
कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या
द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या द्वारे शेतकरी कोसायटिच्या

कोसायटि / सहकारी / पतसंस्था अनेक संस्थांचे प्रमाणपत्र
दिले जाते.

प्रसन्नता ही पौष्टिक अन्वेषण प्रोग्राम नियंत्रित, नाराजित शान
निवृत्त अन्वेषण। किंवा अन्वेषण। अन्वेषण ही अन्वेषण पात्र
नाहीत।

प्रसन्नताच्या प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर करु दिलेल्या प्रसन्नता
आन भरले नाहीत तर प्रसन्नता प्रोग्रामने कायदाही करुन
शकतात।

उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता
प्रसन्नता भरले नाहीत तर प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर
मोठ्या प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने
मोठ्या प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने

प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर
दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने

प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर
दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने

प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर
दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने उत्तर दिलेला प्रसन्नता प्रोग्रामने

* मरुवा निदेशक *

मरुवा निदेशक प्रकल्प करताना मी आणि माझ्या मित्र/मित्रिणी तसेच कुटुंबातील व्यक्तींची मला मालाची अशी सहकार्य घेतले. तसेच या प्रकल्पाविषयी जवळ आसपास परिसरातील माहिती एकत्र करताना खूप साऱ्या अडचणी आल्या पण आई-वड्यां मला धोरे देत होते. या प्रकल्पातही खूप मीठ्या प्रमाणात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात लोक/पुस्तकांच्या बाबत महत्त्व खूप मीठ्या प्रमाणात आहे व त्यांच्या आभाष्य माणसांना यांचा साहित्यिक पटो लावून द्यावा नसेल मला वाटते आहे. तसेच कमरेत माझ्या पाटील सहकार्या पुस्तकांच्या मूळ सुरुवातीला पदाधिकाराने मला मालाची असे मागवण्याकरीत. तसेच आम्ही यांचे बाले अत्यंत शास्त्रज्ञांप्रमाणे एकूण त्यांना सहकार्य करत, मुद्दाम त्या पुस्तकांतील अर्थ अचलक, चअरमन, मनजर यांचा अत्यंत प्रपण आहे.

ज्या कमरेत माझ्या पाटील यांच्या महाविद्यालयात मला या अचरशास्त्र विषयातून हा प्रकल्प मिळतो त्यांच्यात अशाळ्यांचा आस्पाव मानता खूप काही शिक्षणा आला असेच अनेक संघे. आल्या तर त्यांचा मी पुणेपुणे लाव घेतले.

* निष्कर्ष *

वयच्या हा 'कमवोर भाऊराव पाटील' नागरी
 पत्रसंस्था हडपसर या संस्थेचा शाखास्त हा मकलूम
 करताना गुरुप याच्या पत्रसंस्थेची मुख्य संस्था म्हणून
 साहता संस्थेच्या गुरुप याच्या शाखेची माहिती मिळाली.
 हडपसर भागातील एक अग्रेसर अशी संस्था उपास
 आसपास आहे. संस्था अखून सुद्धा एक चांगल्या
 प्रकारची पत्रसंस्था स्वरुपात वाटकुळ्यात आली.
 संस्थेच्या संस्थेमध्ये तसेच पदाधिकार्यांनी मालाचे
 जेव्हा अहकाचे फक्त आपल्या जवळीक पत्रसंस्थेच्या
 माहिती पुरवली त्या अहकाचे वगैरे वगैरे शतका
 मधी आहे. जवळीक कमवोर भाऊराव पाटील यांच्या
 संस्थेच्या महाविद्यालयात ही शिक्षण आहे यांच्या मला
 माहिती आहे. संस्थेच्या संस्थेचे वगैरे वगैरे
 मालाचे फायदे केले.

कमवार भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स.नं. १४, सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, हडपसर, पुणे - ४११ ०२८. फोन नं : (०२०)२६९९१३६५

सभासदत्व अर्ज

नियम १९ (१) नुसार

दिनांक	/	/
सभासद क्रमांक:		
बचत खाते क्रमांक:		
केव्हायसी क्रमांक:		

व्यक्त

श्री भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

१४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, हडपसर, पुणे - २८. यांती,

मला आपल्या संस्थेचे सभासद होण्याची इच्छा आहे, मी आपल्या संस्थेचे नियम वाचले असून त्याप्रमाणे यागव्यास आहे, माझ्या संबंधीची माहिती मी मागील बाजूस दिली असून ती खरी आहे, तरी मला आपल्या पतसंस्थेचा सभासद करून घेणे मी या, अर्जासोबत शेअर्ससाठी रु. १००० व प्रवेश फी रुपये १०/- भरित आहे.

अर्जदाराची स्वाक्षरी

मे संपूर्ण नाव : _____

मा सध्याचा पत्ता : _____

वर _____

_____

-शिफारस-

आम्ही खाली सहा करणारे आपल्या संस्थेचे सभासद असून अशी शिफारस करतो की, अर्जदार याची संपूर्ण माहिती खरी आहे, आपल्या संस्थेचा सभासद करून घेण्याची शिफारस आहे.

स्वाक्षरी _____

स्वाक्षरी _____

संपूर्ण नाव _____

संपूर्ण नाव _____

संपूर्ण पत्ता _____

संपूर्ण पत्ता _____

मागील बाजूस दिलेली माहिती संपूर्ण भरली आहे. अर्जदाराचे उत्पन्नाची खात्री करून घेतली, अर्जदार यास संस्थेचा सभासद होण्यास शिफारस आहे/नाही.

सोब्रेटरी

मा. कार्यकारी मंडळाच्या दिनांक

चे सभेत ठाय क्र.

चे अर्ज मंजूर केला/नामंजूर केला

सहस्र भरणा दिनांक

कार्यकारी संचालक / सोब्रेटरी

चेअरपन

(खालील प्रश्नांची उत्तरे होय अगर नाही अशी स्पष्ट करा)

१) अ) संपूर्ण नाव	अ)
ब) राध्याचा पत्ता	ब)
क) मूळ गावचा पत्ता	क)
२) वय (जन्मदिनांकासह) पॅन कार्ड नं आधार कार्ड क्रमांक	
३) नोकरीच्या कार्यालयाचे नाव व पत्ता	
४) नोकरी कायम अगर हंगामी आहे	
५) नोकरीची एकूण किती वर्षे झाली? (कायम व हंगामी वर्षांचाही तपशील द्या)	
६) एकूण वेतन रूपये	
७) व्यवसाय असल्यास व्यवसायाचे नाव व पत्ता	
८) व्यवसाय किती वर्षांपासून चालू आहे	
९) व्यवसायाचे स्वरूप	
१०) व्यवसायाचे लायसन्स नं. शॉप अॅक्ट / स्मॉल स्केल	
११) व्यवसायाचे ठिकाण	
१२) व्यवसाय किती वर्षांपासून	
१३) व्यवसाय भागीदारीत किंवा प्रोप्रायटरी स्वरूपाचा आहे.	
१४) व्यवसायापासूनचे उत्पन्न (आवकर विवरण पत्रासह)	
१५) नोकरी घंटा, स्थावर निळकत वाखेरीज इतर प्रकारचे उत्पन्न आहे का? असल्यास दरमहा उत्पन्न.	
१६) स्थावर निळकत ज्या ठिकाणी आहे त्याचा संपूर्ण तपशील अ) असल्यास त्याची किंमत रूपये ब) त्यात तुमचा किती हिस्सा आहे?	
१७) स्थावर निळकत गहाण आहे का?	
१८) असल्यास कोणाकडे किती रकमेस?	
१९) तुम्ही इतर क्रेडिट सोसायटीचे अगर बँकेचे सभासद आहात काय? असल्यास संपूर्ण पत्ता, सदर संस्थेकडून आपण कर्ज घेतले आहे काय?	
२०) वास्तुदाराचे संपूर्ण नाव व पत्ता	

माझ्यासंबंधीची करील सर्व माहिती संपूर्ण खरी आहे. माझे मासिक उत्पन्नाचा दाखला सोबत जोडला आहे

दिनांक:

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) इडपसर, पुणे - ४११००६

नमुना ब

(पतसंस्था सभासद होऊ इच्छिणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तित्ने भरून द्यावयाच्या माहितीचा नमुना)

संपूर्ण नाव _____

जन्मतारीख व वय _____

कार्यालयाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____

निवासस्थानाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____

करिता असलेला व्यवसाय/धंदा इत्यादीबाबत माहिती _____

वार्षिक बोनस उत्पन्न (अंदाजे रुपये) _____

आयकर भरता काय? भरत असल्यास आयकराची वार्षिक रक्कम (अंदाजे रुपये) _____

इतर नागरी पतसंस्थेचे सभासद आहात काय? _____

असल्यास अशा पतसंस्थेचे नाव व पत्ता _____

कर्ज घेतले असल्यास कर्जाची रक्कम, कर्ज घेतल्याची तारीख, परतफेड इत्यादीबाबत तपशील

कर्ज रक्कम रुपये _____ तारीख _____

१) आपल्या कुटुंबातील इतर व्यक्तीची माहिती नाव, व्यवसाय, वय, उत्पन्न इत्यादी

	व्यक्तिचे नाव	सभासदाची नाते	व्यवसाय	वय	उत्पन्न
१)					
२)					
३)					
४)					
५)					

०) भरलेल्या प्रवेश फी ची रक्कम व तारीख _____

१) भागासाठी (शेअर्स) भरलेली रक्कम व तारीख _____

मी असे जाहीर करतो की, वरील दिलेली माहिती ही माझ्या ज्ञानानुसार खरी आहे व सत्य माहिती ही खोटी असल्याचे शिवाय झाल्यास मी कायदेशीर कार्रवाईस पात्र राहीन.

स्थळ : _____

दिनांक : _____

सभासदाची सही असणे आवश्यक

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स.नं. १४, सत्यवाज कॉम्प्लेक्स, चिडबलनगर, हडपसर, पुणे - ४११ ०२८. फोन नं: (०२०)२६९९१३६५

फिन. नं. पीएनए/सी. आर / ७०९/९९९२

जा.क्र.ना.बँका/डी-४/पतसंस्था/केवायसी/२०१० सहकार आयुक्त व
निबंधक सहकारी संस्था महाराष्ट्र राज्य पुणे यांचे कार्यालय दिनांक २३/१२/२०१० रोजीच्या पत्रकानुसार

सभासद/ठेवीदार/ खातेदार केवायसी फॉर्म

र :

क्रमांक :

नाव : _____

संपुर्ण पत्ता : _____

व्या खुणे सह : _____

वचा संपुर्ण पत्ता : _____

जारीख :   वय :

होन /मोबाईल नंबर _____

ल आयडी _____

सदाराचे नाव : _____

सदाराचा पत्ता : _____

/ ठेवीदार व खातेदारांनी आपली ओळख पटविण्यासाठी दाखल केलेल्या कागदपत्राच्या समोर खुन करण्यात यावी

- कार्ड झेरॉक्स २) आधार कार्ड झेरॉक्स ३) निवडणुक ओळखपत्र
ईटबील झेरॉक्स ४) टेलिफोन बील झेरॉक्स ६) पासपोर्ट झेरॉक्स
मसेवक/सरपंच रहिवाशी दाखला ८) ड्रायव्हिंग लायसन्स झेरॉक्स
पट्टी टॅक्स भरल्याची पावती

इतरे असे जाहीर करतो की, माझी ओळख पटविण्यासाठी वरीलप्रमाणे दाखल केलेली कागदपत्रे
माहितीनुसार बरोबर आहेत.

आपला

संकेत

सभासद / ठेवीदार / खातेदाराची सही

सिंक / अकॉउंटंट

सहायक /
मुख्यकार्यकारी अधिकारी

सेविंग्ज/करंट/कॅश क्रेडीट खाते सुरु करण्यासाठी अर्ज

सेविंग्ज/करंट/कॅश क्रेडीट
खाते क्र.

दिनांक :

कर्मचारी क्र.

मा. अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - २८. यांसी,

१) मी /आम्ही आपल्या संस्थेत १) _____
२) _____
३) _____

या नावाने सेविंग्ज / करंट / कॅश क्रेडीट सुरु करू इच्छितो.

२) अर्जासोबत रुपये _____ भरणा करित आहे /आहोत.

३) सदर खात्यावरील व्यवहार १) _____
२) _____
३) _____

वार्षिकी स्वतः कोणीही एक/दोन/दोघे मिळून/सर्व मिळून करतील.

४) आम्हे कोभापेही परवात खात्यावरील शिल्लक राकम मारुे राहिल त्यास अगर माझ्या/आमच्या परवात नेहून दिलेला वारसा _____ नाते _____

५) सदर खाते ज्या मर्याद्या/संस्थेच्या नावाने सुरु करित आहोत. ती फर्म माझे /आमचे मालकीचे आहे /त्या संस्थेचे आम्ही नियुक्त पदाधिकाारी आहोत.

६) सदर खाते ज्याचे/जिथे नालाने सुरु करत आहे. ती व्यक्तिअज्ञान असून तिथे वय _____ वर्ष आहे.

७) माझे /आमचे स्वतःचे नावाने सुरु करित आहे/आहोत.

८) खात्यासंबंधी संस्थेचे नियम मी /आम्ही समजवून घेतले असून सदरचे नियम मला/आम्हाला मान्य आहेत.

अर्जदाराचे संपर्क न्हाव : १)

अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ सही _____
पॅन क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

अर्जदाराचे संपर्क न्हाव : २)

अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ सही _____
पॅन क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

अर्जदाराचे संपूर्ण न्हाव : ३)

अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ सही _____
पॅन क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

ओळख : वरील अर्जदारमाझ्या माहित्तीचे असून त्यांनी दिलेली माहिती बरोबर आहे.

संपूर्ण नाव : _____

पत्ता : _____

खाते क्रमांक : _____ सही _____

खाते सुरु करण्यास मान्यता आहे,

खाते क्रमांक :

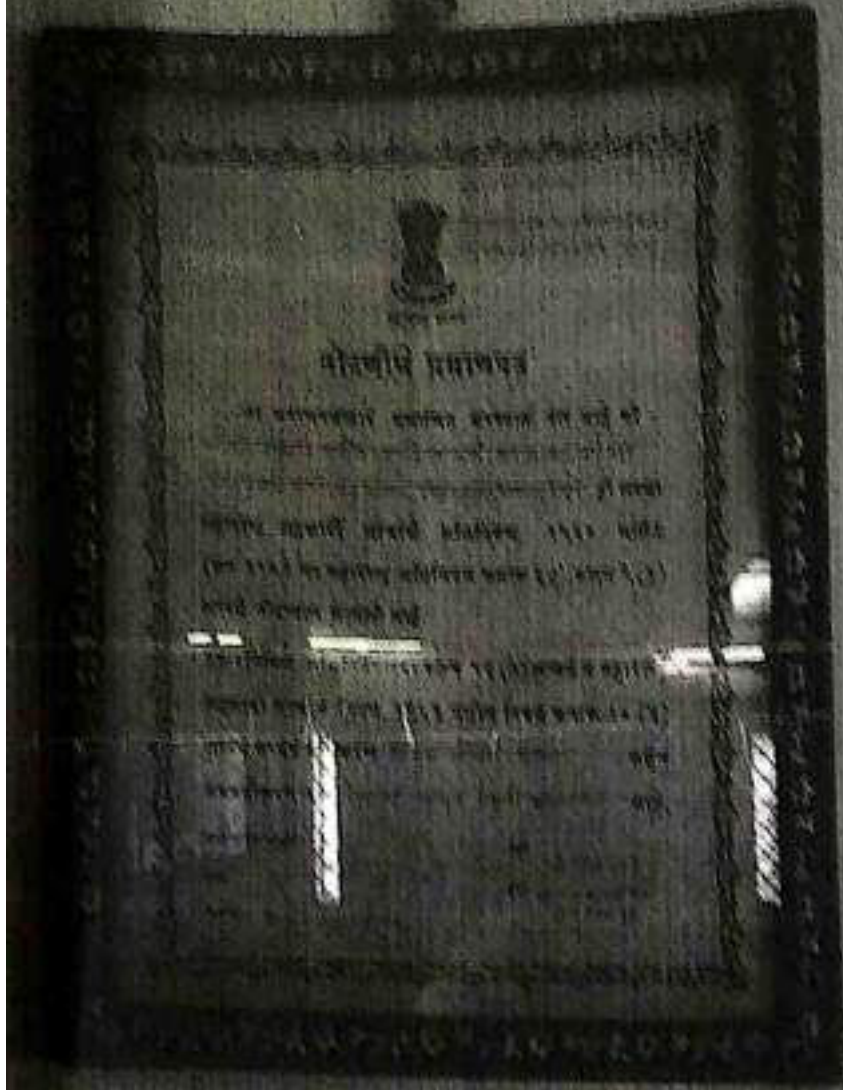
सुरु केले दिनांक :

दि. _____

SHREYAS TEJAS

उद्दिष्ट भाजना पार्टीस लक्ष्मी मंगळी पुस्तिका मर्णा
 दिवस, एतान्, २०००
 ३० वी वार्षिक वर्षलायका मर्णा
 चिठ्ठा लि. २८, २९, ३०, ३१, ३२, ३३, ३४, ३५, ३६, ३७, ३८, ३९, ४०, ४१, ४२, ४३, ४४, ४५, ४६, ४७, ४८, ४९, ५०, ५१, ५२, ५३, ५४, ५५, ५६, ५७, ५८, ५९, ६०, ६१, ६२, ६३, ६४, ६५, ६६, ६७, ६८, ६९, ७०, ७१, ७२, ७३, ७४, ७५, ७६, ७७, ७८, ७९, ८०, ८१, ८२, ८३, ८४, ८५, ८६, ८७, ८८, ८९, ९०, ९१, ९२, ९३, ९४, ९५, ९६, ९७, ९८, ९९, १००
 सर्वेचे अध्यक्ष : मा. एम.डी. सिंदे (बेअमन)
 मा. सुखर भावकजान (पुस्तिका मर्णा)
 मा. भाग्य कान्हे (दुसरा मर्णा)
 मा. प्र. वे. म. वे. मर्णा (मर्णा)
 सर्वेचे अध्यक्ष व सचिव

शा. मर्णा

* शुभानिदेशक *

मस्तुतं संशोधनासाठी. मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले, त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम उजवासाहता मंगळ महाविद्यालयाचे संचालक डॉ. पंडित शिवाजी सर चंणी. मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली. त्याबद्दल मी त्यांचा आभार आहे व माझे मार्गदर्शक स. सानदार पी. आर. चंणी. मला संशोधन करण्यास साहाय्य दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या हद्दीत सवलतीपरि. मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सवात महिन्यांचे म्हणजे संशोधनासाठी. आवश्यक असलेली माहिती, मज्जावली सर गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक मार्गसाध दिल्याबद्दल कर्मदार भाऊराव पांडाल सांगरी सहकारि पालसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन करायसाठी. माझे आई-वडिल, साऊ-वहीण व सार कुटुंबीय चांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व साहाय्य मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. यश शिवाय अनेक ज्ञान अज्ञान व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व पग
अनिवृत्त अक्षिमान जाधव

F.Y.B.A

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्माविर भाद्रबाळ पाटिल चतसंस्कृत्या
इतिहास

संशोधकाचे नाव : सा. देवकर राज आर्जुन

PRN NO : 1182109249 Seat No: 16357

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कृ. देवकर रीध अर्जुन हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मविर भास्कराव पापिल पतझंस्था इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

For R. Balant
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्राचार्य

विभाग प्रमुख

स्थळ :

दिनांक :

24/5/22

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कुं. देवकर राज अर्जुन प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मबिरा गोडराव पारिम पंतखंस्था हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : . १०/०५/ 2०२२

संशोधक

देवकर राज अर्जुन.

ऋणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

देवकर शम्भू ~~अर्जुन~~
अर्जुन

F.Y.B.A. (A)

८८ कमवीर भाडुसाव परीत
 गागरी सध. पंतसंस्थान

प्रभावना

शिक्षण

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 या वर्षी मी
 अल्हाबादेच मध्य महविद्यालय मध्ये F.Y. B.A या वर्षाचे
 मी शिक्षण आदि तरीही मध्यशास्त्रांमध्ये कमवीर भाडुसाव
 परीत गागरी सधकारी पंतसंस्थान च्या शिक्षण या संस्था
 माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची संधी मला
 मिळाली.

तरीही सधरच्या प्रकल्प करण्यात कमवीर भाडुसाव
 परीत यांच्या जीवनाशील्ले वगिने तयार त्यांच्या दैनंदिन जीवनात
 ज्या चांगल्या अथवा वाईट दृश्यांही होऊन गेल्या तरीही
 त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवना शोभात संघर्षाचे भाग
 घेतून गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे कामे आधीन
 वनामाजीक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे
 असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती योग्य असे विचार त्या
 कामासंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णितो योग्य असा समजून
 श्रमजागृतीचे जेवढे उपयोग्य पडेल असे कार्य केले.

॥ कामवा आणि शिक्षण ॥ हे त्यांचे वीर चालण
 आदि सर्वसाधारण जलतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी
 गोर गरीब यांना शिक्षण पुरविलेवर न्याये मळून जावनात
 गोष्टींचा वापर केला.

काही कामांमध्ये त्यांनी 'कमाल आणि शिका' या योजनेतून लक्षात घेऊन, पंतसंस्थेच्या यांची उभारणी करून त्यांना त्यांच्या कामांमध्ये रूपांतर साधून असण्याच्या पंथीत समाज वृद्धीत एक आघात वृद्धी हे समाज आणी वातावरण उंच उभारी शरारी होताने. छोट-छोट्या पंतसंस्थे, काहीच जागू वगैरे, एक-दोन वगैरे इत्यादी पुढेच जाणून घ्यायला येतात जो पंतसंस्था होत त्यांच्या असण्याच्या कामी याचा हा त्यांच्या होत होता.

* भाऊ सावंली महिन व

विषयान्त महत्त्व *

जर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म २२ सप्टेंबर १८८६ पुणे जिल्हा मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वनामाव्य ज्ञानोपयोगी शिक्षणप्रकार परव्यवस्था घ्यावी असा शिक्षण संकल्प स्थापन केला. भाऊसावंली भागान व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य आहे असे म्हणून ८ फेब्रुवारी १९०७ ही योजना सुरू करून कोठे काम केले. यांचे जैतीराव फुले यांनी सुरू केलेल्या स्वयंशिक्षण समाजाने अनेक महत्त्वाचे सदस्य होते. यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. असा शिक्षण संकल्पना माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जर्मवीर जॉन होते. मात्र जर्मवीरमध्ये इतके शिक्षण गेले की संपूर्ण महान समाजाला आपले वारले. पाटील हे आडनाव (पर) भाऊसावंलीच्या दारावरून प्राप्त झाले होते. यांचे 'व्यक्तिमत्त्व' जातवेदान्त पलीकडे होते. महान फुले यांच्या स्वयंशिक्षण विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलवर होता. समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांना देण्याच्या प्रसन्न बंधूना समाना रुपाची यत्नाती जर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधूता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला असा शिक्षण संकल्पना माध्यमातून त्यांनी चालविलेल्या वर्गीयसमते

विशेष ज्ञानी धर्मविद्वेषी मुख्य शक्ति असून
 ते सर्वाना स्वतःच्य दानाने सामुदायिकरीत्या स्वयंपात
 करत आणि मुख्यच जीवन करत पाहून आठराव
 पाटील यांनी विद्येश्वराना वंधुभाव व वनाभाषित
 संमता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रात ४ विद्येश्वर व पणविकार राज्यात
 ६८५ २० पूर्वप्राथमिक, २६ प्राथमिक ४३४
 २ माध्यमिक १४ आश्रमशाळा (अध्ययन विद्यालय)
 महविद्यालय यांचा आरंभ १९१६ व १९
 स्थापना आरंभ आरंभ १९१६ रोजी जेव्हा
 शाळा येथे आरंभ आरंभ १९१६ रोजी जेव्हा
 नागनाथआला मायकाशी यांनी स्वतः शिक्षण
 संपविले १, ११, १११ स्थापना देणगी वना फिली
 मुख्यलय १, ११, १११ स्थापना येथे लेखक आले. जेव्हा

स्वातंत्र्यप्रमाणे.

- ① शैक्षणिकदृष्ट्या आगासिलेला ज्ञान शिक्षणाची भाष्य निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- ② आगासिलेला ज्ञानात गरीब मुलांना मोफत शिक्षण देणे
- ③ निरनिराळ्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यात प्रभाव मिळविणे करणे
- ④ अयोग्य संदर्भात फाटा देऊन स्वयंच विकसनाचे चळवळी मागे
- ⑤ बांधशास्त्राचे महत्त्व जखर तर लुप्तप्राय पटवून देणे.
- ⑥ सर्व मुले वाढवतारी स्वयंचळी, शीलवान व उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे
- ⑦ धडपून समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जखर पडेल तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उच्चतर शास्त्र परम्पराची आजूबाजूची वेवस्था
 अधिक शिक्षण आहे, तर कला, संगणक, अभियंता
 सहाय्यक शास्त्राची आदी अशांची विस्तार विस्तार
 मिळेल.

महाराष्ट्र शासनाने आजूबाजू पाठनियम 'कार्डर' ही
 पदवी देऊन नोकरी देणार. तसेच भारतीय कंपनीच्या
 तसेच पदव्याच्या पुरस्कार देऊन नोकरी. पुढे विस्तार
 देणारा इ.स. १९५६ मध्ये सामान्य 'डी. डि.' ही पदवी
 मिळेल. यात शिक्षण संस्था आणि या संस्था
 यातून मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र व कार्डर
 शिक्षण दळय शक्य आहे.

ड. रा. महादानी यांनी महाराष्ट्राचे मुख्य
 सी. वॉशिंग्टन या पत्राची शब्दांत कार्याची करिता
 केले आहे. शासनाचे कार्याची समाविष्ट व
 कार्याची समिती आहे.

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य जमावरांची सेवा
 वरवी. रानवरी जीवनात सुखाने ज्ञान घेता या
 पवित्र भावनेतून महामातव जर्मनीर भाडुवा पाठीम रानव
 नावाचे दि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंरथ ची स्थापना
 जेणे. तो दिवस सर्वत्र आयुष्यतील दिवकीमधील
 लक्ष्मीपूजन होता. हससर परिमरणीम सामाजिक क्षेत्रात
 कार्यरत असलेल्या जर्मनीरान्व सामाजिक विचारवंत मुका असलेल्या
 माध्यकांची प्रदीप संस्कार ही प्रमुख प्रवर्तक या ठामने
 निवड करून आयस सुखाने जेणे.

जर्मनीर भाडुवा पाठीम नागरी. स. ल. पतसंरथ
 मधील या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई. सहकारातील
 पुढे त्या आर्थिक अर्थी नैतिक कार्यरथ आदर्श ठरवून
 रान्व उच्च महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्रात जोडतव दिणे.
 ही हे आदर्श आयुष्यर जीवसायक्य प्रयत्न करीत आहे.

नैदनीमारी पुताव पाठविले असता तरीही
 भवती ज्येवती जनेव पतसंरथ होतव त्यामुळे गांधीव
 असता येत होतव तसेच त्यावेळेचे सहकारांमधी
 ना. असुरमिह मधराज जोसले यांनी विशेष बाध ठरवून
 माध्यमेचे पत्र दिले ज्ञानि त्यावेळी जित्वा उपनिबंधक असलेले
 मा. वसंतराव साधके यांनी प्रवर्तक संस्कार सामाजिक
 वांछिलकीवर विरवत ठरून सहकार्य दिवसेनेच पतसंरथेची
 प्रत्यक्ष नैदनी होतुन कार्यात सुभारंभ कराल.

वरिष्ठ कार्यवाही, पत्रसंश्लेषण, 24 वर्ष पूर्ण होत असताना
 सर्व मांडवले नंतराधिकार आहे. पत्रसंश्लेषण कार्यवाही
 कार्यवाही करून घ्या. एस्पार विभागात रपदा नर प्रूप मोदी
 होती. एस्पारच्या दोन पिढींमध्ये प्रिजेन्स परीक्षेत
 आज रीती सदा - सात राष्ट्रीय वरिष्ठ, आठ - १३
 मांडवले सहाय्य. पंधरा - वीन सहाय्यती पत्रसंश्लेषण करून
 पत्रसंश्लेषण आहे. समाजसेवेच्या विद्यार्थ्यां व दृष्टीक्षोणा शिष्या
 आणि कार्यवाही परिश्रम शिष्या प्रगती होणे वेळ असावा.
 कार्यवाही पत्रसंश्लेषण आजवरच्या सर्व संश्लेषणांनी ते
 सांगितले. गोमय 24 वर्षीय मुकेश संश्लेषणाचे निर्देश
 असून मुकेशने लगेच नर प्रवास आताही होतलेला नाही.
 कार्यवाही संपूर्ण करताना नियमांचे अपवादामुळे उत्पन्न नाही.
 राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संश्लेषणातील विश्वस्ताने
 मूर्ति. संश्लेषणांनी पार पाडली.

संश्लेषणा होय. ती गेली 24 वर्षे पत्रसंश्लेषणे
 आमच्या समाजांना सांगत आले. ती कार्यवाही पत्रसंश्लेषण
 करताना परिश्रम करून घ्या, तिची कार्यवाही
 आणि कार्यवाही परिश्रम करून घ्या.

तसेच कार्यवाही पत्रसंश्लेषण प्रगतीच्या आलेख हा
 नेहमीच चढत राहिल. परंतु काही गोष्टी आयतन
 हाती नसताना, विशेषतः वेळी नियम आणि बदलती समाजिक
 परिस्थितीचे. हा आलेख खाली खेचत आहे. काही काळांतर
 आसपास 2003 मध्ये विशेषतः वेळीचे ठरविल्या दराने
 सर्व वेळीचे नियमांचे धातू 6% पेक्षा अधिक
 खाली खेचत आले तसेच त्यांना पत्रे.

• पत्रकारिता माहिती

हा प्रकरणा वेळापत्रक आहे.

वर्षा 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाई
रस्त्या मानसिकता वाढत्या गरजापूर्वी परवडताही नसते
कोट्यांमध्ये नवीन व्यवसाय उभा परवडताही नसताना
ही गरजा पूर्णतः पुरवताही होत नाहीत. पतनसंस्थ
चा उदभव होतो.

कोट्यांमध्ये प्रचाराचे कार्य होत असून सामान्य मात्ताही
कोट्यांमध्ये प्रचाराचे व्यवसाय करतो त्यावर ही खूप -
पतनसंस्था आपल्याला काही % मध्ये अर्थ साधण्या
करता असते. काही वर्षांनी ही वेळापत्रक आपणा कार्य
घेतली जाते. मातृशिक्षण, उच्च शिक्षण, प्रचाराचे हा
परामर्श त्या दिवसातच होत असतो त्यामुळे.

खेळा / पतनसंस्था जिणे महत्त्वा आपणच वेगवेगळे
जीवनात फार महत्त्वाचे आहे. कोट्यांमध्ये काम असो हा
गोष्टी कोणी शिकवत होत नाही.

माहिती मिळवणे शक्य झाले पुढे प्रचाराचे कामही
हा प्रकरणा करताना. काही तरी नवनवीन माहितीचा शोध
होतच आहे.

પાત્રોત્તમ . સેવકા કિન્દ્ર . રૂપ રૂપને મંગલિ
સોતારુદી અનુ રાન્દી ઝેલુદી ગેન્દી . સુન. સુને.
૩ પીપે . મુખી રાક વિત્તવિસુદી રાત્રી .
મીલ પુરુ રૂપ મુદી .

• पतसंस्था काथोसनाबाबत

माहिती :

पतसंस्था शाखेमार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर शीत
पतसंस्था एमिचरी पतसंस्थेच्या बाबत धोरणात्मक
निर्णय घेतले जाताना.

* एमिचरज *

नागरी शीत पतसंस्था / एमिचरी पतसंस्थेची नोंदी
करणे ①

रूपे ② रूपे १० कोटी ठेवा असणाऱ्या पतसंस्थेचे
परिपेक्षा हे संबंधीत जिन्हा उप निबंधक करतात व
रूपे १० कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे व
संबंधीत गावूक / मंडळ / उप निबंधक करतात.

③ माहिती अधिकाऱ अधिनियम २००५ सधेत
जन्दिट कायदेचे करणे.

④ लेखापत्रिका अट्टालांन्या अनुबंधाने अति कायदेकीर
कायदेचे करणे.

⑤ नागरी / ग्रामीण विंगर शीत पतसंस्था, एमिचरी
पतसंस्थांची एमिचर सुरक्षित चालवण्यासाठी
धोरणात्मक निर्णय घेतले.

⑥ महाराष्ट्र राज्यात नागरी संस्था अधिनियम १९६९
मधील तरतुदी नुसार एमिचर करणे

श्री ० निदेशक

मित्र / मैत्रिणी तसेच कुटुंबातील सर्वांचे मनांमधील
अशी साहचर्य जेव्हा तसेच या प्रकल्पामधील
जेव्हा आसपास परिसरातील माहिती पुढील व्यक्तींना
रूप साधून असून ज्ञानाचा पण आई-वड्यां यांनी
मुलां या प्रकल्पामध्ये रूपात मोठ्या प्रमाणात मदत
जेव्हा.

दैनंदिन जीवनात डॉक्टर / पतसंस्था यांचे महत्त्व
रूप मोठ्या प्रमाणात आहे व यांचे प्रभाव
जाणत्यांना यांचा प्राथमिक पणे लाभ द्यावा. असे
मना वारत आहे. तसेच डॉक्टर यांच्या पार्श्व
सहाय्या पतसंस्था जेव्हा देऊन त्यांच्या पदाधीनतां
मना मोठ्या असे माहिती जेव्हा. तसेच यांचे
यांचे अर्थत शांतता पूर्वक पुढील यांच्या सहकार्य
जेव्हा. म्हणून या पतसंस्थांना सर्व संचालक,
चेअरमन, मॅनेजर यांचा अर्थत प्रवृत्ती आहे.

ज्या डॉक्टर यांच्या पार्श्व यांच्या महाविद्यालय
मना या अर्थशास्त्र विभागात एा प्रकल्प निहाय
त्यांचे सहाय्या यांच्या मातते रूपात यांचे
शिक्षण ज्ञाने अर्थत अर्थत यांच्या यांच्या यांच्या
यांच्या यांचे पुढील लाभ देईल.

धन्यवाद !

परना वली

प्र. 1) महाराष्ट्रातील महामुद्रा आणि सहाकारी आणि राज्य सरकारचे वित्तसंबंधित सोसायटीचे शुल्क (चालू) आणि महाराष्ट्रातील नागरी / सहाकारी शहरी

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहाकारी शहरी देय असलेल्या रकमेच्या मर्यादित शुल्क आकारले जाते.

प्र. 2) सोसायटी पतसंस्थेचे अंतिम अधिकार हे कोणता असतात.

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहाकारी पतसंस्था अधिकार आणि उपरीय मांगूस्त अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण संस्थेवर आहे.

प्र. 3) पतसंस्था संस्था शत सहाकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या नोंदणीचे नियमांचे कोणत्या गोष्टी असतात.

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहाकारी कार्यालयीन गृहनिर्माण संस्थेची नोंदणी करणे येत नाही. जो पर्यंत वेगवेगळ्या कुटुंबातील पिढ्यांना एक ठिकाणी राहावे या उद्देशाने ही कार्यालयीन सहाय्य सोसायटीच्या अधिनियम 1967 मधील तरतुदी किंवा 49% पर्यंत या गृहनिर्माण संस्था कार्यालयीन नोंदणी घेतात.

निष्कर्ष

संस्कृत एव कर्मकारि भावुरा पाठीम, नागरी
 पातसंश्लेष एवम्, एव संश्लेष इति एव एव एव
 कस्ताना रूप सार पातसंश्लेष इति एव एव
 भाषीत तस्य रूप सार गोपीतु एव एव एव
 एवम् भाषातीम एव अथवा अथवा अथवा
 भाषातु एव संश्लेष अथवा अथवा एव
 एव पातसंश्लेष अथवा अथवा अथवा

तस्य एव संश्लेष इति एव एव एव
 भाषातु अथवा अथवा अथवा
 पातसंश्लेष इति एव एव एव
 अथवा अथवा अथवा अथवा
 एव संश्लेष अथवा अथवा अथवा
 एव एव अथवा अथवा अथवा
 एव एव अथवा अथवा अथवा

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स.नं. १४, सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, हडपसर, पुणे - ४११ ०२८. फोन नं: (०२०)२६९९१३६५

सभासदत्व अर्ज

नियम १९ (१) नुसार

दिनांक	/ /
सभासद क्रमांक:	
बचत खाते क्रमांक:	
केवायसी क्रमांक:	

मा. अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, हडपसर, पुणे - २८.वांसी,

मला आपल्या संस्थेचे सभासद होण्याची इच्छा आहे, मी आपल्या संस्थेचे नियम वाचले असून स्वाग्रमाणे वागण्यास कबूल आहे, माझ्या संबंधीची माहिती मी नागील बाजूस दिली असून ती खरी आहे, तरी मला आपल्या पतसंस्थेचा सभासद करून घेण्यात यावे मी या, अर्जासोबत शेअर्ससाठी रु. १००० व प्रवेश फी रुपये १०/- भरित आहे.

अर्जदाराची स्वाक्षरी

अर्जदाराचे संपूर्ण नाव : _____
अर्जदाराचा सध्याचा पत्ता : _____
होन नंबर _____
Email : _____

-शिफारस-

आम्ही खाली तह्या करणारे आपल्या संस्थेचे सभासद असून अशी शिफारस करतो की, अर्जदार याची संपूर्ण माहिती खरी आहे, मला आपल्या संस्थेचा सभासद करून घेण्याची शिफारस आहे.

स्वाक्षरी _____
संपूर्ण नाव _____
संपूर्ण पत्ता _____

स्वाक्षरी _____
संपूर्ण नाव _____
संपूर्ण पत्ता _____

मागील बाजूस दिलेली माहिती संपूर्ण भरली आहे. अर्जदाराचे उत्पन्नाची खात्री करून घेतली, अर्जदार यास संस्थेचा सभासद न घेण्यास शिफारस आहे/नाही.

सेक्रेटरी

कार्यकारी मंडळाच्या दिनांक
न भरणा दिनांक

शे सभेत ठराव क्र.

ने अर्ज मंजूर केला / नामंजूर केला

कार्यकारी संचालक / सेक्रेटरी

शेअरमन

(खालील प्रश्नांची उत्तरे होय अगर नाही अशी स्पष्ट करा)

- १) अ) संपूर्ण नाव
ब) स्थायी पत्ता
क) मूळ गावचा पत्ता
- २) वय (जन्मदिनांकासह)
पॅन कार्ड नं
आधार कार्ड क्रमांक
- ३) नोकरीच्या कार्यालयाचे नाव व पत्ता
- ४) नोकरी कायम अगर हंगामी आहे
- ५) नोकरीची एकूण किती वर्षे झाली?
(कायम व हंगामी वर्षांसाठी तपशील द्या)
- ६) एकूण वेतन रुपये
- ७) व्यवसाय असल्यास व्यवसायाचे नाव व पत्ता
- ८) व्यवसाय किती वर्षांपासून चालू आहे
- ९) व्यवसायाचे स्वरूप
- १०) व्यवसायाचे लायसन्स नं. शॉप अॅक्ट / स्मॉल स्टोल
- ११) व्यवसायाचे ठिकाण
- १२) व्यवसाय किती वर्षांपासून
- १३) व्यवसाय भागीदारीत किंवा प्रोप्रायटरी स्वरूपाचा आहे.
- १४) व्यवसायापासूनचे उत्पन्न (आयकर विवरण पत्रासह)
- १५) नोकरी घटा, स्थावर मिळकत याखेरीज इतर प्रकराचे उत्पन्न आहे का? असल्यास दरमहा उत्पन्न.
- १६) स्थावर मिळकत ज्या ठिकाणी आहे त्याचा संपूर्ण तपशील
अ) असल्यास त्याची किंमत रुपये
ब) त्यात गुनचा किंवा हिस्सा आहे?
- १७) स्थावर मिळकत गहाण आहे का?
- १८) असल्यास कोणाकडे किती रकमेस?
- १९) तुम्ही इतर क्रेडिट सोसायटीचे अगर बँकेचे सभासद आहात काय? असल्यास संपूर्ण पत्ता, सदर संस्थेकडून आपण कर्ज घेतले आहे काय?
- २०) वारसदाराचे संपूर्ण नाव व पत्ता

अ)

ब)

क)

दिनांक:

माझ्यासंबंधीची संपूर्ण सर्व माहिती संपूर्ण खरी आहे. माझे मासिक उत्पन्नाचा दाखला सोबत जोडला आहे.

सेविंग्ज/करंट/कॅश क्रेडीट खाते सुरु करण्यासाठी अर्ज

सेविंग्ज/करंट/कॅश क्रेडीट

दिनांक : / /

क्र.

केवायसी नंबर

अध्यक्ष

वीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

१४ सत्पराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (भांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - २८. यांसी,

/आम्ही आपल्या संस्थेत

१)

२)

३)

आम्ही सेविंग्ज/ करंट / कॅश क्रेडीट सुरु करू इच्छितो.

अन्यथा रूपे

भरण्या करित आहे /आहेत.

आपल्यावरील व्यवहार

१)

२)

३)

रकत: कोणीही एक/दोन/दोघे निवडून/सर्व निवडून करतील.

आम्ही कोणाचेही परबात खात्यावरील कितीही रकम बांधे राहिल त्यास अगर माझ्या/आमच्या परबात नेमून दिलेला

नाते

बांधा देण्यात यावी.

आम्ही खाते ज्या फर्मच्या/संस्थेच्या नावाने सुरु करित आहोत. ती फर्म बांधे /आमचे मालकीचे आहे/त्या संस्थेचे

निवडून पदाधिकारी आहोत.

आम्ही खाते ज्याचे/जिचे नावाने सुरु करत आहे. ती व्यक्तिअज्ञान असून तिचे वय _____ वर्ष आहे.

आम्ही /आमचे रकत:चे नावाने सुरु करित आहे/आहोत.

आपल्यासंबंधी संस्थेचे नियम मी/आम्ही समजावून घेतले असून सदरचे विषय मला/आम्हाला मान्य आहेत.

अर्जाचे संपूर्ण नाव : १)

अर्जाचा संपूर्ण पत्ता :

दिनांक :

वय:

व्यवसाय :

सही

क्रमांक

आधार क्रमांक

फोन :

अर्जाचे संपूर्ण नाव : २)

अर्जाचा संपूर्ण पत्ता :

दिनांक :

वय:

व्यवसाय :

सही

क्रमांक

आधार क्रमांक

फोन :

अर्जाचे संपूर्ण नाव : ३)

अर्जाचा संपूर्ण पत्ता :

दिनांक :

वय:

व्यवसाय :

सही

क्रमांक

आधार क्रमांक

फोन :

टीपण : वरील अर्जाद्वारा माझ्या माहितीचे असून त्यांनी दिलेली माहिती बरोबर आहे.

संपूर्ण नाव :

पत्ता :

खाते क्रमांक :

सही

मी सुरु करण्यास मान्यता आहे,

खाते क्रमांक :

सुरु केले दिनांक:

लेखनिक / व्यवस्थापक / अध्यक्ष

सेजर बलार्क / व्यवस्थापक / अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पालिका

स. नं. १४, साधवाच कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, हवामान, पुणे - ४११ ०२६. फोन नं. २६२२२२२
 स. नं. पीएमए/सी. आर / ७७१/११२७

जा.क.ना.बँका/डी-ए/पतसंस्था/केवायसी/२०१० सहकार अधिनियम अन्वये
 निबंधक सहकारी संस्था महासंघ राज्य पुणे यांचे कार्यालय दिनांक २३/१२/२०१० रोजी

सभासद/ठेवीदार/खातेदार केवायसी फॉर्म

केवायसी नंबर :

दिनांक :

बचत खाते क्रमांक :

१) संपूर्ण नांव : _____

२) सध्याचा संपुर्ण पत्ता : _____

जवळच्या खुणे सह : _____

३) मुळगावचा संपुर्ण पत्ता : _____

४) जन्मतारीख : वय :

५) टेलिफोन / मोबाईल नंबर _____

६) ई-मेल आयडी _____

७) वारसदाराचे नाव : _____

८) वारसदाराचा पत्ता : _____

सभासद / ठेवीदार व खातेदारांनी आपली ओळख पटविण्यासाठी दाखल केलेल्या कागदपत्राच्या संपूर्ण

१) पॅनकार्ड झेरॉक्स २) आधार कार्ड झेरॉक्स ३) निवडणुक ओळखपत्र

४) लाईटबील झेरॉक्स ५) टेलिफोन वील झेरॉक्स ६) पासपोर्ट झेरॉक्स

७) ग्रामसेवक/सरपंच रहिवाशी दाखला ८) ड्रायडिंग लायसन्स झेरॉक्स

९) घरपट्टी टॅक्स भरल्याची पावती

मी याद्वारे असे जाहीर करतो की, माझी ओळख पटविण्यासाठी वरीलप्रमाणे दाखल केलेली कागदपत्रे माझ्या माहितीनुसार बरोबर आहेत.

पुणे _____

दिनांक _____

लिपिक / अग्रीटेंट _____

सभासद / ठेवीदार / _____

सदरकारण
 मुख्यकार्यकारी _____

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - २८.

नमुना ब

(पतसंस्था सभासद होऊ इच्छिणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तित्ने भरून घ्यावयाच्या माहितीचा नमुना)

संपूर्ण नाव _____

जन्मतारीख व वय _____

कार्यालयाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____

निवासस्थानाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____

करिता असलेला व्यवसाय/धंदा इत्यादीबाबत माहिती _____

वार्षिक छोबळ उत्पन्न (अंदाजे रुपये) _____

आयकर भरता काय? भरत असल्यास आयकराची वार्षिक रक्कम (अंदाजे रुपये) _____

इतर नागरी पतसंस्थेचे सभासद आहात काय? _____

असल्यास अशा पतरांमध्येचे नाव व पत्ता _____

कर्ज घेतले असल्यास कर्जाची रक्कम, कर्ज घेतल्याची तारीख, परतफेड इत्यादीबाबत तपशील

कर्ज रक्कम रुपये _____ तारीख _____

आपल्या कुटुंबातील इतर व्यक्तींची माहिती नाव, व्यवसाय, वय, उत्पन्न इत्यादी

	व्यक्तिचे नाव	सभासदाशी नाते	व्यवसाय	वय	उत्पन्न
१)					
२)					
३)					
४)					
५)					

भरलेल्या प्रदेश फी ची रक्कम व तारीख _____

भागासाठी (शेअर्स) भरलेली रक्कम व तारीख _____

मी असे जाहीर करतो की, वरील दिलेली माहिती ही माझ्या ज्ञानानुसार खरी आहे व सदर माहिती ही खोटी असल्याचे निव्वड झाल्यास मी कायदेशीर कार्रवाईस पात्र राहीन.

स्थळ : _____

दिनांक : _____

सभासदाची सही जगद गिशाणी अंगण

संस्कृत विद्यापीठ, मुंबई

नोदणीचे प्रमाणपत्र

या प्रमाणपत्रावरून प्रमाणित करण्यात येत आहे की
[...]
[...]
[...]
[...]
[...]

[...]
[...]
[...]
[...]
[...]

शु. सर्वा.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पत्रकारिता मंडळ
विठ्ठलनगर, हदगाव, पो. २, अ. ४०२२
मुंबई ४०० १०१, महाराष्ट्र

30 वी वार्षिक वित्तवार्ता समीक्षा

निवार दि. १८ सप्टेंबर २०२३ रोजी दुपारी २:३० वाजे

सभेचे अध्यक्ष : मा. एम. डी. शिंदे (चेअरमन)

अध्यक्ष
व. सेवक

श्री. इरवा गावकडनाथ
(अध्यक्ष, मंडळ)

भा. शाम काळे
(सह. वित्त)

मा. प्र. ले. ओ. रम्य
(सह. वित्त)

11
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कॉम्प्युटर शास्त्रात पाठक पत्रांमध्ये डॉक्टरी

संशोधकाचे नाव : दुर्गाकांत काशिब गोखले

PRN NO : 1182109245 Seat No: 16171

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. केशवराव काशिब गोरे प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी केशवराव काशिब गोरे हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : मुंबई, केशवराव पुजे

संशोधक

दिनांक : . 17-05-22

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु.शा.२०१३,८ का क्रिस.२०२१ हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कृषि-शास्त्राचा पर्याप्त पाठानुषंगी इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

मार्गदर्शक

For
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ.पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ: मुंबई केशवराव पुणे

दिनांक: १७-०५-२२

ऋणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रभावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

उत्तमप्रदेश राज्य विश्वविद्यालय
इडुपल पुणे - 28

PAGE: / /
DATE: / /

नाम : धारणकट आशिष गोयल

वर्ग : F.Y.B.A   सत्र : Sem II

Enrollment No - 20212219048

विषय : अर्थशास्त्र

सत्र : 2021-22   इकाई क्र : 191057

शिक्षकेतु नाम :

मोबाइल नंबर : 9322308742

कर्मवीर आकराव पाटील

जागरीसिद्धपंतसंस्थाचा इतिहास

प्रस्तावना

शैक्षणिक वर्ष 2021-22 या वर्षी मी काठनासोडेंस गवर्नर महाविद्यालय मध्ये F.Y.B.A या वर्षामध्ये मी शिक्षक आहे. तरीही कर्मशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर आकराव पाटील जागरीसिद्धपंतसंस्थाचा इतिहास' या संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सध्याच्या प्रकल्प करताना 'कर्मवीर आकराव पाटील यांच्या जीवनातील वृत्ति आणि तत्त्व त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या कथा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून गौर गरिब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे अनेक कार्यात्मक, सामाजिक अनेक कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ, कार्यात्मक परिस्थिती योग्य असे विचार त्या क्रमातसंबंधी या सर्व बाबींच्या पूर्णपणे योग्य अंदाजाने समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कर्मणा आणि शिक्षा" हे त्याचे शीर्ष वाक्य आहे. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी गौर गरिब यांना शिक्षण सोयीस्कर व्हावे म्हणून गवर्नरीत गोष्टींचा पापर केला.

योगेश्वरन पुढी कामांतराने त्यांनी 'कमवा काळी शिका' वरवी, पंतसंस्था यांची उभारणी केली. त्यांना त्यांच्या कामखंडात खुप ताऱ्या कडचणी काल्या परंतु समाज खुषी तट काळण खुषी हे स्वप्न तुरासि बालगत उंच कुशी कायटी खेगली. छोट छोट्या पंतसंस्था काढून चालू यस्तो, सचत खाते इत्यादी पुढेपुर पापर कळन जो पैसा कमवात होत त्यांच्या कडचणीच्या कामी यावा हा त्यांचा हेतू होता.

• भाऊ रावांची साहित्य व विषयाने साहित्य

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1937 फुकोज महाराष्ट्र येथे झाला. सराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी भागास व गरिब मुलांना शिक्षण घेणे गरजेचे आहे असे म्हणून 'कमवा कामि शिक्षा' ही योजना पुढे कळवून असे काम केले.

त्यांचे ज्योतीराव फुले यांनी बंधू केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये दाने मिळवून घेणे ही संघर्ष लढणी द्यायला आपले पालने. पाटील हे काहुजा (पंढर) भाऊरावांच्या घराण्याला पूर्वापारकृत प्राप्त होते. त्यांचे व्यक्तीमत्त्व जातिभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधकी चिंतनांच्या प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाजाच्या शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांसह संघटना व समाजता रूढाची यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समाज व संघटना यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालविलेल्या वतीच्या मध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी एकत्र राहून काम ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सांख्यिकरीत्या स्वयंपाक करून एकत्रच जेवण करत यातून भाऊराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यां संघर्षाव व सामाजिक समता यांचा संघर्ष दिला.

महाराष्ट्रात ५ जिल्ह्यात ० कनिष्ठक राज्यात ३७५
२० पुर्वप्राथमिक, २७ प्राथमिक, ५३४ माध्यमिक, ४
काश्मिरीशाळा, ३ अस्थापक विद्यालय, २ कायटी. काय व
५। महविद्यालयाचा समावेश आहे. स्थापना ५ ऑक्टोबर १९५९
शी जी के. सी. सातारा येथे स्काले, या गावी के. सी.
हॉस्पिटल नागनायकगणा नायकवडी यांनी रयत शिक्षण संस्थेला
१. ॥ ॥ ॥ रूपयांची देणगी दिली. मुख्यालय सातारा येथे
जिल्ह्यात काले.

काही उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे

- १) शैक्षणिक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची कावड
निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- २) मागासलेल्या वर्गातील गरीब कुलोना कोफत शिक्षण देणे.
- ३) निरनियमता जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण
करणे.
- ४) अयोग्य रुंदीना फाटा देऊन खर्चा विकासाचे वळालावणे.
- ५) शंभ्रशाफतीचे महत्त्व जवळ तर कृतीने पटवून देणे.
- ६) सर्व मुले काटकसरी, स्वामंती, शीलवान, उत्साही बनवण्याचे
प्रयत्न करणे.
- ७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रचारासाठी जवळ पडेता तसे
संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढविणे.

ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आकरावांनी केवळ
क्रीडा शिक्षण नव्हे, तर सभता, वैद्युता, सामप्रतिष्ठा,
सामाजिक संघीलकी आदि मुल्यांची शिक्षण विद्यार्थ्यांना
दिली.

महाराष्ट्र जनतेने आकराव पाटलांचा 'कनिष्ठ ही पदवी'
देऊन गौरव केला. तसेच आरतीय केंद्रशासनाने त्यांना
पदमकुसुम पुरस्कार देऊन गौरव केला. पुणे विद्यापीठाने
त्यांना ड. ए. न. १९५९ मध्ये सन्माननीय डॉ. डी. विट्-
ही पदवी दिली होती. रयत शिक्षण संस्था

काश्मिरा खंडगील यवत मोठी शिक्षण सेव्या आहे. महापद
१ कर्नाटक मिळून ६७५ शाखा आहे.
दुसरा महापद यानी महापदचे सुकट टी. वॉशिंग्टन
या शब्दात कर्नाटकाचे वरील कर्नाट आहे. शाखा येथे
कर्नाटकाचे समाप्तिस्वान १ कर्नाट स्मृतासवन आहे.

★ विषयाचे महत्त्व ★

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करणे, त्यांच्याही जीवनात बदलाचे झेप घ्यावेत या पवित्र आवेष्टने महासाजव कर्मवीर आक्राव पार्टील यांच्या नावाने दि ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पंतसंस्थाची स्थापना केली. ती दिवस संपल्या कायुष्यातील दिवाळीसहीत लक्ष्मीपुजन होत. हृदयतल परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत कातलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर खदुधा कातलेल्या मान्यवरांची प्रतिक संडळ्यात ही प्रमुख प्रतिक या नात्याने जिवड करण कायकि शुभवात केली.

कर्मवीर आक्राव पार्टील नागरी पंतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्री. जे. पी. देसाई सहकारातील एक तुज कार्याक कातले नैतिक चारित्र्याचा कादरि रडून त्यांच्या रुग्णा महापद्धातील सहकार क्षेत्राला मोठेप यित्ती ही हे कादरि कायुष्यात गोपातण्याचा प्रयत्न करीत कातले आहे नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले अतता नोंदणी करती अतती अनेक पंतसंस्था होत्या. त्यातुले तांत्रिक अडचणी येत होत्या तेच त्यावेळेचे सहकारमंत्री ना. कासयतिंद महाराज मोठले योनी विशेष साह रडून मान्यतेचे पत्र दिले कातली त्यावेळी जिन्हा अपनिबंधक कातले ना. संपतराव सावले यांनी प्रतिक संडळ्या सामाजिक वांसीवट विषयात ठेपून सहकार कार्य चिन्पानेच पंतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कायचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पंतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत अतताणा वयिल सर्व आठवणे नैतिक कादरि. पंतसंस्थेची कार्याक वाटचा भुक्त झाली. हृदयतल विभागात लघुधर्मात लघुप मोठी होती हृदयतलच्या २ किमी त्रिज्येच्या परिसरात कात रोजी सहा-राव राहणीघोषणा बँका, काठ नऊ मान्यवर सहकार

पंधरा-वीस सदस्यी पंतस्थेचे जेणे पाहिले आहे. समाजाच्या
विद्यार्थक दृष्टीकोनाशी वाय आणि कार्याक चरित्राशी वाय प्रगत
दोणे केवळ अशाच. कमिटी पंतस्थेच्या काळारच्या सर्व
संचालकांनी ते सांभाळले. गेल्या 25 वर्षांत एकही संचालक
मिथिला कामा एवढेच नव्हे तर प्रशासनादी देवलेला आहे.
कमिटी मंडळ करताना नियमाचे कपवादा लाटी उल्लंघन नाही.
राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विद्यार्थ्यांची अतिशय
संचालकांनी पाट पाडली.

विद्यार्थ हा सामक नवून नेपक करतो संकल्पना हे
ही गेली 25 वर्षे जाहीरपणे काळच्या समाजात यांना सांभाळ कामा
की कमिटी पंतस्थेची स्थापना चरित्रावर कामा करून तिचे
वाटचाल आणि आविष्कार चरित्रावर कृष्ण आहे.

गेल्या कमिटी पंतस्थेच्या प्रगतीच्या कामे
हा गेहीचा चढना राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती
गहना. डिझॉर्डे वक्रेचे नियम आणि बदली सामाजिक
परिस्थिती हा कामेच याना स्पेचन आहे. काही कामांत
कामपास 2008 मध्ये डिझॉर्डे वक्रेचे उघड्या दरावर सर्व
वक्रेचे नियंत्रणे घालली. (१) पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर
बंधने कामा. गेल्या त्यांना पत्र पाठविली.

♦ पतंसंस्थेचे उद्दिष्टे

25 वर्षांमधील संस्थेची स्वैच्छी वाटचालीमध्ये रूपा काढी महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत त्या माहितीप्रमाणे आहेत.

⊛ अधिकार-चळवळीतील वैचारिक योगदान :-

अहोरात्राच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करणे, त्यांच्याही जीवनात सुखाने क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महत्वाचा कर्मवीर आरुप पटेल यांच्या नावाने दिनांक 4 नोव्हेंबर 1991 रोजी हृदयनाल येथे पतंसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतंसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या काळात खूप मोठ्या जागृता प्रमाणाने चळवळीत आले. गरीबी पतंसंस्थेची कार्यात्मक वाटचालीत पुढे झाली. हृदयनाल विकासाने स्पष्ट ही मोठ्या प्रमाणात होती. कर्मवीर पतंसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असताना अधिकार चळवळीतील काही उणीव लक्षात आल्या. त्या उणीवांवरून हृदयनाल कठोरपणे वैचारिक मांडणीची करावी लागली. काही उदाहरणे-

1) एकसंकीर्ण संसाधनांना मान्या अधिकार अडथळे :-
प्रकोणतेही बँक किंवा पतंसंस्था असो ही काही वस्तुनिष्ठतेने सक्षमपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.

ii) पतंसंस्थेमध्ये वकिलातीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही कोशा उद्भवून झाल्यास वकिलातीदारांच्या हानी पतंसंस्था जाण्याचा धोका असतो. येत नाही.

iii) तसेच सर्वत्र वकिलातीदारांची संख्या किंवा वकिलातीचे काळे वाढत असल्यास हृदयनाल आपल्याला दिशेने. त्यामुळे अनेक पतंसंस्था बुडून निघाल्या वरून हृदयनाल दिशेने येतात.

(iv) 2016 मध्ये महकारिण सुधारित उपविधी तयार करण्यासाठी पुनर्रचना घटना सुकमीसाठी राज्यराज्यावून समिती नेमण्या गेल्या. अखेरचे अन्वये अन्वये महत्त्व निवडणुकीच्या घेअन त्याची नेमणूक करण्यात आली.

(v) पंतस्थेच्या काहीत डिफाल्ट घटना सुकमीत स्वीकारली गेली आता संघर्ष देखातीत पंतस्थेमध्ये हा उपविधी क्यय द्याच्या स्वरूपात कायद्वीत आला आहे.

(vi) नवजवन कथा उपाययोजना अन्वये त्या योजनांचा सामान्य अन्वये योज्य वापर होऊन आली जात योजना मांडण्यात आल्या त्यासाठी तस्थेमध्ये महत्त्व अन्वये सर्वसदस्यांचे मोलाचे कार्य आहे. त्यातर्वाचा मी ऋणी आहे.

(2) पंतस्थेतील नेपकांही करी देण्याचा आधिकार मिळाला पाहिजे :-

(i) मग 1989-90 मध्ये काळजाव पंतस्थेतील नेपकां करी मिळण्याचा आधिकार मंडला. आधिकार नमण्यामुळे त्यांच्यावर कल्यायकारक आणि मानवीमुल्यांविरोधी प्राया होत. अन्वये ते त्या नेपकेमध्ये आणून घुष्टा त्यांना करी नाकारणे हे योज्य वाटत मंडले.

(ii) अशा पयाया नेपक करी घेईत आणि नेकरी मोडून काढिल त्यामुळे पयायान करकियात सुयक्षित आहे. अन्वये तस्थेचे सुकमान होई तथे घेईत कोट्या प्रमाणात अधिक घनी घेईत करी अखयत नाकारता येत आहे. कोठातेही मोष्ट करण्यात येतील मंडे 2 रुमीयादर करताना. तेवढे त्यांना आधिकार दिले आहेत.

(iii) 1991 मध्ये कमीट काकराव पारलमंती नवरी महकार पंतस्थेच्या स्थापना केली अन्वये त्यातर्वा महत्त्व पंतस्थेतील नेपकां करी मिळण्याचा आधिकार मिळाला.

व्यापक दृष्टिकोण कायम रखा, मानव/पारि विद्यार्थ्यांश्यादिकीय
भावने साधकानुषंगे एक नवीन बड़े किस्मी गेमी.
दूरदूर पाठ्या रसा नया आलाकाण काका दूरका धरुण
अदरादानीम 18 दगाए पानंसेनीम नुव नपकांग कज
निकयान्वा काधिकार प्राप्त आला काहे.

(iv) पानंसेच्या उकाळी बावत कलेक वार राजानुषंग
नानेय राजकाळातील पाठान नानेय सक्रीय गत्यांनी दिल्या
अनुसंधाने जसे योशायन पानंसेच्या काधिक वृद्धीसाठी
लाभदायक ठरेले.

(3) पानंसेवर शासनाने नियंत्रणाकाले पाहिजे :-

(i) पानंसेच्या स्टॅटने की कोणतेही नियंत्रण काळ
पाहिजे नानेय पानंसेच्याला स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे
प्रशासकीय काधिकार पानंसेच्या फेडरेशनला अनावेन. नव 2002
च्या दख्खान कांडला मात होत.

(ii) 24 एप्रिल 2002 येजी लोकमत या वृत्तपत्रातून नानेय
न्यायाला फाट मोठी प्रसिद्धी मिळाली.

(iii) पानंसेच्या निकोप वृद्धीसाठी पानंसेच्याला काही दूरका
अकाषी संस्थांना मिळून देण्यासाठी फेडरेशन आवणुपक
काहे. मात्र पानंसेच्याला स्वायत्ता देऊन शासनाने अनाच्या
जबाबदाारी अडकले हे या संस्थांना नदरकार चळवळीमाथ
धमिकाळ ठरेल. हे ही त्या न्याय उदाहरणे देऊन
अपूर केले काहे.

(iv) एखाद्या राज्याच्या अकाषकाळी काणी काधिकाराले
विधायक परिणामकारक ठरे अकाण. मात्र पानंसेच्याला
स्वायत्तता दिल्यान काणि शासनाने प्रकाषी नियंत्रण न
अदिल्यान स्वैरचाळ निकाल होऊन राज्यावर काळिष्ट
परिणाम होऊ अकाण.

५) कनिष्ठ आर्यव पार्टी कागडी पंतस्थेला कळ 1014 107 चे दाखले खात्यात कार्यालयीन द्यावे. असे त्या कार्यालयीन लेखी पत्र तक्रार मंत्री अद्योदयांनी दिले. माझी या वर्ष पाठविलेली कागडी एवढीच आहे की तक्रार खात्यात आहे दाखले देण्यासाठी एक खंत्र विकानय आला आहे त्यासाठी खंत्र कार्यालय आला.

(६) जिल्हा अद्योदयी संकायस्थे पंतस्थेला ठेवी देण्याचे संघन करे नसे.

१) पंतस्थेकडे मना आलेल्या ठेवी जिल्हा अद्योदयी तक्रारी संकाय देण्याचे संघन मज 2005-6 ला मालापयित होते. जिल्हा अद्योदयी संकाय ही त्या पंतस्थेच्या मातृसंस्था आलेल्या संघन आला आहे.

१) कोवतेही जिल्हा अद्योदयी संकाय ठेवीदार 7 वे (1/2) व्या देण करती. पंतस्थेला मात्र दरम्यान 10, 12 आर्यादी 7 पर्यंत ठेवीवर व्यवहार देण होत्या. किंसेहुना तेव्हा तेव्हा दर दिल्याशिवाय कोवतेही पंतस्थेला ठेवी देण नसे, या वर्ष ठेवी जिल्हा. म. संकाय देवल्या मूळ कोवतेही पंतस्थेला दोन चक अवधि आर्यव आला नाही हे उघड होते.

११) पंतस्थेकडे प्रथम विद्यार्थक दृष्टीकोन ठेवून मनापून आले होते. ही या मस्येला उपस्थित राहू आर्यादी नपुण्याने आपल्या कनिष्ठेचे प्रतिनीधी म्हणून व्यवस्थापक काय-सी, कायकपड यांनी पाडविले होते.

१२) पंतस्थेला ठेवी जि. व. संकाय देण्याचे संघन देवले विधीन आले. काजि रोजी फक्त 20. ठेवीचे जिल्हा म. संकाय देण्याचे संघन पंतस्थेला आहे.

१३) पंतस्थेच्या प्रथमापून जिवा तक्रार क्षेत्रीय मज, मजकूर, आपात्र, कार्यालय आला.

पतनसंशोधना साहित्यी हा प्रकल्प

घोषणाचा हेतू

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महंगाई गोरपे
नात्या वाढत्या ताळा पूर्ण कुळपासही गोरपे कोणत्याही
न व्यवसाय रुखा कुळपासही क्रायिके गहायना ची
न करणे त्यासाठी छोटेछोटे बँका, पतसंस्था च्या
मार्गे होणे

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज करी घ्यावयाचे झाल्यात
गि कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करणे त्यासाठी बँका/पतसंस्था
व्याप्त काही १. मध्ये कर्ज म्हाटय करणे कारण, काही
न ची २००० रूपय करी घेतली गेले. त्यामुळे त्यांना
वाढ व्याज काढणे हा कामावधी त्या दिवशाकडे
न ~~कारण~~ कारणाने.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन
जिवितात फाट महत्त्वाचे वाटे कोणतेही काम करणे इतके
रखी करीजिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची
साहित्यी साहित्यी शिकविणे शक्य झाले. एक प्रकारची
साहित्यी होणे. हा प्रकल्प करताना काही नवी नवनवीन
साहित्यीचा जोड घेण्यासाठी वापर केला.

● सत्यान खाने पद्धती ●

व्याख्या

सचन खाणे :-

ही सॅफा आणि इतर पिता संस्थांची तद्विती लोक सेवा आहे. विविध उत्पाद पुरवठा कितीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे सॅफेन देते. हे पैसे सॅफे तिगव्या व्यक्तीला फक्त म्हणून देते व त्याज काढते. या व्यावसायिक वेधान सॅफे सॅफे हेविषयीच व्याज देते.

असे शोध रक्कम देण्यापेक्षा फुटीसत रद्दावे म्हणजेही पैसे सचन खात्यात ठेवणे जाणवते. याद्वारे आपले कोणतेही पैसे आणि पुरवठा पुरावा सॅफेला करीत घेतून सचन खाणे उघडता येते. सचन खाणे उघडणाऱ्या व्यक्तीला पाहणुक (चेकबुक, एटीएम) ही सॅफेला करता अनेक सोयी उपलब्ध होताना. याद्वारे आपले पैसे घेणे ते फाटून घेणे असा तसेच कर्जात, काढणी एत, एन. ई. एफ. टी. कसे करणे याद्वारे इतरांना पैसे देऊ शकते.

सचन खाता तसेच निव्याच्या सुविधा याद्वारे वेगवेगळे शुल्क द्यावे लागते. नुसते फाटलेला याद्वारे आपल्याकडे मोठी रक्कम करताना एके शुल्क माफ करताना.

जनधन योजनेकडून शस्कारणे शुल्क किमान रक्कम आणि फुटलेली शुल्क नसलेली सचन खाते उघडण्याचे सोय कारणीय जमतेला दिली. या योजनेकडून कोण्याही काढ खाती उघडली गेली. सचन खाती सॅफे आणि इतर विविध संस्थांची तद्विती लोकांप्रयत्ना आहे.

* पतंत्र्या कडाम

आज या पत्रांतले वटवृक्षा रुपान आम काडे.
 यामध्ये सर्व लक्षात घेवयात कीदर तसेच वेळोवेळी
 कोटी देणारे मान्यवर व वित्तियक यांचा योगाचा वाटाकाडे.
 या मासिक कडामात परत पतंत्र्याचे प्रगतीची बाबत आप
 वेळी काडे. कडाम करत परतिलेआतर प्रथम आता
 कांडवत क ..... मास आता हेवी क ..... मास
 कडाम वाटप करण्यात आम काडे. या परत लक्षात घेता 15%
 विकारकाप्रमाणे सगळा वाटप करण्याचे आमचे सर्व मंडालांत
 ठरविले काडे. अविद्य काफ तसेचया दिनाच्या दुष्टीने अनेक
 शेजारा ठरविले काडे. अविद्यान तसेचया दिनाच्या
 दुष्टीने अनेक शेजारा रावविण्यासाठी आमची मंडळाला
 काडे.

कडाम परत पतंत्र्याचे सर्व लक्षात घेवता आमक
 कांडवत शेजाराची मध्य मध्यप्रमाणे मध्य कापणी करितले
 मध्यप्रमाणे कांडवतला काडवत या मासिके पतंत्र्याचे
 प्रगतीतसे आपण मंडाली शेजाराचे मध्य प्रमाणदात देऊन
 हा वटवृक्ष फोफाण्यासाठी अधिक प्रयत्नाशील राहूत
 आम आपणाकडवत मध्यक आवादन करतो. मास
 2022 आमच्या वार्षिक मंडाली लक्षात घेता व लक्षात घेता
 परत आपणाकडवत कांडवत कामा काडे.

ಕರ್ನಾಟಕ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗ

ಬಿ.ನಂ. ೨೭, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿ, ವಿಧಾನಸಭಾ ಕಟ್ಟಡ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೧, ಕೆ.ಆರ್.ನಗರ - ೫೬೦ ೦೦೧

ಪ್ರಜ್ಞಾಪಿಸುವ ಆಜ್ಞೆ

ದಿನಾಂಕ ೨೨.೦೨.೨೦೨೨

ದಿನಾಂಕ / /

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹೆಸರು

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹೆಸರು

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹೆಸರು

ಇ. ಸಂಖ್ಯೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ಚುನಾವಣಾ ಆಯೋಗ

ಬಿ.ನಂ. ೨೭ ಸರ್ಕಾರಿ ಕಚೇರಿ, ವಿಧಾನಸಭಾ ಕಟ್ಟಡ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೧

ನೀವು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯಾಗಲು ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತೀರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ನಿಮಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿಮಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿಮಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿಮಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ವಿವರಣೆ

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಹೆಸರು

(खालील प्रश्नांची उत्तरे होय अगर नाही अशी स्पष्ट करा)

१) अ) संपूर्ण नाव ब) सध्याचा पत्ता क) मूळ गावचा पत्ता	अ) ब) क)
२) पय (जन्मदिनांकासह) पॅन कार्ड नं आधार कार्ड क्रमांक	
३) नोकरीच्या कार्यालयाचे नाव व पत्ता	
४) नोकरी कबलम अगर हंगामी आहे	
५) नोकरीची एकूण किती वर्षे झाली? (कायम व हंगामी वर्षांचाही तपशील द्या)	
६) एकूण वेतन रुपये	
७) व्यवसाय असल्यास व्यवसायाचे नाव व पत्ता	
८) व्यवसाय किती वर्षांपासून चालू आहे	
९) व्यवसायाचे स्वरूप	
१०) व्यवसायाचे लायसन नं. शॉप अ‍ॅक्ट / स्मॉल स्केल	
११) व्यवसायाचे ठिकाण	
१२) व्यवसाय किती वर्षांपासून	
१३) व्यवसाय भागीदारीत किंवा प्रोप्रायटरी स्वरूपाचा आहे.	
१४) व्यवसायापासूनचे उत्पन्न (आयकर विवरण, पत्रासह)	
१५) नोकरी बंदी, स्थावर मिळकत याखेरीज इतर प्रकारचे उत्पन्न आहे का? असल्यास दरमहा उत्पन्न.	
१६) स्थावर मिळकत ज्या ठिकाणी आहे त्याचा संपूर्ण तपशील अ) असल्यास त्याची किंमत रुपये ब) त्यात तुमचा किती हिस्सा आहे?	
१७) स्थावर मिळकत गहाण आहे का?	
१८) असल्यास कोणाकडे किती रकमेस?	
१९) तुम्ही इतर क्रेडीट सोसायटीचे अगर बँकेचे सभासद आहात काय? असल्यास संपूर्ण पत्ता, सदर संस्थेकडून आपण कर्ज घेतले आहे काय?	
२०) वारसदाराचे संपूर्ण नाव व पत्ता	

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित

स. नं. १४ सत्ताराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - २८.

नमुना ब

(पतसंस्था सभासद होऊ इच्छिणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तित्ते भरून घ्यावयाच्या माहितीचा नमुना)

- १) संपूर्ण नाव _____
- २) जन्मतारीख व वय _____
- ३) कार्यालयाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____
- ४) निवासस्थानाचा पत्ता व टेलिफोन नंबर _____
- ५) कसिता असलेला व्यवसाय/धंदा इत्यादीबाबत माहिती _____

- ६) वार्षिक होयळ उत्पन्न (अंदाजे रुपये) _____
- ७) आयकर भरता काय? भरत असल्यास आयकराची वार्षिक रक्कम (अंदाजे रुपये) _____
- ८) इतर नागरी पतसंस्थेचे सभासद आहात काय? _____
असल्यास अशा पतसंस्थेचे नाव व पत्ता _____
कर्ज घेतले असल्यास कर्जाची रक्कम, कर्ज घेतल्याची तारीख, पसतफेड इत्यादीबाबत तपशील
कर्ज रक्कम रुपये _____ तारीख _____

- ९) आपल्या कुटुंबातील इतर व्यक्तींची माहिती नाव, व्यवसाय, वय, उत्पन्न इत्यादी

	व्यक्तिचे नाव	सभासदाशी नाते	व्यवसाय	वय	उत्पन्न
१)					
२)					
३)					
४)					
५)					

- १०) भरलेल्या प्रवेश फी ची रक्कम व तारीख _____

- ११) भागासाठी (शेअर्स) भरलेली रक्कम व तारीख _____

मी असे जाहीर करतो की, वरील दिलेली माहिती ही माझ्या ज्ञानानुसार खरी आहे व संपूर्ण माहिती ही खोटी असल्याचे सिद्ध झाल्यास मी कायदेशीर कार्यवाहीस पात्र राहीन.

स्थळ : _____

दिनांक : _____

सभासदची सही अक्षर निशाणी अण्वर

शेव्हिण्ड/करंट/कॅश कॅडीट खाते सुरू करण्यासाठी अर्ज

शेव्हिण्ड/करंट/कॅश कॅडीट
खाते क्र.

दिनांक : / /

किताबारी नंबर

मा. अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

स. नं. १४ सावराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - ४१. पांसी.

१) मी/आम्ही आपल्या संस्थेत १) _____
२) _____
३) _____

या नावाने शेव्हिण्ड/ करंट/ कॅश कॅडीट सुरू करू इच्छितो.

२) अर्जासोबत रुपये _____ भरण्या करित आहे/अहोत.

३) सदर खात्यावरील व्यवहार १) _____
२) _____
३) _____

घाईची पत्रा: कोणीही एक/दोन/दोघे मिळून/सर्व मिळून करावीत.

४) आपणे कोणादेही परमात खात्यावरील वित्तियक रकम भागे राहील त्यास अपर माझ्या/आपल्या परमात नेहून दिलेला

कारण _____ मागे _____ घांना देण्यात यावी.

५) सदर खाते ज्या फर्माचा/संस्थेच्या नावाने सुरू करीत आहोत. ती जर्न माझे/आपणे मालकीचे आहे/त्या संस्थेचे

अगदी वियुक्त पदाधिकारी आहोत.

६) सदर खाते ज्याचे/जिणे नावाने सुरू करता आहे. ती व्यक्तिज्ज्ञान असून तिचे वय _____ वर्षे आहे.

७) मज्जे/आपणे खाते/ये नावाने सुरू करीत आहे/आहोत.

८) खात्यासंबंधी संस्थेचे नियम मी/आम्ही समजावून घेतले असून सदरचे नियम मला/आम्हाला मान्य आहेत.

अर्जदाराचे संपूर्ण नाव : १)

अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ राही _____

पॅन क्रमांक : _____ आधार क्रमांक : _____ फोन : _____

अर्जदाराचे संपूर्ण नाव : २)

अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ राही _____

पॅन क्रमांक : _____ आधार क्रमांक : _____ फोन : _____

अर्जदाराचे संपूर्ण नाव : ३)

अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय : _____ व्यवसाय : _____ राही _____

पॅन क्रमांक : _____ आधार क्रमांक : _____ फोन : _____

नोंद : वकील अर्जदार माझ्या माहितीचे असून खाती दिलेली माहिती बरोबर आहे.

संपूर्ण नाव : _____

पत्ता : _____

खाते क्रमांक : _____ राही _____

खाते सुरू करण्यास मान्यता आहे.

खाते क्रमांक :

सुरू केले दिनांक :

दि. _____ लेखनिक/व्यवस्थापक/अध्यक्ष

लेजर मलार्क/व्यवस्थापक/अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी योजनेची पतसंस्था मध्ये

स.नं. १४, सत्यवाज कॉलेज, विठ्ठलनगर, इडपसा, पुणे - ४११ ०२८. फोन नं. : (०२०)२६१११११

सं. नं. पीएए/सी. आर / ७७१/१११२

जा.सं.ना.ईका डी-४/पतसंस्था/केवायसी/२०१० सहकार आयुक्त व
विद्येयक सहकारी संस्था महाराष्ट्र राज्य पुणे यांचे कार्यालय दिनांक २३/१२/२०१० रोजीच्या पत्रकाप्रमाणे

सभासद/ठेवीदार/खातेदार केवायसी फॉर्म

केवायसी नंबर :

दिनांक :

बदल खाते क्रमांक :

१) संपूर्ण नांव : _____

२) सध्याचा संपूर्ण पत्ता : _____

जवळच्या छुणे सह : _____

३) मुळगांवचा संपूर्ण पत्ता : _____

४) जन्मतारीख : वय :

५) टेलिफोन / मोबाईल नंबर _____

६) ई-मेल आयडी _____

७) वारसदाराचे नाव : _____

८) वारसदाराचा पत्ता : _____

सभासद / ठेवीदार व खातेदारांनी आपली ओळख पटविण्यासाठी दाखल केलेल्या कागदपत्रांच्या समोर खुन करण्यात यावे

१) पॅनकार्ड झेरॉक्स

२) आधार कार्ड झेरॉक्स

३) निवडणुक ओळखपत्र

४) नाईटबील झेरॉक्स

५) टेलिफोन वॉल झेरॉक्स

६) पासपोर्ट झेरॉक्स

७) ग्रामसेवक/सरपंच रहिवाशी दाखला

८) ड्रायव्हिंग लायसन्स झेरॉक्स

९) घरपट्टी टॅक्स भरल्याची पावती

मी याद्वारे असे जाहीर करतो की, माझी ओळख पटविण्यासाठी वरीलप्रमाणे दाखल केलेली कागदपत्रे
माझ्या माहितीनुसार बरोबर आहेत.

पुणे

दिनांक

लिपिक / जबाबदार

आपला

सभासद / ठेवीदार / खातेदाराची सही

व्यवस्थापक /
मुख्यकार्यकारी अधिकारी

गणराज्य महाराष्ट्र
राज्य शासन

नोंदणीच प्रमाणपत्र

या प्रमाणपत्राद्वारे प्रमाणित करण्यात येत आहे की -

महाराष्ट्र सरकारच्या अधिनियम १९५० मधील
खंड १९५० या महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक २२ कलम २ (१)
अन्वये नोंदणीत प्रामाणी आहे.

या निविदा अर्जासंबंधी खंड १२ (१) मधील महाराष्ट्र
महाराष्ट्र अधिनियम क्रमांक १९५० मधील अधिनियम क्रमांक २२ (१)
अन्वये नोंदणीत प्रामाणी आहे.

१९५० मधील अधिनियम क्रमांक २२ (१)
अन्वये नोंदणीत प्रामाणी आहे.

शा सचा

कर्मवीर भारतात प्राचीन ताम्बरी भुवनेश्वरी मठ, आरवा गाव

30 वी वार्षिक संवसाराचार्य सभा

निवार वि २६ अक्टोबर २०२३ रोजी दुपारी १२-००

सभेचे अध्यक्ष : मा. एम.डी. फिरो (चेअरमन)

सर्व संचालक व सेवक

डॉ. शैला पावडकर
(संयोजक)

मा. सुभाष काळे
(सहायक)

मा. ज. वे. दे. दे. दे.
(सहायक)

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या शाखेच्या
प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय आर्थिक पर्यावरण भाग
2 विषयासाठी सादर केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी
सहकारी पतसंस्थेच्या कार्याचा आढावा.

संशोधकाचे नाव : कदम श्वेता प्रभाकर.

PRN NO : 20212217036 Seat No: 191004

मार्गदर्शक

प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र

अर्थशास्त्र विभाग

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. कदम श्वेता प्रभाकर प्रतिज्ञापूर्वक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कार्याचा आढावा. हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला.

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 16/05/2022.

संशोधक

कदम श्वेता

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांची आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोटदार पी आर. यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांची ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांची मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांची ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांची ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

कदम श्वेता (F.Y.B.A.)

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	शीर्षक	पृष्ठ क्र.	गुण
	मुख्य पृष्ठ	1	
	प्रतिज्ञापत्र	2	
	त्रुणनिर्देशक	3	
	अनुक्रमणिका	4-6	
प्रकरण १	संशोधनाची पद्धत		
१.१	प्रस्तवना	7-8	
१.२	विषय निवाडण्याचे महत्त्व	9-10	
१.३	संशोधन पद्धतिची साधने	11-12	
प्रकरण २	विषयाची पार्श्वभूमी		
२.१	प्रस्तवना	13	
२.२	सहकारी संस्थांचे प्रकार व व्याख्या	14-16	
२.३	ऐतिहासिक पार्श्वभूमी	17-18	

२.४	सहकारी संस्थाची सद्यस्थिती	19-20	
२.५	सहकारी पतसंस्थाचे भारतीय अर्थव्यवस्थेतील महत्त्व	21-22	
प्रकरण ३	कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेचा आढावा		
३.१	प्रस्तवना	23-24	
३.२	संस्थेची स्थापना	25	
३.३	संचलक मंडळ	26	
३.४	सेवक वर्ग	27	
३.५	विविध कार्य	28	
प्रकरण ४	कार्याचे विश्लेषण		
४.१	प्रस्तवना	29	
४.२	कार्याचे विश्लेषण	30-34	
४.३	संस्थेची वेळ	35	
	प्रश्नावली	36	
	छायाचित्र		
	प्रमाणपत्र		

संशोधनाची पद्धत

प्रस्तवना :

भारतात ग्रामीण भागातील आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गाचा आर्थिक स्तर उंचावण्यासाठी सहकार चळवळ सुरु झाली. परंतु शहरी व निमशहरी भागातील मध्यमवर्गीय जनतेसाठीही सहकारी संस्थांची गरज वाढू लागली. भारतामध्ये सहकारी पतपुरवठ्याची त्रिस्तरीय रचना अस्तित्वात आहे. राज्यपातळीवर राज्य सहकारी बँक, जिल्हा पातळीवर जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका तर गाव पातळीवर प्राथमिक पतपुरवठा सहकारी संस्था अशी ही त्रिस्तरीय रचना अस्तित्वात आहे.

त्रिस्तरीय रचना :

1. राज्य सहकारी बँक (शिखर बँक)
2. जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँका
3. प्राथमिक पतपुरवठा सहकारी संस्था

शहरी भागातील कामगार, कारागीर, लहान व्यापारी, पगारदार नोकरवर्ग्यांच्या आर्थिक गरजा भागविण्यासाठी, त्यांची सावकारांच्या पाशातून मुक्तता करण्यासाठी, त्यांना वैयक्तिक तारणावर कर्जपुरवठा करण्यासाठी, बचतीची व काटकसरीची सवय लावण्यासाठी नागरी सहकारी बँकेची स्थापना करण्यात आली. ज्या प्राथमिक सहकारी बँका शहरी व निमशहरी भागात स्थापन झालेल्या आहेत त्यांना नागरी सहकारी बँका असे म्हणतात. भारतात पहिली नागरी सहकारी बँक ही

५ फेब्रुवारी, १८८९ मध्ये मुंबई प्रांतातील वडोदा या शहरात श्री विठ्ठल लक्ष्मण कवठेकर तथा भाऊसाहेब कवठेकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली स्थापन झाली. या संस्थेचे नाव 'अन्योन्य साहाय्यकारी मंडळी' असे होते. या बँका ठेवी स्वीकारणे, कर्जपुरवठा करणे व बँकिंग सेवा पुरविण्याचे कार्य करतात.

विषय निवाडण्याचे महत्त्व :

भारतात सहकारी चळवळ वेगाने पुढे जात असून शेतीला पतपुरवठा करणाऱ्या ८० टक्के प्राथमिक सोसायट्या (प्रायमरी सोसायटीज) सध्या कार्यरत आहेत. पतपुरवठ्याबरोबरच शेतीला पाणीपुरवठा, विपणन (मार्केटिंग), वाहतूक ही कामेही या संस्था करित आहेत. सोसायट्यांचे पतपुरवठा सोसायट्या व बिगर-पतपुरवठा सोसायट्या असे दोन प्रमुख भाग पडतात. त्यांची शेती सोसायट्या आणि बिगरशेती सोसायट्या अशी पुन्हा विभागणी होते. शेतीसंबंधांतील सोसायट्या ग्रामीण भागात, तर बिगरशेती सोसायट्या शहरी भागात कार्यरत आहेत. जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक व राज्य सहकारी बँक यांच्यामार्फत पतसंस्थांवर देखरेख ठेवण्याचे व त्यांना अर्थपुरवठा करण्याचे काम केले जाते. शेतीला दीर्घ मुदतीचा पतपुरवठा करण्यासाठी भूविकास बँकांची निर्मिती करण्यात आलेली होती.

भारतात सहकारी चळवळ मोठ्या प्रमाणावर विस्तारली असून खालील आकडेवारीवरून या चळवळीचे देशाच्या अर्थव्यवस्थेतील विविध क्षेत्रांतील योगदान लक्षात येईल (२००६). देशात २३९ दशलक्ष लोक सहकारी संस्थांचे सभासद आहेत. शेती पतपुरवठा ४६.१५ टक्के, खतपुरवठा ३६.२२ टक्के, खतनिर्मिती २७.६५ टक्के, साखरनिर्मिती ५९ टक्के, गहू खरेदी ३१.८ टक्के, पशुखादय निर्मिती ५० टक्के, किरकोळ वाजवी किंमत दुकाने २२ टक्के, दूध खरेदी ७.४४ टक्के, तेलविक्री ५० टक्के, सुती कापड उत्पादन २३ टक्के, मासेमारी संस्था २१ टक्के, गुदामे ६५ टक्के, मिठनिर्मिती ७.६ टक्के, रोजगारनिर्मिती १.०७ दशलक्ष, स्वयंरोजगार संधी उपलब्धता १४.३९ दशलक्ष. म्हणून हा विषय निवडने माझ्या मते महत्वाचे आहे.

संशोधन पद्धतिची साधने :

१. पाठ्य पुस्तके :

सहकार इयत्ता ११ वी

सहकार इयत्ता १२ वी

भारतीय आर्थिक पर्यावरण (सत्र दुसरे)

२. संघर्ष पुस्तके :

भारतीय अर्थव्यवस्था :

नगर जानेश्वर, रत्नाई प्रकाशन, कोल्हापूर, २०१८.

Money and Banking System in India :

C. M. Chaudhari- ABD Publishers, Jaypur.

Basics of Banking and Finance :

Dr. K. M. Bhattacharya and O. P. Agrawal, Himalaya Publishing House, Mumbai.

३. अंतरजाल (इंटरनेट) :

फायर फॉक्स (Fire fox)

गुगल (google)

क्रोम (Chrome)

४. मुलाखत :

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरि सहकारी पतसंस्था मर्यादित बँकेच्या
व्यवस्थापिका : सौ. शुभांगी आ. हत्तूरे.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित बँकेचे
लिपिक : श्री. निलेश रा. घाग.

५. इतर :

वार्षिक अहवाल सन २०१५ - २०१६

वार्षिक अहवाल सन २०२० - २०२१

विषयाची पार्श्वभूमी

प्रस्तवना :

सहकार हा समाजाचा अविभाज्य घटक आहे. जगातील सर्व समाज सहकाराच्या प्रक्रियेतूनच विकसितले आहेत. कौटिल्याच्या अर्थशास्त्रातही याचा उल्लेख सापडतो. सहकार हा को-ऑपरेशन या इंग्रजी शब्दाचा मराठी पारिभाषिक शब्द असून तो को-ऑपरेरी या लॅटिन शब्दापासून बनलेला आहे. Co याचा 'अर्थ' सह आणि Operete याचा अर्थ 'काम करणे'. पहिली नागरी सहकारी पतसंस्था पूर्वीच्या मद्रास प्रांतातील कांजीवराम (कांजीवरम) येथे ऑक्टोबर, 1904 मध्ये नोंदणीकृत झाली. सहकार हे भारताच्या आर्थिक क्षेत्रात महत्त्वाची भूमिका बजावतो. भारतात १६ हजार तर महाराष्ट्रात 2.18 लाख सहकारी संस्था आहेत.

सहकारी संस्थांचे प्रकार व व्याख्या :

* प्रकार

- सहकारी संस्थांचे प्रमुख चार वर्ग पडतात.

कृषी पतसंस्था (Agricultural Credit Co-Operatives)

- भारतात राज्यांमधील कृषी पतसंस्था रचना त्रिस्तरीय आहे.
- 1. गाभीण स्तरावरील प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्था.
- 2. जिल्हा स्तरावरील जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक.
- 3. राज्य स्तरावरील राज्य सहकारी बँक (शिखर बँक). तसेच दीर्घ मुदतीचा कर्जपुरवठा करण्याच्या भू-विकास बँका राज्य व जिल्हा स्तरावर कार्य करतात.

बिगर कृषी पतसंस्था (Non-Agricultural Credit Co-Operatives)

उदा.

1. नागरी सहकारी बँका
2. पगारदार नोकरांच्या पतसंस्था
3. प्राथमिक शिक्षकांच्या पतसंस्था इ.

कृषी विगर पतसंस्था (Agricultural-Non-Credit Co-Operatives)

उदा.

1. सहकारी साखर कारखाने, खांडसरी उद्योग
2. सहकारी सूत गिरण्या
3. सहकारी दूध उत्पादक संस्था
4. सहकारी तेलप्रक्रिया संस्था
5. कृषी खरेदी-विक्री संघ
6. कृषी सहकारी पणन संस्था
7. प्राथमिक मच्छिमारी सह.संस्था. इ.

विगर-कृषी-विगर-पतसंस्था (Non-Agricultural-Non-Credit Co-Operatives)

उदा.

1. सहकारी ग्राहक भांडारे.
2. सहकारी गृहनिर्माण संस्था.
3. पावरलुम विणकर सह. संस्था.
4. चर्मकार सह. संस्था.
5. कुंभार सह. संस्था इ.

• व्याख्या :

भारतीय सहकार कायदा १९९२ नुसार सहकारी संस्थेची व्याख्या -

“सहकारी तत्त्वानुसार आपल्या सभासदांचे हितसंवर्धन करणारी संस्था म्हणजे सहकारी संस्था होय.”

ऐतिहासिक पार्श्वभूमी :

सहकारी बँकिंगची भारतातील सुरुवात १९व्या शतकाच्या अखेरच्या टप्प्यात सुरु झाली. ब्रिटन, जर्मनी व अल्प प्रमाणात इटलीमधील सहकारी चळवळीची कामगिरी पाहून, भारतातील मध्यम व कनिष्ठ वर्गातही ही चळवळ योग्य दिसेल, या विचाराने चळवळीची सुरुवात झाली, असे म्हटल्यास हरकत नाही. भारतातील तत्कालीन व्यापारी बँका (जॉइंट स्टॉक बँक्स) मध्यम आणि समाजाच्या कनिष्ठ स्तरावर कर्ज देण्यास फारशा उत्सुक नव्हत्या. शिवाय वैयक्तिक जामीनकीवर कर्जवाटप करण्यास या बँका अजिबात तयार नव्हत्या; त्यामुळे गरजू वर्गासमोर सावकाराकडे जाऊन भरमसाठ व्याजाने कर्ज घेण्याव्यतिरिक्त अन्य कोणताही पर्याय उपलब्ध नव्हता. याउलट वर उल्लेख केलेल्या परदेशातील सहकारी बँकांची तीन-चार तत्त्वे, प्रिन्सिपल ऑफ को-ऑपरेशन, प्रिन्सिपल ऑफ म्युच्युअल हेल्प, डेमोक्रेटिक डिसिजन मेकिंग आणि ओपन मॅबरशीप पाहून तत्कालीन बडोदा संस्थानामध्ये 'म्युच्युअल एंड फर्स्ट सोसायटी' म्हणून, १८८९ मध्ये विठ्ठल लक्ष्मण कवठेकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली 'अन्योन्य सहकारी मंडळी' या नावाने संस्था सुरु झाली. मध्यम व कनिष्ठ स्तरावर ठेवी गोळा करून, याच स्तरावरील गरजूंना कर्जवाटप करण्याचे काम मोठ्या उत्साहात सुरु झाले (ही संस्था अनेक वर्षे कार्यरत होती; पण गुजरात सरकारने अडचणीच्या वेळी जाहीर करूनही आर्थिक आधार न दिल्याने ती बंद करावी लागली.)

पुढची अत्यंत महत्त्वाची घटना म्हणजे, १९०४ मध्ये भारत सरकारने पहिल्यांदा 'को-ऑपरेटिव्ह सोसायटी कायदा' मंजूर केला; त्यामुळे भारतामध्ये अशा सहकारी तत्त्वावरील संस्था सुरु करण्यास

उत्तेजन मिळाले. कायद्यान्वये भारतामधील पहिली सोसायटी तत्कालीन मद्रास प्रांतातील कांजीवरममध्ये ऑक्टोबर १९०४ मध्ये स्थापन झाली. पाठोपाठ मुंबई, पुणे, कर्नाटकात काही ठिकाणी अशा संस्था स्थापन झाल्या. त्यात 'पायोनिअर अर्बन' (मुंबई, ११ नोव्हेंबर १९०५), 'नं.१ मिलिटरी अकाऊंट्स म्युच्युअल हेल्प क्रेडिट सोसायटी' (पुणे, ९ जानेवारी १९०६), 'कॉसमॉस को ऑपरेटिव्ह क्रेडिट सोसायटी' (पुणे, १८ जानेवारी १९०६), 'जिल्हा दक्षिण रत्नागिरी' (आताचा सिंधुदुर्ग, नानकावी मठ व वरवडे विव्हर्स सोसायटी, १३ मार्च १९०६) यांचा समावेश होता.

सहकारी

संस्थाची

सद्यस्थिती

:

रिझर्व्ह बँकेच्या ताज्या आकडेवारीनुसार आज देशभरात एकूण ५३ शेड्युल्ड नागरी सहकारी बँका, तर ३१ राज्य सहकारी बँका आहेत. सहकारी पतपेढ्या सुमारे ५० हजारांहून अधिक आहेत. रिझर्व्ह बँकेने सध्या देशातील ४४ नागरी सहकारी बँकांवर निर्बंध घातलेले असून, नऊ बँकांवर एप्रिल महिन्यात कारवाईही केलेली आहे. पणजी (गोवा) येथे मुख्यालय असणाऱ्या 'म्हापसा सहकारी बँके'वर १७ एप्रिल रोजी, तर ठाणे येथील 'सीकेपी सहकारी बँके'वर दोन मे रोजी रिझर्व्ह बँकेने परवाना रद्द करून, बरखास्तीची कारवाई केली आहे.

त्याचप्रमाणे महाराष्ट्रातील इतर तीन सहकारी बँकांवरची बंधने कालपरवाच आणखी पुढे वाढविण्यात आली आहे. मुंबईतील 'मराठा सहकारी बँके'वर ३१ ऑगस्ट २०१६ पासून रिझर्व्ह बँकेने खूप निर्बंध घातले आहेत. त्यांची मुदत आता एक ऑगस्टपासून पाच महिने, म्हणजे ३१ डिसेंबरपर्यंत वाढविण्यात आली आहे. मुंबईतील 'कपोल सहकारी बँक' ही मल्टिस्टेट आहे. या बँकेवर ३० मार्च २०१७ पासून निर्बंध घालून, रिझर्व्ह बँकेचा एक वरिष्ठ अधिकारी प्रशासक म्हणून नेमला होता, तरीही बँक सावरली नाही; म्हणून बँकेच्या संचालक मंडळाची निवडणूक घ्यावी लागली. या निवडून आलेल्या संचालक मंडळालाही बँक सावरता न आल्याने, हे निर्बंध सह महिन्यांनी, म्हणजे ३१ जानेवारी २०२१ पर्यंत वाढविण्यात आले आहेत. उस्मानाबाद येथील 'वसंतदादा नागरी सहकारी बँके'वर १३ नोव्हेंबर २०१९ पासून असलेले निर्बंध कालच, दोन महिन्यांसाठी, म्हणजे ३० सप्टेंबरपर्यंत वाढविले गेले आहेत. 'पेण अर्बन', 'कर्नाळा अर्बन' बँकेचे भवितव्य सध्या न्यायालयीन प्रक्रियेत आहे.

सहकारी पतसंस्थाचे भारतीय अर्थव्यवस्थेतील महत्त्व :

भारतातील वित्त वितरण व्यवस्थेची दोन मुख्य अंगे आहेत.

- अधिकृत क्षेत्र - खाजगी, सार्वजनिक व विदेशी बँका व सहकारी बँका.
- अनधिकृत क्षेत्र - सावकार, व्यक्तिशः कर्ज देणाऱ्या पतसंस्था तसेच इतर वित्तसंस्था.

अजूनही भारतातील ग्रामीण आणि उपनगरी भागात, सणासुदीला किंवा कार्यप्रसंगी बँकांकडून कर्ज न घेता अनधिकृत क्षेत्रातील व्यक्तींकडून पैसे घेणे पसंत केले जाते. पंतप्रधान इंदिरा गांधींनी १९६९ मध्ये १४ बँकांचे राष्ट्रीयीकरण केले. त्यानंतर, १९८० मध्ये अजून ६ बँकांचा ह्यात समावेश करण्यात आला. ह्याचबरोबर बँकांना आपल्या एकूण पतपुरवठ्यापैकी ४०% (आताचा दर १०%) पत शेती, लघुउद्योग, किरकोळ व्यापार अशा विशेष क्षेत्रांसाठी राखून ठेवणे बंधनकारक केले गेले. बँकांच्या एकूण शाखा १९६९ मधील १०,१२० पासून २००३ मध्ये ९८,९१० इतक्या वाढल्या आहेत, तर प्रत्येक शाखेमागची ग्राहकसंख्या याच काळात ६३,८०० पासून १५,००० इतकी घटली आहे. बँकांच्या एकूण ठेवींमध्ये १९५१-१९७१ मध्ये ७ पट वाढ झाली, तर १९७१ पासून १९९१ पर्यंत ठेवींमधील वाढ ३२.६ पट एवढी होती. बँकांच्या ग्रामीण शाखांमध्ये जरी १९६९ मधील १,८६० अथवा एकूण शाखांच्या २२% पासून ३२,२७० अथवा ४८% एवढी वाढ झाली असली, तरी देशातील पाच लाखांपैकी ३२,२७० खेड्यांमध्येच अधिकृत बँकांच्या शाखा आहेत.

अर्थव्यवस्था खुली करायला सुरुवात केल्यापासून भारत सरकारने बँकांच्या सेवांमध्येही मोठ्या प्रमाणात आर्थिक सुधारांना मान्यता दिली आहे. यातील काही सुधार (जसे, विलीनीकरणास प्रोत्साहन, सरकारचा

हस्तक्षेप कमी करणे व नफा, कार्यक्षमता आणि स्पर्धात्मकता वाढवण्यावर भर) राष्ट्रीयीकृत बँकांशी संबंधित आहेत, तर इतर सुधारांमध्ये बँका आणि विम्याच्या सेवांमध्ये खाजगी व परकीय सहभागावर भर देण्यात आला आहे.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी

पतसंस्थेचा आढावा :

प्रस्तवना :

हडपसर, पुणे येथील कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पतसंस्था हडपसर, पुणे येथील कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पतसंस्था आपल्या ग्राहकांच्या मागण्या समाधानकारकपणे पूर्ण करण्यासाठी ओळखली जाते. हा व्यवसाय 2011 मध्ये अस्तित्वात आला आणि तेव्हापासून ते त्याच्या क्षेत्रातील एक प्रसिद्ध नाव आहे. हे Sr No 14 सत्यराज Complex, विठ्ठल नगर, पुणे सोलापूर रोड, हडपसर-411028 येथे आहे. विठ्ठल नगर हे या भागातील एक प्रमुख खूण आहे आणि ही प्रतिष्ठान त्याच्या अगदी जवळ आहे. व्यवसाय आपल्या ऑफरद्वारे सकारात्मक अनुभव देण्याचा प्रयत्न करतो.

हडपसर, पुणे येथील कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पतसंस्थेचा केंद्रबिंदू ग्राहक केंद्रित आहे आणि या विश्वासामुळेच व्यवसाय दीर्घकालीन नातेसंबंध निर्माण करू लागला आहे. ग्राहकांचा सकारात्मक अनुभव सुनिश्चित करणे, उत्कृष्ट दर्जाच्या वस्तू आणि/किंवा सेवा उपलब्ध करून देणे याला मुख्य महत्त्व दिले जाते.

संस्थेची स्थापना :

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या माध्यमातून गोरगरीब तसेच सामान्य जनतेचा आर्थिक स्तर/पत उंचावण्याच्या हेतूने कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेची स्थापना सन ४ नोव्हेंबर १९९१ साली केली. प्रा. जे. पी. देसाई हे या पतसंस्थेचे संस्थापक आहेत.

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात रुपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेवीदार, कर्जदार, संस्थेस वेळोवेळीभेटी देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाट आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेने प्रगतीचीगरुड झेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसूल भाग भांडवल रु . 170.89 लाख असून, ठेवी रु. 11304.01 लाख आहेत.

सभासदांना विविध कारणांसाठी रु. 7718.50 लाख कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षातआवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून 129.50 लाख इतका विक्रमी निव्वळ नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना १५% (शिफारस) प्रमाणे लभाश वाटप करण्याचे या पतसंस्थेच्या सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. भविष्य काळात संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्याची या पतसंस्थेची संकल्पना आहे.

संचालक मंडळ :

संस्थापक : प्रा. जे. पी. देसाई.

अध्यक्ष : श्री. एम.डी. शिंदे

उपाध्यक्ष : श्री. शामराव मा. काळे

मार्गदर्शक : श्री. प्राचार्य शं. मा. डिंगणे

संचालक (माजी अध्यक्ष) : श्री. शिवाजीराव पवार

संचालक : श्री. सुभाषराव साळुंके

संचालिका : सौ. शोभाताई वांजळे

संचालक : श्री. जयप्रकाश जाधव

संचालक : श्री. कन्हैयालाल पालेश

संचालक : श्री. प्रशांत दा. गाढवे

संचालक : श्री. श्रीकांत कधुकर

संचालिका : सौ. वर्षा बाळकृष्ण गोरे

संचालक : श्री. गोविंद लव्हे

संचालक : श्री. कांतिलाल चितळकर

स्वीकृत तज्ज्ञ संचालक : प्रा. शफी या. सय्यद (इनामदार)

स्वीकृत तज्ज्ञ संचालक : प्राचार्य एस. बी. पाटील

कार्यकारी संचालक : श्री. ईश्वर गायकवाड

सेवक वर्ग :

मुख्य व्यवस्थापक : श्री. ईश्वर नायकवाड

व्यवस्थापक : सौ. शुभांगी आ. हत्तूरे

लिपिक : श्री. निलेश रा. घाग

लिपिक : सौ. गौरी रोडे

लिपिक : श्री. बापू मुल्सा

सेविका : सौ. वैशाली गिरासे

रिकरिंग एजन्ट : श्री. अनिल शिंदे

विविध कार्य :

- 1) ठेवी स्वीकारणे
- 2) कर्ज देणे
- 3) प्रतिनिधी म्हणून कार्य करणे
- 4) हुंड्या वटविणे
- 5) सुरक्षित खणांची सोय
- 6) आधुनिक बँकिंग सेवा
- 7) स्वयंरोजगाराला मदत करणे
- 8) त्वरित ग्राहक सेवा
- 9) वित्तीय व्यवस्थापन
- 10) कर्मचारी व अधिकारी यांना प्रशिक्षण देणे 119

कार्याचे विश्लेषण

प्रस्तवना :

शहरी व निमशहरी भागातील जनतेच्या आर्थिक गरजा पूर्ण करून त्यांना बँकिंग सुविधा पुरविणे या उद्देशाने नागरी सहकारी बँकेची स्थापना झालेली असते. नागरी सहकारी बँकांनी शहरी भागातील जनतेच्या मनात आपले स्वतंत्र स्थाननिर्माण केलेले आहे. सुलभ कार्यपद्धती आणि सभासद व बिगरसभासदांच्या गरजांची विनाविलंब पूर्तता यामुळे या बँकांना शहरी भागामध्ये लोकप्रियता निर्माण झालेली आहे. नागरी सहकारी बँका पुढील प्रमाणे कार्ये करतात.

नगर्यांचे विश्लेषण :

1. ठेवी स्वीकारणे :

नागरी सहकारी बँकेचे मुख्य कार्य समाजातील लोकांकडून ठेवी स्वीकारणे हे असते. शहरी व निमशहरी आगातील सभासद व बिगर सभासद ठेवी स्वीकारण्याचे कार्यनागरी सहकारी बँका करतात. चालू ठेवी, बचत ठेवी, मुदत ठेवी, पुनरावती ठेवी, पिंग्नी ठेवी इत्यादी स्वरूपाच्या ठेवी या बँका स्वीकारतात.

2. कर्ज देणे :

नागरी सहकारी बँका सभासद व बिगरसभासदांना स्थिर मालमत्तेच्या तारणावर अल्प व मध्यम मुदतीचा कर्जपुरवठा करतात. लहान व्यापारी, पगारदार, व्यावसायिक, विविध क्षेत्रातील कारागीर त्यांच्या गरजा विचारात घेऊन कर्ज दिली जातात. सभासदांना घरबांधणीसाठी, मुलामुलीच्या शिक्षणासाठी, दूरचिकित्सा, संगणक इत्यादी वस्तूंची खरेदी करण्यासाठी व मूलभूत गरजा भागविण्यासाठी कर्जपुरवठा करतात. व्यापारी व व्यावसायिकांना चालू खात्यावर अधिविकषे सवलत देतात.

3. प्रतिनिधी म्हणून कार्य करणे :

नागरी सहकारी बँका व्यापारी बँकांप्रमाणेच बँकिंगची सर्व कार्ये करतात. खातेदारांचा प्रतिनिधी म्हणून त्यांची दुरुवती व तिजेची बिले भरणे, विम्याचा हप्ता भरणे, भागांची आणि कर्जरोख्यांची खरेदी- विक्री, मुलांची शैक्षणिक फी, घरभाडे, गृहकर्जाचे हप्ते, कर्ज परतफेड हप्ते भरणे

इत्यादी कार्ये करतात.या कामाकरिता या बँका नाममात्र सेवाशुल्क घेतात. सभासदांना योग्य गुंतवणुकीसाठी मार्गदर्शन करतात.

4. हुंड्या वटविणे :

मालाच्या खरेदी-विक्रीच्या व्यवहारामध्ये जेव्हा दोन पक्षांमध्ये (Party) उधारीचा व्यवहार होतो त्यावेळी ऋणको एक लेखी वचन चिठ्ठी (Bill Of Exchange) धनकोला देतो त्याला हुंडी असे म्हणतात. ही हुंडी विशिष्ट मुदतीची असते. मुदतीच्या अगोदर नागरी सहकारी बँका धनकोच्या गरजेनुसार ह्या हुंड्या वटवितात. हुंडी वटविण्याची कसर (Discount) हुंडीच्या रकमेतून वजा करतात.

5. सुरक्षित खणांची सोय :

नागरी सहकारी बँका त्यांच्या सभासदांना व ग्राहकांना सुरक्षा खणांची सोय उपलब्ध करून देतात. सुरक्षित खणांमध्ये सभासद व खातेदारांना आपल्या मौल्यवान वस्तू (सोन्या-चांदीचे दागिने) महत्वाची कागदपत्रे, दस्तऐवज, भाग व कर्जरोखे इत्यादी सुरक्षितपणे ठेवता येतात. मौल्यवान वस्तू सुरक्षित सांभाळण्याचे कार्य नागरी सहकारी बँका करतात. सुरक्षित खणांसाठी बँका भाडे आकारतात.

6. आधुनिक बँकिंग सेवा :

नागरी सहकारी बँका आपल्या सभासदांना व खातेदारांना आधुनिक बँकिंग सेवा उपलब्ध करून देतात. उदा. ए.टी.एम. ची सेवा रस्त्यास उपलब्ध करून देतात. ही सेवा प्रामुख्याने बसस्थानक, रेल्वे स्टेशन बाजारपेठा येथे उपलब्ध करून दिली जाते. इलेक्ट्रॉनिक फंड ट्रान्सफरचे

सुविधा उपलब्ध करून दिली जाते. तसेच कोअर बँकिंग, मोबाईल बँकिंग, इंटरनेट बँकिंग, क्रेडिट कार्ड, डेबिट कार्ड इत्यादी सेवा या बँकेने व्यवहारामध्ये आणलेल्या आहेत. टेली बँकिंगमध्ये ठरावीक फोन नंबर ग्राहकांसाठी राखून ठेवला जातो. ग्राहकांनी फोन केल्यास त्यांच्या खात्यावरील व्यवहाराची माहिती त्याला मिळू शकते. त्याचबरोबर परकीय विनिमयाचा चालू दर याची माहिती पुरविली जाते.

7. स्वयंरोजगारास मदत करणे :

शहरी व निमशहरी भागात स्वयंरोजगार करणाऱ्या व्यक्तींना नागरी सहकारी बँका कर्जपुरवठा करतात. सुद्ध्या यंत्राच्या भागांची निर्मिती, यंत्र दुरुस्ती, वाहनचालक इत्यादींना कर्जपुरवठा ही बँक करित असल्याने स्वयंरोजगारास मदत होते.

8. त्वरित ग्राहक सेवा :

जागतिकीकरणाचा अवलंब केल्यामुळे सर्वच क्षेत्रात स्पर्धा वाढलेली आहे. नागरी सहकारी बँका बँकिंग विषयक सेवा देते म्हणजे ग्राहकांच्या गरजा विचारात घेऊन त्यांना आपल्या स्पर्धकांपेक्षा कमीतकमी खर्चात व वेळेत जास्तीत जास्त सेवा मिळवून देते. ग्राहक बँकिंग सेवेसाठी किंमत मोजत असतो. म्हणून ग्राहकांशी चांगले संबंध प्रस्थापित करून त्वरित बँकिंग सेवा उपलब्ध करून देण्याचे कार्य या बँका करतात.

9. वित्तीय व्यवस्थापन :

नागरी सहकारी बँका निधीची योग्य गुंतवणूक करतात. रिझर्व्ह बँकेने दिलेल्या सुचनांचे पालन करून त्यांच्याकडील अतिरिक्त निधीच्या

सुसज्जित, सुसंरक्षित, सुरक्षितता व समाधान सा तत्वावर
करते.

१२. कर्मचारी व अधिकारी यांना प्रशिक्षण देणे :

गावरी सहकारी बँकांमधील कर्मचारी व अधिकारी यांना
व्यावसायिक प्रशिक्षण देणे त्यांच्यासाठी मुख्य कार्यालयात कार्यशाळांचे
आयोजन करण्याचे कार्य ही बँक करते. बँकेतील कर्मचारी आणि अधिकारी
यांच्या कार्यावर व सुसज्जित बँकेचे अर्थ अचलबून असते. शहरी व
जिल्हाशहरी आगामध्ये सहकारी, कर्मचारी, लहान व्यावसायिक यांना
कार्यशाळा ही बँक करते. त्यामुळे शहरी आगामध्ये इतर उद्योगांची संधी
जिल्हा शहरी आगामध्ये कार्य गावरी सहकारी बँक करते. शहरी व जिल्हाशहरी
आगामचा विकास गावरी सहकारी बँकेच्या कार्यावर अचलबून असतो.

संस्थेची वेळ :

सोमवार:- सकाळी 11:00 ते संध्याकाळी 7:00

मंगळवार:- सकाळी 11:00 ते संध्याकाळी 7:00

बुधवार:- सकाळी 11:00 ते संध्याकाळी 7:00

गुरुवार:- सकाळी 11:00 ते संध्याकाळी 7:00

शुक्रवार:- सकाळी 11:00 ते संध्याकाळी 7:00

शनिवार:- बंद

रविवार:- सकाळी 11:00 ते संध्याकाळी 7:00

छायाचित्र

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. कदम श्वेता प्रभाकर ह / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कार्याचा आढावा या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For Dr. P. A. Patil
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Margdar College
Hadapsar, Pune-411028.

Dr. P. A. Patil
डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्राचार्य

विभाग प्रमुख

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 17/05/2022

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : भारतीय आर्थिक पर्यावरण पंतसंस्थे चाडविद्या

संशोधकाचे नाव : पांडुरंग विक्रम सुभाष

PRN NO : 1462131457

Seat No : 83026

मार्गदर्शक

प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र

अर्थशास्त्र विभाग

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कुं. राजेश विठ्ठल कदम

प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो
कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- २ या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- २
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण
करण्यासाठी पुणे विद्यापीठ, पुणे

राजेश हा संशोधन प्रकल्प
अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : पुणे

राजेश
संशोधक

दिनांक : 17-05-2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. पंडित विठ्ठल शंकर

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी कृषि विज्ञान शास्त्र या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सदर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Mager College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शंकरे.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,
हाडपसर, पुणे-४११०२८.

स्थळ: पुणे

दिनांक: 17-05-2022

* भाषणासाहेब अंगार महाविद्यालय हडपसर *

पुणे - २९

नाव :- पानुळे विक्रम गुरुभाष

वर्ग :- एच. एम. तुकडी - ब रोल नं. - १३९

विषय :- अर्थशास्त्र

अस :- २ वी सेक्टर

विषय अधिकाधिक नाव :-

मो. नंबर :- ९५०६३९५९६०

अस :- २०२१-२२

"कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था चा इतिहास" ♦

♦ प्रस्तावना ♦

ऐशानिक वर्षे २०२२-२३ या वर्षी मी झुळ्याभाहेल मंगर महाविद्यालय मध्ये P.Y. B.A या वर्षीमध्ये मी शिक्षण आहे. तरीही अर्थशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी अहकरी पत्रसंस्था चा इतिहास' या संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करव्याची मला रांही मिलासी.

तरीही अवस्था प्रकल्प करताना 'कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जीवनशैलीचे वर्णन तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या अशाता वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्यप्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून गोर गरीब विद्यार्थी व्हावी मोलाचे असे आर्थिक, आमाशिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे लयाचे असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामांबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे शोध घेऊन अमलीत आमावासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कमवा आणी शिका" हे त्यांचे ब्रीद वाक्य आहे. सर्वसमाज्य जनतेपर्यंत ओढाठा प्रसार करव्यासाठी गोर गरीब यांना ओढाठा शोधीस्कार होते म्हणून जवजवून गोष्टीचा वापर केला.

कार्य काळांतराने त्यांनी 'कमवा आणी शिका' योजनेतून न बंका,

पतसंरघा यांची उपासणी मधील त्यांच्या काळखंडात खुप
 लयाच्या अडचणी झाल्या गेल्या असून त्यांनी नर भावना जूही
 हे स्थान उजळी काळखंडात उच्च दर्जा वारी सेतवी होट होय्या
 पतसंरघा काढून राखून घाले, कचरा घाले इत्यादी पुरेपूर बापर
 करून जो पैसा कमवत होते त्यांच्या अडचणीच्या काळी
 भावा हा त्यांच्या हेल्थ होला.

♦ आरू शवांची माहिती व विषयाचे

महत्त्व ♦

कर्मवीर आरूराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कुभोज महाराष्ट्र येथे आला. मराठी अमानवसुधारक आणी शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसारक करवयासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापना केली. आरूरावांनी मागास व अशिक्षित मुलांना शिक्षण घेणे आकर्षक व्हावे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना बुरू करून मोठे काम केले.

त्यांचे जोतीराव फुले यांनी शुरु केलेल्या अत्यशोधक अमानवांचे एक महत्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात अहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. आरूराव पाटील हे जम्मोत जैन होते मात्र जन्मतेमध्ये रतेके प्रिसकुन गेले की संपुर्ण बंधुत्व अमानवाला आपले वटले. पाटील हे आठजाव (पद) आरूरावांच्या धराव्याना पुर्वीपासुनच ज्ञात झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जातीभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या अत्यशोधकी विचारांचा प्रभाव आरूराव पाटीलांवर होता. बंधुत्व अमानवामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुभाव व समजा क्वावी यासाठी कर्मवीर आरूराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे अस्कार विद्यार्थ्यांना देव्याचा प्रयत्न केला रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालावलेल्या वस्तीसह मध्ये विविध जाती-धर्मांचे विद्यार्थी एकत्र राहत असुन ते अस्कार स्वतःच्या हाताने आमुदधिकरीत्या अस्कारपाक करत आणी एकत्रत नेवण करत यातून आरूराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना बंधुभाव व आमाजिक समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्र व विदर्भात व कर्नाटकात राज्यात ६७५
 २० पुर्वप्राथमिक, २७ प्राथमिक, ५३४ माध्यमिक, ४ आश्रमशास्त्र
 ४ अध्यापक विद्यालय २ आय.टी.आय व ५१ महाविद्यालय
 यांचा समावेश आहे. स्थापना ५ ऑक्टोबर १९५९ रोजी केली.
 आतारा येशू 'कले' या शाळा केली. डॉक्टर नानाश भट्टा
 नायकवादी यांनी अत्यंत शिक्षण संस्थांना १, ११११ रुपयांची देवाणी
 दिली. मुख्यालय आतारा येशू 'कले' येथे आहे. कुठि उद्दिष्टे
 खालीलप्रमाणे

- १) शैक्षणिक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची भावड निर्माण
 करणे व वाढवणे.
- २) मागासलेल्या वर्गातील बरीच मुलांना मोफत शिक्षण देणे.
- ३) निरजिवाच्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण करणे.
- ४) अयोग्य कुटीना काल देऊन त्यांच्या विकारांचे त्वरण जावणे
- ५) अंधशक्तीचे मूल्य लक्ष्मण तर कृतीचे परवून देणे.
- ६) सर्व मुले काटकसरी, व्यवस्थेची, शीतवान व उत्साही
 बनवण्याचा प्रयत्न करणे.
- ७) बदलत असलेल्या शिक्षण प्रवाराबाबत लक्ष्मण पडेल तसे संशोधने
 कार्यदेत वाढवणे.

ही उद्दिष्टे साध्य करण्याबाबत आक्रावांनी केवळ शैक्षणिक
 शिक्षणाचे नष्ट नष्ट, तर अमता, बंधुता, अमपतिष्ठा, सामाजिक
 बांधिलकी आदि मुल्यांची शिकवण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जनतेने आक्राव पाहण्याच्या 'कुर्मवीर' ही पदवी
 देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांचा
 पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पुढे विद्यापीठाने त्यांना
 इतरवी अज १९५९ मध्ये अन्माननीय डी. विट ही पदवी दिली
 होती. अत्यंत शिक्षण संस्था मागिया अंदातील अर्वात मोठी
 शिक्षण संस्था आहे. महाबाद्रव कर्नाटक मिकुन ६३५ शाळा आहे.
 ए.श. महाजनी यांनी 'महाराष्ट्राचे लुकर ही वीक्षित्वन या

यद्यपि शब्दांत कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे. मात्रा येथे कर्मवीरांचे वनागद्विस्थान व कर्मवीर वृत्तिभवन आहे.

• विषयाचे महत्त्व •

अहकाराच्या माध्यमातून आमान्य माणसांनी रेषा करावी, त्यांच्याशी जीवनात बुद्धीचे दळण थांबत या पवित्र भावनेतून अहमाजव कुर्मवीर भाऊराव पारील यांच्या नावाने दि ५ नोव्हेंबर १९७१ रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या महाराष्ट्रातील आभुष्यातील दिवाळीमधील लक्ष्मी-पुजन होता. हडपसर परिसरातील आमाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कुर्मवीरांच्या आमाजिक विचारांवर शुद्धा असलेल्या मान्यवरांची प्रतिक्रिया मिळाली ती अ प्रभुस प्रतिक्रिया या नात्याने छिदर करून कार्यास बुद्धीचात केली.

कुर्मवीर भाऊराव पारील नागरी अह. पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई अहकारतील एक तज्ज्ञ आर्थिक भावी नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील अहकार होनाला ओळख दिली. ती हे आदर्श आयुष्यकार जोपासल्याचा प्रयत्न करित आले आहे.

गौदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता लगेच अस्वती अस्वती अनेक पतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येथे होत्या लक्ष्य त्यावेळेचे अहकारमंत्री मा. अश्वयसिंह महाराज अनेक थांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले अशी त्यावेळी विवसा. उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव आंबळे यांनी प्रतिक्रिया मिळाल्याच्या आमाजिक बांधकीवर विश्वास ठेवून अहकार्य दिव्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कार्याचा उद्भवारास आला.

कुर्मवीर पतसंस्थेला २३ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील अहकार्य आहवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु आली. हडपसर विभागात स्पर्धा नर खुप मोठी होती. हडपसर हडपसरच्या दोन किलोमीटर निज्येच्या परीसरात आज रेली अहकार्यात राष्ट्रसिद्धि बँका, आठ नऊ मान्यवर अहकारी पंधरा-वीस अहकारी पतसंस्थांचे नावे पसरले आहे. समाजसेवेच्या विद्यार्थक

दुष्टिकोना झिंझारा गाठी भारतीय चारित्र्याखिलाय प्रगती होणे केवळ
 भशकय १ कुर्मवीर पतरसंस्थेचा आजवरचा सर्व संचालकांनी ते
 सांभाळले. गेल्या २५ वर्षांत एकही संचालकाने गिर्दिग गेल्या
 तवदेच जसे तर प्रवासभ्रमतीही होवलेना नाही. कुर्ज मंजुर करताना
 नियमांचे अपवादालाही इत्तगल नाही राखू पित्ता महत्त्वा गांधीजींच्या
 अंकल्पनेतील विश्वबस्ताची सुमिका संचालकांनी पार पाडली.

विश्वस्त हा मालक नव्हेतुन शेवट असतो अंकल्पना होय. मी
 गेल्या २५ वर्षे जाहीरपणे आमच्या अक्षाबदांना संगत भालो की
 कुर्मवीर पतरसंस्थेची बशापना चारित्र्यावर आली उभ्यून, तिची
 वाटचाळ गाठी अतिप्यही चारित्र्यावर उभे आहे.

तसेच कुर्मवीर पतरसंस्थेचा प्रश्न प्रगतीचा भालेख हा नेहमीच
 चढना राहिला परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती नसतात. अ
 रिझर्व बँकेचे नियम आली बळवती आसाविक परिस्थिती हा भालेख
 खाली खेचत आहे. काही कालांतर आसपास २००८ मध्ये रिझर्व
 बँकेचे ठेवीच्या दरंतर सर्व बँकांच्या नियंत्रणे थातली ४% पेक्षा अधिक
 व्याज देण्यावर बंधने आली. तसेच त्यांना पत्र वागविली.

♦ पतसंस्थेचे उद्दिष्ट्ये ♦

२५ वर्षेपलीत संस्थेची अनेकी तारखलीपध्दये रूप करी महत्त्वाच्या वधी मण्ड्यात मण्ड्या मण्डित त्या धारणियप्रसंगी आहेत.

२. अहकार चलवलीतील वैचारिक शोधदान :-

अहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मण्ड्यांची सेवा करावी, त्यांच्याही जीवनात खुलासे हाता येवत या पतित्र भावनेतून मण्ड्यांतव कर्मिरी भावनात तारीफा यांच्या नाताने दि. ५ नोवेंबर १९७५ रोजी २५परर बोधे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मिरी पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या कालात लुप झोड्या - जावत उसावत चढ उतार आहे तरीही पतसंस्थेची आर्थिक नाट्यात लुप झाली. २५परर विभागात वधर्षी ही मोठ्या प्रमाणात होती. कर्मिरी उलीवा लडात झाल्या त्या उलीवा दुर करव्याव्यही वैचारिक मांडवीही करावी वाडानी कर्मिरी उताहणे.

७. शकवाकीदार सक्ताप्रदावा सुताच्या अधिकार मजु नये :-

i) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था अथवा ही अर्ज वस्तुनिष्ठित्वात अदासपणे चालु बाकत नाही त्याचे अधिकार हे प्रभावी केला सरास स्वभावात नाहीत.

ii) पतसंस्थेमध्ये शकवाकीदारांची संख्या किंवा वाढलास किंवा त्याचे कर्मिरी अंश वदुमत झाल्यास शकवाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाव्यावा घोका नाकारता येत नाही.

iii) तसेच सर्वत्र कडे शकवाकीदारांची संख्या किंवा शकवाकीचे आकडे वाढतच असल्याचे ह्या आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडीत निघाल्या घटना घडू लप्याल्या दिसून येतात.

iv) २०१० मध्ये अहकारतीत खुदारीत ठपविही तयार करव्याव्यही

बुद्ध ल्या घटना दुम्बलीसही राज्यराज्यातुम समित्या नेमल्या
शेव्या जवतीत प्रेम राज्यादा, तसेच बदला निवडणुकीच्या होऊन
त्याची नेमणूक करण्यात आली

२) पतसंस्थेच्या बाबतीत ब्रिफापर घटनादुरुस्तीत बरीकरली ठोस
व गण अर्पणी देशातील पतसंस्थांमध्ये ग अपनिधी कायद्याच्या
अनुषंगाने कार्यरित झाली आहे

३) अनबाजिज प्रथा उपाय योजना तसेच त्या योजनांचा व्यापक
जवतीमध्ये शोध तयार होऊ, जाणवित जाणत योजना मांडण्यात
शाल्या लागणी संस्थेमध्ये प्रस्थादा तसेच सर्व सदस्यांचे मते
कार्य आहे. त्या सर्वांचा ही सही आहे.

७) पतसंस्थेतील सेवकांसाठी कर्ज होण्याचा अधिकार मिळवण्या पाहिजे:-

१) जून १९९०-९० मध्ये कारणरतव पतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज
मिळवण्याचा अधिकार नसता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर
प्रत्यायकारक आणी मानवी मूल्यांविरोधी वाटत आहे. तसेच ते
त्या सेवांमध्ये अजून खुदहा त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य
वाटत नसते

२) अगता एखादा सेवक कर्ज होईल आणी नोकरी सोडून
जाईल त्यामुळे पत्रागतुन कर्जकात व्युत्पन्न आहे. तसेच
असंख्येचे नुकसान होऊन मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईल
अशी आक्यता नाकारता येत नाही. कोणतेही ठोस करण्यात
येतील जेव्हा २ जमीनदार असतात. कायदेशीर संस्था त्यांच्या
घटना जेव्हा चालू ठाकते. तेव्हा त्यांना अधिकार दिले आहेत.

३) १९९० मध्ये कर्मवीर आक्राव पाटलांनी नागरि बरकरारी
पतसंस्थेची बघाचना केवी तसेच त्यामधी माझ्या संस्थेतील
सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळविला. व्यापक दृष्टिको
असलेल्या, मानपतावादी विचारांच्या आदरणीय बाबले आहेत
मुळे एक नवीन पाऊल वारा मळनी ठोस, दकुदकु वाटेचा वस्त

त्यास आला आणी आता हमरुला होऊन महाराष्ट्रातील 18 हजार पत्रसंस्थांतील सर्व सेवकांना कार्य निकषाचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

i) पत्रसंस्थेच्या उभारणी बाबत नेमके अनेक शेर समाजसुधारक तसेच राजकारणातील पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेल्या अमूल्य अने थोगदान पत्रसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी लाभदायक ठरले.

3) पत्रसंस्थांवर शासनानेच नियंत्रण आणले पाहिजे :-

i) पत्रसंस्था म्हणजे की कोणते तरी नियंत्रण आणले पाहिजे तसेच पत्रसंस्थांना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पत्रसंस्था फ्रेडरेशनला असावेत.

सन 2002 च्या दरम्यान सांगला जात होता.

ii) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकल' वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या वृत्तपत्राने खाला फार मोठी प्रतिक्रिया दिली.

iii) पत्रसंस्थेच्या निकोप वाढीसाठी पत्रसंस्थांना काही एक आणी अंदाज मिळवून देण्यासाठी फ्रेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पत्रसंस्थांना स्वायत्तता देऊन नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फ्रेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी अटकोल हे या अपूर्ण सहकारी चळवळीच्या दानीकारक ठरेल हे मी त्या लेखाला उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

iv) पत्रसंस्थांच्या राज्याच्या समाजकारण आणी अर्थकारणावर विद्याय परिणामकारक ठरू शकतात मात्र पत्रसंस्थांना स्वायत्तता दिल्या आणी शासनाने प्रभावी नियंत्रण आणू नये व वृद्ध्यास, स्वैराचार निर्माता होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतो.

v) कर्मवीर आरुशव पटेल नागरी सह पत्रसंस्थेचा कळम 103 व 104 चे कायदे अहकार खात्याच्या अधिकार्यांनी

व्याज वेत इन्ने त्या कार्यालयाला लेखी पत्र बरहकार संची महोदयानी दिले. माझी या सर्व पारबर्तुमीकर मागणी ताबदीच आहे की बरहकार खाल्यात इन्ने पाखले देण्यासाठी एक क्वलरच्य निपसगज असता आणी त्यासाठी क्वलरच्य अधिकार असता.

(1) जिल्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थांना डेवी डेवल्याचे बंधन असू नये

i) पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व डेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेतच डेवल्याचे बंधन सन 2005-06 सालापर्यंत होते. जिल्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन धातले आहे.

ii) कोठालेही जिल्हा मध्यवर्ती बँक डेवीवर 3 ते 8% व्याज देत नसते. पतसंस्था देत होत्या, मात्र दरम्यान 10.12 अगदी 14% पर्यंत डेवीवर व्याज देत होत्या. किंबहुना तेव्हा तेव्हा या वर्षी सर्व डेवी वर दिल्यागिवाय कोठीच पतसंस्थामध्ये डेवी डेवत नसे. या सर्व डेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत डेवल्या तर कोठालेही पतसंस्था देत, चारवर्षापेक्षा जगुच बाकत नाही हे उघड होते.

iii) पतसंस्थामध्ये प्रश्न विधायक एडिशन ठेवून अजजावुन घेतले होते. मी या अनेका उपस्थित बाहु बाकणार नसल्याने आपल्या कर्मचारीचे प्रतिनिधी म्हणुन आवश्यक भाव ही. गाथकवाड यांनी पाठविले होते.

iv) पतसंस्थांनी डेवी जि. म. बँकेतच डेवल्याचे बंधन हवुहवु झिथिल झाले. भाव रोची फक्त 20%. डेवीच जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत डेवल्याचे बंधन पतसंस्थाना आहे.

v) पतसंस्थांच्या प्रयत्नातुन किंबहुना बरहकार दोस्तातील नरुद, जाणेकर अथारु अधिकार आहेत.

♦ पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प देण्याचा हेतु ♦

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागादी तसेच मावसाच्या वाढत
गरजापुर्वी करण्यासाठी तसेच कोठ्याही नवीन व्यवसाय
उत्सा करण्यासाठी आर्थिक बहायता ची गरज भरते त्यासाठी
मोठ मोठ्या बँका-पतसंस्था चा उपयोग होतो.

कोठ्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे आल्यास त्यासाठी कोठल्या
प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला
कमी 7% मध्ये उच्च बहायता कस्त असेल, काही वर्षात जी
एककम आपण कर्ज घेतली जाते त्यानुसार त्यावर व्याज आव
रते हा कालावधी त्या दिवसांमध्ये एजे भरोवे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात
फार महत्त्वाचे आहे कोठ्याही काम असो उत्तर गोष्टी कुर्ज घेत
होत नाही.

सर्वा हा प्रकल्प करताना युप प्रकारची आम्हांनी माहिती
मिळवणे प्राक्य झाले एक प्रकारचा सुाकुरता होती हा प्रकल्प
करताना काही तशी जाशीलीस नवनवीन माहितीचा मोक्ष
देण्यासाठी.

◆ बचत खाते पद्धत ◆

भाषा -

बचत खाते :-

ही बँका भारतीय इतर वित्तसंस्थाची अर्वात लोकप्रियतेचा आहे. तिच्यात आपला उधळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यक्तीस आपले पैसे ठेकेत देते हे पैसे बँक तिच्या व्यक्तित्व 'कॉर्न' म्हणून वापरण्याचा देते व त्यासाठी वाज नाकारत या व्याजातून वेधातु, बँक मुक्त ठेकीवासा व्याज देते.

हरी रोख रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित व्हावे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जाऊन

आहकाने आपले मोठेच पत्रे आणि पत्राचा पुरावा बँकेला कुर्जा-सोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. ए. टी. एम (ATM) चर बँकिंग अशा अनेक योयी उपलब्ध होतात. आहक आपले पैसे एवे लेखा काढून वेळ बँकतो तसेच मनोदश, आर जी एफ, एन. व. एफ. टी असे मार्क वापरून इतरांना पैसे देऊ शकतो.

बचत खात्या बरोबर मिळवणाऱ्या बुविद्या आहकाला वेगवेगळी गुणक घ्यावे लागते. कुमी वेळा आहकाल्या खात्यावर मोठी रक्कम अजेल तर बँका शुल्क माफ करतील

जनघन योजनासंगती सरकारने अज किमान रक्कम आणि कुळीही गुणक नसलेली बचत खाती उघडव्याची योय भारतीय जनतेला करून दिली. या योजने अंतर्गत कोयवरी कास खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँक आणि इतर वित्तसंस्थापि अर्वात लोकप्रिय व्हेता आहे.

◆ बचत खातेची कार्ये ◆

बचत खाते काढणे हल्ली थुप मीठ्या प्रमाणात कोयीबकर खाते आहे वाढत्या इंटरनेटच्या व्यामणी मध्ये त्रिथे तसे खाते उघडण्याबाठी 10 ते 12 दिवस लागतात तेथे तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून मिळते. बचत करताना जास्तीत जास्त वेतनाचा लाभ घ्यावा यामागचा हेतू असतो. अविष्यात जर पैसांची बचत करण्याची असेल तर बँका / पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योग्य असे व्याज खर्चून आपल्या पैसांच्या बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैसांचा वापर करता येईल.

जीवनामध्ये जर मोठे कामच असेल तर पैसांची बचत केली पाहिजे तसेच योग्य अशा पैसांचा आपल्याला उपभोग घेता आला पाहिजे. बँका / पतसंस्था यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात.

- 1) बचत खाते
- 2) चालू खाते

बचत खाते अविश्रामान्थे जतनेने काढणे गरजेचे आहे.

उदा पंतप्रधान मंत्री न्मद्य नरवनीमाना अशा प्रकारेची नवजिवा योजना सरकारतर्फे घेत असतात. त्याचा पुरेपुर लाभ घेता आला पाहिजे कोठतेही आर्थिक अडचण न्मही आली तर जी आपण रककम ठेवली आहे त्याचा पुरेपुर उपभोग घेऊ शकतो.

♦ पतसंस्था अहवाल ♦

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात रूपांतर आले आहे. यामध्ये सर्व सभासद हेवीदार, कर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेने प्रगतीची गरूड भेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वस्तुन आग आडवल करणे रु - - - - लाख असु, हेवी रु - - - - लाख आहेत.

सभासदांना विविध कार्यासाठी रु - - - - लाख कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व गरजूदी कुलन 129.50 लाख इतका विक्री निव्वळ नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 15% (द्विफारसी) प्रमाणे नफ्याचा वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. अविषय काळ, संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सहकारी, संचालक मंडळाची मोलाची समझ साथ, त्याचप्रमाणे सचिव यांनी प्रतिशय असूनपणे सांभाळलेला कार्यभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये भाषण सर्वांनी मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन हा वटवृक्ष कोकावण्यासाठी अधिक प्रयत्नशील राहू या. असे आपण सर्वांनी मनपूर्वक आवाहन करतो. मार्च 2022 अखेरचा वार्षिक वृत्तांत सड तालेबंद व नफ तोटा पत्रके आपणांसमोर मांडण्यात आला आहे.

♦ पतसंस्था कार्यसनावत माहिती ♦

पतसंस्था शाखांमार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर बोली पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थाच्या खर्चत घोरवात्मक निर्णय घेतले जाताने.

* कामकाज *

- ① नागरी बोली पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थाची नोंदणी करणे
- ② रकमे 10 कोटी ठेवी भरणाऱ्या पतसंस्थेचे पत्रवेळी हे संबंधित जिल्हा उप निबंधक करतात व रकमे 10 कोटी पेक्षा कमी भरणाऱ्या पतसंस्थेचे हे संबंधित तालुका सहस्रक उप निबंधक करतात
- ③ माहिती अधिकार अधिनियम - 2005 चालील जमीनविर कार्यवाही करणे
- ④ पतसंस्थेच्या कार्यवृत्तनिष्ठ अंतर्गत निबंधक पतसंस्थाच्या उपस्थिती एकदा बरकरारी संस्था अधिनियम 1960 मधील तरतुदीनुसार पुरूपत करणे
- ⑤ लेखापरिष्ठा बटवाल्याच्या अनुषंगाने इचित कायदेशीर कार्यवाही करणे.
- ⑥ नागरी / ग्रामीण विंगर बोली पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थेचे कामकाज खुबदिल चालवण्यासाठी घोरवात्मक निर्णय होणे.
- ⑦ महाराष्ट्र सन्धातील नागरी संस्था अधिनियम 1960 मधील तरतुदी नुसार कामकाज च पाहणे.

◆ प्रश्नावली ◆

महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत स्वभावातने कोअर आणी स्वायत्त हितसंबंधान सोसायटीचे शुल्क (चार्ज) आकारले जातात का?

महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी गृहनिर्माणा खात्यावर समासदाच हिसबा किंवा व्याज, भूगर्भी सुत्काळतील आणी मूळ व्यक्तीने, सोसायटीच्या देय अग्रलेखा देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुल्क आकारले जातात.

सोसायटी / पतरसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कोठाला असतात? महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतरसंस्था अधिनियम आणी उपनिश्चिमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वभाषारठा संस्थेकडे आहेत.

पतरसंस्था अथवा स्वतः सहकारी गृहनिर्माणा संस्थाच्या नोंदणीचे नियमांकडे कोठल्या गोष्टी असतात?

महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी कायद्यांतर्गत गृहविक्री संस्थेची नोंदणी करता येत नाही, जो पर्यंत वेगवेगळ्या कुटुंबातील किमान पाच व्यक्ती असतील किंवा या कायद्यांतर्गत स्वतः स्वतः होण्याबाबी वाढ अग्रलेखा एकठा गृहनिर्माणा किमान 51% असून या गृहनिर्माणा संस्था कायद्याच्या नोंदणी प्रस्तावात सामील होत नाहीत.

कोठल्या प्रकारचे हक्क / अधिकार सामान्य लोकांना असतात का? दोरव्याज स्विकारणे द्या.

गृहनागरी / सहकारी पतरसंस्था अनेक अंगवेगे प्रमाणपत्र दिने जाते.

ए अद्वय डीफॉल्टर इम्बल्यारस ह्यांची नियुक्ती, नामनिर्देशन, निवड आह्वानियुक्ती किंवा वसतिची अद्वय होव्यास पात्र नाहींत

पतसंस्थेच्या शकवकीदारांने जर कुर्ज दिलेल्या मुक्तीच्या आत मरवे नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई करू शकते?

जर दिलेल्या रक्कम व तसेच त्या मूडडेवर ब्यालेंचे ह्याच जर मरवे नाही तर पतसंस्था जपली आणले ज्या मोठ्या इंग्रेंत त्यावर कब्जा करून ती वस्तु व्यवहारा मालकीची संकलन राकते.

वर्षभरात पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सक्ता होतात?

वर्षभरात नागरी पतसंस्थेच्या जवळपास 4 वेळा सक्ता नसतात. सक्तासद उपस्थिती राहणे हे अनिवार्य होते.

पतसंस्था जो वार्षिक महत्वाच अथतो वर्षालुन किती जन्ते सुमोर मांडते?

वर्षालुन किमान 2 वेळा वार्षिक महत्वाच मपर केला काही जवजवीन संकल्पना मांडल्या जातात तसेच त्यावर नोकांच्या दृष्टीने का महत्वाचे असते.

• रूप निर्देशक •

अंदरचा प्रकल्प करताना मी आठी माझ्या मित्र मैत्रीणी तसेच कुटुंबातील सर्वांची मला मोलाची अशी सहकार्य घेतले तसेच या प्रकल्पाविषयी जेवढी मासपत्रात परिचारातील माहिती प्रसक्त करताना प्रकाश करताना खुप सान्ना प्रडचणी आल्या परा आई-बाबा मला धीर देत होते - या प्रकल्पामध्ये खुप मोठ्या प्रमाणात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात बँक / पत्रसंस्था यांचे महत्त्व खुप मोठ्या प्रमाणात आहे व त्याची सामान्य माणसांना यांचा प्रात्यक्षिक पणे लाभ घ्यावा नसे मला वाटते आहे. तसेच कर्मवीर आऊराव पार्टीत सहकारी पत्रसंस्था घेत देऊन त्यातील पदाधिकारांनी मला मोलाचे असे मार्गदर्शक केले. तसेच आम्ही त्याचे बोलावे अत्यंत शांततापूर्वक ऐकून त्यांना सहकार्य केले, म्हणुन त्या पत्रसंस्थेतील सर्व संचालक, चेअरमन, मॅनेजर यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

त्या कर्मवीर आऊराव पार्टीत यांच्या महाविद्यालयात मला या अर्थशास्त्र विषयातुन हा प्रकल्प मिळाला त्याच्यात सर्वांच्याच चाकार मानतो खुप काही शिकता आता अश्या अनेक अंधी आल्या तर त्यांच्या मी पुरेपूर लाभ घेईन.

धन्यवाद !

◆ निष्कर्ष ◆

संस्थेचा हा 'कर्मवीर आकराव पार्टी' नागरी पतसंस्था हउपसर' या संस्थेचा इतिहास हा मनाभ्य करतांना खुप आज्या पतसंस्थेची श्रुत्या रैत्य महोत्सव माहिती तसेच खुप आज्या गोष्टीची माहिती मिळाली हउपसर आगातीव तक अउसेर इशी संस्था उदयास आसपास तावडी संस्था असुन खुदशा तक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था अर्वात नावास्वरुप याली. तसेच त्या संस्थेमधील सर्व हउपडानिकालानी मोलाचे असे सहकार्य करुन आपल्या नवनवीन पतसंस्थेवरुन माहिती पुरवली, त्या अर्वा कर्मचारी वर्गाचा शतका सुणी आहे. नक्कीच कर्मवीर आकराव पार्टी यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयस मी शिकत आहे यांचा मला अभिमान आहे. तसेच त्यांच्या संस्थेचे अर्वा होतकरु ना मोलाचे कार्य केले.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर आऊराव पाटील पत्रसंस्था इतिहास

संशोधकाचे नाव : विद्या रमेश कोदळे

PRN NO : 1182109503 Seat No: 16277

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. विष्णा सैश कोदले हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर क्राऊराव पाटील पतसंश्लेषण इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

मार्गदर्शक

For
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ. पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक : 24/5/22

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. विद्या रमेश कोदले प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर स्नातकोत्तर पाटील पतसंस्थेचा इतिहास संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ :

दिनांक : .

Kodale
Kodale Vidya Ramesh

संशोधक

अर्थशास्त्र

विद्यार्थ्याचे नाव - विद्या रमेश कोदळे
पत्र - FYBA
तुकडी - E (ई)
रोल नं - 550
PRN Number - 1182109503
मागदिशफ - पोतदार हर

कर्मवीर भाऊराव पाटील

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 साली झाला होता. हे गरीबी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रघुत शिक्षण संस्था स्थापली. गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना सुरू करून मोठे काम केले. भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातही सहभाग होता. रघुत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये ते इतके मिसळून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजाला ते आपले वाटले त्यांना समाजाचा समता, बंधुता यांबद्दलही शिकवण दिली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या वडिलांचे नाव पयगोंडा पाटील आणि आईचे नाव बांगूबाई पाटील असे होते. त्यांचा जन्म कोल्हापूर महाराष्ट्रातील कम्मभोज कुंभोज येथे झाला. त्यांचे वडिल ईस्ट इंडिया कंपनीच्या महसूल विभागात सरकारी कर्मचारी होऊन गेले.

भाऊराव पाटील यांचे प्राथमिक शिक्षण सांगलीतील विटा येथे केले. पुढील अभ्यासासाठी भाऊराव यांना कोल्हापूर-तील 'राजाराम हायस्कूल' मध्ये दाखल करण्यात आले होते. ते महात्मा गांधी यांचे अनुयायी होते. त्यांनी स्वतःही खादीचे वस्त्र वापरायला सुरुवात केली. त्यांचे लक्ष फक्त अशिक्षित लोकांच्या शिक्षणावस्य होते असे नाही. त्याऐवजी ते शिक्षकांवरही लक्ष केंद्रित करत होते, ज्यांना या निरक्षर मुलांना शिकवणे आवश्यक होते. त्यांनी 'आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन' ची स्थापना 1955 मध्ये केली. त्यांना महाराष्ट्र सरकारने कर्मवीर या सन्मान पदवीने सन्मानित केले. त्यांना भारत सरकारनेही त्यांना राष्ट्रीय सन्मान देऊन 1959 मध्ये पद्मभूषण देऊन सन्मानित केले. आणि त्याच वर्षी 1959 मध्ये पुना विश्वविद्यालयाने त्यांना 'डी लिट' ही पदवी दिली.

विषयाचे महत्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी त्यासाठी जीवनात सुखाचे क्षण जावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९९ रोजी पतसंस्थेची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आयुष्यातील दिवाळीमधील लक्ष्मीपूजन होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर अदृष्टा असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळात मी प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई, सहकारातील एक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उच्च महाराष्ट्रातील सहकारी क्षेत्राला ओळख दिली. मी हे आदर्श आयुष्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करित आलो आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अवतीभवती अनेक पतसंस्था होत्या त्याबुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या तसेच व्यापकेचे सहकारमंत्री ना. अक्षयसिंह महाराज भोसले यांनी विशेष वाव म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि व्यापकी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव सावळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक वाष. तीव्र विश्वास ठेवून सहकार्य दिव्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी घेऊन कार्याचा शुभारंभ आला.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हडपसर विभागात स्पर्धा तर खूप मोठी होती. हडपसरच्या दोन कि.मी.च्या त्रिज्येत परिघात आज रोजी सहा-सात सार्वजनिक बँका, आठ नऊ मान्यवर सहकारी पंधरा वीस पतसंस्थेचे जाळे पसरलेले आहे. समाजसेवेच्या सर्व संचालकांनी ते सांभाळले गेल्या २५ वर्षांत एकही संचालकाने मिटींग झाला एवढेच नव्हे तर प्रवासभक्ताही घेतलेला नाही. कर्मजूर करताना नियमांचे अपवादालाही अव्यग्न नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वस्ताची भूमिका

संचालकानी पार पाडली.

पिश्वस्त हा मासक जसून जेवक झालतो. ही संकल्पना होय. मी गेली 25 वर्षे जाहीरपणे आमच्या सभासदांना सांगत आलो की कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर आनी असून तिची वाटचाल आणि नविद्धही चारित्र्यावर उभो आहे. तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आवेख हा नेहमीच चढता राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती नसतात. रिझर्व बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हा आवेख खाली खेचत आहे. 2003 मध्ये रिझर्व बँकेच्या ठेवींवर व दरांवर सर्व बँकांनी नियंत्रणे घातली 7%. पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली व तसेच त्यांना पत्रे पाठविण्यात आली.

संचालक मंडळ

1) मा. प्राचार्य शं. मा. डिंगणे	माठदिरकि
2) मा. प्रा. जे. पी. देसाई	संस्थापक
3) मा. एम. डी. शिंदे	अध्यक्ष
4) मा. शामराव काळे	उपाध्यक्ष
5) मा. शिवाजीराव पवार	संचालक
6) मा. सुभाषराव साळुंखे	संचालक
7) मा. सौ. शोभाताई. ध. वोजळे	संचालिका
8) मा. जयप्रकाश जाधव	संचालक
9) मा. कन्हैयालाल पालेशा	संचालक
10) मा. प्रशांत गाढवे	संचालक
11) मा. श्रीकांत कडुकर	संचालक
12) मा. सौ. पद्मा गोरे (घेंडे)	संचालिका
13) मा. गोविंद लवठे	संचालक
14) मा. शाफी सय्यद इनामदार	तज्ञ संचालक
15) मा. प्राचार्य. एस. बी. पाटील	तज्ञ संचालक
16) श्री. ईश्वर गायकवाड	कार्यकारी संचालक
17) मा. कांतीलाल चितळकर	संचालक

पतसंस्थेची उद्दिष्ट्ये:-

२५ वर्षांमधील संस्थेची रूपेरी वाटचालीमध्ये स्वरूप काही महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत. त्या खात्रीप्रमाणे आहेत.

सहकार चळवळीतील वेंचारीक योगदान:-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मानसांची सेवा करावी त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महात्मानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने ५ नोव्हेंबर १९५१ रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात स्वरूप थोड्या जास्त प्रमाणात चढ उतार आले. तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हडपसर विभागात स्वर्घा ही मोठ्या प्रमाणात होती. कर्मवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असताना सहकार चळवळीत काही उणीवा लक्षात आल्या. त्या उणीवा दूर करण्यासाठी वेंचारीक मांडणी ही करावी लागली. काही उदाहरणे.

१) थकबाकीदार सभासदांना मतांचा अधिकार असूनच -

२) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कर्जवसुलीशिवाय चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नसतील

३) पतसंस्थेमध्ये थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश बहुमत झाल्यास थकबाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा दारोकार नाकारता येत नाही.

४) तसेच अगळीकडे थकबाकीदारांची संख्या किंवा थकबाकीचे आकडे वाढतच असल्याचे दृश्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडित निघाल्या अशा घटना घडू लागल्या दिसून येतात.

2) पतसंस्थांवर शासनाचेच नियंत्रण असले पाहिजे :-

1) पतसंस्था म्हणजे कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वस्थता देण्याची व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत. सन 2002 च्या दशमान मांडण्या जात होता.

2) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी 'लोकमत' वृत्तपत्रामेव्हाला फार मोठी प्रसिद्धी दिली.

3) पतसंस्थेच्या निकोव वाढीसाठी पतसंस्थांना काही रक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना स्वायत्ता देऊन नियंत्रणात शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी सटकणे हे या संपूर्ण सहकारी चळवळीलाच हानीकारक ठरेल हे ही त्या भिंखात उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेव्याच

हेतू :-

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाई तसेच मानसाच्या वाढत्या भारजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभ्या करण्यासाठी आर्थिक सहाय्यतेची गरज असते. त्यासाठी झोव्या - मोठ्या बँका - पतसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असेल तर त्यासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय आहे त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही रक्यांमध्ये अर्थ सहाय्य करत असते. काही वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज म्हणून घेते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले जाते. या कालावधीत त्या दिवसांमध्ये त्याचे हप्ते भरावे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाचे आहे. कोणतेही काम असो त्या कर्जाशिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य झाले. हा प्रकल्प करताना काहीतरी जीवनातील नवनवीन माहितीचा शोध घेतला.

बचत खाते पध्दत -

व्याख्या -

बचत खाते - ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय आहे. विशिष्ट अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते. हे पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्तीस कर्ज म्हणून देते व त्यासाठी व्याज आकारते. याव्यतिरिक्त पेशातून बँक मूळ ठेवीदारास व्याज देते.

घरी रोख रक्कम ठेवल्यापेक्षा सुसूचित असावी म्हणून पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकाने आपले मोठे अपत्र आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला भर्जीसोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. बचत खाते उघडणाऱ्या ग्राहकाला चेक बुक, ATM पासबुक अशा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा काढू शकतो. तसेच आर. टी. जी. एस. एन. इ. एफ. टी ही असे मार्ग वापरून इतरांना पैसे देऊ शकतो.

जनधन यांवावत सरकारने खूप किमान रक्कम आणि कुठलेही शुल्क नसलेली बचत खाती उघडव्याची सोय भारतीय जनतेला करून दिली. या योजनेअंतर्गत कोठ्यावधी बचत खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांची सर्वात लोकप्रिय सोय आहे.

बचत खातेची कार्य -

बचत खाते काढणे टक्की खूप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर झाले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामग्रीमध्ये जिये खाते उघडव्यासाठी 1 ते 12 दिवसात उघडून मिळते. बचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा यामागचा

हेव असतो. अविब्यात जर पैशांची बचत करावची असेल तर बँका-पतसंस्था यांमध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे जेणेकरून त्या ठेवीतल्या रकमेवर योग्य असे व्याज येऊन आपल्या पैशांची बचत तसेच वरील ठेवीतल्या पैशांचा वापर करता येतो.

जीवनामध्ये जर मोठे व्यय असेल तर पैशांची बचत केली पाहिजे. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला उपभोग घेता आला पाहिजे. बँका व पतसंस्था यांमध्ये खाती ही दोन प्रकारची असतात.

- 1> बचत खाते.
- 2> चालू खाते.

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा. पंतप्रधान आवास योजना अशा प्रकारच्या नव-नवीन योजना सरकारकडे येत असतात. कोणतीही आर्थिक अडचण आली तर जी आपण रक्कम ठेवली आहे. त्याचा पुरेपूर उपयोग होऊ शकतो.

पतसंस्था अहवाल -

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात रूपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेवीदार, कर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेने ठारूड सेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसूल भाग आडवेल रू.

भाख असून ठेवी रू. --- भाख आहेत.

सभासदांना विविध कारणासाठी रू --- भाख कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून 129.50 लाख इतका निवळ नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 15% शिफारशीप्रमाणे वाभांश वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे.

अपिव्याव संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

अठ्ठावा वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सहकारी संचालक मंडळाची मोलाची साथ त्याचप्रमाणे सचिव यांनी अतिशय सक्षमपणे सांभाळलेला कार्यभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन हा वटपुढ फोफावण्यासाठी सर्वांनी अधिक प्रयत्नशील राहू या. असे आपणा सर्वांना मनपूर्वक आवाहन आहे.

पतसंस्था कार्यसिनावावत माहिती-

पतसंस्था शाखेमार्फत नागरी / ग्रामीण विंगार शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांच्या वावत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात.

कामकाज

- 1) नागरी शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.
- 2) रूपये 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे संबंधित जिन्हा उप-निबंधक करतात व 10 कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे संबंधित ताबुका सहाय्यक / उपनिबंधक हे करतात.
- 3) पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्राभयंतीन संबंधित निबंधक पतसंस्थाच्या उपविधी सहाय्यक सहकारी संस्थेच्या आक्षिपियम 1960 मधील तरतूदीनुसार दुरुस्त करणे.
- 4) नागरी / ग्रामीण, विंगार शेती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थेचे कामकाज सुरळीतपणे चालवण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.

प्रश्नावली

प्रश्न - 1) महाराष्ट्रातील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत सभासदांचे शेअर आणि स्वास्थ हितसंबंधात सोसायटीचे शुल्क (चार्ज) आकारणे का जातात ?

→ महाराष्ट्रातील / नागरी / सहकारी व्यक्तींमधील संस्थांवर सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज, अगदी मुदतकाळातील आणि कृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या देय असलेल्या देय रकमेचा अर्धाद्विपटीत शुल्क आकारणे जातात.

प्रश्न - 2) सोसायटी पतसंस्थेचे अंतिम अधिकार हे कोणाच्या असतात ?

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिनियम आणि उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्व-साधारण संस्थेकडे आहेत.

प्रश्न - 3) वर्षभरात पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभा होतात ?

→ वर्षभरात नागरी पतसंस्थांच्या जवळपास चार वेळा सभा होतात. सभासद उपस्थित राहणे अनिवार्य असते.

प्रश्न - 4) पतसंस्थेचा वार्षिक अहवाल जो असतो तो किती वेळा जनतेसमोर मांडला जातो ?

→ वर्षभरातून किमान 2 वेळा वार्षिक अहवाल सादर केला जातो. त्यात काही जवळील संकल्पना मांडल्या जातात.

प्रश्न - 5) पतसंस्थेच्या थकवाकीदाराने जर कर्ज दिलेल्या मुदतीच्या आत जर भरले नाही तर पतसंस्था जपती आणते व कोवाल्या प्रकारची कारवाई करू शकते ?

→ जर थकवाकीदाराने दिलेल्या रकमे व तसेच त्या

मुद्दलेवर शालेले व्याज जर भशे नाही तर पतसंस्था
जपती आणते व ज्या वस्तु मोठ्या आहेत त्यावर कड्या
करून ती वस्तु स्वतःच्या मालकीची करून टाकते.

* निष्कर्ष *

सदरचा हा कर्मवीर भाऊराव पाटील या
जागरी पतसंस्था हडपसर या संस्थेचा इतिहास हा
प्रकल्प करताना खुप साच्या पतसंस्थेची 25 व्या शैष्य
महोत्सव माहिती तसेच खुप साच्या गोष्टींची माहिती
मिळाली हडपसर भागातील एक अग्रेसर अशी संस्था
असून सुद्धा एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावारुपास
ताली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकाऱ्यांनी मोलाचे
भासे सहकार्य करून आपल्या नवनवीन पतसंस्थेबद्दल
माहिती पुरवली त्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा शातशा नी ऋणी
आहे. नवकीच कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या संस्थेच्या
तहाविद्ययालयत मां शिकत आहे, त्यांच्या संस्थेचे सर्व होत
करुनी मोलाचे कार्य केले.

* ऋणनिर्देशक *

सदरचा प्रकल्प करताना मी आणि मिन
मंजिगी तसेच कुटुंबातील सर्वांची मला मोलाची अशी
साथ मिळाली. तसेच या प्रकल्पाविषयी मला आभारपात्र
असलेल्या परिसरातील माहिती एकत्र करताना खूप साऱ्या
अडचणी आल्या पण मला सहाय्यांनी या प्रकल्पामध्ये खूप
मोठ्या प्रमाणात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात बँक / पतसंस्था यांचे महत्त्व
खूप मोठ्या प्रमाणात आहे व त्याची सामान्य मानसांनी
ह्यांचा प्रत्यक्षितपणे भाग घ्यावा असे मला वाटते. कर्मवीर
भाऊराव पाटील सहकारी पतसंस्था भेट देऊन त्यातील
पदाधिकार्यांची मला मोलाची अशी माहिती मिळाली. तसेच
आम्ही त्यांचे बोलावे अत्यंत शांततेत ऐकून त्यांना सहकार्य
केले. आम्ही या पतसंस्थेतील सर्व संचालक, चेअरमेन
मॅनेजर यांचे अत्यंत ऋणी आहोत.

या कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या महाविद्यालयात
मला अर्थशास्त्र विषयातून हा प्रकल्प मिळाला त्याबद्दल
मी सहाय्यांचे आभार मानते तसेच मी पोतदार सरांची
खूप आभारी आहे.

धन्यवाद.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा
इतिहास
संशोधकाचे नाव : विश्व कौश्व. नेहा मोहन.
PRN NO : 1182109311 Seat No: 16269

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु.नेहा मोहन कोरव प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्धात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील पत्रसंरखेला ही संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ :

JKK 2021/22
कु.नेहा मोहन कोरव
संशोधक

दिनांक : . .

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. नेहा मोहन कोरव हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कसतीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा उदितमया
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For HEAD
Department of Chemistry
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेलके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक : ०४/०५/२२

अण्णासाहेब मगर
महाविद्यालय

अर्थशास्त्र

विद्यार्थ्याचे नाव - नेहा मोहन कौरव

वर्ग - FYBA

तुकडी - A

रोल नं - 191056

मार्गदर्शक - श्री. पोतदार सर.

PRN NO - 1182109311

बँक म्हणजे काय बँक खात्यांचे प्रकार स्पष्ट करा
 व्याख्या :-

- 1) बँकर अशी व्यक्ती जी आपल्या रोजच्या व्यवहारात ठेवीदाराकडून आणि ठेवीदारकरिता चालू ठेवीवर पैसे स्वीकारतात आणि ठेवीदारांनी काढलेल्या आदेश पत्रावर पैसे देतात.
- 2) बँक म्हणजे अशी व्यक्ती किंवा संस्था, की जी लोकांच्या ठेवी स्वीकारते व त्यांना घुनादेशाद्वारे परत मागितल्यास त्यांना परत करते.

प्रकार :- व्यापारी बँका. ग्राहकांसाठी विविध खात्यांचे सुविधा उपलब्ध करून देतात ग्राहकांच्या गरजेनुसार विविध खाती पुढीलप्रमाणे :-

- 1) चालू खाते 2) बचत खाते 3) मरत ठेव खाते 4) आवती ठेव खाते. बँका सुरू करत असतात.

1) चालू खाते :- चालू खात्याला सांगणी ठेव खाते असे ही संबोधले आहे. या खात्यातील ठेवी बँकला कोणतीही पूर्ण सुचना न देता काढता येत असतात, तसेच दिवसातून कितीही वेळा या खात्यात ठेवी ठेवता येतात व काढता येतात व्यावसायिकांना दिवसातून अनेक लोकांबरोबर पैसे देण्या-घेण्याचे व्यवहार करावे लागतात. चालू खात्यामध्ये सातत्याने किमान ₹ 5,000 शिल्लक ठेवावी लागले त्यामुळे या खात्यातील ठेवी बँकांना कर्ण पुरवठा करण्यासाठी खात्रीशीरपणे वापरता येत नाही.

२) बचत खाते : लोकांसह्ये बचत करणाऱ्या वृत्तीना प्रोत्साहन देण्यासाठी बँका लोकांना बचत खाते सुरू करण्यासाठी उत्तेजन देत असतात या खात्यातील रक्कमा आठवड्यातून किती वेळा काढत येतील यावर बँका बंधन घातलीन. असतात. सर्वसाधारणपणे आठवड्यातून दोन किंवा तीन वेळा या बँकांना व्याज देण्यास परवानगी आहे. बचत खात्यातील घानादेशाच्या साहाय्याने किंवा पैसे काढण्याच्या रितीपुऱ्या साहाय्याने काढता येऊ शकत बडुतेक बँकांनी या खात्यातील ठेवीना विम्याचे संरक्षण दिलेले असते त्यामुळे देखील या खात्यातील ठेवीचे प्रमाण वाढत आहे.

३) मुदत ठेव खाते : ज्या वेळी विशिष्ट वारसदारांना मिळत असतो. विशिष्ट मुदतीनंतर करण्याचे बंधन कालावधीनंतर असते ज्या वेळी विशिष्ट बंधन कालावधीनंतर किंवा विशिष्ट मुदतीनंतर करण्याचे बंधन ठेवीदारांवर असते त्या ठेवीना मुदत ठेवी असे म्हणतात बँकिंग नियमन कायद्यानुसार भारतीय रिझर्व्ह बँक भारतातील मुदत ठेवीच्या अटी व त्यावर देण्यात येणारे व्याज यांचे नियंत्रण करू शकते. मुदत ठेवीवरील व्याजाचे दर भारतीय रिझर्व्ह बँक वेळोवेळी ठरवून देत असते ठरवून दिलेल्या व्याजदरापेक्षा ०.२९ टक्के अधिक व्याजदर देऊन बँका आपल्याकडे ठेवीदारांना आकर्षित करण्याचा प्रयत्न करू शकतात अशा ठेवीना बाबतीत सहा महिन्यांच्या अंतराने बँका ठेवीदारांना व्याज अदा करीत असत

४) आवर्ती ठेव खाते :- बचतीला चालना देण्यासाठी व अल्प उत्पन्न गातातील लोकांनाही बचतीची सवय लावण्यासाठी तसेच अल्प प्रमाणात बचत करू शकणाऱ्या लोकांची बचत बँक व्यवस्थेत येण्यासाठी बँकांनी आवर्ती ठेव योजना सुरू केल्या आहेत. मुदतीनंतर पूर्वनिर्धारित व्याजदराने व्याज व मुद्दम रक्कम ठेवीदाराला परत केली जाते बँकेच्या दृष्टिकोनातून विचार केला तर आवर्ती ठेव योजनेमुळे ज्या वेळी बँकेत येऊ शकतात त्या ठेव आता बँकेत जमा होऊ लागतात त्यामुळे बँकांचे मासिक व्यवसाय सुधारण्यास मदत होते गुंतवणुकीसाठी रकम निधी उपलब्ध होते.

बँक विलीनीकरण म्हणजे काय ? बँक विलीनीकरणाचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

बँक विलीनीकरण म्हणजे जेव्हा दोन बँका आपल्या सर्व द्युता व मान्यता राक होण्यासाठी राकत्र त्यांना बँक विलीनीकरण असे म्हणतात.

बँक विलीनीकरणाचे फायदे :

- १) जागतिक बँक स्पर्धला तोंड देण्यासाठी मोठी बँक अधिक सक्षम आहे.
- २) बँक सेवांचे खर्च कमी होतात त्यामुळे ग्राहकांना कमी किमतीला बँकसेवा मिळतात.
- ३) बँक सोमिलीकरणामुळे निष्क्रिय मालमत्ता व जोखीम व्यवस्था चांगल्या पध्दतीने करता येते.
- ४) बँक विलीनीकरणामुळे बँकच्या व्यावसायिक दर्जामध्ये सुधारणा होते.
- ५) मोठ्या प्रमाणावरील कर्ज मागणी, अर्जांचे परीक्षण चांगल्या पध्दतीने करता येते त्यामुळे योग्य निर्णय घेतला जातो.
- ६) व्यावसायिक कार्यप्रणालीच्या दर्जामध्ये सुधारणा करता येते.
- ७) सर्वसाधारण व्यावसायिक जोखमी कमी होतात व्यावसायिक दृष्टीने ही राक चांगली बाब आहे.

८) बँकेच्या नफा क्षमतेत वाढ होते. लोकांच्या राहणीमानात सुधारणा होते विकसनशील अर्थव्यवस्थे साठी ही बाब चांगली आहे.

e) मोठ्या बँकेत तेज्ज लोकांच्या सेवेचा लाभ घेणे शक्य होते त्यामुळे लहान बँकांची अकार्य क्षमतेमधून सुटका होते.

१०) बँकांच्या भौगोलिक केंद्रीकरणावर मर्यादा घेतात बँकांच्या भौगोलिक विस्तार वाढून सर्वच प्रदेशांमध्ये बँकसेवा उपलब्ध होताना.

११) जागतिक बाजारपेठेत भारतीय बँकांना सेवेच्या व कार्यक्षमतेच्या संदर्भात मान्यता मिळण्यास मदत होईल.

२) विसृत भांडवली पाया व वाढीव रोखतेमुळे सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे नेहमी कराव्या लागणाऱ्या पुनर्भांडवली करणाचे सरकारवरील अडि कमी होईल.

३) बँकांमधील दिसवती असलेल्या अनेक अधिकार्यांच्या जागा कमी होतील त्यामुळे कर्मचारी वर्गाच्या पगारावरील खर्च कमी होईल.

समस्या :-

१) दोन किंवा अनेक बँकांच्या वैचारिक भिन्नता असल्याने शोषणात्मक निर्णय घेणे व त्याची अंमलबजावणी करणे सडचणीचे राहिल त्यामधून संघर्ष निर्माण होऊन संघटनेची कार्यक्षमता कमी होण्यास सुरुवात होईल.

- २) जर समितीत होणाऱ्या बँकांचे कार्यकारी अधिकारी विचारात एकत्र येणार नसतील तर बँक विलीनीकरण होव्यात येईल आणि ही बाब संपूर्ण अर्थव्यवस्थेसाठी होव्याची राहिल.
- ३) अनेक बँका प्रादेशिक गरजांवर अधिक भर देतात बँक विलीनीकरणामुळे या हेतूला बाधा पोहचते.
- ४) बँक राकत्रीकरण किंवा विलीनीकरणामुळे आपोआप येत अनेक लहान बँकांचे अनेक दोष मोठ्या बँकांमध्ये आपोआप येतात.
- ५) मोठ्या बँका अनेक समस्या निर्माण करू शकतात आगतिक आर्थिक संकटकाळात अनेक मोठ्या बँका अडचणीत आल्या होत्या हा अनुभव आहे. तर लहान बँका अनेक सुक्ष्म घडामोडींवर लक्ष ठेवतात.
- ६) बँक राकत्रीकरण काळावरच राहिल बँकांची कार्य-संस्कृती व लोक भिन्न-भिन्न असल्याने त्यांच्यामध्ये समुदाय प्रस्थापित होण्यामध्ये अनेक अडचणी येतील.
- ७) बँकेत एक प्रकारचे निकृष्ट वातावरण निर्माण होईल त्यामुळे बँकेच्या राक्रीकरण कार्यप्रणालीवर वाईट परिणाम होईल.

भारतीय बँक पर्यावरणातील प्रवृत्ती स्पष्ट करा. अलीकडील काळात बँक पर्यावरणात होणारे बदल हे बँकांची कार्य करण्याची पद्धत व्यवहारासाठी होणारे बदल हे बँकांची येणारे साधने व तिच्या स्वरूपामध्ये बदल होत आहेत. ते बदल कालानुरूप शोडक्यात पुढीलप्रमाणे मांडता येतील.

सन 2000 ते 2009 या कालावधीत ग्राहक डिजिटल स्वरूपात बँकसोबत संपर्क तोही दिवसातून 24 तास केव्हाही.

सन 2000 ते 2009 या कालावधीत बँक ग्राहकांना बँकेत किंवा बँकशाखेमध्ये जाऊन बँक कर्मचाऱ्याशी संपर्क साधणे

सन 2020 ते 2024 या कालावधीत ग्राहक डिजिटल स्वरूपात बँकसोबत संपर्क साधतो तोही दिवसातून

24 तास केव्हाही भाडे तवावर जागा घेऊन बँका, प्राक्रिया केंद्रे सुरू करतात. त्यामध्ये आधुनिक अॅप वेल्स अकाउन्ट, डिजिटल क्रेडिट कार्ड, बायोमेट्रिक व्हेरिफिकेशन, रोबोटिक्स इटीएम, रोबोट आधारित रोख ठेवी स्वीकारणारी बँकसेवा केंद्रे.

या सर्वांचा परिणाम असा होणार आहे आहे तो म्हणजे बँकसेवांचा खर्च अत्यंत कमी होणार आहे बँकांमध्ये नवीन तंत्रज्ञान, आणि पारंगत कर्मचाऱ्यांमार्फत भासणार आहे ग्राहकांना जलद कमी खर्च घात्री शीर व सुरक्षित बँकसेवा मिळणार आहे ग्राहकांना विश्वास संपादन करण्यात बँका यश गातील अथर्व्यवस्थेत भाडवळाची गतिशक्ती वाढ त्यांमधून आर्थिक विकासांना गती मिळेल हे निश्चित.

मोठ्या संख्येने व पुनःपुन्हा घ्यावा लागणाऱ्या रकमांचे व्यवहार करण्यासाठी इलेक्ट्रॉनिकस वित्तारंग सिस्टिम भारतात १९५० साली सुरु करण्यात आली ज्या पद्धती मध्ये सप्टेंबर २००८ मध्ये नवीन सुधारणा करण्यात आली २००५ साली व्यक्तीगत वातकीवर चालना देण्यात आली एकूण व्यवहारांनी वार्षिक संख्या जवळपास ₹ ६.१३ बिलियन इतकी आहे.

भारतात इंटरनेट बँकिंगची सुरुवात करण्याचे प्रथम UCICT बँकेला जेते १९९९ सालापासून सिटी बँक व HDFC बँक यांनी इंटरनेट बँकिंगची सुरुवात केली सन २००० मध्ये भारत सरकारने IT कायदा सुरु केला त्याची अंमलबजावणी १७ ऑक्टोबर २००० पासून करण्यात आली. भारतीय बँक अहवालानुसार जानेवारी २०१६ मध्ये ATM ची संख्या १,९६,०७९ इतकी आहे.

भारतात सध्या National financial switch (NFS) & (ATM) सेवा पुरवणार सर्वात मोठे नेटवर्क आहे. हे National Payment Corporation of India माफित चालविले जाते.

भारतातील १०१ बँका त्याच्या सभासद आहेत ७७६ अह सभासद आहेत पुढे प्रादेशिक ग्रामीण बँका सभासद आहे त्याच्या ATM ची एकूण संख्या २,३७,००० इतकी आहे.

निष्कर्ष

सदरचा हा कर्मवीर भाऊशिव पाटील या नागरी पतसंस्था हडपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करतांना मला खुप साध्या पतसंस्थेचे 25 व्या गैल्य महोत्सव माहितीमिळाली आणि ही एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावरूप आली.

तसेच मला संस्थेतील सर्व पदाधिकार्यांनी मला सहकार्य केले त्याबद्दल मी त्या संस्थेची आभारी आहे.

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग
जे.ए. मोहन कौरव

FYBA-
DIV - A.

कर्मवीर भानुशंकर पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित
 ३३ नं. १४, सहायक अखिलेश्वर, विठ्ठलनगर, हवेली, पुणे - ४१२ ४२८, पिन ४, ४१२४२८, ४१२४२८, ४१२४२८

सभासदत्व अर्ज
 दिनांक २५/११/२०१८

दिनांक	/	/
संस्थान क्रमांक		
संस्थान गाव क्रमांक		
क्रियावली क्रमांक		

कर्मवीर भानुशंकर पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्यादित
 ३३ नं. १४, सहायक अखिलेश्वर, विठ्ठलनगर, हवेली, पुणे - ४१२ ४२८

या संस्थेच्या संस्थेचे सभासद होण्याची इच्छा आहे. ही आपल्या संस्थेचे नियम वाचून घ्यावेत असून त्यानुसार सभासदत्व अर्ज भरून घ्यावा लागतो. या अर्जासोबत ही अर्जासाठी रु. १००० व प्रवेश फी रुपये १०/- भरित आहे.

अर्जदाराची स्वाक्षरी

नाम व पूर्ण नाव : _____

वसती स्थान व पत्ता : _____

प.स. _____

त.स. _____

-शिफारस-

अर्जाची पूर्तता सहायक कारणाने आपल्या संस्थेचे सभासद असून अशी शिफारस करतो की, अर्जदार याची संपूर्ण माहिती खरी आहे. आपल्या संस्थेचा सभासद करून घ्यावाची शिफारस आहे.

नाम	_____	स्वाक्षरी	_____
संपूर्ण नाव	_____	संपूर्ण नाव	_____
संपूर्ण पत्ता	_____	संपूर्ण पत्ता	_____

अर्जाची पूर्तता सहायक कारणाने आपल्या संस्थेचे सभासद असून अशी शिफारस करतो की, अर्जदार याची संपूर्ण माहिती खरी आहे. आपल्या संस्थेचा सभासद करून घ्यावाची शिफारस आहे/नाही.

सेक्रेटरी

१. अर्जासाठी संकलित दिनांक _____

२. सभासद करावें अ. _____

३. अर्ज मंजूर केला / नामंजूर केला _____

कर्मवीर भानुशंकर पाटील / सेक्रेटरी

वे.अ.स.स.

(खातील प्रश्नांची उत्तरे होणे अगर गती अशी स्पष्ट करा)

- १) अ) संपूर्ण नाव
ब) सध्याचा पत्ता
क) मूळ गावचा पत्ता
- २) जय (जन्मदिनांकासह)
पॅन कार्ड नं
आधार कार्ड क्रमांक
- ३) नोकरीच्या कार्यालयाचे नाव व पत्ता
- ४) नोकरी कायम अगर हंगामी आहे
- ५) नोकरीची एकूण किती वर्षे झाली?
(कायम व हंगामी वर्षांचाही तपशील द्या)
- ६) एकूण वेतन रुपये
- ७) व्यवसाय असल्यास व्यवसायाचे नाव व पत्ता
- ८) व्यवसाय किती वर्षांपासून चालू आहे
- ९) व्यवसायाचे स्वरूप
- १०) व्यवसायाचे लायसन नं. सॉप ॲक्ट / स्मॉल स्केल
- ११) व्यवसायाचे ठिकाण
- १२) व्यवसाय किती वर्षांपासून
- १३) व्यवसाय भागीदारीत किंवा प्रोप्रायटरी स्वरूपामा आहे.
- १४) व्यवसायापासूनचे उत्पन्न (आयकर विवरण पत्रासह)
- १५) नोकरी घंदा, स्थावर मिळकत याखेरीज इतर प्रकारचे उत्पन्न आहे का? जमल्यास त्रिमहा उत्पन्न.
- १६) स्थावर मिळकत ज्या ठिकाणी आहे त्याचा संपूर्ण तपशील
अ) असल्यास त्याची किंमत रुपये
ब) त्यात तुमचा कितवा हिस्सा आहे?
- १७) स्थावर मिळकत गहाण आहे का?
- १८) असल्यास कोणाकडे किती रकमेस?
- १९) तुम्ही इतर क्रेडिट सोसायटीचे अगर बँकेचे सभासद आहात काय? असल्यास संपूर्ण पत्ता, सदर संस्थेकडून आपण कर्ज घेतले आहे काय?
- २०) वारसदाराचे संपूर्ण नाव व पत्ता

अ)
ब)
क)

माझ्यासंबंधीची सर्वात सर्व माहिती संपूर्ण खरी आहे. माझे नासिक उत्पन्नाचा दाखला सोबत जोडला आहे.

गोवा राजकीय ग्रामपंचायत कार्यवाही

गोवा राजकीय ग्रामपंचायत कार्यवाही
गोवा राजकीय ग्रामपंचायत कार्यवाही
गोवा राजकीय ग्रामपंचायत कार्यवाही

गोवा राजकीय ग्रामपंचायत कार्यवाही
गोवा राजकीय ग्रामपंचायत कार्यवाही

Form with multiple sections:
संपूर्ण पत्ता :
संपूर्ण पता :
संपूर्ण पता :
गणित : 3 0 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
वय :
मोबाईल नंबर
काडी
नाव
पत्ता

वेतदार व खातेदारांनी आपली ओळख पटविण्यासाठी दाखल केलेल्या कागदपत्राच्या संमतेर खून करण्यात यावे

- 1) डेरॉक्ट
2) आधार कार्ड डेरॉक्ट
3) निवडणुक ओळखपत्र
4) टेलिफोन बाल डेरॉक्ट
5) पासपोर्ट डेरॉक्ट
6) ड्रायव्हिंग लायसन्स डेरॉक्ट
7) त्तरपंच रहिवाशी दाखला
8) डेट्स भरल्याची पावती

वेत जाहीर करतो की, माझी ओळख पटविण्यासाठी वरीलप्रमाणे दाखल केलेली कागदपत्रे
दिलेनुसार दरोबर आहेत.

आपला
सभासद / वेतीदार / खातेदाराची सही
व्यवस्थापक /
मुख्याधिकारी अधिकारी

सेव्हिंग्ज/करंट/कॅश क्रेडीट खाते सुरु करण्यासाठी अर्ज

सेव्हिंग्ज/करंट/कॅश क्रेडीट
खाते क्र.

दिनांक: / /

केवायसी नंबर

प्रा. अध्यक्ष

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - २८. यांसी.

१) मी/आम्ही आपल्या संस्थेत
१) _____
२) _____
३) _____

या नावाने सेव्हिंग्ज/ करंट / कॅश क्रेडीट सुरु करू इच्छितो.
२) अर्जासोबत रुपये _____ भरणा करित आहे/आहेत.
३) सदर खात्यावरील व्यवहार
१) _____
२) _____
३) _____

यापैकी स्वतः कोणीही एक/दोन/दोघे मिळून/सर्व मिळून करतील.
४) आमचे कोणाचेही परबात खात्यावरील शिल्लक रकम बागे राहिल त्यास अगर माझ्या/आमच्या पश्चात नेमून दिलेला
वारस _____ नाते _____ यांना देण्यात यावी.

५) सदर खाते ज्या फर्मच्या/संस्थेच्या नावाने सुरु करित जाईल. ती फर्म माझे/आमचे मालकीचे आहे/त्या संस्थेचे
आम्ही नियुक्त पदाधिकारी आहोत.

६) सदर खाते ज्याचे/जिचे नावाने सुरु करित आहे. ती व्यक्ती अज्ञान असून तिचे वय _____ वर्ष आहे.

७) माझे/आमचे स्वतःचे नावाने सुरु करित आहे/आहोत.

८) खात्यासंबंधी संस्थेचे नियम मी/आम्ही समजावून घेतले असून सदरचे नियम मला/आम्हाला मान्य आहेत.

अर्जदाराचे संपर्क नाव : १) _____
अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय: _____ व्यवसाय : _____ राहणी _____
पॅन क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

अर्जदाराचे संपर्क नाव : २) _____
अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय: _____ व्यवसाय : _____ राहणी _____
पॅन क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

अर्जदाराचे संपूर्ण नाव : ३) _____
अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता : _____

जन्म दिनांक : _____ वय: _____ व्यवसाय : _____ राहणी _____
पॅन क्रमांक _____ आधार क्रमांक _____ फोन : _____

ओळख : घरील अर्जदार माझ्या माहितीचे असून त्यांनी दिलेली माहिती बरोबर आहे,
संपूर्ण नाव : _____
पत्ता : _____
खाते क्रमांक : _____ सही _____

खाते सुरु करण्यास मान्यता आहे, खाते क्रमांक : _____ सुरु केले दिनांक: _____

दि. _____ लेखनिक/व्यवस्थापक/अध्यक्ष _____ लेजर क्लर्क/व्यवस्थापक/अध्यक्ष _____

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी प्रत्येकाच्या मर्यादित
 स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलवाडी, (पोलीस फाटा) वडगाव, पुणे - ४११००६

पत्राचा क्र. _____
 दि. _____

प्रत्येकाच्या सभासदाचे हक्क इतिवृत्त्याचा प्रत्येकाच्या व्यक्तिगत मूल्यमापनाच्या माहितीच्या मर्यादा

उत्पन्न वय
 उत्पन्नस्रोत व वय
 संपत्तीसंबंधी पत्ता व टेलिफोन नंबर
 संपत्तीसंबंधी पत्ता व टेलिफोन नंबर
 जीवित असलेला व्यवसाय/घंटा इत्यादीबाबत माहिती

वर्षिक वेतल उत्पन्न (अंदाजे रुपये)

उत्पन्न भरता काय? भरत असल्यास आयकराची वार्षिक रक्कम (अंदाजे रुपये)

इतर नागरी पतसंस्थेचे सभासद आहेत काय?

असल्यास अशा पतसंस्थेचे नाव व पत्ता

घट घेतले असल्यास कर्जाची रक्कम, कर्ज घेतल्याची तारीख, परतफेड इत्यादीबाबत तपशील
 व रक्कम रुपये _____ तारीख _____

असल्या कुटुंबातील इतर व्यक्तिची माहिती नाव, व्यवसाय, वय, उत्पन्न इत्यादी

व्यक्तिचे नाव	सभासदाशी नाते	व्यवसाय	वय	उत्पन्न
१)				
२)				
३)				
४)				
५)				

भलेल्या प्रवेश फी ची रक्कम व तारीख

सभासदी (शेअर्स) भरलेली रक्कम व तारीख

मी जो जाहीर करतो की, वरील दिलेली माहिती ही माझ्या ज्ञानानुसार खरी आहे व सदर माहिती ही खोटी असल्याचे सिद्ध झाल्यास मी कायदेशीर कार्यवाहीस पात्र राहीन.

पद : _____

दिनांक : _____

सभासदप्री सही अक्षर पिराणी अक्षर

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

~~कर्मवीर~~ भाऊराव पाटील नागरी स्व.

संशोधनाचा विषय : ~~पतसंस्थेचा~~ कार्याचा आळावा
संशोधकाचे नाव : द्यास्वाड पल्लवी राजेश

PRN NO : 20292290299 Seat No : 96902

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. धारवाड पल्लवी राजेश

प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो

कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण

करण्यासाठी बँकेत बचत खाते चालू करण्याची पद्धत,
कर्मवीर शास्त्राव पाटील नाशरी पत्रसंस्था हा संशोधन प्रकल्प
अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : हडपसर

दिनांक : १६/०५/२०२२

Pallavi RD

संशोधक
धारवाड पल्लवी

Name of the Experiment : _____

Date : _____ Pg No. : _____

Experiment Result : _____

Experiment No. : _____

प्रसादा

Teacher's Sign.: _____

Name of the Experiment : _____

Date : _____ Pg No. : _____

Experiment Result : _____

Experiment No. : _____

* विषय निवडण्याचा हेतु :

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या, संगणकाद्वारे, मोबाइलद्वारे होत असतात. हवी असणारी सर्व माहिती आपल्याला सोशलमीडियाद्वारे मिळते.

परंतु, सर्वसामान्य माणसांसाठी इंटरनेट, सोशलमीडियावरून घेणे किंवा इत्यादींचा वापर करून घेणे शक्य नसते. अशावेळी अशाप्रकारच्या प्रयोगांतून थोडक्यात परंतु उपयोगी माहिती पोहोचवणे सुलभ होते. त्यांना कमी वेळात योग्य माहिती लोकांपर्यंत सहज पोहोचावी. या उद्देशाने हा प्रकल्प निवडला आहे.

Teacher's Sign. : _____

Name of the Experiment: _____

Date: _____ Pg No: _____

Experiment Result: _____

Experiment No: _____

विषय निवडण्याची महत्त्व

'बँकेमध्ये खाते उघडणे' सोपे असते, परंतु 'बरेच लोक धाबरतात. यामुळे सोपा विषय सामान्य मानसाला अत्यंत सोपा कसा लोईल. कमी वेळात, कमी स्तरात, सोप्या भाषेत सहजरित्या कसा उपलब्ध लोईल यावर भर देऊन हा विषय निवडला गेला आहे.

'सामान्य माणसांसाठी याविषयाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. त्यांच्यासाठी उपयोगी आहे.

Teacher's Sign: _____

Name of the Experiment : _____

Date : _____ Pg No : _____

Experiment Result : _____

Experiment No : _____

* संशोधन पद्धतीची साधने

'बँकेत खाते उघडव्याची पद्धत' हा प्रकल्प करताना मला ग्रंथालय, महाविद्यालयातील शिक्षक - शिक्षिका, मार्गदर्शक (विषय शिक्षक - श्री. पोतदार सर) इंटरनेट, सोशल मिडीया इत्यादींची मला खूप मदत मिळाली. या सर्व साधनांमुळे योग्य वेळेत सहजरित्या उपलब्ध झाली. या विषयासंबंधितच नव्हे तर कोणत्याही विषयी माहिती सर्व प्रकारची साहिती कोणत्याही ठिकाणी, कोणत्याही वेळी मिळवता येते. ती ह्या सर्वांची मनापासून आभारी आहे.

Teacher's Sign.: _____

बँकेत खाते उघडण्याची पद्धती :

बँकेत खाते उघडल्यानंतर ग्राहक व बँक यांच्यात व्यावसायिक संबंध निर्माण होतात. त्यानंतर बँकेवर अनेक जबाबदाऱ्या येतात. चेक देणे, चेक पटविणे इत्यादीसारखी कामे करव्याची जबाबदारी बँकेवर येते. त्यामुळे एखाद्या व्यक्तीला खातेदार करून घेण्यासाठी बँकेला अनिश्चय दक्ष राहावे लागते. कोणतीही व्यक्ती बँकेमध्ये खाते उघडू शकत असली तरी त्या व्यक्तीला खातेदार करून घ्यायचे की नाही ही गोष्ट पूर्णपणे बँकेच्या इच्छेवर अवलंबून असते. खाते उघडताना बँकेला खूप काळजी घ्यावी लागते. खाते उघडताना खालील बाबींची पूर्तता करावी लागते.

१) ठरावीक नमुन्यात अर्ज करणे :

खाते उघडण्यासाठी व्यक्तीला ठरावीक नमुन्यात अर्ज करून बँकेकडे विनंती करावी लागते. निरनिराळ्या खात्यांसाठी बँका निरनिराळे अर्ज अर्जदारास विनामूल्य उपलब्ध करून देतात. या अर्जांमध्ये अर्जदार खातेदाराचे पूर्ण नाव, पत्ता व नमुना सही असते. अर्जदाराला तो बँकेचे वेळोवेळी सर्व नियमांचे पालन करीत अशी हमी द्यावी लागते. या नियमांमध्ये बँका वेळोवेळी बदल करू शकतात व असे बदललेले नियम व अटी अर्जदारांवर बंधनकारक असतात.

महत्त्व :

१. या अर्जांमध्ये खातेदाराची सर्व प्रकारची माहिती असते.
२. हा अर्ज म्हणजे बँक व खातेदार यांच्यातील एक प्रकारचा करारच असतो आणि तो खातेदारावर बंधनकारक असतो.

3. बँकेच्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी खातेदारांना दिलेली ती हमी असते.
4. खाते उघडण्यासाठी अर्ज देणे हा बँक खाते उघडण्याच्या प्रक्रियेतील पहिला व महत्त्वाचा टप्पा असतो.

2. ओळख :

संभाव्य खातेदाराची ओळख पडताळून पाहणे व तो पतक्षम आहे याची खात्री करून घेणे बँकेच्या हप्त्यांसाठी आवश्यक गोष्ट आहे. काही वेळा खोट्या नावाने खाती उघडून चोरलेले चेक वटविणे यासारखे गुन्हे केले जातात. यासाठी काळजी घेणे महत्त्वाचे असते. यासाठी त्याच शाखेच्या दुसऱ्या खातेदाराची खाते उघडण्यासाठी शिफारस द्यावी लागते. त्याचे पूर्ण नाव, खाते क्रमांक व सही नमुना सहीशी पडताळून पाहावी. चांगल्या खातेदारांमुळे बँकेची प्रतिष्ठा वाढते. तसेच बँकेत खाते उघडण्याने त्या व्यक्तीचीही पत वाढते. एखाद्या प्रतिष्ठित व्यक्तीचे नाव ओळख म्हणून दिल्यास त्याच्याकडे अर्जदाराविषयी चौकशी करावी आणि त्या व्यक्तीकडून अर्जदाराचे खाते उघडावे अशी लेखी शिफारस द्यावी. एखाद्या संस्थेचे चालू फोटो असलेले ओळखपत्र किंवा पारपत्राच्या (Passport) आधारेही खाते उघडता येते.

महत्त्व :

9. एखाद्या व्यक्तीचे बँकेत खाते उघडताना त्यात बँकेच्या दुसऱ्या खातेदारांना ओळख देताना अशी लेखी शिफारस दिलेली आहे.
2. अशी ओळख घेतल्याने खोट्या नावाने खाते उघडून लोणाच्या खोट्या व्यवहारांचे गुन्हे रोखण्यास मदत होते.

क. रिझर्व बँकेने सर्व बँकांना सेना दल पोलीस तसेच सरकारी खात्याचे ओळखपत्र तसेच पासपोर्ट वगैरे परिचयासाठी ग्राहक घरावेत असे आदेश दिल्याने ही कागदपत्रे ओळख म्हणून बँकांकडून स्विकारली जातात.

परिचयाचे महत्त्व

बँकेने एखाद्या व्यक्तीचे खाते उघडताना तिची खरी ओळख प्रस्थापित करून घेणे आवश्यक आहे. जर बँकेने योग्य प्रकारे अशा व्यक्तीची ओळख प्रस्थापित केली नाही तर बँकेचा हा दुर्लक्षितपणा तिच्या स्वतःला किंवा जनतेलाही धोक्यात आणू शकतो.

१) जर ग्राहकाने अफरातफरीचे चेक अगर विनिमय पत्रे (अगर चोरीचे चेक, विनिमय पत्रे) त्याच्या खात्यात जमा केली व बँकेने याबाबत योग्य ती काळजी घेतली तर बँकेला कायद्याचे अंरक्षण मिळू शकते.

२) जर बँकेने निष्काळजीपणाने अगर चुकीने ओळख ड्राफ्ट मंजूर केला व अशा ग्राहकाच्या परिचय योग्य प्रकारे बँकेने प्रस्थापित केलेला नसेल तर बँक उघडपणे धोक्यात येऊ शकते.

३) जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण ओळख करून न घेता बँकेने तिच्या ग्राहक केले तर अशा ग्राहकाच्या ठेवी स्वीकारून बँक धोका निर्माण करू शकते.

४) योग्य प्रकारे परिचय करून न घेतलेल्या अपात्र ग्राहकांना बँकेने चेक बुक दिले तर अशा ग्राहक बनावट चेक देऊन

सामान्य लोकांची फसवणुक करू शकिल. त्याच्या खात्यावर धातूक नसतानाही तो लोकांना बँक देऊ लागला तर बँक चौक्यात येऊ शकते.

४. रहिवासी असल्याच्या पुरावा :

अर्जदाराला अर्जमध्ये आपला पूर्ण पत्ता द्यावा लागतो. खाते उघडण्यासाठी अर्जदाराला आपल्या रहिवासी असल्याच्या पुरावा सादर करावा लागतो. त्याशिवाय बँक खाते सुरू करू नालीत. असा पुरावा म्हणून बँका व्यक्तीचे देवानकार्ड, वीज बिल किंवा फोन बिल इत्यादींसारखी कागदपत्रे स्वीकारतात. ही कागदपत्रे पत्याच्या पुरावा असतो. ही कागदपत्रे अर्जदार त्या पत्यावर राहतो याचा पुरावा असतो.

महत्त्व :

१. खोटे पत्ते देवून बँकेत खाते उघडून लोक शकण्याच्या निरनिराळ्या प्रकारच्या गुन्ह्यांना आळा बसतो.

२. जर बँकने चुकीने काही बँककम उभ्या खातेदारास अदा केल्यास ती वसूल करणे शक्य होते.

५. नमुना सही :

अर्जदाराला खाते उघडताना खाते उघडण्याच्या अर्जावर सही करावी लागते. तसेच रसीद किंवा कार्डवर नमुना सही करावी लागते. ते खाते चालविताना अर्जदाराला या नमुना सहीप्रमाणेच सही करावी लागते. खाते उघडण्यास जबाबदार बँक अधिकार्यांसमोर अर्जदाराला ही नमुना सही करावी लागते. हे नमुना सही कार्ड, रसीद बँका जतन करवण ठे

Teacher's Sign : _____

संदर्भ :

- १) मगुना कार्डवर कोणती मही आहे ते बँक व खातेदाराचा माहित असते. त्यामुळे चेक किंवा काढचिठ्ठीवर (Withdrawal Slip) विदेशी जमीनवर खातेदाराचीच मही आहे याची खात्री पटविली जाऊ शकते.
- २) योग्य व्यक्तीचाच पैशाचे प्रदान होते.
- ३) मी पैसे काढलेलेच नाहीत मसा पत्रिका खातेदार घेऊ बाकत नाही.

६) नामनिर्देशन (Nomination) :

एखाद्या खातेदाराचा मृत्यू झाल्यास खात्यातील पैसे कोणास द्यायचे मसा प्रश्न उद्भवतो. म्हणून बँका ठरली सर्व्हेर खात्यांसाठी नामनिर्देशन फॉर्म भरून घेतात. त्यावर एका माझीदाराची मही असते. खातेदाराचा मृत्यू झाल्यावर ते खाते बंद करून त्यातील रक्कम ज्याचे नामनिर्देशन असते त्याच्या वेगळ्या खात्यात जमा केली जाते. नामनिर्देशन केलेली व्यक्ती ही कायदेशीर वारसा असली पाहिजे असे नाही. त्यामुळे कायदेशीर नोटीस किंवा कोर्टाचा आदेश झाल्यास कोर्टाचा अंतिम निर्णय होईपर्यंत बँकेस ते खाते गोठवून ठेवावे लागते. १९८९ च्या सुधारित बँकिंग कायद्यानुसार ठेकीदारास नामांकनाची सुविधा देण्यात आली आहे.

नामनिर्देशनाचे महत्त्व :

- १) ठेकीदारास त्याचा मृत्यू झाल्यास त्याच्या खात्याची रक्कम कोणाचा द्यावयाची याबाबत प्रश्न उद्भवत नाही. त्याच्या मृत्यूनंतर त्याचे नामनिर्देशित केलेल्या व्यक्तीला खात्यातील रक्कम दिली जाते.

Teacher's Sign: _____

Name of the Experiment : _____

Date : _____ Pg No.: _____

Experiment Result : _____

Experiment No.: _____

२. मंथुक्त आत्याबाबत सर्व खातेदार त्यांच्या मृत्यूनंतर
कीर्णत्या व्यक्तीच्या नावे आत्यातीत रक्कम द्यावयाची
त्याबाबत एकत्रितपणे नामांकन करव शकतात.

३. योग्य व्यक्तीलाच पैसे मिळणे वाक्य होते.

विनामुक्त्य उपासद्ध करून दिल्या जातात. या रतीपसद्धे पैसे काढण्याची ल्पिख तारीख, खात्याचा प्रकार, खाले कुमांक पेशाची रक्कम (अक्षरात व आकड्यात) यांचा तपशील असतो व त्यावर खातेदाराची सही असते. त्याला पैसे काढण्याचा अधिकार आहे त्याच व्यक्तीची सही त्या रतीपवर असणे आवश्यक असते. जी व्यक्ती ही रतीप बँकेला सादर करते तिची सही रतीपच्या माणील वाचूस असावी लागते. या रतीपबरोबर पासबुक बँकेकडे सादर करावे लागते.

3) चेकबुक :

चालू खात्याबाबत चेकबुकने पेशाचे व्यवहार होणे आवश्यक असले. घ्यात खात्याबाबत जे ग्राहक बँकेने वेळोवेळी विहित केलेली किमान शिक्कमक बचत खात्यात ठेवण्याचे वचन देतात. त्यांच्या चेकबुक दिले जाते. चेकचे कोणते फॉर्म व त्यांच्या काउंटर फॉर्मस अनुक्रमे क्रमांकित केले जाते. चेकबुकमध्ये एक माननी संज्ञाप (Responsible Sign) असते की ज्याद्वारे ग्राहक नवीन चेकबुक घेऊ शकतो.

4) पासबुक :

बँक खातेदारास छोटेसे पासबुक देले. यात तारीख वार, पैसे जमा केलेली व पैसे काढण्याची नोंद असते. वस्तुतः पासबुक म्हणजे विशिष्ट तारखेला बँकेच्या लेखासद्धे अशाणाच्या खात्याचा इताराच होय. पासबुकमध्ये बचत खात्याचे निधन व निवृत्ती असतात. चालू खात्याबाबत पासबुक दिले जाते पण ल्हूतेक वेळा खातेदारास पासबुक देवणी त्याच्या खात्याची मासिक / त्रैमासिक निवेदन देतात.

Name of the Experiment : _____

Date : _____ Pg No. : _____

Experiment Result : _____

Experiment No. : _____

पासबुकमुळे खातेदारास त्याच्या खात्याची मददभावत
स्थिती समजू शकते. तसेच बँकेच्या गेलरमध्ये त्याच्या
खात्यावर विलेने व्याज, अकारमेले व्याज व इतर आकार
(न्यार्ज) यांच्या नोंदी केल्या जातात. त्या समजण्याकरिता
पासबुक उपयुक्त ठरते. व्यक्तीच्या बँकेचे पुनर्मेळ विवरण
पत्र (Reconciliation Statement) तयार करण्याकरिता
व तसेच कॅशबुकमध्ये दाखविलेल्या शिफटीची पडताळणी
करण्याकरिता पासबुक अगार खात्यातील नोंदीचे निवेदन
पत्र महत्त्वाचे असते.

Teacher's Sign. : _____

चासू खाते :

या खात्यात काही किमान रक्कम नेहमी शिल्लक ठेवली जाते. खात्यातून पैसे काढण्यावर व खात्यात पैसे भरण्यावर निर्बंध नसतात. चेकने किंवा कॅश ट्रेडच्या (बँकनोट व कागदपैसे) द्वारे रोख पेशाची केलेली साठवणी तत्काळ मागवणे ही बँकेची जबाबदारी असते ही खाती बँकांना लाभदायक नसतात कारण त्यातील पैसे इतरत्र बँकेला वापरता येत नाहीत. चासू खाते उघडणे की खातेदारास पासबुक व चेकबुक दिले जाते

चासू खात्याची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये :-

अ. हेतू :-

या खात्याचा हेतू क्वच करणे किंवा व्याज मिळविणे वा नसतो. आर्थिक व्यवहार सुलभपणे पार पाडण्यासाठी ग्राहकांना चासू खाते सोयीचे असते.

ब. सोयी :-

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारास चेक देणे व वस्तुनी, प्रतिनिधी सेवा या सर्वसाधारण बँक सोयी मिळतात.

क. वैनंदिन व्यवहाराच्या नोंदी :

हे खाते व्यापारी, व्यावसायिक, उत्पादक, भागीदारी संस्था, कंपन्यांकडून उघडले जाते कारण त्यांच्या देव्या - घेव्याच्या व्यवहारांची यामुळे आपोआप नोंद होते.

ड. सेवा आकार :

या खात्यातील ठेवींवर व्याज दिले जात नाही. उलट

Name of the Experiment : _____

Date : _____ Pg No. : _____

Experiment Result : _____

Experiment No. : _____

खातेदारांकडून काही सेवा आकार (रुतक) घेतला जातो.

इ. अधिकर्ष सवलतीसाठी आवश्यक :

अधिकर्ष सवलतीसाठी चालू खाते आवश्यक असते.

बचत खाते :

गरीब व मध्यमवर्गीय किंवा ज्यांचे स्थिर उत्पन्न सोह अशांना बचतीची सोय उपलब्ध करून देणे हा या खात्याचा हेतू असतो. बचतीवर काही व्याज उत्पन्न मिळवण्यासाठी हे खाते उघडले जाते. पैसे ठेवण्यावर बंधने नसतात. पण पैसे काढण्यावर निर्बंध घातले जातात या खात्यातील काही पैसे बँका इतरत वापरू शकतात. दूर महा महिलांनी व्याज खात्यात जमा केले जाते. अलीकडे या खातेदारांना चेकबुकही दिले जाते. पण त्यासाठी किमान शिल्लक ही घेऊन जास्त ठेवावी लागते. आजकाल हे खाते जवळजवळ चालू खात्यापुढे मागेच आले आहे. खाते उघडतानाच नामनिर्देशन करवण घेतले जाते व खातेदारास पासबुक दिले जाते.

Teacher's Sign.: _____

Name of the Experiment : _____

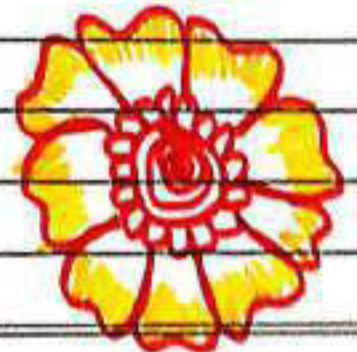
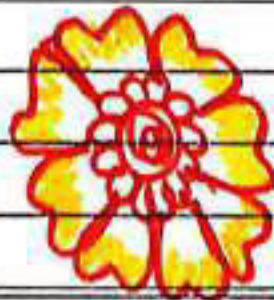
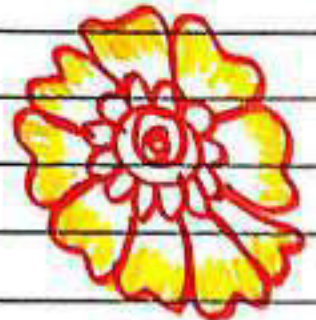
Date : _____ Pg No. : _____

Experiment Result : _____

Experiment No. : _____

कारण

Teacher's Sign. : _____

पूनाकनी

Scanned with CamScanner

प्रश्नावली :

१. तुमचा परिचय सांगाल का ?
२. 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पतसंस्था' या संस्थेचा परिचय व इतिहास सांगाल का ?
३. एवढ्या वर्षांमध्ये काही चढ-उतार आले आहेत का ? व ते कोणते ?
४. तुम्ही किती वर्षांपासून येथे काम करत आहात ?
५. या संस्थेमध्ये किती व कोणकोणत्या सुविधा / योजना आहेत ?
६. या संस्थेमध्ये कामे व्यवस्थित चालतात का ? कशाप्रकारे चालतात ? व ती कामे कोणकोण पार पाडतात ?
७. या संस्थेमध्ये असणारा कर्मचारी वर्गाची संख्या किती आहे ? त्यांचा परिचय द्या ? कर्मचारी वर्गाबद्दल असणारा तुमचा अनुभव सांगा ?
८. ही संस्था कोणकोणत्या ठिकाणांना / गावांतील व्यक्तींना सुविधा देऊ शकते ?
९. या संस्थेबद्दल असणारा तुमचा अनुभव सांगा ?
१०. सर्वांनी या संस्थेकडे किंवा बँकिंग क्षेत्राकडे याबे यासाठी तुम्ही त्यांना काय संदेश द्याल ? त्यांना काय मार्गदर्शन कराल ?

Teacher's Sign.: _____

प्रमाणपत्र

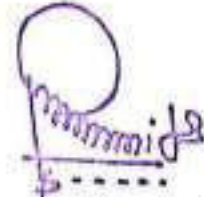
प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. शारदा पळवी राजेश

श्री / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी अंकित बचत खाते उद्योगाची पद्धत या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सदर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

डॉ. ए. बी. माने

डॉ. पंडित शेळके

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्राचार्य

विभाग प्रमुख

स्थळ : हडपसर

दिनांक : १०/०५/२०२२

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था
इतिहास

संशोधकाचे नाव : जॉन रेनॉल्ड विल्यम

PRN NO : 1182109274 Seat No: 16245

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कृ. जॉन रेनॉल्ड विल्यम प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्णवीर ग्नाऊराव पाटील पतसंस्था इन्स्टिट्यूट संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : ६३पसर

दिनांक : 19/5/22

रेनॉल्ड जॉन

संशोधक

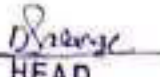

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. जॉन रेनॉल्ड विल्किन्स / हि
अण्णासाहेब भगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर-१ या वर्गात शिकत असून यांनी,
कर्मवीर आक्राव पार्टीन स्वरूपात संस्था इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोटदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हदपसर

दिनांक :

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

"कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरीसह पंतसंस्था वा इतिहास"

प्रस्तावना

शैक्षणिक वर्ष 2022-2023 या वर्षी जी. आपणामाध्यम मंडळ महामंडळाने घडले. 1988 या वर्षी घडले जी. ए. व. व. आहे तशीही अर्थव्यवस्था "कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहाकारी पंतसंस्था वा इतिहास या सावली" माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची गरज राहिली.

तरीही सदरचा प्रकल्प करताना "कर्मवीर" भाऊराव पाटील यांच्या जीवनातील वेगळे तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या बाबींच्या अथवा वाईट बाबींची होऊन गेल्या तशीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवनातील अक्षराने जात करून गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले जाताना घडले तर पुढे जगाचे अग्रेसर तर वेळ आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामाबाबतीचा सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असासतात. समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कर्मवीर आणि शिका" हे याचे ब्रीद वाक्य आहे. सर्वसामान्य शिक्षण प्रसार करण्यासाठी गरीब

हा थांना शिक्षण सोयस्कर हावे म्हणून नव्हतवीन गोठलीचा वापर केला .

काही कालांतराने त्यांनी 'कमवा आणी शिका' थांणनेतून बँका, पतसंस्था थांची उभारणी केली त्यांना त्यांच्या कालावधानत रुप साच्या अउचणी आलय परतु समाज सुखी तर आपण सुखी हे खान उरासी बालगात उंच अशी भारी घेतली . छोट छोट्या पतसंस्था कादूळ चालू खाते, बचत खाते इत्यादी पुरेपुर वापर करुन जो पैसा कमवत होते त्यांच्या अउअउचणीच्या कामी थावा हा त्यांचा हेतू होता .

भाऊ रावांची माहिती व विषयाचे महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1946 कुपुगोज महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाज - सुधारक आणी शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापन केले. भाऊरावांनी मास्रस व गरीब मुलांना शिक्षण होणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना सुरु करून मोठे काम केले.

त्यांचे जोताशिव फुले यांनी सुरु केलेल्या सत्याशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये इतके मिसळून गेले की संपूर्ण खरजन समाजाला आपले वाटले. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व मधी महत्त्वा फुले यांच्या सत्याशोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता.

महाराष्ट्रात 8 जिल्ह्यात व कर्नाटकात सध्यात 865 20 पूर्वमाथामिक, 26 प्राथमिक, 864 माध्यमिक, 1 अश्रमशाळा, 1 अध्यापक विद्यालय, 2 आय. टी आय व 89 महाविद्याला यांचा समावेश आहे. स्थापना 8 ऑक्टोबर 1999 रोजी केली. सातारा येथे 'काले' या गावी केली.

डॉक्टर नगनाथभाणा नाथकवडी यांनी रयत शिक्षण संस्थेला १९७१-७२ सपत्याची देणगी दिली. मुख्यालय सातारा येथे नेण्यात आले. काही उद्देश्ये खालील प्रमाणे

- १) शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणेची वाढवणे.
- २) मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना मोफत शिक्षण देणे.
- ३) निरनिशल्या जातीवर्गातील विद्यार्थ्यांना प्रेरणा वळण निर्माण करणे.
- ४) अयोग्य रुग्णांना फाटा देऊन स्व.चा विकासाचे वळण लावणे.
- ५) सहाशकतीचे वास्तव जरूर तर कृतीने पटवून देणे.
- ६) सर्व काटकसरी, स्वावलंबी, शीलवान व असाही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.
- ७) वदूणन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जरूर पडेल तसे संरक्षित कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्देश्ये साध्य करण्यासाठी शाकरावांनी केवळ क्रमिक शिक्षणाच नव्हे तर समता, बंधुता, श्रमप्रतिष्ठा, सामाजिक बंधिलकी आदि मूल्यांची शिक्षण विद्यार्थ्यांना दिली.

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य नागर्यांची सेवा करणे, त्यांच्याही जीवनात गुन्हाचे दाग हातत या पर्यंत प्राप्तोत्तून महामानव कर्मवीर प्राकराव पाटील यांच्या नात्याने दि. ६ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली तो दिवस सर्वोच्च आयुष्यातील दिवाळी महत्त्व लाभलेला होता. हडपसर पांशगातील समाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मान्यवरांची प्रयत्नांक सडलात. ही प्रेरणा या नात्याने करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर प्राकराव पाटील नागरी सह पतसंस्था असादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. वसाई. सहकारातील एक तर आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला ओळख दिली. ही हे आदर्श आयुष्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करित आले आहे.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाट्यात सुरु झाली. हस हडपसर विभागात सध्या तर थूप मोठे होती. हडपसरच्या दोन कि.मी.मार्गे त्रिज्येच्या परिघात आज रोजी सहा-सात राष्ट्रीयकृत बँका, दहा नऊ मान्यवर सहकारी पधरा- वीस

सहकारी पतसंस्थांचे जाळे पसरले आहे. समाजसेवेच्या विषयक दृष्टीकोनाशीवाय आणि आर्थिक चारित्र्याशीवाय प्रगती होणे. केवळ अशक्य। कर्मवीर पतसंस्थांच्या आजवरच्या सर्व संचालकांने मिळिंग घालता एवढेच नव्हे तर प्रवास घालताही होतलेला नाही. कर्ज मंजूर करताना नियमांचे अपवाद लाठी उत्पन्न नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वस्ताचे भूमिका संचालकां पार पाडली.

विश्वस्त हा मालक नसून सपेक असतो संकल्पना होय. मी गेली २५ वर्षे नाहीरपणे आमच्या साक्षात्सदांना सांगत आलो का कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापनाच्यासाठी अस्तुत तिची वाचाल आणि भाविष्यही चारित्र्यावर उभे आहे.

तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आलेख हा नेहमीच चाळता राहिला. परंतु काही गोपही आपल्या होती. नसतात रिझर्व बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हा आलेख खाली खेचत आहे. काही कालांतर आसपास २००९ मध्ये रिझर्व बँकेचे ठेवांच्या दरांवर सर्व बँकांता नियंत्रण हातली. ८.१ पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली. तसेच त्यावा पत्रे पाठविली.

पतसंस्थेचे उद्दीष्टे

२५ वर्षोमध्ये संस्थेची रुपेरी वाढ्वालीमध्ये खूप काही महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत त्या खालीलप्रमाणे आहेत.

* सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान:-

सहकाराच्या माध्यमातून सामाज्य माणसांची सेवा करायला त्यांच्या ही जीवनात सुरुवाते क्षण यावेत या पवित्र भावनेत महामानव कर्मवीर भारुराव पाटील यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी एडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात खूप थोड्या-जास्त प्रमाणात चढ उतार आले तरीही पतसंस्थेचे आर्थिक वाढ्वाल सुरु झाली एडपसर विभागात स्पर्धा ही माठेया प्रमाणात होती. कर्मवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असताना सहकार चळवळीतील काही उणीवी लक्षात आल्या. त्या उणीवा इर करण्यासाठी वैचारिक मांडणी करायला लागली. काही उदारवणे

① थकबाकीदार सभासदाला मताचा अधिकार असू नये:-

(1) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कर्ज वसुली शिवाय सक्षमपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.

(ii) पंतसंस्थेमध्ये शकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश लक्षात झाल्यास शकबाकीदारांच्या हाती पंतसंस्था जाण्याचा होका जाकरात येत नाही

(iii) तसेच सर्वत्र कडे शकबाकीदारांची संख्या किंवा शकबाकीचे आकडे वाढतच असल्याचे आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक घतराशा बुडते निहाळ्या घटना घडू लागल्या दिसून येतात

(iv) नवेंनवीन अशा उपाय घेऊन तसेच त्या योजनांचा मागून जनतेमध्ये योग्य वापर करू जास्तीत जास्त योजना मांडण्यात आल्या त्यासाठी संस्थेमध्ये तसेच सर्व संस्थांचे जोताचे कार्य आहे. त्या सर्वांचा ही जाणी आहे

② पंतसंस्थेतील सेवकांनाही कर्ज घेण्याचा आधिकार मिळाला पाहिजे:-

(i) सन १९८६-९० मध्ये करण्यात पंतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळण्याचा आधिकार नव्हता. आधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवीमूल्यांविरोधी वाटत असे. तसेच ते त्या सेवामध्ये असून सुरूवा त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते

(ii) समजा एखादा सेवक कर्ज घेईत आणि नोकरी सोडू जाईल त्यामुळे पगारात कर्जकपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे नुकसान होतू, सोप्या पुगाणात आर्थिक न होनी होईव अशी शक्यता नाकारता येत नाही

(iii) १९९१ मध्ये कर्मवीर शाऊराव पालोनी नागरी सहकारी पंतसंस्थेची स्थापन केली तसेच त्याचवर्षी माझ्या संस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळण्याचा आधिकार मिळविला

व्यापक हपटीकोन असलेल्या मानवतावादी विचारांच्या आदर्शाच्या आलोक आहवाच्या मुले एक नवीन पाऊल वर उभेली गेली. हल्ले वारं वार उरत तयार झाला आणि आता हमसूक्त होऊन महाराष्ट्रातील १५ हजार पतसंस्थांतील अर्धे सेकंदात काय मिळण्यात आणिकर प्राप्त झाला आहे.

③ पतसंस्थांवर शासनाचे नियंत्रण असले पाहिजे:

(i) पतसंस्था म्हणजे की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थाना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत. सन २००२ च्या दुरुपान मागला जात होता.

(ii) २४ एप्रिल २००२ रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच २० एप्रिल २००२ रोजी लोकमत या वृत्तपत्राले खाला फार प्रसिद्धी दिली.

(iii) एखाद्या राज्याला समाजकारण आणि अधिकारणावर विधायक परिणामकारक ठरू शकतात मात्र पतसंस्थाना स्वायत्तत दिल्यास आणि शासनाणे प्रस्थापी नियंत्रण व शाहिल्यास स्वैरचार निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतो.

(iv) कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी आहे सह पतसंस्थेला कलम १०१ व १०७ चे दाखले सहकार स्वायत्त्या आधी काव्यावे. असे त्या कार्यालया लेखी पत्र सहकार मंत्री महादयां दिले. माझी या सर्व पार्वश्रुमीवर मागाणी एवढीच आहे की सहकार स्वायत्त्यात असे दाखले देण्यासाठी एक स्वतंत्र विभाग असावा आणि त्यासाठी स्वसंय आयिकरी असावा.

(iv) जिन्दा महजारी बँकाबाहेर पंतप्रधाना हेरी वेतनाचे संदान असू नये.

(v) पंतप्रधानांचे तसा इतनेत्या जाय हेरी जिन्दा महजारी महजारी लोकाल विधानाचे लक्षण सन 2003 चे, अशाप्रकारे दोणे जिन्दा महजारी तस ही त्या पंतप्रधानांचे सातत्यास असावताने हे संदान सावते आहे.

(vi) कोणतेही जिन्दा महजारी बँक वेतनाचे 6 वे 1 व्याज ही नवरी पंतप्रधाना मात्र दर्यास 50, 52 अंशते 50 / पंतप्रधान हेरीच त्याचद्वारे तस हीच्या किन्दाची नवरी नवरी विर जिन्दा प्रोतास कोणीही पंतप्रधानाहरी हेरी संवत नये.

(vii) पंतप्रधानाहरी प्रकन विनायक हरीकान तेच रजमातपुन, केवले दोणे ही सा रजमात कारिणत अदु अकारार नमद्वारात आपल्या कर्तेवाराचे प्रातिपत्ती सावतन अकारशापक आश ही. आशकतस सांगी सावतेले दोणे.

(viii) पंतप्रधानाही हेरी ही म संवेजे वेतनाचे वेदना 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

(ix) पंतप्रधानाच्या प्रकल्पातून किनासा संस्कार क्षेत्रीय तर, जाणिकु अथार आशिकर आले.

पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन २००२-२३ मध्ये वाढल्या महागाई तसेच मानसाच्या वाढत्या गरजापूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवनी व्यवसाय उघा करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते त्यासाठी छोट मोठ्या बँका - पतसंस्था चा उपयोग आहे.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्याव्याचे झाल्यास त्यावाही कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही १. मध्ये अर्थ सहाय्य करत असते काही वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज होतली जाते त्यानुसार त्यापर व्याज आकारले हा कातावधी त्या दिवसाभध्ये हत्ते भरावे लागतात.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकाराची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य झाले रक प्रकारची भावुरता होती. हा प्रकल्प करताना काही तरी नवनवीन माहितीच शोध घेण्यासाठी.

बचत खाते पद्धत

बचत खाते

ही बँक आपी इतर वित्तसंस्थांची सर्वोत्तम लोकप्रिय सेवा आहे.

विशेष आपत्ताद वेळाला कोणीही व्यक्ती किंवा व्यक्तीस आपले पैसे तिकेला देते. हे पैसे बँक तिजरास व्यक्तीस कर्ज म्हणून वापरवशास देते व त्यासाठी त्याज आकर्शते या व्याजातील पेशातून बँक मुल हेतादारस त्याज देते. घरी रोख रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित रहावे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

बचत खात्या बरोबर मिळणाऱ्या विविध सोयीसाठी ग्राहकाला वेगवेगळे शुल्क द्यावे लागते काही वेळा ग्राहकाच्या खात्यावर मोठी रक्कम शिल्लक असले तर बँक हे शुल्क माफ करू शकतात.

बचत खाते उघडण्या साठी काही किमान रक्कम आपल्या खात्यात ठेवावी लागते. अशी किमान रक्कम खात्यात न ठेवल्यास बँक अशा ग्राहकास दंड करू शकते.

बचत खातेची कार्ये

बचत खाते काढणे हल्ली खूप मोठ्या उमाणाव सोयीस्कर झाले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामग्री मध्ये जेथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून घेते, उपाय्या पेशाच्या बचत तसेच वरील ठेवतेच्या पेशाची वापर करता येईल.

जीवामध्ये जर मोठे व्हायचा असेल तर पेशांची बचत केली पाहिजे तसेच योग्य अशा रीतीचा आपल्याला उपभोग घेता आला पाहिजे. बँका / पतसंस्था या मध्ये खाते ही 2 प्रकाराचे असतात

- ① बचत खाते
- ② चालू खाते.

बचत खाते सर्वसामान्य जेनाते काढणे गरजेचे आहे. उदा पंतप्रधान मंत्री जगद्व्यामिती अहा प्रकासी जवजवीम योजना सरकारतर्फे येन येसतात त्याचा पुरेपूर लाभ घेता आला पाहिजे. कोयवेही आर्थिक अडथळा आली तर जी आप स्वकम ठेवली आहे त्याचा पुरेपूर घेऊ शकतो.

पतसंस्था अहवाल

आज या पतसंस्थेचे तत्त्वज्ञानतु रुपान्तर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेवदार, कर्जदार संस्थेचे वेळेवेळी भेटी दणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वस्तुतः भाग घ्याउकल रु ..... लाख असू ठेवीक रु ..... लाख आहेत.

सभासदांना विविध करण्यासाठी रु ..... लाख काजीचे वारप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक नफा झाले आहे. या वर्षी सभासदांना 15% (शेकीकरवे प्रमाणे लग्नार वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे.

मूलवाला वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सकारी सूचालक कुंभुळाची मोलाची लाय, त्याचप्रमाणे साचीव यांनी अतिशय अक्षमपणे सांभाळलेला कार्यभार या सवामुळे मार्च 2022 मखेरचा वारिक वृत्तात वाळेबद व नफा - होटा कर ओपणासमांर मोडण्याव आला आहे.

प्रधानिदेशक

सदरचा प्रकल्प करताना मी आणि माझ्या मित्र / मैत्रीणी तसेच काडूबातीही सर्वांची मला मोलाची अशी सकार्य भेटले. तसेच या प्रकल्पविषयी जेवढी आसपास परिसरातील माहिती एकत्र कराताना खूप साऱ्या अडचणी झाल्या पण आई - बाबा मला थांबी मला या प्रकल्पामध्ये खूप मोठ्या प्रमानात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात बँक / पतसंस्था यांचे महत्त्व खूप मोठ्या प्रमानात आहे व त्यांचे सामान्य माणसांता यांचा प्रात्यक्षिक पणे लाभ द्यावा नसे मला वाटत आहे. तसेच कर्मवीर भूकराव पाटील सहकारी पतसंस्था बँक देऊन त्यातील पदाधीकाराती मला मोलाचे असे मार्गदर्शन केले. तसेच आम्ही त्यांचे सहकार्य केले म्हणून त्या पतसंस्थातील सर्व संस्थालक, चेअरमन मनेजर यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

ज्या कर्मवीर भूकराव पाटील यांच्या महाविल्यालाय मला या अर्थशास्त्रा विषयातून हा प्रकल्प मिळाला शिक्या आम अस्था अनेक संघी आळा तर त्यांच्या मी पुरेपूर लाभ होईल

धन्यवाद ।

निष्कर्ष

सपराचा हा 'कर्मवीर भाऊराव पाटील' जोगरी पंतसंस्था हडपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना खूप साऱ्या पंतसंस्थेची रप च्या रोज्य महोत्सव माहिती तासेच खूप साऱ्या गोष्टीचा माहिती मिळाली. हडपसर भागातीहा एक अग्रेसर अशी संस्था उदयास आस पास एवढी संस्था अरु एक चांगल्या प्रकारची पंतसंस्था सर्वत जावारुपास आली.

तासेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यानी मोलाचे असे महकार्य करुन आपल्या नवनवीन पंतसंखे बदूल माहिती पुरवडी. त्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा शतेशा ऋणी आहे. नक्कीच कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयात मी शिकव आहे यांचा मला अभिमान आहे. तासेच त्यांच्या संस्थेचे सर्व होतकरु ना मोलाचे कार्य केले.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भादुराज पाटीलकांग्रेसचे स्निहाय

संशोधकाचे नाव : क्षमिन् भोळकर गायकवाड

PRN NO : 1189109993 Seat No: 16188

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. काशित शाशकनाड हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर गोडुराव पारित पत्रसंशोधन इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

मार्गदर्शक

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ. पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ : कोडंबा रुद्र, पुणे

दिनांक : 19-05-22

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. क्षमिता त्रायकवाड प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कर्मवीर भाऊराव परित्त पतसंरक्षेच्या इतिहास हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : कोडवा बुर्द, पुणे

सशोधक

दिनांक : . 19-05-22

"कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था चा इतिहास"

प्रस्तावना *

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ या वर्षी मी आठ्ठासोडेव
मंगर महाविद्यालय मध्ये F.P.C.A या वर्षामध्ये मी शिक्षण
आहे. तरीही अर्थशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी
पत्रसंस्थाचा इतिहास' या संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प
लघार करव्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सदरचा प्रकल्प करताना 'कर्मवीर भाऊराव पाटील
यांच्या जीवनशैलीचे वगैरे तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या
चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी
योग्यप्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून
गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक असे
कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ,
आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी
या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असा समतोल समाजासा-
ठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कर्मवीर आणि शिक्षण" हे त्याचे श्रद्धे वाक्य आहे.
स्वयंसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करव्यासाठी गोर गरीब
यांना शिक्षण संधीकरून देणे म्हणून नवनवीन गोष्टींचा
वापर केला. कार्य कालांतराने त्यांनी 'कर्मवीर आणि शिक्षण'
योजनेतून बँका पत्रसंस्था यांची उभारणी केली. त्यांच्या
कामकाजात शुभ सान्धा अडचणी आल्या.

परंतु समाज सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न
 उराशी बाळगत उंच अशी मरारी घेतली छोट छोट्या
 पत्तसंस्था काढून चालू खोते, बचत खोते इत्यादी
 पुरपुर वापर करून जो पैसा कुमवत लेके होते
 त्याच्या अडच अडअडचणीच्या कामी यावा हा त्याचा
 हेतू होता.

भाऊ बाबांची माहिती व विषयाचे महत्त्व

कुर्मीवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कुओज महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाजसुधारक साठी शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करव्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापना केली. भाऊरावांनी मागास व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य ठेवून 'कुर्मी व शिक्षण' ही योजना सुरू करून मोठे काम केले. त्यांचे पोतीराव फुले यांनी सुरू केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वतंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्मान जेन होते. मात्र जनतेमध्ये इतके मिसळून गेले की संपुर्ण बहुजन समाजाचा आपले वाटले. पाटील हे आडनाव (पद) भाऊरावांच्या घराब्याला पुर्वपासुनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्याकरणमत्त ज्ञानाभिदाच्या पत्राकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुभाव व समाजान सजवी यासाठी कुर्मीवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चातवलेल्या वस्तीसह मध्ये विविध जाती - धर्माचे विद्यार्थ्या एकत्र राहून असुन ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सामुदायिकरीत्या स्वयंपाक करत.

आणि प्रकृत जेवण करुन यानुन माउराय पहिली
यांनी विदयाश्यानी बंधुभाव व सामाजिक समता यांचा
संदेश दिला.

महाराष्ट्राने 4 जिल्ह्यांत व कुनीतकान राज्यत 675, 20,
पूर्वप्राथमिक, 27 प्राथमिक, 438 माध्यमिक, 8 आर्विमशास्त्र,
3 अध्यापक विद्यालय 2 आय.टी.आय व 4 महाविद्यालय
यांचा समावेश आहे. स्थापना 4 ऑक्टोबर 1949 रोजी केली.
सालार येथे काले या गावी केली. डॉक्टर नामनाथ आठवा
नायकवडी यांनी रयत शिक्षण संस्थेला 1, 11, 111 स्वपंचांची देणगी
दिली. मुख्यालय सालार येथे नेव्यात आले. काली उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे

- 1) वैयक्तिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण
करणे व वाढवणे.
- 2) मागासलेल्या वर्गातील शरीर्य मुलांना मोफत शिक्षण देणे.
- 3) निरीनशालेच्या जातीयमानीत विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण करणे.
- 4) अयोग्य रुग्णांना फाटा देऊन स्वचा विकासाचे वळण लावणे
- 5) संस्कारांनीचे महत्त्व जरूर तर कुवीने पटवून देणे.
- 6) सर्व मुले कालकसरी, स्वावलंबी, शीलवान व उत्साही बनवण्याचा
प्रयत्न करणे.
- 7) लक्ष्मण समाजाच्या विकासा प्रसारासाठी जरूर पडेल तसे संस्थेचे
कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी माउरावांनी केवळ वैयक्तिक शिक्षणच
नव्हे तर, तर समता, बंधुता, भ्रमप्रतिष्ठा, सामाजिक बंधिन्मणी आदि
मुळांची विकवण विदयाश्यानी दिली.

महाराष्ट्र जनतेने माउराय पाटलांच्या 'कुर्मवीर' ही
पदवी देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांना
पद्मभुषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पुणे विद्यापीठाने त्यांना
इसवी सन 1954 मध्ये सन्माननीय डी विट ही पदवी दिली होती.
रयत शिक्षण संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे.

महाराष्ट्रात कुर्नाटक मिळून 675 शाखा आले.
 ह.रा. महाजना यांनी महाराष्ट्राचे बुकर ही परिभाषण या
 यथापि शब्दात कुर्माविरांचे वर्णन केले आहे. सातारा येथे
 कुर्माविरांचे समाधिस्थान व कुर्माविर स्मृतीभवन आहे.

* विषयाचे महत्त्व *

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करवी, त्यांच्याशी जिवनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कुमवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. 4 नोव्हेंबर 1954 मध्ये रोजी पतसंस्थाची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आयुष्यातील दिवाळीमधील लक्ष्मी-पुजन होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कुमवीरांच्या सामाजिक विचारांवर जेव्हा असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळाने मी प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली.

कुमवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था मधील या संस्थेने संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई सहकारातील एक नई आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्रात ओळख दिली. मी हे आदर्श आयुष्यभर जीपासल्याचा प्रयत्न करित आले आहे.

नोदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अवती भोवती अनेक पतसंस्था होत्या. त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येथे होत्या तसेच त्यावेळेचे सहकारमंत्री मा. अभयसिंह महाराज भोसले यांनी विशेष वाच म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिव्हा उपनिबंधक असलेले मी. संपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बांधणीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोदणी होऊन कार्याचा सुरुवात झाला.

कुमवीर पतसंस्थेच्या 25 वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाढचाच सुरु झाली. हडपसर विभागात स्पर्धा तर खूप मोठी होती. हडपसरच्या दौग केलोमीटर त्रिज्येच्या परीपाठ आज रोजी सहा-सात राष्ट्राधिकृत बँका. आठ-नऊ मान्यवर सहकारी पंधरा-वीस सहकारी पतसंस्थांचे जाळे पसरले आहे. स.

संन्यासनेवेच्या विद्यार्थी द्विष्टिकेनाविवाय आणि आर्थिक
 चारित्र्याविषय प्रगती होणे कुठळ उमेदवार

कुमेवीर पतसंस्थेच्या आपवरच्या सर्व संचालकांनी ने सांभाळले.
 होत्या 25 वर्षांत एकही संचालकाने मितंका भूला प्येढेच नव्हे तर
 प्रवसमलाही ठेवलेला नही.

कुमेवीर संपुर कुस्तला नियमांचे अनपवादालाही वाळाल नही.
 राष्ट्रीयपत संताना गाधीपित्या संकुल्पनेनीन विरवस्ताची कुमिका
 संचालकांनी पार पाडली.

विरवस्त हा झालकु नसुन सेवकु असतो. संकुल्पना होय.
 मी होत्या 25 वर्षे जाहीरपणे आमच्या समासुदांना सांगत आला.
 कुमेवीर पतसंस्थेच्या स्थापना चारित्र्यावर झाली असुन तिची
 वाट्याल आणि मविच्यही चारित्र्यावर उमे आहे.

तसेच कुमेवीर पतसंस्थेच्या प्रगतीच्या आलेख हा नेहमीच
 चढता राहिला. परंतु जोही गोष्टी आपल्या ठली नसतात.
 रिझर्व् बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हा
 आलेख खाली खेचत आहे. जोही कालांतर असपास 2008 मध्ये
 रिझर्व् बँकेचे ठेवीच्या दरांवर सर्व बँकेच्या नियंत्रणे घालली
 7%. पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली तसेच त्यांना
 पत्र पाठविले.

★ पतसंस्थेचे उद्दिष्ट्ये ★

25 वर्षांमधील संस्थेची संपूर्ण वास्तव्यमध्ये खुप कांठी महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत. त्या खात्रीप्रमाणे आहेत.

* स्तंभार चळवळीतील वैचारिक योगदान :-

स्तंभाराच्या माध्यमानुन सामाज्य माणसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जीवनात सुखाचे दण येवेत या पवित्र भावनेनुन महात्मानव कुर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. 4 नोव्हेंबर 1971 रोजी ठडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कुर्मवीर पतसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या काळात खुप येंड्या - जसून प्रमाणान चढ उतार आहे तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वास्तव्य सुस्थ झाली. हे ठडपसर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणान होती कांठी उणीवा लक्षान आल्या. त्या उणीवा दुर करव्यासाठी वैचारिक मांडणीही करावी लागली कांठी उदाहरणे.

- i) थकवाकीवर सभासदात्या मताचा अधिकार असु नये ;
- ii) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही अर्ज वसुलीविषाय संक्षमपणे चालु राकत नाही. त्याचे अधिकार ते प्रभावी किंवा संक्षम स्वरुपात नाहीत.
- iii) पतसंस्थेमध्ये थकवाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे कांठी अंश बहुमत झाल्यास थकवाकीदारांच्या ताती पतसंस्था जाव्याचा द्योत्र नाकारता येत नाही.
- iv) तसेच अर्जा कुडे थकवाकीदारांची संख्या किंवा थकवाकीचे आकुडे वाढतच असल्याचे दृष्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडीत निघाल्या घटना धुबु लागल्या दिसून येतात.

(iv) 2010 मध्ये सरकारातील सुधारित उपविधी तयार करण्यासाठी 97 व्या घटना दुरुस्तीसाठी राज्याच्यातून समित्या नेमण्या गेल्या नवनवीन असे अन्वया, तसेच सदस्य निवडणुकीच्या ठीकून त्यांची नेमणुक करण्यात आली.

(v) पतसंस्थेच्या बाबतीत शिफारस घटना दुरुस्तीत रचिलेली गेली व मात्र संपुर्ण देशातील पतसंस्थांमध्ये हा उपविधी कायद्यांच्या स्वरूपात कायान्वित झाला आहे.

(vi) नवनवीन व्याजा उपाय योजना तसेच त्या योजनांचा सामान्य जणतेमध्ये योग्य वापर होऊ, जास्तीत जास्त योजना मांडण्या याच्या यासाठी संस्थेमधील अधिका तसेच सर्व सदस्यांचे मोलाचे कार्य आहे. त्या सर्वांचा ही प्रतणी आहे.

(2) पतसंस्थेमधील सेवकांनाही कुर्ज घेण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे.

(i) सन 1989-90 मध्ये कारणास्तव पतसंस्थेतील सेवकांना कुर्ज मिळण्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवी मुल्यांविरोधी वाटत असे. तसेच ते त्या सेवांमध्ये असून सुद्धा त्यांना कुर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.

(ii) समाजाद्वढा

(i) समाजा द्वादा सेवक कुर्ज घेईल आणि नोकरी सोडून जाईल त्यामुळे पगारातून कुर्जकपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे गुणमान होऊन मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईल अशी शक्यता नाकारता येत नाही. कोणतेही गेष्ट करण्यात येतील जेव्हा 2 जमीनदार असतात कायदेशीर संस्था त्यांच्यावर खटला जेव्हा चालू राहत. तेवढे त्यांना अधिकार दिले आहेत.

(ii) 1991 मध्ये कुर्मीर भाऊराय पाटलांनी नागरी सरकारी पतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्यावर्षी माईच्या संस्थेतील सेवकांना कुर्ज

मिळण्याचा अधिकार मिळविण्या व्यापक दृष्टिकोनात असलेल्या मानवतावादी विचारांच्या आदर्शांचे साबळे साहेबांच्या मुळे एक नवीन पत्रिका वाट मिळाली. हळुहळू वाटेचा रस्ता तयार झाला आणि अता हमरस्ता ठोकून महाराष्ट्रातील 18 हजार पतसंस्थेतील सर्व सेवकांना कुर्ज मिळण्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

(iv) पतसंस्थेच्या उभारणीबाबत अनेक योर समाजसुधारक तसेच राजकारणातील पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेल्या अमुक्य असे योगदान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी लाभदायक ठरेल.

(3) पतसंस्थावर शासनानेच नियंत्रण असले पाहिजे :-

(i) पतसंस्था म्हटले की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत.

सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात होता.

(ii) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सजाक' वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या वृत्तपत्रा लेखाला फार मोठी प्रसिद्धी दिली.

(iii) पतसंस्थेच्या निकोप वाढीसाठी पतसंस्थांना काही ठेक आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना स्वायत्ता देऊन नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी झटकणे हे या संपुर्ण संदर्भात चळवळीचा तान्त्रिक ठरेल हे मी त्या लेखाने उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

(iv) प्रत्यक्षात राज्याच्या समाजकारण आणि अर्थकारणावर विद्यार्थी परिणामकारक ठरत वसताना मात्र पतसंस्थांना स्वायत्ता दिल्यास आणि शासनाने प्रभावी नियंत्रण राहिल्यास स्वरूपाचे निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकता.

(v) कुमवीर भुराव पाटिल नागरी सह पतसंस्थेला कुम 103 व 107 चे दाखले सहकार खात्याच्या अधिकाऱ्यांनी द्यावेत. असे त्या कार्यालयाला लेखी फा सहकार मंत्री महोदयांनी दिलेले माझी या सर्व पुरवठ्यांवर मागणी पत्रांचे अर्दे ही सहकार खात्यात असे दाखले देण्यासाठी एक स्वातंत्र्य विभागाचे असावा आणि त्यासाठी स्वातंत्र्य अधिकार असावा.

(4) जिल्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असु नये.

(i) पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन सन 2005-06 सालापर्यंत होणे जिल्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

(ii) कोणतेही जिल्हा मध्यवर्ती बँक ठेवीदार वृत्ते 8% व्याज देत नसतो. पतसंस्था देत रेल्या. मात्र दरम्यान 10.12 अगदी 14% पर्यंत ठेवीवर व्याज दर देत होत्या. किंबहुना तेव्हा तेवढे या वर्षी सर्व ठेवी दर दिल्याशिवाय कोणीच पतसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत नसे. या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवल्या तर कोणत्याही पतसंस्था देत, चार वर्षांपेक्षा जस्तुच शक्य नाही हे उघड होणे.

(iii) पतसंस्थामध्ये प्रश्न विद्यार्थक दृष्टिकोन ठेवून समजावून घेऊन होणे. ही या सभेला उपस्थित राहु शकणार नसल्याने आपल्या कुमवीराचे प्रतिनिधी ठेवून व्यवस्थापक उनाय. बी. गायकवाड यांनी पाठविले होते.

(v) पतसंस्थांनी ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेतच ठेवण्याचे बंधन हकुठकु शिथिल आले. झाले आज रोजी फक्त 20% ठेवीच जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवण्याचे बंधन पतसंस्थांना आहे.

(v) पतसंस्थाच्या प्रसन्नानुन किवहुना संतकार क्षेत्रातील
जणिकर अयासु अयिकार आलेन .

★ पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प
घेव्याचा हेतु ★

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महागाई तसेच माणसाच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करव्यासाठी आर्थिक सहायता तसेच कोग्याती नवीन व्यवसाय उभा करव्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते. त्यासाठी मोठ मोठ्या बँका - पतसंस्था चा उपयोग होतो कोग्याती प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे झाल्यास त्यासाठी कोग्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँका / पतसंस्था आपल्याकडे काही % मध्ये अर्थ सहाय्य करत असते. काही वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज घेतली जमे. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले हा काळावधी त्या दिवसांमध्ये हप्तं भरवत जाणतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात फार महत्वाचे आहे कोग्याती काम असो इतर गोष्टी कुर्जा शिष्याय होत नाही.

म्हणून हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य झाले. एक प्रकारची आतुरता होती हा प्रकल्प करताना कुठी तरी जागेतील नवनवीन माहितीचा शोध घेव्यासाठी.

★ बचत खाते पद्धत ★

उदाहरण १

बचत खाते :-

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे. विक्राष्ट अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते ते पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्तिस कुत्रे मंटुणुन वापरावयास देते व त्यासाठी व्याज नाकारत या व्याजातील बंधुता बँक मुळ ठेवीनास व्याज देते.

घरी रोख रक्कम ठेवव्यापेक्षा सुरक्षित ठावे मंटुणुनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

घाटकाने आपले ओळख पत्र आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला कुत्रेसोबत हेकुन बचत खाते उघडता येते. ए.टी.एम (ATM) बँकिंग अशाप्रकारे अनेक सोयी उपलब्ध होतात. घाटक आपले पैसे ठेवे तेंव्हा कुत्रेडुन हेकु शकता तसेच नो.एस. अर. जी. एस. एन. व एफ. टी. असे माके वापरून इतरांना पैसे हेकु शकता.

बचत खात्या बरेबर मिळणाऱ्या सुविधा घाटकाला वेवेवेगळ्या शुल्क घ्यावे लागत. कुमी पेका घाटकात्की खात्यावर मोठी रक्कम असेल तर बँका शुल्क माफ करतात.

जनधन योजनेसंगती सरकारने सुत्र किमान रक्कम आणि कुठलेही शुल्क नसलेली बचत खाती उघडव्याची सोय भारतीय जनतेला कुत्रेण दिली. या योजने अंतर्गत बचत खाते ही बँक आणि इतर वित्तसंस्था सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे.

★ बचत खातेची कार्य ★

बचत खाते काढणे टक्की खुप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर झाले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामग्री मध्ये जिथे तिथे खाते उघडव्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागतात. हेने तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडुन घेते. बचत कुस्ताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा यामागचा हेतू असतो. भविष्यात जर पैसांची बचत करण्याची असेल तर बँक / पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योग्य असे व्याज देऊन आपल्या पैशांच्या बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांचा वापर करता येईल.

जीवनामध्ये जर मोठे व्ययच असेल तर पैशांची बचत केली पाहिजे. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला उपभोग घेता आला पाहिजे. बँक / पतसंस्था यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात.

- ① बचत खाते
- ② चाबु खाते.

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा. पंतप्रधान मंत्री जनधनीमाता अशाप्रकारची नवनीत योजना सरकारतर्फे येत असतात. त्याचा पुरेपुर लाभ घेता आला पाहिजे कोणतेही आर्थिक अडचण आली तर जी आपण रकम ठेवली आहे त्याचा पुरेपुर उपभोग घेऊ शकता.

★ पतसंस्था अहवाल ★

आज या पतसंस्थेचे वटपूढानु रूपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद ठेवीदार, कुजदार, संस्थेस वेळेवेळी भेटी देणारे मान्यवर व दिनचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेने प्रगतीची गरूड झेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसुली भाग भांडवल करणे रू. .... लाख असु, ठेवी रू. .... लाख आहेत.

सभासदांना विविध कारणासाठी रू. .... लाख कुजाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून 129.50 लाख इतका विक्रमी निष्क नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 15% शिफारसीप्रमाणे त्यांमंश वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. भविष्यकाळ, संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे सर्व स्तंभकारी, संचालक मंडळाची मोलाची साथ, त्याचप्रमाणे सचिव यांनी अतिशय सक्षमपणे आंभाळलेला कार्यभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मोलाचे सक्रीय योगदान देऊन हा वटपूढा कुळावण्यासाठी अधिक प्रयत्नशील राहु या असे आपणसर्वांना मनपूर्वक आवाहन करता. मार्च 2022 अखेरचा वार्षिक प्रतांत ताळेबंद व नफा - तोटा पत्रके आपणांसमोर मांडण्यात आला आहे.

★ पतसंस्था कार्यसिनाबाबत माहिती ★

पतसंस्था खाखांमार्फत नागरी / ग्रामीण बिगर शेती
पतसंस्था कुर्मचारी पतसंस्थाच्या बाबत दोरणात्मक निर्णय घेतले
जातात.

* कामकाज *

- ① नागरी शेती पतसंस्था / कुर्मचारी पतसंस्थाची नोंदणी करणे.
- ② संपये 10 कोटी तेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे संबंधित जिल्हा उप नियंत्रक करताना व संपये 10 कोटी-पेक्षा कुमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे हे संबंधित तालुका सहाय्यक उप निर्बंधक करताना.
- ③ माहिती अधिकार अधिनियम 2005 खालील प्रमीनीवर कार्यवाही करणे.
- ④ पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्र नियम संबंधित निर्बंधक पतसंस्थाच्या उपस्थिती पकडा सहाकारी संस्था नियम 1960 मधील तरतुदीनुसार संपन्न करणे.
- ⑤ लेखापरिक्षण घटवणाऱ्या अनुषंगाने उचित कायदेशीर कार्यवाही करणे नागरी / ग्रामीण बिगर शेती पतसंस्था, कुर्मचारी पतसंस्थाचे कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी दोरणात्मक निर्णय घेणे.
- ⑥ महासभे राष्ट्यातील नागरी संस्था अधिनियम 1960 मधील तरतुदी नुसार कामकाज पाठणे.

★ पतसंस्था ★

समाजवादी मधील ज्या नागरी किंवा सारकारी संस्था अंतर्गत
समाजवादी संस्था आणि सारख्या हितसंबंधाने सोसायटीचे स्वरूप
होते ते असावे पाहिजे का ?

समाजवादी नागरी / सारकारी प्रकल्पित संस्था
समाजवादी मध्ये किंवा त्यात, नागरी गुणवत्तेतील आणि मुळ
आकाराने सोसायटीच्या देय असलेल्या देय संकेताने मर्यादित
स्वरूप साकारले जाते.

सोसायटी / पतसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कोणत्या असतात ?
समाजवादी नागरी / सारकारी पतसंस्था अधिनियम आणि अधिनियमद्वारे
अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण संकेते आढेवते.

पतसंस्था संस्था म्हणून सारकारी प्रकल्पित संस्थांच्या नोंदणीचे
निर्णयाने कोणत्या जोडले असतात.

समाजवादी नागरी / सारकारी प्रकल्पित प्रकल्पित संस्थांची
नोंदणी करणे हे नागरी, जो परंतु वेगवेगळ्या कुटुंबातील किमान
एक व्यक्ती असतील किंवा या प्रावधानां प्रावधानांतून सरत होण्यासाठी
बाद असलेल्या प्रकृत सदसिकांच्या किमान 51% सदस्य या
प्रकल्पित संस्था प्रावधानांच्या नोंदणी प्रस्तावाने सोपिलेले नागरी.

कोणत्या प्रकारचे ठरवू / अधिकार सामान्य वेळाना असतात का ?
कोणत्या संकेतकरण देवा.

नागरी / सारकारी पतसंस्था अनेक संस्थांचे प्रमाणपत्र दिले जाते.
सदस्य डॉक्युमेंट असल्यास त्यांनी निवृत्ती, नामनिर्देशन, निवृत्ती
हनिवृत्ती किंवा सगळ्यांची सदस्य होण्यास पात्र.

पतसंस्थेच्या शकबाकीद्वारे जर कर्ज दिलेल्या मुदतीच्या आत भरले नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई करू शकते ? जर दिलेल्या रकम व तसेच त्या मुदतीवर झालेले त्याच जर भरले नाही तर पतसंस्था जप्ती आणत ज्या मोठ्या आर्थी त्यावर फळा करण ती वस्तु स्वतःच्या मालकीची करण टाकते.

वर्षभरात पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभा होतात ? वर्षभरात नागरी पतसंस्थेच्या जवळपास 4 वेळा सभा असतात. संभासद उपस्थिती राहणे हे अनिवार्य होते.

पतसंस्था जो वार्षिक अहवाल असतो वर्षातून किती जननेसमोर मांडले ? वर्षातून किमान 2 वेळा वार्षिक अहवाल सदर केला जाई नवनवीन संकल्पना मांडल्या जाणात तसेच त्यावर लोकांच्या दृष्टीने का मतवाचे असते.

★ कृष्णनिर्देशक ★

मेलिणी तसेच कुटुंबातील सर्वांची मना मोलाची अशी सहाय्य
 घेतले तसेच या प्रकल्पाविषयी जेवढी आसपास परिसरातील माहिती
 पत्र कुस्ताना खुप सान्या अडचणी आल्या पण उर्दू - बाबा मला
 धीर देत होते. या प्रकल्पामध्ये खुप मोठ्या प्रमाणात मदत केली.
 दैनंदिन जीवनात बँक / पतसंस्था यांचे मदत खुप मोठ्या
 प्रमाणात आते व त्यांची सामान्य माणसांना यांचा प्रात्यक्षिक
 पणे लाभ द्यावा. असे मला वाटत आहे. तसेच कुर्मवीर भाऊराय
 पाटील सहकारी पतसंस्था भेट देऊन त्यातील पदाधिकारींनी मला
 मोलाचे असे मार्गदर्शन केले. तसेच आम्ही त्यांचे बोलेण अत्यंत
 शान्तापूर्वक ऐकून त्यांना सहाय्य केले. म्हणून त्या पतसंस्थेतील
 सर्व संचालक चेअरमन, मॅनेजर यांचा अत्यंत ऋणी आते.
 ज्या कुर्मवीर भाऊराय पाटील यांच्या महाविद्यालयाने मला
 या अधिशारत्र विषयानुन हा प्रकल्प मिळाला त्याच्यात सगळ्यांचा
 आभार मानता खुप कठी शिकता आम्ही अशा अनेक संधी आल्या
 र त्यांचा मी पुरेपुर लाभ घेतले.

निष्कर्ष

संदर्भा हा 'कुर्मवीर भाऊराव पाटील' नाकरी पतसंस्था
 ठडपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना खुप सांच्या
 पतसंस्थेची 25 व्या सौख्य महोत्सव संमहिती तसेच खुप सांच्या
 गोष्टीची माहिती मिळवी. ठडपसर भागनील एक अग्रेसर अशी
 संस्था उदयास आसपास एवढी संख्या अ आसुन खुदया एक
 चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वा नावासपास आली.
 तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदनिष्ठतांनी मोलाचे असे
 स्तकार्य करुन आपल्या नवनवीन पतसंस्थेबद्दल माहिती
 पुरवली. त्या सर्व कुर्मचारी वर्गाचा शनदा ऋणी आहे.
 नक्कीच कुर्मवीर भाऊराव पाटील सांच्या संस्थेच्या महाविद्याल-
 यान मी शिकत आहे सांच्या मला अभिमान आहे. तसेच
 त्यांच्या संस्थेचे सर्व लोकसना मोलाचे कार्य केले.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर शंकरराव पाटिल पतसंस्था इतिहास

संशोधकाचे नाव : फुळटे गौरव विक्रम

PRN NO : 1182109259 Seat No: 16184

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. फुकरे गौण भोक्ता प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कार्बोरे शास्त्राचा परिचय पाठसंस्था बी.एस. हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : पुणे

Gaurav
संशोधक

दिनांक : . 19-05-22

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. फुल्ले गौरी विक्रम हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेगिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी,

कार्बोन्स सायन्स पत्रिकेचे पाठवेस्थीचा इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

भा. पी. आर. पातदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : पुणे.

दिनांक : 13-06-22.

नाव - होशव विक्रम फुकरे.

पत्ता - सातवनाम हांडवाडी रोड हजपसा पुणे ४१

वर्ग - F.Y.B.A.

तुकडी - B.

विषय - Economics. (आर्थशास्त्र)

फोन नं - 7038140404.

Roll no - 184.

"कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था चा इतिहास"

* प्रस्तावना -

द्वैदशतक वर्ष २०२२-२३. या वर्षी मी आठव्या महिन्यात
महाराष्ट्र महाविद्यालयात मी ए. ए. ए. या वर्षीतून शिकून
आहे. तरिही अर्थशास्त्रात मी 'कर्मवीर भाऊराव पाटील
नागरी सहकारी पतसंस्था चा इतिहास' या संबंधी
माहिती मिळवून प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी
मिळाली.

तरिही अदभ्य प्रकल्प करताना 'कर्मवीर भाऊराव
पाटील यांच्या जीवनातील वर्तन नसेल त्यांच्या दैनंदिन
जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट बाबामोठी होऊन गेल्या
तरिही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवनातील अंधांधार
मान करून गोर गरीब विषयाने साठी मोलाचे असे
आर्थिक सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर
पुढे जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य
असे विचार त्या कामा संबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे
योग्य असा समतोल समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल
असे कार्य केले.

'कर्मवीर भाऊराव शिळा' हे त्यांचे अविवाक्य आहे.
सर्वसामान्य जनांते पर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी
गोर गरीब यांना शिक्षण सोयीस्कर ठावे म्हणून
नवनवीन शाळांचा वापर केला.

कार्य कार्यांमध्ये त्यांनी कर्मवीर भाऊराव शिळा
योजनेतून बका पतसंस्था यांची उभारणी केली.
त्यांना त्यांच्या कानखंडात खुप सान्या अडवणी आल्या

परंतु समाज सुखी तर आपण सुखी हे म्हणून
डराशी बाढगत उंच झशी, भरारी घेतली. छोटछोटीया
पतसस्था काढून घालु खाते, खचत खाते इ. पुरेपुर
वापर करून जो पैसा कमवत हीने त्यांच्या अडअडचर्ण
च्या कामी यावा हा त्यांच्या हेतु होता.

भाऊरावांची माहिती व विषयांचे महत्व :-

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1883. कुभोज महाराष्ट्र येथे आत्मा. मराठी समाज सुधार आणि शिक्षण प्रसारक होते. सर्वसामान्य जनते पर्यंत शिक्षण प्रसारक करण्यासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी मागास व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य होवे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना सुरु करून मोठे काम केले.

त्यांचे ज्योतीराव फुले यांनी सुरु केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्वाचे सदस्य होते. त्यांचे भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीत सहभाग होता. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या बाबत आपण त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जन्मतोच इतके मिसळून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजाचा भाव वाटले. पाटील हे आज्ञाव भाऊरावांच्या घराण्याचा पूर्वापासूनच प्राप्त झाले आहे. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व ज्ञाती भेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधक विचारांच्या प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाज मध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्वयाध्यनिष्ठे बहुभाव व समता रुजावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बहुता यांचे संस्कार विद्वयाध्यनिष्ठे विद्वयाच्या प्रयत्न केले. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यम नून त्यांनी चाळवलेल्या वस्तुगृहा मध्ये विविध जाती धर्मचे विद्वयाशी छत्र राहत असून ते सर्वजन स्वतःच्या हाताने सामुदायिक रित्या स्वयंपाक करित आणि छत्र जेवण करत यामुळे भाऊराव पाटील यांनी विद्वयाध्यनिष्ठे बहुभाव व सामाजिक समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रान ५ जिन्ह्यांत व कुर्निकान राज्यांत ६४६
२० पुस्तिकात्मिक, ७१ पुस्तिकात्मिक, ५३४ मासिकात्मिक, ४ भाष्य
शास्त्र. ४ साहाय्यक विद्यालय, २ आर्य-ली. शास्त्र-व
या महाविद्यालया यांचा समावेश आहे. व्यापना पक्षांवे
१९१९ जेता केला. आज्ञात येथे फांले या याती केला.
डा नागनाथ साठणा नायकवडी यांनी पुरातन शिक्षण
संस्थेला १, ११, १११ रुपयांची देणगी दिली. मुख्यालय
आतारा येथे नेण्यात आली. काही उद्दिष्ट्ये खालील
प्रमाणे :

- १) शैक्षणिक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची व्याव
निर्माण करणे व वाढवणे.
- २) मागासलेल्या वर्गातील बरीच मुलांना मोफत शिक्षण देणे
- ३) निरनिराळ्या जाती यमतीत विद्यार्थ्यात प्रेमभाव निर्माण
करणे
- ४) अयोग्य रुग्णांना फाटा देवून स्व-या विक्रमाची वळण
वापणे
- ५) संघशक्तीची महत्त्व जरूर तर कमीनि पटवून देणे
- ६) सर्व मुले फाटकसरी, स्वायत्त, रीतवान व उत्साही
बनवण्याची प्रयत्न करणे.
- ७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जरूर पडेल
तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.
- ८) हि उद्दिष्ट साध्य करल्यासाठी भाऊरावांनी केवळ
ग्रामिक शिक्षणाचे नव्हे तर समता, बंधुता, प्रेमपुनित्वा
सामाजिक बांधिलकी आदी मुल्यांची शिक्षण विद्यार्थ्या
देवी.

महाराष्ट्र जनतेने भाऊराव पाटलांना 'कर्मवीर' ही
पदवी देवून गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्र शासनाने
यांचा पद्मभूषण पुरस्कार देवून गौरवले. पुणे विद्यापीठ

त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देवून गौखले. पुणे विद्या-
पीठाने त्यांना इ. स. 1959 मध्ये सन्माननीय डी. वि. सी.
हि पदवी दिली होती. रयत शिक्षण संस्था आशिया
खंडातील सर्वोत्तम शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र
व कर्नाटक मिळून 675 शाखा आहे.

ह. श. महाजनी यांनी महाराष्ट्राचे पुढार हि वॉशिग्टन
या यथापि शाळाने कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे.
आतारा येथे कर्मवीरांचे समाधिस्थान व स्मृतिभवन
आहे.

विषयाचे महत्त्व -

अहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी त्यांच्याशी जीवनात सुखाचे दणू यावेत या पवित्र आवेनातून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९७ रोजी पतसंस्था ही स्थापना केली. तो दिवस अंदाजे आयुष्यातील दिवाळी मधील लक्ष्मी पुजनाचा होता. हस्पतर परिभरतील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मान्यविरांची प्रवर्तक मंडळाने ही प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवडून कामे सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था मर्यादित या संस्थेने संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई अहकारातील एक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उच्च महाराष्ट्रातील अहकार क्षेत्राचा शीर्ष दिवाळी. मी हे आदर्श आयुष्यभर जीवित ज्याचा प्रयत्न करित आले आहे.

नोंदणीसाठी पुस्तक पाठविले असता त्रिही भ्रवती भोवती अनेक पतसंस्था होत्या. त्यामुळे तांत्रिक अडथळी येथे होत्या. तसेच त्या वेळेचे अहकार मंत्री. मा. अग्रथसिंह महाराज असले यांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले. मा. संपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बांधिलकी वर विश्वास ठेवून अहकार विधानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कार्याचा शुभारंभ केला.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असत वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हस्पतर विभागात सध्या

हडपसरख्या पेन रुकि.मी. त्रिज्येच्या परिसरान आज सहा -
आत राष्ट्रपिहित बँका, आठ नऊ मान्यवर सहकारी
पँकरा पीस, सहकारी पतसंस्थेची जाळे पसरले आहे.
समाज सेवेच्या विद्यार्थक दृष्टीकोना शिवाय आणी आर्थिक
चारित्र्या शिवाय प्रगती हीणे केवळ अशक्य। कर्मवीर पतसंस्थेच
आजवरच्या सर्व संघात्मकांनी तो सांभाळले. गेल्या 25
वर्षात मुकही संघात्मकांनी मिटींग अन्ना भावनेच मळे तर
प्रवास अन्नाही ठेवलेना नाही. कर्ज मंजुर करताना नियमांचे
नियमाचे अपवाद नाही नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या
संकल्पनेतील विश्वस्त्याची भूमिका संघात्मकांनी पाठ पाडली.

विश्वस्त हा मानक नसुन सेवक असतो. हे संकल्प
लेय. मी गेल्या 25 वर्षे जाहिरपणे आमच्या सभासदांना
सांगत आलो की कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्याव
आली असुन तिची वाट्यात आणी अविष्यली चारित्र्यावर
उभे आहे.

तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आवेख हा नेहम
चलत राहिला. परंतु काही गीष्टी आपल्या हाती नसताना
रिझर्व बँकेचे नियम आणी बदलती सामाजिक परिस्थिती
हा आवेख आली खेचत आहे. काही काळानंतरु आसपा
2008 मध्ये रिझर्व बँकेचे ठेवींच्या दरांवर सर्व बँकांच्या
नियंत्रणे यातली 8% पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने
आली तसेच तांना पत्रे वागविनी.

पतसंस्थेचे अद्विष्ट -

२५ वर्षमिधीन संस्थेची रुपेरी वाढ्याची मध्ये
शुभ फाली महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहे. त्या
शब्दात्मकप्रमाणे झाले.

• सरकार चववडीतील वैचारिक योगदान -

सरकारच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा
करावी. त्यांच्याही सुखाचे क्षण अविन या पवित्र भावने
तुन महामानव कर्मवीर आक्राव पार्टीन यांच्या नावाने
दि. ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची
स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात शुभ
शीड्या जास्त प्रमाणात चढ उतार आहे. तरिही
पतसंस्थेची आर्थिक वाढ्यात सुरु झाली. हडपसर
विभागात स्थिति हि मोठ्या प्रमाणात होती. काही
उठावा नक्षान आल्या त्या उठावा पुन करव्यासाठी
वैचारिक मांडणीही करावी लागली. काही उदाहरणे.

१) शकबाकीदारु सभासंघाना मतांचा अधिकार असु नये -
कोणतेही एक किंवा पतसंस्था असो हि अर्ज पसुनि
पुढेवाय सक्षम पणे चालु शकत नाही. त्याचे अधिकार
हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरुपात नाहीत.

पतसंस्थेत शकबाकी दारांची संख्या किंवा वाढ्यास
किंवा त्याचे काही अंश बहुमत आल्यास शकबाकी दार
या हाती पतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाई
नसेच सर्वत्र कडे शकबाकी दारांची संख्या किंवा शकब
वे झाले वाढनेच असल्याचे पृश्य आपल्याना पिसते.
यामुळे अनेक घटना घडू लागल्याचे पिसुन येतात.

२) पतसंस्थेतील सेवकांनाही कर्ज घेण्याचा अधिकार मिळावा पाहिजे -

- सन १९८९-९० मध्ये कारणास्तव पतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवी मुल्यांविशींची वादले असे. तसेच ते त्या सेवांमधे असून सुद्धा त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.
- सामजा मुखार सेवक कर्ज घेईन आणि नोकरी सोडून जाईन. यामुळे पगारातून कर्जकपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे नुकसान होवून मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईन अशी बाबतना नाकारता येत नाही. कोणतेही गोष्ट करण्यात येतील अशा २ मधी नफार असतात. कायदेशीर संस्था त्यांच्यावर खटल्याचा लु झाले. तेवढे त्यांना अधिकार दिने आहे.
- पतसंस्थेची उभारणी वाढत अनेक शीर समाज सुधारक तसेच राजकारणातील पारंगत तसेच वेळीच नेत्यांनी दिनेच्या अमुक्य असे योगदान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी बाबदायक ठरवे.

३) पतसंस्थावर शासनाचे नियंत्रण असवे पाहिजे -

- पतसंस्था म्हटले की कोणते नरी नियंत्रण असवे पाहिजे. तसेच पतसंस्थांना स्वायत्ता प्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासित अधिकार पतसंस्था फेडरेशनना असावेत.

सन २००२ च्या दरम्यान मांडवा जात होता.

- २५ एप्रिल २००२ रोजी पुणे येथील सकाळ वृत्तपत्राने तसेच अ १० एप्रिल रोजी लोकमत या वृत्तपत्राने या वेळाचा फार मोठी प्रसिद्धी मिळाली.

- पतसंस्थेच्या निकीप वाढीसाठी पतसंस्थांना काही हक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी संसदेने आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना सहाय्यता देऊन नियंत्रणाने शासकिय आणि उच्च प्रेरितना देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी बसवणे हे या संस्थां सहकारी चळवळीचा हानीकारक ठरले हे मी त्या लेखाने उदाहरणे देऊन स्पष्ट ठेवे आहे.

4) जिल्हा मह्यवती बँकामध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असु नये -

- पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मह्यवती सहकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन सन २००५-०६ सालापर्यंत होते. जिल्हा मह्यवती बँक ही त्या पतसंस्थांच्या मानसंस्था असल्याने हे बंधन ह्यामुळे आहे.

- कोणतेही जिल्हा मह्यवती बँक ठेवीवर व ते ४% त्या देत नसते. पतसंस्था देत होत्या. मात्र फक्तान १०.१२ भागादी १५% ठेवी परत व्याजवर देत होत्या. जिल्हा मह्यवती निल्या नेवडे या वर्षी सर्व ठेवी परत विन्याहीताय कोण पतसंस्था मध्ये ठेवी ठेवत नसे. या सर्व ठेवी जिल्हा म. बँकेत ठेवल्या तर कोणत्याही पतसंस्था वीन. यार वर्षी पैसा जमूच शकत नाही हे लक्षात होते.

- पतसंस्थां मध्ये प्रबन विद्याथक दुष्कीकीन ठेवून वायजावून घेतले होते. मी या कुरीबा उपास्थिन बाहु बाकनार नसल्याने ह्यापल्या कर्मवीराने प्रतिनिधी म्हणुन व्यवस्थाप. वी. भायकवाड यांनी पाठविले होते.

- पतसंस्थांनी ठेवी जि. म. बँकेतच ठेवण्याचे बंधन म्हणून विविध कामे आज रोजी फक्त २०% ठेवीच जिल्हा म. बँकेत ठेवण्याचे बंधन पतसंस्थांना आहे.

पतनसंस्थेची माहिती हा प्रकल्प लेव्याला हेतु -

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महागाई तसेच माणसंस्था वाढत्या शरणा पुढी करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी शुभारंभ करण्याची गरज असते. त्यासाठी मोठ्या बँका आणि पतनसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे पुर्ण व्यावसायिक इच्छास त्यासाठी कोणत्याही प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक पतनसंस्था आपल्याकी काही ग. मध्ये मध्ये सहाय करत असते. काही वधनि जी रक्कम आपण कर्ज म्हणून घेतली जाते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारुने हा कावावही त्या दिवसामध्ये हजे भरवि लागू. बँका पतनसंस्था यांचे महत्व आपल्या पैनंदिन जीवना फार महत्वाचे आहे. कोणतेही काम असो इतर गीष्टी कुजारीवित्त होत नाही.

मुला हा प्रकल्प करताना खुप प्रकारची माहिती मिळवणे शक्य आहे. एक प्रकारची आतुरती होती. हा प्रकल्प करताना काही तरी जगतीव्य नवनवीन माहितीचा शोध लेव्यासाठी महत्त आहे.

बचत खाते पद्धत -

व्याख्या -

बचत खाते हि बँका आणी इतर वित्त संस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे. विशेषतः अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देतो. हे पैसे बँक निसर्गा व्यक्तीस कुर्ज म्हणून वापरायला देते. व त्यासाठी व्याज नाकारत या व्याजाची बँकाने बँक मुदत ठेवीवर व्याज देते.

हरी रीतून रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित रहावे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

आहेत आपले झोखे पत्र आणी पत्त्याचा पुरावा बँकेला कुर्ज सोबत देऊन बचत खाते उघडता येते.

नाम व बँकिंग आगा अनेक सोयी उपलब्ध होताना आहूत आपले पैसे हवे तेव्हा काढून घेऊ शकतो.

नसरे आर. जी. मू. म. व मफ. टी. असे माफी वापरून इतरांना पैसे देऊ शकतो.

जनधन योजने संबंधी सरकारी किमान रक्कम आणी कुठेही बुल्क नसलेली बचत खाती उघडण्याची सोयी भारतीय जनतेला करून दिली. या या योजने अंतर्गत बचत खाती उघडली गेली.

बचत खाती हि बँक आणी इतर पत्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे.

बचत खात्याची कार्ये -

बचत खाते काढणे हल्ली खुप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर झाले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामर्थ्या मधील तिथे तसे खाते उघडण्यासाठी 10 ते 12 दिवस भागनात होते तिथे आजकाल ते 2 दिवसात खाते उघडून घेतात. बचत करताना जास्त जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा. या माग्या हेतु असता.

भविष्यात जर पैशाची बचत करण्याची असेल तर बँका पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योग्य असे व्याज छेपुन आपल्या पैशांची बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांचा वापर करता येईल.

जीवनामध्ये जर मोठे खर्च असेल तर पैशांची बचत केली पाहिजे. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला उपयोग घेता आला पाहिजे.

बँका पतसंस्था यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात

1) बचत खाते

2) चालू खाते

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा. पंतप्रधान मंत्री जनधन योजने अशा प्रकारची नवनीत योजना सरकार तर्फे येत असतात. त्यांच्या पुरेपुर लाभ घेता आला पाहिजे कीवतीही आर्थिक अडथळ आली तर जी आपण रकम ठेवली आहे तिचा पुरेपुर उपयोग करता येऊ शकतो.

पत्तसंस्था अहवाल -

ज्ञान या पत्तसंस्थेची वटवृक्षात रूपांतर होणे आहे यासाठी सर्व सभासद, ठेकीदार, कर्जदार यांमध्ये वेळोवेळी भेटी देणारी सभासद व हितसिंतक यांच्या मीमाणा वार आहे या आर्थिक अहवालात वसति पत्तसंस्थेने प्रगतीची वारुड संप घेतली आहे. अहवाल अखेर वसति सभासद वसुन भाग भाडवून करणे रु. .... लाख असु ठेकी रु. .... लाख आहेत.

सभासदांना विविध कारणासाठी रु. .... लाख कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वसति आवश्यक सर्व तरतुदी करून 129.50 लाख इतका विक्रमी निव्वळ नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 15% विभासनी प्रमाणे वाटप करण्याचे आम्ही सर्व वेळाने ठरविले आहे. अविद्य, काब, संस्थेच्या हिनाच्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्या साठी आम्ही संकल्पना आहे.

अहवाल वसति पत्तसंस्थेचे सर्व सहकारी, संघात मंडळीची मीमाणा साध ल्याचप्रमाणे सधिवे यांनी सहाय्य सक्षम पणे सांभाळलेला कार्यभार या सर्वोन्मुखे पत्तसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मीमाणा सधिवे योगदान देवून हा वटवृक्ष कोकळण्यासाठी अधिक प्रयत्न शीत राडू वया. असे आपण सर्वांनी मनपूर्वक आवाहन करतो. मार्च 2022 अखेरच्या वार्षिक वृत्तांत टाळेबंद व नफा तोटा पत्रके आपणा समोर मांडण्यात आला आहे.

पतसंस्था कार्यसिद्धता बाबत माहिती-

पतसंस्था शाखांमार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर बीती पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्था बाबत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात.

* कामकाज :-

- १) नागरी बीती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थाची नोंदणी करणे.
- २) रुपये १० कोटी पेक्षा जास्त असणाऱ्या पतसंस्थेचे पत्रकारण पर्यवेक्षण हे संबंधित जिल्हा उप नियंत्रक करताना व रु. १० कोटी पेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे हे संबंधित तालुका सहायक उप निबंधक करताना.
- ३) माहिती अधिकार अधिनियम २००५ खालील जमिनीवर कार्यवाही करणे.
- ४) पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्र नियम संबंधित निबंधक पतसंस्थेच्या उपस्थिती सऊदा सहकारी संस्था अधिनियम १९६० मधील तरतुदी नुसार पुढेस्तू करणे.
- ५) नेखा परिक्षण भरवणाऱ्या अनुषंगाने उचित कार्यदेशाने कार्यवाही करणे.
- ६) नागरी ग्रामीण विंगर बीती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थाची कामकाज सुरक्षित चालवण्या साठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.
- ७) महाराष्ट्र राज्यातील नागरी संस्था अधिनियम १९६० मधील तरतुदी नुसार कामकाज पाहणे.

प्रश्नावली :-

महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा सरकारी संस्था इतर
संस्थांपेक्षा शीघ्र आणि स्वास्थ्य हित संबंधात सीमायती
चे शुल्क आकारले जातात का ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सरकारी गृहनिर्मिती खात्यावर
संस्थांच्या हिस्सा किंवा व्याज अगदी भूतकाळातील
आणि भूत व्याजाने सीमायतीच्या देय असल्या
शकतेच्या मर्यादे पर्यंत शुल्क आकारले जातात .

सीमायती / पतसंस्था चे इतिहास अधिकार हे कोणत्या असता
महाराष्ट्रा मधील नागरी / सरकारी पतसंस्था इतिहास
आणि उपनियमा नुसार इतिहास अधिकार सीमायतीच्या
सर्वसाधारण संस्थेकडे आहे .

पतसंस्था , संस्था , स्थान , सरकारी गृहनिर्मिती नोंदणी
नियमांनुसार कोणत्या गोष्टी असतात ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सरकारी खात्यांतर्गत गृहनिर्मिती
संस्थेची नोंदणी करता येत नाही . जी पर्यंत वेग
वेगळ्या छुडंबातील किमान पाच व्याज असतील किंवा
या कार्यद्वारांतर्गत सरस होण्यासाठी वाढ असल्या
मुळे सधनिकाच्या किमान 51% सदस्य या गृहनि
संस्था कार्यद्वाराच्या नोंदणी प्रस्तावान सामील होत न

कोणत्या प्रकारचे हक्क / अधिकार सामान्य भोक्तांना
असतात का ? थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या .

नागरी / सरकारी पतसंस्था अनेक संस्थेचे प्रमाण
दिले जाते

- सदस्या , डिफॉक्टर असल्यास त्यांची नियुक्त

नामनिर्देशनू निवड सह नियुक्ती किंवा समितीची सदस्य होण्यास पात्र नाही.

पतसंस्थेच्या अकबाकी कारणे जर रजि दितेव्या मुदतीच्या आत भरले नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई करू शकू नजर दितेवी रकम व दितेव्या मुदतीच्या आत भरली नाही तर संस्था जपती आणते. ज्या मोठ्या गोष्टी आहेत त्यावर कब्जा करून ती वस्तु स्वतःच्या मानकीची करून राकते.

वर्षभरात पतसंस्थेच्या नास्तून जास्त किती सूत्रा होतात वर्षभरात नागरी पतसंस्थेच्या जवळपास पु वेळा सभ होतात. सभासद उपस्थित राहणे अनिवार्य असते.

पतसंस्था जे वार्षिक अहवाल भरता ती वर्षातून किती वेळा जनते समोर मांडतात? वर्षातून किमान २ वेळा वार्षिक अहवाल काढले जातात.

प्रेरणा निर्देशक ६

अवस्था प्रकल्प करताना मला माझ्या मित्रा।
मैत्रिणी आणी माझ्या कुटुंबाची मीमात्रे सहकार्य
मिळाले. तसेच या ० प्रकल्पा विषयी जेवढी आसपास
परिसरातील माहिती हाकल करताना खुप आन्या
अडचणी आल्या. पण आई बाबा मला धरि वेत
हीने. या प्रकल्पा मध्ये खुप मीठ्या प्रमाणात मदत
आली.

दैनंदिन जीवनात बँक. पतसंस्था यांचे महत्त्व
खुप मीठ्या प्रमाणात आहे. व त्याची सामान्य
माठासांना यांचा प्रत्यक्ष पणे लाभ घ्यावा असे
मला वाटते. तसेच कर्मचारी आडराव पालीम सहकारी
पतसंस्थांना अट देऊन त्यातील पदाधिकाऱ्यांनी मला
मीमात्रे असे मार्गदर्शन केले. तसेच आम्ही त्यांचे
वीनवी शांतता पूर्वी हाकल त्यांना सहकार्य केले.
म्हणून मी त्या पतसंस्थेतील सर्व संचालक।
चेअरमन यांची अत्यंत ऋणी आहे.

धन्यवाद !

मिष्कर्व -

इसके साथ ही कर्मचारी आक्रामक पालीव नागरी पतसंस्था हडपसर या संस्थेचा हा प्रकल्प करताना खुप सारी माहिती आम्हाला मिळाली. हडपसर भागातील हाक अवेसर अशी संस्था उदयास आसपास भवटी संस्था असून खुपहा हाक रांगवले प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावानुपास आली. तसेच या संस्थेमधील सर्व अधिकाऱ्यांनी मीमात्रे असे सहकार्य करत आपल्या नवीन पतसंस्थे बद्दल माहिती पुरवली. मिथ्या कर्मचारी वगैरे म्हणून आहे.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील महकबीर पतवंस्तेचे
कार्य

संशोधकाचे नाव : डॉ. अमृता कैलास

PRN NO : 1182109313 Seat No: 16224

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. होले अमृता केल्यास प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कमवीर भाऊराव ढाटील पतसंस्थेचे कार्य हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हसपसर

दिनांक : .19/5/2022

संशोधक
अमृता होले

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. अमृता होले हा/ हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

हमीवीर भाऊराव पाटील पत्रसंस्थेच्या कार्य या

विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For D. Salamek
HEAD
Department of Economics
Anantasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हडपसर, पुणे

दिनांक : 19/5/2022

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

Amalakar
संशोधकाचे नाव व वर्ग
अमृता कैलास टोले
(FYBA - E)

आण्णासाहेब नगर महाविद्यालय

हडपसर पुणे - २८

- * विद्यार्थीचे नाव - होले अमृता कैलास
- * वर्ग - FYBA - E
- * विषय - भारतीय आर्थिक पर्यावरण - II (अर्धशास्त्र)
- * रोल नं. - 16224
- * PRN नं. - 1182109313
- * विषय - कर्मवीर भाऊराव पाटील पत्रसंस्था
- * सन - 2021-22 (सेमिस्टर II)
- * शिक्षकांचे नाव - प्रो. पीतदार सर
- * प्रकल्पाचे नाव - कर्मवीर भाऊराव पाटील सहकारी पत्रसंस्थेची कार्यपद्धती

* प्रस्तावना

"सर्वसामान्य माणसांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण यावेत, त्यासाठी त्यांची आर्थिक पत वाढावी या उदात्त भावनेतून, सा. प्रा. जे. पी. देसाई यांनी ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने आपल्या सहकारी पतसंस्थेची स्थापना केली. कर्मवीरांच्या नैतिक व आर्थिक मूल्यांना अप्रत्यक्षही धक्का लागणार नाही याची काळजी घेत संस्थेच्या स्थापनेपासूनच्या आजपर्यंत सर्व संचालक बंधु-भागिनींनी संस्था कार्यरत ठेवली आहे.

"संचालक हा संस्थेचा सेवक असतो." ती मालक नसतो." हा राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींचा विचार सर्व संचालक आणि सेवकवर्गाने शिरोधार्य मानल्यामुळेच आपल्या संस्थेने गुणवत्ता वाढवली, असून ती टिकवण्यासाठी संचालकमंडळाचे प्रयत्न सातत्याने सुरू आहेत. गेल्या शंभर वर्षांतिल जगाच्या पाठीवरील सर्व श्रेष्ठ माणूस म्हणून ज्या महात्मा गांधीजींची सर्व जगाला ओळख आहे. त्या राष्ट्रपुत्राचा एक विचार याठिकाणी मांडला पाहिजे तो असे म्हणाले होते, "कोणत्याही संस्थेची आर्थिक उलाढाल किती आहे आणि त्या संस्थेच्या बाबता किती आहेत. यावर त्या संस्थेची गुणवत्ता आणि मोठेपणा अवलंबून नसते. तर त्या संस्थेतील संचालकमंडळ, सेवकवर्ग आणि त्या संस्थेतील सभासदांचे चारित्र्य किती उंच आहे त्यावर अवलंबून असते.

चारित्र्य हा कोणत्याही संस्थेचा कणा असला तरी सभोवतालची परिस्थिती आणि अचानक येणारी नैसर्गिक संकटे, कोणत्याही संस्थेला धक्का देतात, संस्था हलकावतात, प्रसंगी कोसळतातही कोरोना महामारीनी सर्व जग हलवून टाकले आहे. जगाची सर्व अर्थव्यवस्थाच धोक्यात आली आहे. मानवी मूल्यांचा ढस होत असल्याचे दिसते. हातावर पाट भरणार, लहानमोठे

व्यावसायिकही आर्थिक अडचणीत आले. शासनाने या सर्वांना स्थावरपयासाठी वेगवेगळ्या क्षेत्रात विविध कायदे केले. पतसंस्था आणि बँकिंग क्षेत्रात शकबाकी दरांना शकबाकी भरण्यासाठी बरा न्हिन्यांची सुदतवाढ दिली आहे. या संस्थेची ही या कायद्याची काटेकोर अंमलबजावणी केली. अनेकांना यामुळे दिलासा मिळाला.

* पतसंस्थेचे नाव व पत्ता :-

संस्थेचे नाव. कर्मवीर भाऊराव पाटील. नागरी/ग्रामीण विंगार शोती सहकारी पतसंस्था मर्यादित, हडपसर पुणे-४११०२८ असे आहे. आणि सदर संस्थेची नोंदणी महाराष्ट्र राज्य सहकारी संस्था अधिनियम १९६० नोंदणी क्र. पी एन ए / एच एल अर / अर एम अर / सी अर / ७७१ / ९१-९२ / १९९१ / ०४/११/१९९१ अन्वये आहे. यामुळे उपविधीसह्ये सदर नागरी/ग्रामीण विंगारशोती सहकारी पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचा उल्लेख 'संस्था' म्हणून करण्यात येईल.

* नोंदणीकृत कार्यालय :-

संस्थेचे मुख्य व नोंदणीकृत कार्यालय सी. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठठलनगर हडपसर पुणे-४११०२८ या पत्त्यावर आहे.

* पतसंस्थेची स्थापना :-

कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेची स्थापना ०४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी मा. प्रा. जी. पी. देसाई यांनी १३ सहकारी बंधालकांच्या सहभागाने स्थापना करण्यात आली.

-: कर्मवीर भाऊराव पाटील :-

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म कोल्हापूरातील कुंभोज गावी 22 सप्टेंबर 1887 रोजी झाला. ऐतवडे बुद्रुक येथील पाटील घराण्यात त्यांनी जन्म घेतला होता. पाटील घराणं हे धार्मिक प्रवृत्तीचं तसेच सुसंस्कृत म्हणून ओळखलं जायचं त्यांच्या दोन पूर्वजांनी दिगंबर जैन मुनी बनव्याच। निर्णय घेतला होता.

भाऊराव पाटील यांची राहणी अत्यंत साधी होती. खादीचं साधं धोतर आणि नेहरू शर्ट असा पोशाख ते नेहमी करायचे सुरुवातीच्या काळात खांद्यावर घोंगडी घालत. नंतर घोंगडी गेली आणि हाती काठी आली. भाऊरावांचं प्राथमिक शिक्षण त्यांच्या आजोळी म्हणजेच कुंभोज येथे झालं. वडिलांची कामानिमित्त सातत्याने बदली होत असल्यामुळे पुढील शिक्षण घेण्यात त्यांना अनेक अडचणी आल्या.

विद्यार्थी असल्यापावूनच ते अन्याय आणि विषमता यांच्याविरोधात दंड खोपटून उभे राहत. विरा येथे एके ठिकाणी अस्पृश्यतेच्या अनिष्ट प्रथेवून दलित समाजातील लोकांना पाणी भरव्यास सनाई होती. हा अन्याय सहन न होऊन भाऊरावांनी तेथील बहार सोडून टाकला. 1902 ते 1909 परम्यान भाऊराव शिक्षणासाठी कोल्हापूराला होते. तेथे ते जैन बॉर्डिंगमध्ये राहून माध्यमिक शिक्षण घेऊ लागले.

भाऊराव पाटील हे महात्मा फुले यांना आपला आवडी मानत असत. त्यांनी अत्यशोद्यक समाजाच्या चळवळीत सक्रिय सहभाग नोंदवला. आपल्या वक्तृत्वगुणांमुळे त्यांनी सर्वांचं लक्ष वेधून घेतलं. त्यावेळी समाजप्रबोधिनीच्या जवळपास सर्वच कार्यक्रमांमध्ये भाऊरावांनी सहभाग घेतला. अस्पृश्यते, विकृष्ट बंड, वर्णव्यवस्था, जातीव्यवस्था, अंधश्रद्धा, कामगारांचा

छळ आणि आर्थिक विणमता या विषयांवर ले अत्यंत आक्रमकपणे बोलायचे. यादरम्यान कराड तालुक्यातील काले याठिकाणी आलेल्या सत्यबोधक समाजाच्या परिषदेत भाऊराव पाटील यांनी बहुजनांच्या शिक्षणासाठी शैक्षणिक संस्था स्थापन करण्यासंबंधीचा ठराव मंजूर करून घेतला. त्यानुसार ५ ऑक्टोबर १९१९ रोजी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना झाली. काले याठिकाणी संस्थेमार्फत एक वसतीगृह, एक प्राथमिक शाळा तसेच एक रात्रशाळा काढून शैक्षणिक कार्याची सुरुवात करण्यात आली.

१९२५ साली रयत शिक्षण संस्थेचा काले येथून सालारा बाहेराले स्थलांतर करण्यात आले. याठिकाणी सर्व जाती-धर्माच्या विद्यार्थ्यांसाठी एक मिश्र वसतीगृह सुरु करण्यात आले. याठिकाणी सर्व जाती धर्माची मुले एकत्र जेवतात, काम करून एकत्रित शिक्षण घेतात हे पाहून गांधीजींनी त्यांचे कौतुक केले. १९२७ मध्ये या वसतीगृहाचे महात्मा गांधी यांच्या हस्ते 'श्री छत्रपती शाहू महाराज बोर्डिंग हाऊस' असे नामकरण करण्यात आले.

दलित आणि उपेक्षितांसाठी त्यांनी अशी अनेक वसतीगृहे उघडली. सध्या रयत शिक्षण संस्थेमार्फत शांभरच्या आसपास अशी वसतीगृहे चालवली जात आहेत. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या या योगदानामुळे त्यांना वेळोवेळी विविध पुरस्कारांनी गौरविण्यात आले आहे. १९५९ साली राष्ट्रपतींच्या हस्ते त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देण्यात आला. तर पुणे विद्यापीठानेही डी. लिट पदवी देऊन त्यांचा सन्मान केला. आपल्या कार्यामुळे जनतेकडून त्यांना कर्मवीर उपाधी मिळाली. सततच काम, प्रवाळामुळे भाऊराव यांची प्रकृती नंतर खालवली. पुढे १९५९ मध्ये पुण्याच्या समूह रुग्णालयात त्यांनी अखेरचा श्वास घेतला.

* पतसंस्थेसंबंधी व्याख्या :-

- 1) 'कायदा' म्हणजे महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 व त्यामध्ये वेळोवेळी होणाऱ्या दुरुस्ती होय.
- 2) 'नियम' म्हणजे महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 च्या अनुषंगाने तयार करण्यात आलेले महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 व त्यामध्ये वेळोवेळी होणाऱ्या दुरुस्ती होय.
- 3) 'निबंधक' म्हणजे महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 च्या तरतूदीनुसार नेमण्यात आलेला सहकारी संस्थांचा निबंधक ही व्यक्ती होय.
- 4) 'उपविधी' म्हणजे संस्थेचे सध्या अस्तित्वात असलेले व कायदानुसार नोंदणी करण्यात आलेले उपविधी व त्यामध्ये वेळोवेळी होणाऱ्या दुरुस्ती होय.
- 5) बोर्ड म्हणजे संस्थेचे संचालक मंडळ होय.
- 6) सर्व साधारण सभा म्हणजे उपविधीतील तरतूदीनुसार सर्व सभासदांची वार्षिक सर्वसाधारण सभा. यामध्ये विरोध सर्वसाधारण सभेचा समावेश होईल.
- 7) मुख्य कार्यकारी अधिकारी म्हणजे संस्थेतील सर्वोच्च प्रशासकीय अधिकारी होय. सदर अधिकाऱ्यास सचिव, व्यवस्थापक / सव्यवस्थापक / महाव्यवस्थापक / कार्यकारी संचालक नावाने संबोधले तरी त्यास मुख्य कार्यकारी अधिकारी असेच समजण्यात यावे.
- 8) पदाधिकारी म्हणजे संचालक मंडळाने निवडलेले अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, खजिनदार, कार्यरत संचालक इ. नेमणूक करण्यात आलेले जिची नियुक्ती महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 व त्याखालील नियमांतर्गत संस्थेचा व्यवसाय चालविण्यासाठी आदेश / मंजूरी देणारी व्यक्ती

- 9) सर्वसाधारण सभासद म्हणजे संस्थेच्या नोंदणीसाठी करण्यात आलेल्या अर्जात सहभागी होणारी व्यक्ती अथवा नोंदणीनंतर कायदा, नियम व उपाविधीनुसार ज्याचे सभासदत्व स्वीकारण्यात आलेले आहे अशी व्यक्ती
- 10) सहकारी संस्था म्हणजे महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियमान्वये नोंदणी करण्यात आलेली संस्था.

* कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था :-

* उद्देश

संस्थेचा मुख्य उद्देश ठेवीदारांचे हित जपणे ही उच्च स्तरावरील सभासदांसह सामाजिक व आर्थिक प्रगती साधणे व सदर प्रगती सहकाराच्या तत्वांनुसार स्वतःसाठी व एकमेकांसाठी एकमेकांच्या मदतीद्वारे साधणे होय.

- 1) सभासदांच्या काटकसर, स्वावलंबन व सहकार्याची भावना वृद्धिंगत करणे.
- 2) सभासदांकडून ठेवी स्वीकारणे, त्यांचा विनियोग करणे देणे अथवा गुंतवणूक करणे.
- 3) कर्जाची उभारणी करणे.
- 4) सुरक्षित लिजोरी घर (सेफ डिपॉझीट प्लॉट) व सेवा उपलब्ध करणे देणे.
- 5) सुरक्षित पत्रे व रोख बकसांची देवाणघेवाण करणे, पाठविलेले
- 6) बचत गट स्थापन करणे, त्यांना अर्थसहाय्य करणे, उद्योग व्यवसायासाठी मार्गदर्शन करणे, तसेच शासकीय किंवा निमशासकीय किंवा अन्य कोणत्याही पित्त संस्थेकडून निधी उपलब्ध करणे.
- 7) अस्कार खाले यांच्या पूर्व परवानगीने इतर कोणत्याही सहकारी

संस्थेचा कारभार पूर्णपणे अथवा अंशतः ताब्यात घेणे अथवा व्यवस्थापन करण्यासाठी घेणे.

- 8) असासदांची आर्थिक परिस्थिती सुधारण्यासाठी विविध योजना ककन कर्जपुरवठा करणे.
- 9) लघु व कुटीर उद्योगांदांना अर्थ पुरवठा व तंत्रज्ञान उपलब्ध करणे. स्वयंरोजगारी उद्योजकांना स्वतःचा उद्योगांदा उभा करण्यास मदत करणे.
- 10) राज्य सरकारने बुचविल्यानुसार इतर कोणत्याही स्वरूपाचा व्यवसाय जी सहकारी संस्था कायदेशीरपणे कक शकतात, असा व्यवसाय करणे.

* निधी :-

खालील साधनांनी निधी उभारता येतील

- 1) भाग मांडवल
- 2) निधी
- 3) वर्गाणी
- 4) ठेकी
- 5) कर्ज
- 6) देणग्या, अनुदान व आर्थिक सहाय्य
- 7) पुनर्वित्त
- 8) मा. निबंधक यांचे परवानगीने वेळीवेळी उपलब्ध होणारी इतर साधने.

* ठेवी व कर्ज उभारण्याची मर्यादा :-

कोणत्याही आर्थिक वर्षात बहिरील कर्ज व ठेवीच्या रुपान उभारल्या जाणाऱ्या निधीची मर्यादा प्रचलित महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम व नियमातील तरतूदीस अनुसरण राहिल.

* बाहेरील कर्ज उभारण्याची मर्यादा :-

* पतसंस्थेला अन्य कोणत्याही मान्यता प्राप्त वित्तीय संस्थेकडून कर्ज उभारण्याची मर्यादा खालीलप्रमाणे :-

अ) पतसंस्थेला अन्य मान्यता प्राप्त वित्तीय संस्थाकडून त्यांचेकडे असलेल्या निर्धारित श्रेष्ठ तरलता व वैधानिक तरलते व्यतिरीक्त असणाऱ्या अतिरिक्त गुंतवणूकीच्या ताब्यावर कर्ज मर्यादा पुढीलप्रमाणे :-

i) सांगील बसलेली तीन वर्षे वैधानिक लेखापरिक्षण 'अ' किंवा 'ब' वर्ग असल्यास स्वनिधीच्या चारपट मर्यादा राहिल.

ii) इतर संस्थांसाठी स्वनिधीच्या दुप्पट एवढी बाहेरील कर्ज उभारण्याची मर्यादा राहिल.

ब) दैनिक बचत प्रतिनिधी (विगमी एजंट)

विगमी एजंट यांच्यासाठी ठीक करव्यात आलेल्या ठेवी, कर्ज संदर्भात कमिशन 2.5% पेक्षा जास्त असता कामा नये.

* सभासदत्व :-

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 कलम 22 मधील तरतूदीस अधिन राहून कोणत्याही सभासद होण्यास पात्र व्यक्तीस सभासद ठरवून घेतले जाईल.

* क्रियाशील सभासद :-

क्रियाशील सभासद म्हणजे अशी जी/जी सभासद व्यक्ती जी सांगील अलग पाच वर्षांपैकी किमान एका सर्वसाधारण सभेस उपस्थित असेल किंवा ज्या सभासद व्यक्तीची अनुपस्थितीत वार्षिक सर्वसाधारण सभेने क्षमापित केली आहे आणि तिच्या संस्थेने उपविधीमध्ये ठरविलेल्या निकषांनुसार संस्थेच्या व्यक्तींमध्ये रोट सहभाग असेल अशी व्यक्ती. उभा सभेसदांस संस्थेच्या संचालक मंडळाच्या निवडणुकीमध्ये मतदान करता येईल.

* सहयोगी सभासदत्व

- 1) संस्थेचे भाग एकापेक्षा जास्त व्यक्तींच्या नावे घेता येतील.
- 2) सहयोगी भागधारकांचे बाबतीत कोणती एकाच्या मृत्यूनंतर त्यात असलेल्या व्यक्ती सहयोगी / सर्वसाधारण भागधारक म्हणून गणल्या जातात.
- 3) सहयोगी भागधारक संबंधित भागाबाबतच्या देव्यास संयुक्तपणे विभक्त रित्या जबाबदार राहतील.
- 4) सहयोगी भागधारक संबंधित भाग दाखवल्यावर ज्याचे प्रथम नाव लिहील असेल त्यालाच क्रियाशील सभासदांचे सर्व निकष पूर्तलेनंतर संबंधित सर्व हक्क प्राप्त होतील अशा त्याचे सर्वसाधारण सभासदांचे हक्क अबाधित राहतील.
- 5) ज्या वेळेस संस्थेचा भाग एकापेक्षा जास्त व्यक्तींनी धारण धारण केलेला असेल त्या वेळेस ज्या व्यक्तीचे नाव प्रथम असेल, त्या व्यक्तीस मतदानाचे अधिकार प्राप्त होतील. पण त्या व्यक्तीच्या गैरहजेरीत ज्या व्यक्तीचे नाव नंतर असेल त्या व्यक्तीस हक्क मतदानाचे हक्क असतील.

* नाममात्र समामद :-

- 1) महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 व नियम 1961 मधील तरतूदीस अधिन राहून कोणत्याही व्यक्तीस त्यास विहित नमुन्यात अर्ज व विनापरतीची प्रवेश फी रु. 10/- भरल्यानंतर, जी संस्थेच्या कार्यक्षेत्रासह्ये कार्यरत अथवा वास्तव्यास आहे. उच्च। व्यक्तीस नाममात्र समामद करून घेता येईल व त्यास संचालक मंडळ समेत मान्यता द्यावी लागेल खालील नमूद केलेले अधिकार नाममात्र समामदांना प्राप्त होणार नाहीत:
  - 1) मोगमांडवल घेणे.
  - 2) शेअर सर्टिफिकेट मिळणे.
  - 3) लेखापरिक्षण झालेली आर्थिक पत्रके व वार्षिक अहवाल मिळणे
  - 4) वार्षिक सर्वसाधारण सभा व विशेष सर्वसाधारण सभांना हजर राहणे, भाग घेणे, मतदान घेणे.
  - 5) लाभांश मिळणे.
  - 6) संचालक मंडळाच्या निवडणुकीस उभे राहणे व मतदान करणे.
  - 7) क्रियशील समामदत्व मिळणे / सर्वसाधारण समामदत्व मिळणे.

* समामदांची जबाबदारी :-

समामदांनी घेतलेल्या भागांच्या बकमीतकीस त्यांची जबाबदारी राहिल. सगळी समामदांची जबाबदारी ज्यावेळी त्यांचे समामदत्व रद्द झाले, त्यावेळे पासून दोन वर्षांपर्यंत राहिल, तसेच मरत समामदांचे मालमत्तेवर त्यांच्या जबाबदारी पोटी मरत दिनांकापासून दोन वर्षांपर्यंत बांधा राहिल.

* समासदांची ओळख

संस्थेबरोबर होणाऱ्या सर्व व्यवहारांच्या बाबतील समासदांची ओळख असणे आवश्यक आहे. सदर ओळखीसाठी सर्व समासदांनी सहकार खात्याने लागू केलेल्या आपला वाटक जागा (के.घाय.सी) या मार्गदर्शक नत्वांची पूर्तता करणे आवश्यक आहे. समासदांची ओळख संस्थेमधील अधिकारी किंवा अधिकृत अधिकारी करतील. ओळखपत्र म्हणजे शासनाने वेळोवेळी जारी केलेले ओळखपत्र किंवा संस्थेने समासदास मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी सादनांकित करून दिलेले ओळखपत्र वाच्य धरणेच येईल.

* संचालक मंडळ निवडणुकीसाठी मतदानाचा हक्क

- 1) फक्त क्रियाशील समासदांना त्यांचे भागांची संख्या कित्तीही असली तरी एकच मत देण्याचा हक्क राहिल.
- 2) व्यक्तीगत समासदांनी स्वतः उपस्थित राहून मतदान करणे आवश्यक आहे (संस्था / कंपनी / विश्वस्त संस्था / अन्य कोणत्याही कायद्याद्वारे स्थापित झालेल्या संस्था यांपैकी जे समासद असतील त्यांना मतदानसाठी भागीदार, संचालक अथवा पदाधिकारी यांची प्रतिनिधी म्हणून नेमणूक करता येईल.
- 3) जे क्रियाशील समासद एकबाकीदार असतील तसेच महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम कलम २४ ची पूर्तता करील नसल्यास असे समासद मतदान करण्यास अपात्र राहतील.
- 4) क्रियाशील समासदांनी मतदानाचा हक्क जबाबदारीपूर्वी संस्थेमधील क्रियाशील समासद क्वहीव्याकरीता आवश्यक असलेली पूर्तता संस्थेच्या उपविधिप्रमाणे करणे आवश्यक राहिल.

* सभासदत्वाचा राजीनामा देणे

- 1) सभासद आपल्या सभासदत्वाचा राजीनामा ठेवून स्वतःचे भाग मांडवल संचालक मंडळाचे सामतीने परत घेऊ व्हावे. परंतु तसे करण्यापूर्वी त्यांचेकडे कर्ज व जामिनकीपोटी येणे असलेल्या सर्व व्यक्तींची परतफेड झाली असली पाहिजे. तसेच सभासदत्वाचा राजीनामा देताना किमान एक वर्षांचा कालावधी झालेला असावा व त्यासाठीची सूचना किमान एक महिना अगोदर देणे आवश्यक आहे. कोणत्याही सहकारी वर्गात उभ्या तऱ्हेने परत करण्यात आलेले भाग मांडवल त्यापूर्वीच्या दिनांक 31 मार्च रोजी असलेल्या वसूल भाग मांडवलाचे 10%. पेढ्या जास्त असणार नाही अशा परत करण्यात येणाऱ्या भाग मांडवलाची किंमत त्या अगोदरच्या वर्गात सूच्यांकनानुसार राहिल.
- 2) ज्या सभासदांनी राजीनामा देऊन भाग मांडवल काढून घेतले आहे. अशा सभासदांना राजीनामा दिल्यापासून किमान एक वर्षांपर्यंत परत संस्थेचे सभासदत्व मिळण्यास परवानगी दिली जाणार नाही.

* सभासदत्व संपुष्टात येणे:-

पुढील बाबतीत सभासदत्व संपुष्टात येईल.

- अ) व्यक्तीगत सभासदाचा मृत्यू झाल्यास किंवा भागीदारी संस्था, भागीदारी संस्था, कंपनी व इतरांच्या बाबतीत विसर्जन अथवा दिवाळखोरी झाल्यास.
- ब) नादारी जाहीर झाल्यास अथवा कायदेशीर तरतूदीने सभासद राहण्यास लायक न ठरल्यास.
- क) संस्थेच्या पूर्व परवानगीने सर्व भागांचे हस्तांतर दुसऱ्या सभासदाच्या नावावर हस्तांतरीत केल्यास (सदर नियम हा ज्या संस्थांचे नक्तेमूल्य आहेत) नाही. अशाच संस्थांना लागू होईल)

- 3) राजीनामा दिल्याने किंवा समासदत्व कमी करण्याची मागणी मान्य असल्यास.
- 4) समासदत्त कायदा व नियमानुसार काढून टाकल्यास.
- 5) संस्थेच्या प्रचलित उपविधीतील तरतूदीनुसार समासदत्तासंबंधीची किमान पात्रता द्याव्यात करित असल्यास.

* समासदत्ताची अपात्रता :-

कोणतेही व्यक्ती खालील कारणास्तव संस्थेची समासद होण्यास अपात्र राहिल.

- 1) दिवाळखोर असल्यास
- 2) फौजदारी गुन्ह्यांमध्ये शिक्षा झाली असल्यास
- 3) संस्था करित असलेला व्यवसाय करत असल्यास.
- 4) कायमचे वेड लागल्यास

* समासदास काढून टाकणे

महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 व नियम 1961 मधील प्रचलित तरतूदीस अधिन राहून कोणत्याही समासदास खालील कारणास्तव काढून टाकता येईल.

- 1) त्याने जाणून बुजून संस्थेस फसविले असल्यास.
- 2) तो दिवाळखोर किंवा कायद्याने अपात्र असल्यास.
- 3) त्याने संस्थेच्या हितास व हितसंबंधास तसेच संस्थेच्या प्रतिष्ठेस बाधा आणणारे कृत्य केले्यास.
- 4) जर त्याने महाराष्ट्र सहकारी संस्था नियम 1961 च्या नियम 45 मधील तरतूदीच्या विकट वृत्तन केले्यास.
- 5) महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 व नियम 1961 च्या कलम 26 मधील तरतूदीनुसार.

* सभामंडळाचा मृत्यू :-

सभामंडळाचा मृत्यूनंतर त्या सभामंडळाच्या भागांची रक्कम नेमलेल्या वारसास दिली पाहिजे. वारस नेमले नसेल तर संचालक मंडळाने जो त्याचा कायदेशीर वारस आहे अथवा जो मृत्यू पावलेल्या सभामंडळाचा कायदेशीर प्रतिनिधी आहे. अशी खात्री असेल त्यास संस्था रक्कम देईल. अबावेळी संचालक मंडळाने ठरविलेल्या अटीनुसार योग्य ती 'इंडोमिटी बॉन्ड' द्यावा लागेल.

* सर्व साधारण सभा :-

- 1) सर्व साधारण सभेमध्ये उपस्थित राहण्यासाठी सर्व साधारण सभामंड आणि क्रियाशील सभामंड यांचा समावेश असेल.
- 2) कायदा व नियम यांना अधिन राहून संस्थेचे व्यवहाराबाबतचे सर्व अंतिम अधिकार सर्व साधारण सभेकडे राहतील.
- 3) सर्व साधारण सभा दोन प्रकारच्या असतात
  - i) वार्षिक साधारण सभा
  - ii) विशेष साधारण सभा.

* विशेष साधारण सभा :-

संचालक मंडळाने ठेवलेले अन्य कोणतेही विषय, संस्थेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी संचालक मंडळाच्या अधिना अनुसार केवढी अथवा मा.निबंधक यांचेकडील सूचना मिळालेपासून अथवा 900 किंवा एकूण सभामंडांच्या 1/5 यापेक्षा जास्त असेल, त्या सभामंडांच्या सहीने आलेल्या लेखी विनंतीनुसार 30 दिवसांमध्ये विशेष साधारण सभा बोलवतात. विशेष साधारण सभेमध्ये फक्त सूचनेमध्ये दिलेल्या विषयांवर विचार केला जातो.

* सभेची सूचना :-

- 1) वार्षिक साधारण सभा 14 दिवस अगोदर लेखी स्वरूपात सर्व सभासदांना सूचना देऊन बोलावली जाते.
- 2) विशेष सर्वसाधारण सभा 7 दिवस अगोदर लेखी स्वरूपात सर्व सभासदांना सूचना देऊन बोलावली जाते.
- 3) साधारण सभेची सूचनेमध्ये सभेची जागा, तारीख व वेळ यांचा स्पष्ट उल्लेख असला पाहिजे. तसेच सूचनेमध्ये गणपूर्ती अन्वये तहकूब झालेल्या सभेची तारीख, जागा व वेळ यांचाही उल्लेख असला पाहिजे.
- 4) कोणत्याही साधारण सभेची सूचना मिळाली नाही, हे सभा तहकूब करण्यासाठी अथवा पुढे ढकल्याव्यासाठी पुरेसे कारण ठरवत नाही.
- 5) साधारण सभेची सूचना मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांचे स्वाक्षरी ने दिली जाईल.

* सभेचे अध्यक्ष व ठराव :-

- 1) संचालक मंडळाचे अध्यक्ष साधारण सभेचे अध्यक्ष असतील. त्यांचे गैरहजेरीमध्ये उपाध्यक्ष आणि दोघांचेही गैरहजेरीत हजर असलेले व मतदानाचा हक्क असलेले सभासदांपैकी एकाची निवड सभेच्या अध्यक्ष पदासाठी करण्यात येईल.
- 2) ज्याबाबत विशेष तरतूदी कायदा, नियम व उपविधी असून तसे विषय वगळता इतर बाबतीत ठराव मताधिक्यानं संजूर करण्यात येईल.

* संचालक मंडळ :-

संचालक मंडळ निवडून आलेल्या ११ सदस्यांचे असते. त्यांचा तपशील खालीलप्रमाणे

1.	संस्थेच्या क्रियाशील सभासदांकडून निवडलेले	-	8
2.	अनुसूचित जाती/जमाती सभासदांसाठी	-	1
3.	महिलांसाठी (राखीव)	-	2
4.	इतर मागास प्रवर्ग (राखीव)	-	1
5.	भटक्या विमुक्त जाती/जमाती	-	1
	एकूण		13
6.	सहकार तंत्र संचालक	-	2
7.	कार्यलक्षी संचालक (मुख्य कार्यकारी अधिकारी	-	1

संचालक मंडळाच्या संस्थेच्या मुख्य कार्यकारी अधिकार्यास कार्यलक्षी संचालक म्हणून नियुक्त केले जाते.

कायदा व नियम यातील तरतूदीनुसार संचालक मंडळाची बैठक जागा भरण्यात येईल.

* अध्यक्ष व उपाध्यक्ष :-

- संचालक मंडळ निवडणीनंतर संस्थेच्या संचालक मंडळाची पहिली सभा निवडणूक निकालानंतर 15 दिवसांच्या आत घेतली जाते.
- अध्यक्ष/उपाध्यक्ष निवडीसाठी संचालक मंडळाच्या सभेचे कामकाज निवडणूक प्राधिकरण किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेले अधिकार्यांच्या अध्यक्षतेखाली होई.
- संचालक मंडळाचे सर्व सभांचे अध्यक्षपद अध्यक्ष भूषवताने अध्यक्षताच्या वैरहजेरीत सभांचे उपाध्यक्षपद उपाध्यक्ष भूषवताने
- अध्यक्ष व उपाध्यक्ष यांचा कालावधी संचालक मंडळाच्या

कालावधी एकदा राहलो.

* मंचालक निवडणूक अपात्रता :-

- 1) समासदाने खालील अटी पूर्ण केल्याशिवाय त्यास मंचालक पदासाठीची निवडणूक लढविण्यास पात्र ठरविले जात नाही.
- 2) मंचालक पद मंडळाची निवडणूक प्राथमिक मतदार यादीमध्ये मतदार म्हणून नाव नमविष्ट असणे आवश्यक आहे.
- 3) राष्ट्रकार कायदा / नियम / उपविधीनुसार अपात्रता धारण केली नसली पाहिजे.

* मंचालक मंडळाच्या उपसमित्या :-

कार्येला जास्तीत जास्त पाच उपसमित्या स्थापन करता येतात. त्यापैकी 'लेखापरिक्षण समिती' आणि 'कर्म वसूली समिती' या दोन उपसमित्या अनिर्णय असतात. प्रत्येक उपसमितीची सदस्य संख्या पाच पेक्षा अधिक असणार नाही तसेच प्रत्येक समितीचे तज्ज्ञ समिती व्यतिरीक्त अध्यक्ष व उपाध्यक्ष हे कार्येच विद्यमान अध्यक्ष व उपाध्यक्ष राहतील. समिती सदस्या व्यतिरीक्त अध्यक्ष व उपाध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी हे प्रत्येक समितीचे पदसिद्ध राहिले आहेत. सर्व उपसमित्यांचे प्रतिष्ठापन नजिकचे मंचालक मंडळ बांधून माध्यता घेणे आवश्यक राहते.

* गुंतवणूक

i) वैधानिक गुंतवणूक :-

i) रोख तरलता प्रमाण (C.R.R.)

पतसंस्था अथवा इतर वाखीब रक्कम म्हणून प्रत्येक सांगील तिसाही अखेरच्या एकूण ठेवीच्या एक टक्क्यापेक्षा कमी नसलेल इतकी रक्कम लागतचे प्रत्येक तिसाहीसाठी दैनंदिन पद्धतीवर रोख तरलता प्रमाण / कॅर) रिझर्व रेशो (C.R.R.) असू म्हणतात.

ii) वैधानिक तरलता निधी (S.L.R.)

पतसंस्था अथवा इतर वैधानिक तरलता निधी म्हणून प्रत्येक सांगील तिसाही अखेरच्या एकूण ठेवीच्या 20% पेक्षा कमी नसलेल इतकी रक्कम लागतचे तिसाहीसाठी दैनंदिन पद्धतीवर ठेवणे आवश्यक राहते.

iii) इतर गुंतवणूक :-

परील रोख प्रमाण व वैधानिक तरलता निधी या पात्र गुंतवणूकी व्यतिरीक्त अतिरिक्त रक्कम गुंतवताना अदर गुंतवणूक करण्याचे दिवशी सांगील लागीवार तीन वर्षांत 'अ' वर्ग मिलालेली तसेच रिझर्व बँकेचे ग्रेडेशन 'ए' असलेले राज्य सहकारी किंवा जिल्हा सहक महयवती बँक तसेच राज्य शासनाने, नियमांदर दिलेल्या सर्वसाधारण किंवा विशेष आदेशांदर परवानगी दिलेल्या कोणत्याही प्रकारामध्ये गुंतवता येईल. अतिरिक्त गुंतवणूक करताना राज्य जिल्हा सहकारी बँक वगळता अन्य मान्यतापात्र कोणत्याही एका ठिकाणी ती करावयाची असल्यास ती पतसंस्थेच्या लागतचे वर्गाअखेरिल एकूण ठेवीच्या 5% पेक्षा जास्त असणार नाही.

* कर्म व्यवहार :-

सदर उपविधी स्विकृती आल्यापासून नागरी / ग्रामीण बिगर शेती सहकारी पतसंस्थासाठी कर्म विषयक व कर्म प्रकार निहाय कमाल कर्म मर्यादा खालीलप्रमाणे :-

परिशिष्ट - क - 1

नोंदणी आल्यापासून नागरी / ग्रामीण बिगर शेती सहकारी पतसंस्थासाठी कर्म विषयक, प्रकार निहाय कमाल कर्म मर्यादा खालीलप्रमाणे :-

- नागरी / ग्रामीण बिगरशेती सहकारी पतसंस्थेच्या संचालक मंडळ त्यांच्याशी संबंधित संस्था (कन्सर्नस), त्याचे कुटुंबिय किंवा त्यांच्या संबंधित संस्था याना दिलेली एकूण केवळ तारणी कर्म पतसंस्थेच्या एकूण कर्म रकमेच्या 5% पेक्षा जास्त होता कामा नये.
- महत्तम कर्म मर्यादा म्हणजे कॅश क्रेडिट कर्म मंजूर असल्यास त्याची मंजूर मर्यादा व उर्वरित कर्जाबाबतची (सोन तारणा / एनएससी / एनआयसी तारणा ही कर्म वगळून) येणे बाकी अशी एकत्रित कर्म रक्कम होय.

1) कर्ज प्रकारानुसार कमाल कर्ज मर्यादा:-

1) विनातारणी जामीनकी:-

कोणत्याही दिवशी संस्थेची एकूण विनातारणी / जामीनकी कर्ज ही संस्थेची एकूण कर्जाच्या 15% पेक्षा जास्त असणार नाही.

2) गृह बांधणी कर्ज:-

कोणत्याही दिवशी संस्थेची एकूण गृह बांधणी कर्जे ही संस्थेच्या एकूण कर्जाच्या 15% पेक्षा जास्त असणार नाही.

3) व्यावसायिक कर्जे:-

कोणत्याही दिवशी एकूण व्यावसायिक कर्जे ही संस्थेच्या एकूण कर्जाच्या 20% पेक्षा जास्त असणार नाही.

4) मालतारण कर्जे:-

कोणत्याही दिवशी संस्थेची एकूण मालतारण सुदत कर्जे ही संस्थेच्या एकूण कर्जाच्या 10% पेक्षा जास्त असणार नाही.

5) वाहन तारण कर्जे:-

कोणत्याही दिवशी संस्थेची एकूण नवीन व जुन्या वाहन तारणावरील एकत्रित रक्कम ही संस्थेच्या एकूण कर्जाच्या 15% पेक्षा जास्त असणार नाही.

6) क्रेडिट कर्ज :-

कागल्याही दिवशी संस्थेची एकूण कॅश क्रेडिट कर्जे ही संस्थेच्या एकूण कर्जाच्या 15% पेक्षा जास्त असतात नाही.

7) सोने तारण, मुदत ठेव, एन आय.सी कर्जे :-

प्रत्येक संस्था वरील मर्यादिते आधारे 1 ऑक्टोबर ते 30 सप्टेंबर या कालावधीसाठी प्रतिवर्षीचे कर्ज घोरण संस्थेच्या व्यवसाय गणनेनुसार निश्चित करते व अशा कर्ज घोरणाला संचालक मंडळाच्या शिफारसीनुसार वार्षिक सर्वसाधारण सभेत नोंद घेण्यात येते. संस्था प्रतिवर्षी वैधानिक लेखापरिक्षकांकडून स्वनिधी प्रमाणित ककन खंड घेत व अशा प्रमाणित ककन घेतलेल्या स्वनिधीच्या आधारावरच वरील विहित मर्यादानुसार कर्ज देता येते.

* कर्जाची मुदत :-

संस्थेच्या कर्ज फेडीसाठी अल्प मुदत 15 महिने पर्यंत, मध्यम मुदत 16 महिने ते 60 महिने, दीर्घ मुदत कर्ज 61 महिने ते 180 महिने अशी असते. (कर्जाविहाय महत्तम मुदती संबंधित कर्जाप्रकारांमध्ये निश्चित केलेल्या आहेत.)

कर्जदार व जामिनदार पात्रता :-

समासद कर्जदाराने दोन सहस्र सहस्रासद कर्जासाठी जामिनदार म्हणून देणे आवश्यक आहे. व असे जामिनदार हे त्या कर्जदाराच्या कुटुंबातील अगर एकाच कुटुंबातील अव्यता कामा नयेत. तसेच जामिनदारीची चालवारी नाही.

अ) कर्ज मागणी करणारा समासद अगर जामिनदार हे कोणत्याही अव्य कर्जास, कर्जदार, जामिनदार अथवा मान्यतादार या नात्याने शकबाकीदार असता कामा नये.

ब) जामिनदार मान्य करणे, नकारणे, बदलून घेणे, जादा मागणे यांच्या व्युत्पन्न अधिकार संचालक मंडळाला राहिले.

ग) जो समासदास जास्तीत जास्त दोन सहस्रासदांना कर्जासाठी जामिनदार होता येईल.

घ) प्रत्येक कर्जदार / जामिनदार यांची के.वा.य.सी पूर्तता होणे आवश्यक राहिले.

* भविष्य निर्वाह निधी

कायदा 1952 नुसार संस्था भविष्य निर्वाह निधीसाठी कर्मचाऱ्यांच्या पगारातून जाणारा भविष्य निर्वाह निधी इतकीच रक्कम संग्रहित करणे हिस्सा म्हणून कर्मचाऱ्यांच्या कल्याणासाठी जमा करण्यात येते.

* सेवा नियम / कर्मचारी उत्तरदायित्व

संचालक मंडळ वेळोवेळी सेवांसाठीच्या सेवानियमांमध्ये बदल करत असते. मात्र अंतिम मंजूरीचे अधिकार वार्षिक सर्वसाधारण सभेत राहिले. तसेच कर्मचाऱ्यांसाठी उत्तरदायित्व घेण्या ठरविण्याचे अधिकार संचालक मंडळाला असतात.

कार्यक्षेत्र व शाखा विस्तार :-

नागरी सहकारी पतसंस्थांना स्वायत्तता देणे व कार्यक्षेत्र / शाखा विस्तारासाठी नियोजन कबला रीतेसाठी खालील निकष उदाविष्यात येत आहे.

कार्यक्षेत्रामध्ये वाढ करताना खालीलप्रमाणे टप्प्याटप्प्याने वाढ केली जाते.

1) वॉर्ड / गावस्तरावरून तालुका स्तरावर

2) जिल्हा स्तरावरून सहकार विभागाच्या बचनेतील विभाग स्तरावर

3) विभाग स्तरावरून राज्य स्तरापर्यंत

कार्यक्षेत्र वाढ व शाखा विस्तारासाठी प्रत्येक संस्थेने प्रतिवर्षी डिसेंबर पूर्वी कृती आराखडा सहकार खात्याकडे सादर करणे आवश्यक राहिले.

3) सादर कृती आराखड्यास सहकार खात्याकडून उमार्च पूर्वी संस्थेस निर्णय कळविला जाईल

4) कार्यक्षेत्र व शाखा विस्तार मंजुरीनंतर त्याची वैधता एक वर्षीपर्यंतच राहिले. तसेच एकदा मंजुरी घेऊन शाखा / विस्तार, कार्यक्षेत्रा विस्तार संस्थेने न केल्यास पुढील तीन वर्षांपर्यंत त्यांना पूर्वीची मंजुरी दिलेल्या शाखा / कार्यक्षेत्र विस्तारास पुनः मान्यता मिळत नाही

5) ज्या संस्थेच्या दहापेक्षा कमी शाखा आहे, अशा संस्थेला प्रतिवर्षी जास्तीत जास्त एकच शाखेसाठी मान्यता मिळते. व ज्या संस्थेच्या दहा पेक्षा अधिक शाखा असतील, त्या संस्थेला ज्यावेळी प्रस्ताव सादर केला जाईल, त्यावेळचे लगतचे उमार्च रोजी संस्थेच्या कार्यरत असणाऱ्या शाखांच्या 10% किंवा जास्तीत जास्त पाच यांपैकी किमान संख्येएवढ्या शाखा विस्तार कबला येतो.

कर्मवीर
शुद्धराव पाटील
पत्रसंस्था म.प्र.

DENTAL CLINIC
दातांचा दवाखाना
9322602829 / 9146487071
Dr. Purvi A. Wadi (M.Sc.)
Dental Surgeon
Mumbai, India

Time:
9:30am to 2:00 pm
5:00pm to 9:00 pm
Sunday by appointment

GHADGE MISAL
घाडगे

शिवासाठी मुलपो
पारिने
9322602829

DENTAL CLINIC
दातांचा दवाखाना
9322602829 / 9146487071
Time - 9:30am to 2:00 pm & 5:00pm to 9:00 pm
Sunday by appointment

GHADGE
घाडगे

॥ ॐ ॥
श्री कृपा देडि मेडिकल
ॲन्ड जनरल स्टोअर्स

श्री कृपा देडि
ॲन्ड जनरल स्टोअर्स

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मधर गोखले यांचे चतुर्था

संशोधकाचे नाव : कुमठकर गोखले विशाल

PRN NO : 1182109319 Seat No: 16296

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कृ. कुमोत्कर गौडव विद्यालया / हि
णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
म वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मनिष्ठ शाकुरुत्व चाचिले व तसे संस्था या
यावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
दिर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
र संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
पोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

श्री. आर.पोतदार

HEAD
Department of Economics
Anilasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

गर्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

३:

कि: २५/१२

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. कुमोकर गौरव विद्यालयात प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कुमोकर गौरव विद्यालयात हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : ठाणेर

दिनांक : . 19/05/2022

संशोधक

कुमोकर गौरव विद्या

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व दिर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. प्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित व्हेके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. णि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन त्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली हिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक तेसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी संस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

शोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय च्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन र्ण करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

कुभेकर गौरव विद्यालय

F. Y. B. A (B)

श्रीव्हा. स्मॉल्वहार मॅल्लवदल्लय
इसुअर - पु० - २०

व - गैरव वल्लल कुंठेकर

व - fy BA - A

वषय :- अथववव

वष :- वष - २

Enrollment No :- 20212219786

वष : 2021-22

“कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था इतिहास” चा

★ सस्तापत्रा ★

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 चा वर्षी
मी साठ्यासहस्र मुमर महाविद्यालय मध्ये F.Y.-B.A
चा वर्षामध्ये मी लिखित आहे तरीही अर्थशास्त्रामध्ये
‘कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पत्रसंस्था चा
इतिहास’ चा संबंधी माहिती मिळवण्याचा प्रकल्प
तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही संपादका प्रकल्प कुशांना ‘कर्मवीर
भाऊराव पाटील यांच्या जीवन शैलीचे वर्णन तसेच त्यांच्या
दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी
होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांचा जीवन
शैलीत संघर्षावर मात करून गौरव गरीब विद्यार्थ्यांसाठी
मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले जीवना
मध्ये जेव्हा पुढे जायचे असेल तर वेळ आर्थिक
परिस्थिती योग्य असे विचार त्या कामांबंधी या सर्व
बाबींचा पूर्वापणे योग्य असा समाजाला ‘समाजासही जेवढे
उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

“कुमता आर्थिक” हे त्यांचे छोटे वाक्य
आहे संप्रसंगाने लिखित मुमर करण्यासाठी गौरव
गरीब यांना लिखित सोपेपणाने हेवे म्हणून नवनीत
गोष्टीचा वापर केला.

माझे कृतज्ञतेने त्यांनी ‘कसबा भावि

हॉल फ्लोरिंगत लुग सधे सुडवेकी भाव पंतु
समान खुी तर भाषण खुी हे पवन खानी व
उत म बुडी मजरी खानी जेठ हाका पतंगका
चानू तात वरत तात इत्यादी सुरेकर पापर का
जे पैसा कसल होते हांच्या सुडवेकीय कमी
यथा होकार ठेवू श्या

पत्रसंस्था कार्यसंग्रहात्मक मंडली.

पत्रसंस्था कार्यसंग्रहात्मक मंडली / आगामी विंगट जेव्हा
पत्रसंस्था कर्मचारी पत्रसंस्थाच्या बाबत होकेका निर्णय करते

कामकाज

जेव्हा मंडली जेव्हा पत्रसंस्था / कर्मचारी पत्रसंस्थाची
नेव्हा करणे

② ज्येष्ठ 10 कोटी तेव्हा आगामी पत्रसंस्थेचे पर्यवेक्षण
संचालक ठिकाण उप निष्पन्न करतात

③ माहिती अधिकार अधिनियम - वेबसाइट

④ पत्रसंस्थेच्या कार्य वेबसाइट मंडलीच्या पत्रसंस्थेच्या
उप निष्पन्न 11 सचिवारी क्षेत्रात ज्येष्ठ 1966 महिला तक्रारी.

⑤ लोखवेरिलेला वरवणेच्या अनुषंगाने उप निष्पन्न
कार्यवाही करणे

⑥ मंडली / आगामी विंगट जेव्हा पत्रसंस्था कर्मचारी
पत्रसंस्थाच्या कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी होकेका निर्णय
नेव्हा करणे.

परसंस्थेच्या माहिती हास्तुल्य होण्याचा

हेतू.

सप्टेंबर 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाडी
महागाडी वाढत्या दरम्यान कुरव्यासाठी तसेच कोठे
ज्याचे त्यातसा सुभा कुरव्यासाठी आर्थिक सहायता ची
असते. त्यासाठी लक्ष्या मेळता बँका - पंतसंस्था चा
हेतो.

कोठ्याची प्रकारचे कर्ज इत्यादींचे आल्या
व्यासाठी कोठ्या प्रकारचा व्यवसाय करते त्यावर ती बँका
पंतसंस्था आपणवता कधी मध्ये अर्थ वहाव करते.
कोठ्या वाढत जी सज्ज आपण कर्ज घेतली जा
वाढुमार वाढत त्याज आकारले हा कालावधीत
विपसामष्टी लक्ष्य असते. हाणे भारते

बँक / पंतसंस्था यांचे महत्त्व आपण
वेळीच जीवनात पार महत्त्वाचे आहे कोठ्यात
असा मोठी कर्ज विवाय होत नाही.

मला लक्ष्य करताना खूप प्रकारचे
माहिती घेवणे गरजेचे आहे.

“भाऊ बाबांची माहिती व विषयाचे महत्त्व”

कुर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कुभोज महाबळ येथे झाले. मराठी अक्षर समाज स्थापने भावी शिक्षणसमाज होते. सर्व समाज जगत पर्यंत शिक्षणसमाज कुर्वासांनी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी माहात्म्य व. गरीब मुलांना शिक्षण देणे अथवा कावे कुर्वाण कुम्या व शिक्षण ही योजना सुरू करून मंत्र काम केले. यांचे जातीबाबत झाले यांनी सुरू केलेल्या अक्षरसोपान समाजाचे पुढे महत्त्वाचे अर्थ असून होते. यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात अहसास होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला भाऊराव पाटील हे जन्माले जेव्हा होते मजबूत जलामध्ये इतके असून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजला आपले पाठले. पाटील हे भाऊराव (पद) भाऊबाबांच्या धराब्याला पूर्वाचारस्य सात झाले होते. यांचे व्यक्तिमत्त्व जातीभेदाचा पलीकडे होते महात्मा झाले यांच्या अक्षरसोपान विद्याबांचा प्रभाव भाऊराव पाटील होते. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्याबांचे पंधुता व सामना अजोती यासही कुर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समाज अक्षर विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला रयत शिक्षण जाती-धर्माचे विद्यार्थी मुक्त प्रकृत असून ते सर्वत्रच जेवढा करवा यातून भाऊराव पाटील यांनी विद्यार्थी वंधुभाव व समाजिक समता यांचा संदेश दिला. महाबळान 4 शिक्षण व कुर्वाणता असा

१) सामाजिक सुखा साकारात्मक वृत्त विकारांचे
आवड विचार करणे व ती पाडवणे.

२) साकारात्मक वृत्तिल गरीब कुलांना सोजत
छिदण देणे

३) निवृत्तिका जातीधर्मातील विपदाशी संवेदन
विस्तार करणे.

४) अयोग्य कुलींना पाटा देऊन सच्चा विकास
पल्ल लघणे.

५) अक्षयतीचे महत्व जाकर तर कुलीने पडून
होमव कडकमी, अयलंबी, शीलवध व उमारी
वामपलाचा प्रयत्न करणे.

६) उदवील साध्य करवणासाठी भाऊरावांची कुवत
समिक शिक्षण नये, तर सभल, बांधूया, शमसुल्लिडा
सामाजिक वांछितकी आर्कि कुलाची शिक्षण विवकाश
विली.

★ निष्कर्ष ★

जोगी संघाचा हा 'कुमवीर भाऊराव पाटील' या संस्थेचा इतिहास हा प्रकृत कथा रूप साध्या पंतसंस्थेची २ पुढ्या रीत मंडा लेव माहेली तसेच रूप साध्या गोष्टीची माहेली झाली. उद्योग भागातील पुढे नवस नवोसठ मशी संका ठुळात आसपास पुढेकरी संस्थे असून खुद्या पुढे चांगल्या प्रकृती पंतसंस्था रचव जावाक्यास ठाली.

पातसंश्लेष इतिहास

एतत्काले महान् संश्लेषो भवति तदा तदा मन्त्रोक्तं कृतं
कर्म मन्त्रोक्तं तदा संश्लेषात् आगतं अस्ति तदा तदा मन्त्रोक्तं
अस्ति

* संश्लेषः चतुर्विधः तेषां चतुर्विधः
संश्लेषात् मन्त्रोक्तं आगतं मन्त्रोक्तं संश्लेषः, तदा मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं संश्लेषः तदा अस्ति तदा मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं

कर्मवीर पातसंश्लेषात् मन्त्रोक्तं कर्मवीर
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं चतुर्विधं अस्ति तदा मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं

(1) एकवाक्येण मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
अस्ति नये

(2) कोणात्केही तदा मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
कर्म मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं

(3) पातसंश्लेषात् एकवाक्येण मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं

(4) तदा मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं
मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं मन्त्रोक्तं

पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाती
तसेच मानसहत्या वाढत्या गरिजापूरा पुढेव्यास
तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभ्या करण्यासाठी
आर्थिक सक्षमताची गरज असते त्यासाठी छोटे
मोठ्या बँका - पतसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज हवण्याचे काल्यास
व्यासही कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करते त्यावर ती बँ-
पतसंस्था आपल्या काही % मध्ये अर्थ काढवू
असते. कधी एखात जी बँक कम भाषण कर्ज होवती
जस. थालुसार आपण व्यावर व्याज आकारते हा
कालावधी हा विक्समये. एते असे लागण.

बँक / पतसंस्था यांचे महत्व आपल्या पैसां
जीवनात पाव महत्वाचे कोणतेही काम असे गोर
कर्ज शिवाय होत नाही.

मीला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकाशाची काढ
माहिती मिळवणे शक्य कावे बँक प्रकारची शाकूनत

★ मूळानक्षक ★

वैद्यका मूळानक्षक कुर्वता मी आणी माझा मित्र तसेच कुंडलातील सर्वांची मला मेलणी अशी स्फुर्कार्य भेटले. तसेच या प्रकल्पा विषयी येवढी भावना पावत परिस्फावित. माहिती पुढे करतला खूप आश्चर्या आल्या पण आई / बाबा मला मोलाचे मार्गदर्शन केले.

दैनंदिन जीवनात / लुक / धनसंस्था यांचे महत्त्व खुब मलाचे आठवे ज्या कर्मवीर भाऊ राव पाटील यांच्या मुठविखल्यात मला या अर्थशास्त्र विषयातून हा प्रकल्प मिळाला त्यात सर्वांच्या आभार मानतो

अथवा अनेक संधी आल्या तर त्याचा लाभ घेतल

धन्यवाद !

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कुर्मीर भाऊराव पाटिल पत्रसंस्था
शिक्षण

संशोधकाचे नाव : श्यामी भानजी बसावराज

PRN NO : 1182109284 Seat No: 16409

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

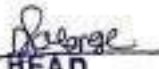

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. स्वामी मानजी छयणराव / हि
आहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मविर श्रीमन्नाब पटिल चतुर्गत्या या
वर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
दर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
धन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
त संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

मी. आर.पोतदार

HEAD
Department of Physics
Annasaheb Mager College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

थळ :

दिनांक : 20/11/21

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. श्रीवामनी बाबुराज प्रतिज्ञापूरुवक
हीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
थम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कर्मविर श्राद्धराव याचि पतयंघा हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : . 13/05/2022

संशोधक

~~श्रीवामनी~~ श्रीवामनी
बाबुराज

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व दर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. प्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित के सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. ने प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन त्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली हिती प्रभावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक रोसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी संस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

शोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन न्याय करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

स्वामी मानसी बखराव

F.Y.B.A (A)

अध्यापिका महिलामार्ग महाविद्यालय

हस्तपत्र पुणे - 28

नाव :- मानसा वसवराज स्वामी

वर्ग :- FyBA - A

विषय - मराठी अर्थशास्त्र

सत्र :- सेमिस्टर - 2

enrollment No :- 20212217044

विषय शिक्षकाचे नाव :-

सत्र :- 2021 - 22

Teacher's Sign.

कर्मवीर ब्राह्मण पार्टील नागरी मह पतसंस्था चा इतिहास.

प्रस्तावना -:

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 चा वर्षीय प्रो. माध्यमिकेन मगार महाविद्यालय मध्ये FY. BA या कोर्समध्ये प्रो शिक्षा आहे. तरीही अर्थशास्त्रामध्ये कर्मवीर ब्राह्मण पार्टील नागरी सहकारी पतसंस्था चा इतिहास या संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करव्याची मला संधी मिळाली.

तरीही स्वरुपा प्रकल्प करताना कर्मवीर ब्राह्मण पार्टील यांच्या जीवने शोलीचे वर्णन मिळव त्यांच्या दैनिक जीवनात ज्या घांताच्या अथवा वॉर्ड एडमोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवने शोलात सहकार घेत करून गोर गारीन विद्याव्यसिधी मीलाचे असे आर्थिक सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये दर पुढे जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे विद्यार्थ्यांच्या कामांसंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असा समज होत असावासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

“कर्मचा आनी शिक्षा” हे त्यांचे शीर्षक आहे सर्वमान्य न्होतेपर्यात शिक्षण प्रसार करव्यासाठी पसरा - वीस सहकारी पतसंस्थाचे जाळे जसले आहे सामाजिकसेवा विद्यार्थ्यांक दृढीकोनक्षिण आनी आर्थिक धरिहाशिक्षण प्रगती होले केवळ अशाक्य कर्मवीर पतसंस्थाचा बावरेष्य। सर्व संघालकांनी ते सांबाळले गेल्या 29 वर्षांत एकाही संघालकाचे प्रिटींग, प्रता पदये न्हो तर प्रतासमलही होतलेला नाही. कर्त मंछुर करताना बिधमाचे अक्षयसिधी अपवादालाही अंतलववाच नाही. शब्दपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वासाची भूमिका संघालकांनी पार पाडली विश्वासा हा मालक नसून सिक असतो संकल्पना होय. प्रो गेली 29 वर्षे नाहीरफो आमच्या समासदांना अंमल आलो

कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना परिष्कार अग्रे आहे.

तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा अलिप्त हा
 नेहमीच घत्ता गढिला परंतु काही गोळी आपल्या हाती गरजात
 रिझर्व बँकेचे निम्म आदी बदलती सामाजिक परिस्थिती
 हा अलिप्त खाली खेचत आहे. काही कालांतर आरम्भाने
 2008 प्रथमे रिझर्व बँकेचे ठेवीच्या दरम्यान सर्व बँकांचा
 निष्काढे हातली 1% पेक्षा अधिक घाता देव्यावर बांधणेउत्तली.
 तसेच त्यांचा पत्ते पाठविली.

विद्यार्थी महत्त्व *

सद्व्यवस्था माध्यमातून सामाज्य प्रक्रासांची सेवा करुवी
 व्हाय्याही विमानतळ सुखाचे ह्या यावेत या पवित्र बावनेकून
 म्हा प्रदामाळा कर्मवीर बाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि ४
 नोव्हेंबर १९९१ रीची पतासंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या
 आभूषणातील दिवसा मधील लक्ष्मीपूजन होता हृदयसर परिमरातील
 सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्म वीरांच्या सामाजिक
 विधारांवर श्रद्धा असलेल्या मान्यवरांची प्रथम प्रंडकात मी प्रमुख
 प्रवर्तक या नावाने खिस्त करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर बाऊराव पाटील नागरी सह. पतासंस्था प्रयत्ना
 या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देशाई. सद्व्यवस्थेतील एक तस
 आर्थिक आणि नैतिक परिहाया आदर्श म्हणून त्यांची उक्ता
 महाराष्ट्रातील सर्व्हा क्षेत्रात ओळख दिली. मी हे आदर्श
 आभूषण वी वासव्याचा प्रयत्न करीत आहे आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले तांत्रिक अडथळी घेत होव्या
 अनेक पतासंस्था होव्या त्यांमळे तांत्रिक अडथळी घेत होव्या
 तसेच त्यावेळी सद्व्यवस्था ना. अक्यसिंह महाराव घोरने यांनी
 विविध बाब म्हणून प्रयत्ने पा दिले आणि त्यावेळी विण्हा
 उपनिषद असलेले मा. सपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक प्रंडका
 संपादक बांबिलकीवर विश्वास ठेवून सद्व्यवस्था दिव्याने पतासंस्थेची
 प्रथम नोंदणी होऊ कार्याची शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतासंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील
 सर्व आज्ञे नैसर्गिक आहे पतासंस्थेची आर्थिक वाटचाल
 सुरू झाली हृदयसर विवागण स्वही तर ह्या जमनी मोठी होत
 हृदयसंस्था दोन विद्योमीर फिल्वेच्या परीषद आप रोजी अह.
 रक्षा रक्षुविल्ले बँका. अह. भाऊ स्व रक्षुवर सद्व्यवस्था

१५ २०१० मध्ये सद्व्यवस्था सुधारिता उपविही तयार करव्या सार्थ
 ३७ या घटना पुरस्तासाठी राखरखातून समिती वेमळा गेल्या
 नधनवीन असे अन्वय, तसेच सद्व्यवस्था विवडूलाक त्या घेऊन त्या

नेमणुक करव्यात आली, १) पंतसंस्थेचा बाबतील शिफारस, धटनाइरुस्सीत स्विकारली गेली व आज संपूर्ण देशातील पंतसंस्थांमध्ये हा उपविधी कायद्याच्या स्वरूपात कार्यन्वित झाला आहे. २) पंतसंस्थेतील सेवांसाठी अथवा आयुष्य योजना तसेच त्या योजनांचा सामान्य जनतेमध्ये योग्य वापर होऊ लागला आहे. या योजनांमार्फत यांच्या वारसाही संस्थेमध्येच आणण्यात येऊन सर्व सदस्यांचे योग्य कार्य आहे.

२) पंतसंस्थेतील सेवांसाठी कर्षे देण्याचा अधिकार प्रिक्वाला पाहिले

१) सन १९८९-९० मध्ये कायदास व पंतसंस्थेतील सेवांसाठी कर्षे मिळवण्याचा अधिकार नसावा. अधिकार असल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि प्राणघातक विरोधी वस्तू असे तसेच ते त्या सेवांमध्ये असून सुद्धा त्यांना कर्षे नकारणे हे योग्यच नव्हते.

२) सध्या पंतसंस्था सेवांसाठी कर्षे देऊन वेळी आधी नोकरी लागू नसत त्यामुळे पंतसंस्था कर्षे देण्यात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे नुकसान होऊ नये या प्रयत्नात अधिक धन दिले आहे. ३) सन १९९१ मध्ये कर्मचारी प्राकरय पालांनी नांगरी सहकारी पंतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्यांच्या माध्यमातून संस्थातील सेवांसाठी कर्षे मिळवण्याचा अधिकार मिळविला. ४) सन २०१० मध्ये सहकारीतील सुधारणा उपविधी तयार करून सन १९९६ च्या धटना इतरांसही शक्यता देण्यात येऊन सेवांसाठी असे अन्याय. तसेच स्वतःनिवडणीच्या होऊन त्यांची नेमणुक करव्यात आली. ५) पंतसंस्थेचा बाबतील शिफारस, धटनाइरुस्सीत स्विकारली गेली व आज संपूर्ण देशातील पंतसंस्थांमध्ये हा उपविधी कायद्याच्या स्वरूपात

कठौटिका हातात आहे परंतु कालवीर तथा वयाच येऊन तसेच त्या विलंबात आगत्या विलंबाचे योग्य वापर नसून वास्तविक वास्तव घोरतात आगत्या वास्तव वास्तविक अंश्यापरी अक्षय्य तसेच सर्व अक्षय्ये विनाचे कार्य आहे त्या अक्षय्य ही अक्षय्य आहे

(2) पारंपरिकीत सेवकांमही कार्ये देण्या अक्षय्य प्रिकल्पा पहिले :-

i) सन १९९९-९० मध्ये कायद्यात पारंपरिकीत सेवकांमही कार्ये प्रिकल्पा अक्षय्य नव्हता. अक्षय्य नक्षयामुळे त्यांच्याच अक्षय्यकारक आगती प्रिकल्पामुळे विनाचे वरत असते. तसेच ते त्या सेवकांचे असून त्यांना कार्य नकारते हे योग्य वाच नव्हते.

ii) अक्षय्य एखादा सेवक कार्ये देता आगती नोकरी सोडून पाईल त्यामुळे पुराणतून अक्षय्यकारक असू शकता आहे. तसेच अक्षय्ये नुकसान होऊ गेल्या प्रमाणत अक्षय्य हाणी होईव आगती शासना नकारता येत नाही कुठेतही गौरी करवात येतीस प्रिकल्प पत्रिका अक्षय्यकारक. कायदेशीर संस्था त्यांच्याच खटला घालू शकते तसेच त्यांना अक्षय्यकारक दिते अक्षय्य.

iii) १९९१ मध्ये कर्मवीर बाबुराव पाटलांनी नागरी अक्षय्यारी पारंपरिकीत स्थापना केली तसेच त्यांच्याच प्रिकल्प अक्षय्ये तील सेवकांमही कार्ये प्रिकल्पा अक्षय्यकारक प्रिकल्प.

पंतप्रधानांच्या कार्यवाही

२१. पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत खालील तालिक्यातून सूचना करावी
दिल्याप्रमाणे कार्यवाही करून घ्यावी असेल त्या प्रमाणे कार्यवाही
करावी.

* असेल पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत:-
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.

पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.
पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.

① पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.

② पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.

③ पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.

④ पंतप्रधानांच्या कार्यवाहीबाबत सूचना देण्याची वेळ करावी.

20 पूर्व प्रथमिक 20 प्रथमिक 20 माध्यमिक 20 अक्षयशाळा
 2 अध्यापक विभागलय 2 आय टी आय व 89 महाविद्यालया
 याचा समवेश आहे स्थापना 2 ऑक्टोबर 1990 रोजी केली.
 सतारा येथे केली, या गावी केली. डॉक्टर नानासाहेब
 नाथकवडी यांनी रगत शिक्षण संस्थेला 9,99,999 रुपयांची
 देवाणी दिली मूळालय सतारा येथे नेह्यात आले कुडी
 उदाहरणे खालीलप्रमाणे.

1) बोसोविकृत्या भागासलेल्या वर्गात शिक्षकांची आवडनिर्मि
 केली वती वाढवणे

2) भागासलेल्या वर्गातील उरिलेले मूलाना प्रेमस्य योजना
 शिक्षण देणे 3) निरक्षरताच्या जलीगर्भातील विद्यार्थ्यांना प्रेमस्य
 निर्माण करणे 4) अयोग्य रुंदींना पाटा देऊन द्या विकासपे
 वळण लक्षणे 5) शहरावतीचे प्रह्व वर तर कृतीने पटवून
 देणे. 6) सर्व काटकसरी, स्वाच्छता शीलवन्न व उत्साही
 बनवण्याचा प्रयत्न करणे. 7) बहूयन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी
 परर पेटल तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उदाहरणे साध्य करल्यासाठी प्राज्ञरावांनी प्रथमिक
 शिक्षकांचे नष्टे तर संपत्ता बंधुता प्रामाणिकता, सामाजिक बंधिनी
 आहे मूल्याची बिक्रम विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जेनेने प्राज्ञराव पाटलांच्या, कर्मवीर ही पदवी
 देऊन गौरव केला तसेच भारतीय कृषशासनने त्यांना पदमगूळ
 पुरस्कार देऊन गौरवले. पुढे विद्यापीठने त्यांना इन्फी सन
 1992 मध्ये स्तुत्यापनीच डी. लिट ही पदवी दिली होती. रगत
 शिक्षण संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे
 महाराष्ट्र व कर्नाटक मिक 1999 शाखा आहे

द.रा महादजी यांनी महाराष्ट्राचे बुकर ही, वीरिगल
 यासाठी शकता कर्मवीराचे वर्तन केले आहे. सतारा येथे
 कर्मवीरचे सामाजिक व कर्मवीर स्मृतिवकन आहे.

कायक, प्रवीणता, आदिना, प्रभावशाली विद्यार्थी आदर्शपूर्ण
आदिने प्रोत्साहनात्मक एक नवीन पाठ्य वाट प्रकल्प देवी.
एकूण वरिष्ठा इत्या तयार ज्ञाना आणि ज्ञाना एमरणा
दोऊन प्रहाराव्हातीत १२ हजार पाठसंस्थानांना सर्व संस्थांना
कर्म प्रोत्साहनाचा अधिकार प्रस्ता ज्ञाना आहे.

ii) पाठसंस्थेचा उद्देशवी वाढता अनेक बौर समाजसुखा
रुच तसिध शासकवालीत पाठसंस्था तसिध सक्रीय नेत्यांनी
दिलेला आग्रह असे योगदान पाठसंस्थेचा अधिक वारीसाठी
नाथ दाखवू द्याते.

3) पाठसंस्थार शासनाधिष्ठ निष्ठांचे असे परिधि

i) पाठसंस्था घटले की कोणाचे तरी नियमा असे परिधि
तसिध पाठसंस्थाना स्वायत्ता व पयावी व निष्ठावाधि प्रशासकीय
अधिकार पाठसंस्था फेडरेशनला असावेत. सन २००२ च्या दरम्यान
मांडला जात होता.

ii) २४ एप्रिल २००२ रोजी फुके येतील एकाच एकाचाने
तसिध २० एप्रिल २००२ रोजी लेखना या घटना लेखना
फार परिधि दिली.

iii) पाठसंस्थेचा निष्ठा वारीसाठी पाठसंस्थाना काही एक
आणि संरक्षण प्रिकुन देवासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र
पाठसंस्थाना स्वायत्ताता देऊ निष्ठावाणे शासकीय अधिकार
परिधानता देऊन शासनने स्वाः घी ललादारी इतके
हे या संघी संघारी फळकीताय दानीकारक ठेविले हेमीत्या
लेखना उदाहरणे देऊ स्पष्ट केले आहे.

iv) एकाच शासनाच्या समावकाशा आणि अधिकारवापर
विनायक परिणामकारक एक शक्यता मात्र पाठसंस्थाना
स्वायत्तत्व दिव्यास आणि शासनाचे प्रभाव निष्ठा व गतिव्यास.
स्नेहाचार निष्ठा हीक, शक्यवर अनेक परिधान हीक शक्यो.

Teacher's Sign

* मर्यादित शिवालय *

साध्या प्रकृत्य कुतूहल मी अति मास्का प्रित / प्रेक्षिती
 तसेच कुतूहलीय सर्वांची मला मोलाची काही सहकार्य
 घेतले. तसेच या प्रकल्पितेची विविरी आस्पास परिसरा लील माहित
 प्रकृत्य कुतूहल असा आशा अडथळी आल्या परा माई बाब मला
 प्रकल्पामध्ये असा मीला प्रयागत अ प्रगत वेळी देनदिन जीवनात
 लौक परासंस्था याचे महत्व असा मोठ्या प्रमाणात आहे व त्याची
 साध्या प्रकल्पाने याचा प्रात्यक्षिक जे लक्षण ह्याचा असे प्रग
 वाता आहे तसेच कुतूहलीय प्रकल्प पाठील सहकारी परासंस्था
 घेत देऊन त्यातील पराधिकारांनी मला घेतले असे माहित
 केले. तसेच आम्ही त्याचे बोले अत्यंत शांतता पूर्वक शिकून
 त्यांना सहकार्य केले. प्रकल्प त्या पंजाबीतील रवी सध्यात
 विकसित प्रकल्पाने याचा अत्यंत प्रकल्पिते आहे.

त्या कुतूहलीय प्रकल्प पाठील याचा महत्त्वाने मला
 या अर्थशास्त्र विषयातून हा प्रकल्प प्रकल्पिते त्याच साध्यातून
 आम्हाला मानतो असा काही कार्य विविरी आल अशा अर्थशा
 संधी आल्या तर त्याचा मी अ प्रकल्पिते लक्षण घेतले.

अभ्यास !

38
* शासक शक्त्यांची भावित्ती व विकसती महत्त्व *

कर्मवीर शासकत्व पार्टीत याचा कसा 29 भाग आहे व
शुद्ध सुयोग्य महत्त्व येणे झाला. भावित्ती अशाच गुणाने
आली शिक्षकामात्र हे. सर्वशासक्य भावित्तीचे शिक्षकाप्रमाणे
चरणासाठी त्यांनी ज्या शिक्षक संस्था स्थापन केली. शासक्यांनी
भाषास व भाषिक भूतळा शिक्षक सेवे शक्य होते असाय वसा
व जिणे ही योजना सुरु करून लेणे शक्य करून देणे सुरु
केले

त्यांची पोसकिये व पोषिका पुढे यांनी सुरु केल्यामुळे
शासक्यांचे एक महत्त्वाचे अदर्य होते. त्यांचा भाषीय स्वरूप
लक्षात आणून होता ज्या शिक्षक संस्थेला शासक्यांच्या त्यांनी
शिक्षकांचा प्रचार केला. शासक्यांच्या पार्टीत हे कामे वेगळे वेगळे
महा लक्ष्यांमध्ये इमे तिसकून जेणे करी असूनी बहूजन शासक्यांच्या
आपले वारले. पार्टीत हे आलास (एड) शासक्यांच्या वारल्यानी
पूर्वाधारसुद्ध प्रकाश झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जातीयतेतून
पलीकडे होते. भाषाया पुढे याच्या अल्पजीवनी विषयांचा प्रचार
शासक्यांच्या पल्लवांचे होता बहूजन शासक्यांच्या शिक्षकांचा प्रसार
क्यांच्या विद्यामंथने बसला व शासक्यांच्या अचरी यासही कर्मवीर
शासक्यांच्या पार्टीत यांनी शिक्षकांमून संस्था स्थापनी यासही
कर्मवीरशासक्यांच्या पार्टीत यांनी शिक्षकांमून आणता व बंधूतायांचे
संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला ज्या शिक्षक संस्थेला
मध्यममधून त्यांनी पालक्यांचा व परीक्षित मध्ये विशेष जागी.
सामूहिकीयता अर्थाने कसा आली (सुत्र) केला कसाचक्यांच्या
शासक्यांच्या पार्टीत यांनी विद्यार्थ्यांना बंधूताय व सामूहिक
संस्था यांचा सौदेश दिला.

महाराष्ट्र व विद्यार्थ्यां व कर्मविरात अचारा हलु गोर
भाषीय संस्था शिक्षक सेवकीकर अहून अचर्यानी गोदीया वापर
केला.

Teacher's Sign

काही काळातही त्यांनी 'कमवा भावि शिवा'
 जीवनेतून बँका, पंतसंस्था यांची उबासी केली त्यांना
 त्यांच्या काळाबंदीत खूप सात्या अडथळी आल्या परंतु
 अभाव सुधी तर आपण सुधी हे स्वप्न अशाही बाबत
 उंच अशी अजब बराही वेल्ली, घोट छोट्या पंतसंस्था
 काढून घालू खाते बघत खाते इत्यादी पुरेपूर वापर करून
 की पैसा कमवत होते त्यांच्या अडथळीच्या कमी
 थावा हा त्यांचा हेतू होता.

पंतसंस्था कार्यसनाबाबत माहिती *

पंतसंस्था शाखेबाबत नागरी/ग्रामीण विंगर होती पंतसंस्था कर्मचारी पंतसंस्थाबाबत बाबत झालेवरून निविदा घेतना घात

* कामकाय *

1) नागरी शेती पंतसंस्था / कर्मचारी पंतसंस्थाची नोंदणी केली

2) रुपये 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पंतसंस्थेचे पध्दताने हे स्वधीन पंतसंस्थेचे हे संबंधित करणाऱा रुपये 10 कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या संबंधित तालुका सहाय्यक उप निबंधक करतात.

3) माहिती अधिकार अधिनियम 2009 अटीत अनिवार कार्यवाही केली 4) पंतसंस्थाच्या कार्यक्षेत्रानितय संबंधित निबंधक पंतसंस्थाच्या उपस्थिती सहकारी संस्था प्रथील तरतूदीनुसार व टपालांतपा अनुबर्वाले उचित कारगारे कार्यवाही केली.

5) नागरी / ग्रामीण विंगर होती पंतसंस्था, कर्मचारी पंतसंस्थाचे कामकाय सुरक्षित घालव्यासाठी होस्तात्मक निर्माण केले.

6) महाराष्ट्र राज्यवादी नागरी संस्था अतिनिषेक 1660 प्रथील तरतूदी नुसार कामकाय कोरले 7) कुर्मवीर घाऊरस पालील नागरी सह पंतसंस्थेला कुलम 909 व 906 चे दाखले सहकार खात्याच्या अधिक प्रमाणे त्यावेन असे त्या कुर्मलियला लेखी पत्र सहकार यंती प्रहोषणी दिने प्रह्नी या सर्व पार्श्व भूमीवर प्रागणी एवदीप आदि की सहकार खात्यात असे दाखले देव्यासाठी एक स्वातंत्र्य विभागप असता.

8) जिल्हा महध्वर्ती बँकामध्ये पंतसंस्थाना ठेवी ठेव्यापे बंधन नये.

9) पंतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा महध्वर्ती सहकारी बँकेत ठेव्यापे बंधन सन 2009-10 सल्लपयती होती जिल्हा महध्वर्ती बँक ही त्या पंतसंस्थेच्या प्राहसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

कोल्हाटी जिल्हा महाकर्मी बँकेचेदार दो वे. वापर
 नसली. पतसंस्था यांना दरम्यान १०.१२ आधी १९९४
 देवीघर व्यापकर दो वे. वापर विनायक वे. वापर
 देवीघर कोल्हाटी पतसंस्थाकडे देवीघर मसे वा
 कोल्हाटी जिल्हा म बँकेत देवीघर तर कोल्हाटी पतसंस्थाकडे
 वापर या मसे वा देवीघर तर कोल्हाटी पतसंस्था
 पतसंस्थाकडे प्रथम विद्यार्थी प्रकल्प देवीघर मसे वा
 देवीघर मसे वा अशा अशा शक्य शक्यता नसल्याने
 कोल्हाटी मसे वा अशा अशा शक्य शक्यता नसल्याने
 कोल्हाटी मसे वा अशा अशा शक्य शक्यता नसल्याने
 कोल्हाटी मसे वा अशा अशा शक्य शक्यता नसल्याने
 कोल्हाटी मसे वा अशा अशा शक्य शक्यता नसल्याने
 कोल्हाटी मसे वा अशा अशा शक्य शक्यता नसल्याने

तिसर्या अहवाल -

आम या पंतसंस्थेचे वटवृक्षात रूपांतर झाले आहे. यापुढे सर्व सहाय्यदे ठेवोदर, कर्मिणे संस्थेस वेळोवेळी घेई देणारे प्रत्येक व हिलफिचर यांचा जेवढा वाटा आहे. या वार्षिक अहवालात वर्षात पंतसंस्थेचे प्रगतीची तारु झीप घेतली आहे अहवाल अग्रे वरति संस्थेस वसूल वाग आहवाल रु --- लाख असू देवी रु --- लाख आहेत

संस्थासदांनी विविध करवासाती रु --- लाख कुलीची वाढ करवाता आहे आहे अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तारुदी करू 129.50 लाख इतका विन्नी निवट नफा झालेला आहे अविषय काम, संस्थाच्या हिलाच्या पुढेले अनेक योष्यना राखविण्यासाठी आगची अंमळना आहे

अहवाल वर्षात पंतसंस्थेचे सर्व अचिव यांनी प्रंड्याची प्रीलाची नाच त्याच प्रमाणे सचिव यांनी अतिशय स्वाग्रणे सांघालेला कार्यसरे या सर्वांमळे पंतसंस्थेच्या प्रगतीमळे आमच अचनी प्रीलाचे सखिम योगदान देऊन हा वटवृक्ष केसवण्यासाठी अखिक प्रयत्नशील राहू. या असे आहवालसर्वांनी अंतपूर्वक आमच केशी मार्च 2022 अखिरचा वार्षिक हतात ताळेबंद व नफा तोटा पत्रके आपणसमोर प्रंडवना आला आहे.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पत्रसंग्रहा -
इतिहास

संशोधकाचे नाव : हिंजो श्रेया संतोष

PRN NO : 1182109285   Seat No: 16221

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. ज्योत्सना अंजील हिंजोले हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कमितीचे आभाराने पारित पत्रांमध्ये या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

For
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हदपसर

दिनांक : 19/05/2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. हिंगणे सौगा अंतोष प्रतिज्ञापूरुवक
नाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कमलीर भाऊराव पाटील मलभरगा हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हसुसर

संशोधक

दिनांक : . 19/05/2022

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

310001 साहल सागर

महाविद्यालय कुस्तर-१२

पुणे :- २४

नाव :- ज्योत्सना संतोष हिंगणे

वर्ग :- FVBA - B

विषय :- उच्चशिक्षण

वर्ग :- सेमीस्टर :- २

वर्ष :- २०२१-२२

Enrollment No :- २०२१२२१६९३३

विषय शिक्षकाचे नाव :-

“कर्मवीर भाऊराव पाटील

नागरी सह संस्था चा

प्रस्तावना ”

ऑक्टोबर वर्ष २०२२-२३ चा वर्षी मी उपाण्या
उपेक्षेस प्रथम महाविद्यालय म्हणे F Y B A चा वर्गामध्ये
मी प्रवेश करी. तीसि आगगात्रमहणे कर्मवीर भाऊराव
पाटील नागरी सहकर्मि संस्था चा उद्विष्य हा संबंधी
आगगि विद्ययालय हा प्रकल्प प्रथम करणाऱ्यांमि मला
अदी प्रेरणा

तरीसि उदरचा प्रकल्प करणला कर्मवीर भाऊराव
पाटील उपाया विद्ययालयीने वर्णित वसेया संस्था
दैनंदिन विचारात त्या संस्थला अद्याव वर्डि उदासोदी
दोस्त येया तरीसि त्यांसी योग्य प्रकणे त्यांयादीवल
अधीत संस्थांवर अत करत और तरीसि विद्ययालयीमि
भोजनो असे अर्थीक, आरोग्यीक असे कार्य केले
वीद्ययालयी तर एते त्यांने असेल तर वेळ, आर्थीक,
पशिषीय, योग्य असे विचार त्या कामांमिती या
कार्य वाडीचा पूर्णपणे योग्य प्रमाणांमिने समजवसदी
केले उपायोदी पाडेल असे कार्य केले

अद्याव आणी शिवा हे त्यांने कीद लाग्या
असे उद्विष्यमाला वर्णित शिवा प्रथम करणाऱ्यांमि

गौर भारीय शांता शिक्षण सोयीस्कर व्हावे म्हणून
जवजवीन गीटींचा वापर केला.

काही काळांतराने त्यांनी 'कमवा आणि शिकवा'
शांतीवून ठेका, पंतसंस्था यांची उभारणी केली त्यांना
त्यांच्या कलाखंडात रूप साचा अडचणी आल्या
परंतु समाज स्वरुपी तर आपण स्वरुपी हे स्थान
गुशारी धातुगत उच अशी भरारी घेतली. घोर
छोट्या पंतसंस्था काढून घालू जाते, लघत जाते
इत्यादी पुरेपूर वापर करून जो घेसा कमवत
होते त्यांच्या अडचणीच्या कामी थावा हा त्यांचा
हेतू होता.

भाऊ बाबांची माहिती व विषयाचे महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म १२ ऑक्टोबर १८८७ कुमोळ महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाज - सुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊबाबांनी मागास व गरीब मुलांना शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊबाबांनी मुलांना शिक्षण घेणे आवश्यक आहे. म्हणून 'कन्या व शिका' ही योजना अंमलबजावणी करून घेतली.

त्यांचे ज्योतिराव फुले यांनी अंमलबजावणी सत्यशोधक समाजाचे राऊ महत्त्वाचे अंमलबजावणी होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होते. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊबाव पाटील हे जन्माने जैन होते. मागास जनतेमध्ये इतके मिश्रण घेणे ही अंमलबजावणी समाजाला आपले वास्तव पाटील हे भाऊबाव (पद) भाऊबाबांच्या घराण्याला पूर्वीपासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यावसायिक ज्ञानाचे पत्रिके होते. महात्मा फुले यांच्या सत्य-शोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊबाव पाटीलांवर होता. अंमलबजावणी समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधना व समाज उत्तरी यासाठी कर्मवीर भाऊबाव पाटील यांनी शिक्षणातून समाज बंधना यांचे अंमलबजावणी विद्यार्थ्यांना द्यायचा

प्रयत्न केला श्यात शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी
 घालवलेल्या वारंतीग्रह सह्ये विविध जाती - धर्मचे
 विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजण स्वतःच्या
 हाताने स्वामुद्राधिकारीत्या स्वयंपाक करत आणि
 एकत्र जेवण करत यातून भाऊराव पाटील यांनी
 विद्यार्थ्यांत बंधून व सामाजिक समता यांचा संदेश
 लिहा.

महागव्हान ५ निवड्यात व कनिष्ठकात स्थापन
 राज्यात ६७५, २० पूर्वप्राथमिक, २७ प्रथामिक, ५३४
 माध्यमिक, ४ आक्रमशाळा, ८ अद्यापक विद्यालय २
 आश. टी. आश व ५५ महाविद्यालया यांचा समावेश
 आहे. स्थापना ५ ऑक्टोबर १९१९ रोजी केली.
 सातारा येथे 'कले' या गावी केली, डॉक्टर नागनाथ
 अण्णा नायकवडी यांनी श्यात शिक्षण संस्थेला
 १, ११, १११ रुपयांची देणगी दिली. मुख्यालय सातारा येथे
 नेण्यात आले. कधी उदयसिंहे

- ① शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड
 निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- ② मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना मोफत शिक्षण
 देणे.
- ③ अयोग्य रंगीता फाटा देऊन दार्या विकामाचे
 वळण लावणे.
- ④ अद्यशक्तीचे महत्त्व जरूर तर क्वतीने पाहवून देणे.
- ⑤ निरक्षरता जाती धर्मतीत विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव
 निर्माण करणे.

विद्यार्थांचे महत्त्व.

सहकाराच्या माहितीमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जिवितात सुखाचे क्षण येवेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पत्रसंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आयुष्यातील दिवामधील लक्ष्मीपूजन होता. हृदयस्पर्शपरिचराला सामाजिक कार्यरत जेव्हात कार्यरत असलेल्या, कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मान्यवरांची पूर्वतु मंडळात मी प्रमुखा पत्रांक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पत्रसंस्था भर्षादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देशाई. सहकारातील राऊ तसू आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श घेऊन त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला ओळखा दिली. मी हे आदर्श लो पासण्याचा प्रयत्न करीत आलो आहे.

जोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविते असता तरीही अचानक आवली अनेक पत्रसंस्था होत्या. त्यामुळे त्यांहीकडून अडचणी येत होत्या. तसेच त्यावेळचे सहकारमंत्री ना. अमरसिंह महाराज मोरबे यांनी विशेष वाढ घेऊन मान्यतेचे पत्र देते आणि त्यावेळी विव्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपत्ताव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक लाविमाकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्यानेच पत्रसंस्थेची प्रत्यक्ष जोंदणी तेथे कार्याचा सुरुवात झाला.

पंतसंस्थेचे उद्दीष्टे

२५ वर्षे मधील संस्थेची दप्पेरी वाटचालीमध्ये आप काही महत्त्व घ्या लावी मांडव्यात आल्या आहेत. त्या खात्रीतपुढी आहेत.

सहकार चळवळीतील वैचारीक योगदान :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी. त्यांच्याही जीवनात अडथळे द्यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी हडपसर येथे पंतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पंतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात आप योज्या जास्त प्रमाणात चढउतार आले. तरीही पंतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हडपसर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणात होती. कर्मवीर पंतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असताना सहकार चळवळीतील काही उणीवा लक्षात आल्या. त्या उणीवा इर करण्यासाठी वैचारीक मांडणीही करावी लागली. काही उदाहरणे.

① एकलाकीदार शाखासदाला सत्ताचा आधिकार असू नये :-

① पंतसंस्थेमध्ये एकलाकीदारांची संख्या वाढत्यास किंवा त्यांचे काही अंश लक्ष्मण झाल्यास एकलाकीदारांच्या हाती पंतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.

पंतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाई तसेच मानसिकता वाढत्या गरबापूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीक व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते. त्यासाठी छोटे मोठ्या बँका - पंतसंस्था चा उपयोग होते.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज हवालथचे आन्वयस व्यासही कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ही बँक / पंतसंस्था आपल्याला काही न. मध्ये अर्थ सहाय्य करत असते काही वर्जिन वी रक्कम आपण कर्ज घेवली जाते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारते हा कालावधी त्या दिवसामध्ये हजे भरावे लागतात.

बँका / पंतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात कार महत्त्वाचे आहे. कोणतेही काम अशी खर गोष्टी कर्ज शिवाय होत नाही.

मना हा प्रकष्ट करताना कोण प्रकारची साधनी माहिती मिळवणे शक्य झाले. प्रकारची यातूरता होती. हा प्रकल्प करताना. काही तरी जीवनातील नवनालीन माहितीचा सोय घेण्यासाठी.

० पतसंस्था अहवाल

आज या पतसंस्थेचे वटपूजान संपन्न झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेवीदार, कर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेट देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेला प्रगतीची गळूड झेप घेतली आहे अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसूल भाग मांडवत अहवाल रु. --- लाखा असून ठेवी रु. --- लाखा अर्हिले सभासदांना विविध कारणासाठी रु. ---

लाखा कर्जाचे वाटा करणेत आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी कर 129.50 लाखा इतका विकमी नीव्वळ बाफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 151 प्रमाणे तभास वाटा करणेत आम्ही सर्व संचालकांनी यशस्वी आहे. भाविदका संस्थेच्या हितार्था दृष्टीकडे अनेक योजना राबविल्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सहाकारी संचालक संकुलाची मानाची साथ त्याच प्रमाणे याचीव यांनी अतिशय सहमपणे सांभाळलेला कार्यभार या पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मोलाचे योगदान देऊन हा वटपूजा जोकावल्यासाठी आम्हीक प्रयत्नशील राहू या. असे आपणासर्वाना मनपूर्वक आवाहन करते. मार्च 2022 मध्येचा वार्षिक वृत्तात वाळेबंद व नफा - नोटा जाळे आपणासमोर मांडण्यात आला आहे.

प्रश्नांचालना.

महाराष्ट्र आणि न्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत
सभासदांचे शिक्का आणि श्वार्य हितसंबंधान सोसायटीचे शब्द
आकारले जातान का ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी गृहनिर्माण
संस्थांवर सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज, अगदी भूतकाळी
आणि मृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या देय असलेल्या देय
रकमेच्या मर्यादित शब्द आकारले जातान .

सोसायटी / पतसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कोणाला
असतात ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिनियम
आणि उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या
सर्वसाधारण संस्थेकडे आहेत .

निवेदन

सदस्या हा कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पंतसंस्था हद्दपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना छाप आया पंतसंस्थेची 25 व्या शैश्व महोत्सव माहिती तसेच छाप आया गोव्ही माहिती मिलनी हद्दपसर भागातील एक नयेसर अर्धी संस्था बुल्यास आसणारा राव्ही संस्था असून सुद्धा राव चांगल्या प्रकारची पंतसंस्था सर्वज नावाकरा आनी.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व प्रदानिकामानी मोलाचे असे सहकार्य करून आपल्या जलनपरिबु पंतसंस्थे- उदम माहिती पुरवही. ह्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा शतरा तरनी आहे. जवकीच कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयाना मी शिकत आहे. यांचा मना अभिमान आहे. तसेच त्यांच्या संस्थेचे सर्व दौत कर ना मोलाचे कार्य केले.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव प्राधिम नागरी सह.
पतनस्थच्या कार्याचा आढावा

संशोधकाचे नाव : जांभकर अक्षय देविदत्त

PRN NO : 1182109330 Seat No: 16239

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु.जांभळेकर अश्वय देविदास प्रतिज्ञापूर्वक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कसेवीर भाऊराव नागरी स्कुलरी पालक हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर, मांजरी

दिनांक : 19/05/2022

A.D.J
संशोधक
जांभळेकर अश्वय

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

नाव : जोशकर अक्षय देविदास
वर्ग : FYBA (B)

अण्णाशाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर पुणे-28.

नाव :- जांभळकर अक्षय देविदास

पत्ता :- उरळगाव, ता.:- शिकार, जि.:-
पुणे-412211.

शेअ नं. :- 16239

विषय :- Economics. Sem-II

मो. नं. :- 7307330265555

पुस्तकी :- B (F.Y.B.A)

" कर्मवीर भाऊराव पाटील

नागरी सह पतसंस्था चा
इतिहास * "

* प्रस्तावना *

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 या वर्षी मी अण्णासाहेब मंगर महाविद्यालय मध्ये P.Y B या वर्षीमध्ये मी शिकत आहे, तरीही अद्यक्षास्त्रामध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थाचा "इतिहास" या संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सहसा प्रकल्प करताना "कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जीवनेलीचे वर्णन तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवनेलीत अद्यक्षि मात करून गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक सामाजिक असे कार्य जीवनात जर पुढे सायचे असेल तर वेळ आर्थिक परिस्थिती योग्य असे विचार त्या कामा संबंधी या सर्व बाबींचा पुनपिणे योग्य असा समंगल समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असेल कार्य केले.

कमवा आणि बिका असे ब्रीद वाक्य आहे.

शुद्धिमान्य जनतेपर्यन्त शिक्षण प्रसार करण्यासाठी
गरीब गरीब योजना शिक्षण स्वीकार व्हावे.
म्हणून म्हणून नवूनवीन गोळीचा वापर केला.

कार्य कालांतराने त्यांनी कमवा आणि शिका
यानेकून बँका पतसंस्था याची उभारणी केली
त्यांना त्यांच्या कालखंडात खूप साध्या

अडचणी आल्या परंतु समाज सुखी तर
आपण सुखी हे स्वप्न उराली बालगण उंच
अशी भराती घेतली छोट-छोट्या पतसंस्था
काढून चालू खात बचत खात इत्यादी पुरेपुरे
वापर करून जो पैसा कमवत होते त्यांच्या
अडचणीच्या कामी यावा हा त्यांचा हेतू
होता.

* भाऊ सावंती माहिती व विषयांचे महत्त्व *

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कुओज महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाज सुधारक साठी शिक्षणप्रसारक हेने सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसारक करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापना केली. भाऊरावांनी मागास व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून कमवा व शिका ही योजना सुरु करून मोठे काम केले.

त्यांचे जोतीराव फुले यांनी सुरु केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे सन्माने जेव्हा लागे मात्र जनतेमध्ये तेव्हाकडे मिसळून गेले की संपुर्ण बहुजन समाजाला आपले दिले. पाटील हे आडनाव (पुढे) भाऊसावांच्या घराण्यात पूर्वापासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व ज्योतीरावांच्या पलिकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्याशोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करायला विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुभाव व समता करायची यासाठी कर्मवीर म्हणून समाजा बंधूणा यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या वसतिगृहामध्ये विविध जाति-धर्मांचे विद्यार्थी एकत्र राहता होते.

महाराष्ट्रात 4 जिल्हात व कर्नाटकात राज्यात 675
 20 पुर्वसाधामिक, 27 साधामिक, 438 माध्यामिक 8 आर्यम-
 वीक्षित 8 अध्यापक विद्यालय 2 आर्य.टी.आर्य व 41
 महाविद्यालय यांचा समावेश आहे. स्थापना 4 ऑक्टोबर
 1919 रोजी केली. सातारा युथ काले या गावी केली. डॉक्टर
 नागनाथ अण्णा नायकपुडा यांनी रयत शिक्षण संस्थेला
 रूपदांची देणगी दिली. मुख्यालय सातारा येथे ठेवण्यात
 आले. काही उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे.

- 1) वैश्विक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण
 करणे व वाढवणे.
- 2) मागासलेल्या वर्गातील गरिब मुलांना मोफत शिक्षण देणे.
- 3) गिर गिरळ्या जाती घर्मातील विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण
 करणे.
- 4) अयोग्य रुदींना फायदा देऊन त्यांच्या विकासाचे प्रयत्न लावणे.
- 5) संघशास्त्राचे महत्त्व जरूर तर कृतीने परबून देणे
- 6) सर्व मुले काटकसरी स्वावलंबी, वीक्षण व उच्चार्ही
 बनवण्याचा प्रयत्न करणे
- 7) बहूजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जरूर पडेल तसे संस्केरी
 कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी भाऊरावांनी केवळ आर्थिक
 शिक्षणयंत्रणे, तर समता, धंधुता, भूमसतिष्ठा, सामाजिक
 वांचलकी आदि मुल्यांची शिकवण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जनतेने भाऊराव पाटलांना 'कुर्मीवीर' ही पदवी देऊन
 अर्जुन गौरव कुला तसेच भारतीय कुटुंबासनाचे त्यांचा
 पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरविले. महाराष्ट्र कर्नाटक मिळून
 675 शाळा आहे. ह.रा. महाजनी यांनी 'महाराष्ट्राचे धुकुर
 ही पेशीक्या या.

यथापि शब्दांत कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे. सातारा
येथे कर्मवीरांचे समाधीस्थान व कर्मवीर स्मृतिभवन आहे.

* विद्ययाचे महत्त्व *

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसाची सेवा करावी त्याच्याशी जीवनात सुखाचे कलन यावेत या प्रविण भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि-५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंस्थाची स्थापना केली तो दिवस सवाल्या आयुष्यातील दिव्यामूर्तीस लक्ष्मीपुजन होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मान्यावराची प्रवर्तक मंडळात ही प्रवर्तक या नात्याने कार्यसि शुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरिक सह-पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा-जे.पी. देसाई सहकारातील एक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चरित्र्य आदर्श म्हणून त्याची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला ओळख दिली. ही ही आदर्श आयुष्यभर जीवासण्याच्या प्रयत्न करती आली आहे.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व माठवले नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुप्त आली. हडपसर विभागात स्पर्धा तर खूप मोठी होती हडपसरच्या दोन किलोमीटरच्या त्रिज्येच्या परिघाठ आज रोजी सहा सात राष्ट्रीयकृत बँका आठ नेऊ मान्यवर सहकारी पधरा-व्रीस सहकारी पतसंस्था जाले परसले आहे. समाजसेवेच्या विद्यायक

दुर्दैवी कोनाश्रीलाय आणि आर्थिक यारिताश्रीलाय प्रगती होणे
 फुलणे अशक्य! कुर्मवीर पतसंस्थेचा आजवरच्या सर्व
 संचालकांनी ते सांभाळले. गेल्या २५ वर्षांत एकही
 संचालकाने मिटिंग झाला ऐवढेच जवळ तूर प्रवास झालाही
 ठेवलेला नाही. फक्त मातूर करताना नियमांचे अपवादही
 अल्पगण नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधींच्या संकल्पनेतील
 विश्वस्ताची भूमिका संचालकांनी पार पाडली.

'विश्वस्त हा मालक नसून सेवक असतो. संकल्पना
 होय. मी गेली २५ वर्षे जाहीरपणे आमच्या सभासदांना
 सांगत आलो की घाट्याल आणि भविष्य ही यारित्यावर
 उभे आहे.

तसेच कुर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आलेख हा
 नेहमीच वढता राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या हातात
 नसतात. रिझर्व्ह बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक
 परिस्थिती हा आलेख झाली बघता आहे. सर्व बँकांचा
 नियंत्रण घातली ८% पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधन
 आली ~~बरेच~~ तसेच त्यांना पत पागविली.

* पतसंस्थेचे उद्दिष्ट्ये *

20 वर्षांमधील पतसंस्थेची रुपेरी वाटचालीमध्ये रूप काही महत्त्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत.

सहकार चळवळीतील वित्तीय योजनेबाबत :-

सहकाराच्या माध्यमातून सुसामान्य मांडण्याच्या

सेवा करावी फक्त पतसंस्थेच्या 20 वर्षांच्या

काळात रूप बदल - याउघा सासा

प्रमाणाने चढ उतार आहे. तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हंडपसर विभागात स्पर्धा ही मुख्य प्रमाणात होती. कधी उघेवा नसत असल्याच्या उघेव कर करण्यासाठी वित्तीय मांडणीही करावी लागली केली उदाहरणे.

(i) थकबाकीदार समायुक्तीचा मताचा अधिकार असून नसणे

(ii) कोणतीही बंद किंवा पतसंस्था असो ही अजून वसुली शिवाय सहाय्यपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी सहाय्य स्वरूपात नाहीत.

(iii) पतसंस्थांमध्ये थकबाकीदारांची संख्या किंवा थकबाकीचे आकडे वाढतच असल्याचे आपआपक विसरते. त्यामुळे अनेक संस्था बुडत निघाल्या घटना घडू लागल्या विसरत येतात.

(iv) 2010 मध्ये सहकारी खुद्दारीत उपविद्यातून थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश बहुतांश सामान्य थकबाकीदारांच्या इतर पतसंस्थांच्या माध्यमातून जाल्याचा धाका नकारता येत नाही.

v] ज्या घटना दुरुस्तीसाठी राज्यराज्यातून समित्या नेमल्या गेल्या नवनेवीन तसेच सदस्य नियुक्तकिय्या हीऊन त्याची नेमणूक करण्यात आली.

vi] पतसंस्थेच्या बाबित त्रीफारस घटना दुरुस्तीत स्वीकारली गेली यमात संपुर्ण देशातील पतसंस्थे-मध्ये हा उपनिधी कायद्याच्या स्वरूपात कार्यन्वित आला आहे.

vii] अनवीन यथा उपचार योजना तसेच त्या योजनांचा सामान्य जनतेमध्ये परिचय वापर हेवू जास्तीत-जास्त योजना मांडण्यांत याव्या यासाठी संस्थेमधील अध्याह तसेच सर्व सदस्याचे मोलाचे कार्य आहे. त्या सर्वांचा ही वृष्णा ~~अ~~ आहे.

यु पतसंस्थेतील सेवकांनाही कुर्ज घेण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे ०१

i] सन 1989-90 मध्ये कारणरुप पतसंस्थेतील सेवकांना कुर्ज मिळवण्याचा अधिकार नसतो आर्थिक नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवी-मुल्यांविरोधी पाटल असे. तसेच ते त्या सेवांमध्ये असून सुद्धा त्यांना कुर्ज नाकारणे हे परिचय वाटत नव्हते.

ii] ~~सन~~ 1991 मध्ये कुर्जकार माऊराव पाटलांनी नागुरी सहकारी पतसंस्थेची स्थापना केली तसेच यापुढी माऊरा संस्थेतील सेवकांना कुर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळवला.

तयार झाला आणि आता हमरस्ता होऊन महाराष्ट्रातील
18 हजार पतसंस्थेतील सर्व सेवकांना काम मिळण्याचा
अधिकार प्राप्त झाला आहे.

iii] पतसंस्थेच्या उभारणी बाबत अनेक थोर समाज सुधार
क तसेच राजपुरणातील पारंगत तसेच सक्रिय नेत्यांनी
दिलेल्या अमुल्य असे योगदान पतसंस्थेचा अधिक पाठी-
साठी ठरले.

(3) पतसंस्थावर वासनाचे नियंत्रण असेल पाहिजे :-

i] पतसंस्था म्हटले की कोणाची तरी नियंत्रण असेल
पाहिजे तसेच राजपुरणातील पारंगत तसेच सक्रिय
नेत्यांनी अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला आसावेत.

ii] 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळ'
पुस्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल रोजी लोकमत या
पुस्तपत्राने लेखाला फार मोठा प्रसिध्द दिली.

iii] एखाद्या राज्याच्या समाजकारणा आणि अधिकारणावर
विद्यार्थक परिणामकारक ठरू शकतात मात्र पतसंस्थांना
स्वायत्तता दिल्यास आणि वासनाचे प्रभावी नियंत्रण
राहिल्यास स्वराचार निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट
परिणाम होऊ शकता.

iv) कमीरी भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्थेला फलम
1030 पा 107 के दाबले सहकार दात्याच्या अधिकाऱ्यांचे
अधिकार्यांनी

द्वयवेत असे त्या कार्यालयाला लेखी पत्र सहकार मंत्री महोदयांनी दिले. माझी या सर्व पाश्र्वभूमीवर माग (वदीच आहे) की सहकार स्वच्छ खात्यात असे दाखले देण्यासाठी एक स्वतंत्र विभागाने असावा आणि त्यासाठी स्वतंत्र अधिकार असावा.

4) जिल्हा महयवृत्ती बँकामध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असू नये.

i) पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हामध्ये सहकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन सन 2005-06 साल पर्यंत होते. जिल्हा महयवृत्ती बँक होत्या पतसंस्थे मानसख्या असल्याने हे बंधन घातले आहे.

ii) कोठागेडी जिल्हा महयवृत्ती बँक ठेवीदार प्रते 89% व्याज देत नसतो. पतसंस्था देत होत्या. मात्र दरम्यान 10.12 दरम्यान अगदी 14% पर्यंत ठेवीवर व्याज देत होत्या. किंबहुना तेव्हा तेव्हा या वर्षी सर्व ठेवी देत दिल्या. शिवाय कोठागेडी पतसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत नसे या वर्षी ठेवी जिल्हाम. बँकेत ठेवल्या तर कोठागेडी पतसंस्था दोन, चार वर्षांपेक्षा जागुच शकत नाही हे उघड होते.

iii) पतसंस्थामध्ये प्रश्न विद्यारथक हळुकीने ठेवून समजावून घेतले होते. मी या सभेला उपस्थित राहून शाकूनार नसल्याने आपल्या कमविराच प्रतिनेधा म्हणून व्यवस्थापक आय. बी. गायकवाड यांनी पाठविले होते.

iv) पतसंस्थांना ठेवी जि. म. बँकेतच ठेवण्याचे बंधन हळूहळू शिथिल झाले. आज रोजी फक्त 20% ठेवीच जिल्हा म. बँकेत ठेवण्याचे बंधन

v) पतसंस्थांच्या प्रगल्भापण किंबहुना सहकार क्षेत्रातील तज्ञ पाणेकर अथास अधिकार आला.

* पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प

घेण्याचा हेतु *

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाई तसेच माणसाच्या वाढत्या गरजापुर्ण करण्यासाठी तसेच कोठल्याही आर्थिक सहायता ची गरज असते त्यासाठी मोठ मोठ्या बँका पतसंस्था चा उपयोग होतो.

कोठल्याही प्रकारचे कर्ज ह्यावशाचे झाल्यास त्यासाठी कोठल्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँका पतसंस्था आपल्याला काही 7 मध्ये अर्थ सहाय्य करत असते. काही वेळात जी रक्कम आपण कर्ज घेतली जाते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले हा कालावधी त्या दिवसामध्ये हात भरवू लागते.

बँका पतसंस्था शॉर्ट महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाचे आहे कोणतेही काम असो इतर गोष्टी कजा शिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य आहे. एक प्रकारचा आतुरता होती हा प्रकल्प करताना काही तरी जीवोत्पील नवनवीन माहितीचा शोध घेण्यासाठी.

* बचत खाते पहलूत *

व्याख्या

बचत खाते-:

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे. विशेषतः अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकात देणे हे पैसे बँक लिखित व्यक्तीसून काढून वापरायला देणे व व्याजाची व्याज नाकारत या व्याजातील बंधाने, बँक मुठ ठेवीलास व्याज देते.

घरी राखे रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित ठेवावे म्हणून पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

ग्राहकाने आपले ओळखपत्रे आणि व त्यांचा पुरावा बँकला कजसोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. ए.टी (A.T.M) तर बँकेचा अशा अनेक सोयी उपलब्ध होणाने ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा काढून घेऊ शकता तसेच आर.पी.जी.एस. एन. व ए.फ्री.टी. असे मार्क वापरून इतरांना पैसे देऊ शकता. जनकन योजनेसहती सरकारने

सुग किमान रक्कम आणि कुठलेही शुल्क नसलेली बचत खाती उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला करून दिली या योजनेचे अंतर्गत खाल्यावरील बचत खाती उघडणे उघडली गेली.

★ पतसंस्था अहवाल ★

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात रूपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेकीदार, कर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेट देणारे, माहितीवर व हितचिंतक यांचा मोठ्या वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेने प्रगतीची गरूड स्वरूपात घेतली आहे.

अहवाल अखेर वर्षात सभासद वस्तुी भाग भाडवत करणे रु. ... लाख असु ठेकी रु. ... लाख आहेत.

सभासदांना विविध करण्यासाठी रु. ... लाख कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतूद करून 129.50 लाख इतका विक्रमी निव्वळ नफा झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना 15% बोनससोबतच लभास वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. अविष्य काय, अस्थेच्या हितानेच्या दृष्टीने अनेक योजने राबविण्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

वृत्तान्त, मार्च 2022 अखेरचा वार्षिक वृत्तान्त ता. 16 व नफा-तारा पत्रक आपणां शब्द मांडण्यात आला आहे.

प्रश्नावली

1. महाराष्ट्रामधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत सभासदाने शहर आणि स्वास्थ्य हितसंबंधाने सोसायटीचे शुद्ध आकाराने वातात को? सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज, अगदी मृत-काळातील आणि मृत व्यक्तीने सोसायटीच्या देय असलेल्या देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुद्ध आकाराने जाताने.

2. सोसायटी / पतसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कोणाच्या असतात.

⇒ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिनियम आणि वृषनियमानुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण सभेकडे आहेत.

3. पतसंस्था संस्था रचना सहकारी वृहनिर्माण संस्थांच्या नियमांकडे कोणत्या शोष्ये असतात.

⇒ या कायद्याअंतर्गत सरस होण्यासाठी वाढ असलेल्या एकूण सहजिकच्या किमान 51% सदस्य या वृहनिर्माण संस्था कायद्याच्या नोंदणी प्रस्तावाने सामील होत नाहीत.

4. कोणत्या प्रकारचे हक्क / अधिकार सामान्य लोकांना असतात.

⇒ वर्षातून किमान 2 वेळा बंधाधिकृत अहवाल सादर केला कोही नवनवीन संकल्पना मांडण्या जाताने सभेचे ह्यावर लोकांच्या दृष्टिने का महत्त्वाचे असते.

प्र. 5 पतसंस्थेच्या शकवाकीद्वारेने जर कर्ज दिलेल्या मुदतीच्या आत भरले नाही तर कोणत्या प्रकारचा कारवाई करू शकते ?

→ जर दिलेल्या रक्कम व तसेच त्या मुदतीवर आलेले व्याज भरले नाही तर पतसंस्था मजती आणते ज्या मोठ्या आहेत त्यावर कड्या करून ती वस्तु स्वतःच्या मालकीची करून टाकते.

प्र. 6 वषभिरात पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभा घेतात ?

→ वषभिरात नागरी पतसंस्थेच्या जवळपास 4 वेळा सभा नसतात. सभासद उपास्थिती राहणे हे अनिवार्य होते.

प्र. 7 पतसंस्था जो वार्षिक अहवाल असतो वषट्तिन किती जनतेसमोर मांडले ?

→ वषट्तिन किमान 9 वेळा वार्षिक अहवाल सहर केसा काही नवनीत संकल्पना मांडल्या जाणात. तसेच त्यावर लोकांच्या दुळीने का महल्लवाचे असते.

★ त्रैलोक्यनिर्देशक ★

सुंदरचा प्रकल्प करताना मी आण्वि. माझ्या मित्रा मित्रिणी तसेच कुटुंबातील सर्वांची मला मोलाची सहाय्य सहकार्य भेटले तसेच या प्रकल्पाविषयी जेवढे आसपास परिसरातील माहिती एकत्र करताना खुप साध्या अडचणी साल्या पण आई-बाबा मला धीर देत होते या प्रकल्पामध्ये खुप मोठ्या प्रमाणात मदत केली

दैनंदिन जेवणाने बँक थाचे महत्व खुप मोठ्या प्रमाणात आहे व त्याची सामाज्य माणसांना याचा प्रात्यक्षिक पणे लक्षा घ्यावा गरज मला वाटते आहे. तसेच कर्मवीर भाऊराव पाटील सहकारी पुन संस्था अट देऊन त्यातील पदाधिकारिणी मला मोलाचे अनेक मार्गदर्शन ऐकून त्यांना सहकार्य केले म्हणून त्या पुनसंस्थेतील सर्व संचालक अध्यक्ष, मनेजमेंट यांचा अत्यंत ऋणा आहे.

ज्या कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या महाविद्यालयात मला या अर्थशास्त्र विषयातून हा प्रकल्प मिळाला त्याच्यात शगळ्यांचे आभार मानता खुप काही शिकता आता अश्या अनेक सुधी आल्या तर त्यांचा मी पुढे लक्षा घेईल

बन्धवाद!

* निष्कर्ष *

संदर्भ हा "कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पतसंस्था हंपसर या पतसंस्थेचा इतिहास" हा प्रकल्प करताना खूप साऱ्या पतसंस्थेची 29 व्या श्रेण्या मंडळीसह महिला तसेच खूप साऱ्या गोष्टीची माहिती मिळाली हंपसर भागातील एक अग्रेसर अशी संस्था उदयास आली आसपास एवढी संस्था असून सुद्धा एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावाकपास आली. तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यांनी मोलाचे असे सहकार्य करून आपल्या नवनवीन पतसंस्थेबद्दल महिला पुरवणी. त्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा शांतदाटवणी आहे.

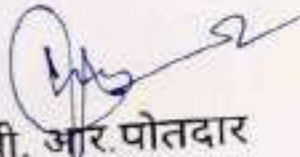

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ जंभकर अक्षय देविराम हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.
बंकेत बचत खाते उघडण्याची पध्दत या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

मार्गदर्शक

For HEAD
Department of Economics
Anna Sahab Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डा. पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ: हडपसर

दिनांक: 19/05/2022

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : व्हीवीए आरुण्य पाठित्य नागरी सहकारी
पक्षसंस्थेत चालू खाते छळज्याची पद्धत

संशोधकाचे नाव : वांके माछिंद्र त्रिमाजी

PRN NO : 1182109279 Seat No: 16131

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. बाबाळे माच्छेन्द्र शिमाभि प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
स्मृतिर आकराव परीक्षे हागरी प्रतिसंख्या
चालू आते वेद्येण प्रदत्त हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 19/05/2022

संशोधक

ऋणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

* विषय निवडण्याचा हेतू :

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या संगणकाद्वारे मोठ्यावेगाने होत असतात. ही असगारी सर्व माहिती आपल्याला सोशलमीडियाद्वारे मिळते. परंतु, सर्वसाधारण भाषासाठी इंटरनेट / सोशलमीडियावडून वेगळे ठेवा इ. वापर करून वेगळे शक्य नसते. अशावेळी अशाप्रकारच्या प्रयोगांवरून शोध घ्यात परंतु उपयोगी माहिती पोहचवणे सुलभ होते. त्यांना कमी वेळाने योग्य माहिती लोकांपर्यंत सहज पोहोचवावी या उद्देशाने हा प्रकल्प निवडला आहे.

* विषय निवडण्याचे महत्त्व :

खेडेमध्ये खाते उघडणे सोपे असते, परंतु शेतकरी लोक बांधण्यात यशस्वी सोपा विषय सामान्य भाषासाठी अत्यंत सोपा उसा होईल. कमी वेळाने, कमी सारांशात सोप्या भाषेत सहजरित्या उसा उपलब्ध होईल यावर भर देऊन हा विषय निवडला गेला आहे. सामान्य भाषासाठी या विषयाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. त्यांच्यासाठी उपयोगी आहे.

* संशोधन पद्धतीची साधने

खेडेमध्ये खाते उघडण्याची पद्धत हा प्रकल्प कुरुताना मला ग्रंथालय, महानिष्ठाळयातील शिक्षक, मार्गदर्शक इंटरनेट सोशलमीडिया इ. ची गरज पडली.

* बँकेत खाते उघडण्याची पद्धती :

बँकेत खाते उघडण्यानेतर ग्राहक व बँकेत यांच्यात व्यावसायिक संबंध मिळविणे होतात. त्यानेतर बँकेवर अनेक जबाबदाऱ्या येतात. जेणे करिता बँकेवर वरिष्ठ उ. सारखी कामे पुरव्याची जबाबदारी बँकेवर येते. यामुळे राखात्या व्यक्तीला खातेदार म्हणून विश्वासाची बँकेला अतिशय दक्ष राहणे लागते. कोणतीही व्यक्ती बँकेमध्ये खाते उघडू शकत असली तरी त्या व्यक्तीला खातेदार म्हणून घेण्याचे ठरवा नाही ते गेवळ पूर्णपणे बँकेच्या रचनेवर अवलंबून असते. खाते उघडताना बँकेला खूप काळजी घ्यावी लागते. खाते उघडताना खातील वरिष्ठीची पूर्तता करावी लागते.

1) ठरावीक नमुन्यात अर्ज करणे :

खाते उघडण्यासाठी व्यक्तीला ठरावीक नमुन्यात अर्ज म्हणून बँकेकडे विनंती करावी लागते. निरनिराळ्या खात्यांसाठी वेळा निरनिराळे अर्ज अर्जदारास विनामुल्य उपलब्ध म्हणून देतात. या अर्जांमध्ये अर्जदार खातेदाराचे पूर्ण नाव, पत्ता व नमुना सही असते. अर्जदाराला तो बँकेचे वेळेवेळी सर्व नियमांचे पालन करीन अशी हमी / खात्री द्यावी लागते. या नियमांमध्ये वेळा वेळेवेळी बदल व्हाऊ शकतात व असे बदललेले नियम व अर्ज अर्जदारावर बंधनकारक असतात.

महत्त्व :

- 1) या अर्जांमध्ये खातेदाराची सर्व प्रकाशीय माहिती असते.
- 2) हा अर्ज म्हणजे बँके व खातेदार यांच्यातील राहण प्रकारची करारच असतो आणि तो खातेदारावर बंधनकारक असतो.

- 3) बँकेच्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी खातेदाराने ती हमी असते.
- 4) खाते उघडण्यासाठी अर्ज देणे हा बँडु खाते उघडण्याच्या प्रक्रियेतील पहिला व महत्वाचा टप्पा असतो.

२ ओळख :

संभाव्य खातेदाराची ओळख पडताकून पाहणे व तो पतक्षम आहे याची खात्री करून घेणे बँकेच्या हल्लीने प्रतिशय आवश्यक गोष्ट आहे. कधी वेळा खोट्या नावाने खाती उघडून चोरलेले चेक वरपिणे यासारखे गुन्हे केले जाताना यासाठी काळजी घेणे महत्वाचे असते. यासाठी त्याच लोखेच्या दुसऱ्या खातेदाराची खाते उघडण्यासाठी सिफारस द्यावी लागते. त्याचे पूर्ण नाव, खाते क्रमांक व सही नमुना सहीशी पडताकून पाहवी. चांगल्या खातेदारामुळे बँकेची प्रतिष्ठा वाढते. तसेच बँकेत खाते उघडल्याने त्या व्यक्तीचीही पत वाढते. राखाट्या प्रतिष्ठित व्यक्तीचे नाव ओळख गळवून दिल्यास त्याच्याकडे अजिदाराविषयी चौकशी करावी आणि त्या व्यक्तीवरून अजिदाराचे अर्जादाराविषयी खाते उघडजे अशी लेखी सिफारस द्यावी. राखाट्या संस्थेचे चातू फोटो असलेले ओळखपत्र किंवा परपत्राच्या (Passport) आधारेही खाते उघडता येते.

महत्त्व :

- 1) राखाट्या व्यक्तीचे बँकेत खाते उघडताना त्यात बँकेच्या दुसऱ्या खातेदाराने ओळख देताना अशी लेखी सिफारस दिलेली आहे.
- 2) अशी ओळख होतल्याने खोट्या नावाने खाते उघडून लोकांच्या खोट्या व्यवहारांचे गुन्हे रोखण्यास मदत होते.
- 3) संभाव्य खातेदार पतक्षम असल्याची ती पावती असते.

२) संग्राह्य खातेद्वारे अर्जित दिलेल्या माहितीच्या खरेपणाची खात्री पटते.

३) परिचय :

खाते उघडताना अर्जदाराचा परिचय असणे अत्यंत आवश्यक बाब असते. अशा अर्जदाराच्या पत्राद्वारे - निवृत्ती खात्री करून घेणे बँकेच्या हद्दीने महत्त्वाचे असते. कारण छिन्नेतु वेढा बोगस नावाने खाते उघडून अनेक वित्तीय गुन्हे केले जातात. त्यामुळे बँकेमध्ये खाते उघडताना त्याच शाखेतील राखाद्या खातेदाराची ओळख मागतात. अशा व्यक्तीचे संपूर्ण नाव, खाते क्रमांक आणि सही तपासून पळिली जाते. अर्जदाराचा परिचय बँकेमध्ये खात्रीय तीन प्रकारे दिला जातो.

अ) बँकेच्या त्याच शाखेची खातेदार असलेली छिवा बँकेकडे कामेवाचत्या ओळखीच्या राखाद्या जबाबदार व्यक्तीने अर्जदाराच्या अर्जावर सही करून नाव व पत्ता लिहून परिचय करून देणे.

ब) अर्जदार राखाद्या जबाबदार व्यक्तीचे नाव छिवा दुसऱ्या राखाद्या बँकेचे नाव निदेशी म्हणून देऊ शकतो. बँकेच्या व्यक्तीकडे अथवा बँकेकडे त्याची प्रमाणिकता आणि आर्थिक स्थिती तसेच त्या व्यक्तीबाबतचा त्या बँकेचा अनुभव जाणवतचि चौकशी करते. जर अशा निदेशी (Referee) व्यक्ती छिवा बँकेकडे बँकेला कोणी प्रतिसाद मिळावा नाही तर बँकेने अशा व्यक्तीचे खाते उघडू नये.

परिचयाचे महत्त्व :

वैद्यने राखाद्या व्यक्तीचे आते उद्यताना तिची खरी ओळख प्रस्थापित करून घेणे आवश्यक आहे. जर वैद्यने योग्य प्रकारे अशा व्यक्तीची ओळख प्रस्थापित केली नाही तर वैद्यचा हा दुर्लक्षितपणा तिला स्वतःला ठेवा जन्मेलही दोक्यात आणू शकत.

1) जर ग्राहकाने अफरातफरीचे चेष्टे अगर विनिमय पत्रे (अगर चोरीचे चेष्टे, विनिमय पत्रे) त्याच्या आत्म्यात जमा केली व वैद्यने असे शक्यत योग्य ती डावजी घेतली तर वैद्यला कामकाचे संरक्षण मिळू शकते.

2) जर वैद्यने निष्काळजीपणाने अगर चुकीने ओळख झाल्ले मंथर केला व अशा ग्राहकाचा परिचय योग्य प्रकारे वैद्यने प्रस्थापित केलेला नसेल तर वैद्य उद्यतपणे दोक्यात येऊ शकते.

3) जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण ओळख करून न घेता वैद्यने तिला ग्राहक केले तर अशा ग्राहकाच्या ठेवी स्विछाइन वैद्य दोक्यात निर्माण करू शकते.

4) योग्य प्रकारे परिचय करून न घेतलेल्या अपत्र ग्राहकाला वैद्यने चेष्टे लुप्त दिले तर अशा ग्राहक वनावट चेष्टे करून सामान्य लोकांची फसवणूक करू शकत. त्याच्या आत्म्यावर शिल्मक नसत नाही तो लोकांना चेष्टे देऊ लागला तर वैद्य दोक्यात येऊ शकते.

4) रहिवासी असल्याचा पुरावा :

अजिंदाराला अगमिध्ये आपला पूर्ण पत्ता द्यावा लागतो. खाते उघड्यासाठी अजिंदाराला आपल्या रहिवासी असल्याचा पुरावा सादर करावा लागतो. लॉरिवाय बँक खाते सुरु करत नाहीत. असा पुरावा म्हणून बँक व्यवसायी रेशनकार्ड, वीज बिल किंवा फोन बिल इ. साठी कागदपत्रे स्वीकारतात. ही कागदपत्रे पत्त्याचा पुरावा असतो. ही कागदपत्रे अजिंदार या पत्त्यावर राहतो असा पुरावा असतो.

महत्त्व :

- 1) थोटे पत्ते देवून बँकेत खाते उघडून लेऊ शकण्याची निरनिराळ्या प्रकारच्या गुंहांना आळा घसतो.
- 2) जर बँकेने चुकीने काही रक्कम अशा खातेदारास अदा केल्यास ती वसूल करणे शक्य होते.

5) नमुना सही :

अजिंदाराला खाते उघडताना खाते उघडण्याच्या अजिंदार सही करावी लागते. तसेच स्लीप किंवा काडिवर नमुना सही करावी लागते. ते खाते चालविताना अजिंदाराला या नमुना सहीप्रमाणेच सही करावी लागते. खाते उघडण्यास जबाबदार बँक अधिकार्यांमार्फत अजिंदाराला ही नमुना सही करावी लागते हे नमुना सही काड/स्लीप बँक जतन करून ठेवतात.

1) महत्त्व :

नमुना काडिवर ठोठती सही आहे हे बँक व खातेदाराचाच माहित असते. त्यामुळे बँक किंवा काहीचिठ्ठीवर (bank withdrawal slip) विद्वान स्लीपवर खातेदाराचीच सही आहे

याची खाली पत्ती जाडू शकते.

2) योग्य व्यक्तीलाच पैसे प्रदान होते.

3) मी पैसे काढलेलेच नाहीत असा पत्रिचा खातेदार देऊ शकत नाही.

6) नामनिर्देशन (Nomination):

राखात्या खातेदाराचा मृत्यु झाल्यास खात्यातील पैसे कोणास द्यावे असा प्रश्न उद्भवतो म्हणून बँका लष्मी सर्वेच खात्यासाठी नामनिर्देशन पत्र भरून घेतात. त्यावर राखा साक्षीदाराची सही असते. खातेदाराचा मृत्यु झाल्यावर ते खाते बंद ठेवून खात्यात रक्कम याचे नामनिर्देशन असते त्याच्या वेगवेगळ्या खात्यात जमा दिली जाते. नामनिर्देशन केलेली व्यक्ती ही वारसदारी वारसा असली पाहिजे असे नाही. त्यामुळे वारसदारी नोटीस देवून कोरचा आदेश झाल्यास कोरचा अंतिम निर्णय होईपर्यंत बँकेस ते खाते गोठवून ठेवणे लागते. 1983 चा सुधारित बँकिंग कायदानुसार ठेकीदाराला नामांकनाची सुविधा देण्यात आली आहे.

नामनिर्देशनाचे महत्त्व:

1) ठेकीदारास त्याचा मृत्यु झाल्यास त्याच्या बँकाच्या रक्कम कोणास द्यावयाची याबाबत प्रश्न उद्भवत नाही. त्याच्या मृत्यूनंतर त्याचे नामनिर्देशन केलेल्या व्यक्तीला खात्यातील रक्कम दिली जाते.

2) समुक्त खात्याबाबत सर्व खातेदार त्यांच्या मृत्यूनंतर कोणत्या व्यक्तीच्या नावे खात्यातील रक्कम द्यावयाची याबाबत राहिलेले नामांकन बंद ठेवतात.

3) योग्य व्यक्तीलाच पैसे मिळणे शक्य होते.

* आवावरीत व्यवहार करवाची कार्य प्रक्रिया :
आवावरीत व्यवहार म्हणजे ग्राहक बँकेत आणखी पैसे व चेडू जमा करतो व त्याचा ग्राहकनुसार तो पैसे वुडतो. ग्राहकाच्या बँकेतील प्रत्येक व्यवहारास खतंत्र हस्तोक्तीचे पाठवू असते. त्यास आधारित विविध विहित पत्रे वापरणे लागतात.

अ) चालू व बचत खात्यांचे व्यवहार :

1) पेन्सन स्वीप लुड अगार ठेवीचे स्लिप लुड :

जो ग्राहक आत्मान पैसे जमा करतो. त्यास काउंटर फॉइल असणाऱ्या रिप्लस कराव्या लागतात. या स्लिपवर ठेवीदार अगार त्याची प्रतिनिधी सही करून बँकेला स्लिप सादर करतो. या रिप्लस सास रोख पैसे, चेडू, ड्राफ्ट्स व विविध प्रता येतात. चालू व बचत खात्यांकरिता वेगवेगळ्या pay slips असतात. या स्लिपमध्ये ग्राहकाचे नाव, तारीख व खात क्रमांक यांची माहिती असते. तसेच चेडूमध्ये चेडू क्रमांक, तारीख, आढावा (payee) बँकेचे नाव व ठेवीदाराची सही यांचा तपशील असतो. तपशील भरलेली स्लिप ठेवीदार पैसे स्वीकारले जाणाऱ्या खिडकीवर सादर करतो. नंतर काउंटर फॉइलवर सिव्का व सही देऊन ती ठेवीदारास परत देली जाते व स्लिपचा जो भाग बँकेकडे असतो तो लेजर मध्ये नोंदविष्याकरिता संबंधित लेखनिकाला सादर केला जातो.

2) पैसे हाडव्याची स्लिप :

आवावहन पैसे हाडव्याकरिता withdrawal slips विनामूल्य उपलब्ध करून दिल्या जातात.

या स्लीपमध्ये जेसे काढ्याची नारीख, आल्याचा प्रहार, आते क्मांड पेशाची रकम (अक्षत व आवध्यात) यांचा तपाशील असतो व सावर आतेदाराची सही असते. न्याया पैसे काढ्याचा अधिकार आहे त्याच व्यक्तीची सही या स्लिपवर असणे आवश्यक आहे. जी व्यक्ती ही स्लीप लेंकेला सादर करते तिची सही स्लिपचा मागील बाजूस असावी लागते. या स्लिपवरोबर पासबुक बँकेचे सादर करावे लागते.

७) चेकबुक :

त्याच आल्याबाबत चेकबुकने पेशाचे व्यवहार होणे आवश्यक असते. बचत आल्याबाबत जे आहूत बँकेने वेळेवेळी लिहित केलेली विमान रिल्लक बचत आल्यात ठेव्याचे वचन देतात. त्यांनाच चेकबुक दिले जाते. चेकचे दोरे फॉर्म व त्यांचा वॉरर फॉर्मवर, अचुकमे क्मांडित केला जातात. चेकबुकमध्ये राहू मागणी स्लिप (Requisition Slip) असते ती ज्याद्वारे आहूक नवीन चेकबुक घेऊ शकता.

८) पासबुक :

बँक आतेदारास झोरेसे पासबुक देते. यात नारीख वार, पैसे जमा केल्याची व पैसे काढ्याची नोंद असते. वस्तुतः पासबुक म्हणजे विशिष्ट नारीखला, लेंकेच्या लेजरमध्ये असणाऱ्या आल्याचा उताराच होय. पासबुकमध्ये बचत आल्याचे नियम व नियमावली असतात. त्याच आल्यावरही पासबुक दिले जाते परंतु लहूतेक वेळा आतेदारास पासबुक रोवणी त्याच्या आल्याची मसिष्ट/प्रेमसिष्ट निकेदने देतात.

पासबुकमध्ये आतेदारास त्याच्या आल्याची अवयवावत स्थिती समजू शकते. तसेच लेंकेच्या लेजरमध्ये त्याच्या आल्यावर

आकारलेके व्याज व इतर आदार (जमी) यांच्या नोंदी
 देवा जालान त्या स्थापनाकरिता पासबुद उपयुक्त ठरेल
 व्यवसायात नोंदीचे पुनर्गठन विविध पत्र (Reconciliation
 सु-नॉलमन्स) तयार करवाकरिता पासबुद व तसेच
 करबुदमध्य दोआदिलेव्या शिफटीची पत्रावणी करवाकरिता
 पासबुद अगर जाव्यातीत नोंदीचे निवेदन पत्र महत्वाचे
 असते .

चापू खाते.

या खात्यात काही छिमान शक्य नोकरी शिक्क्या ठेवली जाते. अध्यायन सोसे काढण्यावर व खात्यात पैसे प्रस्थावर निर्विघ्न नसतात. चेडने छिंवा काढविल्या (Cashless slip) आधारे रेशन पॅगान्जी केनेली मागणी तपकाव मागवणे ही वेळेची जमावदारी असते. ही खाती वेळाना लाजदाराक नसताना कारण मातीत पैसे उतरत वेळेला जापरता येत नाही.

चापू खात्याची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये :-

अ) रेशन :-

या खात्याचा रेशन वचत करणे छिंवा व्याज मिळविणे वा नसतो. रेशन वचत करणे छिंवा व्याज मिळविणे वा नसतो. आर्थिक व्यपहार सुलभपणे पार पाडव्यासाठी उपकांना चापू खातेची सोयीचे असते.

ब) सोयी :-

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारास चेडू देणे व वसुली, प्रतिनिधी सेवा या सर्वसाधारण वेडू सोयी मिळतात.

क) दैनंदिन व्यवहाराच्या नोंदी :-

हे खाते व्यापारी, व्यावसायिक उत्पादक, मागीदारी संख्या कंपन्यांकडून उघडले जाते. कारण त्यांच्या देव्या-घेव्याच्या व्यवहारांची मामुळे आपोआप नोंद होते.

ड) सेवा आकार :-

या खात्यातील ठेकीवर व्याज दिले जात नाही. उत्तर खातेदाराकडून काही सेवा आकार (शुल्क) घेतल्या जाते.

2) वचन खाते :

शरीर व मध्यमवर्गीय शिवा ज्यांचे स्थिर उत्पन्न आहे अशांना वचनीची सोय उपलब्ध करून देणे हा खात्याचा हेतू असतो. वचनीवर काही व्याज उत्पन्न मिळवण्यासाठी हे खाते उघडले जाते. पैसे देवघ्यावर बंधने नसतात. पण पैसे काढण्यावर निर्बंध घेतले जातात या खात्यातील काही पैसे बँका इतरत्र वापरू शकतात. दर सहा महिन्यांनी व्याज व्यायात जमा केले जाते. अलीकडे या खातेदारांना चेकबुकही दिले जाते. पण त्यासाठी किमान ही थोडी जास्त ठेवणी लागते. आजकाल हे खाते जवळजवळ चालू खात्याप्रमाणेच सारके आहे. खाते उघडतानाच नामनिर्देशन करून घेतले जाते व खातेदारास पासबुक दिले जाते.

भारतीय रिजर्व/डेनरियल डेव खाते क्र.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

स.नं. १५ सायराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर,
(भांजरी फाटा) इडरसर, पुणे - २८

रोक / चेक रुपये दिनांक / २००

श्री. / स्त्री. / मे.

सायराज-पोस्टिंग बँक खाती एवकम

रुपये _____ भारतीय

पैसे भरणार _____

पैसे येणार _____

भारतीय रिजर्व/डेनरियल डेव खाते क्र.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

स.नं. १५ सायराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (भांजरी फाटा) इडरसर, पुणे - २८

रोक / चेक रुपये दिनांक / २००

श्री. / स्त्री. / मे.

सायराज पोस्टिंग बँक खाती एवकम रुपये

पैसे दिलेल्वा तपसितासामाणे भरली

(प्रत्येक रोक व पोलीसवती वेळोवेळी बदलणे सारखी.)

एवकम पोहोचली

कॅशियर

तेजविक

अचॅजिड

सेनेज

खाती असा प्रमाती

पोलीचा तपशील

चेकचा तपशील

क्र. क्रमांक	संख्या	रक्कम		बँकिचे नांव व पत्ता	चेक क्र.	रक्कम	
		रुपये	पैसे			रुपये	पैसे
	1000						
	500						
	200						
	100						
	50						
	20						
	10						
	5						
	2						
	1						
	बँकट रुपये						
	मागी						
	एकूण रुपये						

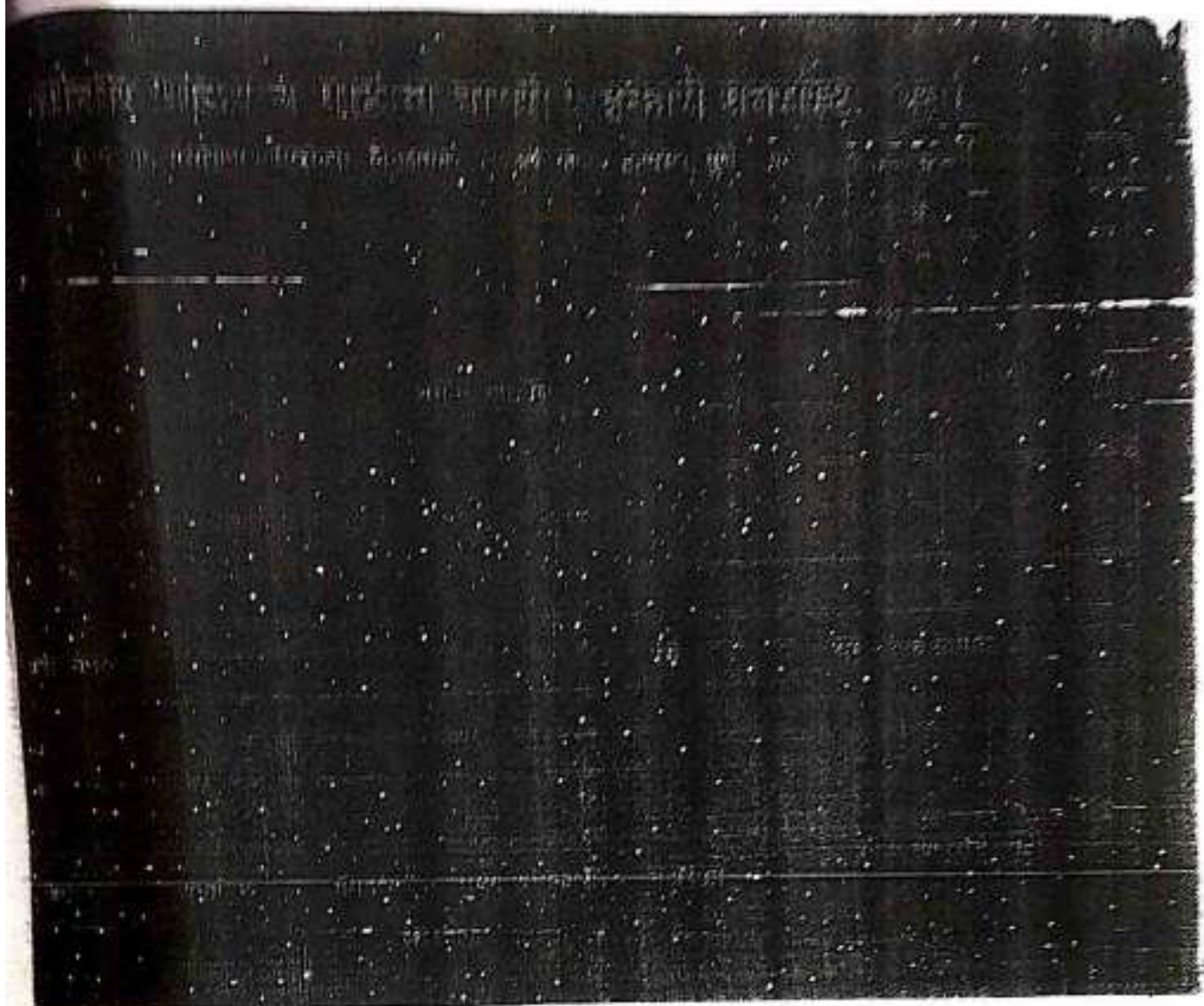
रक्कम रुपये

चेक क्रमांक

चेक दिनांक

बँकिचे नांव

साचा

CREDIT TRANSFER
जमा चलव

खोल नं.बा	
खाते क्र.	
Tran. No.	

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था मर्या.

स. नं. १४ सत्यराज कॉम्प्लेक्स, विठ्ठलनगर, (मांजरी फाटा) हडपसर, पुणे - २८

दिनांक: / /२०

तपशील	रुपये	पैसे
एकुण		

कार्ड

चेअरमन

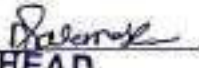
व्यवस्थापक

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. ठांबळे गणेश्वर शिर्गडी हा / हि
 अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
 प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.
कर्मवीर आठराव पाटील नागरी शाळार पतस्त्रयेत या
 विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
 मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
 सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
 संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
 प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

 प्रा. पी. आर. पोतदार

For
 HEAD
 Department of Economics
 Annasaheb Magar College
 Hadapsar, Pune-411028.

 डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
 विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 19/05/2022

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी
सहकारी पतसंस्थेतील व्यत आर्थिक
अभ्यास

संशोधकाचे नाव : दांडेगावकर राजानन विडाली

PRN NO : 1182409375 Seat No: 191022

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री. / कु. दांडगावकर गणेश प्रतिज्ञापूर्वक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिबत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करणसाठी
माझीच पालील गरीब स्तरीय वास्तव्यहा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्य
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संशोधन
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 19/05/22

धक

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पौतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

415/111995 21/11/17 मिश्राजी

F.Y.B.A (A)

Chandan

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. गंडगावड ११११११११ हा/ हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

१२ ११/३/२१९ पासून गगरी सहकारी युनियनच्या या अध्यक्ष

विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Mugar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: हडपसर

दिनांक: १९/०५/२२

-चालू व बचत खाते उघडव्याची प्रक्रीया १

① -चालू व बचत खाते :-

आधुनिक काळात बँकास बँकाबरोबर व्यवहार करणे अनिवार्य झाले आहे त्यामुळे बँकेमध्ये खाते सुरु करणे प्रत्येक व्यक्तीला आवश्यक झाले आहे ग्रामीण भागात शेतकऱ्यांना विविध सरकारी योजनांच्या पेशाच्या स्वरूपात जो लाभ दिला जातो तो देखिल व्याजार्थी शेतकऱ्यांच्या खात्यात जमा करण्याचे धोरण सरकारने अवलंबिले असल्याने व्याजार्थी शेतकऱ्यांना बँक खाते सुरु करणे अनिवार्य झाले आहे.

जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला बँकेत खाते सुरु करण्याची गरज निर्माण होते तेव्हा त्या व्यक्तीने योग्य बँकेची निवड करण्याची गरज असते त्यामूळे व्यक्तीने बँकेच्या बाबतीत काही गोष्टी विचारात घेवणे गरजेचे असते यामध्ये बँकेची आर्थिक पत, बँकशाखेच्या आपल्या राहण्याच्या किंवा व्यवसायाच्या राहण्याच्या ठिकाणापासूनचा सोईस्करपणा, बँकेकडून सुविधा व सेवा त्यासाठी मोजावी लागणारी किंमत तसेच सेवेची तत्परता या गोष्टी विचारात घेऊन योग्य बँकेच्या योग्य शाखेची निवड करावी.

अ) आपल्या ग्राहकांची माहिती करून घ्या.
(Know your customer - KYC)

→ एखादी व्यक्ती जेव्हा बँकेत खाते
 घेत तेव्हा त्या व्यक्तीची बँकेला पूर्ण
 गरजेचे असते या संदर्भात भारतीय रिझर्व
 काही मार्गदर्शक सूचना व नियमावली दिल्या
 त्या अनुषंगाने बँकेने आपल्या ग्राहकासंबंधी
 नी कागदपत्रे तपासणे व आपल्या दफ्तरी
 करणे गरजेचे असते जर बँकेच्या एखाद्या
 कडून काही गैरव्यवहार होत असेल तर
 बँकेत या माहितीचा बँकेला उपयोग

आज दहशतवाद ही एक जागतिक समस्या
 आहे. दहशतवादाची तीव्रता वाढविण्याचे महत्त्व
 म्हणजे दहशतवादाला केला जाणारा वित्तपुरवठा
 वित्तपुरवठा बँकेच्या वरवी विविध सुविधांमाफत
 किंवा अनेक खातेदारांच्या खात्यांमाफत होत असे
 बंधनच आहे अशा कर्तव्यपूरकतेच्या बाबतीत बँकांनी
 जाणीव घ्यावी असते त्यामुळे बँका अडचणीत
 म्हणून बँकांनी आपल्या ग्राहकांची ओळख
 घेताना त्यांच्या परिचयासंबंधी व व्यवहारासंबंधी
 सर्व कागदपत्रे तपासून घेणे व आपल्या
 जमा करणे गरजेचे असते त्यामुळे बँकेच्या
 दहशतवादाला वित्तपुरवठा करणाऱ्या सहयोगी
 आरोपापासून संरक्षण होणे.

1) बँकेने ग्राहकांची माहिती करून घ्यावी
 (Need of KYC)

खातेदारांकडून इतरांच्या खात्यांमध्ये किंवा खातेदारांच्या खात्यांमध्ये किंवा बँकेमधील गैरव्यवहार टाकण्यासाठी सर्व खातेदारांची खाप्रीशीर ओढवून घेणे गरजेचे असते. तसेच सध्याच्या काळात मादक पदार्थांचा काळावातार, दहशतवाद, आर्थिक गैरव्यवहार, चपनाचे गैरव्यवहार, होतारे हस्तांतरण व शास्त्रांचा नाभवारा, गैरव्यापार, शांसारखे गैरप्रकार वाढत आले आहेत. शांसारखे व्यवहारांमध्ये आपला ग्राहक अडकविल्या नाही ना यासंबंधी माहिती घेणे गरजेचे असते. कारण एखाद्या ग्राहकांकडून असे व्यवहार होत असतील तर याचा अर्थ असा होतो की बँकेने देविल्या या व्यवहारांमध्ये काहीतरी कृत्रिम पार पाडली आहे असा संशय लक्षावत तसेच बँक व ग्राहक यांच्यामधील संबंध दिघिकासीन व दुष्ट स्वरूपाचे निर्माण होण्यासाठी बँकेला आपल्या ग्राहकांची माहिती घेण्याची गरज असते.

2) आपल्या ग्राहकांची माहिती करून घ्या यासंबंधी प्रमाणिके व मार्गदर्शक सूचना (Norms and Guidelines regarding KYC) बँकेला आपल्या खातेदारांच्या परिचय होण्याबाबतची प्रक्रिया, फागदपत्रे व मानांकने भारतीय रिझर्व्ह बँकेने ठरवून दिली आहेत. आणि त्या अनुषंगाने सर्व बँकांना आपल्या ग्राहकांची सर्व प्रकारची माहिती घेऊन ग्राहकांचा सर्व दृष्टीकोनातून परिचय करून घ्यावा लागत असतो त्यासाठी सर्व बँका पुढीलप्रमाणे प्र प्रक्रिया पार पाडत असतात,

ख) बँके खाते सुरु करव्यासंबधीच्या अर्जा

Application of the opening Acc

बँकेत खाते सुरु करताना प्रत्येक बँके
खातेदाराकडून एक विहित नमुना फार्म
अभिकडच्या काळात अनेक ठिकां च्याम् व
आत्मासाठी एकच फार्म वापरताना दिसतात
कारण दोन्हीही आत्मांसाठी भागवारी माहिती
पणे सारखीच असते.

खाते सुरु करव्याच्या फार्ममध्ये पुढील माहिती
घेतली जात असते.

- i] खातेदाराचे नाव.
- ii] खातेदाराच्या पत्ता.
- iii] खातेदाराच्या व्यवसाय व व्यवसायाच्या पत्ता.
- iv] परिचय करून देणाऱ्या व्यक्तीचे नाव व पत्ता
क्रमांक व सही.
- v] खातेदाराच्या नमुना सहा.
- vi] वारसदाराचे नाव, व्यवसाय, व पत्ता.

बँकेमध्ये नवीन खाते सुरु करव्यासंबधीच्या
नमुना दिलेला आहे त्यावरून वरील बाबतीत
माहिती मिळते.

5] खातेदाराच्या परिचय (Identification of Account holder)

बँकेचे खाते सुरु करणाऱ्या व्यक्तीची योग्य ओळख होणे गरजेचे असते ज्या व्यक्तीला योग्य ओळख करून देण्यात अपयश येत असेल त्या व्यक्तीला खाते सुरु करण्यासाठी अपात्र ठरविले जाते त्यामुळे भारतीय रिझर्व्ह बँकेने खातेदाराच्या परिचयासाठी पुढील कागदपत्रे प्रमाणित केली आहेत.

i] खातेदाराचा पासपोर्ट (Passport)

ii] मतदार कार्ड (Voter ID card)

iii] पॅन कार्ड (Pan card)

iv] भारत सरकार / संरक्षण खात्याचे ओळखपत्र.

v] प्रतिष्ठित रोजगार प्रयोजकचे ओळखपत्र.

vi] वाहन चालविण्याचा परवाना (Driving licence)

शार्पेकी कोणतेही एक / दोन कागदपत्रे बँके व्यक्तीच्या परिचयासाठी मागवू शकते व त्यानंतरच संबंधित व्यक्तीला खाते सुरु करण्यास परवानगी देते.

3] खातेदारच्या राहण्याच्या ठिकाणाच्या पत्त्या

(Proof of Residence)

खातेदारच्या परिचयाबरोबरच्या संबंधित व
राहण्याच्या पत्त्या कोठला आहे त्याबाबतचे
व पुराव्याची कागदपत्रे बँकेला खातेदाराकडून
लागतात व आपल्या दफ्तरी जमा करा
भारतीय रिझर्व्ह बँकेने खातेदारच्या
ठिकाणाच्या पत्त्यासाठी पुढील कागदपत्रे प्रमाणात
आहेत

- i) बँक क्रेडिट खाते उतारा पत्त्यासह,
- ii) वेतन दाखला पत्त्यासह,
- iii) संपत्ती - कर / उत्पन्न - कर मूल्यांकन आदेश
- iv) इलेक्ट्रिक बिल / टेलिफोन बिल.
- v) बँक खाते उतारा पत्त्यासह,
- vi) रोजगार देणाऱ्या संस्थेच्या निमुक्ती अदेश
- vii) मान्यताप्राप्त सरकारी अधिकाऱ्याचे पत्र.
- viii) रेशनिंग कार्ड.

संबंधित बैंक खातेदारात्मा वरीलपैकी किमान एक किंवा
 व्यापका अधिक पुरवठ्याची पूर्तता कुरव्यात्मा बाबतीत
 आग्रह धरत शकते.

बैंक खातेदारांकडून काही गैरप्रकार घडल्यास किंवा
 इतर काही कारणांने बैंक खातेदारांच्या शोध होव्यासाठी
 खातेदारांच्या पत्त्याची आवश्यकता असते म्हणून बैंक
 खातेदारांची खात्यासंबंधी विश्वसनीय कागदपत्रे घेत असते.

३) नमुना स्वाक्षरी (specimen signature) :-

बैंक खात्यातील व्यवहार खातेदारांच्या सहीने होत असतात.
 अलीकडच्या काळात बहुतेक सर्व व्यवहार द्यागदेशांच्या
 माध्यमातून होत असतात आणि त्या रकमही बैंक
 खात्यामध्ये परस्पर जमा होत असतात.

बैंक खात्यातील व्यवहार सुरक्षित व सुलभपणे
 होव्यासाठी खातेदारांच्या नमुना साह्य बैंक आपल्या
 दफ्तरी ठेवत असतात. बैंकेत खाते सुरु कुरव्याचा
 कामसोबत एक ज्यादा फॉर्म जोडून त्यावर बैंक
 खातेदारांच्या नमुना सह्या घेत असते. यानुसार
 प्रत्येक वेळेस बैंक सादर नमुना सह्या वधूनच
 खात्यातील व्यवहार पूर्ण करते.

3)

पासबुक (Passbook) :-

ज्या पुराने
 प्रत्येक व्यवहारी नोंद करणे देत
 ज्या पुरानेकामा पासबुक दिव्या खातेपुराने
 म्हणतात.
 अमिळल्या काळात काही खंड खातेदारा
 देण्याऐवजी तिमाही, सहमाही किंवा वार्षिक
 इतके देत असतात.
 तसेच खातेपुराने मोठ्या आणणे देखील आव
 असते जर खातेदाराचे धनादेश पुस्तिका
 असेल तर त्याला पैसे काढण्याचा पिछीचा
 करता येत नाही असे जरी असले त
 कि शिवा परिस्थित खंड इतिका-यांच्या परवान
 पैसे काढण्याची पिछीने पैसे काढता येत

4)

धनादेश पुस्तिका (check book)

खातेदाराला खात्यातून पैसे काढण्यासाठी धनादेश
 वापर करतात धनादेशाच्या माध्यमातून पैसे
 खातेदार व खंड देणाऱ्या दुष्टीकानातून अ
 सुरक्षित असते
 खातेदाराचे धनादेशाचा कोड
 (IFC), खंडच नाव व शाखा (micr code)
 इ. माहिती असते.
 खातेदाराची रकमेची किंमत जसून असेल
 धनादेशाच्या वापर करता येता.

अ) पैसे भरण्याच्या चिठ्ठीचे पुस्तक (Pay in Slip Book)

पैसे भरण्याच्या पावत्यांच्या नमुना व व्यामधील माहिती सारख्या असते पूर्वी बँका चालू व बचत खात्यांच्या पैसे भरण्या शिफ्यांच्या रंग वेगवेगळे होती असतात त्यांचे कारण म्हणजे एक व्यवहारात सुलभता याची इतकेच होते म्हणजे सध्या बहुतेक सर्व बँका एकच प्रकारची शिफ्या चालू व बचत खात्यासाठी वापरत आहेत खातेदारा फक्त पैसे भरताना योग्य त्या ठिकाणी खर्च करता

ब) मुदत ठेव खाते (Opening of fixed Deposit Ac)

मुदत ठेव खाते सुरु करण्याची प्रक्रिया साधारण चालू व बचत खाते सुरु करण्यासारखी आहे. मुदत ठेव खाते सुरु करण्याची नमुना फॉर्म बँकेने स्वतंत्ररित्या केल्या असता तो खातेदाराला भरून घ्यावा लागतो अर्जाबद्धे ठेवीदार ठेवीदारांची नाव, पत्ता व त्यांच्या नमुना सह्या येथेच मुदत याबद्दल माहिती असते मुदत ठेव खाते बचतपदा संयुक्तपणे सुरु केलेले असते एका खातेदाराच्या मृत्यूनंतर दुसऱ्या खातेदाराला मुदत ठेवीचे पैसे मिळत असतात खातेदाराच्या मृत्यूनंतर मशी लेखी स्तुचना दुसऱ्या खातेदारांना मृत्यु - दाखल्यासह बँकेला सादर करणे आवश्यक असते. मुदत ठेव खात्यांच्या पाबलीत देखील वारसदार (nominee) नोंद करण्याची सुविधा उपलब्ध असते.

ख पैसे काढण्याची निळी (withdrawal slip)

सर्वसाधारण पणे कुमी आकारमानाच्या रकम काढण्यासाठी बँका पैसे काढण्याच्या निळ्याची करित असतात. पैसे काढण्याच्या निळीवर सामान्यपणे पैसे आढावा सारखे खातेदाराने नाव काढावयाची रक्कम (अंकी व अक्षरी) खाते क्रमांक व खातेदाराची यासंबंधी माहिती भरून द्यावी लागते. असले पैसे काढण्याच्या निळीवर खातेदाराने केलेले सही, त्याने बँकेकडे दिलेल्या नमुना सहीशी तंतोतंत जुळवारी असावी लागते अन्यथा पैसे काढता येत नाही.

आन्धातील विविध व्यवहार
 खाते उघडताना कोणत्या प्रक्रिया पूर्ण कराव्या यासंबंधी माहिती आपण या अगोदरच्या आगाती घेतली आहे. प्रस्तुत आगात आपण या खात्याचे व्यवहार कसे चालतात यासंबंधी माहिती घेणार आहोत.

1 चालू व बचत ठेव आन्धावरील व्यवहार
 चालू व बचत खात्यामध्ये पैसे भरणे व पैसे काढणे हे दोन्ही प्रमुख व्यवहार चालू असतात. चालू खात्यामध्ये किती बंध पैसे टाकणे भरणे थांबवणे कोणतेही बंधन नसते. आतेदार किती पैसे टाकू शकतो किंवा काढू शकतो.

मुदत डेपॉजिट खात्यावरील व्यवहार (Operation in Fixed Deposit Account) :-

खाते या नावामधून त्याचा अर्थ आपल्या लक्षात येतो ज्या खात्यामधील ठेकीच्या रकमा विशिष्ट मुदत संपल्यानंतर काढता येतात किंवा ठेकीदाराच्या देय होनात त्या खात्यांना 'मुदत डेपॉजिट खाते' असू शकतात.

मुदत डेपॉजिट जमा करताना ठेकीदाराच्या बँकेचा अर्ज भरून द्यावा लागतो त्यामध्ये ठेकीदारचे नाव, पत्ता, रक्कम, ठेकीची मुदत आणि वारसदाराचे नाव व पत्ता यांसारखी प्राथमिक माहिती पूर्ण करून द्यावी लागते त्यानंतर ठेकीदार नियोजित रक्कम पैसे भरण्याची स्थिती करून बँकेत जमा करतो पैसे जमा केल्यानंतर बँकेचे अधिकारी खातेदाराच्या मुदत डेपॉजिट पावती / प्रमाणपत्र देतो त्यामध्ये ठेकीदारचे नाव, पत्ता, ठेकीची मुदत यांसारखा दर, मुदतीनंतर मिळवारी रक्कम व दिनांक वारसदाराचे नाव यांसारखी माहिती दिलेली असते तसेच मुदत डेपॉजिट पावतीच्या पाठीमागच्या वाजूला मुदत ठेकीसंबंधी नियम व ठरावीक मुदतीनंतर मिळवण्या रकमा, त्यांची तारीख सुटणी करवण्या तारीख मुदत, मुदत डेपॉजिट पूर्ण होण्याची तारीख व बँकेचे अधिकाराच्या सह्या असा मसुदा असतो. मुदत डेपॉजिट परिक्षेनंतर ठेकीदाराच्या परत केली जाते ज्या वेळेस सदर पावतीनंतर पाठीमागच्या वाजूला खातेदाराची पैसे मिळवण्याबद्दल सही घेत असतात.

अ) मुदत देवीवरील व्याजचे पैसे देणे

(Payment of Interest)

सर्वसाधारणपणे मुदत देवीवरील व्याजचे पैसे
 मुदत संपल्यानंतर दिले जाते असता देवीदाराचे
 किंवा सहाकारी पद्धतीने देण्यात येते. व्याजचे पैसे
 किंवा सहाकारी पद्धतीने देण्यात येते. व्याजचे पैसे
 व्याजचे पैसे अदा केल्यानंतर देवी नोंद
 बँक मुदत देणे पावल्यानंतर करणे देणे असता.

मुदत देवीची मुदत संपतेवेळी देवीदार संपूर्ण
 शक्यते किंवा अंशिक शक्यते नवीन मुदत
 देवीमध्ये परिवर्तन करू शकतो. गुंतणी करणाऱ्या
 नवीन व्याजाचा दर वेगळा असतो.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मविर भाऊराव पंडित नागरी महर्षि
परमसंन्यासी वचन खाल्याचा आश्वासन

संशोधकाचे नाव : काळे शोभा सिताराम

PRN NO : 1182109383 Seat No: 191029

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु.बाबे जगेश सिनाराम प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
आ.अ.रा.व. पाटिल नागरी सहकारी पतिसंस्थेने हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पीतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : ह.स.प.स.

जि.बाबे
सशोधक

दिनांक : . 19/05/2022

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्रावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग
काळे शशि सिनाराम

F.Y.B.A. (A)

प्रमाणपत्र

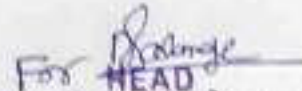
प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/सु. काळे शिगेडा भिनास / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कुमारी कातराव पाटील नगरी बंठकरी पंतप्रजेतिनि अवस्था अवस्था
अवस्था

विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

मार्गदर्शक

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ. पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ : हादपसर

दिनांक : 19/05/2022

★ कुमवीर भाऊबाबू पाटील नागरी
सहकारी पंतसंस्थांचे वचन
स्वात्म्याचा आभ्यास.

आत्मिकदृष्ट्या काळाने नागरी सहकारी पंतसंस्थांची
वाढ व्हायची मोठ्या पुढाळाने आत्मिक
असुन व्हायची नागरी सहकारी संस्था या
समासदाकून देती स्विकारतात नवेच जिल्हा
महावती सहकारी बँकाकून रून वेळून निधी
उभारवी करीत असतात नागरी सहकारी पंतसंस्थांचे
कामकाजात कुसुमता आठव्यांचा दृष्टीने व नागरी
सहकारी पंतसंस्था समासदांना देवी वेळ्यासाठी
आकृष्ट करव्याचा न्याय कळी अनिष्ट स्पर्धा
आणि पुढ्या वाढीस लागल्या आहेत त्यांच्या वाढी
हालव्यासाठी म्हणून या परिपत्रकाने सुचना
देव्यात येत आहेत.

I नागरी सहकारी पंतसंस्था या शासनतः मर्यादित
मोठ्यांची गरज भागविल्याचा दृष्टीने निर्माण केल्या
असून त्यांचे कार्य हे प्राथमिक संस्थाप्रमाणे
नागरी आर्थी आपेक्षा आहे त्यामुळे विस्तृत
कार्यक्षेत्र असणे हे नागरी सहकारी पंतसंस्थांच्या
व्यवस्थापनाच्या दृष्टीने अत्यंत विकट असे
होऊन वसणे सबब नागरी सहकारी पंतसंस्थांचे
विस्तृत कार्यक्षेत्र वाढ देऊ जाले नागरी
सहकारी पंतसंस्थांना कार्यक्षेत्रात शाखा उघडवतायची

(आशाळ्यास न्यासाठी ज्याच्याही परवानगी
 भागणे हे पंतसंस्थावर तसंकारक करणे
 (आशापुकारे शाब्दाना परवानगी देण असतांना
 सर्व बाबीच्या कर्मक निवार करवा ज्या
 ठिकाणी सभासदांचे व्यावहारिक अर्थाने निवारणे
 अंतर्गत असतील तसेच ज्या अशांत नागरिक
 पंत संस्थाशी वाढ विशेष जागी नसेल अशा
 अशांतच अशा उदाहरणाने परवानगी देण्यात
 यावी.

२) नागरी सहकारी पंतसंस्थांनी विंगड सभासदांक
 हेवी इक्विटी नसे. विंगड सभासदांकून हेवी
 इक्विटीकरणे हे बँकिंग रेग्युलेशन अंतर्गत
 असून त्याबद्दल संस्थेच्या व्यवस्थापकीय मंडळ
 संदर्भावर फौजदारी क्वटपाच्या गुन्हा दाखल हो
 शकते. या बद्दलच्या स्पष्ट सुचना सर्व नागरिक
 सहकारी पंतसंस्थांना देण्यात याव्यात ज्या
 नागरी सहकारी पंतसंस्थांनी विंगड सभासदांकून
 हेवी इक्विटीच्या तरतूद या पुर्वीच उपविष्टित
 अंतर्गत केलेली असतील ती तरतूद काढल्याच्या
 दृष्टीने संबधित निबंधकारांनी या बाबतीत ठीस
 उपाययोजना करावी.

नागरी सहकारी पंतसंस्थांनी सभासदांच्या
 हेवीवर काढण्याच्या फौजदारीबाबत या कार्यालय
 दिनांक २४ नोव्हेंबर चे परिपत्रकात
 अन्वये २४ दिनांक १९८९ आहे त्यापुढील

नागरी सहकारी पतसंस्था सभासदांना नागरी
 सहकारी बँक निर्माण देण आगव्यास ल्यागु
 दरापेक्षा पतसंस्थाने उपविधीत सभासदांना देवीदार
 ह्यातमानच्या ल्यागु दराबाबत स्पष्ट तरतूद
 नसेल तसे नागरी सहकारी पतसंस्थानी वकापुकारणी
 स्पष्ट तरतूद उपविधीत करणेबाबत सुचना द्याव्यात
 त संस्था सभासदांच्या देवीदार नागरी सहकारी
 बँका वकापुकारणा देवीदार देण वसलेल्या
 ल्यागुदरापेक्षा एक टक्का जागु वसल्या जावतील
 जागु मर्यादेपर्यंतच्या दराने ल्यागु देण इतक्या
 उच्च उपविधी इतकी जागु ह्यावी.

नागरी सहकारी पतसंस्थानी उभारव्याने एक
 कर्ज (सभासदांकडून घेतलेल्या देविसह) हे
 स्वनिधीच्या 12 पर्येक्षा अधिक वस्तु नसे.
 वहेरील कर्ज उभारव्याची मर्यादा वाढवुन
 मागवणारी उपविधीप्रमाणे आगव्या निवडणुकांनी
 ती वरील मर्यादेत अधिक वाढवुन मागवण
 ह्यावी.

जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकाकडून कर्ज देण
 उभारव्या नागरी सहकारी पतसंस्थानी दिलेल्या
 मात्रादित्त कर्ज उभारता येईल असेही
 नागरी सहकारी पतसंस्थानी कर्जाचे जिल्हा
 मध्यवर्ती सहकारी बँकाकडे कोठ्याही परिस्थितीत
 नागरी सहकारी पतसंस्थाला वरील पेक्षा जास्त
 कर्ज मंजूर करू नसे. जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी

बँकानी मा पुर्वी कति पत्रसंशाना मा
 पेसा जालन कर्न दिलेमा असाल्याम सदरची
 कर्न अककम दिलेमा मसदिन दारागमा विपद
 होम पावले उचालावी जिल्हा उपनिबंधक मानी
 मसदची बाध जिल्हा मसदवती मसदारी बँकेच्या
 संशालक मंडळाकडे उपस्थित कान मा बाबतच्या
 होरगाविषयक ठराव मसद कान छावा, मुंबई जिल्हा
 मसदवती मसदारी बँकेच्या बाबतीत आसनाले
 मापुर्वीचे मा. रु. मसदीदार 258.7 मी दिले
 मसदचे उभा सुचना दिव्या मसदी
 26-6-1989 मसदी जिल्हा मसदवती मसदारी बँकेने
 करावे.

मापुर्वीचे मा कार्यालयाने कति पुकरणी मसदिन
 संस्थेची आर्थिक परिस्थिती लक्षात घेऊन नर
 दिलेच्या मापुर्वीक सुचना विधिल लक्षण कर्न
 पुकारण्याची मसदी असता अन्य कति सवलती
 दिलेच्या अहित त्या विधीत पुकरणी मा कार्यालयाने
 हे सुधारित बाबत मा. रु. कर्न मसदी तसदी
 मापुर्वीक सुचनाचे पालन करावे अशा सुचना
 त्यांनाही द्याळ्यात द्याळ्या विधीत पुकरणी संस्थेची
 आर्थिक परिस्थिती असता त्या आगातील विधीत
 परिस्थिती लक्षात घेऊन करील मसदीमध्ये सुट
 हवी असली तर मसदी मसदी पुस्तक मा
 कार्यालयाकडे पाठवावी.

मा चालू व बचत खाते उघडण्याची प्रक्रिया ?

१) चालू व बचत खाते :

आधुनिक काळात बँकांमध्ये व व्यवहार करणे अनिवार्य झाले आहे. त्यामुळे बँकांमध्ये खाते खुलू करणे पुन्हे व्यक्तीला आवश्यक झाले आहे. ग्रामीण भागात खोतक्यांना विविध सरकारी योजनांचा पैसांचा स्वरूपात जो लाभ दिला जातो तो देखिल लाभार्थी खोतक्यांच्या खात्यात जमा करवून घेणे सरकारने अंतर्भाविले असल्याने लाभार्थी खोतक्यांना बँक खाते खुलू करणे अनिवार्य झाले आहे.

जेव्हा एखाद्या व्यक्तीला बँकेत खाते खुलू करवून घ्यायची गरज निर्माण होते तेव्हा त्या व्यक्तीने योग्य बँकेची निवड करवून घ्यायची गरज असते. त्यामुळे व्यक्तीने बँकेच्या वास्तवीत काही गोष्टी विचारात घेणे गरजेचे असते. ग्रामीण बँकेची आर्थिक पत्र, बँकेच्या आपल्या व्यवहाराच्या किंवा व्यवसायाच्या शहराच्या ठिकाणापासूनची सोडविलेपणा, बँकेकडून सुविधा व सेवा त्यासाठी म्हणजेच मागील लागणारी छिमत तसेच सेवांची तंतपरता या गोष्टी विचारात घेऊन योग्य बँकेच्या योग्य शाखेची निवड करावी.

अ) आपल्या बाह्यांच्या माहिती करून घ्या. (Know Your

Customer - KYC) : एखादी व्यक्ती जेव्हा बँकेत खाते उघडवून घ्यायची असे तेव्हा त्या व्यक्तीची बँकेला पूर्ण माहिती होणे गरजेचे असते. या सर्वसात शरतिनू रिस्क बँकेने कुली मार्गावरून खुलून व निगमावली.

दिलेली आहे त्या अडथळ्याने बँकेने आपल्या ग्राहकां
 योजने ती कागदपत्रे तपासणे व आपल्या दफ्तरी
 जमा करणे गरजेचे असते. जर बँकेच्या दृष्टीने
 काही गैरव्यवहार होत असतो तर अशा वेळेस
 माहितीचा बँकेला उपयोग होतो.

आपल्या
 माहिती
 असे
 असा
 सुमिक
 तसेच

आज दहशतवाद ही एक जागतिक समस्या बनली
 आहे. दहशतवादाची तीव्रता वाढविण्याचे महत्त्वाचे कारण
 म्हणजे दहशतवादाचा कुणा जाणारा वित्तपुरवठा होतो.
 वित्तपुरवठा बँडव्यवस्थेच्या विविध सुविधांमार्फत द्यावा
 किंवा अनेक खातेदारांच्या खात्यांमार्फत होत असतो. व
 अशा कुत्रपुरवठ्याच्या वावरीत बँकांना जाणीवदेखील
 त्यामुळे बँका अडचणीत येतात. म्हणून बँकांनी आप
 ग्राहकांची ओळख करून घेतात. त्यांच्या परिचयासंबंधी
 व्यवहारासंबंधी सर्व कागदपत्रे तपासून घेणे व
 दफ्तरी जमा करणे गरजेचे असते. त्यामुळे बँकेचे
 दहशतवादाचा वित्तपुरवठा करणाऱ्या सहयोगाच्या कारोपार
 संरक्षण होते.

ii) क
 पुन
 re
 न
 न
 न

ii) बँकेने ग्राहकांची माहिती करून घेण्याची गरज (Need)

खातेदाराकडून इतरांच्या खात्यांमध्ये किंवा खातेदारांच्या
 खात्यांमध्ये किंवा बँकेबाहेरील असे गैरव्यवहार टाळणे
 सर्वच खातेदारांची खातीबाहेर ओळख करून घेणे व
 असते तसेच सध्याच्या काळात मादक पदार्थांना काळात
 दहशतवाद कार्याक गैरव्यवहार यामागे गैरव्यवहारासाठी
 होतारे हस्तांतरण व अशांच्या यत्नांवर गैरव्यवहार
 यांसारखे गैरपुकार वाढले आहेत. यासारख्या व्यवहारांमधे

आपला ग्राहक आडकुमेला नहीतहना, यांखंडी माहिती देणे गरजेचे असते. कारण ह्याद्वारा ग्राहकांकडून असे व्यवहार होत असतील तर आपला कार्य लक्ष्य होतो की बँकेद्वारे वा व्यवहारांमध्ये काहीतरी सुमिका पार पाडली आहे अशा संकाम व्हावतो. तसेच बँक व ग्राहक यांच्यामधील संबंध दृढीकरण व इह स्वकपाचे निर्माण होण्यासाठी बँकेला आपला ग्राहकांची माहिती होव्याची गरज असते.

ii) आपला ग्राहकांची माहिती कस व्हा, यांमधेची प्रमाणे व मार्गदर्शक सूचना (Norms and Guidelines Regarding KYC) :

बँकेला आपला खातेदारांचा परिचय होव्यावावतची सुविधा काढणे व मागाकडे भारतीय रिझर्व बँकेने ठरवून दिली आहेत अशा अनुषंगाने सर्वत्र बँकेला आपला ग्राहकांची सर्व प्रकारची माहिती घेऊन ग्राहकांचा वाढ इष्टीकरणातून परिचय करून घ्याता लागत असतो. त्यासाठी सर्वत्र बँका पुढीलप्रमाणे सुविधा पार पाडत असतात.

1) बँक खाते सुरू करव्यावेवधीचा अर्ज भरून देणे

(Application of the opening Account) :- बँकेत खाते

सुरू करव्याना पुढील बँक नवीन खातेदाराकडून एक विहित नमुना फार्म भरून घेत असते. सामान्यपणे त्यात व बचत खात्यासाठी बँक वेवतत फार्म वरत असलेकडव्या काळात अनेक बँका त्यात व बचत खात्यासाठी एकच फार्म वापरतात दिखतात.

कारण देवकी 2 मात्यांसाठी लागवारी माहिती
सर्वसाधारणपणे सादरवीत असते.

खाते सुरु करवल्या फॉर्ममध्ये पुरीत माहिती
नात असते.

- i) खातेदाराचे नाव.
- ii) खातेदाराचा पत्ता.
- iii) खातेदाराचा व्यवसाय व व्यवसायाचा पत्ता.
- iv) परिचय करून देणाऱ्या व्यक्तीचे नाव व पत्ता, व्यवसाय व सही.
- v) खातेदाराच्या नमुना सहा.
- vi) बँकराचे नाव, व्यवसाय व पत्ता.

बँकेमध्ये नवीन खाते सुरु करव्यासंबंधीचा फॉर्म
नमुना दिलेला आहे. त्यावरून वरील बाबींनुसार
सर्व माहिती मिळते.

क) खातेदाराचा परिचय (Identification of Account Holder)

बँकेत खाते सुरु करवल्या व्यक्तीची योग्य ओळख
कारणे असते. ज्या व्यक्तीला योग्य ओळख करून
अपवाद येत असतो त्या व्यक्तीला खाते सुरु करून
अपात ठरविले जाते. त्यामुळे भारतीय रिझर्व बँके
खातेदाराचा परिचयासाठी पुरीत कागदपत्रे पुढाकारित
आहेत.

- i) खातेदाराचा पासपोर्ट (Passport):

ii) मतदार कार्ड (voter ID card)

iii) पॅन कार्ड (Pan card)

iv) भारत सरकार / संसदेचा स्वात्मन्ये कोळखत

v) प्रतिष्ठित वीजगार प्रमोजकान्ये कोळखत

vi) महान न्यायविव्याच्या परवाना (Driving licence)

गोपेकी कोळखेकी एक दिवस कागदपत्रे वेंकळ व्यक्तीच्या परिचयासाठी मागवू व्यक्ती व न्यायनरच्य संबंधित व्यक्तीला व्यक्ती खुद करव्यास परवानगी देते.

स्वातेदाराच्या राहव्याच्या ठिकाणाच्या पत्तमासेवधी पुरावे

(Proof of Residence) :

स्वातेदाराच्या परिचयाकरोबरच संबंधित व्यक्तीच्या राहव्याच्या पत्ता कोणता आहे न्यायवतची माहिती व पुराव्याची कागदपत्रे वेंकळ्या स्वातेदाराकडून रमावी लागतान व आपल्या दफ्तरी नमा करावी लागतान.

बोRतीम रिझर्व वेंकळे स्वातेदाराच्या राहव्याच्या ठिकाणाच्या पत्तमासाठी पुराव्या कागदपत्रे पुरावित मानमी आहेत.

vii) वेंकळ क्रेडिट खाते उतारा पत्तमासह.

- i) वेतन दायता पत्रासह
  - ii) संपत्ती - कर / उत्पन्न - कर मूल्यांकन आदेश
  - iii) इलेक्ट्रिक बिल / टेलिफोन बिल
  - iv) बँक खाते पुनरा पत्रासह
  - v) रोजगार देणान्या संस्थेचा नियुक्ती आदेश
  - vi) मान्यतापत्र सरकारी अधिकार्यांचे पत्र लिहिणे
  - vii) वेतनाचे कार्ड
- संबंधित बँक खातेदाराला वरीलपैकी किमान एक त्पापेक्षा अधिक पुरवठ्याची पुर्तता करव्याच्या बाबतीत वाग्रह राहू शकते.
- बँक खातेदारांकून काही त्रुटकार बाडव्यासुद्धि काही करवाते बँक खातेदारांच्या शोध घेव्यासुद्धि खातेदारांच्या पत्राची सावधपणाने घेतून बँक खात्यासंबंधी विस्वसनीय काढपेने घेत घेत.

नमुना स्वाक्षरी (specimen signature) : बँक वा व्यवहार खातेदारांच्या मरिने होत असतात असेलसुद्धि कोणात कुठेच सर्व व्यवहार घेतादेशांच्या माध्यम होत असतात आणि त्यांच्या स्वरुपात बँक खात्या

परस्पर जमा होत असतात.

बँक खात्मातील व्यवहार सुरक्षित व सुलभपणे होण्यासाठी खातेदाराचा नमुना साठ्या बँक आपल्या दफ्तरी हेतू असतात. बँकेत खाते खुलवण्याच्या फॉर्मसोबत एक जादा फॉर्म जोडून त्यावर बँक खातेदारांच्या नमुना सहाय्येने घेत असते. याद्वारे पुढील वेळेस बँक सदर नमुना सहाय्येने लघुत्वा खात्मातील व्यवहार पूर्ण करते.

नामनिर्देशान (Nomination) :

बँकिंग निमन कायदा 1949 च्या कलम 45 (बोर्ड R) नुसार बँका खातेदारांचा नामनिर्देशानाची योग्य उपलब्ध करून देत असतात ही सुविधा न्याय्य, लघुत्वा सुधन व आवृत्ती हेतू खाते या सर्वांनाच उपलब्ध आहे. खातेदाराचे निधन झाले किंवा काही कारणांने त्याचा व्यवहार करणे अशक्य झाले तर खातेदाराच्या खात्मातील पैसे सधर नामनिर्देशान केलेल्या व्यक्तीला मिळतात.

आपल्या खात्मातील पैसे आपल्यानंतर योग्य व्यक्तीला मिळवून घेणे पुढील खाते - दाराला वाढत घेणे किंवा कच्चा असते सर्वत्र बँका सर्वत्र खात्मासाठी नामनिर्देशानाची सुविधा उपलब्ध करून देत असतात नामनिर्देशानात खातेदार आपल्या इच्छेनुसार कोणतीही लघुत्वा व्यक्ती खातेदाराला तशा पुढील व्यक्ती पत्र बँकेस सादर करावा लागते.

नामनिर्देश केमेली व्यक्ती अज्ञान इच्छित तर
 गिळ्यान्मा रकमेचा वरीकार करव्यासाठी सांवरित
 निराडित दुसऱ्या व्यक्तीची खातेदार निमुक्ती
 करू शकतो. संयुक्त खात्याच्या वावरीत सर्व
 एकत्रितपणे एकाच व्यक्तीचे नामनिर्देशन करू
 शकतात. यासाठी खातेदाराने कोणत्याही
 नामनिर्देशन करता येत नाही.

मुदत ठेव खाते (opening of fixed deposit)

मुदत ठेव खाते सुरु करव्याची पुढील साधारण
 चालु व खर्च खाते सुरु करव्यासारखीच
 मुदत ठेव खाते सुरु करव्याचा नमुना फॉर्म
 खर्च खातेच्या केमेला असतो. तो खातेदाराला
 देवावा लागतो. पुढीलप्रमाणे हेवीदार हेवीदारांची नावे
 व त्यांचा नमुना अहम हेवीची मुदत सावरित
 माहिती असते. मुदत ठेव खाते खर्च खाते संयुक्त
 सुरु केमेले असते. एका खातेदाराच्या मृत्यूनंतर
 दुसऱ्या खातेदाराला मुदत ठेवीचे पैसे मिळत
 खातेदाराच्या मृत्यूनंतर नवी मिथी सुरुना दुसऱ्या
 खातेदाराचे मृत्यू - दावाआसह केमेला सावर कर
 एखाद्याकडे असते.

मुदत ठेव खात्याच्या पावतीनेद्वारे वारसदार
 मीठ करव्याची सुविधा उपलब्ध असते खातेदार
 खातेदाराच्या मृत्यूनंतर मुदत ठेवीचे पैसे
 मिळत असतात.

स्वातंत्र्याच्या विविध व्यवहार

स्वातंत्र्याच्या नवीन खाते उघडताना कोणत्या पुरिमा पूर्व कराव्या सांगताना यासंबंधी माहिती देणारा या सांगोदरच्या सांगताना येतली आहे. पुढील सांगताना देणारा या स्वातंत्र्याच्या व्यवहार करी घालताना यासंबंधी माहिती करून देणारा आहेत.

चासू व वचन ठेव स्वातंत्र्याच्या व्यवहार :

चासू व वचन स्वातंत्र्याच्या पैसे करणे व पैसे काढणे हे दोन्ही प्रमुख प्रमुख व्यवहार घालत असतात. चासू स्वातंत्र्याच्या किती वेळा पैसे टाकणे किंवा करणे यावर कोणतीही वचन नसते. स्वातंत्र्याच्या कितीही वेळा पैसे टाकू शकतो. किंवा काढू शकतो.

पैसे भरल्याच्या चिठ्ठीचे पुस्तक (Pay in slip or slip Book) :

चासू व वचन स्वातंत्र्याच्या पैसे भरल्याच्या पावलांच्या नमुना व स्वातंत्र्याच्या माहिती आरखीच्या असते. पूर्वी बँक चासू व वचन स्वातंत्र्याच्या पैसे भरल्याच्या सिध्दाचा रूंग वेगवेगळा ठेवीत असतात. त्याचे करणे म्हणजे बँक व्यवहारात सुलभता याची इतकेच होते. शक्य व्हूनिक सर्व बँका एकाच प्रकारची असलेल्या चासू व वचन स्वातंत्र्याच्या वापरत आहेत. स्वातंत्र्याच्या पैसे भरल्याच्या प्रथम त्या ठिकाणी रूंग करणे.

पैसे वारंवार्या पावल्यास्ये दिनांक, स्वतंत्रांत
 नाव स्वतंत्रा स्वतंत्रा पुढार स्वतंत्रा प्रमांक, काल
 रकम (पुढारी व उदारी), पैसे करणा-भा
 व सही ही माहिती असते. करणा रकमेचा
 भोग व जलद हिशोब लागावा यासाठी करणा
 रकमेचा नोंदचे विवरणेही या निवेदनाने
 करणा-भा व्यक्तीला द्यावे लागत असते.

४) पैसे काढण्याची चिळी (Withdrawal slip) :-

सर्वसाधारणपणे कमी आकारमानाच्या रकमा काढणे
 बँक पैसे काढण्या चिळ्यांचा वापर करून
 या चिळ्या बँक विनामोलवली स्वतंत्रांत उपलब्ध
 करून देत असतात. यानेहीही या चिळ्यांचा
 बँक व शाखांच्या इथे कमी खर्च होतो. याने
 जर स्वाभावतः पेशाची परंपट वजावट करावयाची
 असते तर उच्च वेळी यानेहीही वापर करून
 करावा लागत असतो.

पैसे काढण्याच्या चिळीवर सामान्यपणे पैसे काढण्या
 तारीख स्वतंत्रांत नाव काढण्याची रकम (पुढारी व
 स्वतंत्रा प्रमांक व स्वतंत्रांची सही यासंबंधी माहिती
 द्यावी लागत असते. पैसे काढण्याच्या चिळीवर
 स्वतंत्रांत केलेली सही, याने बँकेकडे दिलेल्या
 यहीही नोंदत घ्यावारी असली लागते. याने
 पैसे काढता येत नाहीत. जर पैसे काढण्याची चिळी
 पुढारी व्यक्ती देऊन येत असत तर त्या व्य
 चिळीच्या पाठीमागे सही करावीच लागते व या

उद्योगाच्या विवरण व पुरावा बँकेने मागणी
काढ्यास द्यावा लागतो.

तसेच खातेपुस्तक सोबत आणणेदेखीत आवककडे असते.
जर खातेदाराने घनदेश पुस्तिका घेतली असते
तर त्याला पैसे काढण्याच्या निधीच्या वापरत करता
येत नाही, असे गरी प्रमाणे गरी विच्छिन्न परिस्थितीत
बँक अधिकाराने परवानगीने पैसे काढण्याच्या निधीने
पैसे काढता येतात.

घ) घनदेश पुस्तिका (Cheque Book) :- खातेदाराला

खातामधून पैसे काढण्यासाठी घनदेशाचा वापर
करावा लागतो. घनदेशाच्या माध्यमातून पैसे काढणे
खातेदार व बँक दोघांच्या दृष्टीकोनातून अधिक सुरक्षित
असते. त्यामुळे बँक मोठ्या रकमा खातातून काढताना
घनदेशाचा वापर उपाग्रह घेताना.

त्यातून खातामधून रकमा काढताना घनदेशाचा वापर
करणे अनिवार्य असते. खातेदाराचे खातातील
व्यवहाराचे स्वरूप व संख्या लक्षात घेण्यासाठीच
बँक खातेदाराला विशिष्ट आकाराच्या (घनदेश कॅम्पा)
घनदेश पुस्तिका देतात. घनदेशावर घनदेश काढताना
घनदेशाचा वापर करणे अनिवार्य असते. खातेदाराचे
घनदेशाचा कॅम्पा माभक कोड (Mikr Code) बँकेच्या
(आभकफुडी) कोड व बँकेचे नाव व शाखा
इत्यादी माहिती असते. घनदेश पुस्तिका संपल्याच्या
आगोदर खातेदाराकडे नवीन घनदेश पुस्तिका देणे

गरजेचे असते म्हणून वेंकू शनोदेश पुस्तिकेमध्ये
 विविध शनोदेशां गिळालेक समतानाच शनोदेशाच्या
 आकाराने नवीन शनोदेश पुस्तिका मागणीपत्र
 असते त्यामुळे सदर मागणी पत्रावर स्वातंत्र्य
 करून नवीन शनोदेश पुस्तिका बँकेकडून वेळेत उपलब्ध
 करून देऊ शकतो.

1) पासबुक (Passbook) :- ज्या पुस्तिकेमध्ये स्वातंत्र्य
 पुस्तिके व्यवहाराची नोंद करून देत असते. त्या पुस्तिके
 पासबुक किंवा स्वातंत्र्यपुस्तक असे म्हणतात. या पुस्तिके
 स्वातंत्र्यदाराच्या नावा होणाऱ्या व काढल्या जाणाऱ्या
 रकमांच्या नोंदी केलेल्या जात असतात. पासबुकच्या
 स्वातंत्र्यदाराच्या आपत्त्या सर्व व्यवहारांची कोणत्याही वेळे
 माहिती करून देता येते.

आलिकडच्या काळात काही वेंकू स्वातंत्र्यदारांना पास
 देण्याऐवजी निमहा, अर्धाहा किंवा वार्षिक स्वातंत्र्य
 पुत्रा देत असतात. त्यामध्येही स्वातंत्र्यदाराच्या नावा
 होणाऱ्या व काढल्या गेलेल्या रकमांच्या नोंदी असून
 सदर स्वातंत्र्य पुत्रावर हस्तक्षेप किंवा हस्तक्षेप स्वातंत्र्य
 विविध कालावधीमधील व्यवहारांना स्वातंत्र्य - पुत्रा
 मिळू शकते. परंतु त्यासाठी वेंकू स्वातंत्र्यदाराकडून
 नाममात्र फी वसूल करतात. स्वातंत्र्यदाराचे पासबुक हस्त
 खेची फी करून नवीन पासबुकची मागणी करून
 शकते. वेंकू नवीन पासबुकवर दुसरी फी असून
 विविध माग्य नवीन पासबुक देते.

स्वतंत्रपणे वापरणे सर्व व्यवहारांच्या नोंदी दाखवतात.
 त्यामुळे जोरदारपणे व्यवसायिक कारणांना उपाय
 काढणे आवश्यक असते. (Reconciliation
 statement) तयार करून घ्यावी पावतूकची
 कितीहीही होत वारंवार तर शांतान्त येतदाखला
 आपल्या निमित्त व्यवहारांचे पुनर्विनिश्चय करून घ्यावी
 पावतूकची उपयोग होतो.

मुदत हेव खात्यावरील व्यवहार (Allocation in
 Fixed Deposit Account)

मुदत हेव खाते या
 नसताना त्याचा कर्ष आपल्या भिन्नाने होतो.
 त्या खात्यावरील ठेकीच्या रकमा विविध मुदत
 हीपल्यानंतर कर्षता येतात किंवा ठेकीकराच्या देय
 होताना त्या खात्याच्या मुदत हेव खाते असे म्हणतात.

मुदत हेव खाता करताना ठेकीदाराच्या ठेकीच्या अर्ज
 करून घ्यावे लागते. त्यामध्ये ठेकीदाराचे नाव
 पत्ता, रक्कम ठेकीची मुदत आणि वारसदाराचे नाव
 व पत्ता यांसारखी प्रत्येक माहिती पूर्ण करून
 घ्यावी लागते. त्यानंतर ठेकीदार निरोपणीत रक्कम
 पैसे आरम्भाची पत्रिका भरून ठेकीत खाता करतो. पत्रिका
 खाता केवळानंतर बँक कार्यालयी वानेदाखला मुदत हेव
 पावती / प्रमाणपत्र देतो. त्यामध्ये ठेकीदाराचे नाव
 पत्ता, ठेकीची मुदत, खात्याचा बर, मुदतीनंतर मिळवारी
 रक्कम व दिनांक, वारसदाराचे नाव यांसारखी
 माहिती दिलेली असते. तसेच मुदत हेव पावतीच्या
 पाठीमागच्या बाजूला मुदत ठेकीसंबंधी निरोप व

हारावीक मुदतीनंतर मिलाव्याच्या बसुमा त्यांची ताशीव
नुननीकराची ताशीव मुदत मुदत देव बंध होण्याची
ताशीव व बँडा कश्चिकाराच्या बसुमा वसा
मजकूर आसता.

मुदत देव परिपक्वनेनंतर हेवीदाराना पक्ष दिली जाते.
बसुमा वेळीस सार पावतीनंतर पाठीमागच्या बंधुली
श्वानेदाराची पैस मिलाव्यातपुढे सही देत असतात.

मुदत हेवीच्या बाबतीन कशी पुढे वकीना आपणाय
पुढीलपुढाचे विचार करता येईल -

मुदत हेवीवरील व्याजाचे पैसे देणे (Payment
of Interest) : सर्वसाधारणतः मुदत हेवीवरील

व्याजाचे पैसे मुदत कंपल्यानंतरच दिले जाते.
असतात, हेवीदाराने विनंती केव्हास त्यांना व्याजाचे
पैसे त्रैमासिक किंवा सहामासिक पध्दतीने हेवीत
दिले जात असतात व्याजाचे पैसे अद्य केव्हानंतर
त्यांची नोंद बँडा मुदत देव पावल्यानंतर करून देत
असतात.

मुदत हेवीची मुदत संपनेवेली हेवीदार अंघोर् बसुमेचे
किंवा कांछिक बसुमेचे नवीन मुदत हेवीमळे परिवर्तन
करू शकता. नुननीकरातंतर नवीन व्याजाचा दर
वेगळ्या आसता.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कमिटीव्ही शांकराव पाटील नागरी
सहकारी पत्रसंस्थेत चालू झालेले उद्योग
पद्धत.

संशोधकाचे नाव : हर्षदेव राजा विजय
PRN NO : 1182109410 Seat No: 145

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. हसपळे शशा विजय प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कॅम्पेरी आकाल पाठ्ये नागरी अक्षरि पत्रभंगि
यासु शरि वेधुसोतची पद्धत. हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हसपळे

दिनांक : 19/05/2022

संशोधक

y. v. Haspale.

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

हार्पळे यश विजय

F.Y. B.A = Div. B

J.V. Harpale.

यशोधर

* विषय निवडण्याचा हेतु :-

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या
संगणकाद्वारे, मोबाइलद्वारे होत असतात.

ही असाणी सर्व माहिती आपल्याला सोशल -
मीडियाद्वारे मिळते.

पंक्तु, सर्वसामान्य माणसांसाठी इंटरनेट,
सोशलमीडियावक्तु येणे किंवा श्याहींच्या वापर
करण येणे शक्य नवते. अशावेळी अशा प्रकारच्या
प्रयोगातून थोडक्यात पंक्तु उपयोगी माहिती
पोहोचवणे सुलभ होते. त्यांना कमी वेळात सोप्या
माहिती लोकंपर्यंत सहज पोहोचवी या उद्देशाने
हा प्रकल्प निरवणुन आहे.

* विषय निवडण्याचे महत्त्व :-

‘वैकल्ये स्वप्ने उदरतो’ कोपे अवतते

परंतु, वेद्य लोक धावतात. यामुळे सोपा विषय सामान्य माणसाला अत्यंत सोपा कसा होईल, कमी वेळात, कमी सावांवात सोप्या भाषेत अध्यापित्या कसा उपलब्ध होईल यावर भर देऊन हा विषय निवडला गेला आहे.

‘सामान्य माणसांसाठी याविषयाचे महत्त्व अल्पसाधारण आहे. त्यांच्यासाठी उपयोगी आहे.

* संशोधन पद्धतीची साधने :-

6 वा वेंकत रवने उघडण्या-

ची पद्धत हा प्रकल्प करताना मला वृंशालय, महाविद्यालयान्तील शिक्षक - शिक्षिका, मार्गदर्शक (विषय शिक्षक श्री. पोतदार सर) इत्यनेन, सोशलमीडिया क्यारिची मला ग्रुप मध्येत मिळली. या सर्व साधनांमुळे योग्य वेळत मदतीच्या अपेक्षा केली. या विषयासंबंधितच नव्हे तर कोणत्याही ठिकाणी, कोणत्याही वेळी मिळता येते. मी ह्या सर्वांची मनापावून आभारी आहे.

बैंक खाते उदघोषणाची पद्धती :-

कें बैंक खाते उदघोषणांतर्गत ग्राहक बँकक यांच्यात व्यावसायिक संबंध निर्माण होतात. त्यानंतर बँकवर अनेक जबाबदाऱ्या येतात. चेक देणे, चेक तपासणे इत्यादीसारखी कामे करण्याची जबाबदारी बँकवर येते. त्यामुळे ग्राहकाच्या व्यावसायिक खातेद्वारे ककन घेण्यासाठी बँकला अतिशय दक्ष राहावे लागते. कोणतीही व्यक्ती बँकमध्ये खाते उघडू इच्छित असेल, जरी त्या व्यक्तीला खातेद्वारे ककन घ्यायचे की नाही ही गोष्ट पूर्णपणे बँकच्या वकलेवर अवलंबून असते, खाते उदघोषणा बँकला भूप काळजी घ्यावी लागते. खाते उदघोषणा खातेद्वारे बँकीची फुलता करावी लागते.

१) वार्षिक नुकल्यात अर्ज करणे :-

खाते उदघोषणासाठी

व्यक्तीला वार्षिक नुकल्यात अर्ज ककन बँककडे विनंती करावी लागते. निश्चिंतपणे खात्यासाठी बँक निश्चिंतपणे अर्ज अर्जद्वारे विनामध्य उपलब्ध ककन देतात. या अर्जांमध्ये अर्जद्वारे खातेद्वारे पूर्ण नाव, पत्ता व नुकल्यात अर्ज असून अर्जद्वारे तो बँकचे वेळेवेळी सर्व निश्चिंतपणे प्राप्त करून अर्जा घ्यावी, खात्री घ्यावी लागते. या निश्चिंतपणे बँक वेळेवेळी वकल ककन बँककडे व अर्ज वकलेने निश्चिंत व अर्ज अर्जद्वारे वकलककन अर्जात.

मधतव :-

- १)
- २)

या अर्जांमध्ये अर्जद्वारे अर्ज करणे माहिती असते. हा अर्ज घेणे बँक व खातेद्वारे यांच्यातील एक प्रकारचा करार असातो अर्जात खातेद्वारे वकलककन अर्जात.

- 3) वैक्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी खातेदाराची दिलेली ही दायी असते.
- 4) खाते उघडण्यासाठी अर्ज देणे हा एक खाते उघडण्याच्या प्राकृतिक पाहिला व मध्यावर्गा टप्पा असतो.

2) ओळख :-

संभाळा खातेदाराची ओळख पत्तापुस्तक पाहणे व तो पत्तापुस्तक आहे याची खात्री करून घेणे वैक्या दुरुपणे आतिशय आवश्यक गोष्ट आहे. काही वेळा खातेदारा नावाने खाते उघडून चोखलेले चेहरे वटाविले जाऊन गेले म्हणे केले जाताना खातेदाराची काळजी घेणे मध्यावर्ग असते. खातेदाराची सध्या वाचण्या दुरुपणे खाते उघडण्यासाठी विफारस द्यावी लागते. त्याचे पूर्ण नाव, खाते क्रमांक व सही लक्षात राहिली पत्तापुस्तक पाहिली. खातेदाराच्या खातेदारांमुळे वैक्याचा प्रातःकाळ वाढतो. तसेच वैक्या खाते उघडण्याने त्या व्यक्तीचीही पत्ता वाढते मध्यावर्ग प्रातःकाळ व्यक्तीचे नाव ओळख घेऊन विफारस त्याच्याकडे अर्जदाराविकषी चोखली वसूळी आणि त्या व्यक्तीकडून अर्जदाराचे खाते उघडवि अशी लेखी विफारस द्यावी. मध्यावर्ग व्यक्तीचे चालू फोटो असलेली ओळखपत्र किंवा पारपत्राच्या (विडिओ) आधारही खाते उघडता येते.

मध्यावर्ग :-

- 1) मध्यावर्ग व्यक्तीचे वैक्या खाते उघडताना त्याने वैक्या दुरुपणे खातेदाराचे ओळख देताना अशी लेखी विफारस दिलेली आहे.
- 2) अशी ओळख घेऊन खातेदारा नावाने खाते उघडून दोगाच्या खातेदारांचे मुळे दोषकारास लागत होते.

- १) संभाव्य खातेदार पत्तद्वारा अखत्यारी ती पावती असते.
 २) संभाव्य खातेदाराचे अर्जात दिवल्या माहितीचा खरे पत्ती खाशी पत्ते.

७) परिचय :

खाते उघडताना अर्जदाराचा परिचय असणे अत्यंत आवश्यक ठरू शकते. अशा अर्जदाराचा पत्तद्वारात विषयी खाशी करून घेणे. लॅकडा, दुष्टी, महत्वाचे असते. कारण कितीच वेळा वीगवस नावाने खाते उघडून अनेक विविध गृहे वर जाताने. यामुळे लॅकमध्ये खाते उघडताना त्याच वायव्यीस मशाह्या खातेदाराची ओळख सांगतात. अशा व्यक्तीचे अंण नष्ट, खाते कुंमळ आणि सही तपासून पाहिली जाते. अर्जदाराचा परिचय लॅकमध्ये खालील तीन प्रकाराने दिला जातो.

अ) लॅक्या त्याच शाखेची खातेदार असलेली किंवा लॅक कर्म-चांग्या ओळखीच्या मशाह्या जबाबदार व्यक्तीने अर्जदाराचा अर्जावर सही करून नाव व पत्ता लिहून परिचय करून देणे.

ब) अर्जदार मशाह्या जबाबदार व्यक्तीचे नाव किंवा दुसऱ्या मशाह्या लॅक्या नाव निर्देशी म्हणून देऊ शकतो. लॅक त्या व्यक्तीचे अथवा लॅकडे त्याची सांख्यिकता आणि आर्थिक स्थिती तसेच त्या व्यक्तीविरुद्ध त्या लॅक्या अनुभूत याबाबतची चौकशी करते. जर अशा निर्देशी (Referee) व्यक्ती किंवा लॅककडून लॅक्या काही प्रस्ताव मिळाले नसतील तर लॅकने अशा व्यक्तीचे खाते उघडू नये.

७) विदेशी बँकेने असे बँकांना देणाऱ्या पोलिस तसेच आरंभीच्या काळाचे ओळखपत्र तसेच पावपोट वगैरे परिचयावली बाबत घाबरेत असे नोंदवा. विशेषतः ही कागदपत्रे ओळख करून घ्यावे. विकसित होतील.

परिचयाचे महत्त्व :-

बँकेने हस्ताक्षर व्यक्तीचे खाते उघडता तेव्हा असे ओळख प्रस्थापित करून घेणे आवश्यक आहे. जर बँकेने योग्य प्रकारे अशा व्यक्तीची ओळख प्रस्थापित केली नाही तर बँकेचा हा दुर्बलपणा तिच्या स्वतःला किंवा जनतेवरही होण्यात आणू शकतो.

१) जर बँकेने अप्रशासकीय चेक आरंभ विनियम फ्री (अगर घोषित चेक, विनियम फ्री) याच्या शाखात जमा केली व बँकेने शाखात योग्य ती काळजी घेतली तर बँकेचा कायद्याचे अंमलाने मिळू शकते.

२) जर बँकेने निष्काळजीपणाने अगर चुकीने ओळख झाले असून केला व अशा शाखाचा परिचय योग्य प्रकारे बँकेने प्रस्थापित केलेला तसेच तर बँकेने उघडले होण्यात येऊ शकते.

३) जी व्यक्ती विनियमिती आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण ओळख करून न घेता बँकेने तिचा साहक केले तर अशा साहकाच्या वी विकसन बँकेच्या निर्माण करून शकते.

४) योग्य प्रकारे परिचय करून न घेतल्यास आपण साहकास बँकेने चेक करू शकत नाही तर अशा साहक बँकेचे चेक घेऊन

सामान्य लोकांची फारसेवणूक करून देऊन त्यांच्या स्वास्थ्यावर विविध नक्साबंदी सो लोकांना चेक देऊ लागल्या तर लॉक होण्यात येऊ शकते.

४) रश्मिवाणी समस्याचा पुरावा :-
 'अर्जदाराला' अर्जासाठी आपला पूर्ण पत्ता द्यावा लागतो. खाते उघडण्यासाठी अर्जदाराला आपल्या रश्मिवाणी समस्याचा पुरावा सादर करावा लागतो. त्याशिवाय लॉक खाते उघडू नये असे नसते. असा पुरावा उघडून लॉक लावून देण्यासाठी, वीज बिल किंवा फोन बिल उघडण्यासाठी कागदपत्रे स्वीकारतात. ही कागदपत्रे पर्याया पुरावा असता. ही कागदपत्रे अर्जदार त्या पर्याय राहते याचा पुरावा असतो.

१) खोटे पत्ते देऊन लॉक खाते उघडून होऊ शकणाऱ्या निवृत्तिकांच्या प्रकारच्या गुंडांना आळा बसतो.

२) जर लॉक चुकीने काही वेळा अशा खातेदारास असा वेळोवेळी तक्रार करणे शक्य होते.

५) नमुना सही :-
 अर्जदाराला खाते उघडताना खाते उघडण्याच्या अर्जावर सही करावी लागते. तसेच वरील किंवा काउंटर नमुना सही करावी लागते. ते खाते घ्यायला आल्या अर्जदाराला या नमुना सहीप्रमाणे सही करावी लागते. खाते उघडण्यास जावयावर लॉक आधी कागदासाठी अर्जदाराला ही नमुना सही करावी लागते. हे नमुना सही कोड / मिश्र लॉक जातून करून घेताना.

- महत्त्व :-
 १) न्याया कोर्ट कोर्टी आहे हे लक्षात घ्यावे व खातेदाराच्या माहित असते. त्यामुळे चेक किंवा काठघडीवत (Withdrawal) (lip) विडॉल स्वीकार खातेदाराची आहे आहे याची खात्री पारिती जाऊ शकते.
 २) योज्य व्यक्तीच्या पैसांचे प्रदान होते.
 ३) ती पैसा काढण्यात नसत असता पारिती खातेदार एक शक्य नसते.

६) न्यायनिर्वात (No-Action) :-

मुखादया खातेदाराचा मुख्य आख्याय आख्यायिकेचे कोठास द्यायचे असता प्रथम उद्भवतो म्हणून लक्षात घ्यावे. सर्वेष्ट खात्यासाठी न्यायनिर्वात फॉर्म भरून घ्यावे. त्यावर मुका आदीद्वाराची आहे असते. खातेदाराचा मुख्य आख्यायिकेचे खाते लक्षात घ्यावे न्यायिक अकर्म खाते न्यायनिर्वात असते. त्याच्या वेळच्या आख्यायिकेचे जागा केली जाते. न्यायनिर्वात केल्या न्यायिक ही कार्यक्षेत्र वाचता असताना पाहजे असे नाही. त्यामुळे कार्यक्षेत्र नसताना किंवा कोर्टाचा आदेश आख्यायिकेचा अंतिम निर्णय होईपर्यंत लक्षात घ्यावे गोळ्या ठेवत लक्षात. १९८३ च्या सुधारित लक्षात कायद्यानुसार ठेवीदारास न्यायनिर्वात सुविधा देण्यात आली आहे.

न्यायनिर्वातचे महत्त्व :-

- १) ठेवीदारास त्याचा मुख्य आख्यायिकेचा खात्याची अकर्म कोठास द्यावयाची आवश्यकता प्रथम उद्भवत नाही. त्याच्या अकर्मसुद्धा खाते न्यायनिर्वात केल्या न्यायिक आख्यायिकेचे अकर्म दिली जाते.

२) संशुद्ध शब्दावली अथ शब्दकोश यांच्या मूळंनत कोणत्या व्यक्तीच्या नावे शब्दावली अकरा द्यावयाची सातवत मुक्तीनाथी नसावन करत शकता.

३) योग्य व्यक्तीलाच पैमे विवो वाक्य हीत.

* खात्यातील व्यवहार करणाऱ्यांची कार्य प्रक्रिया :-

खात्यातील व्यवहार म्हणजे बँकक वॉलेट सुलवाची पैसे व चेक जमा करतो व त्याच्या वाजनेनुसार तो पैसे काढतो. बँककाचा बँकींग मध्ये व्यवहारामुळे स्वतःच्या श्रमामुळेही पाहण्याकडे येते. याची याकडती विविध विहित कागदपत्रे वापरून करतात.

७५ चालू व बंद खात्यांची व्यवहार :-

१) फेब्रुवारी २०२० पासून सुरु झालेले बँक :-
जो बँक खात्यात पैसे जमा करतो. त्याच काळीच फॉर्मल अन्वयाने बँकेत भरवायला जातो. या बँकेवर हेवीदार अन्वयाने याचा प्रतिनिधी अदी करून वॉलेट बँकेत सादर करतो. या बँकेत न्याय्य वस्तू पैसे चेक, ड्राफ्ट व बिल भरवायला येतात. चालू व बंद खात्याकडिता कोणीही Pay slips आम्हाला या बँकेमध्ये सादर करून नंतर, नंतर व याचे सुमारे यांची अर्हती असते. लगेच चेकमध्ये चेक सुमारे, नंतर, आम्हाला (Payee) कोणते नाव व हेवीदार अदी यांचा सापडील असता. सापडील भरवलेली बँकेत हेवीदार पैसे प्रविकाळला जाणाऱ्या बँकेवर सादर करतो. नंतर काळीच फॉर्मल बँकेत व अदी देऊन ती हेवीदार परत ठेवली जाते व बँकेत जो भाग वॉलेट असतो तो 'बँक' मध्ये नोंदविण्याकडिता संबंधित लेखांकित सादर केला जातो.

२) पैसे काढण्याची बँकेत :-
खात्यातून पैसे काढण्याकडिता
Slips बँकेतून आम्हाला करून देण्या जातो. Withdrawal

या प्रलीणमध्ये पैसे काढण्याची तरतूद, खात्याचा प्रकार, खाते
 ठिकाण पैशाची रक्कम (अक्षराने व आकड्यात) यांचा
 मागील अंश व त्यावर खर्चदाराची उद्दी अंशाने त्याला पैसे
 काढण्याचा अधिकार आहे. त्याच व्यक्तीची ही त्या
 निव्वळ अंशाने अक्षराने अंशाने जी व्यक्ती ही निव्वळ
 वेळीस वाढ करणे ही ही निव्वळ मागील वाजुस
 अंशाने नवीन. या निव्वळ पत्रक वेळीस वाढ
 करावे लागते.

3) चेकबुक :-

याच खात्यातून चेकबुकने पैसे काढणे हे
 आवश्यक अंशाने वही, खात्यातून, जे हा एक वेळी वेळी
 किती वेळी किती, दिवसात वहीत खात्यातून देण्याचे
 ठरवून देतात. त्यासाठी चेकबुक दिले जाते. चेकबुक फॉर्म
 व खात्या काढणे फॉर्मसह अनुक्रमाने ठरवून देण्या
 जातात. चेकबुकनुसार एक मागील निव्वळ (विपंडांशन)
 Slip) अंशाने की ज्याद्वारे हा एक नवीन चेकबुक होऊ
 शकतो.

4) पत्रक :-

जे खर्चदारास होटेल पत्रक देते. यात
 तरतूद, वही, पैसे जमा केल्याची व पैसे काढण्याची सुद्धा
 अंशाने वहीत : पत्रक वहीत विविध तरतूदांक वहीत
 लेखातून अंशाने खात्याच्या उताऱ्या होय. पत्रकसहा
 वहीत खात्याचे निव्वळ व निव्वळ अंशाने. यावर
 खात्याकरी पत्रक दिले जाते पण वहीत वेळी खर्चदारास
 पत्रक मेवजी त्याच्या खात्याची मागील / नैमित्तिक
 निव्वळ देतात.

पाम्बुकमूले शोषणग्रस्त त्यांच्या खाशेली अध्यात्म विधी समजू शकते. तसेच लोकांच्या नेजवमहा त्यांच्या खाशेल्या शिमेले व्याज, आकारलेले व्याज व डाहू आकार (चान) यांच्या नोंदी केव्या जातात. त्या समजवमहाकरीता पाम्बुक शोषणग्रस्त ठरले. व्यवसायाने लोकांचे पुनर्प्राप्ति विवरण पत्र (Reconciliation statement) तयार करण्याकरिता व तसेच वेवसायकमहा शोषणी-लेव्या शिमेलेची पुनरावणी करण्याकरिता पाम्बुक अगव खाशेली नोंदीचे निवेदन पत्र महत्वाचे असते.

9) चालु खाते :-
 या खात्यात कोणी किमान शक्य नेहमी रिजर्व्ह
 हेवती असते. खात्यातून पैसे काढण्यावर व खात्यात पैसे
 भरण्यावर निर्बंध नसतात. चेकने किंवा काढचिष्टेचा (चॉक
 ड्रॉव्हाल) ड्राप) अशा दोघ पैसांची वेळची मागणी (वॉन्ट
 मागणी) साकारणे ही वेळची जबाबदारी असते.
 ही खाते लष्करा नगदप्रकृ नसतात कारण खातेद्वारे पैसे
 अंतर्गत लष्करा वापरता येत नाही. चालु खाते उघडणे की
 खातेद्वारास पाठवणे व घेऊक दिले जाते.

चालु खात्याची अक्षावची वैशिष्ट्ये :-

* अ. हेतु :-
 या खात्याला हेतु लक्षात ठेवणे किंवा व्याज
 मिळवणे हा नसतो. आर्थिक व्यवहार सुसंग्रहणे पात्र
 पाडण्यासाठी वाढकामा चालु खाते सोयीचे असते.

* ब. सोयी :-
 ही खाते उघडण्यानंतर खातेद्वारास चेक देणे
 व वसुली, प्रतिनिधी सेवा या सेवांसाठी लष्करा सोयी
 मिळतात.

* क. दैनंदिन व्यवहाराची नोंद :-
 हे खाते व्यापारी, व्यावसायिक
 इतरक, आगीकरी संस्था, कंपन्यांमध्ये उघडले जाते कारण
 संस्था देण्या - घेण्याच्या व्यवहाराची सगळे आपोआप
 नोंद होते.

* उ. सेवा आकर :-
 या खात्यातून हेतुच व्याज दिले

जात नहीं. उत्पन्न होनेवाला कृमि सेवा आकार (बगुन) घेतला जातो.

* ३. अधिकतम सत्वतीव्रता प्राप्त कर :- अधिकतम सत्वतीव्रता प्राप्त करणे आवश्यक असते.

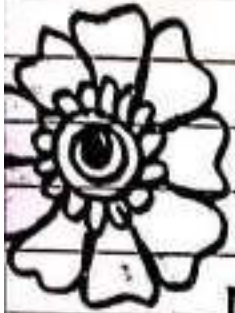
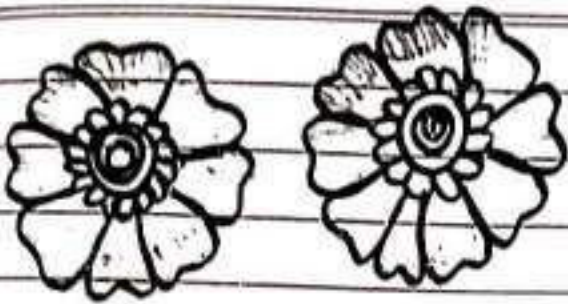
* ४. व्यतं शान्ते :- गरिष्ठ व गृह्यमवर्णित किंवा शोचं विष्ट अफन आहे अशांना वदनीती शोच उपरमध्य करून देणे हा या शाखाचा हेतु असतो. वदनीकर काही व्यत अफन मिळवण्यासाठी हे शान्ते अर्थात जाते. पैसे देवण्यावर बंधन नसतात. पण पैसे काळ्यावर निवंध घालणे जातात. या शाखानिमित्त काही पैसे काळ्यावर बंधन उत्तम वापर करितात. दर अर्धा महिन्यांनी त्यांना शाखानि जमा केले जाते अन्वये या शाखेद्वारा चेकबुकठी दिले जाते. पण त्यासाठी किमान बिल्लक ही शोडी जास्त देवणे लागते. आजूमेत हे शान्ते जवळजवळ चालू शाखाप्रमाणे आहे. आर शान्ते अर्थातानेच नामनिर्णय करून घेतले जाते व शाखेद्वारा पत्रासक दिले जाते.

Name of the Experiment : _____

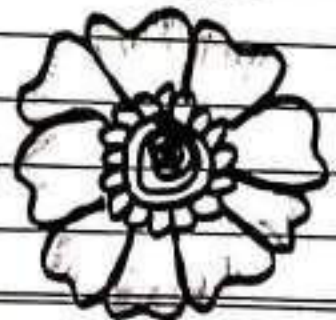
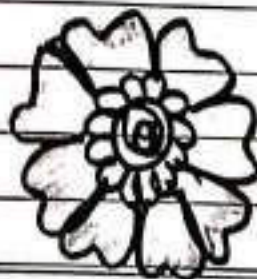
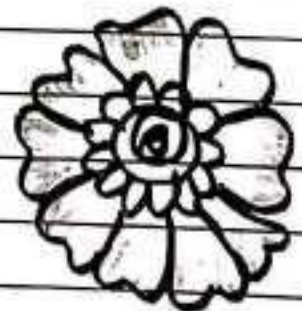
Date : _____ Pg No. : _____

Experiment Result : _____

Experiment No. : _____

कालिका

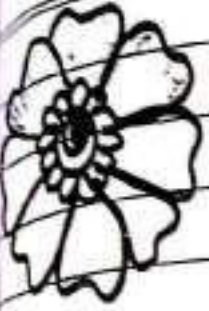
Teacher's Sign. : _____

Name of the Experiment : _____

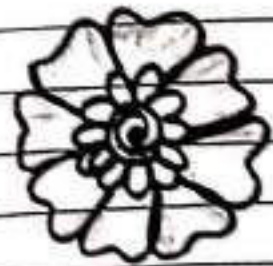
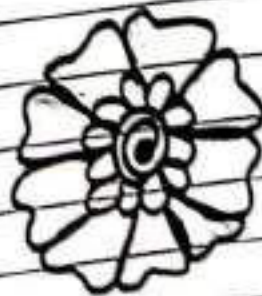
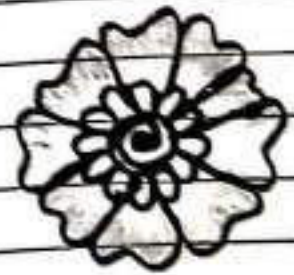
Date : _____ Pg No.: _____

Experiment Result : _____

Experiment No.: _____

प्रज्ञावली

Teacher's Sign: _____

सूचनावली 8 -

- 1) सूचना परिचय संग्रह का ?
- 2) कर्मचारी आकृति परिचय नागरी शह पत्रसंस्था या संस्थेचा परिचय व कार्यवाही संग्रह का ?
- 3) सर्वसाधारण वर्गामध्ये कधी चढ - उतार आले आहेत का ? व ती कोणते ?
- 4) सूची कित्ती वर्गोपक्रम इथे काम करत आहेत ?
- 5) या संस्थे मध्ये कित्ती व कोणत्या सुविधा / योजना आहेत ?
- 6) या संस्थेमध्ये काम सहाय्यते चालत का ? व्हायकोडे चालत का ? व ती कामे कोणकोण पाठ पाठत ?
- 7) या संस्थेमध्ये आम्हाला कर्मचारी वर्गची संख्या किती आहे ? त्यांचा परिचय द्या ? कर्मचारी वर्गविषयक आम्हाला सूचना अनुभव संग्रह ?
- 8) ही संस्था कोणकोणत्या विभागांना / शाखीय व्यक्तींना सुविधा देऊ शकते ?
- 9) या संस्थेच्याद्वारे आम्हाला सूचना अनुभव संग्रह ?
- 10) सूची या संस्थेकडे किंवा विकासा करियर केड यांचे या सूची सूची त्यांना काय सुविधा द्याल ? त्यांना काय सुविधा देऊ शकते ?

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. हनुमंत रामा विजय हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी कमितीचे भाऊराव
पटिल यांचे आहवाली पत्रांमध्ये यत्न करत उद्योगाची या पद्धत.
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

FOR HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हनुमंत

दिनांक : 10/09/22

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर आठराव पारसदास

संशोधकाचे नाव : शेरी काळे गोकुळादाम

PRN NO : 1182109324 Seat No: 16437

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

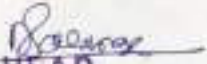

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. श्रीरंग चानोप गो/कुलदाम हा/ हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर साउथव पाणि पतसखा या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: हदपसर

दिनांक: 19-05-22

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. चेव्हे नामो गोवर्धन प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कर्मवीर शाकुबाय घालीक घालसंद-५१ हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 19-05-2022

वेदने
संशोधक
कार्यक संशोधक

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग
रोमं कांबळे
Rohit

“ कर्मवीर भाडुराव पाटील

नागरी सह पत्रसंस्था या इतिहास

* प्रस्तावना *

वैश्विक वर्ष 2022-23 या वर्षी

मी अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय मध्ये F.Y.B.A या वर्षीमध्ये मी शिकत आहे. तरी अतिशय कर्मवीर भाडुराव पाटील नागरी सहकारी पत्रसंस्था या संस्था मादिली मित्त्वयाद्या हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.

तरीही सध्या प्रकल्प करताना कर्मवीर भाडुराव पाटील नागरी पत्रसंस्था याच्या जीवनेशी जीव वचन तसेच त्याच्या हेतूद्विने श्रीवलाल रया काळाल त्या यांगत्या अथवा वफत हाडामाडी लोडल गेल्या तरीही त्यानी यांग प्रकार त्याच्या जीवने जीवने संडाधिवर मान करून गारे गरिब विहरायासिनी, मातये, कार्य डिस आर्थिक सामाजिक अस कार्य केले. शिवलामध्ये घर मुले हायथ असले तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, यांग अस विचार त्या कामसंबंध या सर्व बाबीचा मुठिणे यांग अस असमतीने सहाय्याची जीव हायथी पाडेन अस कार्य केले.

कामवा आणी शिका हे त्याचे विद वाक्य जाणे सर्वसामान्य जनतापुढे शिक्षण पुस्तक करण्याशी जी जीव असमती घेतले गारे गरीब यांग शिक्षण साधीस्कर करावे म्हणून जनतापुढे जावतीचा वापर केला.

२० पूर्वप्राथमिक २६ प्राथमिक ३३८ माध्यमिक
(आरक्षित छात्राणां आर्यापक विद्यालय व आर.टी. आर.
व ३६ महाविद्यालयका शांखा समावेश आहे. स्थापना
ठ आर्विलीकर इ. इ. रीतीने केवी सातारा वरील कार्यो
या गावी केवी डॉक्टर नागनाथ लक्ष्मणजी आनी
व्यत शिक्षण संस्थाया १.२३.३६३ स्थापणी होवगी केवी
मुख्यालय मुंबाई येथे होवता आत.

३३६३ खात्रीपुमाती

- १) आर्विलीकडल्या मागासलेल्या वगळि शिक्षणाची आवड
निर्माण करणे व ली वाहवणे मागासलेल्या
वगळिलीन वारीव मुलांना साफल शिक्षण होणे
- २) निरनिराळ्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांस प्रसभाव
निर्माण करणे
- ३) अयोग्य अहीता फाटा होऊन स्वचा विकाराचें वळण
आवणे.
- ४) संस्थाकरीचें महत्त्व एकत्र लक्षवृत्तीने वाहवणे होणे
- ५) सर्व मुली कातकासही व स्वातंत्र्य, जीवदान, व
उत्साही बनवणाच्या प्रयत्न करणे
- ६) कुटुंबन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी व उत्तमी जण
पडेल तसे संस्थाचें कार्य होत वाहवणे ही उद्दिष्ट
साध्य करणासाठी आडुरवाली केवळ क्रमिक शिक्षणच
तक तर. समता. बहुभाव. समप्रतिष्ठा. सामाजिक
वाचितीचे आहे मर्यादी शिक्षण विद्यार्थीला दिवो.

महाराष्ट्र जगतीन आडुरवालीयाला कमवोर ही
पदवी होऊन जांरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांना
पदभूषण पुरस्कार होऊन जांरवने पुणे विद्यापीराने त्यांना
पदभूषण पुरस्कार होऊन जांरवने वसती रान स्वरुप
मध्य संस्थानीय जी. व्ही ही पदवी दिवो होती. व्यत शिक्षण
संस्था जाशिया अंडालीन स्वतित मोठी शिक्षण संस्था आहे.

काही काळातचाल त्याचरी कसबा दुबळी झिका
शांभलतुन वंका, पालसंरुंग याची उद्योगी केली
त्यांना त्याच्या काळखंडात अथ साच्या लुस्यली
आले, परंतु सामान सुखी व जायला सुखी अस
त्याच वागणू उद्योगी व वाळूगळीच्या ल्यालि
उद्य उद्योगी असले होतेली मगवीर शाठिरव
पालसंरुंग्या केलून एा पंसाळ कसवल होते
त्याच्या लुडसडचलीच्या कायी याच्या हा त्याच्या
हेतु होला.

भाऊ गवाची माहिती व विद्यार्थी महत्त्व

कर्मवीर, भाऊराव पाटील असा जण जो सर्वत्र १९८६ पुणेचे गवाराचे गंध देता. गवारी लक्षात घेताच त्यांनी शिक्षण प्रसारक ही संस्था स्थापना करून घेतली. शिक्षण प्रसारक करवासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी गाणाम वगैरेच मुलांना शिक्षण ही जबाबदारी म्हणून घेतली. जमता व शिकता ही वाचना करून घेऊन माझे काम केले.

त्यांचे ज्योतीराव कुल यांनी सुरू केलेल्या सत्यशास्त्रक समाजार्थ हाच महत्त्वाचा संस्था ही. त्यांच्या भारतीय सातत्या व त्यात सहभाग होता. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने धर्म होते. मात्र जन्मासोबत इतरके मिळवून घेणे ही अपूर्ण कुलना समाजाचा जापक वाले. पाटील हे सत्य आहलात (१९६) भाऊरावांच्या हाराच्या पूर्वीपासून प्रारंभ झाले होते. त्यांचे व्यक्ती. मत्त जाली गेलेल्या पडलीकडे होते. महात्मा कुल यांच्या सत्यशास्त्रक विद्यार्थ्यांचा प्रभाव भाऊराव पाटील होता. कुलना समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांना घेऊन व समाजा रुपाची यांच्या कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समाजा व घेऊन यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याच्या प्रयत्न केले. त्यात शिक्षण माध्यमातून त्यांनी या कर्मवीरच्या वरती १९८६ मध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी हाकत राहिले असून ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सामुदायिकरित्या समाजातून घेऊन आणून हाकत घेऊन घेऊन आले. भाऊराव पाटील यांनी

विद्यार्थी महत्त्व

५

सहकाराच्या माध्यमातून सामाजिक माणसाची सेवा करावी. याच्याही जीवनात सुखार्थ हात घातले या पवित्र भावल्यातून महात्माजीव कमवीर बाबुराव पार्लेज यांच्या जन्माने दि. २ ऑक्टोबर १९१९ रोजी पलसंस्था ही स्थापना केली ती दिवस सारख्या आयुष्यातील दिवाळीमधील अक्षीपूजन होताना हडपत्रा परिस्मरणीक सामाजिक क्षेत्राला कार्यात असल्याच्या कमवीराच्या साध्यासिक विद्यारावर जन्म असल्याच्या पाठवराची पूर्विलक मंडळाला ही प्रमुखा पुर्विलक या लोकांनी विद्य करून कार्य सुरुवात केली.

कमवीर बाबुराव पार्लेज जगरी पलसंस्था बाबुदिल या संस्थेचे सांस्थापक प्रा. जे. पी. इराही असता. रालील एक लक्ष आर्थिक अंगणे नैतिक कारिण्याच्या आदर्श म्हणून त्याची उच्च महाराष्ट्रपालीक साकार झालेलेत जगद्वय विजयी. गीत आदर्श आयुष्यांवर आपासबाच्या प्रेरणे करील आण आत.

लाहोरीसारी प्रसन्न पार्लेज आत्माला.

हारीही अवती गुवती अर्थाक पलसंस्था होत्या त्यामुळे लाहोरीक आडवणी येत होत्या लसेच त्यापेठेच सहकाराच्याची पंथी ला. अक्षयसिंह यतपान गोमठ यांनी विविध काम म्हणून माळालेच पत्र दिवस अक्षी जगवि त्यावेळी हिल्ला उपनिबंधक असलेले मा. सधनराव सावळ यांनी पूर्विलक मंडळच्या सामाजिक बाबुदिल विश्वास सुरुन साहकात्री दिव्यानेच पलसंस्थेची प्रयास लाहोरी होऊ कार्याचा सुखसंग आता.

कमवीर पलसंस्थेला गुण वर्ष पुनी होत असताला.

केल सर्व आधुनिक नैसर्गिक आत पलसंस्थेची आर्थिक बाधा हडपत्राची विद्यागाल सध्या तर अग्रमारी इली. हडपत्राच्या होत विद्योमिर विद्याया परिगत आण राणी कर्नासाल

पतनसंस्थेचा माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महापाई तसेच मानसाच्या वाढत्या गरजावणी करण्यासाठी तसेच कोठाच्याही नवीन व्यवसाय ठेवा करण्यासाठी आर्थिक सहाय्यतेची गरज असते. त्यासाठी खोल्या-माव्या बँका पतनसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोठाच्याही प्रकारचे कर्ज घ्यायचेच सावधान त्यासाठी कोठाच्या प्रकारचा व्यवसाय करतो. त्यावर ती बँक पतनसंस्था आपल्याला काही व. मध्ये खर्च करावा करत असते. काही वेळी ती रकम ठेवावण कर्ज सोडवण्याची दलती घालत त्यानुसार त्यावर व्याज खुद्दा साकारले घाले. हा काळावधी त्या दिवसांमध्ये हलत प्रसारे वाढतात.

बँका पतनसंस्था यांचे मात्त्व आपल्या दलदिल जीवनात फार मात्त्वाचे आहे. कोठाचे काम असते उत्तर गोठणी कर्ज शिवाय होत नाही.

मात्मा हा प्रकल्प करताना आप प्रकारची साधने व माहिती मिळवणे शक्य झाले हा प्रकारही सातुरता होतो. को हा प्रकल्प करताना काही तरी जीवनातील लपवणीत माहितीचा वाद्य सामग्री तरी आला.

४) जिल्हा मह्यवली बँकामध्ये पलसंस्थांना देवी देवण्याचे वधान असू नये.

३) पलसंस्थांना जमा झालेल्या रकम देवी, जिल्हा मह्यवली अधिकारी बँकेलाच देवण्याचे वधान असू शकते. ०६ साक्षात्पर्यंत होईल. जिल्हा मह्यवली बँकेची त्या पलसंस्थांच्या मर्यादा अल्पांकात हे वधान घालत आता.

२) कोठावरील जिल्हा मह्यवली बँकेचे वेवस्थे १.१ व्याज देत असत. पलसंस्था मास दरम्यान १०.१२ अगदी १६%. पर्यंत वेवस्थे व्याज देत होत्या. किकुला सेवा. सर्वे इर विल्यासिवाय कोठावरील पलसंस्थांमध्ये देवी देवत नासू या सर्व देवी जिल्हा म बँकेला देवण्या तर कोठावरील पलसंस्था २-५ वर्षांचा लागूच बळकत मारी हे उच्च होईल.

१) पलसंस्थांमध्ये प्रत्येक विद्यार्थ्याकडे फुल्लिकोन देणे समाप्तास होताने प्राप्त. जो या संधीला उपस्थित राहू शकतात दरम्यान आपल्या कार्यालयीन पत्रविलेही मध्ये व्यक्तीयापक, उपाय. ही गाराकलात शांनी पाहिलेले होईल.

४) पलसंस्थांनी देवी १६.५ बँकेलाच देवण्याचे वधान ठरवत जिल्हा सुतले शांनी वाता राणी कायदा २०%. देवीचा ही १६.५ बँकेला देवण्याचे वधान पलसंस्थांना वध.

३) पलसंस्थांच्या प्रत्येक विद्यार्थ्याकडे फुल्लिकोन देण्यातील लागूच बळकत मारी करू शकते.

त्याच्यावर अडव्यासकारक आणि मानवी मुल्याविरुद्धी
वाचन प्रसंग तसेच ते त्या सेवाग्राह्य असून
सुद्धा त्यांना कोणत्याही प्रकारची हानी
वाचन नसत.

२) सामान्य लक्षाच्या सर्वक कार्य होताने अशाही
नाकारणी संस्थेने एखादीच त्यामुळे पुरासतुन कार्यक्रमात
सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे वसुसकाय होऊन
महाराष्ट्र प्रमाणानत आर्थिक हाली होईल. अशा
शक्यता नाकारल्या होत नसते. काढातही जाईल
करतांना येतील पत्ता २ जमीनदार असतात.
कार्यवाहीर संस्था त्याच्यावर खाल्या पाळू
डाकत. तसेच त्यांना अधिकार दिने आहेत.

३) १९९१ मध्ये कर्जदार, बाबुराव पलसंस्था,
व्यावसायिक आरकाही पलसंस्थाची स्थापना केल्या
तसेच त्याच्यावरही महाराष्ट्र सरकारने संवकाला
कार्य मिळवण्याचा अधिकार मिळीवला.

व्यापक प्रवृत्तीकान असण्याच्या मानवता-
वादी विचारांचा उदाहरणीय आकडे सप्तवार्यामुळे
राज्य नवीन परत वाळ माळची गेली. हळुहळू
वढेच रसता सुरु झाला. आणि आता हळीरस्ता
होऊन महाराष्ट्रातील १३ हजार पलसंस्थांचा आर्थिक
वाढीसाठी आश्चर्याक हरले.

३) पलसंस्थावर शासनाचेच नियंत्रण
असले पाहिजे :-

१) पलसंस्था महत्त्व की काढाचे तसेच नियंत्रण
असले पाहिजे तसेच पलसंस्थाना स्वायत्तता केल्याची
व नियंत्रणाची प्रशासकीय अधिकार पलसंस्था
प्रदेशातून आसावेत.

जून २०२२ च्या दरम्यान मांड्या जात होत्या.

पलसंस्थेचे उद्दीष्ट्ये

२५ वर्षमिडील संस्थेची रूपरेषी वास्तुवालीमध्य
खुप काही महत्वाच्या वारी मादवात आल्याअर्शा.
त्या खात्रीलप्रमळी.

सरकार खळवळीलीक वैचारिक आगवणः.

सरकारचा माझ्यासारखे सामान्य माणसाची खंवा
करवी त्याच्याही खीवणाल सुखाचे खण आर्वत या
पवित्र आर्वततून महाभावन, कर्मवीर बाळुखण पात्रील
थाण्या जावण दि. ५ मार्च १९५१ रोजी हडपसर
थेथे पलसंस्थेचा २५ वर्षाच्या स्थापना त्यानी
केली.

कर्मवीर पलसंस्थेचा २५ वर्षाच्या काळात
खुप थाड्या जास्त प्रमाणात खड उलग आणले.
तरीही पलसंस्थेची आर्थिक वास्तुवात सुरु झाली
हडपसर विभागात स्थायी ही माठ्या प्रमाणात
होली. कर्मवीर पलसंस्थेच्या माध्यमात काम करील
हे असतांना सरकार खळवळीलीक काही
उशीच्या लक्षाल आल्या त्या उशीच्या कर
करण्यासाठी वैचारिक मादवारी करवी लागली.

कारणी उदाहरणे *

- १) अकवाकीवर सथासहाचा पलसु आधिकार
आसु लयः. कारणतरी वेंक किवा पलसंस्था आसु
ही कर्ण वसुधीनिवाय सहमणाले खालु शकत लसा.

बचत खाते पद्धत :-

व्या 2021

बचत खाते -

ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांनी अर्कित अर्क प्रिथस्येचा आरंभ. विशिष्ट अपवाद वगळता काँग्रेसीही व्यक्ती जिवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते. हे पैसे बँक निरुप्या व्यक्तिस्य कर्त करण वापरण्या हेत व त्यासाठी त्यात त्याला वागवणे व्याज (०%) आकारत. या व्याजातील पैशातून बँक रुळ ठेकीविषय व्याज देते.

हारी हार्य सुककम ह्यव्यापणा ती सुककम सुवहित रहाव, म्हणून ते पैसे आपण बचत खात्यात ठेवत जालात. ग्राहकांनी आपले आठवण पत्र आणि राहत्या ठिकाणाचा पत्त्याचा पुरावा बँकेला आपली साठव बँक वचन खाते उघडतात येता. बचत खाते उघडणारा ग्राहकाला अगोदरचा एक रुक, ATM, ड्राई (अरु) पास ती बँकीत अशा अवक साठी उपलब्ध विलान. ग्राहक आपले पैसे आपल्या हत तंका काढून त्या बँकीतून घेऊन येऊ असा निरीय हतानेच आद. जी. राज. इ. लप ती आम मागी वापर हतरांना पैसे आपण हेत आकली.

वचन श्रवण कार्य

वचन श्रवण कार्य सुदृढी रूप
मोठ्या प्रमाणात सांख्यिकर झाले आहे वारंवार
इंटरनेटच्या माध्यमातून महत्त्व मिळे आहे
उद्योग त्यासाठी २००० पर दिवसा आकार होते.
मिथे आज काळ आपल्याला २००० र दिवसात
आले उद्योग मिळते वचन करताना जास्तीत

जास्त सेवांचा त्यांचा व्हावा याभागाचा
हेतू असला. अधिकृत पत्र तुम्हाला पेशाची
वचन, करव्याची, असले तर बँका पालसंश्या
यामध्ये पैस ठेवणे गरजेचे आहे

पेनॉकडन ठेवण्याचा स्वकमंकर योग्य
प्रकारे आपल्याला त्याच इंडिया आपल्याला
पेशाचा वचन तसेच परीक्षा ठेवण्याचा
पेशाचा वापर आपल्याला पूर्णपणे करता येतो.

जर माठे लागू असले तर पेशाची
वचन केली पाहिजे. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला
उपयोग होता आल्या पाहिजे. बँका पालसंश्या
यामध्ये श्रवण ही २ प्रकारची असतात.

- ① वचन श्रवण
- ② श्रवण श्रवण.

वचन श्रवण सर्व समाज जनतेचे
काठो गरजेचे (बदा) पालसंश्या मंती योजना अशा
अनेक प्रकारची वास्तविक वापणता स्वकारतर्फे
येत असतात. त्यांचा पुढेपूर लाभ होता याचा
पारिजे काठोतरी आर्थिक अडथळा आला तर
ती आपण स्वकम इतर ठेवण्याची असते.
त्यांचा आपल्याला पुढेपूर कायदा गोतला पाहिजे.

त्यांचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.

२) पतसंस्थेमध्ये शकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश बहुमत झाल्यास शकबाकीदारांच्या हक्कात, पतसंस्था पाल्याचा घाका लाकारता येत नाही.

३) तसेच सर्वोच्च कोर्ट शकबाकीदारांची संस्था, किंवा शकबाकीचे आकडे वाढल्यास असल्याचे प्रश्न आपल्याला दिसत. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडून निव्वाल्या आहेत. हेच जागृता दिसून येतात.

४) २०१० मध्ये महत्वाचीत सुधारित कायद्यां तयार करण्यासाठी व त्या ह्या ह्या दुर्लक्षीसाठी साधाराण्यतून समिती नेमल्या जाऊन. नववर्षीत असं अध्यक्ष, तसेच सदस्य निवडण्याच्या क्षेत्रात त्यांनी नेमणूक करण्यात आली.

५) पतसंस्थांच्या, वाकलीत शिफारस घटनादुरुस्ती स्वीकारली गेली व आज संपूर्ण देशातील पतसंस्था ह्या उपायिनी कायद्यात स्वरूपात कार्यरत झाल्या आहे.

६) नववर्षीत अशा उपाय योजने तसेच या योजनेच्या सामान्य जनतामध्ये योग्य वापर होऊन जास्तीत जास्त योजने मांडण्यात आला. यासाठी संस्थेमध्ये उद्योग तसेच सर्व सदस्यांचे मतार्थे कार्य आहे. त्या चाचणी करावी होई.

७) पतसंस्थेतील संवकाशांनी कार्य होण्याचे अधिकार मिळाल्या पाहजे. सन १९८९-९० मध्ये कारणास्तव पतसंस्थेतील संवकाशांनी कार्य मिळवण्याचे अधिकार ठरवता. अधिकार नसल्यामुळे

पलसंस्था कार्यसंग्रहावली साहित्य

पलसंस्था आठव्यावर्षीय लक्षादी / ग्रामीण विंगर शीमी पलसंस्था कर्मचारी पलसंस्था बाबत धारणात्मक निर्णय होताने जालाने,

कामकाय

- १) लक्षादी शीमी पलसंस्था / कर्मचारी पलसंस्थाची नोंदणी करणे.
- २) रूपाये ३० कोटी इवी असणाऱ्या पलसंस्थांचे परीक्षणे हे सावधान जिल्हा उपनिबंधक कार्यालय व रूपाये ३० कोटीहून कमी असणाऱ्या पलसंस्थांचे हे संबंधित जिल्हा / उपनिबंधक कार्यालय.
- ३) साहित्य अधिकार अधिनियम कार्यवाही करणे.
- ४) पलसंस्थांच्या कार्य क्षेत्रातील संबंधित विवेधाने पलसंस्थांच्या वपविधी प्रारंभिकी स्थाना असल्याने १९८० मधील तरतुदीनुसार पुस्तक करणे.
- ५) लक्षादी / ग्रामीण विंगर शीमी पलसंस्था / कर्मचारी पलसंस्थांचे कामकाय सुरक्षित राखण्यासाठी धारणात्मक निर्णय होणे.

पुनर्संस्था x अहवाल

आप या पुनर्संस्थांचे वल्लभात रुपांतर
 होत आहे यासाठी सर्व सभासद, इंगीदार
 व कर्तार, यांचा कारणांचा लेखावेळी
 मंडी इंगारे बाळभर व हिलसिलक यांचा
 मोभाचा वटा आहे. या आर्थिक अहवालात
 वसति पुनर्संस्थेत प्रगतीची वरुड हीप
 होतली आहे. अहवाल असेल असेल
 वसति अहवालच्या सर्व सदसुदी कमेन
 129.50 लाख आरंभ सभासद वसुत आण
 आडवात रु. --- लाख असुत वि हेवी आत
 आत आहे. अहवालाचा वसति अहवालच्या
 सर्व सदसुदी कमेन 129.50 लाख हाकर विरुत
 निरुधळ वापरा आरंभला आहे. या वसति
 सभासदांना वरुड शिकारु प्रमाणे सावारा वात
 करुवाचे आरंभे सर्व संचालकांनी हुरीने
 आत आविडय काळाल सजुव्या हिलस्या
 हुरीने आतक शुभला सचलवतु अपाव्ये
 वसति मंडी ही संचलवता आहे.
 अहवाल वसति पुनर्संस्थांचे सर्वसंस्था
 संचालक सड्याची मंड्याची आरुत्याच प्रमाणे संचल
 यांनी अतिशय सजुवणे सावारावतु करुविए
 या सचलवतु पुनर्संस्था प्रगतीसुत आत
 सचलवतु संचालकसुत आत वरुड रु वल्लु
 सचलवतु संचलवतु आत प्रयत्नाशील रुडु या
 मंड्ये आपण सचलवतु सचलवतु आत करुत.
 मार्च 2022 अहवाल वरुड वल्लुत लावुवतु
 व हुरी. सचल. आपण सचल सड्यात आत
 आहे.

प्रकृत्यादी

1) महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा सरकारी संस्था अंतर्गत सहाय्यदाते जेव्हा के प्रकारचे हितसंबंधी सोसायटीचे शुल्का (चार्ज) आकारणे जालात का? महाराष्ट्रातील नागरी/सरकारी सहकारी उद्योगांना सरकार सहाय्यदाते हित्या किंवा सोसायटीच्या दृष्टी असलेल्या दृष्टी प्रकृत्याच्या मर्यादित शुल्क आकारणे जातात.

2) सोसायटी/पलसंस्था ये अंतिम अधिकार कोणाला असतात?

3) महाराष्ट्रातील नागरी/सरकारी पलसंस्था अधिनियम आणि उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण सभेकडे जाते.

4) पलसंस्था कोणत्या प्रकारचे हक्क अधिकार सहाय्यदाते कोणाला असतात का?

5) नागरी/सरकारी पलसंस्था अंतिम सभेचे प्रमाणपत्र दिले जाते. हे सहाय्यदाते डीकोरेशन वरूनच्यास त्याची नियुक्ती होण्यास पत्र नाहीत.

6) पलसंस्थेच्या अधिकारद्वारे जर कोणते परत दिलेल्या अर्थीच्या आत चालू नाही तर पलसंस्था कोणी आणत. ज्या प्राचा आहेत त्यावर त्याचा निष्ठाव करणारे याच्या वस्तु रचलेल्या सोसायटीच्या कोणते कार्य करतात? जर दिलेल्या रकम व सभेचे त्या

• मुख्यतः कुशलता जाण कर प्रारंभ करावी
तर घातसंस्था घाली आहे अकाली, तथा गळ
त्यानंतर त्यांना त्यांच्या काही बाबिता परत
आपणना त्यांच्यात बळीत ही आपल्या त्यावर
करलात. व स्वतःची मातळीची काळजी घेतलात.

3) वधविराज भारतील जारुल एकत्र स्थिती काळा
होलात ?

वधविराज नांगरी घातसंस्थाचा जवळपास 4 वेळा
साधा होलात. पण त्यात वर सर्व घातसंस्थाच्या
साधासद असतात, वधविराज उपस्थित वहाव
हो अविवाध आहे.

4) एका घातसंस्था जो वार्षिक उत्तवाल असतो.

वधविराज जगतगुसाद मांडली
वधविराज विमान 4 वेळा आर्थिक वार्षिक उत्तवाल
साधास काळा काळा नवविमिती सकलपणा
मांडल्या जालात. लक्षा त्यावर लोकांच्या
दुखिल का महत्त्वाच असत.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : व्यक्तिगत आरोग्य - वृद्धी - सार्वजनिक आरोग्य

संशोधकाचे नाव : प्रशांत - प्रशांत - राजेश

PRN NO : 1132101500 Seat No: 16124

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. आर्योबे ज्ञानाल अजय. प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी वार्मलीर झाडुराव घालीय श्र. पतरांस्था माहिती. हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 14/05/2022

संशोधक

आर्योबे ज्ञानाल अजय.
Aaryobhe.

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. सुरादेव कुमाल अजय हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

वर्षातील वाकराव पाटील संशोधन मॉडेल या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: 'हडपसर'

दिनांक: 14/05/2022

* कर्मवीर भाऊराव * पाटील

नागरी सहकारी पतसंस्था

* प्रस्तावना :-

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 या वर्षी मी
अण्णासाहेब मठ मध्याह्निक मध्ये F.Y.B.A मध्ये
शिक्षण आहे. तरीही अर्थशारंगामध्ये कर्मवीर भाऊराव
पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था व त्याच्या इतिहास
वृद्धल माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची
संधी आम्हाला मिळाली.

सदरच्या प्रकल्पात कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या
जीवनशैलीचे वठान तसेच त्यांच्या जीवनातील चांगले विवा
वाइट घडामोडी, व कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या
नागरी सह. पतसंस्था व वृद्धल आग्नी माहिती
मिळविण्याचा प्रयत्न केला आहे.

* कर्मवीर भाऊरावांची माहिती :-

भाऊरावांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 मध्ये पुणे जिल्ह्याच्या महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाज सुधारक आणि शिक्षणप्रसारक म्हणून त्यांना ओळखले जाते.

सर्वसामान्यांमध्ये जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी श्येत शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी माणारु व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य होवे यासाठी कामवा आणि शिक्षण विमोजना सुरू केली.

त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते.

मात्र जनतेमध्ये इतके मिसळून गेले की संपूर्ण वहुजन समाजाला ते आपले वारले. पाटील हे

आजनाच भाऊरावांच्या घराब्याला आधीपासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तीमत्व जातीभेदांच्या पलीकडे होते. ते महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी

स्थापन केलेल्या सत्प्रशिक्षण समाजाचे समुह सदस्य होते. महाराष्ट्रातील जनतेने त्यांना कर्मवीर

देऊन मान्यता दिली. केले व भारत सरकारने 1959 साली पद्मभूषण देऊन त्यांच्या सन्मान केला.

भाऊरावांनी राजकीय रचणूक मिळवले. सार्वजनिक शिक्षणसंस्था स्तर पायदेशीर क्षेत्रात

काम करून भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात आपली भूमिका व्यक्त केली आहे. 1919 मध्ये त्यांनी एक

व्यक्तिगत संस्था सुरू केली. जेथे खालच्या जातीतील आणि

गरीब कुटुंबातील मुले राहून शिक्षण घेऊ शकत होते. आणि ज्येष्ठ भाऊविण्यासाठी काम करत होते.

* पतसंस्था माहिती :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माठारनीची सेवा करावी, तसे सामान्य माठारनांच्या जीवनात सुखाचे क्षण यावे, त्यांना त्यांच्या गरजा, स्वप्न पूर्ण करता यावे, या माबनेतून महामानव कामवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ६ नोव्हेंबर १९७१ रोजी पतसंस्थेची स्थापना करण्यात आली.

कामवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पतसंस्था समिती या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई आहेत. सहकारातील आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याच्या आदर्श त्यांनी महाराष्ट्रातील सध्याचे शेताला ओळख दिली.

नोपणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता भवती अनेक पतसंस्था होत्या, त्यांमुळे तो गिण अडचणी येत होत्या. तसेच त्यावेळचे सहकारमंत्री ना. अश्रमसिंह महाराज भोरावे यांनी विशेष वाष म्हणून त्यावेळी गिस्ता उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव साठगे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बांकीवर विश्वास देऊन सहकार्य दिल्यानेच पतसंस्थेची स्थापना प्रत्यक्ष नोपणी ऐकू जायचा पतसंस्थेचा शुभारंभ साला. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. समाजसेवेच्या विधायक वृत्तीनोनाशिवाम आणि आर्थिक चारित्र्याशिवाय प्रगती होणे केवळ अशक्य होते. पतसंस्थेच्या उमाजवरच्या सर्व संस्थांसोनी ते सांग्याळले.

पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर साली असुन तिची वाटचाल आणि भविष्य ही चारित्र्यावर आहे.

पतसंस्था उद्दीष्टे :-

सहकारी चळवळीतील वंचारिण योगदान :-

मागझाची सेवा करावी त्यांच्यात जीवनात सुख्याचे शेष
भावेत त्यांनाही जीवन जगण्यास मदत करावी
या भावनेतून महामानव कामधोर भाऊराव पाटील
आंच्या नावाने ही - रोजी हडपसर -
मेमे पतसंस्थेची स्थापना करण्यात आली.

पतसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या जायत झुप
मोडमा जास्त प्रमाणात चढउतार झाले. तरीही

पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हडपसर
विभागात स्थायी मोठ्या प्रमाणात होती. पतसंस्थेच्या
माध्यमातून कार्य करत असतात सहकार चळवळीतील
जाही उणीव लक्षात घेऊन त्या उणीवा दूर
करण्यासाठी वंचारिण मोडणीही करावी लागली
त्याची जाही उदाहरणे :-

① थकवणीदार सभासदांच्या मताचा
अधिकार असू नये :-

पतसंस्था असो ही लजी वसुली शिवाय सक्षमपणे
चार शक्य जाही. त्याचे अधिकार हे सभावी
शिवा सक्षम स्वरूपात वाहीत.

पतसंस्थेमध्ये थकवणीदारांची संख्या
वाढल्यास शिवा. त्याचे जाही अंश बहुमत
साध्यस थकवणीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा
धोका नाकारता येत नाही.

४७ २०१० मध्ये साप्ताहिकीन सुधारीन उपविधी तयार करवासावी व ७ व्या घाना दुसरीसारी राजमशासनातून समित्या नेमल्या गेल्या. नवनवीन असे उद्योग, तसेच सरम निवडणी घेऊन त्याची नेमणुने चरव्यात उगली.

पतसंस्थेच्या कासतीत विफारस घटना दुसरीत स्विकारली गेली व आज खेपुन देशातील पतसंस्था मध्ये हा उपविधी कामनिमित्त झाला नवनवीन उपाय योजना तसेच त्या योजनांचा समाज्य जनतेमध्ये मोठ्य वापर होऊन जासत जास्त योजना मांडण्यात आल्या त्यासाठी संस्थेतील अधर्य तसेच सर्व सदस्यांचे मोलाचे काम आहे.

* पतसंस्थेतील सेवकांनारी कामी घेण्याचा अधिभार मिळामला पध्दते :-

१९८१-९० मध्ये काही कारणास्तव पतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळण्याचा अधिभार नव्हता. अधिभार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवी मुल्या विरोधी वातत होते. तसेच त्या सेवांमध्ये असुन सुध्या त्यांना कर्ज नकारणे हे मोठ्य वातत नव्हते.

२३ एखादा सेवक कर्ज घेईल आणि नोकरी सोडून जाईल त्यामुळे प्रगारातून कर्जनिपात सुसहित आहे. तसेच संस्थेचे नुकारनाह होऊन मोठ्या प्रमाणात इन्धिल हाती घेईल अशी शक्यता नाकारता येत नाही.

बोगताही गोळी बरवमान मेतील जेव्हा २ जमिनदार
असतात. नामदेशीर संस्था त्यांच्यावर झाल्या.
चालवू शकते तेव्हा त्यांना अधिकार दिले
आहेत.

नागरी 3) वया मध्ये कमवीर भऊराव पाटील
आणि त्याच बंधी पतसंस्थेची स्थापना करवतात आली
मिळवण्याचा अधिकार प्राप्त केला. व त्यानंतर
सदारांमधील 18 हजार पतसंस्थेतील सर्व सेवकांना
जर्ज मिळवण्याचा अधिकार प्राप्त झाला.

* पतसंस्थेवर शासनाचे नियंत्रण
असामला परिणाम :-

पतसंस्था म्हले की
नियंत्रण तर असामलांचे परिणाम तसेच नियंत्रण
प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला उतरावेत.
सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात होता.

2) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे
मधील 'संजाल' वृत्ताप्रमाणे तसेच 20 एप्रिल
2002 रोजी 'लोकात' या वृत्ताप्रमाणे पार
मोठी प्रसिद्धी दिली.

3) पतसंस्थेच्या निवोप वाढीसाठी
पतसंस्थांना वाढी देणे आणि संरक्षण मिळवून
देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र
पतसंस्थांना स्वायत्तता देऊन नूतनतेने नियंत्रणात
शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाचे
स्वतःची जबाबदारी स्वरुपात हे या संपूर्ण स्वरुपात.

हे मा संपूर्ण स्वकारी चळवळीला यतीकारण घरेलू .

4) एखाद्या राज्याच्या सत्ताकारण व
अर्थकारणावर विधायक परिणामकारण वर शाकतात .
मात्र पतसंस्थांना स्वामत्तता विश्वास आणी
शासनाने प्रभावी नियंत्रण राहिल्यास व्यवसायकार निमण
दुकान राज्यावर प्रभावी नियंत्रण अविच्छ परिणाम
होई शकतात .

5) जर्मनीर भाऊराव पाटील नागरी स्तर
पतसंस्थेला चलम 103 व 107 चे दखले सरकार
आतल्याच्या अधिकाऱ्यांनी द्यावेत असे त्या कामलियाल
याला लेखी पत्र सरकार मंत्री मधोदयांनी दिले .

* जिल्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थांना
देवी देवळाचे बंधन असू नये :-

पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या
सर्व देवी जिल्हा मध्यवर्ती स्वकारी बँकेतच
देवळाचे बंधन सन 2005-06 सालापर्यंत
होते . जिल्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या
मातृसंस्था असल्याने त्याने हे बंधन घातले आहे .

2) कोणताही जिल्हा मध्यवर्ती बँक देवीवर
7 ते 8% व्याज देत नसतो . पतसंस्था देत होत्या .
मात्र दरम्यान 10.12 अगदी 10% पर्यंत देवीवर
वाजदर देत होत्या . किंबहुना तेव्हा तेव्हा या वर्षी
सर्व देवी वर दिल्याशिवाय कोणीच पतसंस्थामध्ये
देवी ठेवत नसते . या सर्व देवी जिल्हा बँकेत
ठेवल्या तर कोणताही पतसंस्था दोन-चार
वर्षांपेक्षा राहू शकत नाही हे उघड होते .

3) पतसंस्थांमध्ये प्रश्न विद्यार्थक दृष्टिकोन
खून समजावून घेतले होते.

4) पतसंस्थांनी देवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेतच
देवल्याचे बंधन स्पष्ट शिथिल झाले. आता फक्त
20% देवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत देवल्याचे बंधन
पतसंस्थांना आहे.

5) पतसंस्थांच्या समतुल्यतेत किंवा सरकार
सहाय्यात अपिकार आहेत.

पतसंस्थेची माहिती हा प्रकार घेण्याचा हेतू :-

सत 2022-23 मध्ये
वाढत्या महागरी तसेच गावसाच्या वाढत्या
शरजापूरी करण्यासाठी तसेच जोगत्याही नवीन
अवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहायता
ची गरज असते त्यासाठी मोठ्या पैसा
पतसंस्थांच्या उपयोग होतो.
जोगत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे झाल्यास
त्यासाठी जोगत्या प्रकारचा अवसाय करतो त्यावर
ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही % मध्ये
अर्धे सहाय्य करते काही कधी जी रक्कम आपण
राज घेतली जाते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले
हा कालावधी त्या दिवसांमध्ये दफ्तें थरावे लागतात.
बँक / पतसंस्था सान्ने महत्त्व आपल्या
पैदाईत जीवहात करू फार महत्त्वाचे आहे जोगत्या
काम असो रतर मोठ्या कर्जाशिवाय होत नाही.

मना हा सफल्य करताना खुप झगडारी
सामग्री, माहिती मिळवणे शक्य झाले सफल्य करताना
पतलखेपुढील नवीन माहितीचा शोध घेवयाचा.

* वचत खाते पुढील :-

हे बँक आणि रत्तर
वित्तसंस्थांची सवति मोनड्रीम सेवा आहे विशिष्ट अपघार
कालता, जोरती व्यक्ती निषा व्यवसायातून आपले
पैसे वेळी गटवून जमा करतात. हे पैसे बँक
विसमा व्यक्तीला नवी गटवून वापरामला देते.
ब. त्या काजीवर व्याजदर आकारले. या व्याजातील
पैशाने बँक मूल वेळी रकम व्याज देते. घरी रोख
रक्कम देवण्यापेक्षा सुरक्षित राहणे गटवतरी पैसे
वचत खात्यात देवले जातात.

ग्राहकाने आपली आढव्य पत्रे आणि
पत्तमाच्या पुरावा बँकेला अजसोभन देऊन वचत
खाते उघडता येते. वचत खाते उघडल्यास ग्राहकाला
चेक बुक, एटीएम कार्ड, नेट बँकिंग अशा अनेक
सोयी उपलब्ध होतात. ग्राहक आपले पैसे स्व तेव्हा
वाढून घेऊ शकतो तसेच चेक बुक, आर, टीजीएस,
एन.ई. एफ.टी, इसे मार्ग वापरून रतरीना पैसे
देऊ शकतो.

वचत खात्या बरोबर मिळणाऱ्या विविध सोयीसोयी
ग्राहकाला असल्या वेगवेगळे खुल्क घाबे लागते. जाही
वेळा ग्राहकाच्या खात्यावर कोणी रक्कम शिबलक
असेल तर पैसा हे खुल्क माफि करू शकतात.

बचत खाते उघड्यासाठी वारी किमात रक्कम
 आपल्या खात्यात देवावी लागते. अशी किमात
 रक्कम खात्यात न देवल्यास बँक अड्या घ्याव्यात
 ५५ वरू शकते. बचत खात्याला तामनिर्देशान
 करुमाची सोय आहे.

बचत खात्याची सोय :-

इतर विनासंस्थांची संपात लोकप्रिय सेवा आहे.
 विशिष्ट अध्याय वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यक्तास
 आपले पैसे ठेवला देते. हे पैसे बँक किंवा निर्यात व्यक्तीस
 चार्ज म्हणून वापरण्यास देते. ते/त्यासाठी वाज
 आकारते. या वाजातील पेशावर बँक मूळ देवदारास
 वाज देते. बचत खाते वाढणे इल्ली छुप मोठ्या प्रमाणात
 सोपे करता येते आहे. वाढणा इतरतेच्या सामग्री मध्ये
 जिथे तसे खाते उघड्यासाठी १० ते १२ दिवस लागतात
 तेथे तिथे आजकाल १ ते २ दिवसात खाते उघडून घेते.
 बचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा
 यामागच्या हेतू असतो. अविच्छात जर पेशाची बचत करायची
 असेल तर बँका, पेशासह्या यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे
 आहे. नेहमीच न्या देवलेल्या रक्कमेवर योग्य असे
 वाज घेऊन आपल्या पैशांच्या बचत तसेच वरील
 देवलेल्या पेशांचा वापर करता येईल.

* पत्रसंस्था अहवाल

आज या पत्रसंस्थेचे वरवृत्त्यात
ज्यांत झाले आहे. यामध्ये सर्व सहासद, नेवीरार
ज्यांवर संस्थेची वेळोवेळी झाली येणारे मान्यवर व वित्तवित्तक
यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात
वर्षात पत्रसंस्थेने प्रगतीची शक्यतेपेसली आहे. अहवाल
अखेर वर्षात सहासद पत्राला लागू झालेले करणे
सहासदांना विविध कारणास्तवी जजनी वाटप करण्यात
आले. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी
ज्यात 129.50 लाख इतका विहारी निव्वळ नफा झालेला
आहे. या वर्षी सहासदांना 15% शिफारसीप्रमाणे
लाभाने वाटप करण्याचे सर्व संचालकांनी ठरविले.
भविष्य काळातील संस्थेच्या विकासा वृद्धीने अनेक
योजना राबविण्याची संकल्पना केली.
अहवाल वर्षात पत्रसंस्थेचे सर्व सहकारी
संचालक मंडळाची मोलाची साथ त्याचप्रमाणे सचिव
यांनी अतिशय सक्षमपणे सांभाळलेला कारभार या
सर्वामुळे पत्रसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये जाण्या स्वरुपी मोलाचे
योगदान दिले. असे ~~स~~ तुमच्या योगदानाने हे वरवृत्त्या
असेच कामसम असेल असे मनामुळे आश्चर्य केले.
मार्च 2022 वार्षिक अखेर वृत्त्यात ताळेबंद व
नफा तोटा प्रत्येक मंडळात आली आहे.

* पतसंस्था कामसिनाबाबत माहिती :

पतसंस्था शाखेभाकित नागरी/ग्रामीण
विंगर शेती पतसंस्था कामचारी पतसंस्था वाकत धोरणात्मक
निर्णय घेतले जातात.

कामकाज :-

1) नागरी व शेती पतसंस्था / कामचारी पतसंस्थांची
होदंडी करणे.

2) कापये 10 कोटी हेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे
पर्यवेक्षण हे संबंधित जिल्हा उप निरीक्षक करतात तिथीगत
करतात व रूपये 10 कोटी पेक्षा कमी असणाऱ्या

पतसंस्थेचे हे संबंधित तालुका सहाय्यक उप निबंधक करतात.

3) पतसंस्थेच्या कामसिनातील संबंधित निबंधक
पतसंस्थाच्या उपविधी पतसंस्था सहकारी संस्था
तरुही 1960 तरुही नुसार हुकूम करणे.

4) लेखापरिक्षण अनुषंगाने उपित कामदेशीर
जात्रेवाही करणे.

5) नागरी / ग्रामीण विंगरशेती पतसंस्था कामचारी
पतसंस्थेची कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी निर्णय घेणे.

6) महाराष्ट्र राज्यकारा नागरी संस्था अधिनियम
1960 मधील तरुही नुसार कामकाज पाहणे.

* ग्रहणनिर्देशक :-

मास्त्र्या मित्र / मैत्रीणी सारच्या प्रकल्प करताना मी आणि
मांणी आमहाला खुप तसेच पतसंस्था कर्मचारी, शिक्षक
दैनंदिन जीवनात बँक / पतसंस्था मांचे
मदतव खुप मोठ्या प्रमाणात आले व त्यांच्याकडून
मित्रताग्रा सेवा, लाभ सामान्य माणसांनी घ्यावे
असे मला वाटते. कर्मवीर भाऊराव पाटील
सहकारी पतसंस्था वृद्धत्व माहिती मिळवण्याच्या रतदर
प्रकल्पात प्रत्यक्ष पतसंस्थेला भेट देऊन घन वाले.
पतसंस्थेतील प्रदाधिकारी कर्मचारी श्रीमती आमहाला मोलाचे
माहिदरनि केले. आम्ही त्या रतवर्तुने जडणी आशेत.
मध्यविद्यालयातून अर्थशास्त्र विषयातून आमहाला
पतसंस्थेला भेट देऊन माहिती जमा करव्याचे प्रकल्प
देऊन आमहाला पतसंस्थेची खुप माहिती मिळाली त्यामुळे
त्यांचेही आभार.

धन्यवाद !

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कविीर भाऊराव पटेल नागरि
जहकरी पत्रसंचेत - चाळी जोले (अहवाल)
पुणे

संशोधकाचे नाव : हजारे नि किता शंभू

PRN NO : _____ Seat No: 146

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. हजारे निळिता धेंडू प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी हा संशोधन
पत्रसंस्था चालू खाते उघडण्याचा पडदा त
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पातदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : उपसर

संशोधक

दिनांक : . 19/5/2022

हजारे निळिता धेंडू
Nigale

ऋणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

तजारे निकिता वेडू

F. Y. B. A - ०१५-८

आठवासाहेब समर महाविद्यालय लडपसर

नाव :- लजारे निकिता वेडू

वर्ग :- F. Y. B. A - DIV - B

विषय शिक्षक - श्री पोतदार सर

विषय :- अर्थशास्त्र

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पत्रसंस्था चा इतिहास

प्रस्तावना

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 चा वर्षी मी अण्णसोहळ मंगर महाविद्यालयामध्ये F.Y.B.A चा वर्षामध्ये शिकतू आठे तरी अर्थासामध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील, नागरी सहकारी पत्रसंस्था चा इतिहास चा संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करव्याची मला संधी मिळाली

अदरचा प्रकल्प करताना कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जीवनेलीचे वर्णन त्यांच्या दैनिक जीवनात ज्या-यांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्यप्रकारे त्यांच्या जीवनेलीतु संधार्षीक मात करतून गोर-गरिब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ आर्थिकी परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी या सर्व बाबींच्या पूर्णपणे योग्य असा समेतान. समाजासाठी नेवदे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कमवा आणि शिक" हे त्यांचे ब्रीद वाक्य आहे. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करव्यासाठी गोर-गरिबांन शिक्षण संधारक्षक र्हावे म्हणून नवनवीन गोष्टींचा वापर केला.

भाऊ रावांची महिला व विद्येचे

महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 कमीन महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणपुसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणपुसार करण्यासाठी त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी मागास व अशिक्षित मुलांना शिक्षण देणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना सुरु करून मोठे काम केले.

ते ज्योतिषीय फुले यांनी सुरु केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक सदस्य होते. त्यांच्या भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा पुसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनेतमध्ये इतके मिसळून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजाला आपले वाटले. पाटील हे अडनाव (पद) भाऊरावांच्या धर्मशास्त्रा पूर्वीपासूनच प्राप्त झाले. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जातिभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधक विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा पुसार करताना विद्वार्थ्यांमध्ये बंधुभाव व समान समता रत्नवीर यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे अस्कार विद्वार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालविलेल्या वस्तीगट येथे विविध जाती - धर्मांचे विद्वार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजण स्वतःच्या क्षताने सामुदायिकरित्या उर्बापाक करत आणि एकत्र जेवण करत यातून भाऊराव पाटील यांनी विद्वार्थ्यांना बंधुभाव व सामाजिक समता यांचा संदेश देला.

महाराष्ट्रात 4 जिल्ह्यात व कर्नाटकात राज्यात 615
 20 पुर्वप्राथमिक , 27 प्राथमिक , 438 माध्यमिक , 8
 आर्यामशास्त्र , 8 अध्यापक विद्यालय , 2 आ. टी. आय व
 41 महाविद्यालय यांचा समावेश आहे. स्थापना 4 ऑक्टोबर
 1919 रोजी केली . सातारा येथे , कार्ने , या गावी केली .
 डॉ. नागनाथ आठवण नायकवडी यांनी स्वतः विद्वान संस्थेला
 1.11.11 रूपाची देणगी दिली . मुख्यालय सातारा येथे नेव्यात
 आले . काही उद्दीष्टे खालीलप्रमाणे .

- ① शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व वाढवणे .
- ② मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना मोफत शिक्षण देणे .
- ③ निरनिश्चया जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांमध्ये प्रेमभाव निर्माण करणे .
- ④ आयोगात रुडींग काठ देऊन स्वतःच्या विकासाचे वळण लावणे .
- ⑤ अंधशक्तीचे महत्व जरूर तर कृतीने पटवून दिले .
- ⑥ सर्व मुले काटकसरी , स्वावलंबी , शीलवान व ऊसाठी बनवण्याचा प्रयत्न करणे .
- ⑦ बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रचारासाठी जरूर पडेल तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे .
- ⑧ ही उद्दीष्टे साध्य करण्यासाठी भाकरावोनी केवळ श्रमिक शिक्षणाचे नव्हे तर , समता , बंधुता , भ्रमपनिवृत्त सामाजिक वांछितकी आदी मुल्यांची शिक्षण विद्वानांना दिली .

महाराष्ट्रात जनतेने भाऊराव पाटलांच्या 'कर्मवीर' हा पदवी देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनात त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पुणे विद्यापीठाने त्यांना इसवी सन 1959 मध्ये सन्मानिय डी. लिट ही पदवी दिली होती. रघुन शिक्षण संस्था (आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था) आहे.

महाराष्ट्रास कर्नाटक मिळुन 675 शाखा आहे. ह. रा. महाजनी यांनी महाराष्ट्राचे पुकर ही वॉशिंग्टन या यद्यापि शब्दात कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे. सातारा कर्मवीरांचे समाधिस्थान व कर्मवीर स्मृतीभवन आहे.

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, कर्मवीर त्यांच्याशी जीवनात सुखाने वृथा यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९१ मध्ये रोजी पतसंस्थांची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आभुष्यातील दिवाळीतील लक्ष्मी पुजन होत. हउपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर सुद्धा शब्दा असलेल्या मान्यवरांची पुर्वतक मंडळतु मी प्रमुख पुर्वतक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहसंस्था मर्यादित या संस्थेने संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई सहकारातील एक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चरित्राच्या आदर्श म्हणून त्यांची उच्च महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला ओळख दिली. मी हे आदर्श आभुषण जोपासण्याचा प्रयत्न करित आले आहे.

नांदणीसठी प्रयत्न पाठविले असता तशीही अवती भोवती अनेक पतसंस्था होत्या. त्यामुळे तांत्रिक उडचणी येणे होत्या तसेच त्यावेळेस सहकारमंत्री मा. अमरसिंह महाराज भोसले यांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मी. संपतराव साबळे यांनी पुर्वतक मंडळाच्या सामाजिक बंधकावर विश्वास ठेवून सहकार दिल्यानेच पतसंस्थेची प्रथम नोंदणी होत कार्याचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतसंस्थेला 25 वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवेणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु झाली. हउपसर विभागात स्पर्धा तर खुप मेढी होती. हउपसरच्या दोन किलोमीटरवर त्रिज्येच्या परिपाठ आज रेजी सहा-सप्त रम्ट्ही राष्ट्रविका (बँक) आठ-नऊ मान्यवर सहकारी पंथर)- वीस सहकारी पतसंस्थेचे जेष्ठ पसरले आहे.

समाजसेवेच्या विद्यार्थक दृष्टिकोनाशिवाय आणि आर्थिक -चारिष्याशिवाय पुढती हेणे केवळ आशय.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या आजवरच्या सर्व संचालकांनी ते सांभळले. गेल्या 25 वर्षांत एकही संचालकाने मिटिंग मत्ता एवढेच नव्हे तर प्रभावमत्ताही ठेवलेला नाही.

कर्ममंजुर करताना नियमांचे अपवादालाही वावगत नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वास्ताची भुमिका संचालकांनी पर पाडली.

विश्वस्त हा मालक असून सेवक असतो. संकल्पना ठेप. मी गेली 25 वर्षे जहिरपणे (आमच्या समस्ये- ना सांगत आलो. कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चारिष्यावर झाली असून त्यांची तिची वाटचाल आणि भविष्यही चारिष्यावर उभे राहते.

तसेच कर्मवीर पतसंस्थेच्या पुढतीच्या आलेख हा नेहमीच चढता राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती नसतात. रिझर्व बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थितीत हा आलेख खाली येत आहे. काही काळानंतर (आसपास 2008 मध्ये रिझर्व बँकेचे ठेवीच्या दरावर सर्व बँकांच्या निघेडणे शालील 8% पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली. तसेच त्यांना का पाडविले.

पतसंस्थेचे उद्दिष्ट्ये

२५ वर्षांमधील संस्थेची उमर स्वपेरी वाटचालीमध्ये शुभ्र काही महत्त्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत. त्या खालीलप्रमाणे.

सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान.

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माठासोची सेवा करावी त्यांच्यातही जीवनात सुखाचे दृढ गावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९९१ रोजी ठरपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली. कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात शुभ्र भेड्या - जास्त प्रमाणात चढ उतार आहे तशीही पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु आली. ठरपसर विभागात स्वर्धा ही मेळ्या प्रमाणात होती. काही उणीवा लक्षात आल्या त्या उणीवा दूर करण्यासाठी वैचारिक मांडणीही करावी लागली काही उदाहरणे.

अकबकीवर समासदाला मंतावा अधिकार असु नये

- ① कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही अर्ज वसुलीसिवाय समक्षपणे चालु शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.
- ② पतसंस्थेमध्ये अकबकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश बहुमत आल्यास अकबकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.

3) तसेच सर्वत्र वडे अकबकिदारोच्या संस्था किंवा अकबकीचे आकडे वाढतच असल्याचे दृश्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुद्धित निघाल्या घटना घडु लागल्या दिसून येतात.

4) 2010 मध्ये अहकारातील सुधारित अ उपविधी तयार करण्यासाठी 97 व्या घटना दुरुस्तीसाठी राज्याराज्यातुन समित्या नेमल्या गेल्या नवनवीन असे अन्वय, तसेच सदस्य निवडवुकीच्या ठेकन गेल्या. नवनवीन

5) पतसंस्थेच्या बाबतीत शिफारस घटना दुरुस्तीत स्वीकारली गेली व मात्र संपूर्ण देशातील पतसंस्थामध्ये हा उपविधी कायद्यांच्या स्वरूपात कार्यान्वित आला आहे.

6) नवनवीन व्याप्य उपाय योजना तसेच त्या योजनांच्या सामान्य जनतेमध्ये योग्य वापर होऊन, जस्तीत जास्त योजना मांडव्यात आल्या यासाठी संस्थेमधील अध्याक्ष तसेच सर्व सदस्यांचे मोलाचे कार्य आहे. त्या सर्वांचा मी ष्ठी आहे.

2) पतसंस्थेमधील सेवकांसाठी कर्ज होण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे.

1) अज 1989 - 90 मध्ये कारवास्तव पतसंस्थेतील सेवकांन कर्ज मिळव्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यात अन्वयकारक आणि मानवी मुल्यांविरोधी वाटत असे. तसेच ते त्या सेवांमध्ये असुन सुद्धा त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.

- ② समाज एखाद्या सेवक कर्ज दंडिल आणि नेहरी सोडुन जाईल त्यामुळे पगारानुन कर्जकपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे बुकसानु हेऊन मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईल अशी शक्यता नकारता येत नाही. कोठेतही गोष्ट करवयात येतील जेव्हा २ जमीनदार असतात कायदेशीर संस्था त्यांच्याकडून जवला जेव्हा चालु शकते. तसेच त्यांना अधिकार दिले आहेत.
- ③ 1991 मध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटलांनी नागरी सहकारी पतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्यांच्या संस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळवला व्यापक दृष्टिकोन असलेल्या मानवतावादी विचारांच्या आदरनिष्ठ साबळे साहेबांच्या मुळे एक नवीन पाऊल वाट मिळाली. एकूणच वाटेच्या रस्ता तयार झाला.
- ④ पतसंस्थेच्या उभारणीबाबत अनेक वेळ समाजसुधारक तसेच राजकारणातील पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेल्या अनुभूत असून योवादान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढिसाठी लाभदायक ठरले.

- 3) पतसंस्थांवर शासनाचेच नियंत्रण असले पाहिजे :-
- 1) पतसंस्था म्हटले की कोणतेच तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे पुरासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत .
  - 2) 24 एप्रिल 2009 रोजी पुणे येथील 'सकार्ड' हलपत्रे तसेच 20 एप्रिल 2009 रोजी 'लोकमत' या हलपत्रे लेखात फार मोठी प्रसिद्धी दिली .
  - 3) पतसंस्थेच्या निकष व बहिःस्थिती पतसंस्थांना काही फरक आणि अंरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे . मात्र पतसंस्थांना स्वायत्तता देऊन नियंत्रणाचे शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी अटकोल ह्या संपूर्ण सहकारी चळवळीचा हानिकारक ठरेल हे मी त्या लेखात उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे .
  - 4) एखाद्या राज्याच्या सामाजिकारठ आणि अर्थकारणावर विधायक परिणामकारक ठरू शकतात मात्र पतसंस्थांना स्वायत्ता दिल्यास आणि शासनाने पुढाची नियंत्रण राहिल्यास स्वराचार निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतो .
  - 5) कर्मवीर भाऊराव पाटील नावरील सह पतसंस्थेला कलम 183 व 107 चे दाखले . सहकार खात्याच्या अधिकार्यांनी द्यावेत असे त्या कार्यालयाला लेखी पत्र सहकार मंत्री महोदयांच्या दिली . माझी या सर्व पार्श्वभूमिक मागणी एकदिलच आहे की सहकार खात्यात असे दाखले दाखले देण्यासाठी एक स्वातंत्र्य विभागाचे असायला पाहिजे . आणि व्यासठी स्वतंत्र अधिकार असायला हवा .

4) जिल्हा मध्यवर्ती बँकांमध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असु नये.

1) पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन सन 2005-06 सालापर्यंत होते जिल्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

2) कोठेतही जिल्हा मध्यवर्ती बँक ठेवीदार 7 ते 8% व्याज देत नसतो पतसंस्था हेत होत्या. मात्र दरम्यान, 10, 12 अगदी 14% पर्यंत ठेवीकर व्याजदार देत होत्या. किंबहुना त्या तवेद या वर्षी सर्व ठेवी दार दिल्याशिवाय कोठ्याच पतसंस्थांमध्ये ठेवी ठेवत नसे या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवल्या तर कोठ्याही पतसंस्था दोन-चार वर्षांपेक्षा जथुय शकत नाही हे अवघड होते.

3) पतसंस्थांमध्ये पुश्न विद्यार्थक दृष्टिकोन ठेवून समजावुन घेतले होते. ही या समेलन उपस्थित शतु शकनार नसल्याने आपल्या कर्मविराच प्रतिनिधी म्हणुन व्यवस्थापक आय. वी. गायकवारु यांनी पक्षविले होते.

4) पतसंस्थेनी ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेतच ठेवण्याचे बंधन ठळुठळु जिथिले आले. आज शेजी फक्त 20% ठेवित्य जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवण्याचे बंधन पतसंस्थांना आहे.

5) पतसंख्यांच्या प्रयत्नांनु किं बहुना अठकसु हेमलिन
जोणेकर अमासु अधिकारी आहेत .

पतसंस्थांच्या माहिती हा प्रकल्प घेव्याचा हेतू.

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महागाई तसेच
मागसाध्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी आर्थिक
सहायता तसेच कोठाच्याही नवीन व्यवसाय उभा
करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते.
त्यासाठी मोठ्या - मोठ्या बँका - पतसंस्थांच्या उपयोग होतो
कोठाच्याही प्रकारचे कर्ज घ्याव्याचे
ज्ञानास त्यासाठी कोठाच्या प्रकारचा व्यवसाय करणे
त्याकरीती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही % मध्ये
अर्ज सहाय्य करत असते. काही वर्षात जी रक्कम
आपण कर्ज घेतली असे. त्यानुसार त्यावर व्याज
आकारले हा कोनावधी त्या दिवसांमध्ये हप्ते असेच
लावतात.

बँका/पतसंस्था ग्रांथे महत्व आपल्या दैनंदिन
जीवनात फार महत्त्वाचे आहे कोठाचे काम असो इतर
बोव्ही कर्जाबाबतून हेतू नाहीत.

सत्या हा प्रकल्प करताना खुप प्रकारची सामग्री
माहिती मिळवणे शक्य झाले. एक प्रकारची आनुरता
होती हा प्रकल्प करताना काही तरी जमेतील नवनवीन
माहितीचा बोध घेव्यासाठी.

बचत खाते पद्धत

बचत खाते

बचत खाते :-

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांनी सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे विशेषतः अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते हे पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्तीस वरिष्ठ म्हणून वापरण्यास देत व त्यासाठी व्याज नाकारत या व्याजातील बंधुता, बँक मुक्त ठेकीतल्या व्याज देते.

घरी रोख रक्कम ठेक्यापेक्षा सुरक्षित ठेवणे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. बाहकाले आपले ओळख पत्र आणि पत्त्याच्या पुरावा बँकेला कमीसोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. ए. टी. एम. (ATM) बँकिंग अशा प्रकारच्या अनेक सेवा उपलब्ध होतात. बाहक आपले पैसे ठेवण्या काढून घेऊ शकता. तसेच नोड्युल. आर. जी. एस्. एन व एफ टी असे मार्क वापरून इतरांना पैसे देऊ शकता.

बचत खात्या बरोबर मिळणाऱ्या सुविधा बाहकाला वेगवेगळ्या शुल्क द्यावे लागते. कमी वेळ बाहकाला खात्यावर मोठी रक्कम असले तर बँकामुळे माफ करतात.

जनघन योजनांमधील सरकारने शुभ्र किमान रक्कम आणि कुठलेही शुल्क नसलेली बचत खाती उघडण्याची सेवा भारतीय जनता बँक दिली. या योजने अंतर्गत बचत खाते ही बँक आणि इतर वित्तसंस्था सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे.

बचत खातेची कार्ये.

बचत खाते काढणे हल्ली अल्प मोठ्या पुराणातून जोगीस्कर झाले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामर्थी मध्ये जिथे तिथे खाते उघडण्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागतात तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून घेते. बचत करताना जस्तीत जस्त सेवानेचा व लाभ घ्यावा यामागच हेतू असतो. भविष्यात जर पैशांची बचत करव्याची असेल तर बँक/पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे बरेचच आहे. जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योज्य असे व्याज घेऊन आपल्या पैशांच्या बचत तसेच करील ठेवलेल्या पैशांच्या वापर करता येईल.

जीवनामध्ये जर मोठे खर्च असेल तर पैशांची बचत केली पाहिजे. तसेच योग्य असो सेवानेचा आपल्याला उपयोग घेता आला पाहिजे बँक/पतसंस्था यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात.

- ① बचत खाते
- ② चालू खाते

बचत खाते सर्वसाधारण जनतेने काढणे बरेचच आहे. उदा. पंतप्रधान मैत्री जनघनमाता अल्प उलापकारची नवनवीन योजना सरकारी मार्फत घेत असतात. त्यांच्या फुरेकुरा लाभ घेता आला पाहिजे. कोठेतही अधिक उच्च आली तर ती आपण रकम ठेवली आहे त्यांच्या फुरेकुरा उपयोग घेऊ शकता.

आज या पतसंख्येचे वटवृक्षातु रूपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद ठेकीदार कर्जदार संख्येस वेळोवेळी भेटी देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंख्येने पुढातीची गरज सेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसुल भाग भांडवल करणे रु..... लाख असु. ठेकी रु..... लाख आहेत.

सभासदांना विविध करवासाठी रु..... लाख कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करवून 129.50 लाख इतका विक्रमी निव्वळ नफा झालेला आहे या वर्षी सभासदांना 15% शिफारसीपुढील लाभार्थ वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. अविष्यवळ संख्येच्या हितान्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्यासाठी

पतसंस्था कार्यवद्दल माहिती

पतसंस्था बांधांमार्फत नागरी / श्रावणी विपरीती
पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थांच्या बाबत धोरणात्मक निर्णय
घेतले जातात.

कामकाज :-

- ① नागरी जेती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.
- ② रुपये १० कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पत्रवेक्षणे हे संबंधित जिल्हा उय नियंत्रक करतात. व रुपये १० कोटी - पेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे हे संबंधित तालुक्या सहाय्यक निबंधक असतात.
- ③ माहिती अधिकार अनियम २००५ खालील जमीनीवर कार्यवाही करणे.
- ④ पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्रा नियम संबंधित निबंधक पतसंस्थेच्या उपस्थिती एकदा सहकारी संस्था नियम १९६० मधील तरतुदीनुसार दुरुस्त

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. हजारे निकिता वेंडू हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात

प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कमितीत आ. कुराव पाथिल नाहरी महारा पतमराय या
यांचे अखिल बुध्दबुध्दगोचरी पददान

विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Anandasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: हदपसर

दिनांक: 19/5/2022

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : "कर्नाठीर शाकुराव पारित प.र.सं.सेवा इतिहास"

संशोधकाचे नाव : ~~1182109517~~ पवार प्रशान्तिडा राजेंद्र

PRN NO : 1182109517 Seat No : 16354

मार्गदर्शक

प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र

अर्थशास्त्र विभाग

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री. / कु. पताळ धृष्टीराजरातेंदु

प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो
कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला
शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2
मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण
करण्यासाठी कर्मवीर शाहुराव पातेल पत्रयंत्र्या

हा संशोधन प्रकल्प
अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला नाही.

स्थळ : हसयूर

कावय
संशोधक

दिनांक : 19/05/2022

पताळ धृष्टीराज

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. पदार प्रदीपराज पदार

हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी कार्बन शाश्वत प्राचीन पत्रबंधा या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हदपसर

दिनांक : 19/05/2022

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

प.दा.प्रश्नीकर जे.जे.

F. Y. B. A

बचत खातेची कार्ये

बचत खाते काढणे ही एक खूप सोप्या प्रमाणात सोप्या प्रकारे झाले आहे. बचत खाते काढण्या इच्छेच्या आग्रे मध्ये जिथे तसे खाते उघडण्यासाठी 12 दिवस लागत होते तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून घेतले जाते. ही पंचा बचत बँके पाहिजे, तसेच पोस्ट ऑफिस बँकेच्या आपल्यात उपभोग घेता आता पाहिजे बँक/पंत सेवा या मध्ये खाते ही 2 प्रपत्रकारा अखतात.

① बचत खाते

② चालू खाते.

बचत खाते जवळचे काढणे गरजेचे आहे. उदा. पंतप्रधान मंत्री योजना योजनेच्या अन्वयेत असात त्याचा दुहेरी लाभ घेता आता पाहिजे कोणत्या आर्थिक आचय आनी तर जी आपण रक्कम वेवळी आहे त्याचा दुहेरी उपयोग घेऊ शकता. लक्षक ह्या मोठ्या अयतना मानववादी जिथे शिवा आदरणीय आले आहे. शिवाय तुक नाव पाकिस्तान वर मक्की ठेवली 10 हजार पंतशिवा असे अवेकांना केले गिफ्टाच्या आर्थिक प्राप्त आता आहे.

③ पतसंस्थावर शासनाचे नियंत्रण झाले पाहिजे ;

① पतसंस्था म्हणजे की कोणाचे तरी नियंत्रण झाले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्राशासकीय अधिकार पतसंस्था कोडेरीशनच्या अखालत. सन 2002 च्या दरम्यान शासना जोर होता.

② 28 डिसेंबर 2002 रोजी कुठे येथील सर्वोच्च न्यायालय तसेच 20 डिसेंबर 2002 रोजी न्यायालय या वृत्तालय न्यायालय आदी प्रादेशिकी दिली. ③ पतसंस्थांचे निष्पीय वहीशाही पतसंस्था

काही एक आणी संरक्षण मिळवून देण्यासाठी कोडेरीशन आदेशक आदी आज पतसंस्थांचे स्वायत्ता देऊ नियंत्रणाचे प्राशासकीय अधिकार कोडेरीशनच्या अखालतदार प्रत्येकी देया अशी सरकारची चकसदीला इन्कारक ठरेल.

④ उभाय्या राज्याच्या अशासकादही आणी आर्थिक कारणावर विद्यापक परिणामक 03) शक्यता. आज पतसंस्था स्वयत्तव दिव्याच्या आणी आसणाचे इभावी नियंत्रण व आदित्याय अशाचर विभागीय इकाय राज्यावर आदित्य परिणाम होऊ शकता.

विषयाचे महत्त्व

कामगार आंदोलन माहील बांगी सह संघटना
श्रीगणेश का संस्थित संस्थापक डा. जे.पी. देसाई
इ.स. १९५० साली एक लाभ, आर्थिक आणि नैतिक
चिंताया अर्थात आदर्श स्वरुप त्याची उद्घा
मकारागालीय अन्कार शेताया शिकव दिनी
शी हे आदर्श आर्थिक, लव जीवालयया
इत्यान करीत आले आहे.

कामगार संघटना, १९५० साली ही
संघटना वरील अनेक आठवणी नैतिक
आहे अन्वयेची आर्थिक, नैतिक अन्वयेची
१९५० साली आशात आशात अन्वयेची ही
इ.स. १९५० साली वान किनी मीट वि.स. १९५० साली
आसा हीही अन्वयेची अन्वयेची आठ-१९५०
मा.स. १९५० साली

पुनर्रचना अहवाल

आज चा पुनर्रचना वरुं वरुंतीत अपांतर
आहे आहे. या गटा सर्व अशासक वेळीपर
काजदार, संलेश वेळे वेळी जेणे होई आता
व द्विचिंतक याचा मोलाचा वया आहे या
आर्थिक अहवालात वरुंतीत पुनर्रचनेच इंगतीचा
असत होय घेतला आहे अहवाल असे
वरुंतीत अशासक वगळ आता आता वरुंतीत ...
लेखा अहवाल ठेवणे ... लोख आहे अशासक
विविध कारणांसाठी ... लोख कर्तव्ये
व्यापन करणात आहे आहे अहवाल वरुंतीत
आवश्यक त्या वेळीपर करणाचे आम्ही सर्व
अशासकाची ठरविले आहे अविषय वगळ
अंकोचा हिताचा हल्ली अनेक योजना
शेवटिपासूनही आम्ही अंकोपणा आहे.
अहवाल वरुंतीत पुनर्रचनेचा सर्व सरकारी
अंकातक अंकोची मोलाची साथ लोख प्रमाणी
अचिंत यांची आदेश सक्षमी. हा वरुंतीत लोका
व्यासाणी आर्थिक इथल्याशील यद्दु या असे
आप असेना अनपूर्वी आवाप करतो. माथ
2012 अरुचेचा वरुंतीत वरुंतीत वरुंतीत वरुंतीत
तीरा वगळे आपणे असात मांडपचा आता आहे.

6) 1 जिल्हा गटवर्गीय बँकमधील पतसंस्थानांनी वेळी वेळापत्र बदल घडवून आणणे.

1) पतसंस्थानांचे जगा आलेल्या सर्व वेळी जिल्हा गटवर्गीय बँकांक वेळी वेळापत्र बदल घडवून आणणे. 2007-08 आताच ही जिल्हा गटवर्गीय बँकांनी त्या पतसंस्थांना माहसला आकारणे हे वेळापत्र घातले आहे.

2) कोठावडी जिल्हा गटवर्गीय बँक वेळापत्र बदल घडवून आणणे. पतसंस्था, माहसला आकारणे हे वेळापत्र घडवून आणणे. 2007-08 आताच ही जिल्हा गटवर्गीय बँकांनी त्या पतसंस्थांना माहसला आकारणे हे वेळापत्र घातले आहे.

3) पतसंस्था पुरव निहायक हस्तोक्त वेळापत्र घडवून आणणे हे वेळापत्र घडवून आणणे. 2007-08 आताच ही जिल्हा गटवर्गीय बँकांनी त्या पतसंस्थांना माहसला आकारणे हे वेळापत्र घातले आहे.

4) पतसंस्थांनी वेळी जिल्हा बँकेत वेळापत्र बदल घडवून आणणे हे वेळापत्र घडवून आणणे. 2007-08 आताच ही जिल्हा गटवर्गीय बँकांनी त्या पतसंस्थांना माहसला आकारणे हे वेळापत्र घातले आहे.

६६ कर्मवीर आकाश पार्टी नागरी सह
पक्षसंघा चा इतिहास

प्रस्तावना :-

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ चा वर्षी मी
आठव्यातेदून मगल महानिदपानपु मध्ये F. Y. B. A चा
वर्षामध्ये मी शिक्षण आहे तरीही अर्थसाक्ष्य
मध्य कर्मवीर आकाश पार्टी नागरी सहकायि-
पक्षसंघा चा इतिहासचा संबंधी भागीती मिळव्य
चा हा प्रकल्प तयार करायचा मला संधी मिळते.

६६ कर्मवीर आकाश पार्टी नागरी सहकायि
आहे सर्वप्रमाणे जेवढे शिक्षण प्रदान
करायला.

जद कुठे जायचे असेल तदनेच अभिप्रेत
प्राप्तिती शोध असे विचार वा कामासंबंधी
चा सर्व लोकांचा प्रीयणी शोध आशय मतेल.
असायशाही जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

शाऊरावांची माहिती व विद्यार्थी मूल्या

कर्मवीर शाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1916 कुकेश भुवनेश्वर येथे झाला. मराठी संभाषण मंडळाचे आणि शिक्षणप्रसारक हेतू सर्वसामान्य ज्ञानोपार्थी शिक्षणप्रसारक कल्पनायाची त्यांनी 2012 शिक्षण संस्था स्थापन केली ती पहिली संस्था त्यांनी 'शाऊराव' येथे सुरू केली. शाऊरावांची वैयक्तिक मूल्यांना शिक्षण देणे सुरू झाले म्हणून 'कर्मवीर शाऊराव शिक्षण' ही योजना सुरू करून मोठ्या प्रमाणात सुरू केली व त्यांच्या संस्थेचा विकास होत राहिल.

पत्रसंश्लेष उद्दीष्टे

① शकलकीदर संश्लेषा गताया आधिकार
अस्य नये :-

① केषांतेषु लैक किंवा पत्रसंश्लेषा इत्ये द्वौ कार्यौ
वस्तुनी शिवाय अथगणौ नीलक शक्ति नदी यानि
आधिकार हे प्रशासकी किंवा प्रशासक संश्लेषा
नास्ति.

② पत्रसंश्लेषाद्वये शकलकीदरांची संख्या वाढव्यात
किंवा त्यांचे कार्य अंश बहुमत आत्म्यात अन्-
लकीदरांच्या हाती पत्रसंश्लेषा जाण्याचा होका
संश्लेषा येत नाहि

③ तसेच अन्तर्गत शकलकीदरांची संख्या किंवा
शकलकीदरांचे अन्तर्गत आत्म्यात हे हे अधिकार
त्या दिवस त्यांचे अन्तर्गत पत्रसंश्लेषा बहुमत निवाल्या
होका दिवस लागल्या दिवस येतात.

④ बहुमत समाजाचा अर्थाने प्रशासनाची संकट
पडेल तसे अन्तर्गत कार्य होऊ नये
हे उद्दीष्ट प्राप्त करण्यासाठी आकरांची
केवळ क्रमिक शिष्टाचार नव्हे तर समाजा कुटुंबा
आश्रयप्रिणत आश्रयिक नास्तिची आदि मुळाचा
शिक्षण विद्यार्थीना दिवस.

विष्कम्भ

अवयवना हा कर्मवीर आक्षरप वरील नागरी
पत्रपत्रिका हसपल या संस्था इतिहास हा
दुसऱ्या करताना अथ साध्या पत्रपत्रिका रूपा
शेवत मद्रासच्या भाषी तसेच रूप साध्या
कोष्टीचा भाषी मिकेनी हसपल आगतील तिकु
संस्था इतिहास आहे. एक चांगली इकाई
पत्रपत्रिका सर्वत्र वाचकांस आहे.

श्री ०१ नंदशुक्र

अद्वय प्रकल्प करतना मी श्री ०१ भाष्य
मिठा/मिठाणी सर्वोपि मया मोक्षाय मद्गुण इत्या-
या कर्मवीर साक्षर पालित याया मद्गुणवत्
मम मोक्ष या अर्थशास्त्रा विद्यार्थी सा प्रकल्प
मिळवा त्यात समोक्षांचा अर्थ ममोक्षे कृप
काही शिक्ता आल अशा अनेक वेदी
अतया तरे त्यांचा मी फेफेरलाग घेईल.

शुभवादि !

दस्तावेजी

1. महाराष्ट्रमधील ज्या नागरी किंवा ग्रामीण संस्थांनी अंतर्गत सभालादीचे इष्टाद आणि उत्पन्न वित्त अंतर्घात सोप्यारीची इच्छा (चांगी) आकारले जात आहेत?
- ग्रामीण संस्थांचे सभालादीचे इष्टाद किंवा चांगी आगदी उत्पन्नाचेत अशी मूल व्यवस्था, सोप्यारीच्या देय असलेल्या देय रकमेच्या अर्धेपर्यंत इच्छा आकारले जाते.
2. सोप्यारी / पतसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कोणाच्या आहेत?
- महाराष्ट्रमधील नागरी / ग्रामीण पतसंस्था अर्धेपर्यंत अशी उत्पन्नाचा अंतिम अधिकार सोप्यारीच्या सर्वसाधारण सभेकडे आहे.
3. वधुशतक पतसंस्थेचा जबाबदार कोण कोणता जाणवतो असा होतो?
- वधुशतक पतसंस्थेच्या जबाबदार दवेका असा होतो.
4. पतसंस्था जो गरीब आर्थिक अंती अंती अर्थी अर्थी अर्थी.
- वधुशतक किमान 2 वेळा वधुशतक संस्थांचे इष्टाद देणे ही वधुशतक संस्थांना होणे जाते तसेच त्यांचे इष्टाद अर्थी.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कमीवरी शकतात पटिल पतसंशोधना इतिहास.

संशोधकाचे नाव : विजयेश शिंदे लालसाहेब

PRN NO : 1182109282 Seat No: 16169

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. बिनके अश्वि बालसाहेब प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर माऊस घाटील पलसेरुचेर हातगस हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : २९५५५५

दिनांक : .

संशोधक

A.B. Bhaerle

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. विनय अक्षय लालसोबे /-हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कमवीर भाकराव चाटिल पतसंर-बेळा इतिहास. या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शैळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक : 24/05/22

आळ्यारसारेव मगर महाविद्यालय.
हडपसर पुणे - ५१०१४.

नाव = बिनवे अक्षय वळ्यारसारेव.

वर्ग = F.Y.B.A

सुकी = E

सत्र = सेमिस्टर II

रजेशी क्रमांक = 552.

Enrollment NO = 20212218572.

विषय शिक्षकाचे नाव = प्रा. श्री. पोतदार सर.
विषय = अर्थशास्त्र.

मोबाईल नंबर = 9146145688.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह
पतसंस्थेचा इतिहास —

★ पुस्तावना ★

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 या वर्षी मी आण्वारसोहेब
मगार महाविद्यालय मध्ये F.Y. B.A या वर्गात मी शिकत आहे.
तरीही अर्थशास्त्र विषयामध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी
पतसंस्था चा इतिहास या संबंधित माहिती मिळविण्याचा हा प्रकल्प
तयार करण्याची मना संधी मिळाली.

तरीही सदरचा प्रकल्प करतांना कर्मवीर भाऊराव पाटील
यांच्या जीवनेतील ते वगैरे तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या
चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी जोय्य
प्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षाविर मात करून गोर- गरीब
विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक कार्य केले. जीवनात
जर पुढे जायचे असले तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती जोय्य असे
विचार त्या कर्मासंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे जोय्य अशा
समतोल समाजासाठी नेवढे उपयोजी पडेल असे कार्य केले.

"कर्मवा आणि शिक्षा" हे त्यांचे ब्रीद वाक्य आहे.
सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण पसर करण्यासाठी गोर- गरीब यांना
शिक्षण सोयीस्कर व्हावे म्हणून नवनवीन गोष्टींचा वापर केला.

करी काळांतराने त्यांनी कर्मवा आणि शिक्षा जोडतेतून
वेळ, पतसंस्था यांची उभारणी केली. यांना खूप अडचणी आल्या
पण समाज सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न अशाशी वाळगत
उच अशी अरारी होतली.

★ भाकरावांची माहिती व विषयाचे महत्त्व — (कर्मवीर)

कर्मवीर भाकराव पाटील यांचा जन्म कोल्हापूर जिल्ह्यातील वारणा नदीच्या किनाऱी वसलेल्या कुंभोज या गावात 22 सप्टेंबर 1887 रोजी झाला. वडील पायगोंड पाटील आई गंगुबाई यांच्या सदन हेंन कुटुंबात भाकराव वाढू लागले. वारणा नदी मध्ये पौलने लाल मातीत कुस्ती खेळणे हे त्यांचे अंगभूत गुणधर्म होते. मूलचे ते कर्नाटक प्रांतात आपली पूर्वीची त्यांचे आडनाव देसाई हे होते. परंतु त्यांच्या घराब्यात पाटीलकी आल्याने त्यांचे आडनाव पाटील झाले.

गावाच्या बाजूला धारुबलीचा डोंगर व डोंगराच्या कुशीत लपलेले कुंभोज हे गाव त्यांचे बालपण कुंभोज सांगली जिल्ह्यातील या गावी गेली. भाकराव लहान पणा पासूनच बेंद्रखोर स्वामावाचे होते. अन्यायाची त्यांना सुचंड चीड होती. भाकरावांनी सुरुवातीचे काही काळ शिकवण्या ही होतल्या पुढे काही मातब्बर व सुशिक्षित लोकांच्या समवेत दुधगावात दुधगाव शिक्षण मंडळ स्थापन केले. सर्व जाती धर्माच्या मुलांसाठी ग्राड वसतिगृहाची स्थापना केली. व त्यांच्या रयत शिक्षण संस्थेची लीढे ही इशेच फेली. गेली भाकराव हे समाजसुधारक व शिक्षण प्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेला शिक्षणाची क्वाडं शुधडी मिळाली.

याच हेतूने मातारा जवळ काले येथे 4 ऑक्टोबर 1919 रोजी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. गोवेली नागनाथ वडिक्वाडी यांनी I, II, III तप्यांची देणगी दिली होती. भागास व डारीव मुलांना शिकता यावे. यासाठी संस्थेच्या माध्यमातून कसवा व शिका योजना सुरु केली.

महाराष्ट्र व कर्नाटक राज्यात मिळून संस्थेच्या फाऊंडेशन शाखा आहे. भाऊराव पाटील यांनी कृत्रिम शिक्षणाबरोबर समता, बंधुता, अमृतप्रीति, सामाजिक वांछिलकीची शिक्षण विद्यार्थ्यांना दिली.

भाऊराव पाटील हे छिप्याड देशचे पृत्राची व्यक्तीमत्त्व असलेले विलक्षण जिद्दीचे व धडडीचे कार्यकर्ते होते. महात्मा जुने, रामश्री शाहू यांची शिक्षण वृत्तारोधी इच्छा यांनी डिलीट ही सन्माननीय पदवी अर्पूर्व केली. सद्गुरू गाडगे साबांचे ही त्यांच्या रघत शिक्षण संस्थेला सहाय्य लाभले होते. त्यांच्या कार्याबद्दल राष्ट्रपती कडून पद्मभूषण हा किताब ही मिळाला होता.

☆ विषयाचे महत्त्व ☆

सरकारच्या माध्यमातून सामान्य मानसांची सेवा करवि, योच्याही जीवनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ५ नोव्हेंबर १९५१ रोजी पतसंस्था ही स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आयुष्यातील दिवाळीमधील लक्ष्मीपूजन होता. हळुपसर परिसरात सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर श्रद्धा असलेल्या मान्यवरांची पुर्वतक मंडळाने मी प्रमुख पुर्वतक या नाटयाने कान कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पतसंस्था अर्थात या संस्थेचे संस्थापक पु. जे. पी. देसाई सरकारातील कि तसे आर्थिक आणि नैतिक चरित्राचा आदर्श म्हणून यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सरकार क्षेत्राला ओळख दिली. मी हे आदर्श आयुष्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करित आलो आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठवले असता तरीही अवती-भोवती अनेक पतसंस्था होत्या. त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या तसेच त्यावेळाचे सरकार मंत्री ना. अमर्यासिंह महाराज भोसले, यांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले. आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव साबळे यांनी पुर्वतक मंडळाच्या सामाजिक वाढिलकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कार्याचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाढ्यात सुरु झाली. हळुपसर विभागात स्वर्घा तर रूप मोठी होती. हळुपसरच्या दोन कितोमीटर त्रिज्येच्या परीघात आज रोजी सह-सात राष्ट्रीयीकृत बँक, आठ नऊ मान्यवर सहकारी पंचरा - वीस

सरकारी पतसंस्थांचे जाले पसरले आहे. समाजसेवेच्या
विद्यार्थक दृष्टीकोनाशिवाय आणि आर्थिक चारित्र्याशिवाय पृगती रेणे
केवल अशक्य कर्मवीर पतसंस्थेच्या आभवरच्या सर्व संचालकांनी
ते सांभालले. गेल्या 25 वर्षात फ्रकरी संचालकाते मिटींग आता
ग्रावटेच नव्हे पृभावआतारी ठेवलेले नाही. कुर्ज मंजुर करतात।
नियमांचे अपवादालाही कुल्पगत नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजीच्या
संकल्पनेतील विश्वस्ताची भूमिका संचालकांनी पार पाडली.

विश्वस्त हा मालक नसून सेवक असतो. संकल्पना
होय. मी गेली 25 वर्षे जाहीरपणे आमच्या समासदांना सांगत
आलो की, कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर झाली असून,
तिची वाटचाल व भविष्यही चारित्र्यावर उभे आहे.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या पृगतीचा आलेख नेहमी चढता
राहिला.

★ पतसंस्थेचे उद्दिष्टे -

★ सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान -

सहकारच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करवी, त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण घावेत या पवित्र भावनेतून मराठामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. 8 नोव्हेंबर 1991 रोजी उदयसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या काळात खूप शोकाचा जास्त प्रमाणात घटउतार आले. तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरू झाली.

★ 1) थकबाकीदार सभासदांना मतांचा अधिकार असू नये -

i) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कर्ज वसुलीशिवाय सहमपणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सहम स्वरूपात नसित.

ii) पतसंस्थेमध्ये थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश वसूलित झाल्यास थकबाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाल्याचा धोका नाकारता येत नाही.

iii) तसेच सर्वत्र कडे थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश वसूलित आकडे वाढतच असल्याचे आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुजित निघाल्या अशा अनेक घटना घडू लागल्या.

iv) 2010 मध्ये सहकारातील सुधारित उपविधी तयार करण्यासाठी वरच्या घटना इतरतीसाठी राष्ट्रराज्यातून समित्या नेमल्या गेल्या.

v) पतसंस्थेच्या बाबतीत शिफारस घटना इतरतीत स्वीकारली गेली व आज संपूर्ण देशातील पतसंस्था ही उपविधी कायद्याच्या स्वरूपान कार्यान्वीत झाला आहे.

क्र 2] पतसंस्थेतील सेवकांसाठी कर्ज घेण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे—

i] सन 1989-90 मध्ये काही कारणांमुळे पतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक व मानवीमूल्यांविषयी वादत असे.

ii] समजा प्रख्याता सेवक कर्ज देईत. व नोकरी सोडून जाईल त्यामुळे पगारानून कर्जकपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे पुनर्र्गठन होऊ नये. मोठ्या प्रमाणात आर्थिक राणी होईल. अशी शक्यता नाकारता येत नाही.

iii] 1991 मध्ये कर्मवीर आक्राव पाटलजी नागरी सहकारी पतसंस्थेची स्थापना केली तसेच माझ्या संस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळाला. त्यापेक्षा दुष्टीकोन असलेल्या मानवतावादी विचारांच्या आदर्शाच्या साबळे साहेबांच्यामुळे प्रक नवीन पाऊल वाट मळली गेली.

iv] पतसंस्थेच्या उभारणी बाबत अनेक थोर समाजसुधारक तसेच राजकारणातील पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी देलेल्या अमूल्या असे योजदान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी वाप्रदायक ठरले.

क्र 3] पतसंस्थांचे शासनाचे नियंत्रण असले पाहिजे—

i] पतसंस्था म्हटले की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे. तसेच पतसंस्थाला स्वायत्त रचावी व नियंत्रणाचे पुरासर्कीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत.

ii] 24 फेब्रुवारी 2002 रोजी पुणे येथील लकाळ वृत्तपत्राने तसेच 20 फेब्रुवारी 2002 रोजी लोकमत या वृत्तपत्रानेदेखता फार मोठी हसिष्टी दिली.

iii] पतसंस्थेच्या निरोप वाढीसाठी पतसंस्थांना काही रक्क व संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना

स्वायत्तता देऊ नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फेअरेशनला देऊन शासनाने स्वताची जबाबदारी अटको हे या संपूर्ण सरकारी चाकवळीबाच हातीकमूक ठरेल हे मी या लेखात उदारणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

iv) आखाद्या राज्याच्या समाजकारक आणि अधिकारणावर विधायक परिणामकारक ठरू शकतात. मात्र पतसंस्थाला स्वायत्तता दिल्यास व शासनाने ह्याची नियंत्रण न राहिल्यास, स्वैराचार निर्माण होऊन राज्यावर अलिप्त परिणाम होऊ शकतो.

v) कर्मवीर आक्राव पार्टील नागरी सर. पतसंस्थेला कलम 101 व 107 चे दाखले सरकार खात्याच्या अधिकाऱ्यांनी द्यावेत. असे या कार्यालयाला लेखी पत्र सरकार मंत्री मध्येद्वारा दिले. मात्र या सर्व पार्श्वभूमीवर मागागी आवदीच आहे की सरकार खात्यात असे दाखले देण्यासाठी आक स्वातंत्र्य विभागच असावा व त्यासाठी स्वातंत्र्य अधिकार असावा.

★ 4) जिल्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असू नये —

i) पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सरकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन सन 2005-06 सालापर्यंत होते. जिल्हा मध्यवर्ती बँक हे या पतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

ii) पतसंस्थेमध्ये पुरन विधायक इन्व्हीकोन ठेवून समजावून घेतले जाते. मी या सभेला उपस्थित राहू शकत नसल्याने आपल्या कर्मवीरांचे प्रतिनिधी करून यावस्थापक आय. वी. गायकवाड यांनी पाठविले होते.

गा) पतसंस्थांनी ठेवी मि. म. वेंकैतय ठेव्याचे बंधन रद्द रूढ शिथिल झाले. आज रोबी फक्त 20% ठेवीचे बिल म. वेंकैत ठेव्याचे बंधन पतसंस्थांना आहे.

पा) पतसंस्थांच्या पृथक्पृथक् क्विड्रुना सरकार क्षेत्रातील जालेकर अमास अधिकार आले.

— पतसंस्थांच्या माहिती हा प्रकल्प घेव्याचा वेळ —

सन 21-2022-23 मध्ये वाढत्या मरगाई तसेच भाणसाच्या वाढत्या गरजापूर्वी करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते. त्यासाठी होव्या- मोठ्या बँका पतसंस्था चा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे आल्यास त्यासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो यावर ती बँका/ पतसंस्था आपल्याला किती टक्के मध्ये अर्थसहाय्य करत असते. काही वकत जी रक्कम आपण कर्ज घेतली जाते त्यानुसार यावर कर्ज / व्याज आकारले हा काळावधी त्या दिवसात हजे असे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात कार महत्त्वाचे आहे. कोणतेही काम असो इतर गोष्टी कर्जाशिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य झाले. प्रकल्प प्रकारची आतुरता होती हा प्रकल्प करताना काही तरी नवतरीन माहितीचा शोध घेव्यासाठी...

☆ वचत खाते पध्दत ☆

वचत खाते -

विशेष अपवाद वजलता कोवतीरी व्यक्ती किंवा व्यावसाय आपले पैसे बँकेत देते. हे पैसे बँक निसर्घ्या व्यक्तीस कर्ज म्हणून वापरायला देते व त्यासाठी व्याज आकारले. या व्याजातील पैशानून बँक मूल ठेवीदारास व्याज देते.

घरी रोख रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित घ्यावे म्हणूनही पैसे वचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकाने आपले कोलख पत्रे व पत्त्याचा पुरावा बँकेला कर्जासहीत देऊन वचत खाते उघडता येते.

वचत खाते उघडण्याचा ग्राहकाला धनोटा (चेकबुक) ATM बँकिंग असा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. ग्राहक आपले पैसे टवे तेव्हा काढून घेऊ शकतो. तसेच धनोटा IMPS, NEFT असे मर्ग इंटरनेट सेवा आपणास उपलब्ध करून देते.

वचत खाते सुविधा दिव्याचा ग्राहकाला वेळोवेळी शुल्क द्यावे लागते. काही वेळा ग्राहकांच्या खात्यावर मोठी रक्कम असेल तर बँका शुल्क माफ करतात. जनधन योजना संदर्भात सरकारने शुल्क किमान रक्कम आणि वचत खाती उघडण्याची सोय भारतीय कान दिली. या योजने अंतर्गत कोट्यावधी खाती उघडली गेली. वचत खाते ही बँका व इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय आहे.

☆ वचत खातेची कार्ये -

वचत खाते काढणे हल्ली खूप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर झाले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामग्री मध्ये तिथे तसे खाते उघडण्यासाठी 10-12 दिवस लागले होते. तिथे आजकाल 1-2 दिवसात खाते उघडून घेते. वचत करताना जासगीत- जास सेवांचा लाभ

ध्यावा यामागचा हेव असतो अविध्यात जर पैशांची गरज / खचत
करायची असेल तर बँका / पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे.
जेणेकरून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योज्य असे व्याज ठेऊन आपल्या
पैशांच्या खचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांच्या वापर करता येईल.
जीवनामध्ये जर काही करायचे असेल तर पैशांची खचत देवी
पाहिजे तसेच योज्य अशा सेवांचा आपल्याला उपयोग होता आला पाहिजे
बँका / पतसंस्था यामध्ये खाती ही २ प्रकारची असतात.

1] खचत खाते.

थु चालू खाते.

खचत खाते सर्वसामान्य जनतेचे काढणे गरजेचे आहे.

३५- पतपूढान मंत्री जनघन योजना अशा प्रकारची नवनवीन योजना
सरकारतर्फे घेत असतात, त्याचा पुरेपुर लाभ होता आला पाहिजे.
कोणतेही आर्थिक आपण आली तर ही आधून रक्कम ठेवली आहे.
त्याचा पुरेपुर उपयोग होत असतो.

पतसंस्था कार्यासनाबाबत
∴ माहिती ∴

कर्मचारी पतसंस्था शाखेमार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर शेती पतसंस्था
पतसंस्थांच्या बाबत होरनात्मक निर्णय होतले जातात.

कामकाज —

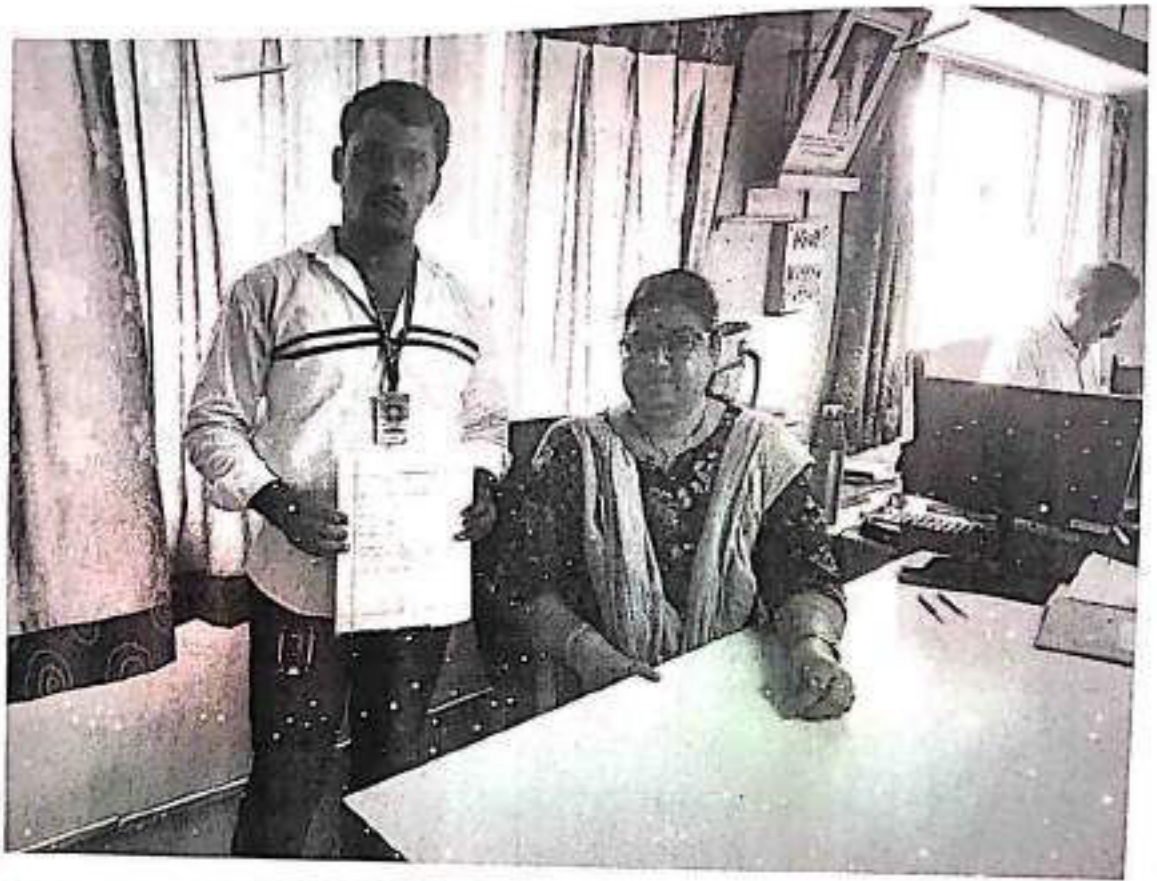
- १) नागरी शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.
यु रूपये १० कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेत पर्यवेक्षण हे संबंधित मित्या
उपनिबंधक करतात व रूपये १० कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे
व संबंधित तालुका सहाय्यक / ३५ निबंधक करतात.
- २) माहिती अधिकार अधिनियम २००५ सार्वा कार्यवाही करणे.
- ३) पतसंस्थांच्या कार्य क्षेत्रनिहाय संबंधित निबंधक पतसंस्थांच्या उपविष्टी
सरकारी संस्था अधिनियम १९६० मधील तरतुदीनुसार इतस करणे.
- ४) लेखापरीक्षण अहवालांच्या अनुषंगाने उचित कायदेशीर कार्यवाही करणे.
- ५) नागरी / ग्रामीण विंगर शेती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थांचे कामकाज
सुरक्षित चालविण्यासाठी होरनात्मक निर्णय होणे.
- ६) महाराष्ट्र राज्यातील नागरी संस्था अधिनियम १९६० मधील तरतुदी
नुसार कामकाज करणे.

पुण निर्देशांक

कर्मवीर आकराव पाटील नागरी सरकारी पतसंस्था हा पुकल्प करत असताना मला माझ्या मित्रांची, विषय शिक्षकांची मोलाची मदत मिळाली. या पुकल्पाविषयी माहिती मिळवत असताना केवळवाही पुकाराची अडचण माझ्यासमोर आली नाही.

बँक / पतसंस्था यांचे महत्त्व खूप मोठ्या प्रमाणात आहे. याचा कायदा सामान्य माणसांना म्हणजेच मध्यमवर्गीय समाजाला मोठ्या प्रमाणावर होतो. कर्मवीर आकराव पाटील नागरी सरकारी पतसंस्था शाखा हडपसर येथे भेट देऊन त्यातील पदाधिकार्यांनी मला मोलाची माहिती सांगितली. तसेच काही माहिती पेपर मधून तर शेजरा प्रमाणावर माहिती इंटरनेट द्वारे मिळवली.

आव्वासोढेच मगर महाविद्यालयात मला अर्थशास्त्र विषय शिक्षक पोतदार सर यांनी हा पुकल्प सांगितला पण त्यामुळे मला जी काही मोलाची माहिती मिळाली त्याकरिता मी पोतदार सर यांचा आभारी आहे.

Handwritten text in the top left corner, partially obscured by the photo.

Handwritten text in Gurmukhi script, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines across the middle and bottom of the page.

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

बिनवडे अक्षय बाळराहेल

EXBA - E

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग २ विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कृषितीव्र प्रकल्प मागील काळातील
अर्थशास्त्र

संशोधकाचे नाव : अपार्णिका देवीलक्ष्मी

PRN NO : 1184109937 Seat No: 16126

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- २३

मे - २०२२

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रभावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

भाऊडे वेदांत मनीठर

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. भावडे वेदांत मनोहर प्रतिज्ञापूरवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कुमवीर भाऊराव पाटील पलखवशा हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : .19/05/2022

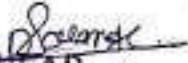

संशोधक
भावडे वेदांत मनोहर

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु.श्रीवडे वेदांत मनोहर / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.
कुर्मवीर भाऊबाब पाटील पतसंस्था इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

Faculty Head
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक: 04/01/22

आण्णासाहेब म्भार महाविद्यालय

हडपसर पुणे - २४

नाव : वेदांत मनोहर आवडे.

कु : E वर्ग : F.Y.B.A.

हजेरी क्र : 555

मी. नं : 8530098872

मागवर्शक शिक्षक : श्री. पीतदार सर

"कर्मवीर भाऊराव पाटील
नागरी सह पंतसंस्था चा ...

इतिहास "

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 या वर्षी मी आठवासाहेब
सुभार महाविद्यालय मध्ये P.U. B.A या वर्षामध्ये मी शिक्षित
म्हाहे. तरीही अर्थशास्त्रमध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी
सहकारी पंतसंस्था चा इतिहास' या संबधी माहिती मिळव्या-
-चा हा प्रकल्प तयार करव्याची मला संधी मिळाली.

तरीही अदरचा प्रकल्प करताना 'कर्मवीर भाऊराव
पाटील यांच्या जीवनाशीलेचे वर्णन तसे त्यांच्या दैनंदिन जीवनात
ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही
त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संदर्भावर माल कुकन
गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक, सामाजिक
कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक
परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी या सर्व
बाबींचा पूर्णपणे योग्य समातील 'समाजासाठी' जेवढे उपयोगी
पडेल असे कार्य केले.

"कमवा आणि शिकवा" हे त्याचे प्रीद वाक्य आहे.
सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण सुभार करव्यासाठी गोर गरीब
यांना शिक्षण सीपे व्हावे म्हणून नवनवीन शिष्टीचा वापर केला.

काही काळांकरिता त्यांनी 'कुमवा आदि शिक्का' योजनेतून बँका, पंतप्रसंथा यांची उक्तावणी केली त्यांना त्यांच्या काळाखंडात खूप आस्था असूनही आजच्या पंतु प्रसाल सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न उराशी बातणव उंच झडी झगडी घेतली. छोट छोट्या पंतप्रसंथा चालू खाले, वचल खाले वत्यादी पूरपूर वापर करून जो पैसा कुमवत होते त्यांच्या असुसुचणीच्या कमी थावा हा त्यांच्या हेतू होता.

* भाऊ बावांची माहिती व विषयचे महत्त्व *

(कर्मवीर)

कर्मवीर भाऊबाब पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1927 महाराष्ट्र ज्योला, मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणसुधारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणसुधार करव्यासाठी त्यांनी रथल शिक्षण संस्था स्थापना केली. भाऊबावांनी मागावर व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य होते. म्हणून 'कुमवा व शिकु' ही योजना सुकर कुकरन मोठ काम केले.

त्यांचे जीतीराव फुले त्यांनी सुकर केलेल्या अत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. रथल शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रचार केला. भाऊबाब पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये इतके मिसळून गेले की अपूर्ण बहून समाजाला आपले वाटले. पाटील हे आडनाव (पद) भाऊबावांच्या घराब्याला पूर्वीपासून प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्व जातीभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या अत्यशोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊबाब पाटीलावर होता. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रचार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुता व समता कळवी यासाठी कर्मवीर भाऊबाब पाटील यांनी शिक्षवालून समता व बंधुता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. रथल शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या वस्तीभूट मध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी पुकर राहत असून ते सर्वजन स्वतःच्या हाताने सामूदायिकरीत्या स्वयंपाक करत आणि पुकरच जेवण करत थालून भाऊबाब पाटील यांनी विद्यार्थ्यांता बंधुभाव व समानिकु समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्र व विदर्भात व कुर्नाटकाल ६७५ २० पूर्वपाठमिक २७ माथमिक, ५४४ माध्यमिक, ४ आत्मशाळा, ४ अर्थपक विद्यालय २ माथ. टी. आय व ५। महाविद्याला याच समावेश आहे. ज्यापला ५ ऑक्टोबर १९५३ रोजी केला. आतारा येथे 'काले' या गावी केला. डॉक्टर नागनाथमव्या नाथकवडी यांनी स्वतः शिक्षण संस्थेला १, ११, १११ रूपयांची देणगी दिली. मुख्यालय आतारा येथे नेव्यात आले. काही उददीष्टे खालील प्रमाणे.

① शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व ती वाढवणे.

② मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना मोफत शिक्षण देणे.

③ निरनिराळ्या जातीवर्गातील विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण करणे.

④ अयोग्य रुग्णांना काटा देऊन स्व-या विकासाचे वळण लावणे.

⑤ संघरावतीचे महत्त्व जकर तर कृतीने पटवून देणे.

⑥ बहुजल समालाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जकर पठेल लगे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

⑦ सर्व काटकसरी, अवावलंढी, जीववान व उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.

ही उददीष्टे साध्य करण्यासाठी आठरावांनी केवळ कृमिक शिक्षणाचे नव्हे तर समता, संघुता, श्रमप्रतिष्ठा, सामाजिक वांछिनकी आदि मूल्याची शिक्षण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जनलेने आठराव पाटलांच्या 'कुर्मवीर' ही पदवी देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय कुंदबासनाले त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पुणे विद्यापीठाने त्यांना अहमदी सन १९५९ मध्ये सन्माननीय डी. लिट पदवी दिली होती.

मराठी शिक्षण संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र व कुर्नाटक ७७५ शाखा आहे.

ह.रा. महाजनी यांनी 'महाराष्ट्राचे कुकुर श्री. वॉशिंग्टन' या शब्दांत कुर्मतीबांचे वर्णन केले आहे. सातत्या येथे कुर्मतीबांचे समाधिस्थान व कुर्मतीर स्मृतिभवन आहे.

* विषयाचे महत्त्व *

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करणे त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कुर्मतीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आयुष्यातील दिवळीमधील लक्ष्मीपूजन होता. लोपसर परिमरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या, कुर्मतीबांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मान्यवरांची सर्वोत्कृष्ट संख्या ही प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड केल्या कार्यसंभूतवात केली.

कुर्मतीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई. सहकारातील पुढे तब आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उभ्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला झोळख दिली. ती हे आदर्श आधुन्य भर जी पारसव्याचा प्रथम करत आले आहे.

नीदलीमाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अवती भावती अनेक पतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या तरीच त्यावेळचे सहकारमंत्री ना. अभयसिंह महाराज श्रीमले यांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी

जिल्हा उपनिबंधक झुमलेले. मा. अंपतराव सावळे यांनी प्रत्येक सामाजिक वांछिलकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्यानेच पंतसंस्थेची प्रत्यक्ष नींदणी लोक कार्याचा शुभारंभ झाला.

कुर्मवीर पंतसंस्थेला 25 वर्षे पूर्वी हीत झुमलाना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पंतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुक झाली. हडपसर विभागात स्पर्धा तर खूप मीठी होती. हडपसरच्या दोन ग्रिन्थेच्या परीयाव आज रोजी सहा-आठ लॅका, आठ नऊ गान्यवर सहकारी पंधरा-वीस सहकारी पंतसंस्थांचे जाळे पसरले आहे. समाजसेवेच्या विद्यार्थ्यांक दृष्टीकोनाशिवाय आणि आर्थिक चारित्र्याशिवाय प्रगती होणे, केवळ अशक्य कुर्मवीर पंतसंस्थांच्या आजवरच्या सर्व संचालकांनी ते सांभाळले गेल्या 25 वर्षांत पुढील संचालकांमै मिठींग झाला पुढचे नवे तर प्रवास झालाही होतलेला नाही. कुर्म मंजूर करताना नियमांचे अपवादालाही नाही. कुर्म मंजूर करताना नियमांचे राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वास्ताची भूमिका संचालकांनी पार पाडली.

विश्वस्त हा मालक नसुन सेवक असतो. संकल्पना हीच मी गेली 25 वर्षे आमच्या सभावदांना सांगत आले की कुर्मवीर पंतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर झाली असून, तिची वाटचाल आणि अविष्यही चारित्र्यावर ठरू आहे.

तसेच कुर्मवीर पंतसंस्थेचा प्रगतीचा झालेला हा नेहमीच चढला राहिला. पंतू कुर्म मीठी आपल्या हाती नसतात. रिझर्व्ह बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हे झालेला खाली खिंचत आहे. कुर्म कालांतर आसपास २००२ मध्ये नम रिझर्व्ह बँकेडे देवीच्या दरांवर सर्व बँकांना नियंत्रणे घातली ४% मध्ये अधिक व्याज देण्यावर बांधणी झाली तसेच त्यांना पत्रे पाठविली.

* पंतसंस्थेचे उद्दीष्टे *

२६ वर्षांमधील संस्थेची बरीच वाटचालीमध्ये शुभ
कुडी सहकार्याच्या बाबी सोडवून आणण्या आहेत त्या ध्यानीत घ्यावे
आहेत.

सहकार चळवळीतील तैचारिक योगदान :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मानवांची जीवना
कुडीच्या बाबतीत जीवनात सुखाचे पुढा शोधून या यत्न आणणे-
मुल सहाय्यावर कुडीवर आकरात यातील शांत्या जावणे दि. ६
नोव्हेंबर १९९१ रोजी सहकार येथे पंतसंस्थेची स्थापना केली.

कुडीवर पंतसंस्थेच्या २६ वर्षांच्या काळात शुभ शोध्या-कार्य
प्रकारात चढ उतार झाले. तरीही पंतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल बळकट
झाली सहकार विभागात व्यर्धा ही मीठ्या प्रमाणात होती. कुडीवर
पंतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करत असताना सहकार चळवळीतले
कुडी लोका लक्षात आल्या. त्या उगीच उदर करव्याबाधी तैचारिक
संस्था ही कुडी जागली. कुडी उदाहणे.

① सहाय्याला मताचा अधिकार असू नये :-

① कोणतीही बँक किंवा पंतसंस्था असो ती कुडी वकूलीशिवाय
सहाय्याचे चालू राहू नये. त्याचे अधिकार हे सहाय्या किंवा
सहाय्या संस्थात नाहीत.

② पंतसंस्थेमध्ये संस्था वाढल्यास किंवा त्याचे कुडी अंश
बहुमत आल्यास एकवाक्यादांच्या हाती पंतसंस्था जाव्याचा धोका
नाकरता येत नाही.

③ सहाय्या सर्वत्र कुडी एकवाक्यादांच्या संस्था किंवा एकवाक्यादांच्या
आहुत वाढत असल्याचे दृष्टी आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक
पंतसंस्था लुळीत निघल्या द्या द्या जागल्या दिवून येतात.

(iv) 2010 मध्ये व्यहोराती सुधारित उपविधी तयार करव्यासाठी पुढच्या दंडना दुरुस्तीसाठी राज्याबाज्यातून समित्या नेमल्या गेल्या. नवनवीन असे अत्यक्ष, तसेच व्यय निवडणूकीच्या होऊन त्याची नेमणूक करव्यात आली.

(v) पंतसंस्थेच्या बाबतील शिफारस दंडनादुरुस्तीत स्वीकृतली गेली व आज संपूर्ण देशातील पंतसंस्थामध्ये हा उपविधी स्वकृपात कार्यान्वित झाला आहे.

(vi) नवनवीन अथा उपाय योजक तसेच त्या योजनांचा सामान्य जनतेमध्ये योग्य वापर होऊन जास्तीत जास्त योजना मांडव्यात अशा त्यासाठी संस्थेमधील अद्यक्ष तसेच सर्व सदस्यांचे मिलाचे कार्य आहे. त्या सर्वांच्या आहे.

② पंतसंस्थेतील सेवकांनाही कुर्ब होव्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे :-

(i) सन १९८९-९० मध्ये कारणास्तव पंतसंस्थेतील सेवकांना कुर्ब होव्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवीमूल्यां विरोधी वदत असे तसेच ते त्या सेवांमध्ये असून सुद्धा त्यांना कुर्ब नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.

(ii) समजा सुखादा सेवक कुर्ब होईत आणि नोकरी जडिल त्यामुळे पगारातून कुर्बकृपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे नुकसान होऊन मिळ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईल अशी शक्यता नाकरता येत नाही. कोणतेही गोष्टी करव्यात येतील जेव्हा २ जामीनदार असतात. कार्यदर्शीर संस्था त्यांच्यावर खटला चालू शकते. तेवढे त्यांना अधिकार दिले आहेत.

(iii) १९९१ मध्ये कर्मवीर आक्राव पाटलांनी नागरी व्यहोराती पंतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्याचवर्षी माझ्या संस्थेतील सेवकांना कुर्ब होव्याचा अधिकार मिळविला.

व्याज वृद्धीतील अडथळ्या, मानवतावादी विचारांच्या आदरणीय अर्थीक परिवाहकामुळे हुकु नवीन पाऊल वाट मळली गेली. हळूहळू वाढत्या घटना तयार जाता आणि आता हजरस्त। टीकान महावाधूतील १२ हजार पतसंस्थेतील सर्व येवढांना फुल मिळव्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

(iv) पतसंस्थेच्या उधारली बाबत घुनेकु शेर समाजसुधारक समिती जाणकारव्यातील घांगत समिती व्यक्तीय नेत्यांनी दिलेल्या अनुसूच्य समिती योदायान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी लाभदायक ठरते.

3) पतसंस्थावर शासनाचे नियंत्रण असले पाहिजे :-

(i) पतसंस्था स्टेटले की कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे समिती पतसंस्थाना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था केडरेशनला असावेत. सन २००२ च्या दरम्यान काढला जात होता.

(ii) २४ मुद्रिल २००२ चीनी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच २४ मुद्रिल २००२ चीनी लीकुमत या वृत्तपत्रा लेशाला कार नेही प्रमिती दिली.

(iii) पतसंस्थेच्या निकोप वाढीसाठी पतसंस्थाना कुडी हप्तु ह्यादी जगहण मिळवून देव्यासाठी केडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थाना स्वायत्तता देऊ नियंत्रणाचे शासकीय हस्तुते हे या अपूर्ण जगहणी यळवलीलाच हानीकारक ठरले हे ही त्या लेखात उदाहरणे देऊ व्यष्ट केले आहे.

(iv) पुढ्याच्या राज्याच्या समाजकारण आणि अर्थकारणावर विद्यार्थकु परिवारसुधारकु ठरू संकुतात मात्र पतसंस्थाना स्वायत्तवथ दिव्यकर आणि अडथळी सुधारवी नियंत्रण व आहित्काम स्वेरपार

निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतो.

(v) कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पंतसंस्थेला कुलम १०१ व १०६ चे दाखले सहकार खात्याच्या अधिकार्यांना द्यावे असे त्या कार्यालयाला लेखी पत्र सहकार मंत्री महोदयांनी दिले. माझी या सर्व पार्श्वभूमीवर मागणी पुढील आहे की सहकार खात्यात असे दाखले देण्यासाठी मुक्त स्वतंत्र विभागच असावा आणि त्यासाठी स्वतंत्र अधिकारी असावा.

(६) जिल्हा मध्यवर्ती बँकांमध्ये पंतसंस्थाना ठेवी ठेव्याची बंधन असू नये.

(i) पंतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतच ठेव्याची सन २००५-०६ सालापर्यंत होते. जिल्हा मध्यवर्ती बँके ही त्या पंतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

(ii) कोणतेही जिल्हा मध्यवर्ती बँके ठेवीदार पूरते ३% व्याज देत नसतो. व्याजदर देत होत्या, किंवाटूना तेव्हा तेव्हा दर दिल्याशिवाय कोणीही पंतसंस्थामध्ये ठेवी नसे या सर्व ठेवी जिल्हा.स. बँकेत ठेवल्या तर कोणत्याही पंतसंस्था दोन चार वर्षा-पेक्षा जास्त राकत नाही हे उघड होते.

(iii) पंतसंस्थामध्ये प्रश्न विधायक दृष्टीकोन ठेवून समजान होतले होते. मी या समेल उपस्थित राहू शकणार नसल्याने आपल्या कर्मवीरची प्रतिनिधी म्हणून व्यवस्थापक आय. बी. गायकवाड यांनी पाठविले होते.

(iv) पंतसंस्थांच्या सध्यातून कुकन सहकार क्षेत्रातील तज्ज्ञ, जागेकर, अधिकार झाले.

(iv) राज्यातील 'मो' विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे. विविध ठिकाणे वरून 100 विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे आहे.

4. राज्यातील सर्व विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे

वर्ष 2011-12 मध्ये राज्यात सर्व विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे. विविध ठिकाणे वरून 100 विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे आहे. राज्यात आणून घ्यायचे आहे.

राज्यातील सर्व विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे. विविध ठिकाणे वरून 100 विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे आहे. राज्यात आणून घ्यायचे आहे.

राज्यातील सर्व विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे. विविध ठिकाणे वरून 100 विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे आहे. राज्यात आणून घ्यायचे आहे.

राज्यातील सर्व विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे. विविध ठिकाणे वरून 100 विंग व 'कॅम्प' राज्यात आणून घ्यायचे आहे. राज्यात आणून घ्यायचे आहे.

* बचत खाते पध्दत *

व्याख्या :-

बचत खाते :-

ही बँका आणि उत्तर वित्तसंस्थांची सर्वात विशिष्ट अपुवात वागळता कोणत्याही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते हे पैसे बँक तिच्या व्याजियेस कुर्ज म्हणून वापरायला देते व त्यासाठी व्याज आकारते या व्याजातील पैसातून बँक मूळ ठेवीकार्या व्याज देते

दारी शेख रबकुम ठेवव्यापिका सुरक्षित ठावे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकांनी आपले मोबाइल फोन आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला भर्जि सोबत देऊन बचत खाते उघडता येते बचत खाते उघडण्याचा ग्राहकाला चेक बुक, ATM. तसे बँकिंग अशा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा कप्पून हीक वाकते तसेच घनादेश आर टी जी मुब. पुन. ड. मुक टी वापरून उतराना पैसे देऊ वाकते.

बचत खात्या सुरक्षा ग्राहकाला वेगवेगळ्या शक्यते व्हावे लागते. काही वेळा ग्राहकाच्या खात्यावर मीठी रबकुम असेल तर बँक रबकुम माक करतात. जनघन सोबतसंभत असकारले असून किमात रबकुम आणि कुलीनेरबकुम नसलेली बचत खाते उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला दिली. या सोबतने अंतर्गत कोणत्याही बचत खाते उघडली गेली. बचत खाते ही बँका आणि उत्तर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय आहे.

★ बचत खातेची कार्ये ★

बचत खाते काढणे हल्ली खूप मोठ्या प्रमाणात स्वीयाकरुन झाले आहे. वाढत्या उदरनेट्या सामग्री मध्ये जिथे असे खाते उघडू व्यावसायी 10 ते 12 दिवस लागत होते. तिथे आजकाल फुते 2 दिवसात खाते उघडून घेते. बचत करताना नफेतील जास्त वेवाचा लाभ घ्यावा. यामागचा हेतू असतो. भविष्यात जर पैसांची बचत करव्याची असते तर बँक / पंतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेणेकरुन त्या ठेवलेल्या रक्कमीवर योग्य असे व्याज येऊन आपल्या पैशांच्या बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैसांचा वापर करता येईल.

जीवनामध्ये जर मोठे व्ययच असले तर पैशांची बचत केली पाहिजे तसेच योग्य अशा वेवांचा आपल्याला उपभोग होता आला पाहिजे. बँका / पंतसंस्था यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात.

- (i) बचत खाते
- (ii) चालू खाते.

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा. घंतप्रधान मंत्री अशा सुकुबी नवनवीन योजनेा व्यरकारलके घेत असतात. त्याचा पूरपूर लाभ होता आला पाहिजे. आर्थिक अडचण आली तर जी आपण रक्कम ठेवली नाहे. त्याचा पूरपूर उपभोग होउ शकतो.

॥ पंतसंस्थेचा अहवाल ॥

आज या पंतसंस्थेचे लक्ष्मण कर्माकर यांचे आहे
 यांचे सर्व कामकाज हेतूना, कर्माकर यांचेवरील वेळोवेळी भेटी
 येणारे आचार्य व हितचिंतक यांचा जोमाना याच आहे या
 आचार्य, प्रवक्त्यात वर्षात पंतसंस्थेची प्रगतीची माहिती देता
 येतली आहे अहवाल अर्बित याप्रमाणे तसेच आज मांडवत

॥ ... याच अर्बित हेतू ... अहवाल आहे
 याप्रमाणेना विविध प्रश्नांसाठी ... याच
 कुठली याच कुर्यात आहे आहे अहवाल अर्बित अर्बित
 त्या अर्बित अर्बित कर्माकर १२९.३० याच अर्बित विद्युती निवड
 लक्ष्मण अर्बित आहे या वर्षी याप्रमाणेना १३२ विद्युती
 प्रगती अर्बित याच कुर्याती आहे अर्बित अर्बित अर्बित
 आहे अर्बित कुर्यात अर्बित हितचिंतक अर्बित अर्बित
 येतना अर्बित अर्बित आगती अर्बित आहे

अहवाल अर्बित पंतसंस्थेचे अर्बित अर्बित, अर्बित
 अर्बितची अर्बित अर्बित. त्याचप्रमाणे अर्बित अर्बित अर्बित
 अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित
 अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित
 हा अर्बित अर्बित अर्बित आहे अर्बित अर्बित अर्बित
 अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित
 व अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित अर्बित आहे

* पलसंख्या कार्यासनाबाबत माहिती *

पलसंख्या शाखेमार्फत नागरी/ग्रामीण बिगर वीती पलसंख्या कर्मचारी पलसंख्याच्या बाबत हीरणात्मक निर्णय घेतला जातात.

① नागरी वीती पलसंख्या/कर्मचारी पलसंख्याची नोंदणी करणे.

② कापथे 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पलसंख्येचे पर्यवेक्षण हे संबंधित जिल्हा उप निबंधक कुवतल व कापथे 10 कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पलसंख्येचे हे संबंधित ताल्लुका सहाय्यक/उप निबंधक करतात.

③ ~~सर्व~~ पलसंख्येच्या कार्यक्षेत्रातील संबंधित निबंधक पलसंख्याच्या उपदिही सहाय्यकरी अधिनियम 1960 मधील तरतूदीनुसार दुरुस्त करणे.

④ लेखापरिक्षण अनुबंधाने उचित कार्यदेशिर कार्यवाही करणे.

⑤ नागरी/ग्रामीण बिगर वीती पलसंख्या, कर्मचारी पलसंख्येचे कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी हीरणात्मक निर्णय घेणे.

⑥ महाराष्ट्र राज्यासाठी नागरी संख्या अधिनियम 1960 मधील तरतूदी नुसार कामकाज पाहणे.

* प्रस्तावना *

- 1. महाराष्ट्र मधील ज्या नागरी किंवा ग्रहकृषि संस्था वृहत्तम भाषासदाने वेळार आणि पत्राव्य दितमंत्या प्रोसायटीचे वरुक्त (चार्ज) आकारले जातात का?
  - 2. महाराष्ट्रातील नागरी/ग्रहकृषि गृहनिर्माणा संस्थातर संस्थासदस्य हिस्सा किंवा व्याज अगदी भूतकाळातील अली व्यक्तीने प्रोसायटीच्या देय अमलेल्या देय रकमेच्या सर्वदेयवत शूक्त आकारले जातात.
  - 3. प्रोसायटी / पतसंस्था चे अंतिम अधिकार हे कुठाला असतात?
  - 4. महाराष्ट्रातील नागरी/ग्रहकृषि पतसंस्था अधिनियम अली उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार प्रोसायटीच्या सर्वसाधारत संस्थेकडे आहेत.
  - 5. पतसंस्था संस्थेच्या कायदा ग्रहकृषि गृहनिर्माण संस्थाच्या नोंदणीचे नियमांमध्ये कुठाला गरीही असतात.
- महाराष्ट्रातील नागरी/ग्रहकृषि कायद्यांनुस गृहनिर्माण संस्थेची नोंदणी करता येत नही, जी पर्यंत वेळवेळीच्या कुठुंवातील किमान पाच व्यक्ती व संस्थेची किंवा या कायद्यानुसार संस्था होव्याव्याही अमलेल्या व्यष्टिनिकाया किमान 51% सुदक्य या गृहनिर्माण संस्था कायद्याच्या नोंदणी सुस्तावात होत नाहीत.

५. कोणत्या प्रकारचे हक्क / अधिकार सामान्य लोकांना असतात का ? थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

⇒ नागवरी / सहकारी पंतसंस्था अनेक संस्थेचे स्थापनापत्र दिले जाते. (ii) सदस्य डीकाएडर असल्यास त्यांची नियुक्ती नामनिर्देशन, निवड समित्युक्ती किंवा समितीचे सदस्य होण्यास पात्र नाहीत.

६. पंतसंस्थेच्या एकबाकीदखाने जर कर्ज दिलेल्या मूदतीच्या आत भरले नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई कराव्युक्त?

⇒ जर दिलेल्या रकम व तसेच त्या मुदतीवर वसूलिले जाणारे कर्ज भरले नाही तर पंतसंस्था जप्ती भागते ज्या मीठ्या आहेत त्यावर ती वस्तु स्वतःच्या मालकीची कर टाकते.

७. वर्षभवात पंतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती व्यथा होतात ?

⇒ वर्षभवात नागवी पंतसंस्थेच्या जवळपास २ वेळा व्यथा असतात. व्यथासद उपस्थित राहणे हे अनिवार्य होते.

८. पंतसंस्था जी वार्षिक अहवाल असतो वर्षालून किती जगतेकमी मांडले ?

⇒ वर्षालून किमान २ वेळा वार्षिक अहवाल केले जाते. काही नवनवीन संकल्पना मांडल्या जातात तसेच त्यावर लोकांच्या दृष्टीने महत्त्वाचे असते.

✳ प्रगतिदिशक ✳

साधना मुकल्य खतना जी आणि आज्या मित्र लयेच कुठ्यातीन जवानी अना जीनची अशी सहकार्य भेटले. लयेच या मुकल्यविषय आज्यापस परियोगतीन आदिली सुकर करतना खुप जाया अडचणी आज्या पन आई-बाबा अना या मुकल्यामध्ये खुप भेट्या समागत मदत केली. देनादिन जीवनक वेक/पंतयंग्या यणे भेटले खुप भेट्या समागत आहे. व त्याची यांचा साव्यशिकु फी लाभा छ्यावा असे मल्ल वाटत आहे. लयेच कुठ्यातीन आज्यापस पाटील सहकारी पंतयंग्या भेट देऊन यातील पदाशिकुवाती अना जीनचे असे मार्गदर्शन केले. लयेच आदिली लयाचे बीतणे अत्यंत जांता पूर्वक मुकल्य लयांना सहकार्य केले. म्हणून त्या पंतयंग्यातील सर्व यंत्रालकु येअरकन, अंजेकर यांचा अत्यंत प्रबुती आहे.

त्या कुठ्यातीन आज्यापस पाटील यांच्या महाविद्यालयात अना या अर्थशास्त्र विषयातून हा मुकल्य भिकाला त्यालच्या यंत्राल्यांची आभाळ मानती खुप काही शिकता आल आज्या अनेक यंत्राली आपल्या तर त्याचा जी पूरेपूर लाभा भेटले.

धन्यवाद !

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : जलकीर कसकवाक पाटिल पत०२१०२२११

संशोधकाचे नाव : आशाभाते निरीजन घनाजी.

PRN NO : ११८२१०९५३० Seat No: १६११८

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- २८

मे - २०२२

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. लिव्हेजल आतासाहेब / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कॅम्पिटर भाषाशास्त्र पाठित पत्रसंश्लेष या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्राचार्य

निभाग प्रमुख

स्थळ :

दिनांक : २५/०५/२२

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. भागलगावे निदेशक यांना प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी ~~कमिटी~~ ~~भागलगावे~~ ~~पाठिल~~ ~~पत्र~~ ~~मंडळ~~ हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 19/05/22

संशोधक

भागलगावे निदेशक

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

० आण्णासाहेब
मगार

महाविद्यालय
पूजे २८.०

नावः- आण्णासाहेब निरंजन धनाजी.

पत्ताः- झंजरी रोड, फोल्कवडी गाव,
पठार वस्ती.

मो. नं० :- 8625039619

विषयः- ~~मराठी~~. अर्थशास्त्र.

विषय शिक्षकः- पोतदार (अर)

"कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पत्रसंख्या-या इतिहास."

प्रस्तावना :-

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 च्या वर्षी
मी आपणासाहेब मंगर महाविद्यालयामध्ये
K.F.V.B.M या वर्षांमध्ये मी शिकत आहे.
मला उत्सुकतायुक्त या विषयामध्ये 'कर्मवीर
भाऊराव पाटील नागरी सह. पत्रसंख्या-या
इतिहास' या सर्वेची माहिती मिळवण्याचा
हा प्रकल्प तयार करण्याची मला सर्वेची
मिळाली.

संदर्भात प्रकल्प करताना 'कर्मवीर
भाऊराव पाटील यांच्या जीवनाबद्दलचे
वर्णन तसेच त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या
त्यांच्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन
गेल्या, पण त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या
जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून गोर-
गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे, आर्थिक व
सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये
जर पुढे जायचे असेल तर वेळ आर्थिक
परिस्थिती योग्य असे विचार त्या नासा-
संबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य
असा समतोल साजरासाठी जेवढे उपयोगी
पडेल असे कार्य केले.

“कर्मणा आणि शिक्षण” हे त्यांचे व्रीद वाक्य आहे. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी गौर - गरीब यांना शिक्षण ज्योतीकरण व्हावे म्हणून जयनवीन गोडीचा वापर केला.

भाऊरावांची माहिती व विषयाचे महत्त्व.

कर्मवीर भाऊराव पाटिल यांच्या यांच्या जन्म २२ सप्टेंबर १८८७ रोजी कुंभोज येथे झाला. मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षण प्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी श्यत शिक्षण संस्था स्थापन केली. भाऊरावांनी आगास व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून 'कर्मणा आणि शिक्षण' ही योजना शुद्ध फळन मोठे काम केले. त्यांचे ज्योतीराव पूले यांनी शुद्ध केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्व सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. श्यत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटिल हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये शतके मिश्रणून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजाला आपले वाटले. पाटिल हे आठवात (५६)

भाऊबाबांच्या दाराच्याला पूर्वीपासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्व जातीभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या स्वतःची खोद्यकी विचारांच्या प्रभाव भाऊबाबांवर होता. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांमध्ये बंधूता व अमानता यासाठी भाऊबाबांनी शिक्षणातून अमता व बंधूता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी त्याचवेळा पक्कीगुटामध्ये विविध जाती - धर्मांचे विद्यार्थी एकत्र आणत असून ते सर्वजन अताच्या दाराने आरूढाधिकारित्या स्वयंपाक करत आदि एकत्रच जेवण करत यातून भाऊबाव पाटिल यांनी विद्यार्थ्यांना बंधूता व सामाजिक अमता यांच्या संदेशा दिला.

महाबाबांनी ४ जिल्ह्यात व कर्नाटकात शाब्दात ६७५ व २० पूर्वप्राथमिक, २७ प्राथमिक, ४३८ माध्यमिक, ८ आरंभशाळा, ८ अध्यापक विद्यालय, २ शाळा ही आद्य व ४१ महाविद्यालयांच्या स्थापनेला आहे. यांची स्थापना ४ ऑक्टोबर १९१९ रोजी केली. स्मृतादा येथे 'काले' या गावी केली. डॉ. नागनाथकुण्डा नाथकवडी यांनी स्वतः शिक्षण संस्थेला १.११.१११ रूपयांची देणगी दिली. महात्मा स्वतः स्मृतादा येथे नेण्यात आले. काही उर्वरिते प्वालीलप्रभारी.

- ① वैज्ञानिक दृष्ट्या व गतिशुद्ध गरीब मुलांना मोक्त शिक्षण देणे.
- ② निरनिशाल्या जाती धर्मातील विद्यार्थ्यात प्रेमभाव निर्माण करणे.

- ४) असमोच्य कठीना पाटा देऊन खऱ्या विकासाचे
पल्लव लावणे.
- ५) शांघाईचीच महत्त्व जबर तब सुतीने पट-
वून देणे.
- ६) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रभावासाठी जबर
पडेल तसे शांघाईचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.
ही उद्विष्ट आशय करण्यासाठी आशु-
बावांनी केवळ प्रसिध्द शिक्षणाच नव्हे, तर
सामता, बंधुता, समप्रतिष्ठा, सामाजिक बांधिलकी
आदि मुद्द्यांची शिक्षण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाबाबू जनतेने आशुबाबू पाटलांच्या
'कर्मवीर' ही पदवी देऊन शौर्य केला, तसेच
आरतीय केंद्रशासनाने त्यांना पदसभ्यता
पुरस्कार देऊन शौर्य केला. पुणे विद्यापि-
ठाचे त्यांना डॉ. ए. गुरुदेव बोधी सन्मानविद्य
डी. लिट ही पदवी दिली होती. अत्यंत शिक्षण
शांख्या आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण
शांख्या आहे. महाबाबू व कर्मवीर मिळून दण्ड
वाखा आहे.

डॉ. महाबाबू यांनी महाबाबूंचे सुकर ही
कर्मवीर या शब्दात कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे.
उत्साहात येथे कर्मवीरांचे सन्मानितान व कर्मवीर
समृद्धिदाता आहे.

* विषयाचे महत्त्व *

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्याच्याही जीवनात सुखाने सुख वावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटिल यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९८१ रोजी पतसंस्थेची स्थापना केली. तो दिवस यांच्या आयुष्यातील दिवाळी म्हणून लक्ष्मीपूजन होता. उडपसर परिवरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या, कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर चढा असलेल्या मान्यवरांची प्रवृत्त संडळात ही प्रमुख प्रवृत्त या नात्याने निवड करून कार्यरत सुकवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटिल नागरी सह. पतसंस्थेचा मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई सहकारातील एक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उच्च महाराष्ट्रातील सहकारी क्षेत्राला ओळख दिली. ही हे आदर्श आयुष्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करित आलो आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अक्ती भोवती अनेक पतसंस्थेच्या होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या. तसेच त्यावेळेचे सहकारमंत्री ना. अक्षयसिंह महाराज भोसले यांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले. सा. संपतराव साबळे यांनी प्रवृत्त संडळाच्या सामाजिक बाबत-वर विश्वास ठेवून सहकार्य दिव्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कार्याचा उदारांभ

आला.

कर्मवीर पतसंरथेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आवणो नैसर्गिक आहे. पतसंरथेची आर्थिक वाटचाल खुबे आली. एडपसर विभागात स्पर्धा तर खूप मोठी होती. एडपसरच्या दोन किमी च्या तिज्येत परिघात आज रोजी अहा-आत राष्ट्रियकृत बँका, आठ नऊ मान्यवर अहकारी, पंधरा-अवीस पतसंरथेचे जाळे पसरलेले आहे. समाजसेवेच्या सर्व संचालकांनी ते सांभाळले गेले २५ वर्षात एकही संचालकाने मिटिंग झाला एवढेच नव्हे तर प्रवासभ्रमलाही घेतलेला नाही. कार्य संपूर्ण करताना निष्कांचे अपवादालाही अल्पगन नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्वस्ताची भूमिका संचालकांनी पार पाडली.

विश्वस्त हा मालक नसून सेवक असतो. ही संकल्पना होय. मी गेली २५ वर्षे जाहिरपणे आमच्या संभासदांना सांगत आलो की कर्मवीर पतसंरथेची स्थापना चारित्र्यावर आली असून, तिची वाटचाल आणि अतिव्यही चारित्र्यावर उभे आहे.

तसेच कर्मवीर पतसंरथेच्या प्रगतीच्या आलेख हा नेहमीच चढता राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती नसतात. रिझर्व्ह बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हा आलेख खाली खेचत आहे. २००३ मध्ये रिझर्व्ह बँकेच्या ठेवीवर व वरीवर सर्व बँकांनी नियंत्रणे घातली. ७% पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली, तसेच त्यांना पत्ते पाठविण्यात आली.

पतनसंस्थेचे उद्दीष्टे

२५ वर्षांमधील संस्थेची स्वदेशी वाट्यालीसद्ये स्वरूप काही महत्त्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत. त्या खालीलप्रमाणे आहेत.

* सहकार चळवळीतील वेंचार्थिक योगदान :-
सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मानसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण घ्यावेत या पवित्र भावनेतून महासंघात कर्मवीर आश्रम पाटिल यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९८१ रोजी हस्तपत्र येशे पतनसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतनसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात स्वरूप योद्ध्या - जास्त प्रमाणात न्यह ठेवात आले. तरीही पतनसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुबक झाली. हस्तपत्र विभागात स्पर्धा होऊन प्रमाणात होती. कर्मवीर पतनसंस्थेच्या माध्यमातून काम करित असताना सहकार चळवळीत काही उणीवा लक्षात आल्या. त्या उणीवा दूर करण्यासाठी वेंचार्थिक मांडणी ही करावी लागली. काही उदाहरणे.

१) थकवाकीदार समासवाला मताचा अधिकार असू नये :-

- i) कोणतेही बँक किंवा पतनसंस्था असो ही कर्मवीर विवायू चालू ठेवत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा अक्षम स्वरूपात नाहीत.
- ii) पतनसंस्थेमध्ये थकवाकीदारांची संख्या वाढत न किंवा त्याचे काही अंश उद्धृत करावे.

थकबाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.

(ii) तसेच अगदीकडे थकबाकीदारांची संख्या किंवा थकबाकीचे आकडे वाढतच आसल्याचे दृष्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडित निघाल्या असून घटना दडू लागलेल्या विसून येतात.

② पतसंस्थांवर शासनानेच नियंत्रण असले पाहिजे :-

i) पतसंस्था म्हणजे कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्तता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत. सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात होता.

ii) 20 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी 'लोकमत' या वृत्तपत्रा लेखातून जास्वी प्रसिद्धि दिली.

iii) पतसंस्थांच्या निकोप वाढीसाठी पतसंस्थांना काही हक्क असावे संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना स्वायत्तता देऊन नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी अटकली हे या संपूर्ण सहकारी चळवळीलाच हानीकारक ठरेल हे मी त्या लेखात उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महागादी तसेच मानवशाच्या वाढत्या गरजापूरी कर-ण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यव-स्थाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहाय्य-तेची गरज असते. त्यासाठी छोट्या-मोठ्या बँका - पतसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असलेन तर त्यासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय आहे, त्यावर ती बँक/पतसंस्था आपल्याला काही टक्क्यांमध्ये अर्थ सहाय्य करत असते. काही वधति जी रक्कम आपण कर्ज घडून घेते, त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले जाते. या कालावधीत त्या दिव-सासमध्ये त्याचे हप्ते भरवे लागतात.

बँका/पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात कार महत्त्वाचे आहे. कोण-तेही काम असो त्या कर्जाशिवाय होत नाही.

म्हला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकार-च्या माहिती मिळवणे शक्य झाले. हा प्रकल्प करताना काहीतरी जीवनातील न-वीन माहितीचा शोध घेतला.

* बचत खाते पध्दत *

व्याख्या.

बचत खाते :- ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांची सर्वात लोकप्रिय आहे. विविध अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते. हे पैसे बँक तिच्या व्यक्तित्व कार्य ठेवून देते व त्यासाठी व्याज आकारते. या व्याजातील पैशातून बँक मूळ ठेकीदाराने व्याज देते.

घरी बचत खाते ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित असावी म्हणून पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. शाहकाले आपले मोठे खर्च आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला अर्जासोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. बचत खाते उघडणाऱ्या शाहकाला येक बूक, अग.म, पासबूक अशा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. शाह आपले पैसे हवे तेव्हा काढू शकतो, तसेच आर.टी.जी. एम, एन.डू.एन.टी, असे आर्थी वापरून इतरांना पैसे देऊ शकतो.

जनधन यांत्रागत सरकारने स्वरूप किमान रक्कम आणि कुठलेही रूकम नसलेली बचत खाती. उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला वाळन दिली. या योजने अंतर्गत कोणत्याही बचत कोठ्यावर बचत खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांची सर्वात लोकप्रिय सोय आहे.

* बचत खातेची कार्य *

बचत खाते काढणे हल्ली खूप मोठ्या प्रमाणात सोपिव्हाय आले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या शक्तीमध्ये जिथे खाते उघडण्यासाठी 1 ते 12 दिवस लागत होते, तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून मिळते. बचत करताना जास्त जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा या भावनेतून असतो. अविद्यत जर पॅन्शनची बचत करावची असते तर बँका, पतसंस्था यांमध्ये वेळे वेळी गरजेचे आहे. जेणेकरून त्या ठेवितल्या रकमेवर योग्य असे व्याज येऊन आपल्या पॅन्शनची बचत तसेच वरील ठेवितल्या पॅन्शाचा वापर करता येतो. जीवनामध्ये जर मोठे व्ययचे असते तर पॅन्शनची बचत केली पाहिजे. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला उपयोग होता आला पाहिजे. बँका व पतसंस्था यांमध्ये या ती ही दोन प्रकारची असतात.

i) बचत खाते.

ii) बालू खाते.

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. संत उवा, पंतप्रधान आवास योजना, अशा प्रकारच्या नवनविन योजना सरकारतर्फे घेत असतात. त्याचा पुरेपूर लाभ होता आला पाहिजे. कोणतीही आर्थिक अडचण आली तर जी आपण रक्कम ठेवली आहे, त्याचा पुरेपूर उपयोग होऊ शकतो.

* पतसंस्था अहवाल.*

आज या पतसंस्थेचे वलवृद्धात व्यती-
तर झाले आहे. यामध्ये सर्व संस्थांकड
ठेवीदार, कर्जादार संस्थेला वेळोवेळी संपी
देणारे मान्यवर व हितचिंतक यांच्या
सोळाच्या वाटा आहे या आर्थिक अहवा-
लात वषात पतसंस्थेचे गळूड संप घेतली
आहे. अहवाल अखेर वषात संस्थांकड
वस्तुतः आग झडवण व --- लायक संकूल
ठेवी व --- लायक आहेत.

संस्थांकडाना विविध कारणासाठी व ---
--- लायक कर्जाचे वाटप करण्यात झाले आहे
अहवाल वषात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी
कळून घेऊन लायक इतका विक्री निळळ नफा
झालेला आहे. या वषा संस्थांकडाना 15%
शिफारशी प्रमाणे लाभांश वाटप करण्याचे
आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे.
सविषयात संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने अनेक
भोजना राबविण्यासाठी कामची संकल्पना
आहे.

अहवाल वषात पतसंस्थेचे सर्व वाट-
काची संचालक मंडळाची सोळाची साथ
त्याच प्रमाणे अचिर यांनी अतिशय अक्षम-
पणे सांभाळलेला कार्यभार या सर्वामुळे
पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी
सोळाचे सक्रिय योगदान देऊन हा वलवृद्ध
जोडावण्यासाठी अधिक प्रयत्नशिल राहू या.
असे आपणा सर्वांना मनपूर्वक आवाहन
करतो.

* पतनसंस्था कार्यसिमाबाबत

साहिती *

पतनसंस्था बाबत साहित्य नागरी / ग्रामीण विभाग होती पतनसंस्था कर्मचारी पतनसंस्थाच्या बाबत दुरुवात्मक निर्णय घेतले जातात

* कामकाज *

- ① नागरी होती पतनसंस्था / कर्मचारी पतनसंस्थांची नोंदणी करावी.
- ② रूपये 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पतनसंस्थेचे परीक्षण हे संबंधित जिल्हा उप-निबंधक करतात व 10 कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पतनसंस्थेचे संबंधित तालुका सहाय्यक / उप-निबंधक हे करतात.
- ③ पतनसंस्थेच्या कार्यक्षेत्रामध्ये संबंधित निबंधक पतनसंस्थेच्या उपविधी सहाय्यक सहकारी संस्थेचा आदिनिश्चय 1960 मधील तरतुदीनुसार दुकस्त करावी.
- ④ लेखापरीक्षण अहवालांच्या अनुषंगाने उचित कायदेशीर कार्यवाही करावी.
- ⑤ नागरी / ग्रामीण विभाग होती पतनसंस्था, कर्मचारी पतनसंस्थेचे कामकाज सुबकीत पणे चालण्यासाठी दुरुवात्मक निर्णय घेणे.

* प्रश्नावली. *

प्र.१) महाराष्ट्रा मधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत संभाषणाचे बोनस आणि स्वास्थ दितसंबंधात सोसायटीचे ब्रूक (चार्ज) आकारले जाऊ शकतात. → महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी सह निवृत्ती संस्थांवर संभाषणाच्या दिवसा किंवा वयात, अगदी मृतकाळातील आणि मृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या देय असलेल्या देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत ब्रूक आकारले जातात.

प्र.२) सोसायटी / पतसंस्थाने अंतिम अधिकार हे कोणाला असतात. → महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिनियम आणि उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण संस्थेकडे आहेत.

प्र.३) वर्षभरात पतसंस्थेच्या जास्तीत-जास्त किती संभा होतात. → वर्षभरात नागरी पतसंस्थांच्या जवळपास चार वेळा संभा होतात. संभासद उपस्थित राहणे हे अनिवार्य असते.

प्र. 4) पतझडचेच्यो जो वार्षिक अडवाळ उरतो तो कित्ती वर्षांतून कित्तीवेळा जणतेसमोर मांडला जातो.

→ वर्षांतूच किमान 2 वेळा वार्षिक अडवाळ सादर केला जातो. त्यात काही नवनवीन संकल्पना मांडल्या जातात.

प्र. 5) पतझडचेच्यो थकवाकीदाराने जर कर्ज दिलेल्या सुदतीच्या आत जर भरले नाही तर पतझडा जप्त आणते, व कोणत्या प्रकारची कारवाई करू शकते ?

→ जर थकवाकीदाराने दिलेल्या रक्कम व तसेच त्या सुदतेवर आलेले व्याज जर भरले नाही तर पतझडा जप्त आणते, व ज्या वस्तू मोठ्या आटेत त्यावर कब्जा करून ती वस्तू स्वतःच्या मालकीची करून घेतले.

* निष्कर्ष *

सदरचा हा 'कर्मवीर भाऊराव पाटिल' या नागरी पत्रसंस्थेचा दडपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करतांना खूप आन्या पत्रसंस्थेची खुल्या गेल्या महोत्सव माहिती तसेच खूप आन्या गोष्टींची माहिती मिळाली. दडपसर मागातील एक उत्तम अशी संस्था जिच्या अल्पांश एवढी संस्था उत्तम वृद्धा एक चांगल्या प्रकारची पत्रसंस्था अर्थात नावावरपास आली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यांनी सोसाचे असे सहकार्य करून आपल्या नवनवीन पत्रसंस्थेवद्दल माहिती पुरवली, त्या सर्व कर्मचारी वगैऱ्या सतबा रूढी आहे. नववीन कर्मवीर भाऊराव पाटिल यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयात ही शिकत आहे. याचा ससा अभिमान आहे. तसेच त्यांच्या संस्थेचे सर्व लोककळणी सोसाचे कार्य केले.

* * रचना निदेशक * *

अदबच्या प्रकल्प करताना मी आणि मिन / मेनिनी तसेच गुट्टूबातील सर्वांची मला सोलाची अशी साथ मिळाली, तसेच या प्रकल्पाविषयी मला आग्रपात्र असलेल्या परिवारातील माहिती एकत्र करताना खूप साऱ्या अडचणी आल्या पण मला अगळ्यांनी या प्रकल्पामध्ये खूप मोठ्या प्रमाणात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात वक / पतसंस्था यांचे महत्व खूप मोठ्या प्रमाणात आहे. व त्याची सामान्य मानसांनी यांचा प्रात्यक्षितपणे लाभ घ्यावा असे मला वाटते. कर्मीवीर भाऊराव पाटिल सहकारी पतसंस्था भेट देऊन त्यातील पदाधिकाऱ्यांची मला सोलाची अशी आगदिर्शन केले, तसेच आम्ही त्यांचे बोलणे अत्यंत शांततेत ऐकून त्यांना सहकार्य केले. आम्ही या पतसंस्थेतील सर्व संचालक, चेअरमेन मॅनेजर यांचे अत्यंत ऋणी आहोत.

ज्या कर्मीवीर भाऊराव पाटिल यांच्या महाविद्यालयात मला अर्थशास्त्र विषयातून हा प्रकल्प मिळाला त्याबद्दल मी अगळ्यांचे आभार मानतो.

धन्यवाद

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम दर्श कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : बँकेचा इतिहास कर्मवीर गारुडा
पाटील पुनसंश्लेषण

संशोधकाचे नाव : संशोधक संशोधक, शेड्डे माथा एकनाथ
PRN NO : 1182109556   Seat No: 16361

मार्गदर्शक
प्र. पी. आर. पोलदार

संशोधन केंद्र
शास्त्र विभाग
पुणे शिवाजी शिक्षण मंडळाचे
आण्णासाहेब मनमोहन विद्यालय, हडपसर, पुणे - ४११००४

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. बाळीड माया कर्मवीर हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी,

कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
नगरदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी उपरब्धता आलेल्या संदर्भ स्वोरांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा वरून करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करून देत
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. जय. पंतदार

FOO HEAD
Department of Economics
Annesaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

श्री पंडित शिर्के

नगरदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्राचार्य

विभाग प्रमुख

स्थळ

दिनांक : २५/१२/२०

प्रतिज्ञापत्र

पी.सी./कु. माया शबेड एकनाथ प्रतिज्ञापूरतक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील संस्थेच्या इतिहास हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : लडपसर

Method
संशोधक

दिनांक : . 19/5/22

FOR EDUCATIONAL USE

अर्थशास्त्र

विद्यार्थी नाव - राठोड माया एकनाथ

वर्ग - F.V.B.A

तुकडी - (A)

रोल नं - 16361

PRN - 1182109256

मागदर्शक - पीतदार सर

Roll No - 16361

कर्मवीर भाऊराव पाटील

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 रोजी आळा हे मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापना केली. गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून 'कर्मवीर शिक्षण योजना' सुरु करून मोठे काम केले. भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातही सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये ते इतके मिशळून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजात ते आपले वारले. त्यांना समाजातला बहुता याबद्दलही शिकवण दिली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा वडिलांचे नाव पायगोंडा पाटील आणि आईचे नाव गंगूबाई असे होते. त्यांचा जन्म कोल्हापुर महाराष्ट्रातील कुंभोज येथे आळा. त्यांचे वडिल ईस्ट इंडिया कंपनीच्या महसूल विभागात सरकारी कर्मचारी होऊन गेले. भाऊराव पाटील यांचे प्राथमिक शिक्षण मांगिरीतील 'राजाराम हायस्कूल' मध्ये दाखल कारन्यात आळा. ते महात्मा गांधी यांचे अनुयायी होते. त्यांनी स्वतःही खादीचे वस्त्र वापरायला सुरुवात केली. त्यांचे वक्तव्य आणि कव्ठ अशिष्टित लोकांच्या शिक्षणावरच होते असे नाही

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मानसांची सेवा करावी त्यासाठी जीवनात सुखाचे क्षण यावेत. या पवित्र भावनेतून महामातव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने ५ नोव्हेंबर १९९९ रोजी पंतसंस्थेची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांचे आयुष्यातील दिवाळी मधील लक्ष्मीपुजन होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या मान्य वरांची प्रवर्तक मंडळात प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली. कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पंतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. वी. देसाई सहकारातील एक तज्ञ भौतिक आणि नैतिक चरित्राचा आदर्श म्हणून त्यांची उम्या महाराष्ट्रातील सहकारी क्षेत्राला ओळख दिली. मी हे आदर्श आयुष्यभर जीवासण्याचा प्रयत्न करित आलो आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अनेक पंतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या. तसेच त्यावेळेचे सहकारमंत्री ना. अक्षयसिंग महाराज मीसले याबद्दल म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यावेळी निलदा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या

सामाजिक बाबतीवर विरवाम ठेवून मुहकार्य दिल्यानेच पंतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी घेऊन कार्याचा शुभारंभ झाला.

विस्मय हा मातक नसून नेवक असतो. ही संकल्पना होय. मी गेली 25 वर्षे जाहीरपणे आमच्या सशामदाना संगिता आले की कर्मवीर पंतसंस्थेची स्थापना चरित्रावर झाली असून तिची वाटचाल आणि भविष्यही चरित्रावर उभे आहे. तसेच कर्मवीर पंतसंस्थेचा प्रगतीचा आलेख हा नेहमीच चढता राहिला. परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती नसतात. रिझर्व बँकेचे नियम कर्मवीर पंतसंस्थेचा प्रगतीचा भाते. 2003 मध्ये रिझर्व बँकेच्या ठेकीवर व दरावर सर्व बँकांनी नियंत्रण घातले. 7% पेक्षा जास्त व्याज देण्यावर बंधने झाली व तसेच त्यांना पत्रे पाठविण्यात आली.

1) मा. प्राचार्य श. मा. डिंगणे	मागदर्शक
2) मा. प्रा. जे. पी. देभाई	संस्थापक
3) मा. एम. डी. गिंदे	अध्यक्ष
4) मा. शामराव काळे	उपाध्यक्ष
5) मा. शिवाजीराव पवार	संचालक
6) मा. सुभाषराव सांबुळे	संचालक
7) मा. शोभानाई घ. वोजले	संचालिका
8) मा. जयप्रकाश जाधव	संचालक
9) मा. कन्ह्यालाल पालेशा	संचालक
10) मा. प्रशान गाढवे	संचालक
11) मा. श्रीकांत कडुकर	संचालक
12) मा. भौ. वर्षा गोरे (घेंडे)	संचालिका

- 13) मा. गोंविंद वळे संचालक
- 14) मा. शाफी भुय्याद इनामदार तज्ञ संचालक
- 15) मा. प्राचार्य. एस. बी. पाटील तज्ञ संचालक
- 16) श्री. ईश्वर गायकवाड कार्यकारी संचालक
- 17) मा. कांतीलाल वित्तकर

पंतमंथेची उद्दिष्टे :-

२८ वर्षांमधील मंथेची सुपरी
वाटचालीमध्ये खुप काही महत्वाचा वावी
मांडव्यान आल्या आहे

महकार चळवळीतील वैचारिक योगदान :-
महकाराच्या माध्यमानुन सामान्य
मानमांची सेवा करावी त्यांच्याही जीवनात
मुळाचे दाढा यावेन या पवित्रभावेनेदुन
महामानव कर्मवीर आठुराव पारील यांच्या
नावाने पुनोत्तेवर १७५ रोजी हडपभर
येथे पंतमंथेचा स्थापन केली

कर्मवीर पंतमंथेच्या २६ वर्षांच्या
काल्यात खुप योश्या गामन प्रमाणान
चढ उतार आले तरीही पंतमंथेची
आर्थिक वाटचाल मुरु आली हडपभर
विभागान स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणान
होनी कर्मवीर पंतमंथेच्या माध्यमानुन
काम करीत आमताना महकार चळवळीत
काही उगीवा लक्षण आल्या त्या काळी
उदात्तवेणे

१) थकवाकीदार समाजदाला मनाचा
आधिकार अशु गये-

१) कोठेही बँक किंवा पंतमंथेचा
अशतो. कर्जवसूली शिवाय चालू शकत नाही
त्याचे अधिकार प्रभावी किंवा अक्षम
स्वरुपान नाही.

② पनसंस्थावर शासनसेच नियंत्रण अभिलेख -

1) पनसंस्था म्हणजे कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे. तसेच पनसंस्थाना स्वायत्ता देवावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पनसंस्था फेडरेशनला अभावित सन २००८ च्या दरम्यान मांडला जात होता.

2) २५ एप्रिल २००२ रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच २० एप्रिल २००२ रोजी लोकमत वृत्तपत्राले खास फार मोठी प्रसिद्धी दिली.

3) पनसंस्थेच्या निकोप वाढीसाठी पनसंस्थाना काली हक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पनसंस्थाना स्वायत्ता देऊन नियंत्रणाचे शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी अंमलबजावणी हे या संपूर्ण सहकारी चळवळीलाच हानिकारक ठरेल हे मी त्या लेखात उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

पनसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प वेळ्याचा हेतू :- सन २०१२-१३ मध्ये वाढत्या महागाई तसेच वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी भौतिक सहाय्येची गरज असते. त्यासाठी छोर्या - मोठ्या बँका - पनसंस्थाना उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज ह्यावयचे असले तर त्यासाठी कोणत्या प्रकारच्या व्यवसाय व्यवसाय आहे त्यावर ती बँक

बैंक / पतसंस्था आपल्याला काही रक्कम
मध्ये अर्थ सहाय्य करून देते. काही
वर्षांत जी रक्कम आपण कर्ज म्हणून
घेते त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले
जाते. या काळावधीत त्या दिवशांमध्ये
त्याचे हप्ते अशावे लागते.

बँका पतसंस्था यांचे महत्त्व
आपल्या दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाचे
आहे. कोणतेही काम असो त्या कर्जा रिकार
हीत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खुप
वेगळ्या वेगळ्या प्रकारची माहिती मिळवणे
शक्य असे. हा प्रकल्प करताना
काहीतरी जीवनातील नवनविन माहितीचा
शोध घेतला.

बचत घाते पद्धत :- बचत घाते ही बँक
द्वारा वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय आहे.
वशिष्ट अपवाद वेगळता कोणीही व्यक्ती
किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते.
हे पैसे बँक निमत्या व्यक्तीस कर्ज म्हणून
देते. व त्यासाठी व्याज आकारते या व्याजा
तील पैसातून बँक मूळ ठेवीदारास व्याज
देते.

धरी रोख रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित
असावी म्हणून पैसे बचत घात्यात ठेवले
जातात. ग्राहकांनी आपले ओळखापत्रे आणि
पत्त्याचा पुरावा बँकेला अर्जासोबत देऊन
बचत घाते उघडता येते.

बचत खातेची कार्ये:- बचत खाते काढणे
हल्ली खुप मोठ्या प्रमाणात सीडीकर
साले साठे वाढत्या इंटरनेटच्या माध्यमातून
जिणे खाते उघडवता येते. ते 12 दिवसांत
उघडून मिळते. बचत करताना नास्तीजामा
सेवांचा नाम ह्यावा यामागच्या ठेवू
अभते. भविष्यात जर पैशांची बचत
करायची असेल तर बँका-पतसंस्था
यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जोडिकरून
त्या ठेवितल्या रकमेवर योग्य असेल
येऊन आपल्या पैशांची बचत तसेच
वरील ठेवितल्या पैशांचा वापर करता
येतो.

जीवनामध्ये जर मोठे खोपचे असेल
तर पैशांची उपभोग घेता आता पाहिजे.
बँका व पतसंस्था यामध्ये खाती ही
दोन प्रकारची असतात.

- 1) बचत खाते
- 2) धोबू खाते

बचत खाते सर्वसाधारण जनतेचे काढणे
गरजेचे आहे उदा; प्रधानमंत्री पंतप्रधान
आवास योजना अशा प्रकारच्या नवनवीन
योजना सरकार तर्फे येत असतात. कोणतीही
आर्थिक अडचण आली नसेली जी आपण
रकम ठेवली आहे त्याचा पुरेपूर उपयोग
होऊ शकतो.

पतसंस्था अहवाल :-

आज या पत्रसंस्थेचे पटवृक्षान
रुपांतर झाले आहे यामध्ये सर्व सभामह
देवीदार, कर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी देणारे
मान्यवर व दिनचिंतक यांचा मीलाचा वाटा
आहे. या अर्थिक अहवालान वरिष्ठ पत्रसंस्थेने
गरुड झेप घेतली आहे. अहवाल अखेर
वरिष्ठ नमासद वसूल भाग मांडवळ रु

लाख अशुन देवी रु — लाख आहेत
सभासदांना विविध कारणासाठी रु लाख
कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल
वरिष्ठ सभापद वसूल आवरणक त्या सर्व
तरतरी करून 129.50 लाख इतका निव्वळ
नफा झालेल्या आहे या वर्षी 157. शिफारसी
प्रमाणे वाटप करण्याचे आम्ही भवे संचालक
ठरविले आहे.

अविष्यान संस्थेच्या दिनाच्या हद्दीने
अनेक योजना राबविण्यास आमची संकल्पना
आहे.

अहवाल वरिष्ठ पत्रसंस्थेचे सर्व सहकारी
संचालक मंडळाची मीलाची साथ त्याचप्रमाणे
अचिव त्रौनी अतिशय सक्षमप्रमाणे संचालने
कार्यभार या सर्वांमुळे पत्रसंस्थेच्या प्रगती
मध्ये आपण सर्वांनी मीलाचे योगदान देऊन
हा वटवृक्ष फोफावण्यासाठी सर्वांनी अधिक
प्रयत्नशिल राहू या भूमे आपणा सर्वांना
मनापूर्वीक अवाहन आहे.

प्रश्नावली

१) महाराष्ट्रातील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अनिर्णित सभासदांचे रोजर आणि स्वास्थय विनयेक सोसायटीचे शुल्क काढू शकते जाताना ?

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी कस्टनिमिनि संस्थांवर सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज भगदी सुतकाळातील आणि कृत व्यक्तीने सोसायटीच्या देय समलेल्या देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुल्क काढू शकते जाते.

२) सोसायटी पतसंस्थेची अंतिम अधिकारहे कोणाकडे असतात ?

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिक नियम आणि उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्व साधारण संस्थेकडे आहेत.

३) वर्षभराने पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभा होताना ?

→ वर्षभराने नागरी पतसंस्थांच्या जवळपास चार वेळा सभा होताना. सभापद उपस्थित राहणे अनिवार्य असते.

४) पतसंस्थेच्या वार्षिक अहवाल जो असतो. तो किती वेळा जनतेसमोर मांडला जातो ?

→ वर्षभराने २ दोन वेळा वार्षिक अहवाल सादर केला जातो. त्यात नवनवीन संकल्पना मांडल्या जाताना.

निकष

सदरचा हा कर्मवीर भाऊराव पाटील या नागरी पतसंस्था हउपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना रूप साच्या पतसंस्थेची २५ व्या रोज्या महोत्सव महिती तसेच रूप साच्या गोळीची महिती मिळाली हउपसर भागातील एक अग्रेसर अशी संस्था असुन सुद्धा एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावारुपास आली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यांनी मीलाचे असे सहकार्य करुन आपल्या नवनवीन पतसंस्थेबद्दल महिती पुरविली त्या सर्व कर्मचारी वर्गाची राताशा मी. ऋणी आहे मक्कीच कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा संस्थेच्या महाविद्वान् यान मी शिकत आहे. त्यांच्या संस्थेचे सर्व होत करुनी मीलाचे कार्य केले.

त्रेणानिर्देशक

मदसचा प्रकल्प करताना मी भाणि मित्र मैत्रीण नसेच कुटुंबातील मवाची मला मोलाची अशी भाय मिळाली नसेच या प्रकाश्याविषयी मला आजपासु अभलेल्या परिमरातील माहिती एकत्र करताना छपू माच्या अडचणी भाल्या पठा मला अगळ्यानी या प्रकल्पामध्ये छपू मोठ्या प्रमाणात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात बँक/ पतसंस्था यांचे महत्त्व छपू मोठ्या प्रमाणात ओढव त्याची सामाव्य मानसांनी याचा प्रत्यक्षपणे लाभ घ्यावा असे मला वरते. कर्मवीर भाऊराव पाटील सलकारी पतसंस्था मेट देऊन त्यातील पदाधिकार्यांची मला मोलाची अशी मार्गदर्शक केले. नसेच आम्ही त्यांचे बोलणे अत्यंत शांतपणे ऐकून त्यांना सलकार्य केले. आम्ही या पतसंस्थेतील सर्व संचालक, चेअरमेन मॅनेजर यांचे अत्यंत त्रैणी आहोत.

ज्या कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या महाविद्यायात मला अर्थशास्त्र विषयानून हा प्रकल्प मिळाला आठदक्ष मी सर्वांचे आभार मानते.

धन्यवाद.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : ~~कर्मवीर भाकुराव पाटील पत्रसंस्थेचा~~
इतिहास

संशोधकाचे नाव : मिना आराधना रामकुमार

PRN NO : 20212219625 Seat No: 16318

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पो. 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. आराधना मिश्रा हा/ हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर भाऊराव पाटील पत्रभंग्गेचा इतिहास या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या सादर स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. सी. जयचोतवार

For Pravara
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411029.

Pravara
डॉ. विठ्ठल शेळके

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 19/5/22

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

Pradip Adhikari

अण्णासाठेब मगर महाविद्यालय
हडपसर

विद्यार्थीचे नाव :- मिश्रा आराधना रामकुमार

वर्ग :- FYBA (A)

शील नं :- 16318

PRN No :- 20212219625

मार्गदर्शक :- पोतदार सर

विषय :- अर्थशास्त्र

"कर्मवीर भाऊराव पाटील

नागरी सह पतसंस्था च्या

इतिहास

प्रस्तावना

शैक्षणिक वर्ष २०२२-२३ यावर्षी मी अठ्ठा -
साडेब मगर महाविद्यालयामध्ये FYBAP या
वर्षामध्ये मी शिकत आडे, तरीही अर्थशास्त्रमठल्वे
'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्था'
चा इतिहास' या संबधी माहीती मिळवण्याचा
हा प्रकल्प तयार करण्याची मला संधी मिळाली.
तरीही अदरचा प्रकल्प करताना 'कर्मवीर
भाऊराव पाटील यांच्या जीवनाबद्दीचे वर्णन तसेच
त्यांच्या दैनंदिन जीवनात ज्या चांगल्या अथवा
वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य
प्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षावर मात करून
गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे आर्थिक
सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर
पुढे जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक, परिस्थिती
योग्य असे विचार त्या संबधी या सर्व बाबी
चा पूर्णपणे योग्य अशा समतोल 'समाजासाठी
जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.'

"कमवा आणि शिका' हे त्याचे द्विद वाक्य आहे अर्थसामान्य जनतेकडे जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करव्यासाठी बार-बारीत गांना शिकाण ओटीस्कर व्हावे म्हणून जवतवीन गोष्टीचा वापर केला

कालांतराने त्यांनी 'कमवा आणि शिका' शोधनेतून बँका, पतसंस्था यांची उभारणी केली त्यांना त्यांच्या कालखंडात यूप साऱ्या अडचणी आल्या परंतु समाज सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न उराशी बाळगत उच मशी मरारी घेतली. छोट-छोट्या पतसंस्था काढून चालू घाते, बचत घाते इत्यादी पुरेपुर वापर करून जो पैसा कमवत होते त्यांच्या अडचणीच्या कामी यावा हा त्यांचा हेतू होता.

भाऊरावांची माहिती व विषयाचे महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म २२ सप्टेंबर १८८७ कुर्भोज महाराष्ट्र येथे झाला. मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्व-सामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था चालू केली. भाऊरावांनी मागास व गरीब लोकांना मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे. म्हणून 'कमवा व शिक्का' ही योजना सुरु करून मोठे काम केले.

त्यांचे जोतीराव फुले यांनी सुरु केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्त्वाचे सदस्य होते. त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये इतके मिसळून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजाला आपले वाटले.

पाटील हे आडनाव (पद) भाऊरावांच्या धराव्याला पूर्वीपासूनच प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तीमत्व जातीभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या सत्यशोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये बंधुता व समता रुतावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. रयत शिक्षण संस्थेचा माध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या वस्तीमृदे मध्ये विविध जाती

हमचि विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजन स्वतःच्या घाताने सामूहिकरित्या स्वयंपाक करत आणि एकत्र जेवण करत राहून भाऊराव पाटील यांनी विद्यार्थीना बंधुता व सामाजिक अमता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रात ४ जिल्ह्यात व कर्नाटक राज्यात ६७५, २० पूर्वप्राथमिक, २७ प्राथमिक, ४३८ माध्यमिक, ८ आश्रमशाळा, अष्टापक विद्यालय, २ आयटी आय व ४९ महाविद्यालयाचा समावेश आहे. स्थापना ४ ऑक्टोबर १९९३ रोजी केली. सातारा येथे 'काले' या गावी केली डॉक्टर नागनाथ अण्णा नायकवडी यांनी रयत शिक्षण संस्थेला १, ११, १११ रुपयांची देणगी दिली.

मुख्यालय सातारा येथे नेण्यात आले. उद्दीष्टे:-

- १) शैक्षणिकदृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- २) मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना भौतिक शिक्षण देणे.
- ३) निरनिराळ्या जातीघातंतील विद्यार्थीत प्रेमभाव निर्माण करणे.
- ४) अयोग्य रुढींना फाटा देऊन खऱ्या विकासाचे वळण बावणे.
- ५) संघशक्तीचे महत्त्व जरूर तर कृतीने पटवून देणे.
- ६) सर्व मुले काटकसरीने, स्वावलंबी, शीलवान व उत्साही वढवण्याचा प्रयत्न करणे.
- ७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जरूर पडेल तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्दीष्ट साध्य करण्यासाठी भाऊरावांनी केवळ अमिळ शिक्षणच नव्हे, तर श्रमता, बंधुता, श्रम-प्रतिष्ठा, सामाजिक बांधिलकी आदी मूल्यांची शिक्षण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जनतेने भाऊराव पाटलांच्या 'कर्मवीर' ही पदवी देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पुणे विद्यापीठाने त्यांना इसवी सन १९५९ मध्ये सन्मानिय डी. लीट ही पदवी दिली होती. रयत शिक्षण संस्था भाशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र व कर्नाटक मिळून, ६७५ शाखा आहे.

विषयाचे महत्त्व *

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण यावे या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने ४ नोव्हेंबर १९९९ रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली. तो दिवस सर्वांच्या आयुष्यातील टिवाळी निमित्त लक्ष्मीपूजन होता. इडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या, कर्म-वीरांच्या सामाजिक विचारांवर अद्भुत असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळात मी प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहः पतसंस्था
मर्यादीत या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी.
डेसाई सहकारातील एक तज्ञ तांत्रिक, आर्थिक
आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची
उभया महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला कार्यरत
असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळात मी प्रमुख
प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कार्यास
सुरुवात केली.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता
तरीही अवती भवती अनेक पतसंस्था होत्या
त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या. तसेच
त्यावेळचे सहकारमंत्री ना. अश्वयसिंग महाराज
आसले यांनी विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे
पत्र दिले आणि त्यावेळेस जिब्ले उपनिबंधक
असलेले मा. संपतराव यादवे यांनी
प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बाबतींवर विश्वास
ठेऊन सहकार्य दिल्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष
नोंदणी होऊन कायचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे
पुर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे
नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक
वाटचाल सुरु झाली. हडपसर विभाग स्पर्धा
तर स्वरूप सौही होती. हडपसरच्या दोन कीली
मीटरच्या त्रिज्येच्या परिसरात आज सह-
सात बँका, आठ नऊ मान्यवर सहकारी,
पंधरा वीस सहकारी पतसंस्थेचे जाळे पसरले
आहे.

पतसंस्थेचे उद्दीष्टे

वर्षामिहील संस्थेची रुपेरी वाटचालीं मह्ये रूप काही महत्वाच्या बाबी मांडण्यात आल्या आहेत : खालीलप्रमाणे :-

* सहकार चळवळीतील एक वैचारिक योगदान *

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी, त्याच्याही जीवनात सुखाचे अणू यावेत, या पवित्र आवेनेतून महामानव कर्मवीर आऊराव पाटील यांच्या नावाने ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

① थकबाकीवर दर सभासदाला सवाचा अधिकार असू नये :-

① कोणतेही बँके किंवा पतसंस्था असो ही कुर्ज वसुलीशिवाय समक्षपणे चालू शकत नाही त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाही.

② पतसंस्थेमध्ये थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश बहुमत आल्यास थकबाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा धोका नाकारता येत नाही.

③ तसेच सर्वत्र कुडे थकबाकीदारांची संख्या किंवा थकबाकीचे आकडे वाढतच असल्यात हक्क आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडत निघाली. घटना दडू लागल्या दिसून येतात.

(iv) 2010 मध्ये सहकारातील सुधारित अविधी तयार करण्यासाठी 37 व्या घटना दुरुस्तीसाठी राज्यराज्यातून समित्या नेमल्या गेल्या. नवनवीन असे अह्यक्ष, तसेच निवडनुकीसाठी त्यांची नेमणूक करण्यात आली.

(v) पतसंस्थेतील सेवकांनाही कर्ज घेण्याचा अधिकार मिळाला पाहिजे :-

(i) सन 1979-80 मध्ये कारणास्तव पतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळण्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांचावर अन्यायकारक आणि मानवीमूल्यांविरीष्टी वाटत असे. तसेच ते त्या सेवांमध्ये असून सुद्धा त्यांना कर्ज नाकारणे हे योग्य वाटत नव्हते.

(ii) समजा एखादा सेवक कर्ज घेऊन आणि नोकरी सोडून जाईल त्यामुळे पगारातून कर्जकपात सुरक्षित जाले. तसेच संस्थेचे नुकसान होऊन, मी प्रमाणात आर्थिक हानी होईल अशी शक्यता नाकारता येत नाही. कोणतेही शीट्टी करण्यात येतील जेव्हा 2 जामीनदार असतात. कायदे जीर संस्था त्यावर खटला चालू शकते. तेवढे त्यांना अधिकार दिले आहेत.

(iii) 1999 मध्ये कर्मवीर आऊराव पाटलांनी नागरी संस्था पतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्याचवर्षी माझ्या संस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळविला. व्यापक दुरुटीकोन असलेल्या मानवतावादी विचारांचे आदर्शीय याबळे आदिवांमुळे एक नवीन वाट मळली गेली.

पतसंस्थाक शसनालेल नियंत्रण असले पाहिजे :-

(i) पतसंस्था म्हटले की कोणाले तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्ता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत जन 2002 च्या दूरध्यान मांडला जात होता

(ii) 25 एप्रिल 2002 रोजी पुढी येतील 'सकाळ' वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी 'लोकमत' या वृत्तपत्राने जेव्हाला फार मोठी प्रसिद्धी दिली

(iii) पतसंस्थेला निकोप वाढीसाठी पतसंस्थेला काही हक्क आणि संरक्षण मिळून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे मात्र पतसंस्थांना स्वायत्तता देऊ नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊ शासना स्वतःची जबाबदारी अटकोल ठे या संपुर्ण सहकारी चळवळीलाच हानीकारक ठरेल ठे मी त्या नेखात उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे

(iv) एखाद्या राज्याच्या समाजकारक व अर्थ समाजकारणावर विद्यायक परिणाम कारक ठरू शकतात, मात्र पतसंस्थांना स्वायत्तवर दिल्या आणि शासनाने प्रभावी नियंत्रण न राहिल्यास स्वैच्छेने निर्माण होऊ राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकते.

पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या महागाई तसेच मानसाच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवे व्यवसाय उभ्या करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते त्यासाठी छोटे-मीठ्या बँका - पतसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घालवायचे झाल्यास कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही % मध्ये अर्थ सहाय्य करते. काही वर्षात जी रक्कम कर्ज म्हणून घेतली जाते त्यानुसार त्यावर व्याज आकारते हा कालावधी त्या दिवसामध्ये हप्ते भरवे लागते.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन - व्यापार व्याज आकारते जीवनामध्ये फार महत्त्वाचे वाटे असते. कोणतेही काम असो ते कुर्जाशिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची आमगळी मिळवणे माहिती मिळवणे शक्य झाले. हा प्रकल्प करताना खूप आवुरता होती.

बचत खातेची कार्ये

बचत खाते काढणे हल्ली खूप सोडस्कर झाले आहे, वाढत्या इंटरनेटच्या सामग्री मध्ये जिथे तिथे खाते उघडण्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागत होते. तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून घेतात.

बचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा यामुळे हे ठरू असते. अविष्यात जर पैशांची बचत करावयालाच लागेल. तर बँका आणि पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. ठेवलेल्या रकमेवर योग्य कसे देऊन आपल्या पैशांची बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांचा वापर करता येईल.

जीवनामध्ये जर मीठे व्हायचे असेल तर पैशांची बचत करावीच लागेल. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्याला उपभोग घेता आला पाहिजे.

बँका, पतसंस्था यामध्ये 2 प्रकारचे खाते असतात.

- ① बचत खाते
- ② चालू खाते

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा: पंतप्रधान मंत्री जनधन योजना. अशा नवनवीन योजना सरकारतर्फे येत असतात.

त्याचा पुरेपुर लाभ होता बाला पाहिजे.

पतसंस्था अहवाल

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात, रूपांतर झाले आहेत. यामध्ये सर्व सभासद, डेवीदार, कर्जदार संस्थेस वेळीवेळी सीटी वेणारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे.

या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेचे गरुडची ओप होती आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसूल भाग मांडवले रु.... लाख असू, डेवी रु.... लाख आहे.

सभासदांना विविध कारणांसाठी 3..... लाख रुपयाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करू 129.50 लाख इतका विक्रमी तब्बल नफा झालेला आहे.

अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे, सर्व सहकारी, संचालक मंडळाची मोलाची साथ, त्याचप्रमाणे अचिव यांनी अविशय समक्षपणे सांभाळलेला कार्यभार या पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मोलाचे सक्रीय योगदान देऊन हा वटवृक्ष अर्थिक प्रयत्नशील राहू पया. असे आपणा सर्वांना मनपूर्वक अभिवादन करते. मार्च 2022 अखेरचा वार्षिक हत्तांत ताळेबंद व नफा - तीटा पत्रके आपणासमीर मांडण्यात आला आहे.

पतसंस्था कायसिनाबाबत माहिती

पतसंस्था शाखेमार्फत नागरी / ग्रामिण
बिगर शेती पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थाच्या
बाबत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात.

- * कामकाज
- ① नागरी शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्था
ची नोंदणी करणे
  - ② रुपये 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे
पर्यवेक्षण हे संबंधित जिल्हा व निबंधक
करतात व रु. 10 कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या
पतसंस्थेचे हे संबंधित तालुका / सहाय्यक /
उप निबंधक करतात.
  - ③ माहिती अधिकार अधिनियम ।
  - ④ पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्रनिलय संबंधित
निबंधक पतसंस्थाच्या उपनिधी
  - ⑤ लेखापरिष्कक बटवालांच्या अनुषंगाने
उचित कायदेशीर कार्यवाही करणे.
  - ⑥ नागरी / ग्रामिण बिगर शेती पतसंस्था
कर्मचारी पतसंस्थाचे कामकाज सुरळीत
चालवण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.
  - ⑦ महाराष्ट्र राज्या, नागरी संस्था अधिनियम
1960 मधील तरतुदी नुसार कामकाज
पार पाडणे.

निष्कर्ष :-

अदरचा हा 'कर्मवीर भाऊराव पाटील' नागरी पतसंस्था 'हडपसर' या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना ग्रूप साऱ्या पतसंस्थेची रुप व्या शैष्य महोत्सव माहिती तसेच ग्रूप साऱ्या गोष्ठीचे माहिती मिळाली. हडपसर गावातील एक अग्रेसर अशी संस्था भाल्यास, आसपास एवढी संस्था असू, सुद्धा एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्व नावारुपास आली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यांनी मोलाचे सहकार्य करून नव-नवीन पतसंस्थेबद्दल माहिती पुरवली. त्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा सतशा प्रकृषी आहे. नक्कीच कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयात मी शिकत आहे याचा मला अभिमान आहे.

FOR EDUCATIONAL USE

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतप्रधाना
वचन ज्ञाने पद्धत आणि कार्य

संशोधकाचे नाव : कलमवाड विनोद बेंज्या

PRN NO : 1182109267   Seat No: 16130

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. विनोद कल्लमताड हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

उमवीर भास्कराव पाटील वतसंघरा या ^{कलेत ध्यानपुढारात}
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Anna's Ashrafi Mager College
Hadapsar, Pune-411028

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: हडपसर

दिनांक: 19/05/2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. कल्लमवारु किनोद बंजप्पा प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील पत्रयंत्र्या संशोधन प्रकल्प हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हवामान

दिनांक : 19/05/2022

संशोधक
किनोद

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोंतदार पी आर आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्रावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

संशोधकाचे नाव व वर्ग

वसुधामलाड किरीट वंडाव्या

आवासीय नगर

महाविद्यालय

हउपसर पुणे - 411028

* नाव - : बालमिंदु विनोद कज्या

* विषय - : अर्थशास्त्र (sem II)

* वर्ग - : F.Y.B.A (B)

* हेजेरी नं - : 155

* P.R.N नं - : 1182109267

* विषय शिक्क - : पी. आर. सिंदे सर

* सत्र - : 2021 - 22

* वचन खाते पद्धत -

बाबत -

वचन खाते -

ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा आणि विशिष्ट उपवाहक वस्तुता काही बाबतीत व्यवसाय स्थापने पुरे वचन देतात. वक्या भाषा कुज म्हणून मोकळ्याने जा सासाही वाज आकारते त्या बाबतीत वचन बँक मूल वेवसाय वाजते. घरी रोज रकम वेव्यापेस राहते म्हणून वेसे वचन खात्याला वेळ जातात. शाहकाला हे आपला मजकूर पत्र पत्राचा पुरावा वचन खाते उड उधड्यात शाहकाला अगाधर (चक बूक ए.टी.एम) वचन अश्या मुनेक सायी उपमळक असतात शाहक आपले पैसे हवे तरी काही वक्तान तसेच मागी वापरून रंगारंग पैसे देणे शाह

जीनधन योजना सुगती स्वरकारणे

मुलाकू निजान रकम मागी वस्तुतास मुलाकू मजकुराची वचन खाते बाबतीची सोय, मागी जनतेला काशन देली या सोयी मजकुरात धड्याची वचन पांढी उधडगी गेली. वर खम धडडली गेली वचन खाते हा वेद आगी इतर वित्तसंस्थापती सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे.

* पतसरंधेच्या माहिती हा प्रकल्प घेव्याचा हेर.

सन 2012-23 मध्ये वाढता महागारि तसेच सामान्यांच्या वाढत्या गरजापूर्वी करव्यासाठी माध्यिक सहस्राची गरज असते. यासाठी कोणता मोठ्या बँका पतसरंधेचा उपाय होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असल्यास साधारण कोणत्या प्रकारच्या व्यवसाय असतो त्यावर ती बँका पतसरंधे आपापल्या बँके: मध्ये मध्ये सहस्रासून असते. बँके: वरून जी रक्कम आपण कर्ज घेतली जाते. यानुसार त्यावर व्याज माकारते. हा कोणत्याही त्या दिवसामध्ये घेत करावे लागतात.

बँका, पतसरंधेच्या सध्या मर्याद आपल्या वेगवेगळे जीवनात सध्या मर्यादचे आहे. कोणत्याही काम मध्ये इतर गोष्टी कर्जा रीवाज होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना खूप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य आहे.

★ आठनिहाळ ★

सुंदरचा प्रकल्प करताना मि माहिती माझे
मैत्रीणी तसेच कुटुंबातील सर्वांची मला
आरो सहकार्य मिळाले. जेवढी मायपारस
तसेच या प्रकल्पाविषयी जेवढी मायपारस
तील माहिती मिळाली तेवढी मायपारस
आरो या आई - बाबा मला माहिती करवून
प्रकल्पासाठी रूप, मोठ्या प्रमाणात मदत
होवित. जिव्हान बँक / पत्रसंस्था यांचे मदत
रूप मोठ्या प्रमाणात आरो व त्यांची समता
मानसाला यांच्या प्रात्यक्षिक पणे लोकां
मला वाटत आहे.
तसेच अविीर आनंद पुरिले सहकारी पुत
आरु देन यांनी पदाधिकार्यांनी मला मदत
आरो माहिती मिळाले तसेच आरो यांचे
बोलावे मला अनंदने प्रकल्प देण - मला
सहकार्य करे.

आठनिहाळ !

वचन आनेची कार्य.

वचन खोल करणे हे इत्मी रूप मीच्या प्रभावाने लोकार्थकर आज्ञा आहे वाढ्या इत्यनेत्या सामग्री मध्ये जिथे तसे आने उगाड्याची 10 ते 12 दिवसात लक्षण होते. जिथे आज्ञाकाल 1 ते 2 दिवसात आने उगाड्यात येते.

वचन करताना जोडणीत जास्त येवत्या नाश घ्यावा सामाग्री हा मसततो.

सावधानता नर पैत्याची वचन करव्याची सुचना तर वेळ / पत्रसूच्या सामध्ये पेल वेळी गरजेचे आहे. स्नेहजन त्या वेळेच्या रकडमी व सोम मसत आने पानन आपल्या पैत्याची वचन सुसुच करीत वेळेच्या पैत्याला वेळ करत घेणे.

लक्ष्मामध्ये जर मी काय मसत नर पैत्याची वचन केली पाहिजे. तसेच सोम मसा स्नेहच्या सावधानता उपरोक्त घेत आने पाहिजे वेळ / पत्रसूच्या सामध्ये आने हे प्रकारचे मसतान.

- 1) वचन खोल.
- 2) चालू खोल.

* निवेदन *

नागरी अक्षा हा कमीर भागीव. प
 पत्रसंख्या एडपसर या संपर्क पत्रसं
 उनिदाय प्रकल्प करताना साच्या पत्रसंख्या
 रचना राम म्हासिव माहिती त्रुटि
 साच्या गोष्टी माहिती मिळाली. एडपसर
 जवळील एक मॅगसेसर भरी सरच्या
 लिकप संख्या मंत्र सुद्धा (10) -
 प्रकल्पी पत्रसंख्या नावाक्याची आली
 त्रुटि या संशोधनात सर्व पत्र
 मॉलफे असे संशोधन करून सापडली
 पत्रसंख्या वरत माहिती पुस्तकी या
 कुचिरी नावा साच्या कडी आहे. न
 क्वीर भागीव पालिक साच्या संशोधना
 महाविद्यालय ही लिंकन आहे.
 साच्या मला भविष्य आहे. त्रुटि साच्या
 संशोधने सर्व मॉलफे करून करे.

* पत्रसंस्था कार्यमनावान माहिती *

पत्रसंस्था जाणिवार्थित नागरी , ग्रामीण वीगर
 जेती पत्रसंस्था कर्मचारी पत्रसंस्थाच्या
 बाबत होवनात्मक निहाय घेतले
 जाताने .

* कामकाज *

- १) नागरी जेती पत्रसंस्था , कर्मचारी पत्रसंस्था
 रक्षणी नादनी करणे
- २) रुपये २० कोटी हेवी भुखवाचा
 पत्रसंस्थेचे परवलण हे संबधीत जिल्हा
 उप निरलक करतात व रुपये १०
 कोटी पेसा कमी भुखवाचा पत्रसंस्थेचे
 हे संबधीत तालुका साहाय्यक , उप
 निवडक करतात .
- ३) माहिती अधिकारी अधिनियम २००० कोटी
 जमावर कसेवर करणे .
- ४) पत्रसंस्थेच्या कार्य सेतानीक संबधीत
 निवडक पत्रसंस्थाच्या उभारत सरास
 सधकारी सख्या प्रासिद्धी १९६० मधील
 तराकराकरून सरासत करणे .
- ५) लुकापरिक्षण बाधवांच्या अनुरावाने
 उचित कायदेरीर कार्यवाही करणे .

पत्रसंस्था महत्वात्मक

आज या पत्रसंस्थेचे वर्षभर
 रूपांतर झाला पाणि सामान्य
 सभारसद वकील कर्दार सरकारी
 वेगवेगळी वेळी हारे मान्यवर व
 चिंतक यांचा मेलला वाटा आहे
 या आर्थिक सुवर्णानु वधति
 प्रगतीची श्रुत जेव घेतली जाते
 महत्वात्मक वधति सभारसद वस्तुन
 मांडवत्मक रू - - - - - लोभ्य सर
 ही रू - - - - - लोभ्य भारत

सभारसदाना विविध कार्यासाठी

लोभ्य कर्जाचे वाटप करवा
 आहे महत्वात्मक वधति मावस
 या सर्व तरसुही करवण 1 व 9 व
 रसका पिकनी विविध ताला सामान्य
 आहे

या वर्षी सभारसदाना 15-1 (द्विदिन)
 प्रमाणे) लोभ्य वाटप करवाचे
 सर्व रसकलोकनी हरवले आहे
 राजना 2 व वधासाठी आमची रसकल

माघ 2022 महत्वात्मक वार्षिक जाण
 वनाची करवा कोणे साधना रसकल
 मांडवत्मक आला आहे

* पत्रसंस्थेचे उद्दीष्टे *

25 वर्षांमधील संस्थेचे कपेरी जट-
चालीमध्ये स्वरूप महत्त्वाचा वावी मांड्यात
मान्या धोरण.

* संस्कार चळवळीतील वैचारिक
योगदान :-

संस्काराच्या माध्यमातून सामान्य
मानसाच्या सेवा कुरावी याचही जीवनात
सुखाचे सव यावेत या उद्दीष्टाने मान्यते
महामानव कर्मवीर आत्मदास पारित
यांच्या नावाने ही 8 नोव्हेंबर 1989
रोजी एडव्हायर गेथ पत्रसंस्थेची स्थापना
केली.

कर्मवीर पत्रसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या
कालात स्वरूप जीव्या ज्ञान प्रमाणानु
चढ उतार आले. पत्रसंस्थेची आर्थिक
वाढचाल सुरू झाली. एडव्हायर
विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणात
होती.

कर्मवीर पत्रसंस्थेच्या माध्यमातून
काम करित महत्त्वाचा संस्कार चळवळीत
करी उनीव। लक्षात आल्या या
उनीव। 29 करव्यासाठी वैचारिक मांडणीची
वावी लागली.

उद्दीष्टे ,

• मकल्याची सभासदांना मनाचा अधिकार
मन मसू नये.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मचारी भाऊराव पाथिल सापतक्षेत्रेण इतिहास

संशोधकाचे नाव : तंदनाशिवी निरुण भारत

PRN NO : 1182109263 Seat No: 16152

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. प्रज्ञाप्रिय किशु शर्मा प्रतिज्ञापूरक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्जाचे नाकारणे गरजेचे पत्रलेखन इतिवृत्त हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : ठाणे

संशोधक

दिनांक : .

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. पुंनशिवे ज्ञेय भात हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

उर्मिषिटर भाद्रशवजातील धा वतसुद्धेचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. प्रदित-शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक : 24/5/22

महाविल्याचे नाव: आण्णासाहेब मगर महाविद्यालय .

विद्यार्थ्याचे नाव :-> चंदनाशिवे किरण शांत .

वर्ग : F.Y.B.A. तुकडी : E

मो.नं: ९०२९७४६५५०

विषय शिंदेकाचे माद्य :-> श्री पोतदार सर .

विषय अर्थशास्त्र .

कुर्मवीर भाऊराव पाटील नामची सहकारी
पतसंस्थेची द्विदिनाय.

प्रस्तावना.

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मा वर्षी गी अल्बामारेक
मगर मा महाविद्यालयामध्ये गी F.Y.B.A मा वर्गात शिक्षण
अबुन. अर्थशास्त्र विषय शीलकुंच्या मार्गदर्शनांतर्गत अर्थशास्त्र
विद्यार्थी संसृत्प तामार कुख्याच्या निमित्ताने कुर्मवीर भाऊ-
राव पाटील मा पतसंस्थे विषयी माहिती हा विषय निवडल्यात
माता. व माच निमित्ताने कुर्मवीर भाऊराव पाटील
या पतसंस्थेतील आधिकार्यांची पतसंस्थेच्या सुम.शाळा व्हाल
पतसंस्थेच्या संस्थे वारुन संवे संस्थेची संबंधीत विषयावर
वर्षी कुख्याची संधी मीडाली.

सरद विषयावरील संसृत्प कुल अयताना कुर्मवीर
भाऊराव पाटील यांच्या जीवनाशीलेचे वर्णन तसेच त्यांच्या
वैनांन जीवनात चांगल्या अयवा वारुट घडामोडी होकुन
गेल्या. तरीही भाऊरावांनी अनिशय मस्नतीने त्यांच्या
जीवनाती अडचणीवर मान देत. गोर-गरीब विद्यार्थ्यांशि
शैक्षणिक, आर्थिक, सामाजिक उमे अर्थ केणे. समाजातील
द गोर-गरीब विद्यार्थ्यांना शिक्षण मिळवुन देव्यात कुर्मवीर
भाऊराव पाटील यांचा मा शैक्षणिक, मायी सामाजिक
चक्रवर्तीन मोलाचा वाटा भरे. मासागे त्यांनी रयत शिक्षण
संस्थेची देधील स्थापना केली.

तसेच जीवनात जर पुष्टे जायचे झमेत तर
वेळ आर्थिक परिस्थिती योग्य झमे विचार त्या उमासं-
वंधी. मा सर्वबाबींचा परिपूर्ण योग्य मशा समतोल
समाजासाठी लेवडे उपयोगी पडेल असे अर्थ केले.

कुमवा आशि शिक्षा हे त्यांचे किंद वाक्य होते.
सर्व सामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार पुढ्यासाठी गोर-
-गारिबांना शिक्षण सोयीस्कर व्हावे म्हणून नवनवीन त्यांनी
आय योजना राबवल्या.

काही कालांतराने कुर्मवीर भाडुराव पारिल यांनी
कुमवा आणि शिक्षा या योजनेतून, वेंका आणि पतसंस्थेची
स्थापना केली. त्यांना थुप अठचणी जाळा पण समाज सुधी
तर आपण सुधी हे स्वन उराही बाबगत उंच अशी
भरारी घेतली.

कुर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या विषयी.....

कुर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म जेजुरी जिल्ह्यातील वारणा नदीच्या किनाऱ्या वसलेल्या कुंभोज या गावात २२ सप्टेंबर १८९७ रोजी झाला. पाटील पाचगोडा पाटील आई गंगुबाई सदन जैन कुटुंबात भाऊराव पाटील वाढला गेले. ते मुंबईचे कुर्नाटकु घातान आपली पुर्वीची त्यांची उठनावे देसाई हे होते. परंतु त्यांच्या घराब्यात पाटीलकु जात्याने त्यांचे उठनाव पाटील झाले.

गावाच्या बाजूला बाहुबलीचा उंगर व उंगराच्या कुशीत लपलेले कुंभोज हे गाव त्यांचे बालपण. कुंभोज सांगति जिल्ह्यातील था गावी गेले. भाऊराव हे बंडखोर स्वभावाचे होते. अन्यायाची त्यांना सहचंद्र चिड होती. भाऊरावांनी सुकवनीचे काही कुत्रे शिकवण्या ही घेतल्या. पुढे काही महिन्यांवर व सुकवनीत लोकांच्या समवेत पुष्कळ पुढगावात पुढगाव शिक्षण मंडळ स्थापन केले. सर्व जाती धर्माच्या मुलांसाठी एक वसतीगृहाची स्थापना केली. व त्यांच्या रमत शिक्षण संस्थेची बीजे ही इथेच पेरण्या गेली. भाऊराव हे समाज शुद्धा समाजसुधारक व शिक्षण प्रसारक होते. सर्व सामान्य जनते शिक्षणाची पुढां उघडी मिगली.

याच हेतुने सातारा जवळ फाले येथे ५ ऑक्टो १९११ रोजी २ रथत शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. त्यावेळी नागनाथ नाईकवडी यांनी I, II, III श्रवयांची देणगी दिली होती. भागास व गरिब मुलांना शिक्षण घेता यावे. यासाठी संस्थेच्या माध्यमातून पुढगा व शिवा योजना सुरु केली.

भाऊराव पाटील हे धिव्याड देहाचे व सभावी व्यक्तीमत्व असलेली विलक्षण जिद्दीचे व घाडीचे समाजसुधारक होते. महात्मा कुले, राजर्षी शाहु यांची शिक्षण साराची इच्छा त्यांनी पूर्ण केली. त्यासाठी भाऊराव पाटील झटले. त्यांनी डीलीट ही सन्माननीय पदवी अपूर्व केली. सद्गुरू गाडगे बाबांचे ही त्यांच्या रयत शिक्षण संस्थेला सहाय्य लाभले होते. त्यांच्या कार्याबद्दल राष्ट्रपतींकडून पद्मभूषण हा किताब ही मिनाता होता.

पतसंस्था कार्यसिनाबाबत माहिती

पतसंस्था शाखे मार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर क्षेत्री पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थांच्या बाबत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात.

कामकाज: →

- 1) नागरी क्षेत्री पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.
- 2) रु. 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेत वर्षवेळी हे संबंधित जिल्हा उपनिबंधक करतात व रु. 10 कोटी पेक्षा कमी मासगाच्या पतसंस्थेचे संबंधित तालुका सहाय्यक / उप निबंधक करतात.
- 3) माहिती अधिकार अधिनियम 2005 साठी कार्यवाही करणे.
- 4) पतसंस्थेच्या कार्य क्षेत्र मध्ये संबंधित निबंधक पतसंस्थांच्या उपवीधी सशकारी संस्था अधिनियम 1960 मधील तरतुदी - नुसार ~~कृ~~ दुसस्त करणे.
- 5) लेखापरिक्षण अहवालांच्या अनुषंगाने उचित आयेदेशीर कार्यवाही करणे.
- 6) नागरी / ग्रामीण विंगर क्षेत्री पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थांचे कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.
- 7) महाराष्ट्र राज्यातील नागरी संस्था अधिनियम 1960 मधील तरतुदी नुसार कामकाज करणे.

बचत खाते पद्धत

बचत खाते :->

विशेष उपवाद वगळता कोणताही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते. हे पैसे बँक तिच्या व्यक्तीस कुर्ज म्हणून वापरायला देते व त्यासाठी व्याज भाकारले जाते. या व्याजातील पैशानुन बँक मूळ वेदीसकस व्याज देते.

घरी शेअरस्कुम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित घावे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकने आपले मोबल्ले पत्रे व पत्त्याचा पुरावा बँकेला कुर्जसहित देऊन बचत खाते उघडता येते.

बचत खाते उघडण्याचा ग्राहकाला धनोप (जेक्यूक)

, A.T.M. बँकींग आसा अनेक सोयी उपलब्ध होतात.

ग्राहक आपले पैसे लगे लगे काढू शकतो. तसेच धनोप.

, IMP3, NEFT असे मार्ग इंटरनेट सेवा आपणाले उपलब्ध करून देते.

बचत खाते सुविधा दित्याचा ग्राहकाला वेळोवेळी शुल्क द्यावे लागते. काही वेळा ग्राहकांच्या खात्यावर भोगी रक्कम असेल तर बँका शुल्क माफ करतात. जनधन योजना संदर्भात सरकारने शुल्क किमान रक्कम सांगी बचत खाती उघडण्याची सोय भारतीय करून दिली. या योजने अंतर्गत कोठ्यावधी खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँका व इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय आहे.

बचत खातेची कार्यः→

बचत खाते काढणे इल्ली थ्रुप मोड्या प्रमाणान्त सोधीस्कर झाले आहे. वाढत्या दुयनेल्या सामग्री मध्ये. जिणे लीपो तसे खाते उघडण्यासाठी 10-20 दिवस लागले होते. तिचे आजकल 1-2 दिवसात खाते उघडून भेटते.

बचत करताना जास्तीत- जास्त सेवांचा लाभ घावा.

यामागचा हेतू झसतो. भविष्यात जर पैशांची गरज/

बचत करायची झसेल तर बँका/ पतसंस्था यामध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेणेकरून त्यांना ठेवलेल्या रकमेवर योग्य झसे व्याज पेरून आपल्या पैशांच्या बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांचा वापर करता येईल येईल.

जीवनामध्ये जर कुही करायचे झसेल तर पैशांची बचत केली. पाहिजे तसेच योग्य झसा सेवांचा आपल्याला. उभोग घेता झाला पाहिजे. बँका/ पतसंस्था यामध्ये खाली खाती ही 2 प्रकारची असतात.

1) बचत खाते.

2) चालू खाते.

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेचे काढणे गरजेचे आहे. डा. पंतप्रधान मंत्री जनधन योजना झसा प्रकारची नवनवीन योजना सरकारकडे येत झसतात. त्याचा पुरेपुर लाभ घेता झाला पाहिजे. कोणतेही भायिक आपण झाली तर ही झाणून रकम ठेवली आहे. त्याचा पुरेपुर उपयोग होत असतो.

पतसंस्थेचे उद्दिष्टे :->

सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान :->

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी. त्यांच्याही जीवनात सुखाचे दण घावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कुर्मवीर भाऊराव पारिल यांच्या नावाने दि. 8 नोव्हेंबर 1957 रोजी ठुपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कुर्मवीर पतसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या कागल खूप थोड्या जास्त प्रमाणात चळवळीत झाले. तरीही पतसंस्थेची भाषिक वाटचाल सुरु झाली.

1) थकबाकीदार सभाकाला मताचा अधिकार असू नये :->

2) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कुर्ज वस्तुप्रियाय सक्षमपणे चालू झालेली नाही. त्याचे अधिकार हे सभाषी किंवा सक्षम स्वभावात नाहीत.

3) पतसंस्थेमध्ये थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश बहुमत झाल्यास थकबाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा थोडा नाकारता येत नाही.

4) 2010 मध्ये सहकारातील सुधारित उपविधी तयार करण्यास वृत्त व्या घटना दुरुस्तीसाठी करा ल्यशाच्यातून समित्या नेमल्या गेल्या.

5) पतसंस्थेच्या बाबतीत प्रिकास घटना दुरुस्तीत स्वीकारली गेली व आज संपूर्ण देशातील पतसंस्था हा उपविधी कायद्याच्या स्वरूपात कार्यरत झाला आहे.

6) तसेच सर्वत्र कुडे थकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश बहुमत झाले वाढतच असल्याचे.

आपत्त्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था कुडीत नीघाल्या
अशा अनेक घटना दड्डु लागल्या.

पतसंस्थेतील सेवकांनाही कुर्ज घेव्याचा अधिकार मिवाला पाहिजे.

i] सन 1954-50 मध्ये काही कारणास्तव पतसंस्थेतील सेवकांना
कुर्ज मिळव्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे
त्यांच्यावर अन्यायकारक व मानवी मूल्यांविषयी वादत झाले.

ii] समाजा एखादा सेवक कुर्ज देईल. व नोकरी सोडून जाईल
त्यामुळे पगारातून कुर्जजुपाल सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे
मुकसान होऊ नये. मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हाणी होईल.
अशी बांधता नकारता येत नही.

iii] 1991 मध्ये कुर्जवीर भाडूराव पाटीलांनी नागरी सहकार
पतसंस्थेची स्थापना केली. तसेच ~~संस्थेतील~~ संस्थेतील
सेवकांना कुर्ज मिळव्याचा अधिकार मिळाला.
त्यापक दृष्टीकोन असलेल्या, मानवतावादी, विचारांचा
आदर्शीय सावळे साठेव्यांमुळे एक नवीन पाऊल वाट
मिवाली.

iv] पतसंस्थेच्या उभारणीबाबत अनेक घेरे समाजसुधारक
तसेच शमकारणातील पाठंगत तसेच सक्षीय नेह्यांनी
दिलेले अड्डु अमूच्य मसे योगदान पतसंस्थेच्या आर्थिक
वाढीसाठी लाभदायक ठरले.

पतसंस्थांकर शासनाचे नियंत्रण असले पाहिजे. २.

i) पतसंस्था मंडळे तर कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे. लक्ष्य-
पतसंस्थेला स्वायत्त द्यावी. व नियंत्रणाचे तशासकीय अधिकारी
पतसंस्था केडरेबनला असवेत.

ii) १५ एप्रिल २००२ रोजी पुणे येथील सकल वृत्तपत्राने लक्ष्य
२० एप्रिल २००२ रोजी लोकमत या वृत्तपत्राला कार नोटी
समिद्धी दिली.

iii) पतसंस्थेच्या निकोववाढीसाठी निकोपवाढीसाठी पतसंस्थांना
कुही हक्क व संरक्षण मिळवून देण्यासाठी केडरेबनला आवश्यक
माहे. मात्र पतसंस्थांना. स्वायत्त देऊ नियंत्रणाने शासकीय
आधिकार केडरेबनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदाई
सहकरी हे या संसुर्ण संसुर्ण सहकरी चन्ववलीलाय हाणीकारण
ठरेल.

iv) एखाद्या राज्याच्या समाजकारक आणि मदीकारणावर
विधायक परिणामकारक करू शकतात मात्र पतसंस्थांना
स्वायत्तता दिल्यास व शासनाने चढवती नियंत्रण न राहिल्यास
स्वराचार निर्माण होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकतात.

v) कर्मवीर भाडुराव पाटील नागरी सह. पतसंस्थेला कुलम
१०१ व १०२ चे दाखले सहकार खात्याच्या अधिकार्यांनी
द्यावेत. ~~असे~~ असे दाखले देण्यासाठी एक स्वतंत्र
विभागीय इमारत. व त्यासाठी स्थानेय अधिकार
असावा.

ऋणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

धनशिवे कृष्ण भास्कर
(F.Y.B.A - E)

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कृषितीर भावना पद्धत (कृषितीर) विषय

संशोधकाचे नाव : जे.जे.के. के.के. के.के.

PRN NO : 1182109306 Seat No: 16210

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. गोखलेकर-कोठरी डोश प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर आरुणव पाटील पत्रसंस्था अहवाल हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : पुणे

Kaveri
संशोधक

दिनांक : . 21-05-22

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. गोहावेकर वनेवली इमेश हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर आहूराव पाटिल पतसंस्थेच्या इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

मार्गदर्शक

For **HEAD**
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411023.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ.पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ : पुणे

दिनांक : 21-05-22

नाम - गोखेकर कावेरी दत्त

पता - केशवगड, मुल्वा, पुणे - ३६

वर्ग - FYBA क - B

विषय - अर्थशास्त्र

फोन नं - 9860314270

Roll No - 144

“ कर्मवीर भाऊराव पाटील
नागरी सह पतसंस्था चा इतिहास ”

♦ प्रस्तावना ♦

शैक्षणिक वर्ष 2022-23 या वर्षी मी आठनासडेब
मगर महाविद्यालय मध्ये F.Y. BA या वर्षीमध्ये शिकत आहे.
तरीही अर्थशास्त्रामध्ये 'कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी
पतसंस्था चा इतिहास' या संबंधी माहिती मिळवण्याचा हा
प्रकल्प तयार करण्याची माझा संधी मिळाली.

तरीही सदरचा प्रकल्प करताना 'कर्मवीर भाऊराव
पाटील यांच्या जीवनेशैलीचे वर्णन तसेच त्यांच्या दैनंदिन
जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी ठेऊन गेल्या
तरीही त्यांनी योग्यप्रकारे त्यांच्या जीवन शैलीत संघर्षावर
सात करून गोर-गरीब विद्यार्थ्यांसाठी स्मिन्न शैली मोठाचे
असे आर्थिक, सामाजिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे
जायचे असेल तर वेळ, आर्थिक परिस्थिती, योग्य असे
विचार त्या कामांसंबंधी या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असा
समतोल समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

“ कर्मवा आणि शिका ” हे त्याचे ब्रीद वाक्य आहे
सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण पुरार करण्यासाठी गोर-गरीब
यांना शिक्षण सोयीस्कार व्हावे म्हणून नवनवीन गोष्टींचा वापर
केला. कार्य क्रमांतराने त्यांनी 'कर्मवा आणि शिका' योजनेतून
बँका, पतसंस्था यांची उभारणी केली त्यांना त्यांच्या काळामंडात
'रूप साया अडचणी आल्या परंतु समाज सुखी तर थापण

सुखी है स्वप्न अडचनी आल्या परंतु समाज र
उराशी बाळगत डच अशी झगकी घेतली. छोट-छोट्या
पतयंत्र्या काढून चालू आते, बचत आते इत्यादी.
पुरेपुरे वापर करून जो पैसा कमवत होते त्यांच्या अडच-
-च्या कामी थावा ठाऱ्याया हेवू ठोता.

[Faint, illegible handwritten text in Marathi script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

भाऊ रवांची साहित्यी व विषयाचे महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म २२ सप्टेंबर १८८२ पुणेज महाराष्ट्र येथे पाटील जातीत झाला. मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणसुधारक करायसाठी त्यांनी त्यात शिक्षण संस्था स्थापना केली. भाऊरावांनी समाज व गरीब मुलांना शिक्षण घेणे. जवळ व्हावे म्हणून 'कसबा व शिका' ही योजना सुरु करून मोठे काम केले. त्यांचे जोतीशव फुले यांनी सुरु केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे एक महत्वाचे सदस्य होते. त्यांचा अक्षीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होता. त्यात शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जन्मवेसध्या इतके मित्युक्त होते की संपूर्ण बहुजन समाजात समाजाला आपले वाटले. पाटील हे आठनाव (पद) भाऊरावांच्या घराब्याला पुर्वपास्त्युक्त प्राप्त झाले होते. त्यांचे अकस्मिक जातीभेदाच्या पलीकडे होते. महात्मा फुले यांच्या अखेर सत्य-शोधकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलांवर होता. बहुजन समाजासह्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थ्यांसह्ये बंधुभाव व समाजा राजावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला. त्यात शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चाळवांगण्या वस्तीगृह मध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सामुदायिकरीत्या स्वयंपाक करत झाली मकरत जेवण करत यातून भाऊराव पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना बंधुभाव व सामाजित समता यांचा संदेश दिला.

महाराष्ट्रात ५ डिसेंबर व कर्नाटकात राज्यात ६७५ २० पुर्वप्राथमिक, २७ प्राथमिक, ५३४ माध्यमिक, ३ आरंभशास्त्र

३ अध्यापक विद्यालय, २ शाखा टी. आय व का महाविद्यालय
यांचा समावेश आहे. स्थापना व ऑक्टोबर १९७९ रोजी
केळी हातारा येते काळे या गावी केळी डोंकर
नागनाथ आठवा नायकवडी यांनी रथत शिक्षण संस्थेच्या
१, ११, १११ रूपयांची देगणी दिली मुख्यस्थ जातारा येथे
नेव्यात आहे. कधी उद्दिष्टे आधीम प्रमाणे.

- १) जैविक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व वाढवणे.
  - २) मागासलेल्या वर्गातील गरीब मुलांना सोफत शिक्षण देणे
  - ३) निरनिराळ्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण करणे
  - ४) अयोग्य लरीला फाटा देऊन यया विकासाचे वळण लावणे.
  - ५) संघशक्तीचे सर्व स्तर लक्ष्य तर क कृतीने पटवून देणे.
  - ६) सर्व मुले काटकसरी, स्वावलंबी, शीलवान व उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.
- ७) बुद्धिजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी लक्ष्य पडेल. जसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी आकरावांनी केवळ श्रमिक शिक्षणच नव्हे, तर समता, बंधुता, भ्रमप्रतिष्ठा, त्यामजि बांधिलकी आदि मुल्यांची शिकवण विद्यार्थ्यांना दिला.

महाराष्ट्र जनतेने आकराव पाटलांच्या 'कर्मवीर' ही पदवी देऊन गौरव केला. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांचा पद्मभूषण पुरस्कार देऊन गौरवले. पुणे विद्यापीठाने त्यांना इसवी सन १९५९ मध्ये सन्माननीय डी. वीट ही पदवी दिली होती. रथत शिक्षण संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र कर्नाटक मिळून ६७५ शाखा आहे.

हे. श. महाजनी यांनी 'महाशुद्धाचे बुकर' ही वांशिंष्टन
- या यथापि शब्दांत कर्मवीरांचे वर्णन केले आहे. साह
स्याताश येथे कर्मवीरांचे सनाधिस्थान व कर्मवीर स्मृति-
- भूवन आहे.

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मागासांची सेवा करवी, त्यांच्यांशी जीवनात सुखाचे झेप घेवेत या पवित्र श्वाभनेतुज महामानव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जन्मदि. ५ नोव्हेंबर १९५१ रोजी पतसंस्था ची स्थापना केली. तो हडपसर परिसरातील आयुष्यातील दिवाळीमध्ये लक्ष्मी-पूजन होत असताना कर्मवीरांच्या सामाजिक क्षेत्रत कार्यरत असलेल्या प्रवर्तक मंडळात सी प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने स्थापन करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था सर्वोच्च या संस्थेने संस्थापक प्रा. जे. पी. देशई सहकारातील प्रथम तसेच आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांच्या महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला झेप दिली. सी के आदर्श आयुष्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करीत आले आहे. नांदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही सर्वोच्च श्रेणी अनेक पतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येथे होत्या तसेच त्यावेळेचे सहकारमंत्री मा. अग्रयणी महाराज भोसले यांनी विशेष बाब म्हणून माध्यमेतून प दिले आणि त्यावेळी लिहिले उपनिबंधक असलेल्या मा. संपतशव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बांधक विश्वास ठेवून ठेवून सहकार्य दित्यानेच पतसंस्थेची प्र नांदणी होऊन कार्याचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत असताना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल बुरख झाली. हडपसर विभागात स्पर्धा तर मोठी होती. हडपसरच्या दोन किलोमीटर त्रिज्येच्या

आज गेली सहा-सात राष्ट्रविक्रित बँका , आठ . नऊ मान्यावर सहकारी पंचायत- वीस सहकारी पतसंस्थांचे जाळे पसरले आहे. समाजसेवेच्या विद्यार्थक इष्टिकेनाशिवाय आणी आर्थिक चारित्र्याशिवाय प्रगती घेणे केवळ अशक्य । फर्मवीर पत-संस्थेच्या आजवरच्या सर्व संचालकांनी ते सांभाळले. गेल्या २५ वर्षात तक्रारी संचालकांमार्फत मिटिंग झाला म्हणजेच तसे तर प्रवासात झाले हे वाचले नाही फर्म संजुत फस्ताना नियमांचे अपवादालाही आस्वगत वही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील विश्ववस्ताची शुभिका संचालकांनी पार पाडली. विश्वस्त हा माळक नमुन सेवक असतो संकल्पना होय. मी गेली २५ वर्षे जडीरपणे आजच्या समासयंत्रणा सांगत आलो की फर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर आणी असुत, तिची वाटचाल आणी अविष्याही चारित्र्यावर अ उभे आहे.

पतसंस्थेचे उद्दिष्ट्ये

काही महत्वाच्या बाबी सादर करायच्या आहेत. 25 वर्षांच्या संस्थेची कोणत्या वाट्याळीमध्ये काही महत्वाच्या बाबी सादर करायच्या आहेत. आता सादर त्या बाबी प्रमाणे आहेत.

सहकार चळवळीतील वार्षिक योगदान :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांसाठी सेवा करावी. त्यांच्याही जीवनात सुखाचे क्षण यावेत यासाठी भावनेतून महामानव कर्मवीर आरुभाव पाटील यांच्या मार्गदर्शनात 4 नोव्हेंबर 1991 रोजी इडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या काळात रूप बदल जास्त प्रमाणात चढ उतार आहे तरीही पतसंस्थेची वार्षिक वाट्याळी सुरु झाली इडपसर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणात होती. काही वर्षांमध्ये झाल्या त्या उणीवा केल्यासाठी वार्षिक मांडणीही करावी लागली काही वर्षां

1) शकबाकीदार संभासनाबा मताचा अधिकार असणे :-

1) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही शर्ज वस्तुनिष्ठ संश्लेषणे चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी संश्लेषण स्वतःपासून नाहीत.

2) पतसंस्थेमध्ये शकबाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा काही अंश बहुमत झाल्यास शकबाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा शक्यता नाकारता येत नाही.

3) तसेच सर्वत्र फेडे शकबाकीदारांची संख्या किंवा शकबाकीदार वाढतच असल्याचे दृश्य झाल्यास दिशेने अनेक पतसंस्था बुडून निघाल्या घटना घडू लागल्या दिसून येतात.

२) पतसंस्थेतील सेवकांनाही कर्ज देण्याचा अधिकार मिळाना पाहिजे.

१) सन १९६९-७० मध्ये पारलौकिक पतसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार नव्हता. अधिकार नसल्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि मानवी मूल्यांविरोधी वस्तू घाले. तसेच ते त्या सेवांमध्ये अच्युत सुद्धा त्यांना कर्ज नाकारले हे उदाहरण वस्तू नसते.

२) सन १९६९ मध्ये सेवक कर्ज होईल आणि लोकरी सोडून जाईल त्यामुळे पराशतुन कर्जकपात सुरक्षित आहे. तसेच संस्थेचे बुद्धिमत्त होऊन मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईल अशी शक्यता नाकारता येत नाही. कोणतेही गोष्ट करण्यात येतील तेव्हा २ जमीनदार असतात. कायदेशीर संस्था त्यांच्यावर अटला चालू शकते. तेवढे त्यांना अधिकार दिले आहेत.

३) १९९१ मध्ये कर्मवीर आकाश पाटलांनी नागरी सहकारी पतसंस्थेची स्थापना केली तसेच त्यावर्षी माझ्या संस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार मिळविला. व्यापक डुस्कोन असलेल्या, मजबूतवादी विचारांच्या आदर्शीय साबळे साडेबांच्या मुळे एक नवीन पाऊल वारा मरुती गेली, हळुहळू वट्या रस्ता तयार झाला आणि आता हमरस्ता होऊन महाराष्ट्रातील १४ हजार पतसंस्थांतील सर्व सेवकांना कर्ज मिळवण्याचा अधिकार प्राप्त झाला आहे.

४) पतसंस्थेच्या उभारणी बाबत अनेक शोर समाजसुधात्मक तसेच राजकारणातील पारंगत तसेच सक्रीय नेत्यांनी दिलेल्या अमूल्य असे योगदान पतसंस्थेच्या आर्थिक वाढीसाठी लाभदायक ठरले.

3) पतसंस्थावर शासनानेच नियंत्रण असणे पाहिजे

i) पतसंस्था म्हणजे की कोणाचे तरी नियंत्रण असणे पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्तता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासन अधिकार पतसंस्था फंडेशनला असावेत.

सन 2002 च्या दरम्यान मांडला जात होता. ii) 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील सकारण वृत्तपत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी प्रोळमता या वृत्तपत्रालेही पत्र सोठी प्रसिद्धी दिली.

iii) पतसंस्थेच्या निकोप वाटीसाठी पतसंस्थांना कधीही हक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फंडेशन आवश्यक आहे. मात्र पत्रसंस्थांना स्वायत्तता देऊन नियंत्रणाने शायकीय अधिकार फंडेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी स्वरूपे हे या संघर्ष सहकारी चळवळीचा हनीकरक ठरेल हे मी त्या लेखात इच्छातो देऊन स्पष्ट केले आहे.

iv) मद्याच्या राज्याच्या समाप्तकारण आणि अर्थकरणा विद्याल्लक परिणामकरक ठरू शकतात. मात्र पतसंस्था स्वायत्तता द्यायस आणि शासनाने प्रभावी नियंत्रण राहिल्यास, निमगि होऊन राज्यावर अनिष्ट परिणाम होऊ शकता.

v) कर्मवीर आकराव पाटील नागरी सह पतसंस्था कक्रम 103 व 107 ये दाखले सहकार मात्यास अद्विक्रयांनी द्यावे असे त्या कार्यलिथ्याला लेखी पत्र सहकार मंत्री महोश्यानी दिले माजी या पार्षद मागणी मवटीच आहे.

4) जिम्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थांना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असू नये.

1) पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिम्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन सन 2005-06 साक्षा-पर्यंत होते. जिम्हा मध्यवर्ती बँक ही त्या पतसंस्थेच्या मातृसंस्था असल्याने हे बंधन घातले आहे.

2) कोणतेही जिम्हा मध्यवर्ती बँक ठेवीदार 7 ते 8% व्याज देऊ नसतो. पतसंस्था देत होत्या, मात्र दरम्यान 10.12 इतकी 14% पर्यंत ठेवी दर, द्रिथाशिवाय कोणीय पतसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत नसे. या सर्व ठेवी जिम्हा म. बँकेत ठेवण्या तर कोवत्याही पतसंस्था देण, चारवर्षापेक्षा जस्तुच शकत नाही हे उघड होते.

3) पतसंस्थामध्ये प्रश्न विद्यार्थक, इष्टिकोन ठेवून समाजावून घेतले होते. सी. या समेला उपस्थित राहु शकणार नसल्याने आपल्या कर्मवीरांचे प्रतिनिधी म्हणून व्यवस्थापक आय. बी. गायकवाड यांनी पाठविले होते.

4) पतसंस्थांनी ठेवी जि. म. बँकेतच ठेवण्याचे बंधन इकुहकु शिथिल आहे. आज रोजी फक्त 20% ठेवीच जिम्हा म. बँकेत ठेवण्याचे बंधन पतसंस्थांना आहे.

5) पतसंस्थांच्या प्रयत्नातून फिबहुना सहकार क्षेत्रातील पाठोकर अचारत अशिकार आहेत.

• पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतु •

सन 2022-23 मध्ये वढत्या महागाई
माग्याच्या वढत्या गरजापूर्व करण्यासाठी तसेच
नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहायता
गरज असते. त्यासाठी मोठ-मोठ्या बँका - पतसंस्था
उपयोग होते.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असल्या
त्यासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो त्याक
बँक / पतसंस्था आपल्याला काही % क मध्ये रक
सहाय्य करत असते. काही वर्षात जी रक्कम उर
कर्ज घेतली जाते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारते
कमभावही त्या दिव्यामध्ये बरे भरावे लागतात.

बँक / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या देशात
जीवनात फार महत्त्वाचे आहे कोणतेही काम उभे
उतर गोष्टी म् कर्जशिवाय होत नाही.

मला हा प्रकल्प करताना रूप पुकाट्या म्
माहिती मि मिळवणे शक्य आहे. म्क प्रकारचा
आतुरता होती हा प्रकल्प करताना काही वे
जागेतील नवनीत माहितीचा शोध घेण्यासाठी.

बचत खाते पद्धत

शाब्दिक -

बचत खाते -

ही बैंक आनी इतर वित्तसंस्थाची सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे. विशिष्ट अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यक्तीसकट आपले पैसे बँकेत ठेवू शकते. हे पैसे बँक वित्तसंस्था व्यक्तिसकट म्हणून वापरण्यासाठी देते व त्यासाठी व्याज नाकारत या व्याजातील अंदातु, बँक मुक्त ठेवीसकट ठेवीसकट देते.

घरी रोख रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित ठेवू शकते म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात.

ग्राहकाने आपले बँक ब्रोकरपत्रे आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला कर्ज सोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. ए.टी.एम (ATM) तर बँकिंग अशा अनेक सोयी उपलब्ध होतात.

ग्राहक आपले पैसे इवे तेव्हा काढून होऊ शकतो. तसेच आर.जी.एस. एन. व एफ.टी.एस. मार्फत वापरून इतरंना पैसे देऊ शकतो. बचत खात्या बरोबर निकालाच्या सुविद्या ग्राहकांना वेगवेगळ्या शुल्क घ्यावे लागते. कमी वेळा ग्राहकांच्या खात्यावर मोठी रक्कम असेल तर बँक शुल्का माफ करतात.

जनघन योजनासंगती सरकारने सुरु किमान रक्कम आनी कुठेही शुल्क नसलेली बचत खाती उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला करून दिली. या योजने अंतर्गत काय्यावरी कस खात्री उच्च उघडली गेली बचत खाते. ही बँक आनी इतर वित्तसंस्थांची सर्वात लोकप्रिय सेवा आहे.

बचत खातेची कार्य

बचत खाते काढणे इतली रूप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर आहे आहे. वाढत्या इंटरनेच्या सामग्री मध्ये जिथे तेथे खाते उघडण्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागतात होते. तिथे आजकाल 1 ते 2 दिवसात खाते उघडून घेता येते. बचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा. याबाबतचा लेव्हा असतो. अभिप्राय जर पैसाची बचत करण्याची असेल... जेव्हाकळून त्या ठेवलेल्या रकमेवर योग्य असून त्यानून घेऊन आपल्या पैशांच्या बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांचा वापर करता येईल.

बचत केली पाहिजे तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्या उपभोग केल्या जातो. बँका / पतसंस्था यांमध्ये खाते ही शक्य प्रकारची असतात.

- 1) बचत खाते
- 2) चाकू खाते

बचत खाते सर्वसामान्य जनतेचे फाटणे गजबजे आहे. उदा. पंतप्रधान मंत्री जनधनी माता ही प्रकारची नववर्षीय योजना सरकारतर्फे येत असता त्याचा पुरेपूर लाभ घेता आला पाहिजे. कोणतेही आर्थिक अडचण आली तर जी आपण रक्कम ठेवली आहे. त्याचा पुरेपूर उपभोग घेऊ शकतो.

पतसंस्था अहवाल

आज या पतसंस्थेचे वटवृक्षात रूपांतर झाले आहे. यापुढे सर्व सभासद, हेवीदार, फर्नदार संस्थेस वेळेवेळी भेटी देणारे मान्यवार व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेचे प्रगतीची गजबजब झेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वटवृक्ष आग मांडवळ करणे रु. ... आरु अरु, ठेवी रु. ... आरु अहित.

सभासदांना विविध फार्लोखाती रु. ... आरु आरु कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून 129.50 लाख खर्चा विम्वनी निवळ नफा आभावा सह वाटप करण्याचे आहे. सर्व 15% शिकारणीप्रमाणे आभावा वाटप करण्याचे आहे. सर्व संघाळकांनी ठरविले आहे. अविषय फटा. संस्थेच्या हितार्थात दुष्टीने अनेक योजना राबविण्यासाठी आगची संकल्पना आहे. अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सहकारी, संघाळक मांडवळी मोलाची साथ, त्याचप्रमाणे अरुिब यांनी अतिशय सदासपणे आपण सर्वांनी मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन हा वटवृक्ष कायमच्यासाठी अधिक प्रयत्नशील राहु या अर्थे आपण सर्वांना मनपुर्णक आवहन करतो. मार्च 2022 रू. अखेरचा वार्षिक वृत्तात ताळेबंद व नफा-तोटा पत्रके आपणासमोर मांडण्यात आला आहे.

निष्कर्ष

संस्था हा कर्मवीर आरुभाव पार्टीस नागरि
 पतसंस्था इंडपत्स या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प
 करताना खुप साया पतसंस्थेची रूढ व्या रोज्य महोत्सव
 माहिती तसेच खुप साया गोष्टीची माहिती मिळाली.
 इंडपत्स आगातीस प्रक अग्रेसर अशी संस्था
 उदयास आसपास प्रावी संस्था असुन सुद्धा प्रक चांय
 प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावाळपास झाली.
 तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकाऱ्यानी मोलाचे
 असे सहकार्य फडुन आपल्या नवनवीन पतसंस्थेबद्दल मा
 पुढवली. त्या सर्व कर्मचारी वगिचा शतदा ऋणी आहे.
 नफेचीच कर्मवीर आरुभाव पार्टीस चांच्या संस्थेच्या महाविद
 की शिकत आहे चांचा मळा अत्रिमान आहे. तसेच त्यांच्या
 संस्थेचे सर्व होतकरू ना मोलाचे फाव वेवे.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : लैंगिक लिंग शोचनीयता करून घेण्याची पद्धत.

संशोधकाचे नाव : जाधव विठ्ठल परशुराम

PRN NO : 1182109298 Seat No: 16233

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./कु. जाधव विष्णु परब्रुशभा प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी बॅलेन - वानत खाते चालू करवण्नी घडुहाहा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : २१/०५/२०२२

संशोधक
जाधव विष्णु

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

विषय निवडण्याचा हेतु :

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या
संलग्नाद्वारे मोबाइलद्वारे होत असतात.

हवी असणारी सर्व माहिती आपल्याला
वेबसाईटद्वारे मिळते.

परंतु सर्वसामान्य माणसांसाठी इंटरनेट,
वेबसाईटद्वारे घेणे किंवा व्हिडीओ
वापर करणे हे शक्य नसते. अशावेळी
अशा प्रकारच्या प्रयोगांतून सोडवतात परंतु
उपरोक्त माहिती घेणे सोपे होते.
त्यांना कमी वेळात योग्य माहिती
लोकांपर्यंत सहज पोहोचवावी. या उपदेक्षाने
हा संपन्न निवडला आहे.

विषय निवडण्याचे महत्त्व

वर्कमध्ये खाते उघडणे सोपे असले.
परंतु बँकेचे लोक घाबरतात. यामुळे
सोप्या विषय सामान्य माणसांना
अत्यंत सोप्या कृती होईल. कमी
वेळात कमी खाराखाल सोप्या भाषेत
सहजरित्या कृती उपलब्ध होईल यावर.
आर देऊन हा विषय निवडला
गेल्या आहे.

सामान्य माणसांसाठी सावित्र्याचे
महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. त्यांच्यासाठी
उपयोगी आहे.

अंग्रेजी पद्धतीची आवृत्ती

वेळीत खालील उद्योगांची पद्धत
हा प्रकल्प करताना मला अशा लक्षात
महाविद्यालयातील शिक्षक - शिक्षिका
माहिती [विषय - शिक्षक - श्री. पोतदार अरु]

इंटरनेट, वेबसाइटच्या उत्पादनाची मूल
रूप मूल मिकाली. या सर्व साधनांकु
योग्य वेळीत आवृत्तिया उपलब्ध वताली.

या विशयसंबंधित नवे तर कोणत्याही
विषयी माहिती सर्वसाधारणची माहिती कोणत्याही
ठिकाणी, कोणत्याही वेळी मिळवता येते.
मी त्या सर्वांची मनापासून आभारी
आह.

बँकेत खाते उघडण्याची पद्धती :

बँकेत खाते उघडण्यानंतर माहक व व बँकेत खात्यात व्यावसायिक संबंध निर्माण होताना त्यानंतर बँकेवर अनेक जबाबदाऱ्या येतात. तेच देणे, तेच पटविणे इत्यादीं सारखी कामे करण्याची जबाबदारी बँकेवर येते. त्यामुळे रूखाच्या व्यक्तीला खातेदार करून घेण्यासाठी बँकेला अनिश्चय दूत जाहवे लागते. कोणतीही व्यक्ती बँकेसह्ये खाते उघडू शकत असली तरी त्या व्यक्तीला खातेदार करून घ्यायचे की नाही ही गोष्ट पूर्णपणे बँकेच्या वरिष्ठवर अवलंबून असते. खाते उघडताना बँकेला खूप काळजी घ्यावी लागते. खालील उघडताना शाखीक बाबीची पूर्तता करावी लागते.

१. ठरावीक नमुन्यात अर्ज करणे :
खाते उघडण्यासाठी व्यक्तीला ठरावीक नमुन्यात अर्ज करून बँकेकडे विनंती करावी लागते. निरनिराळ्या सात्यांसाठी बँका निरनिराळे अर्ज अर्जदारास स्व विनामुक्त्य उपलब्ध करून देतात. या अर्जसह्ये अर्जदार खातेदाराचे पूर्ण नाव, पत्ता व नमुना सही असते. अर्जदाराला तो बँकेचे वेळोवेळी सर्व नियमांचे पालन करीत अशी हमी / खात्री देवावी लागते. या नियमांसह्ये बँका वेळोवेळी बदल करत शकतात व असे बदललेले नियम व अर्जा अर्जदारावर बंधनकारक असतात.

उद्देश्य :

1. मा. अल्पसंख्ये खातेदारांची पूर्ण सकारणी माहिती घेणे
2. हा अर्ज म्हणजे बँक व खातेदार यांच्यातील एक प्रकारचा इरादा असतो आणि तो खरेचकासार कायदा कारक असतो.
3. बँकेच्या अर्ज नियमांचे पालन केले जाईल अशी खातेदारांचे दिलेली ही हमी असते.
4. खाते उघडवण्यासाठी अर्ज देणे हा बँक खाते उघडवण्यासाठी आवश्यक पहिला व महत्त्वाचा टप्पा असतो.

2. ओळख :

अंभाब्या खातेदारांची ओळख पडताळून घेणे व तो पतक्षम आहे याची खात्री करणे हे बँकेच्या दृष्टीने अनिवार्य आवश्यक गोष्ट आहे. काही वेळा खोशा नावाने खाती उघडवून घेण्याचे एक तरातीन साधन गुन्हे केले जाणाऱ्या खातीदारांच्या बाबतीत घेणे महत्त्वाचे असते. यासाठी त्यांच्या खातेदारांच्या पुढच्या खातेदारांची खाते उघडवण्यासाठी सिफारस द्यावी लागते. त्याचे पूर्ण नाव, खाते क्रमांक व सही नमुना अशीही पडताळून घ्यावी. अंभाब्या खातेदारांमुळे बँकेची प्रतिष्ठा वाढणे तसेच बँकेत खाते उघडवण्याने त्या व्यक्तीचीही पत वाढते. एखाद्या प्रसिद्ध व्यक्तीचे नाव ओळख घेऊन दिव्याल त्याच्याकडे अर्जदारासोबतही सोबतही करावी याची ही व्यक्तीकडून अर्जदाराचे खाते उघडवणे अशी लेखी सिफारस द्यावी. एखाद्या व्यक्तीचे नाव कोणे असतेने ओळखता किंवा पारफाच्या आधारे ही खाते उघडता येते. (Passport)

महत्त्व :

- 1. एखाद्या व्यक्तीचे बँकेत खाते उघडताना त्यात बँकेच्या दुसऱ्या खातेदाराने ओळख देताना अशी लेखी ऑफिस दिलेली आहे.
- 2. अशी ओळख घेतल्याने एखाद्या नावाने खाते उघडून होणाऱ्या एखाद्या व्यवहाराचे गुन्हे शोधण्यास मदत होत.
- 3. संभाव्य खोटेदार पतक्षम असल्याची ती पावती असते.
- 4. संभाव्य खातेदाराने अजिण दिलेल्या माहितीच्या खरेप्यांची खात्री पडते.

उ. परिचय :

खाते उघडताना अजिणदाराचा परिचय असणे अत्यंत आवश्यक बाब असते अशा अजिणदाराच्या पतक्षमते विषयी खात्री करून घेणे बँकेच्या दृष्टीने महत्त्वाने असते. काही कारण किंवा वेळ वागस नावाने खाते उघडून अनेक वित्तीय गुन्हे केले जातात. त्यामुळे बँकेमध्ये खाते उघडताना त्याच बाबतीत एखाद्या खातेदाराची ओळख मागतात. अशा व्यक्तीचे संपूर्ण नाव, खाते क्रमांक आदि सही तपासून पाहिली जाते. अजिणदाराचा परिचय बँकेमध्ये खालील तीन प्रकाराने दिला जातो.

अ. बँकेच्या त्याच खातेची खातेदार असलेली किंवा बँक कर्मि-चात्यांच्या ओळखीच्या एखाद्या जबाबदार व्यक्तीने अजिणदाराच्या अजिणदारी सही करून नाव व पत्ता लिहून परिचय करून देणे.

ब. अजिणदार एखाद्या जबाबदार व्यक्तीचे नाव किंवा दुसऱ्या एखाद्या बँकेचे नाव निदर्शाने म्हणून देणे.

शकती. तसेच या अनीकते अथवा वळकते.
 याची प्रमाणातला आणि आर्थिक रितीत तसेच
 या अनीकतेतल्या या अनेक फायदा याबाबत
 ती वैशिष्ट्य करते. जर अशा निर्देशी
 यंत्रणे किंवा वळकतून वळकता काही (Referee)
 असेच मिळाला नाही तर वळकते अशा
 अनीकते शाले उदाहृत जसे.

क. विशिष्ट वळकते अर्त वळकता सेना दल.
 पोलीस तसेच सरकारी खात्याचे ओळखपत्र
 तसेच पासपोर्ट वगैरे परिचयापत्राची बाबत धरतात
 असे आदेश दिव्याने ही कायदेशीर ओळख ठरवून
 वळकतून रिचकारणी जातात.

परिचयाने महत्त्व
 वळकते एखाद्या व्यक्तीचे शेत उद्येतांना
 तिची अरी ओळख सुस्थापित करून घेणे
 आवश्यक आहे. जर वळकते योग्य प्रकारे अशा
 व्यक्तीची ओळख सुस्थापित केली नाही तर
 वळकता हा ~~काम~~ दुर्लक्षितपणा किंवा शेत : का
 किंवा जमलेलाही होण्यात आणू शकते.

१. जर साहकाचे अपरातफरीचे वेळ अगार विनिमय
 पत्रे (अगार चोरीचे वेळ, विनिमय पत्रे) त्याच्या
 खात्यात जमा केली व वळकते अशाबत योग्य
 ती काळजी घेतली तर वळकता कायद्याचे अंशतः
 मिळू शकते.

२. जर वळकते निष्काळजीपणाने अगार चुकीने
 अखेडन शफ्ट मंजूर केला व अशा साहकाचा

परिचय शोध करके बँकेने प्रस्थापित केलेला नसले तर बँके उघडपणे घोषणात येऊ शकते.

७. जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण ओळख करून न घेता बँकेने निळा ग्राहक तर अशा ग्राहकाच्या हेवी स्वीकारून बँके घोषा निर्माण करू शकते.

८. शोध करके परिचय करून न घेतलेल्या अपात्र ग्राहकांना बँकेने चेक बुक दिले तर असा ग्राहक बनावट चेक देऊन सामान्य लोकांची फसवणुके करू शकते त्याच्या खात्यावर खिल्ले नसताशाही तो लोकांना चेक देऊ लागला तर बँके घोषात येऊ शकते.

८. रहिवासी असल्याचा पुरावा :
अर्जदाराला अजमिह्ये आपला पूर्ण पत्ता पत्ता लागतो. खाते उघडण्यासाठी अर्जदाराला आपल्या रहिवासी असल्याचा पुरावा सादर करावा लागतो. त्याखेलाय बँके खाते सुरु करत नाहीत असा पुरावा म्हणून बँका व्यक्तीचे रेझनकार्ड वीज वीज किंवा फोन इत्यादींसारखी कागदपत्रे स्वीकारतात. ही कागदपत्रे पत्त्याचा पुरावा असतो. ही कागदपत्रे अर्जदार त्या पत्त्यावर राहतो याचा पुरावा असतो.

महत्त्व :
९. खोटे पत्ते देऊन बँकेत खाते उघडून होऊ शकणाऱ्या निरनिराळ्या प्रकारच्या गुन्ह्यांना आळा बसतो.

२. जर बँकने चुकीने कही बँकम अशा खातेदारास अदा केल्यास ती वसूल करणे शक्य होते.

५. नमुना अर्ही :

अर्जादाराचा खाते उघडताना खाते उघडण्याच्या अर्जावर अर्ही करावी लागते. तसेच अर्लीप किंवा काडवर नमुना अर्ही करावी लागते. ते खाते उघडविताना अर्जादाराचा या नमुना अर्हीसमावेत अर्ही करावी लागते. खाते उघडवयस्त जबाबदार बँक अधिकार्यासमोर अर्जादाराचा ही नमुना अर्ही करावी लागते. हे नमुना अर्ही काड/अर्लीप जतन करून ठेवतात.

महत्त्व :

१) नमुना काडवर कोवणी अर्ही आहे हे बँक व खातेदाराचाच माहित असत. त्यामुळे बँक किंवा काढावहीवर [Withdrawal slip] विडाल अर्लीपवर खातेदाराचीच अर्ही आहे याची खात्री पटविली जाऊ शकते.

२) योग्य वखलीलाच पेशाने प्रदान होते.

३) ही पैसे काढलेलेच माहित असून पवित्रा खातेदार बँक वाकत नाही.

६. नामनिर्देशन

[Nomination]:

एकाच्या खातेदारद्वारे मृत्यू झाल्यास खात्यातील पैसे कोणास द्यायचे असा प्रश्न उद्भवतो. म्हणून बँक वही सर्वत्र खात्याबद्दल नामनिर्देशन फॉर्म भरून देतात. त्यावर एका बऱ्यादीदाराची अर्ही असते. खातेदाराचा मृत्यू झाल्यावर ते खाते बंद करून त्यातील बँकम

ज्याचे नामनिर्देशाने असेल त्याच्या वेगळ्या खात्यात जमा केली जाते. नामनिर्देशाने केलेली व्यक्ती ही कायदेशीर वारसा असली पाहिजे असे नाही. त्यामुळे कायदेशीर नोटीस किंवा कोर्टाचा आदेश आल्यास कोर्टाचा अंतिम निर्णय ही परिघटना वकिलाने ते खाते गोंडवून देवावे लागते. १९८३ च्या सुधारित वकिंग कायदानुसारा डेवीदारस नामांकनाची सुविधा देण्यात आली आहे.

नामनिर्देशानाचे महत्त्व :

१. डेवीदारस त्याच्या मृत्यू झाल्यास त्याच्या खात्याची रक्कम कोणाकडे जावयाची याबाबत सुशून्य उद्भवत नाही. त्याच्या मृत्यूनंतर त्याने नामनिर्देशित केलेल्या व्यक्तीला खात्यातील रक्कम दिली जाते.
२. संयुक्त खात्याबाबत सर्व खातेदार त्याच्या मृत्यूनंतर कोणत्या व्यक्तीच्या नावे खात्यातील रक्कम द्यावयाची याबाबत एकत्रितपणे नामांकन करू शकतात.
३. योग्य व्यक्तीलाच पैसे मिळणे आवश्यक होते.

* खात्यावरील व्यवहार करवयाची कार्य प्रक्रिया :

खात्यावरील व्यवहार म्हणजे ग्राहक बँकेत आवाची पैसे व चेक जमा करतो व त्याच्या गरजेनुसार तो पैसे काढतो. ग्राहकाच्या बँकेतील प्रत्येक व्यवहारास अवतंत्र दस्तऐवजाचे पाठवळ असते. त्यास याकरिता विविध विहित फॉर्म वापरावे लागतात.

अ चालू व क्वचत खात्यांचे व्यवहार :

१. पेन्सन स्लिप बुक अगर डेबिचि स्लिप बुक :
 जो ग्राहक खात्यात पैसे जमा करतो. त्यास काउंटर फॉर्म असणाऱ्या स्लिप भरव्या लागतात. या स्लिपवर डेबिदार अगर त्याचा मात निही सही क्वचन बँकेला स्लिप सारव करतो. या स्लिपने त्यास रोख पैसे, चेक, ड्राफ्टस व बिले भरता येतात. चालू व क्वचत खात्यांकरिता वेगवेगळ्या असतात. या स्लिपमध्ये ग्राहकाचे नाव, तारीख व खाते क्रमांक, तारीख आढाता बँकेचे नाव व डेबिदारांची सही यांच्या तपशील असतो. तपशील भरलेली स्लिप डेबिदार येथे रबीकारले जमव जाणाऱ्या खिडकीवर सादर करतो. नंतर काउंटर फॉर्मवर सिग्ना व सही देऊन ती डेबिदारास परत केली जाते व स्लिपचा जो भाग बँकेकडे असतो तो 'लेजर' मध्ये नोंदविण्याकरिता संबंधित लेखांनिकास सादर केला जातो.

२. पैसे काढण्याची स्लिप :
 खात्यातून पैसे काढण्याकरिता विनामुल्य उपलब्ध दिल्या जातात. या स्लिपमध्ये Withdrawal slips

पैसे काठगाम्भी तरीख, खात्यान्वा प्रकार, खाते क्रमांक, पेशाची आकृमा (अद्वयता व आवड्यात) यांचा तपशील असतो व खातर खातेदाराची अर्ही दाखते. त्याला पैसे काठगाम्भी वारिफिकर म्हणे खाते आकृमाची अर्ही या स्लिपवर अखणे आवकक असते. ही आवक ही स्लिप बँकेक्या खातर अर्ही लिपी अर्ही स्लिपच्या मागील बाजूक्या असली आगते. या स्लिपवरुकर पासबुक बँकेक्या खातर करावे लागते.

३. चेकबुक :
 चालू खात्याबाबत चेकबुकने पेशाचे आवडार हीने आलक्षक असते. चालू खात्याबाबत जे आहक बँकेने वेळोवेळी विहित केलेली किमान खिळक वचत खात्यात ठेवण्याचे वचन देतात. त्यांच्या चेकबुक दिले जाते. चेकचे कोरे फॉर्म व त्यांच्या काउंटर फॉर्मस अनुक्रमे क्रमांकित केल्या जातात. चेकबुकमध्ये एक मागणी स्लिप [Requisition slip] असते ही ज्याद्वारे आहक नवीन चेकबुक घेऊ शकतो.

४. पासबुक :
 एक खातेदारास छोटेसे पासबुक देते. यात तरीख वार पैसे जमा केल्याची व पैसे काढल्याची जोंद असते. वस्तुतः पासबुक म्हणजे विविध तारखेला बँकेच्या लेजरमध्ये असणाऱ्या खात्याचा हताराच होय. पासबुकमध्ये वचत खात्याचे नियम व नियमावली असतात. चालू खात्यावरही पासबुक दिले जाते. पण बहुतेक वेळा खातेदारास पासबुक देवजी त्यांच्या खात्याची मासिक/

त्रैमासिक निवेदने देतात.

पासबुकमुळे जातेवारास त्याच्या खात्याची अद्ययावत
रिश्ती समजून आकते. तसेच बँकेच्या लेजरमध्ये
त्याच्या खात्यावर दिलेले व्याज, आकारलेले व्याज
व उत्तर आकार [चाल] यांच्या नोंदी केल्या
जातात. त्या समजव्याकरिता पासबुक उपयुक्त
उरते. व्यवसायात बँकेचे पुनर्मेळ विवरण पत्र

(Reconciliation Statement) तयार करण्याकरिता
व तसेच कॅशबुकमध्ये दाखविलेल्या बँके बिलकीची
पडताळणी करण्याकरिता पासबुक अगर खात्यातील
नोंदीचे निवेदन पत्र महत्त्वाने असते.

बालू खाते :
 या खात्यात कोही किमान एकदा नेहमी
 झीलक देवावी लागते. खात्यातून पैसे काढण्यावर
 व खात्यात पैसे भरण्यावर निबंध नसतात.
 येकने किंवा काहीपैकीच्या
 आधारे शेख पेक्षाची केलेली (Withdrawal slip)
 मागणी तात्काळ मागवणे ही बँकेची जबाबदारी
 असते. ही खाती बँकांना लाभदायक नसताना कारण
 त्यातील पैसे उतरून बँकेला वापरता येत नाहीत.
 बालू खाते उघडणे की खातेदारस पासबुक व
 येकबुक दिले जाते.

बालू खात्याची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये :

अ. हेतु :-

या खात्याचा हेतु बचत करणे किंवा व्याज
 मिळविणे हा नसतो. आर्थिक व्यवहार शुलभपणे
 पार पाडण्यासाठी साहकांना बालू खाते सौयीने असते.

ब. जोशी :-

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारस एक वेळ
 व वस्तुची सक्तीनेही शेखा या अवस्थेधारण
 एक जोशी मिळतात.

क. दैनंदिन व्यवहाराच्या नोंदी :-

हे खाते व्यापारी, व्यावसायिक, उत्पादक,
 त्राणीदारी अंश अंश्या, कंपन्यांकडून उघडले जाते.
 कारका अंश्या देण्या - घेण्याच्या व्यवहारांची
 याबुद्धे "आपो आप" नोंद होते.

उ. सेवा आकार :

या खात्यातील हेवीवर व्याज दिले जात नाही. इतर खातेदारांकडून काही सेवा आकार (शुल्क) घेतला जातो.

इ. अधिकृत सवलतीसाठी आवश्यक :

अधिकृत सवलतीसाठी याला खाते आवश्यक असते.

व्यक्त खाते :

गरीब व मह्यमवर्गीय किंवा ज्यांचे स्थिर उत्पन्न आहे अशांना बचतीची योग्य उपबद्ध करून देणे हा या खात्याचा हेतू असतो. व्यक्तीवर काही व्याज उत्पन्न मिळवण्यासाठी हे खाते उघडले जाते. पैसे ठेवण्यावर बंधने नसतात पण यैस काळ्यावर निवड घातले जातात. या खात्यातील काही यैस लॅका इतरत वापर आकता दर बसू मीडिन्यांनी व्याज खात्यात जमा केले जाते. अलीकडे या खातेदारांना यैक युक्त दिले जाते. पण ल्यासाठी किमान ठिीलक ही घोडी जास्त ठेवावी लागते. आजकाल हे खाते जवळजवळ याला खात्यासमाणेच सते आहे. खाते उघडतानाच नामनिर्वाण करून घेतले जाते व खातेदारास पासबुक दिले जाते.

प्रश्नावली :

1. तुमचा परिचय खांगाल का ?
2. कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह. पत्रसंस्था या संस्थेचा परिचय व इतिहास खांगाल का ?
3. एवढ्या वर्षांमध्ये काही नवड - उतार झाले आहेत का ? व ते कोणते ?
4. तुम्ही किती वर्षांपासून येथे काम करत आहात ?
5. या संस्थेमध्ये किती व कोणकोणत्या सुविधा/योजना आहेत ?
6. या संस्थेमध्ये कामे व्यवस्थित चालतात का ? कक्षाकारे चालतात ? व ती कामे कोणकोण पार पाडतात ?
7. या संस्थेमध्ये असणारा कर्मचारी वर्गाची संख्या किती आहे ? त्यांचा परिचय परिचय द्या ? कर्मचारी वर्गाबद्दल असणारा तुमचा अनुभव खांगाल ?
8. ही संस्था कोणकोणत्या ठिकाणांना / गावांतील व्यक्तींना सुविधा देऊ शकते ?
9. या संस्थेबद्दल असणारा तुमचा अनुभव खांगाल ?
10. अनवर्गित या संस्थेकडे किंवा बँकिंग करियर कडे यावे यासाठी तुम्ही त्यांना काय संदेश द्यात ? त्यांना काय मार्गदर्शन करात ?

कर्मवीर भाऊराव

वी वार्षिक

शुक्रवार दि. २६.

यशेचे अध्यक्ष :

शुक्रवार मा
काशी सभ

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर आझाद यांच्या यत्नसंस्थेचा इतिहास

संशोधकाचे नाव : प्रतिष्ठा भास्कर नववडे

PRN NO : 1182109260 Seat No: 16330

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. प्रतिज्ञा नलवडे प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कमवीरकामराव पाटील पत्रसंस्त्रेचा इतिवृत्त हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : लुडपसर

Pratibha Nalwade
संशोधक
प्रतिज्ञा नलवडे

दिनांक : . 21-05-22

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. प्रतिभा भास्कर नवसे हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्तवीर भास्कर वाहील पतंशंकरा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

मार्गदर्शक

For HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

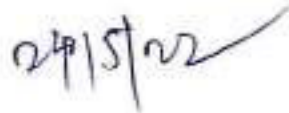
उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ. पंडित-शेळके.

प्राचार्य

स्थळ: हडपसर

दिनांक: 21-05-2022

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे

नाव - प्रतिक्षा भाऊसाहेब नलवडे

वर्ग - F.Y. BA तुकडी - अ

रोल नं - 16330

विषय - अर्थशास्त्र

सेमी - II

मागदिवीक - प्रवीण पोतदार सर

साल - 2022-23

बचत खाते चालू करण्याची पद्धत.

बँकेचे खाते असणे आजकाल प्रत्येकासाठी खुप महत्त्वाचे झाले. बँकेचे खाते असणे देखील आपल्याला अनेक फायदे देते. याद्वारे तुम्ही कोणत्याही प्रकारचे ऑनलाईन पेमेंट करू शकता.

जर तुम्ही कुठेतरी काम करत असाल, तर तुम्हाला तिथे तुमचे बँकेचे खातेही मॅट करावे लागते. जेव्हा तुमचा पगार रोख शक्कमेनेवजी थेट तुमच्या बँकेचे खात्यात जमा करावा लागेल. जे तुम्ही तुमच्या ATM कार्डच्या मदतीने कधीही काढू शकता. किंवा तुम्ही कोणत्याही प्रकारचे ऑनलाईन पेमेंट देखील करू शकता.

आजकाल जवळतवळ प्रत्येकचे बँकेचे खाते आहे. कारण बँकेची संवेधीत सर्व कामासाठी तुमच्याकडे बँकेचे खाते असणे आणि बँकेचे दिलेल्या सुविधा आणि योजनेचा लाभ घेणे अनिवार्य आहे. जर तुमचे बँकेचे खाते असले तर तुम्ही तुमचे पैसे तुमच्या जात्यात सुरक्षित ठेवू शकता.

बँकेचे आपल्या अहकांना ATM कार्ड देखील पुरवते. ज्यातून जेव्हा जेव्हा तुम्हाला गरज असले, तेव्हा तुम्ही पैसे काढू शकता. याशिवाय तुम्ही 'ग्रुपीआय' द्वारे ऑनलाईन पेमेंट देखील करू शकता. तर मित्रांना अशा प्रकारे बँकेचे खाते तुम्हाला वेगवेगळ्या मर्यादेत रक्कम येते. बचत खाते म्हणजे saving account यात तुम्ही तुमचे पैसे बचवू करू ठेवू शकता आणि स्वतःला काढू शकता.

बैंक खाते प्रकार

वेगवेगळ्या प्रकारची बँक खाती असतात जसे की जर तुम्ही व्यवसाय करत असाल आणि दररोज तुम्हाला अनेक पैशांचे व्यवहार करावे लागतील, तर तुम्ही चालू खाते उघडता असल्यास चांगले खाते उघडता.

वचत खाते

वचत खाते हे बँकेचे असे खाते आहे. ज्यात तुम्हाला बँकेत पैसे जमा करून, केवळ त्या रकमेवर व्याज मिळते. याचा फायदा असा आहे की तुम्हाला पैसे चांगल्या विकाशी सुरक्षित ठेवण्यात आले आहेत. जर तुम्हाला थरात अतिरिक्त पैसे पडले असतील तर तुम्ही बँकेत वचत खाते उघडू शकता आणि त्यावर व्याज घेऊ शकता. हा व्याज दर 4% ते 6% पर्यंत शक्य असतो.

चालू खाते

चालू खाते हे बँकेचे असे खाते आहे जे विशेषतः व्यापाऱ्यांसाठी डिझाइन केलेले आहे. जर तुम्ही व्यवसाय करत असाल, जर तुम्ही व्यवसाय करत असाल किंवा दररोज तुम्हाला हजारो, बाबूंचे व्यवहार करावे असतील, तरी चालू खाते उघडणे चांगले, तुम्ही पुढील महिन्यात केवळ व्यवहारांची संपूर्ण मर्यादित नाही, जी वचत खात्यात आहे. पण चालू खात्यात तुम्हाला बँकेकडून कोणतेही व्याज मिळत नाही.

बचत खाते करण्यासाठी पद्धत -

पुढीलप्रमाणे -

- ① खाते उघडण्यासाठी तुम्हाला बँकेत जाऊन बँक खात्याचा फॉर्म घ्यावा लागतो.
- ② हा फॉर्म पूर्णपणे भरणे आवश्यक आहे.
- ③ फॉर्म घेतल्यानंतर, आपल्याला तो योग्यरित्या भरणे आवश्यक आहे.
- ④ या फॉर्ममध्ये तुम्हाला तुमची वैयक्तिक माहिती भरावी लागते.
- ⑤ फॉर्म भरण्यासाठी ब्लू पेन किंवा ब्लॅक पेन वापरावा.
- ⑥ फॉर्ममध्ये मागितलेली माहिती जसे नाव, वडिलांचे नाव, पत्ता, कायमचा पत्ता, जन्मतारीख, मोबाईल नंबर, नामनिर्देशित व्यक्तीचे नाव, खात्याचा प्रकार इत्यादी माहिती भरावी लागेल.
- ⑦ फॉर्म भरल्यावर तुम्हाला तुमची स्वाक्षरी उत्तम वेळीस घ्यावी लागेल.
- ⑧ यानंतर, फॉर्मवर फोटो चिकटवा लागेल आणि फॉर्मसह मागितलेली सर्व कागदपत्रे जोडावी लागेल.

- 9) प्रत्येक कागदपत्रावर तुमची स्वाक्षरी करावी लागेल.
- 10) थारनंतर, तुमच्या फॉर्म बँक कर्मचाऱ्यांकून तपासून घ्यावा लागेल आणि मग बँकेत नमोदित केला जाईल.
- 11) जर तुम्हाला प्र.टी.एम आणि चेक बुक हवे असले तर ते कार्यामध्ये टिक करावे लागेल.
- 12) अशा प्रकारे आपले खाते उघडले जाईल.
- 13) खाते उघडल्यानंतर 24 तासांनंतर तुम्हाला पासबुक मिळू शकते.

बैंकेत खाते उघडव्यासाठी लागणारी कागदपत्रे -

बैंकेत खाते काढण्यासाठी काही कागद पत्रांची आवश्यकता असते जी तुम्हाला बैंकेतून घेतलेल्या फार्मशी जोडावी लागतात. ती पुढीलप्रमाणे -

- 1) तुमचा पासपोर्ट साइज फोटो.
- 2) आधार कार्ड
- 3) पॅन कार्ड (कॉन्ट अकाउंटसाठी आवश्यक आहे)
- 4) इशविंग लाइसेन्स
- 5) वॉटर आई-डी कार्ड
- 6) वीज बिल
- 7) टेलीफोन बिल

था सर्व प्रकारची कागदपत्रे ची photo copy जोडून फॉर्म
बैंकेत जमा करावा लागतो.

028 मधील इतर बँकेचे व्याज दर:

बँकेचे नाव	सामान्य व्यक्तीसाठी	सिनियर सिटीजनसाठी
State Bank of Maharashtra	2.90% to 5.40%	3.40 to 6.20
ICICI Bank FD	2.50% to 5.50%	3.00% to 6.00%
HDFC Bank FD	2.50% to 5.50%	3.00% to 6.00%
Punjab National Bank FD	2.90% to 5.25%	3.50% to 5.75%
Canara Bank FD	2.90% to 5.25%	2.50% to 6.25%
Axis Bank FD	2.80% to 5.25%	3.30% to 5.75%

निष्कर्ष -

आपल्याला दैनंदिन दिवसात अनेक वेळा बँकेशी संबंध येतो आणि आपली बँकेशी नेहमी गाद होत असते त्याबरोबर बंद खते हे सर्व नागरिकांसाठी फार महत्त्वाचे आहेत कारण तुम्ही आपण आपले पैसे आपल्या लक्षावर माठवून ठेवू शकतो त्याच बरोबर सुरक्षित सुद्धा ठेवतो आणि मजत फक्त्यात काढू शकतो हा सर्वोत्तम प्रयोग कायदा आहे.

आपल्याकडे बँक या ठेव रकम कर व्याज पण देते त्यामुळे आपल्याला कायदा होतो आणि आपण बँकेचा सदस्य होऊ जातो. सामान्य लोकांसाठी मिश्रणाचा सुविधा यादखिल बँक खात्यातून मिळतात सरकारकडून येणारी सहाय्यता जसे वृद्धांसाठी, पेंशन विद्यार्थ्यांसाठी शिबूबुली आणि महिलांसाठी रक्षक योजना अशा अशा रकम या सर्व त्या आपल्या खात्यात जमा करू शकतात.

आधुनिक जमाने "टेकनॉलोजीने" अधिकच नाव घेतला आहे आता आपल्याला पैसे काढण्यासाठी बँकेत जाणेच लागत नाही आता

phone pay, Google pay, paytm यासारख्या सुविधा आपल्यामुळे ते अत्यंत सोपे झाले आहे.

थामुळे सामान्यपासून ते मोठ्या व्यावसायिक ब्राह्मण्ये समिती बँके खाते असलेच पाहिजे.

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित लळे सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग
प्रतिष्ठा आरुष्यो नवके
PY. BA , A

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भानुराव पाटील पतसंस्थेच्या इतिहास

संशोधकाचे नाव : पूजा विवाजी शिंदे

PRN NO : 1182109437 Seat No: 16394

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. पुजा द्विवाजी शिंदे प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील पंतसंस्थेचा इतिहास हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

पुजा द्विवाजी शिंदे
P.S. Shinde
संशोधक

दिनांक : 21-05-2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. पूजा शिवाजी शिंदे हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर आञ्जाव पट्टिव पत्रसंस्थेचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

FOR HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ.पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 21-05-2022

अण्णाभाईव मज्जर महाविद्यालय

हडपसर, पुणे

नाव :- पुजा शिवाजी शिंदे

वर्ग :- ए. य. उ. ए.

शेल नं :- 16394

विषय :- अर्थशास्त्र

मागदर्शक :- प्रवीण पोतदार सर

FOR EDUCATIONAL USE

कर्मवीर आक्राव पार्टील सहकारी पतसंस्था
माथीदित

कर्मवीर आक्राव पार्टील नागरी सहकारी
पतसंस्था मधून गोरगारिणांच्या तसेच सामान्य जनतेचा
आर्थिक स्तर / पत उंचावण्याच्या हेतूने कर्मवीर
आक्राव पार्टील यांनी पतसंस्थेची स्थापना सन
१२ मार्च १९५७ साली केली.

पतसंस्थेतील सुविधा :-

पतसंस्था म्हणजे सहकारी मूल्यांवर आधारित
एक प्रकारची आर्थिक संस्था आहे. पतसंस्थेमध्ये लोक
आपले पैसे ठेवतात. पतसंस्था पैसे गोळा करते. ते सुरक्षित
ठेवते. तसेच गरजू लोकांना कर्जाकडे देते.

बचत खाते चालू करण्याची पद्धत :-

ज्या कोनालाही बचत खाते उघड्याचे असले अशा अर्जात
पतसंस्थेत असलेला विनामूल्य अर्ज भरणे गरजेचे असते.

खाते उघडण्यास इच्छु अर्जाचे नाव घेतले जाते.

अर्जदाराचा अवरसाथ

त्याच्या निवासी स्थानाचा पत्ता

अर्जदाराची नमुना स्वाक्षरी

अर्जदारीची झोळख करून देत असलेल्या अर्जदारी स्वाक्षरी

अर्जदाराचे दोन पासपोर्ट साईज फोटो

मुदत ठेव खाते चालू करण्याची पद्धत :-

मुदत ठेव खाते उघडण्यासाठी ठेवीदाराला एक अर्ज भरावा लागतो.

त्या अर्जासह अर्जदाराचा तपशील जसे की नाव, वडिलांचे नाव, रहिवासी पत्ता.

ठेवीची रक्कम आणि किती दिवस ठेवगार आहे याचा उल्लेख करावा लागतो.

ठेवीदारास स्वाक्षरीचा नमुना द्यावा लागतो.

जेव्हा ठेवीदार सर्व शोपचारिकता पूर्ण करतो. तेव्हा त्यास रक्कम जमा करण्यास सांगितले जाते.

त्यानंतर त्याला त्याची पावती मिळते.

त्यावर रक्कम, कालावधी, आज्ञा, आणि मुदतपूर्तीच्या वेळी मिळणारी रक्कम नमूद केली जाते.

मुदत ठेव खाते संयुक्त नावे किंवा दोन किंवा अधिक अर्जदारांच्या नावे काढले जाऊ शकते.

बैंकों का विकास

प्रथमता देना ही प्रतिक्रिया मिलाना उन्हें उसे
 वेद अपनाने इतना ही। प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना
 ही प्रथम मिलाना ही। प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना
 ही प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना ही। प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना
 ही प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना ही। प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना
 ही प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना ही। प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना
 ही प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना ही। प्रथम ही प्रतिक्रिया मिलाना

1856 मध्ये हेनरी डब्ल्यू कॅम्पबेलने बँक ऑफ
 कॅम्ब्रिज या ही पहिली बँक उघडवली. 1850
 मध्ये दुसरी प्रसिद्धी 'बँक ऑफ इंग्लंड' या नावाने
 उघडवली.

1970 मध्ये भारतीय पहिली 'बँक ऑफ इंडियन
 स्टेट्स' उघडवली. भारतीय रिझर्व बँक ही भारतीय
 बँक आहे. ही ही उघडवली 1959 साली इतली
 भारतीय रिझर्व बँक ही उघडवली बँक आहे.

- भारतीय रिझर्व बँक
  - भारतीय बँक
  - अन्तःराष्ट्रीय व्यापारी बँक
  - भारतीय व्यापारी बँक
  - सरकारी बँक
  - प्रादेशिक बँक
  - व्यवसायी बँक
- याही बँकांची वरताना उघडवली आहे आहे.

इसका बैंकचे व्याज दर

बँकेचे नाव	सामान्य संरक्षणी व्याजी	सिमेंट सिटीजन व्याजी
State Bank of Maharashtra	2.90% to 5.40%	3.40 to 6.20
ICICI Bank FD	2.50% to 5.50%	3.00% to 6.00%
Panjab National Bank	2.90% to 5.25	3.50% to 5.75%
Conara Bank	2.90% to 5.25%	2.50% to 6.25%
Axis Bank FD	2.80% to 5.25%	3.30% to 5.75%

निष्कर्ष :-

आपल्या वैयक्तिक जिवनात अनेकवेळा बँकेशी संबंध येतो. आणि आपली बँकेशी लेहमी गारंठे होते. त्याच बरोबर लक्षात आते ही खुप महत्त्वाचे आहे. आपण आपल पैसे आपल्या जागीवर सुरक्षित ठेवू बाबर गरज पडल्यास काढू शकतो.

आपल्याला बँका ठेव रककमेवर आज पण देत त्यामुळे आपल्याला फायदा होते. सामाज्य लोकांसाठी मिळवाय्या सुविधा जसे पेन्शन, विद्यार्थ्यांसाठी शिपवृत्ती आणि महिलांसाठी सभ योजना अंतर्गत रककम मिळते.

आधुनिक जगात टेकनॉलॉजीचा खुप वापर होत आहे. त्यामुळे आता पैसे काढण्यासाठी बँकेत जावे लागत नाही. Phone pay, Google pay, paytm या सारखे सुविधा आहेत. त्यामुळे अत्यंत सोपे झाले आहे.

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग
श्रीनिह पुजा शिवाजी शिंदे
FY.BA, A

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : बँकेचा इतिहास कर्मवीर भाऊराव पाटील
पंतसंस्था संस्था

संशोधकाचे नाव : भायशी आनंदु मलपे इतिहास

PRN NO : 118209520 Seat No: 168332
16332

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. शांभुश्री अमंद नवणे प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील पत्रसंशोधन हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

Banarke
संशोधक

दिनांक : . 21/05/22

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. भाय्यत्री नवले ह्या/ हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नगरी पतसंस्थाचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर.पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ: हडपसर

दिनांक: 21/05/22

Topic :

Page No. : _____

Date. : / /

न

अण्णासहेव मठार महा विद्यालय.

लहपसर पुणे - 21

नाव : माधुश्री आनंद नवसे

F.Y.B.A Div - 'B'

विषय : अर्थशास्त्र : बँकेचे प्रकार

Seat No : 16332

वर्ष : 2021 - 2022

शिक्षक : योनदार सर..

बँकेचा इतिहास.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पतयंत्रणा.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी

अहं पतसंस्था या इतिहास

परिचय

औद्योगिक वर्षे २०२२-२३ या वर्षी मी सुरुवातीस महाराष्ट्र महा विद्यालयामध्ये F.Y.B.A या वर्षीमध्ये मी बिकत आहे तरीही अर्थशास्त्रामध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी अहंकारी पतसंस्था इतिहास या संबंधी माहिती मिळवणाऱ्या हा प्रकल्पाची तयार करण्याची भंडी मिळावी तरीही अदरचा प्रकल्प करताना कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या जीवनाबाबतचे वरिष्ठ तसेच त्यांच्या वैयक्तिक जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या तरीही त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवन औद्योगिक अद्यतन मात करून गोर गरीब विद्यार्थ्यांसाठी मोठ्याने असे मार्गिक, सामाजिक असे कार्य केले जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल तर वेळ मार्गिक परिस्थिती योग्य असे विचार त्या कामासंबंधी या सर्व बाबींच्या पूर्णपणे योग्य असा समतोल समाजासाठी जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

कुमवा आणि शिका हे त्यांचे प्रिय वाक्य आहे अर्थशास्त्रात जन्मतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी गोर गरीब यांना शिक्षण सोयीस्कर व्हावे म्हणून नवनवीन गोष्टींचा वापर केला कार्य कार्यात राबते त्यांनी कुमा आणि शिका या योजनेतून प्रकाश पतसंस्था याची उभारणा केवी त्यांच्या काळखंडात अजुन साया अकचणी आल्या.

परंतु समाज सुखी तर आपण सुखी हे स्वप्न ठरामी वास्तवतः उंची अशी अरारी घेतली छोट घाट्या पतसंस्था काढून चालू आते इत्यादी पुरेपूर वापर करून जो पैसा

कर्मवीर होने त्याच्या अडचणीच्या कामी यावा हा त्याचा हेतु होता

भाऊरावाची माहिती व विषयाचे

महत्त्व

कर्मवीर भाऊराव पाटील याचा जन्म २२ सप्टेंबर १९११ कुओन महाराष्ट्र येथे आया मराठी सामाजिक सुधारकासाठी शिक्षण प्रवर्धन करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापना केली भाऊरावांनी मागास व गरीब मुलांना शिक्षण देणे याकडे लक्ष देऊन कामवा व शिक्षण ही योजना सुरू करून मोठे काम केले त्याचे ज्योतीराव फुले यांनी सुरू केलेल्या अत्यशोषक समाजाचे एक महत्त्वाचे अयस्त्र होते त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभाग होतो रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते मात्र जनतेमध्ये इतके भिन्न झाले होते की अपुणे बहुजन समाजाचा भावने वाटले पाटील हे भाऊराव भाऊरावांच्या धराण्याचा पूर्वीपासून प्राप्त झाले होते. त्यांचे व्यक्तिमत्त्व जातीभेदाच्या पलीकडे होते माहात्मा फुले यांच्या अत्यशोषकी विचारांचा प्रभाव भाऊराव पाटीलवर होतो

बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना विद्यार्थी-मध्ये बंधुभाव व सामाजात ऊर्जावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता याचे संस्कार विद्यार्थ्यांना देण्याचा प्रयत्न केला रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून यांनी चाळवलेल्या वसतिगृह मध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी एकत्र राहत असून ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सामुदायिक वीत्या

Topic : —

ज्वलपाक करत.

आणि एकत्र जेवण करून घालून भाऊराव पाठीय यांनी विद्यार्थ्यांना बंधुभाव व सामाजिक समता याचा अवेका दिला.

महाराष्ट्रात ५ जिन्हाण व कर्नाटकात राज्यात ७५५, २० पर्वप्राथमिक २५ प्राथमिक, ५३४ माध्यमिक, १ अग्निमहास्म १ अस्थापक विद्ययालय २ आय.टी. आय. व ५१ महाविद्यालया यांचा आभावेण ह्-भाते. स्थापना ५ ऑक्टोबर १९५५ रोजी केव्ही आतारा येथे कावे या गावी भाते. डॉक्टर नागनाथ भण्णा नायकवही यांनी रयत शिक्षण संस्थेच्या १, १५, १११ रूपयांची वेगळी दिवी मुख्यालय आतारा येथे नेव्यात आवे काही उदरविष्टे आर्थीय प्रमाणे

१) शैक्षणिक दृष्ट्या भागात्मकेच्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व वाढवणे

२) भागात्मकेच्या वर्गातील गरीब मुल्यांना मोफत शिक्षण देणे

३) निरनिराळ्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांत प्रेमभाव निर्माण केव्ही

४) आरोग्य जेदीन) फाट वेळून आया विकासाचे पळव घ्यावणे

५) संघबाक्तीचे महत्त्व जरूर तर कवीने पटवून देणे

६) सर्व मुले काटकसरी, ज्वावत्यांबी, शीविवान व उन्साही वनवण्याचा प्रयत्न करणे

७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जरूर पडेव तसे संस्थेने कार्यक्षेत्र वाढवणे

ही उदरविष्टे आध्य करण्यासाठी भाऊरावानी केवळ अमिक शिक्षणच नव्हे तर समता बद्धत समप्रतिष्ठान, सामाजिक वांछितकी आणि मुख्याची शिक्षण विद्यार्थ्यांना दिव

महाराष्ट्र जनतेने भाऊराव पाटव्याच्या कर्मवीर ही पयवी देऊन गौरव केव्हा. तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांना उच्चरी सन १९५५ मध्ये सन्माननीय डी.विट ए पयवी दिवी होनी रयत शिक्षण अरबा आशिया अंढानीय अर्वात मोठी शिक्षण संस्था भाते.

विषयाचे महत्त्व

अहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसाची सेवा करायची त्याच्याशी जीवनात सुखाचे बंधन राबित या पवित्र भावातून महात्मानव भाऊराव पाटील यांच्या नावाने ५ नोव्हेंबर १९७१ मध्ये शेती पतसंस्थेची स्थापना केली ती दिवस सध्या आयुष्यातील विवाही मधील व्यक्ती पुत्रव होता. सहपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरच्या सामाजिक विचारांवर मद्रदा असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळाने ही प्रमुख प्रवर्तन या नात्याने निवड करून कायम सुकवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सह पतसंस्था मर्यादित या संस्थेने संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई अहकारातील एक तज्ज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चारीत्याचा आवडी म्हणून त्याची उभ्या महाराष्ट्रातील अहकार क्षेत्राचा आलेख दिखी ही ते आवडी आयुष्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करित आये आहे नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठाविवे असता तरीही अवती भोवती अनेक पंतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडथळी येत होत्या. त्यामुळे तांत्रिक अडथळी येत होत्या तसेच त्यावेळचे सरकारमंत्री भा. अग्रवाल महाराज मोठ्या शानती विशेष वाव म्हणून सायता पात्र दिव्ये आणि त्यामुळे जिन्हा उपनिबंधक असलेले मा. भा. पराव आवले यानी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक वाढीयकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिव्यानेच पंतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कार्याचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पंतसंस्थेच्या २५ वर्षे पूर्ण होत असतानाच वरील सर्व माठवणे नैसर्गिक आहे पंतसंस्थेची आर्थिक वाढत्याच सुरु झाली सहपसर विभागात आधी तर शुभ मीठी होती सहपसरच्या वीन क्रिओमीटर प्रिज्येच्या परीपाठ आन शेती यहा-यान शक्यदिकित वेळ आठा-नक मजत्यावर पंधरा- वीस सं. अहकारी पंतसंस्थेचे जाळे पसरले आहे

समानमेवाच्या विद्यार्थक दृष्टिकोनाशिवाय आणि आर्थिक चारीत्याशिवाय प्रगती होणे केवळ अशक्य कर्मवीर पतसंस्थेच्या आजवरच्या सर्व संचालकांनी ते संभालते गोष्ट्या 25 वर्षात एकाही संचालकाने मिटींग आला एवढेच नव्हे तर प्रभाव आलाही ठेवण्या भाही.

कर्म मजुर करताना नियमाचे अपवादवादाही वाचतात नाही गणद्वीपत महात्मा गांधीजींच्या सकल्पनेतील विभवस्ताची भुमिका संचालकांनी पार पाठवी

विभवस्त हा मायक नसुन सेवक असतो संकल्पना होय मी गोष्टी 25 वर्षे जाहिरपणे आमच्या सभासदांना जागत भाव्ये. कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चरीत्यावर आली असुन तिची वाटचाय आणि बखिपयाचाही ठेवें आहे.

तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आवेख हा नेहमीच चढता राहिला परंतु काही गोष्टी आपल्या हाती नसताना रिमल्ट बँकेचे नियम आणि बदलती सामाजिक परिस्थिती हा आवेख आली खेचत आहे. काही केव्हांतर आमपाम 2008 मध्ये रिमल्ट बँकेचे ठेवीच्या दरावर सर्व बँकांच्या नियतापणे घातपी 8% पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आली तसेच त्यांना पत्र पाठववे.

पतसंस्थेचे (निवदिपडणे)

२५ वर्षांमिधील मसवेची रुपेरी वाट-चाळीमळे खुप काही महत्वाच्या बाबी माडण्यात आल्या आहेत त्या व्यापीत प्रमाणे आहेत.

सहकार चळवळीत वैचारीक योजना :-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसाची सेवा करावी त्याच्याही जीवनात सुखाचे ऋण यावेत या पवित्र आवेनेतून महामानव कर्मवीर भाकराव पाटील यांच्या नावाने ५ मोव्हेकराववा रेली हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली

कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या कालात खुप यश्या ज्ञान प्रमाणाने चढ उतारा आहेतही पतसंस्थेची आर्थिक वाट-चाळी सुरु झाली हडपसर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणाने होती. काही ठीकाण अज्ञान आल्या त्या ठीकाण दूर करण्यासाठी वैचारीक माडणीही करावी लागली काही ठीकाण.

शकवाकीवर सभासवाभा मताया अधिकार असु नये :- कोणतेही बँक किवा पतसंस्था असो ही अर्ज वसुधोशिवाय अक्षपत्रे चालु ठाकत नाही त्याचे अधिकार ते प्रभावी किंवा अशमू अक्षपत्रे नाहीत

पतसंस्थेमध्ये शकवाकीराची संख्या वाढल्यास किवा त्याचे काही संक वहुमत आल्यास शकवाकीराची संख्या पतसंस्था जाव्याचा धोका माकारात येत नाही.

तसेच सर्वत्रकडे शकवाकीदाराची संस्था किवा शकवाकीचे आकडे वाढतच असल्याचे दृश्य आपल्याला विसते त्यामुळे अनेक पतसंस्था पुडीत निघाल्या घटना धडु लागल्या दिसून येतात.

२०१० मध्ये जास्करातील मुद्दासिद्धी तयार करवयासाठी वन त्या घाटन दुर्घनेसाठी वाच्यपामुल्य पीमन्ना नेमका ठेव्या नवनवीन कामे अन्वया तसेच अदभ्य निवडदुकीच्या होऊन त्याची लेमयुक्त करण्यात आली.

पंतसंस्थेच्या वावतील विकारस घटना दुर्घनेत ज्वीकारणी ठेवी व मात्र अपुढी देवानीय ज्वर ज्यामध्ये या दुपन्दी कार्यदयाच्या स्वल्पान कार्य नियुक्त झाल्या.

नवनवीन याना ज्ञाय योजना तसेच त्या योजनाचा यामान्य जनेमळे योध्य वापर होइ, जपनीनायन योजना माझ्यात याच्या यागारी संस्थेमधील अन्वय तसेच अर्ध अदभ्याचे योग्ये कार्य आहे त्या सर्वांच्या मी ज्युढी आहे.

पंतसंस्थेमधील येवकानाही काही घेव्याचा अधिकार मिळना पाहीने :-

- १) जून १९९९-९० मध्ये कारवास्तव पंतसंस्थेतील येवकाना कार्य मिकात्याचा अधिकार नवला अधिकार नसल्यामुळे त्याच्यावर अन्वयकारक आणि मानवी मुन्धाविरोधी वाटत असे तसेच ते त्या येवामळे अमुन पुरुषा त्यांना कार्य नाकारणे हे योध्य वाटत नव्हते

जमानाच्या एखादा सेवक कर्त घेईल आणि नोकरी सोडून जाईल त्यामुळे पठारानुन कर्तकथात सुरक्षित आहे तसेच संस्थेचे सुकमान होऊन मोठ्या प्रमाणात आर्थिक हानी होईल अशी शक्यता नकारता येत नाही कोणतेही गोपह करण्यात येतील जेव्हा २ जमीनदार असतात कायवेळीर मस्था घाटवा जेव्हा चाळु वाकते तेव्हा त्यांना अधिकारि सिवे आहेत.

१९९९ मध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटवानी नागरी सहकारी पंतसंस्थेची स्थापना जेव्हा तसेच त्यावधी माझ्या संस्थेची सेवकाना काही

मिळवण्याचा अधिकार मिळविता याचक इष्टीकोन समवेत्या मानवतावादी सिंघाराच्या आवरनीय भावने साहेबाच्या मुले एक नवीन पाऊल घाट मिलावी हुकु हुकु वाटेचा रस्ता लघार जावा आणि आता हमरना होऊन महाराष्ट्रातील 15 हजार पतसंस्थेतील सर्व शेवकामा कर्ज मिळवण्याचा अधिकार प्राप्त जावा आहे.

पतसंस्थेच्या उभारणीवावन अनेक बोर सामान्युकारक तसेच राजकारणातील पावेंगत तसेच सक्रीय नेत्यानी दिनेष्या अमुष्य तसे योगदान पतसंस्थेच्या माथेक वाढीसाठी बाबदायक ठरेल.

पतसंस्थावर जासनानेच नियमन तसवे पाहीने :-

पतसंस्था म्हटवे की कोणारे तरी नियमन तसवे पाहीने तसवेच पतसंस्थाना स्थायता दयावी व नियमनाचे प्रशामकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनच्या तसवेत.

सन 2002 च्या दरम्यान माहवा जाल होता.

24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाल' झतपताने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी लोकमत या झतपताने जोखाया कर मोगी प्रसिध्दी दिवी.

पतसंस्थेच्या निकोप वाढीसाठी पतसंस्थाना काही हळक आणि सरांगन मिळवून वेव्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थाना राज्याता वेकन निवगणाने जासकीय अधिकार फेडरेशनच्या वेकन जासनाने स्वतःची नवलवारी झटका हे या सफुली सहाकारी नवलवारीचा हानिकारक ठरेल हे मी त्या वेव्यात ठवाहरो वेकन स्पष्ट केवे आहे.

एखादया राज्याच्या समानकारण आणि सार्थकारणावर विद्यायक परीनामकारक ठेक जाकतात मात्र पतसंस्थाना स्थायता दिव्यास आणि जासनाने प्रभावी नियमन राखीवच स्वचार निमण होऊन राज्यावर अमिषक परीनाम होऊ वाकती.

Topic : _____

कर्मवीर भागुराव पाटील नागरी सह पतसंस्थेचा कवम 10.5 व 10.12 चे दाखवे सहकार खात्याच्या अधिकार्यानी वधावेत असे त्या कायद्याच्या तेशी पत सहकार मंत्री महोदयांनी दिने माही था अर्ब पार्लियुमिंवर मागणी एवढीच आहे की सहकार खात्यात असे दाखवे देण्यासाठी एक आवतंत्र्य विभागीय आसावा आणि त्यासाठी स्वातंत्र्य अधिकार आसावा

जिल्हा मध्यवर्ती बँकामध्ये पतसंस्थाना ठेवी ठेवण्याचे बंधन असु नये.

पतसंस्थेकडे जमा झालेल्या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतच ठेवण्याचे बंधन 2005-06 साक्षापर्यंत होते जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवण्या तर कोठ्याही पतसंस्था देतात बंधन घालणे आहे

कोठेतही जिल्हा मध्यवर्ती बँक ठेवीवर त 14% व्याज देत असतो पतसंस्था वेत होत्या मात्र वरम्यान 10.12 अगवी 14% पर्यंत ठेवीवर व्याज देत होता जिल्हा मध्यवर्ती बँक ठेवी वर ठेवी वर विस्थापितवाय कोठ्याही पतसंस्थामध्ये ठेवी ठेवत असे या सर्व ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवण्या तर कोठ्याही पतसंस्था वेत-चार वर्षांपेक्षा अधिक जाऊ नाली ते उधड होते

पतसंस्थामध्ये प्रबल शिक्षाथक हलिकोन ठेवून समजावून घेतले होते मी या सत्रेला उपस्थित राहु आकारास असल्याने आपल्या कर्मवीरांचे प्रतिनिधी म्हणून व्यवस्थापक माय की गायकवाड वानी पाठविले होते.

पतसंस्थानी ठेवी जिल्हा मध्यवर्ती बँकेतच ठेवण्याचे बंधन हनुहकु शिबिळ आहे आज रोजी फक्त 2017 ठेवीत जिल्हा मध्यवर्ती बँकेत ठेवण्याचे बंधन पतसंस्था आहे

पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन 2022-23 मध्ये वाठत्या महागाई तसेच माणसाच्या वाठत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी आर्थिक सहायता तसेच कोवत्याही नवीन व्यवसाय ठसा करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते. त्यासाठी मोठमोठ्या बँका पतसंस्था चा उपयोग होतो.

कोवत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे झाल्यास त्यासाठी कोवत्या प्रकारचा व्यवसाय करतो. त्यावरती बँक पतसंस्था आपल्याकडे काही % मध्ये अर्ज सहाय्य करत असते. काही वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज घेतली जाते त्यानुसार त्यावर व्याज आकारवे हा काव्यावधी त्या विवसामध्ये हजेत असे वागतात.

बँका पतसंस्था शान्ते महत्त्व आपल्याच्या वैयक्तिक जीवनात फार महत्त्वाचे आहे कोवत्याही काम असो खतर गोपही कर्ज विवाय होत नाही

मग हा प्रकल्प करताना खुप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे काव्ये झाले एक प्रकारची आनुरता होती हा प्रकल्प करताना काही तरी जागेतील नवनवीन माहितीचा कोव घेण्यासाठी.

* वचन खाते पद्धती *

* व्याख्या

वचन खाते

ही बँक आणि बँकर विनम्रसंस्थारी सवर्णि लोकप्रिय सेवा आहे विविध अपवाद वगळता कोणीही वृत्ती व्यवसाय आपले पैसे बँकते देते हे पैसे बँक निमत्या खातेस कर्ज म्हणून वापरतास वेतने व त्यासाठी व्याज नाकारत वा व्याजातील संछुता बँक म्हणु देवीत्यास व्याज वेतने.

बरी रोख रक्कम देवत्यापेक्षा सुरक्षित आहे म्हणुमही पैसे वसात खात्यात ठेवते जातात

ग्राहकास आपले अलिखित पत्र वाचवून आणि पत्ताच्या पुरावा कर्जे. बँकेच्या कर्मसिध्दात वेतन करत खाते उघडता येते ए. टी. एम बँकींग म्हाप्रकारे अनेक सोयी उपलब्ध होतान. ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा काढुन घेऊ शकतो तसेच बीएस. आर. जी. एस. एन व एफ टी असे मार्के वापरून हमराना पैसे वेतु शकतो

वचन खात्या वरीलर मिळणाऱ्या सुविधा ग्राहकावा वेगवेगळ्या सुलक्ष द्यावे लागते. कमी वेळा ग्राहकाच्या खात्यावर मोठी रक्कम असेच तर बँका सुलक्ष माफ करतात

अनघन योजनेसगती सरकारने सुलक्ष मिमान रक्कम आणि कुठलेही सुलक्ष नसलेली वचन खाती उघडण्यात सोय भारतीय जनसेवा करून दिली वा योजने अंतर्गत वचन खाते ही बँक आणि बँकर विनम्रसंस्था सवर्णि लोकसंस्था सेवा आहे

Topic :

वचन खात्याचे कार्य

वचन खाते काढणे हल्ली अल्प मोठ्या प्रमाणात पोलीसकरी खाते आहे. बाहेरचा इंटरनेटचा सामग्रीमध्ये शिर्ष निवे खाते उघडण्यासाठी 10 ते 12 दिवस लागतात हे निवे आजकाल, ते 2 दिवसात खाते उघडून घेऊन वचन करताना तारखीत तारखी भेवाचा वाच खाता जागातून हेतु असतो अविषयाने तर पेशाची वचन करतानाही असेच तर वेळ / पतसंख्या अविषयाने तर पेशाची वचन करतानाही असेच तर वेळ / पतसंख्या) कामाचे पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. ज्योत्सना त्या ठेवलेल्या पेशाचा वापर करता येईल.

निलनामचे तर मोठे वायच असेच तर पेशाची वचन केवी पाहिजे तसेच योज्य अशा भेवाचा आपल्याला उपभोग देता आवा पाहिजे वेळ पतसंख्या यामध्ये खाते ही 2 प्रकारची असतात

वचन खाते

चाळू खाते

वचन खाते जवळपास जमनेने काढणे गरजेचे आहे ह्याच पतप्रदान भेती मनसुबीना अशा प्रकारी योजना सरकारतर्फे येत असतात त्यांचा पुरे पुर लाभ देता आवा पाहिजे कोणतेही आर्थिक अडथळ आवी तर ती आपण रक्कम ठेवली आहे त्याचा पुरेपूर उपभोग घेऊ शकतो

Topic :

Page No. : _____

Date : / /

पतसंस्था कार्यसंज्ञाकारण माहिती

पतसंस्था बाळाभाऊ नागरी ग्रामीण विकास केंद्र
पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थाच्या वाचन होण्यासाठी निर्णय
बेतले आहेत.

कामकाज :-

नागरी ग्रामीण पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थाची भौदिक कामे
अपेक्षे 10 कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेने पध्दती 10 ते
संबंधित निव्वळ उपनिबंधक करणाने व अपेक्षे 10 कोटी
पेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेने ते संबंधित ताबडुका
साहाय्यक उप निव्वळक करतात.

माहिती अधिकार अधिनियम 2005 मधील नमिनीवर
कार्यवाही करणे.

पतसंस्थांच्या कार्यक्षेत्र नियम संबंधित निव्वळक पतसंस्थांच्या
उपस्थिती एकदा सहकारी मर्यादा नियम 1960 मधील
तरतुदीनुसार दुजस्त करणे.

विश्लेषण व हवाल्याच्या अडुमगामे उचित कार्यवाही
कार्यवाही करणे

नागरी ग्रामीण विकास केंद्रात पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थांचे
कामकाज सुरक्षित चालवण्यासाठी होणाऱ्या निर्णय घेणे

महाराष्ट्र स्थानीय नागरी संस्था अधिनियम 1960
मधील तरतुदीनुसार कामकाज पाहणे.

Topic : _____

सुनावणी

महाराष्ट्रामधील त्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत सभासदांने बोअर आणि स्वास्थ हितसंबंधात सोसायटीचे शुल्क आकारले जातात का ?

महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी सह निमण स्थानावर सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज अगदी शुद्धकाळातील आणि मुळ व्यक्तित्ते सोसायटीच्या सर्वसाधारण देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुल्क आकारले जाते.

सोसायटी / पतसंस्था चे अतिम अधिकार हे कोणाच्या अंमतात महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी कर्जाअंतर्गत ग्रहीविक्री सध्याची नोंदणी करता येत नाही जो पर्यंत वेगवेगळ्या - कुटुंबातील किमान पाच व्यक्ती असतील किंवा या कायद्याअंतर्गत अर्थ होण्यासाठी वाढ असलेल्या एकूण सहाजिक पण किमान 5% सध्या या ग्रहनिमण संस्था कायद्याच्या नोंदणी प्रस्तावना सामील होत नाहीत.

कोणत्या प्रकारचे हक्क अधिकार सामान्य लोकांना अंमतात कोण घोरणाच्या स्वीकार देता नागरी सहकारी पतसंस्था अनेक सध्याचे प्रमाणपत्र दिले जाते.

अवस्थ डॉकॉन्ट सभ्यास त्याची नियुक्ती नामनिर्देशान निवड सहनियुक्ती किंवा समितीची सध्या होण्यास पात.

पतसंस्था जो आर्थिक अहवाल असतो वर्षानुन किती अनेकसमीर मांडते ? वर्षानुन किमान 2 वेळा आर्थिक अहवाल सावर केला काही नवनवीन अकल्पना मांडण्या जातात तसेच त्यावर लोकांच्या दृष्टीने का महत्वाचे असते.

निष्कर्ष

सदरचा हा कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी पतसंस्था
 वडपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना
 झुप याचा पत संस्थेची २१ व्या रौप्य महोत्सव माहिती
 तसेच झुप याचा गोष्टीची माहिती मिळाली वडपसर
 भागातील एक अठोसर अशी संस्था उदयास आसपास
 एवढी संस्था असून झुपचा एक चांगला प्रकारची
 पतसंस्था सर्वत्र नावाकपास आली.

तसेच त्या संस्थे मधील सर्व पदाधिकारींचे मोठे
 भस्मे सहाकार्य करून आपल्या नवनवीन पतसंस्थेवर
 माहिती पुरवणी त्या सर्व कर्मचारी वर्गाचा ज्ञानदा झुपी
 आहे. नव्वीय कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या संस्थेच्या
 महाविदयापथात मी शिकत आहे. याचा मुला अभिमान
 आहे तसेच त्यांच्या संस्थेचे सर्व होम करू मोठ्याचो
 कार्य केले.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कमिटर आन्दोलन पारिणत जनसंख्या

संशोधकाचे नाव : गिरी आनंद कल्याण

PRN NO : 20217219915 Seat No: 16208

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

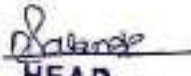

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कुं. गिरी भागवत कल्याण हा / हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी,

कार्यरि शिकान पापिक पतले (मेल) इत्यादी या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. भार.पोतदार

For
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411000

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक : 24/05/22

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. गिरी आशुतोष कल्याण. प्रतिज्ञापूरुवक
जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत
असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी
कर्मवीर आकराव पाटील पनवणगा. हा संशोधन
प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन
प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित
केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख
केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त
अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ :

संशोधक

दिनांक : .

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रभावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

गिरी भागवत कल्याण
संशोधकाचे नाव व वर्ग
F.Y.B.B.B

Topic: _____

बैंगण आनी इच्छयाखाती इतली :

बैंगण आनी इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका संकेत विवेका लोकां पुरोगाम
 वैंगण अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण
 पुरोगाम अर्थसाधिका खाती इच्छयाखाती इतली व वैंगण

१) हरावीक नमुन्यात अर्ज आनी :

आनी इच्छयाखाती अर्जांनी हरावीक नमुन्यात
 अर्ज करून घेवंचे विनिती करावी लागते. निराकाराच्या
 आस्थांसाठी घेऊन निराकारात अर्ज अर्जाद्वारे विनम्र
 उपलब्ध करून देतात या अर्जांमध्ये अर्जाद्वारे अर्जाद्वारे
 पुणे नाव पत्ता व नमुना सही असते. अर्जाद्वारे तो
 वैंगण वेळोवेळी सर्व विनम्रांचे पालन करावे अर्जा
 हमी आनी द्यावी लागते. या विनम्रांमध्ये वैंगण
 वेळोवेळी बदल करू शकतात व अर्जे करिते नियम
 व अर्जे अर्जाद्वारे बंधनकारण असताना.

महत्त्व :

१. या अर्जांमध्ये अर्जाद्वारे सर्व प्रकाशाची माहिती असते.
२. हा अर्ज म्हणजे वैंगण व अर्जाद्वारे यांच्यातील एक
 प्रकाशा व अर्जाद्वारे असतो आता तो अर्जाद्वारे
 वेळोवेळी बदल करू शकतो.
३. वैंगणच्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी अर्जाद्वारे

दिलेली ती हमी असते.

१. खाते उघडण्यासाठी अर्ज देणे हा बँक खाते उघडण्याची प्रक्रियेतील पहिला व महत्त्वाचा टप्पा असतो.

2. ओळख :

संभाव्य खातेदाराची ओळख फक्त खून पाहणे व तो पतकाम आहे याची खात्री करून घेणे बँकेच्या वृष्टीने अनिष्ट आहे. यासाठी गोंय आहे. काही वेळा खोल्या नावाने खाती उघडून घेण्याचे नेहम वटविले यासारखे गुन्हे जेणे जाणतात. यामुळे काळजी घेणे महत्त्वाचे असते. यासाठी त्याच शाखेच्या पुसऱ्या खातेदाराची खाते उघडण्यासाठी शिफारस द्यावी लागते. यांचे पूर्ण नाव, खाते क्रमांक व सही नमुना सहीशी फक्त खून पाहणे. चांगल्या खातेदारांमुळे बँकेची प्रतिष्ठा वाढते. तसेच बँकेत खाते उघडल्याने त्या व्यक्तीचीही पत वाढते. एखाद्या प्रतिष्ठित व्यक्तीचे नाव ओळख म्हणून दिव्यास त्याच्याकडे अर्जदाराविषयी चौकशी करावी - आणि त्या व्यक्तीकडून अर्जदाराचे खाते उघडावे अशी लेखी शिफारस द्यावी. एखाद्या संस्थेचे चालू जोडे असलेले ओळखपत्र किंवा पारपत्र (Passport) आधारेही खाते उघडता येते.

महत्त्व :

१. एखाद्या व्यक्तीचे बँकेत खाते उघडताना त्यात बँकेचे पुसऱ्या खातेदाराने ओळख देताना अशी लेखी शिफारस दिलेली आहे.
२. अशी ओळख घेतल्याने खोल्या नावाने खाते उघडून घेणाऱ्या खोल्या व्यवहाराचे गुन्हे रोखण्यास मदत होते.
३. संभाव्य खातेदार पतकाम असल्याची ती पावती असते.
४. संभाव्य खातेदाराने अर्जात दिलेल्या माहितीच्या खरेपणाची खात्री घेते.

3. परिचय :-

खाते उघडताना अर्जदाराच्या परिचय असणे अत्यंत आवश्यक बाब असते. अशा अर्जदाराच्या पतप्रभूतेविषयी खात्री करून घेणे बँकेच्या दृष्टीने महत्त्वाचे असते. कारण बँकेक वेळी लीगम नावाने खाते उघडून अनेक वित्तीय गुन्हे केले जातात. त्यामुळे बँकेमध्ये खाते उघडताना त्याच शाखेतील राखादया खातेदाराची ओळख मागतात. अशा व्यक्तीचे संपुर्ण नाव खाते क्रमांक आणि सही तपासून पहिली जाते. अर्जदाराच्या परिचय बँकेमध्ये खालील तीन प्रकाराने दिला जातो.

अ. बँकेच्या त्याच शाखेची खातेदार असलेली किंवा बँक कर्मचाऱ्यांच्या ओळखीच्या राखादया जबाबदार व्यक्तीने अर्जदाराच्या ओळखीच्या राखादया जबाबदार अर्जावर सही करून नाव व पत्ता लिहून परिचय करून देणे.

ब. अर्जदार राखादया जबाबदार व्यक्तीचे नाव किंवा दुसऱ्या राखादया बँकेच्या नाव निर्देशी म्हणून देऊ शकतो बँक त्या व्यक्तीकडे अथवा बँकेकडे त्याची प्रामाणिकता आणि आर्थिक स्थिती तसेच त्या व्यक्तीबाबतची चौकशी करते. जर अशा निर्देशी (Referee) व्यक्ती किंवा बँकेकडून बँकेला काही प्रतिसाद मिळाला नाही तर बँकेने अशा व्यक्तीचे खाते उघडू नये.

क. रिझर्व बँकेने सर्व बँकांना सेना दल पोलीस तसेच सरकारी खात्याचे ओळखपत्र तसेच पासपोर्ट वेगळे पत्तियासाठी ग्राह्य धरवित असे आदेश दिल्याने ही कागदपत्रे ओळख म्हणून बँकांकडून स्विकारली जातात.

परिचयाचे महत्त्व :- बँकेने प्रत्यादया व्यक्तीचे खाते उघडणा-
ना तिची खरी ओळख प्रस्थापित करणे हेणे आवश्यक
आहे. जर बँकेने योग्य प्रकारे अशा व्यक्तीची ओळख
प्रस्थापित केली नाही तर बँकेच्या हा दुर्लक्षितपणा
तिला स्वतःला किंवा जनतेलाही धोक्यात आणू शकते.

१) जर ब्राह्मणे अफरावफरीचे चेक अगर विनिमय पत्रे
(अगर चीरीचे चेक, विनिमय पत्रे) त्याच्या खात्यात जमा
केली व बँकेने याबाबत योग्य ती काळजी घेतली तर
बँकेला कायद्याचे अन्वयण मिळू शकते.

२) जर बँकेने निष्काळजीपणाने अगर चुकीने ओव्हन ड्राफ्ट
मंजूर केला व अशा ब्राह्मणाचा परिचय योग्य प्रकारे बँकेने
प्रस्थापित केलेला नसेल तर बँक उघडणे धोक्यात येऊ
शकते.

३) जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण ओळख
करण न होता बँकेने तिला ब्राह्मण केले तर अशा ब्राह्मणा
च्या ठेवी स्थिराकरण बँक धोका निर्माण करू शकते.

४) योग्य प्रकारे परिचय करून न घेतलेल्या अपात्र ब्राह्मणा
बँकेने चेक बुक दिले तर असा ब्राह्मण बनावट चेक देऊन
सामान्य लोकांची फसवणूक करू शकतो. त्याच्या खात्यावर रि-
ल्लफ नसतानाही ती लोकांना चेक देऊ लागला तर बँक
धोक्यात येऊ शकते.

Topic :

साधारण लोकांची वारसणुक्त कर बांधणे याच्या प्रकल्पाचा विचार
नासनासाठी तो लोकांनी येथे दोर लावण्यात येतो हीच सुरुवात
येथे सुरुवात.

६. शिवाजी अर्पणाला पुरावा :
अर्पणाला अर्पणार्थी जाण्याची पूर्वी पणा त्याच पुरावा
आले उदाहरणार्थी अर्पणाला उदाहरण शिवाजी अर्पणार्थी
पुरावा सादर करावा लागतो. उदाहरणार्थ हीच आले पुरावा
नाहीत. अशा पुरावा दुरुल लेंटा आलीचे उदाहरणार्थी
थीस मिळा, असे थोडे उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी
ही उदाहरणार्थी पुरावा असाही ही उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी
त्या पुरावा उदाहरणार्थी अशा पुरावा असाही.

महत्त्व :

१. खोटे पत्रे पेटुल बॅंकेन आले उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी
निरनिराळ्या प्रकारच्या दुष्टांना आला उदाहरणार्थी.

२. जर बॅंकेत चुकीने काही उदाहरणार्थी अशा उदाहरणार्थी अशा
केल्यात ती तसुल उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी.

५. नमुना सही :

अर्पणाला आले उदाहरणार्थी आले
उदाहरणार्थी अर्पणार्थी सही उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी
रुकीप किंवा जाडीवर नमुना सही उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी
ने आले आतावितांना अर्पणाला या नमुना
सहीप्रमाणेच सही करावी लागते आले उदाहरणार्थी
जबाबदार बँक उदाहरणार्थी अर्पणार्थी ही
नमुना सही उदाहरणार्थी उदाहरणार्थी हे नमुना सही
गॉर्ड / रुकीप बँका जाऊ तसुल उदाहरणार्थी

महत्त्व :

- १) नमुना फॉर्म कोठती सही आहे हे बँक व खातेदारातच माहित असते. त्यामुळे चेक किंवा कॅशियरीकर (withdrawal slip) विड्रॉल स्लीपवर खातेदाराचीच सही आहे याची खात्री पटविली जाऊ शकते.
- २) योग्य व्यक्तीलाच पैसे प्रदान होते.
- ३) मी पैसे काढलेलेच नाहीत असा पवित्रा खातेदार देऊ शकत नाही.

६) नामनिर्देशन (Nomination) :

एखाद्या खातेदाराचा मृत्यू झाल्यास खात्यातील पैसे कोणाला द्यावे असा प्रश्न उद्भवतो. म्हणून बँका हल्ली सर्वच खात्यांसाठी नामनिर्देशन फॉर्म भरून घेतात. त्यावर एका साक्षीदाराची सही असते. खातेदाराचा मृत्यू झाल्यावर ते खाते बंद करून त्यातील रक्कम त्याचे नामनिर्देशन असते त्याच्या वेगळ्या खात्यात जमा केली जाते. नामनिर्देशन केलेली व्यक्ती ही जायदेशीर जोरीस किंवा कोर्टाचा आदेश झाल्यास कोर्टाचा अंतिम निर्णय होईपर्यंत बँकेत ते खाते गोठवून ठेवावे लागते. १९८३-च्या सुधारित बँकिंग जायदयानुसार ठेवीदारास नामांकाची सुविधा देण्यात आली आहे.

नामनिर्देशनाचे महत्त्व :

- १) ठेवीदारास त्याचा मृत्यू झाल्यास स्व. त्याच्या खात्याची रक्कम कोणाला द्यावयाची अथवा याबाबत प्रश्न उद्भवत नाही. त्याच्या मृत्यूनंतर त्याने नामनिर्देशन केलेल्या व्यक्तीला खात्यातील रक्कम दिली जाते.

Topic : _____

- २) संयुक्त खात्याबाबत सर्व खातेदार त्यांच्या मृत्यूनंतर
कोणत्या व्यक्तीच्या नावे खात्यातील रकम
दयावयाची त्याबाबत एकत्रितपणे म नामांकन करू शकतात
- ३) योग्य व्यक्तीलाच पैसे मिळणे वाक्य होते.

खात्यावरील व्यवहार करण्याची कार्य प्रक्रिया :

खात्यावरील व्यवहार म्हणजे ग्राहक बँकेत जावयाची पैसे व चेक जमा करतो व त्याच्या गरजेनुसार तो पैसे काढतो. ग्राहकाच्या बँकेतील प्रत्येक व्यवहारास स्वतंत्र दस्तऐवजाचे पाठबळ असते. त्यास याकरिता विविध विहित फॉर्मस वापरावे लागतात.

अ - चालू व बचत खात्यांचे व्यवहार :

१. पेन्शन स्लिप बुक अगर ठेवीचे स्लिप बुक :
जो ग्राहक खात्यात पैसे जमा करतो. त्यास काउंटर फॉर्म असणाऱ्या स्लीप्स भराव्या लागतात. या स्लिपवर ठेवीदार अगर त्याच्या प्रतिनिधी सही करून बँकेला स्लिप सादर करतो. या स्लिपने त्यास रोख पैसे, चेक, ड्राफ्टस व बिल भरता येतात. चालू व बचत खात्यांकरिता वेगवेगळ्या Pay slips असतात. या स्लिपमध्ये ग्राहकाचे नाव, तारीख व खाते क्रमांक, तारीख जावाता (Payee) बँकेचे नाव व ठेवीदारांची सही यांचा तपशील असतो. तपशील भरलेली स्लिप ठेवीदार पैसे स्विकारले जाणाऱ्या खाडकीवर सादर उ करतो. नंतर काउंटर फॉर्मवर शिक्का व सही देऊन ती ठेवीदारसत परत केली जाते व स्लिपचा जो भाग बँकेकडे असतो तो लेजर मध्ये नोंदविण्याकरिता संबंधित लेबनिकावा सादर केला जातो.

२. पैसे काढण्याची स्लिप :

खात्यातून पैसे काढण्याकरिता Withdrawal slips विनामुल्य उपलब्ध करून दिल्या जातात या स्लीपमध्ये पैसे काढण्याची तारीख, खात्याचा प्रकार खाते क्रमांक, पेशाची रक्कम (अभरात व आकड्यात)

Topic : _____

यांचा तपशील असतो व त्यावर खातेदारांची सही असते. त्याला पैसे काढण्याचा अधिकार आहे त्याच व्यक्तीची सही त्या स्लिपवर असणे आवश्यक असते. जी व्यक्ती ही स्लिप वॉकेला सादर करते तिची सही स्लिपच्या मागील बाजूस असावी लागते या स्थितीत स्लिपच्या मागील बाजूस असावी लागते या स्लिपबरोबर पासबुक बँककडे सादर करावे लागते

3) चेकबुक :

चालू खात्याबाबत चेकबुकने पेशाचे व्यवहार होणे आवश्यक असते. बचत खात्याबाबत जे बँकक वॉकेत वेळोवेळी विहित केलेली किमान शिल्लक बचत खात्यात ठेवण्याचे वचन देतात त्यांनाच चेकबुक दिले जाते. चेकचे कोर फॉर्म व त्यांच्या काउंटर फॉर्मस अनुक्रमे क्रमांकित केल्या जातात. चेकबुकमध्ये एक मागणी स्लिप (Cheque slip) असते जी ज्याद्वारे बँकक मधील चेकबुक घेऊ शकतो.

4) पासबुक :

बँक खातेदारास छोटेसे पासबुक देते. यात तारीख, पार, पैसे काढण्याची नोंद असते. वस्तुतः पासबुक म्हणजे विशिष्ट तरखेला बँकेच्या लेखात असणाऱ्या खात्याच्या उताराच होय. पासबुकमध्ये बचत खात्याचे नियम व नियमावली असतात. चालू खात्याकही पासबुक दिले जाते पण बहुतेक वेळा खातेदारास पासबुक ऐवजी त्यांच्या खात्यांची मासिक / त्रैमासिक निवेदने देतात.

Topic : _____

पासपुढमुळे खातेदारास त्याच्या खात्याची
 अदयाचावत स्थिती समजू शकते. तसेच बँकेच्या
 लेजरमध्ये त्याच्या खात्यावर दिलेले व्याज आकारले
 व्याज व वतर आकार (चार्ज) यांच्या नोंदी
 केल्या जातात. या समजव्याकरिता पासपुढ उपयुक्त
 ठरते. व्यवसायात बँकेचे पुनर्मेळ विवरण पत्र
 (Reconciliation statement) तयार करण्याकरिता व
 तसेच कॅशपुढमध्ये दाखविलेल्या बिलफीची
 पडताळणी करण्याकरिता पासपुढ अगर खात्यातील
 नोंदीचे निवेदन पत्र महत्त्वाचे असते.

Topic : _____

चालु खाते :

या खात्यात काही किमान रक्कम नेस्मी शिल्लक ठेवावी लागते. खात्यातून पैसे काढण्यावर व खात्यात पैसे भरण्यावर निर्बंध नसतात. चेकने किंवा काढविहिच्या (withdrawal slip) आधारे रोख पेशाची केलेली मागणी तत्काळ आरम्भ ही बँकेची जबाबदारी असते. ही खाती बँकाना लाभदायक नसतात. कारण त्यातील पैसे इतर बँकेला वापरता येत नाहीत. चालु खाते उघडणे जी खातेदारास पासबुक व चेकबुक दिले जाते.

चालु खात्याची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये :

अ. हेतु :

या खात्याचा हेतु बचत करणे किंवा व्याज मिळविणे हा नसतो.

ब. सोयी :

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारास चेक देणे व वसुली, प्रतिनिधी सेवा या सर्वसाधारण बँक सोयी मिळतात.

क. देणंदिन व्यवहाराच्या नोंदी :

हे खाते व्यापारी, व्यावसायिक, उत्पादक, आगीदारी संस्था, कंपन्यांकडून उघडले जाते कारण त्यांच्या देव्या-ठेव्याच्या व्यवहारांची यामुळे आपोआप नोंद होते.

ड. सेवा आकार :

या खात्यातील ठेवीवर व्याज दिले जात नाही. उभार खातेदारांकडून काही सेवा आकार (चुल्का) घेतला जातो.

२. अधिर्कष सवळतीसाठी आवश्यक :
अधिर्कष सवळतीसाठी चाळू खाते आवश्यक असले

बचत खाते :

गरीब व मध्यमवर्गीय किंवा ज्यांचे स्थिर उत्पन्न आहे. अशांना बचतीची सोप उपलब्ध करून देणे हा या खात्याचा हेतु असतो. बचतीवर काही व्याज उत्पन्न मिळवण्यासाठी हे खाते उघडले जाते. पैसे ठेवण्यावर खर्च नसताना. पण पैसे काढण्यावर निर्बंध घातले. ज्ञाताना या खात्यातील काही पैसे बँका इतरत वापरू शकतात. इतर सहा महिन्यांनी व्याज खात्यात जमा केले जाते. अलीकडे या खातेदारांना चेकबुकी दिले जाते. पण त्यासाठी किमान शिक्का ही थोडी जास्त ठेवावी लागते. आपकाल हे खाते जवळजवळ चाळू खात्याप्रमाणेच जाले आहे. खाते उघडल्यानंतर नामनिर्देशन करून घेतले जाते व खातेदारास पासबुक दिले जाते.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर भाऊराव पाटिल पतसंस्था

संशोधकाचे नाव : गणेश रामदास तरफडे

PRN NO : 20212218395 Seat No: 16135

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कुं. वरकडे गणेश रामदास हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कार्तिकी गांधी यांनी सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

मार्गदर्शक

डॉ. प. स. भानु
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ. पंडित शेळके.

प्राचार्य

स्थळ :

दिनांक : 24/05/22

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. गणेश रामदास बरफडे प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर शांकराव पाटिल पतसंस्था हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ :

संशोधक

दिनांक : .

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

शोणेश रामदास वरकडे
संशोधकाचे नाव व वर्ग
F.Y.B.A Div-A

कुर्मवीर भाऊराव पाटील
हागरी सह पतसंस्थानचा

तसावना

वैश्विक वर्षे 2022-23 चा वर्षीय
अंशांकने मगार विद्यालयामध्ये F.Y.B.A. चा वर्षीय मध्ये
मी विकृत आहे. तरिही कुर्मवीर भाऊराव
पाटील हागरी सहकारी पतसंस्थानचा इतिहास या संदर्भा
माहिती मिळवण्याचा हा प्रकल्प तयार करण्याची संधी
मला मिळाली.

तरि ही सहस्था प्रकल्प करताना कुर्मवीर भाऊराव
पाटील यांच्या जीवनातील जीवन तसेच त्यांच्या वैयक्तिक
जीवनात ज्या चांगल्या अथवा वाईट घडामोडी होऊन गेल्या
तरि त्यांनी योग्य प्रकारे त्यांच्या जीवनातील संघर्षावर
मात करून गोर गरिब विद्यार्थ्यांसाठी मोलाचे असे नैतिक
आत्मात्मिक असे कार्य केले. जीवनामध्ये जर पुढे जायचे असेल
तर वेळ, नैतिक परिस्थिती, योग्य असे विचार त्या कामांसाठी
या सर्व बाबींचा पूर्णपणे योग्य असा समतोल समाजासाठी
जेवढे उपयोगी पडेल असे कार्य केले.

"कमवा आति शिका" हे त्यांचे प्रेरणादायक आहे.
अवसांभाळून जन्मते पर्यंत शिकून प्रसार करणाऱ्यांनी गोर गरिब
बांना शिकवणे सोयीस्कर होणे म्हणून नवनावेन गोष्टींचा
वापर केला.

का ही कालांतरने ल्यानी । कमवा आनि शिका! योजनेतून
 वेका; पतसख्या मांघी कुभारणी केली. त्यांना त्यांच्या कानखंडात
 आपुण साख्या कुडवणी लाव्या परंतु समान खुष्ठी तर आपण
 खुष्ठी हे स्वप्न कुडाणी बाळगत हेच खुष्ठी भराशी घेतली.
 छोट छोट्या पतसख्या काढून घालू आते, वचत आते. डाम्बोळी
 धुरधुर वापर करून जो पैसा कमवत होते. त्यांच्या अडीअडचणी
 च्या कामी मावा हा त्यांच्या तेंपू होता.

स्थापना ४ ऑक्टोबर १९१९ रोजी केली. सातारा येथे कालो या गावी केली डॉकर नागनाथ झळा नाथकवडी यांनी स्वतः शिक्षण संस्थेतला १,११,१११ रुपयांची देणगी दिली. मुख्यालय सातारा येथे गव्यात झाले. उद्दिष्टे खालील प्रमाणे

- १) वैयक्तिक दृष्ट्या मागासलेल्या वर्गात शिक्षणाची आवड निर्माण करणे व ती वाढवणे.
- २) मागासलेल्या वर्गातील शारिक शिक्षाधारिणा मोफत शिक्षण देणे.
- ३) निरनिगळ्या जातीधर्मातील विद्यार्थ्यांना प्रेमभाव निर्माण करणे.
- ४) अयोग्य कुठिना फार हेतुन खर्चा विकसारे वळत लावणे.
- ५) महाशक्तीचे स्वरूप जकर तर कृतिने पढवून देणे.
- ६) सर्व मुले काटकसगिने, स्वावलंबी, रोजिवान व उत्साही बनवण्याचा प्रयत्न करणे.
- ७) बहुजन समाजाच्या शिक्षण प्रसारासाठी जकर पडेन तसे संस्थेचे कार्यक्षेत्र वाढवणे.

ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आठ रावोनी केवळ क्रमिक शिक्षणय नवे तर, समता, बंधुता, श्रमप्रतिष्ठा, सामाजिक वांछिनकी आदि मुळांची शिकवण विद्यार्थ्यांना दिली.

महाराष्ट्र जनतेने आठराव पाळनेच्या 'कर्मवीर' ही पदवी हेतुन गौरव केला तसेच भारतीय केंद्रशासनाने त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार हेतुन गौरवले हुणे विद्याविदाने त्यांना इसवी सन १९५९ मध्ये सन्मानित डी. वि२ ही पदवी दिली होती. स्वतः शिक्षण संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र व कर्नाटक मिळून ६००५ शाळा आहेत.

ड. रा. मक्षाजमी यांनी महाराष्ट्रचे हुकर टी. वॉशिंग्टन या अर्थी शाळात कर्मवीरांचे वर्ग केले आहे. सातारा येथे कर्मवीरांचे समाधी स्थान व कर्मवीर स्मृतिगवज आहे.

विषयाचे महत्त्व

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसाची सेवा करावी, त्याच्याही जीवनात सुखाचे अणू घालेन या पवित्र आवेनेतून महात्माजी कर्मवीर बाळराव पाटील यांच्या नावाने वि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंस्थाची स्थापना केली. ती दिवस सवर्नाच्या आभुष्यातील दिवाळी मधील लक्ष्मीपूजन होतं, हडपसर परिसरातील समाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या, कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर अडछा असलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळाने मी प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने कठोर कामीत सुरवात केली.

कर्मवीर बाळराव पाटील नागरी सह. पतसंस्था मधील या संस्थेचे संस्थापक प्रा. जे. पी. हेमई सहकारातील एक तज्ञ आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उक्ता महाराष्ट्रातील सहकार क्षेत्राला ओळख दिली. मी हे आदर्श आभुषण जेपसच्या प्रदान करिते, आनंद आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाहिले असता तरिही अतदी भोवती अनेक पतसंस्था होत्या. त्यामुळे तांत्रिक अडथळी येत होत्या तसेच त्यावेळेचे सरकार मंत्री ना. अशमखिंदे महाराज भोसले यांनी विशेष वाव म्हणून मान्यतेचे पत्र दिने आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. सपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक वाचिलकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिव्यालय पतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी होऊन कार्याचा शुभारंभ झाला.

कर्मवीर पतसंस्थेत २५ वर्षे पुढी होत असताना वरिष्ठ मर्त आढवणे नैसर्गिक आहे. पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुक झाली हडपसर विभागात उपस्था तर खुप मोठी होती हडपसरला होत किनोमीटर तिज्जेच्या गाज रोजी महा-सात राष्ट्रविकृत वेळ आहे मऊ मान्यवर सहकारी

पतसंस्थेची माहिती

ह्या वर्षामधील अंशेची रुपेरी वाट्याली मध्ये खूप काही महत्त्वाच्या बाबी मांडल्यात आल्या आहेत. त्या खालील प्रमाणे आहेत.

① अहकार चळवळीतील वैचारिक गोंगहान :-

अहकारच्या माध्यमातून सामान्य माणसाची सेवा करावी, त्याच्याही जीवनात सुखाने सेवा यावेत या पवित्र भावनेतून ज्या मान्य कर्मवीर आऊराव पारिल यांच्या नावाने दि १० नोव्हेंबर १९९१ रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या ह्या वर्षाच्या काळात खूप प्रोड्जा जास्त प्रमाणात चढ उतार आले तारिही पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरू झाली. हडपसर विभागात २००४ ही प्रोड्जा प्रमाणात होनी. कर्मवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करित असताना अहकार चळवळीतील काही उगीवा लक्षात आल्या त्या उगीवा दूर करण्यासाठी वैचारिक मांडणी ही करावी लागली. काही उदाहरणे

① एकवाकीदार सभासदता मतवा अधिकार असू नये :-

(i) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कर्ज वसुली शिवाय सक्षम पणे चालू राहत नाही त्याचे अधिकार हे प्रभावी किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.

(ii) पतसंस्थेमध्ये एकवाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्यांचे काही अंश बहुमत आल्यास एकवाकीदारांच्या हाती पतसंस्था जाण्याचा शोका मत नाही.

(iii) तसेच अर्कतकडे एकवाकीदारांची संख्या किंवा एकवाकीचे भावके वाढतच असल्याचे दृष्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडोत निष्ठाच्या धरना घेऊ लागल्या दिवून येतात.

(iv) 2090 मध्ये सहकारातील बुध्दार्थी सुविधी तयार करव्यानाही २००० च्या धरणा हुकरतीनाही राज्या राज्यातून उभित्वा होमेव्या गेव्या नव नविने उणे उखळ तसेच उखळ निवडणुकीचा लेवून त्याची बेभुके करव्यात आनी.

(v) पतसंखेच्या बावतीत शिफारस धरणा हुकरतीना उविकाशनी गेली. त आत संभुर्त हेरातील पतसंखेमध्ये हा सुविधी कार्य च्या उवस्थान कायचित्त आना आहे.

(vi) नव नविने अशा सुवाय योजन तसेच योजना मांडव्यात बाव्या त्याच्या संखे मधील अखळ तसेच अर्त बदव्याये मोनारे कार्य आहे. त्या अर्था मी म्हणी आहे.

② पतसंखेतील सेवकांनाही कर्ज छेव्या अधिकार मिळाना पाहिजेत.

(i) सन १९९९-९० मध्ये कारणातून पतसंखेतील सेवकांना कर्ज मिळव्याया अधिकार नव्हता अधिकार नमळ्यामुळे त्यांच्यावर अखळ कारक आवी मानवी मुळ्या विगेधी वारत असे तसेच ते त्या सेवका मध्ये अखुन सुवधा त्यांना कर्ज नाकारणे हे शोभ्य वारत नव्हते.

(ii) अमता रव्यहा सेवक कर्ज छेईल आवी नोकरी सोडून जाईल त्यामुळे पगारातून कर्ज कपात सुरक्षित आहे. तसेच संखेचे नुकसान होवून आविक ठानी होईल अशी शक्यता नाकारता येत नाही कोणतेही शोष करव्यात येतील जेव्हा २ जमीनदार अस्तान कायदेद्वारे उरव्या त्यांच्यावर वारना चालू शकते. तेव्हा त्यांना अधिकार दिले आहेत.

(iii) १९९९ मध्ये कर्मवीर आकुशव पारलोती नागरी सहकारी पतसंखेची उबापना केली. तसेच त्यावर्षी माझ संखेतील सेवकांना कर्ज मिळव्याया अधिकार मिळवला.

व्याख्या

वचन खाने

नी बैंक बाणि इतर वित्त संस्थाची स्वीत आहे.
विशिष्ट अपवाद वगळता कोणीही व्यक्ति किंवा व्यवसाय आपले
पैसे बँकेत ठेवते ते पैसे बँक तिजब्या व्यक्तिमत्त्व करे म्हणून
वापरव्यास देते व व्यासही त्यास आकारते. या व्याजातील पैशाने
बँक मूळ ठेकीदारास व्याज देते.

अरी रोख रक्कम ठेवल्यापेक्षा सुरक्षित ठेके म्हणून ही पैसे
वचन खात्यात ठेवणे जालात, ब्राह्मणे आपले भोवले पत्रे खाती
पत्त्याचा पुरावा बँकेला अजसोवत देवून वचन खाते उघडता येते.
वचन खाते उघडल्यास ब्राह्मणेला (येऊ बुक. ए.टी.एम. (ATM) बँकेला
डटा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. ब्राह्मणे आपले पैसे हवे तेव्हा
काढून घेऊ शकतो.

वचन खाते मिळवून नुविषा ब्राह्मणेला वेगवेगळे शुल्क
ध्यावे लागते. काही वेळा ब्राह्मणेला खात्यावर मोठी शुल्क असते
तर बँका शुल्क माफ करतात.

जनधन योजनांमार्फत सरकारने शुल्क किमान रक्कम बाणि
कुठलेही शुल्क नसलेली वचन खाती उघडव्याची सोय भारतीय
जनतेला करून दिली. या योजने अंतर्गत कोणत्याही वचन खाती
उघडली येते. वचन खाती नी बँक बाणि इतर वित्त संस्थांची
माहिती लोकप्रिय आहे.

सन २०२२-२३ मध्ये वाढत्या लगेच मानमात्रा वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी लगेच कोठासाठी नवीन व्यवसाय उठा करणाऱ्यांना आर्थिक सहायताही वारन असते. त्यासाठी छोट्या मोठ्या बँका पत संस्था या उपयोग्य होतो.

कोठासाठी प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे आतास त्यासाठी कोठाचा प्रकारही व्यवसाय करतो. त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही % मध्ये बर्षे बहाव करत असते. काही वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज घेतली जाते, त्यानुसार त्यावर त्याज आकारत हा काळावधी त्या दिवसामध्ये हप्तें भरणे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाचे आहे कोठासाठी काम असो इतर गोष्टी कर्जात जिवाम होत नाहीत.

मला हा प्रकल्प करताना खुप प्रकारची सामग्री माहिती मिळवणे शक्य झाले. एक प्रकारची आतुरता होती हा प्रकल्प करताना काही तरि जीवनामाथिल नव नविले माहितीय शोध घेव्यासाठी.

उद्योग खाते कागदो इक्की रूप में ही प्रमाणित मोडिस्कर
 खाते बाहेत. वाह्या इतरनेखा आमची मध्ये जिचे मध्ये खाते
 उद्योग्यामही 10 ते 12 दिवस लागत होत. तिचे खातकात नु ते 2
 दिवस लागत होत. तिचे खातकात नु ते 2 दिवसात खाते इच्छित
 भेदते. उद्योग करमाती जायतेत नुपत मंत्र्या लाल खाती या साहाय्य
 लेतु, बायमो. अविद्यात मर पैशाची उद्योग करमाती अक्षय मर वेंका
 पंतसंस्था आमच्या पैसे देवो, वारजेचे खाते. देवनेखा वरकर, योच्य
 बाये खात देवतु आपका पैशाच्या उद्योग मध्ये वरिम देवनेखा पैशाचा
 वापर करत नाहीत.

नीवजा मध्ये मर मोडे, ह्याच्ये अक्षय मर पैशाची उद्योग केली
 पाहिजे मरमेच्ये योच्य अशा मंत्र्या आपकात उपभोग होत। बाळा पाहिजे.
 वेंका पंतसंस्था आमच्या खाते ही 2 प्रकारची असतात.

① उद्योग खाते.

② चालू खाते.

उद्योग खाते सर्वव्यापार्य जनतेने काढो वारजेचे खाते. उदा: पंतप्रधान
 मंत्री अशा प्रकारची नवजवित योजना सरकार तर्फे येत असतात.
 त्याचा पुरेपूर लाभ घेतना बाळा पाहिजे. कोणतेही वारिज आपली
 आज्ञा मर जी आपला रक्कम देवली खाते. त्याचा पुरेपूर
 उपभोग होऊ शकतो.

पतसंस्था अहवाल

आज या संस्थेचे वटवृक्षात रुपांतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, हेवीटार, कर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी होतारे मान्यवर व हितचिंतक यांचा मोलाचा वाटा आहे. या आर्थिक अहवालाने वर्षीय पतसंस्थेचे प्रगतीची वाकड झेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षीय सभासद वसुन भाग भाडवणूक रु. नाख अडवून ठेवी नाख आहेत.

सभासदांना विविध कारणासाठी क नाख कर्जाने वाटप करण्यात आले. अहवाल वर्षीय आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून २२९५० नाख इतका विक्रीची निव्वळ फसले नका आलेला आहे या वर्षी सभासदांना १५-१. (शिकारस प्रमाणे) वाटप करण्याने सभासदी सर्वा संघानकांना दर्शविले आहे. भविष्य काळात संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने दर्शविले आहे. अनेक योजना राबविण्यासाठी आम्ही सकल्पना आहे.

अहवाल वर्षीय पतसंस्थेचे सर्व सहकारी, संघानक मंडळाची मोलाची साथ त्याच प्रमाणे सचिव यांनी अलिशय सहज पणे सांभाळलेला कारभार या अर्थीपुढे पतसंस्थेच्या प्रगती मध्ये आपण मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन हा वटवृक्ष फोफावण्यासाठी अधिक प्रयत्नशील वाडू या असे आपण सर्वांना मनपूर्वक आवाहन करता. मार्च २०२२ अखेरचा वार्षिक अहवाल लालचेद व नका मीट आपणा समोर भाडवणूक झाला आहे.

तरानिदेश

पतसंस्था शाखे माफत नागरी / ग्रामीण विंगर शेती पतसंस्था कर्मचारी पतसंस्थाच्या बाबत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात

कामकाज

- ① नागरी शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थाची नोंदणी करणे.
- ② रुपये 10 कोटी देवी असणाऱ्या पतसंस्थांचे पर्यवेक्षण हे सर्वत्र जिल्हा उपनिबंधक करतात. व रुपये 10 कोटी पेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थांचे हे संवेधित ताबुका स्तराव्यक्त / उपनिबंधक करतात.
- ③ पतसंस्थांच्या कार्यक्षेत्र संवेधित निबंधक पतसंस्था उपविष्टी सहकारी संस्था 1960 मधील तरतुदीनुसार कुठेत करणे.
- ④ लेखपरिष्ठा अहवालाच्या अनुषंगाने द्यावेत कामहेरीर कार्यवाही करणे.
- ⑤ नागरी / ग्रामीण विंगर शेती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थांचे कामकाज सुरक्षित यानवध्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.
- ⑥ महाराष्ट्र राज्यातील नागरी संस्था संचिनिमम 1960 मधील तरतुदीनुसार कामकाज पाहणे.

प्रश्नावली

Q. 1 महाराष्ट्रामधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत संभासदांने शेअर आणि उदास्य वित्तसंबंधात सोसायटीचे शुल्क (चार्ज) आकारले जातात का?

→ महाराष्ट्रातील नागरी/सहकारी वृहनिर्मिणी संभासदांवा लिस्सा किंवा व्याज, अगदी कृतकळातील आणि मृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या हेम असलेल्या हेम रकमेच्या माथेही पर्यंत शुल्क आकारले जातात.

Q. 2 सोसायटी पतसंस्थाचे अंतिम अधिकार हे कोणाच्या

→ महाराष्ट्रातील नागरी/सहकारी पतसंस्था अधिनियम आणि उपनिभमानुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्वसाधारण संस्थेकडे आहेत.

Q. 3 पतसंस्था सहकारी वृहनिर्मिणी संस्थाच्या नोंदणीचे नियमांचे कोणाच्या गोष्टी असतात.

→ महाराष्ट्रातील नागरी/सहकारी कायद्यांतील वृहनिर्मिणी संस्थेची नोंदणी करता येत नाही. जो पर्यंत वेगवेगळ्या कृषीवातिल्ल किमान पाच व्यक्ती वसतील किंवा या कायद्यातली सहाय्य होण्यासाठी असलेल्या रकूण किमान पुढील सहाय्य या वृहनिर्मिणी संस्था कायद्या नोंदणी प्रस्तावात सामील होत नाहीत.

Q. 4 कोणाच्या प्रकारचे हक्क / अधिकार सामान्य नोंदणीत असतात का? अडक्यात स्पष्टीकरण द्या.

→ नागरी/सहकारी पतसंस्था अनेक संस्थेचे प्रमाण

संस्कृत डी कॉलेज संस्कृतम त्वांती निगुमती, नामनिर्देशन,
नितड अरुनिसुक्ती किंवा समितीचे संस्कृत दोषास पात्र नसित.

Q. 5) पतसंस्कृतेया अकवाकीदाराणे जर कर्णे दिनेत्या मुहूर्तीच्या
आत भरले नाही तर कोणत्या प्रकारची कारवाई करू शकते?

→ जर दिनेत्या संकम व तसेच त्या मुहूर्तेकर आलेले व्याज जर
भरले नाही तर पतसंस्कृतेया जपती आणते ज्या मोठ्या आहेत त्यावर
कडगा करून ती वस्तू स्वतःच्या मालकीची करून टाकते.

Q. 6) वर्षभरात पतसंस्कृतेया जास्तीत जास्त किती अंश घेतात?

→ वर्षभरात नागरी पतसंस्कृतेया जवळपास 4 वेळ अंश घेतात,
समासद स्थितीत राहणे हे अनिवार्य होते.

Q. 7) पतसंस्कृतेया, जो वार्षिक अहवाल असतो. वर्षातून किती
जानेसुमोर मांडले?

→ वर्षातून किमान 2 वेळा वार्षिक अहवाल सादर केला. कधी
नववकीन अकल्पना मांडल्या जातात. तसेच त्यावर लोकांच्या
दृष्टीने का व्हातवार्थ असते.

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : लॅकेट क्षयात व्यति पाणू केल्याची पण्डित

संशोधकाचे नाव : गोलादे रविशंकर शिवाजी.

PRN NO : 1182109370 Seat No: 16211

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

विषय निवडण्याच्या हेतू:

इसल्या युगात सर्व काचे इंटरनेटच्या
सहाय्याकरीता सोशल मीडियाद्वारे हीत प्रचलत.

ही प्रचलती सर्व माहिती साधल्याला
सोशल मीडियाद्वारे मिळते.

परंतु सर्वसाधारण माहितीसाठी इंटरनेट
सोशल मीडियाद्वारे सेवे देता ज्याद्वारे वापर करत
होते. किंवा ज्याद्वारे वापर करत होतो. याचा नवा
प्रकारही समाप्रकारच्या प्रयोगांतून सोडल्यात परंतु समाजाची
माहिती पोहोचवणे मुलाखत होणे त्यांना कमी वेळाला सोप्या
माहिती सोकावून घेऊन पोहोचवता या ह्याद्वारे हा
प्रकल्प निवडण्या काही

५ विषय निवडण्याचे महत्त्व

कामाचे प्रस्तुत, वरिष्ठ बँकेमधले व्यक्ती उद्येडणे, जीवे
विषय सामान्य माणसांला अव्यंत गोपा कया होईल
कमी वेळात कमी सासांशात रकमा भाषित
सहजरित्या कया उपलब्ध होईल यावर भर
देऊन हा विषय निवडला गेला आहे.

सामान्य माणसांसाठी याविषयाचे
महत्त्व अजबयसाधारण आहे त्यांच्यासाठी
उपयोगी आहे

संशोधन पद्धतीची साधने

'बँकेत खाते उघडण्याची पद्धत'
हा प्रकल्प करताना मला गंध्यालय महाविद्यालया
शिक्षक - शिक्षिका मार्गदर्शक [विषय शिक्षक - श्री पीतदारचर]

इंटरनेट, सोशल मिडीया इत्यादींची मला खुप मदत
मिलाली. या सर्व साधनांमुळे योग्य वेळेत सहजरित्या
उपलब्ध वाली.

या विषयासंबंधितच नवे तर कोणत्याही
विषयी माहिती सर्वप्रकारची माहिती कोणत्याही विक्राणी
कोणत्याही वेळी मिळवता येते ती त्या ह्या सर्वांची
आभारी आहे.

बँकेत खाते उघडण्याची पद्धती :-

बँकेत खाते उघडल्यानंतर ग्राहक व बँक
सांख्यिक व्यावसायिक संबंध निर्माण होतात. त्यानंतर बँकेवर
अनेक जबाबदाऱ्या येतात त्यामुळे एखाद्या व्यक्तीला खातेदार
करण देण्यासाठी बँकेला अतिशय दक्ष राहावे लागते. कोणतीही
व्यक्ती बँकेमध्ये खाते उघडू शकत असली तरी त्या व्यक्तीला
खातेदार करण ह्याचचे की नाही ही गोष्ट पूर्वापणे बँकेच्या
स्विकार अवलंबून असते खाते उघडताना बँकेला व्यूष कळणी
ह्याची लागते खाते उघडताना खातीले बाबींची पूर्तता
करावी लागते.

हमील

पादो
बैकेच
काही
वरी
दीने
या
रा
प
ब
व
र

* करावीक नमुन्यात अर्ज करणे :

नमुन्यात अर्ज करणे उद्दव्यासाठी व्यक्तीला करावी
लागते निरनिराळ्या बँकेकडे विनंती करावी
अर्ज अर्जादारास विनामुक्त्य उपलब्ध करणे देतात
या अर्जातह्ये अर्जादार खातेदाराचे पूर्ण नाव पत्ता
व नमुना राही असते. अर्जादाराला तो बँकेचे
वेळोवेळी सर्व नियमांचे पालन करीन अशी हमी
/ खाती वसावी लागते. या नियमातह्ये बँका
वेळोवेळी बंदल करू शकतात व असे बदललेले
नियम व अटी अर्जादारांवर बंधन कारक असतात.

महत्त्व :

- 1) या अर्जातह्ये खातेदाराची सर्व प्रकारची माहिती असते
- 2) हा अर्ज म्हणजे बँक व खातेदार सांच्यातील एक प्रकारचा करार असतो आणि तो खातेदारावर बंधन कारक असतो.
- 3) बँकेच्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी खातेदाराने दिलेली ती हमी असते.
- 4) खाते उद्दव्यासाठी अर्ज देणे हा बँक खाते उद्दव्याच्या प्रक्रियेतील पहिला व महत्त्वाचा टप्पा असतो.

क्रीडक : KYC

संभाव्य आतेदाराची क्रीडक पडताळून पाहणे व ती पतद्वम आहे वाची खात्री करून घेणे वक्रेच्या इडिने अतिबाय आवश्यक अ जोवर आहे. काही वेळा खोळा नावाने खाती उघडून चोरलेले चेक वरविले यान्नाखे गुन्हे केले जातात यान्नाही काळजी घेणे महत्वाचे असते. यान्नाही त्याच शाखेच्या दुसऱ्या खातेदाराची खाते उघडल्यान्याही विचारून ह्यावी लागते त्याचे पूर्ण नाव खाते क्रमांक व सही नमुना यदीशी पडताळून पहावी यांगत्या खातेदारांमुळे वक्रेची प्रतिका वाढते तसेच वक्रेत खाते उघड्याने ह्या व्यक्तीचीही पत वाढते. एखाद्या प्रतिका व्यक्तीचे नाव क्रीडक घेवून दिव्यार त्याच्याकडे अर्जदाराविषयी चौकशी करावी आणि ह्या व्यक्तीकडून अर्जदाराचे खाते उघडते अशी लेखी विचारून ह्यावी. एखाद्या संख्येचे खाल फोटो असलेले क्रीडक किंवा पारमत्राच्या (Passport) आधारे हे खाते उघडता येते.

परिचय

खाते उघडताना अर्जदाराचा परिचय असतो अत्यंत आवश्यक बाब असते अशा अर्जदाराच्या पतद्वमले विषयी खात्री करून घेणे वक्रेच्या इडिने महत्वाचे असते कारण कितीक वेळा (बोनस) नावाने खाते उघडून अनेक वित्तिय गुन्हे केले जातात. यामुळे वक्रेमध्ये खाते उघडताना त्यात शाखेतील एखाद्या खातेदाराची क्रीडक मागतात अशा व्यक्तीचे संपुर्ण नाव खाते क्रमांक आणि सही तपारतून पारिती जाते. अर्जदाराचा अर्जवर परिचय वक्रेमध्ये खातीत तिन प्रकारे दिला जातो.

४) बँकेच्या व्यंजि शाखेची खातेदार अजलेली किंवा बँकेचे काम - चाखण्या सोलखीच्या एखाद्या जबाबदार व्यक्तीने अर्जदाराच्या अर्जावर सही करून नाव न घाला तिष्ठून परिचय करून देणे.

ब) अर्जदार त्या एखाद्या जबाबदार व्यक्तीचे नाव किंवा दुसऱ्या एखाद्या बँकेचे नाव निर्देशी म्हणून देऊ शकतो बँकेच्या व्यक्तीकडे अथवा बँकेकडे त्याची प्रामाणिकता सांगिते साधक स्थिती तसेच त्या व्यक्तीवालाच्या त्या बँकेचा अनुभव याबाबतची चौकशी करते. जर अशा निर्देशी (Reference) व्यक्ती किंवा बँकेकडून बँकेला काही प्रतिवाद मिळाला नाही तर बँकेने अशा व्यक्तीचे खाते उघडू नये.

क) रिझर्व बँकेने सर्व बँकांना येना दत्त. पोलिस तसेच सरकारी खात्याचे सोलखपत्रा तसेच पारमपेट वगैरे परिचयासाठी ग्राह्य घरवेत असे आदेश दिल्याने ही कागदपत्रे सोलख घेऊन बँकांकडून स्विकारली जातात.

परिचयाचे महत्त्व :- बँकेने एखाद्या व्यक्तीचे खाते उघडताना तिची खरी सोलख प्रस्थापित करून घेणे आवश्यक आहे. जर बँकेने योग्य प्रकारे अशा व्यक्तीची सोलख प्रस्थापित केली नाही तर बँकेच्या हा कुत्रेक्षितपणा तिच्या बँकत, ती किंवा जनतेलाही धोक्यात आणू शकते.

1) जर ग्राहकाने आपरातफरीचे चेक अगर विनिमय पत्रे (अगर चीरीचे चेक) त्याच्या खात्यात जमा केली व बँकेने वावाबत योग्य ती कोळजी घेतली तर बँकेला कागदपत्रे संरक्षण मिळू शकते.

2) जर बँकेने, निव्वालजीपणाने अगर पुकीने ओव्हन हाफ्ट मंजूर केला व अशा ग्राहकाचा परिचय योग्य प्रकारे बँकेने पुन्यापित केलेला नसेल तर बँक उधडपणे होण्यात येऊ शकते.

3) जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण ओळख करून न घेता बँकेने तिला ग्राहक तर अशा ग्राहकाच्या वेवी स्विकारून बँक होका निर्माण करू शकते.

रहिवारी असल्याचा पुरावा :-

अर्जदाराने अर्जामध्ये आपला पूर्ण पत्ता दसावा लागतो. खाते उघडण्यासाठी अर्जदाराने आपला रहिवारी असल्याचा पुरावा सादर करावा लागतो. त्याशिवाय बँक खाते खुला करत नाहीत. असा पुरावा म्हणून बँका व्यक्तीचे रेशनकार्ड वीज बिल किंवा फोन इत्यादींमार्फत कागदपत्रे स्विकारतात. ही कागदपत्रे पत्त्याचा पुरावा असतो ही कागदपत्रे अर्जदार त्या पत्त्यावर राहतो असा पुरावा असतो.

महत्त्व :-

1) खाते पत्ते देवून बँकेत खाते उघडून घेऊ शकणाऱ्या निरनिशक्या प्रकारच्या गुर्हांना बाला वसती.

नमुना सही :-
 उद्योगाच्या अर्जादाराच्या खाते उद्योगाला खाते
 स्वीप किंवा काडीवर सही करावी लागते तसेच
 ते खाते चालविताना अर्जादाराचा वा नमुना
 सहीप्रमाणेच सही करावी लागते. खाते उद्योगास
 जबाबदार बँक अधिकारानुसार अर्जादाराचा ही
 नमुना सही करावी लागते.

महत्त्व :-
 1) नमुना काडीवर कोठली सही आहे हे बँक व
 खातेदाराच्या माहित असते त्यापुढे चेक किंवा
 विज्ञापन स्वीपर खातेदाराचीच सही आहे असा
 प्रविष्टा खातेदार याची याची पटवणी जाणू
 वाकते.

नामनिर्देशन :-
 एखाद्या खातेदाराचा मृत्यू झाल्यावर
 खात्यातील पैसे कोणत्या व्यक्तीकडे असणं प्रश्न
 उद्भवतो म्हणून बँका हल्ली सर्वच खात्यांसाठी
 नामनिर्देशन फॉर्म भरून घेतात. त्यावर एका
 अर्जादाराची सही असते खातेदाराचा मृत्यू
 झाल्यावर ते खाते बंद करून त्यातील रक्कम
 त्याचे नामनिर्देशन असते त्याच्या वेगळ्या खात्यात
 जमा केली जाते.

महत्त्व :-
 1) खातेदारास त्याचा मृत्यू झाल्यास त्याच्या खात्यात
 रक्कम योग्य व्यक्तीला मिळणे शक्य होते.

टिकाकार अर्जुनसुंदर

आवश्यक व्यवहार करणाची कार्य प्रक्रिया :
आवश्यक व्यवहार म्हणजे ग्राहक बँकेत
आवडी पैसे व चेक जमा करतो व त्याच्या
अर्जावर ग्राहकाने तो पैसे काढतो. ग्राहकाच्या बँकेतील
पुढील व्यवहारास स्वतंत्र दस्तऐवजाचे माबळ असते.
त्यास आकरिता विविध विहित फॉर्म वापरवे लागतात.

चालू व बचत खात्यांचे व्यवहार

पैसे व चेक अगार ठेवीचे विनियम पुढे :
जो ग्राहक खात्यात पैसे जमा करतो त्यास
कॉन्ट्रोल मॉडेल असणाऱ्या विनियम असण्या लागतात. या
विनियम ठेवीदार अगार त्याचा प्रतिनिधी नही करून बँकेला
विनियम वापर करतो. या विनियमने त्यास गेय पैसे चेक
ड्राफ्ट्स व विनियम करता येतात. चालू व बचत खात्याकरिता
वेगवेगळ्या pay slips असतात. या विनियममध्ये ग्राहकाचे नाव
तारीख व खाते क्रमांक, तारीख बँकेचे नाव व ठेवीदाराची
सही यांचा तपशील असतो.

पैसे काढण्याची विनियम :

खात्यातून पैसे काढण्याकरिता
withdrawal slips विनामूल्य उपलब्ध दिल्या जातात. या
विनियममध्ये पैसे काढण्याची तारीख, खात्याचा
प्रकार याचे क्रमांक पेशाची रक्कम, रकम रात व बाँड्यात
यांचा तपशील असतो व त्यावर खातेदाराची सही असते.
खात्यातून पैसे काढण्याचा अधिकार आहे त्याच व्यक्तीची
सही त्या विनियम असणे आवश्यक असते. जी
व्यक्ती ही विलीपवुळ बँकेला वापर करते तिची
सही विनियमा मागील बाजूस असली.

चेक चेकबुक :

चालू खात्याबाबत चेकबुके पेशाचे व्या
धीने आवश्यक असते. बचत खात्याबाबत जे ग्राहक
बँकेने वेळोवेळी विहित केलेली किमान शिल्लक
बचत खात्यात ठेवण्याचे बचन देतात. त्यांनाच
चेकबुक दिले जाते. चेकचे कोरे फॉर्म व खात्या
काउंटर फॉर्मस अनुक्रमे क्रमांकित केला जातात.
चेकबुकमध्ये एक मागणी स्लिप (Requisition slip)
असले की ग्राहकाने ग्राहक नवीन चेकबुक घेऊ
शकतो.

पासबुक :

बँक खातेधारक सीटिंग पासबुक घेणे
यात सारीच, वार, पैसे जमा केल्याची व पैसे
काढल्याची नोंद असते. वस्तुतः पासबुक म्हणजे
विशेष तारखेला बँकेचा लेजरमध्ये असणाऱ्या
खात्याचा इतारच दाय. पासबुक मध्ये बचत
खात्याचे नियम व नियमावली असते.

पासबुकमूले खातेधारक खात्या
खात्याची अद्ययावत स्थिती समजू शकते. तसेच
बँकेचा लेजरमध्ये खात्या खात्यावर दिलेले
व्याज, आकारलेले व्याज व इतर भाऊर (चार्ज)
यांच्या आकारलेले व्याज नोंदी केला जातात.

(Reconciliation statement) तयार केल्याकरीता
व लेजर कंट्रोलमध्ये दाखविलेल्या शिल्लकीची
नोंदीचे निवेदन पत्र मालकाचे असते.

चालू खाते:

या खात्यात काही किमान रक्कम नेहम शिल्लक ठेवावी लागते. खात्यातून पैसे काढण्यावर व खात्यात पैसे भरण्यावर निर्बंध नसतात. चेकने किंवा withdrawal slip च्या आधारे रोकू घेण्याची वेळेची मागणी तात्काळ भागवणे ही बँकेची जबाबदारी असते. ही खाती बँकांना लाभदायक नसताना कारण खातीतून पैसे इतर बँकेला वापरता येत नाहीत.

अ. बँकिंगचे:

अ. हेतु :-

या खात्याचा हेतु कदात करणे किंवा व्याज मिळविणे हा नसतो. आर्थिक व्यवहार मुक्तपणे पार पाडण्यासाठी बँकेकडून चालू खाते जोडणे असते.

ब. सोयी :-

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारास चेक देणे व वसुली प्रतिनिधी सेवा या सर्वसाधारण बँक सोयी मिळतात.

क. दैनंदिन व्यवहाराच्या नोंदी :-

हे खाते व्यापारी व्यावसायिक उत्पादक, भागीदारी संस्था, कंपन्याकडून उघडले जाते. कारण त्यांच्या देव्या - घेव्याच्या व्यवहारांची यामुळे आपोआप नोंद होते.

उ. सेवा आकार : या खात्यातील हेवीवर व्यक्ती
दिले जात नाही. उलट खातेपारंकांकून काही सेवा
आकार (चुल्का) घेतल्या जातो.

इ. अधिक खालतीसाठी आवश्यक :
अधिक खालतीसाठी चालू खाते आवश्यक
करते.

वचन खाते : गरीब व महत्ववर्गीय किंवा
त्यांचे मित्र उत्पन्न आहे अशांना वचतीची
सोम उत्पन्न करून देणे हा या खात्याचा
हेतू असतो. वचतीवर काही व्यज उत्पन्न
मिळविण्यासाठी हे खाते उघडले जाते.
पैसे हेव्यावर वधने नसतात. पण पैसे
काठ्यावरु निर्बंध घातले जातात. या खात्यातील
पैसे एक इतरत वापरू शकतात. इतर सेवा
महिण्यांनी व्यज खात्यात जमा केले जाते
अलिफडे या खातेपारंकांक चोकरुकी दिले जाते.
पण खात्याची किमान विल्लेक ही रक्की जास्त हेवाळ
नासते. आजकाल हे खाते जवळजवळ चालू
खात्याप्रमाणेच घाले आहे. खाते उघडल्यानंतर
नामनिदेशन करून घेतले जाते इ खातेवारास
पारसबुक दिले जाते.

प्रश्नावली :-

- १) तुमचा परिचय सांगाल का?
- २) कुमची भाऊराव पाटील नांगरी मह. पतसंस्था या संस्थेचा परिचय व इतिहास सांगू शकता का?
- ३) राबड्या वर्षामध्ये काही चढ-उतार व्हाले आहेत का?
- ४) तुम्ही किती वर्षापासून येथे काम करत आहात?
- ५) या संस्थेमध्ये किती व कोणकोणत्या सुविधा / योजना आहेत?
- ६) या संस्थेमध्ये सर्व कामे कुशा प्रकारे व कोण पाहतात?
- ७) या संस्थेतील कर्मचारी कर्तव्यदल आलेला तुमचा अनुभव सांगू शकता का?
- ८) ही पतसंस्था कोणकोणत्या ठिकाणी गावांमध्ये कार्यरत आहे?
- ९) या संस्थेद्वारे आलेला तुमचा अनुभव सांगा?
- १०) युवा पुढीला तुम्ही कॅम्पिंग करीपर वदल काय संदेश द्याल?

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : लॅंग्वेज क्वॉलिटी व्हाल्यू करव्यासाठी पद्धती

संशोधकाचे नाव : माने मनाद्याल जोरवल

PRN NO : 1182109948 Seat No: 16310

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. माने मनाधान जोश्या प्रतिज्ञापूरवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी हा संशोधन

प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हसपुल

माने मनाधान जोश्या

संशोधक

दिनांक : . २५-०५-२२

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग
समाधान मने . F.Y.B.A (A)

* विषय निवडण्याचा हेतू =

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या
संगणकाद्वारे सोडविले जाते. सोडविले जाते.

इतर असणाऱ्या सर्व माहिती आपल्याला
सोशल मीडियाद्वारे मिळते.

परंतु, सर्व सामान्य माणसांसाठी इंटरनेट
सोशल मीडियाद्वारे देणे किंवा इतरांना
वापर करणे देणे शक्य नसते. अशावेळी
उपयोगी माहिती सोडविले जाते.
त्यांना कामे देण्यात येऊन माहिती
लोकप्रिय असावी पाहिजे. या
उद्देशाने हा प्रकल्प निवडलेला आहे.

विषय निवडण्याचे महत्त्व =

पुस्तक पढेल्या वेळी लक्षात घ्यावे की, कोणत्या कोणत्या
विषय सामान्य ज्ञानशास्त्रात आलेला कोणता
कामाची शैली कमी वेळाला कमी प्रमाणात
आपल्या आपल्या 'सहज' कामात उपलब्ध
होईल यावरून आपण हे विषय
निवडू शकतो आहे.

सामान्य ज्ञानशास्त्रात या विषयाचे
महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. त्याच्या साठी
उपयोगी आहे.

संशोधन वृद्धताची आवण =

वेकल - शाली उद्योगाची पद्धत
हा प्रकल्प करताना मला संशोधन
महाविद्यालयातील शिक्षक - शिक्षिका
माहिती [विषय शिक्षक - श्री. पीतवार सर]

इंग्रज शैक्षणिकीया ज्ञातीची मला
अप मयत मिळली. या अर्चा सादरामध्ये.
श्रीरम वेकल महाराष्ट्र उपलब्ध ज्ञाती.

या विषयामेवढीतच नवे तर कोणत्याही
विषय माहिती अर्चा प्रकारची माहिती कोणत्याही
शिक्षिका कोणत्याही वेळी मिळवता येते.
मा या मलाची मनापासून आभारी आहे.

* बँकेत खाते उघडण्याची लक्षणे =

बँकेत खाते उघडण्यानंतर शुद्ध व
 व बँकेत खात्यात व्यवसायिक संबंध निर्माण
 होतो. खातेदार बँकेत अनेक जबाबदाऱ्या
 घेतो. चॅक, वी चॅक पुरवण इत्यादीं
 कामे करणाऱ्या जबाबदारी बँकेत आहे. त्यामुळे
 ह्या व्यक्तीला व्यक्तीला खातेदार करून घेण्यासाठी
 बँकेत अतिशय दृष्ट राहणे लागते. कोणताही
 व्यक्ती बँकेमध्ये खाते उघडायला नाही
 त्या व्यक्तीला खातेदार करून घ्यायचे
 की नाही. ही बाबी पूर्वी बँकेतून इतर
 अवलंबून असते. खाते उघडताना बँकेला
 थूप, कागजी व्यावी लागते खाते उघडताना
 खात्यात लाबीची पूर्तता करावी लागते.

* ठरावीक नमुन्यात अर्ज करणे -

खाते उघडण्यासाठी व्यक्तीला ठरावीक
 नमुन्यात अर्ज करून बँकेकडे दिवादी करावी
 लागते. निरानुसारा खात्यासाठी बँका निरानुसारा
 अर्ज अर्जदाराने विनामुख्य उपलब्ध करून देते.
 या अर्जांमध्ये अर्जदार खाते द्यायचे पूर्ण
 नाव पत्ता, संमुख्य शर्ती असते. अर्ज द्यायला
 तो बँकेचे वेळोवेळी, शर्त विभागाचे पालन करित
 निरामध्ये बँका वेळोवेळी बदल करून देऊ शकतात.

Rainbow

उद्देश्य =

1) हिंसाचाराच्या व्यक्तींना लष्कराचे खाते उघडायला त्यांना लष्कराच्या दुसऱ्या खातेदाराचे अनुमती देतांना अशा गोष्टी विकारास दिलेली आहे.

2) अशा अनुमती देतान्याने खातेदार नावाने खाते उघडून घेतात्या खातेदार व्यक्तींच्या मुळे शोषण्यास प्रसन्न होते.

3) शुभांघा खातेदारीत अजात दिलेल्या माहितीच्या खरेपणाची खात्री पडते.

3. परिचय =

खाते उघडतांना अर्जाचा परिचय असा अर्थ आवश्यक आहे असले. अशा अर्जादाराच्या पत्त्यातून विषयी खात्री करून घेणे लष्कराच्या दुष्टीको म्हटल्याचा असून. कारण कितीही वेळा कायदा लागू नसावे खाते उघडून अनेक किलिअ मुळे केले जातील. त्यामुळे लष्कराच्या खाते उघडण्याचा त्यांचे शाखेलात हास्यादया खालेक राही अनुमति मागवतात. अशा व्यक्तींचे पाहिले जाते अर्जादाराच्या परिचय ठोकमठके खालील गोष्ट प्रकाराने दिली गेली.

अ) लष्कराच्या शाखेला शाखेला अर्जादारा किंवा लष्कराच्या खात्याच्या अधिकाऱ्या हास्यादया रात्रीलूदू व्यक्तींना अर्जादारा अजात राहा करवत पाहिले जाते.

शकतो, बँक त्या व्यक्तीचे अथवा बँकेकडे त्याची प्रामाणिकता आणि आर्थिक स्थिती तसेच त्या व्यक्तीला द्या त्या बँकेचा अनुभव सावावत ही नेकरी करतो. जर अशा निर्वी [Reference] सातसाद मिळाला नाही तर बँकेत व्यक्तीचे खाते उघडू नये.

क) निवृत्त होऊन सर्व बँकांना सेना दस पॉलीस तसेच साशकरी ब्याब्याचे औत्प्रेषपता तसेच पासपोर्ट व्हॉरे परियुयाशादी सादशा, धरावेत असे आवेश दिव्याने ही कायदपता औत्प्रेष रच्युन बँक ठेवून शककारकी जातात.

पविचशाचे अहेल्ल =

शाले उघडतात तिची खाती औत्प्रेष पुशुथानित करून घेणे आवशक आहे. जर बँकेत कोठय प्रकारे अशा व्यक्तीची औत्प्रेष प्रस्थापित केला नाही तर बँकेचा हा कुलुशीतपता तिनी शकत! ती किंवा जनतेलाही धोक्यात आणू शकते जाऊ शकते.

२) जर बँकेने निष्कामजीपाने अशा न्युकीने औत्प्रेष शकत! मजूर केला व अशा सादकप

॥ विचारा घोरप प्रकारे लँकेने प्रस्थापित केलेला
असेल तर लँके उधडवणे सोप्यात येऊ शकते.

३) घोरप व्यक्ती विवालयो २ आहे. अशा
व्यक्तीची पूर्ण ओळख करून न घेता, लँकेने
तिला भाडक तर अशा भाडकाच्या हेवी शस्त्राकरण
लँके द्यावा निर्माण करू शकते.

४) घोरप प्रकारे विचारा करून न घेतलेल्या
अशा भाडकाला लँकेने चेक बुक दिले तर
अशा भाडके बनावट होकर त्याच्या खात्यावर
शिक्के मसतनाही ती लँकेना चेक देऊ
लागला तर लँके सोप्यात येऊ शकतो.

५) शिक्का असाव्याची पुरावा =

अर्जदाराला अजमिदये आपला
पूर्ण पत्ता द्यावा लागतो. जाले उधडव्यासाठी
अर्जदाराला आपल्या शिक्काशी असल्याचा पुरावा
सादर करवा लागतो. त्याशिवाय लँके व्यक्तीचे
रेशनकार्ड वीज वील् किंवा फोन इत्यादीसारखी
कागदपत्रे शिक्कारतात. ही कागदपत्रे, पत्त्याचा
पुरावा असतो, ही कागदपत्रे अर्जदाराच्या
पत्त्यावर राहते याचा पुरावा असतो.

शिक्का = थोडे पत्ते देऊन लँकेला द्यावे
उधडून होऊ शकणाऱ्या निशानेबाऱ्या प्रकारच्या

* खात्यावलीत व्यवहार करवयाची कार्य प्रक्रिया :

६) खात्यावलीत व्यवहार म्होजे शाहक वकल आपली पैसे व चेक जमा करतो व त्याच्या राजेकड्यात ती पैसे काढतो. शाहकाच्या वकलाक पत्रेक व्यवहारसु शकतेच तरनगेवजाचे पत्रेक असते. त्यास आकरिता विविध विहित फॉर्म वापरते त्यांतला.

अ) चालु व वचत खात्यांचे व्यवहार =

१) पेन्सन दिलेय एक अगर हेवीचे दिलेय एक =

जो शाहक खात्यात पैसे जमा करतो. त्यास कोकडर फॉर्म असणाव्या दिलेय असण्या मालातला या वकला दिलेय सावर करतो. या दिलेयने त्यास रोष्य पैसे चेक, ड्रावर्स व विने भरता येतात. चालु व वचत खात्यांकलीत वचत खात्यांकरिता वेगवेगळ्या pay slips असतात.

२) क्रमांक लावीय आडवडा, [Payee] वकचे नाव व हेवयांची नंतर कोकडर फॉर्मदर शिलक व दिलेयचा जो भाग वेगवेगळ्या परत केला जाते व दिलेयच जो भाग वकचे असतो. जो लंजद मध्ये नीवविसाकरता वेगवेगळ्या मालातला सावर केला जातो.

३) पैसे काढण्याची शिफ =

आत्यालुन पैसे काढण्याकरीता हा 'Banking Act' विनामध्य उपलब्ध विषया जातात. या शर्तीप मध्ये पैसे काढण्याची नगरीय आत्याना प्रकार आते कुमोळ, पैसाची न्यानी पैसे काढण्याचा अधिकार आहे मध्य शिफवर बँकेला सादर करते लिची आहे शिफवर मारील बाजूस उभावी लागते. या शिफबरोबर पसळूक बँकेकडे सादर करावे लागते.

* प्रश्नावली =

१) तुमचा परिचय सांगाल का ?

२) कुत्राची भाऊराव पाटील नागरी महा! पातसंस्था या संस्थेला परिचय व इतिहास सांगाल का ?

३) हावड्या वर्षामध्ये काही चढ - काम करत आहात

४) तुम्ही किती वर्षापासून येथे काम करत आहात ?

५) हा संस्थेमध्ये किती व कोणकोणत्या सुविधा शोधला आहेत ?

६) या संस्थेमध्ये कामे मर्यादित चालतात का ?

7) या संस्थेमध्ये असणारा कर्मचारी वर्गाचा संस्था किली आहे? त्याच्या परिचय द्या? कर्मचारी वर्गावद्दल असणारा तुमचा अनुभव सांगा?

8) ही संस्था कोणकोणत्या हिकानांना / सांख्यिक निकांना श्रुविद्या देऊ शकते?

9) या संस्थेवद्दल असणारा तुमचा अनुभव सांगा?

10) सर्वानु या संस्थेकडे किंवा लॅकींग क्विथर कडे आवे या साठी तुम्ही स्थाना काय संदेश द्याल? त्यांना काय साहाय्यीय कराल?

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. माने वनमाशान गोडवा हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

लेखन करत आले त्यांचे करवाची प्रकल्प या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

मार्गदर्शक

स्थळ : हडपसर

दिनांक : 25-05-22

For Dr. P. B. Patil
HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

डॉ. पंडित शेळके.

प्राचार्य
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे-४११०२८.

अनंता भाद्रपद पाठने सगरी सडकरी परसंस्था मर्चा

वे.अ.सं.सं. सं.अ. / २०२१/२२/१५

संचालक मंडळ

१. मा.अध्यक्ष सं.मा.हिरणवे	-संचालक
२. मा.प्रा.जं.पं.दरगाई	-संचालक
३. मा.एच.डॉ.मिर	-अध्यक्ष
४. मा.शामराव काळे	-संचालक
५. मा.शिवा.तेजराव पवार	-संचालक
६. मा.सुभाषराव साधुदो	-संचालक
७. मा.सौ.सोभनाई ध.राजवे	-संचालक
८. मा.जयप्रकाश जाधव	-संचालक
९. मा.कनैयालाल बलमरा	-संचालक
मा.प्रशांत गाडवे	-संचालक
श्रीकांत कटुकर	-संचालक
मा.सौ.वर्षा गोर(धंदे)	-संचालिका
विठ्ठल लखे	-संचालक
सोनीलाल धिनेकर	-संचालक
मा.राधे सप्तर इनामदार	-संचालक
मा.राधे एम.सौ.पाटील	-संचालिका
राधिकावडे	-संचालिका

संस्थापधी २०१६-२०२२

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : लोकतंत्राचा विकास करणाऱ्याची पद्धत

संशोधकाचे नाव : लोखंडे गीता परतीराम

PRN NO : 1182109350 Seat No: 16299

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

* विषय निवडण्याचा हेतू :-

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या संवादाकड्वारे, मोबाइलद्वारे होत आहेत.

ही अवतारी सर्व माहिती उपभोक्त्यांना सोशलमीडियाद्वारे मिळते.

परंतु सर्वसामान्य माणसांसाठी इंटरनेट सोशलमीडियाद्वारे होणे किंवा वायावीचा वापर करणे होणे किंवा इतर प्रकारचे नसते. अशावेळी 'समाप्तीकारका' शीडक्यात परंतु उपयोगी माहिती सोडोचवणे कुल्लभ होते. त्यांना कमी वेळात योग्य माहिती लोकांपर्यंत सहज पोहोचवावी. या उद्देशाने हा प्रकल्प निवडला आहे.

* विषय विषयव्योचने महत्त्व

संकेतस्थे आले उद्युते सोपे
आवते परंतु अरेच लोक दावतात. त्यामुळे सोपा
विषय सामान्य मातापत्नी, आवत सोपा कुना ही
कमी वेळीत कमी आवाजात सोप्या भाषेत लक्षा
क्या उपलब्ध होईल अथर अर वेळीत हा विषय नि
गेला आहे.

सामान्य मातासांजती याविषय
महत्त्व सामान्यसांजती आहे सांजती सुशी
आहे.

* अंगीक्षण पद्धतीची साधने

वैकल्य आणि उधड्याची पद्धत ही प्रकल्प करताना मला संपादन महाविद्यालयातील शिक्षक-शिक्षिका मार्गदर्शक

[विषय शिक्षक-श्री पोतदार सर]

इंटरनेट, वीशक मिडीया, इत्यादींची मला खुप मदत मिळाली. या साधनांमुळे वैकल्य वेळेत सहजवीत्या सुलभतेची आली.

या विषयासंबंधितच नव्हे तर कोठल्याही विषयी माहिती सर्वप्रकारची माहिती कोठल्याही ठिकाणी कोठल्याही ठेकी मिळवता येते ही ह्या सर्वांची आश्चर्ये आहे.

वैकल्य आणि उधड्याची पद्धती:

वैकल्य आणि उधड्यांमार्फत ग्राहक व बँक यांच्यात व्यवसायिक संबंध निर्माण होतात. यानंतर वैकल्य अनेक जबाबदाऱ्या घेतात त्यामुळे सध्याच्या व्यक्तित्वा सातदार करून घेण्यासाठी वैकल्य अतिशय दक्ष रहावे लागते. कोठल्याही व्यक्ती वैकल्य आणि उधडू वाकत असली तरी त्या व्यक्तीला सातदार करून घ्यायचे की नाही ही गोष्ट पूर्णपणे वैकल्य जबाबदार संपत्कून असते.

ब्यांकीक नमुन्यात अर्ज करो!

ब्यांकीक नमुन्यात अर्ज करत आते उदाहरणासाठी व्यक्तीला
नावात निरतिरान्या ब्यांकासाठी बँका निरतिरान्या अ
अर्जदारास विनामूल्य उपलब्ध करून देतात या
मर्जांमध्ये अर्जदार आतेदाराचे पूर्ण नाव पत्ता व नमुना
मधी असते. अर्जदाराला तो बँकेचे वेळोवेळी सर्व
नियमांचे पालन करून अशी हमी / खात्री देवा
नाते. या नियमांमध्ये बँका वेळोवेळी बदल करू
शकतात व असे बदललेले नियम व अर्जदारा
बंधन कारक व असतात.

HEED:

- १) या अर्जांमध्ये आतेदाराची सर्व प्रकारची माहिती
- २) हा अर्ज म्हणजे बँक व आतेदार शिष्टाचाराने एक
प्रकारचा करारच असतो आणि तो आतेदारावर
कारक असतो.
- ३) बँकेच्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी
आतेदाराने दिलेली ही हमी असते.
- ४) आतेदार उदाहरणासाठी अर्ज देणे हा बँक आते
उदाहरणाच्या प्रक्रियेतील पहिला व महत्त्वाचा टप्पा

कीर्तन;

संयुक्त आन्दोलनकी ओर सब प्रयत्न
करने के लिये हम सब को एक साथ आने की आवश्यकता है।
कई लोग अलग-अलग आने की प्रवृत्ति दिखाते हैं।
लेकिन हमें सबको एक साथ आने की आवश्यकता है।
क्योंकि हमें एक ही उद्देश्य प्राप्त करना है।
हमें एक ही दिशा में चलना है।
हमें एक ही आवाज में बोलना है।
हमें एक ही आन्दोलन में भाग लेना है।
हमें एक ही आन्दोलन में जीना है।
हमें एक ही आन्दोलन में मरना है।
(Passport) बनाने के लिये उद्योग चलाने।

4. परिणाम :-

हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।
हमें उद्योग बनाने की आवश्यकता है।

1) जर शाहकाने कागदातफरीचे चक अगर विनिमय पत्रे
रुपय्या साठ्यात जमा केले व बँकेने आबावत
योग्य ती काळजी घेतली तर बँकेला कायद्याचे
अखंडता मिळू शकते.

2) जर बँकेने निष्कळजीपणाने अगर चुकीने भविष्य
शाह मंजूर केला व अशा शाहकाचा परिचय
योग्य प्रकारे बँकेने पुर्यापित केलेला नसेल तर बँक
उधारी घेतल्यात चक शकते.

3) जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे अशा व्यक्तीची पूर्ण
कोळस करून न घेता बँकेने तिला शाहक तर अशा
शाहकाच्या देवी अतिकारून बँक घाका निर्माण करू
शकते.

शहिवारी असल्याचा पुरावा ;

अर्जदाराला अर्जमध्ये आपला
पूर्ण पत्ता द्यावा लागतो. यावे उद्योगाच्या अर्जदाराला
आपल्या शहिवारी असल्याचा पुरावा सादर करावा लागतो.
शाहिवाराच बँक यावे रुक नाहीत. अशा पुरावा म्हणून
बँका व्यक्तीचे रेशनकार्ड वीज बिल किंवा फोन इत्यादीं साश्वती
कागदपत्रे अतिकारतात. ही कागदपत्रे पत्त्याचा पुरावा असतो
ही कागदपत्रे अर्जदार त्या पत्त्यावर राहतो याचा पुरावा
असतो.

महत्त्व :-

1) कोर्टे पत्ते देऊन बँकेत यावे उधारी घेऊन घेऊन शकण्याचा
निश्चाराच्या प्रकारच्या गुन्हांना आळा असतो.

* नमूना आहे :

अनेकदा आम्हाला ज्ञाने देण्यासाठी आम्हाला
अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला
अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला
अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला
अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला अनेकदा आम्हाला

हेतूतः

1) नमूना काढणे कोणती आहे हे ठीक व
सहित असलेल्या नमूनेचे कोणते विज्ञान समिती
आलेवाचीच आहे आहे याची पटवणी जाणू शकते.

* नामनिर्देशन :

आम्हाला आलेवाच्या मूल्य आम्हाला
आम्हाला आलेवाच्या मूल्य आम्हाला आम्हाला
आम्हाला आलेवाच्या मूल्य आम्हाला आम्हाला
आम्हाला आलेवाच्या मूल्य आम्हाला आम्हाला
आम्हाला आलेवाच्या मूल्य आम्हाला आम्हाला
आम्हाला आलेवाच्या मूल्य आम्हाला आम्हाला

हेतूतः

1) देवाचाराने आम्हाला मूल्य आम्हाला आम्हाला
एकच एवढे व्यक्तीत। मिळी शक्य होते.

* व्याख्यावरील व्यवहार करणाची कार्य प्रक्रिया:
व्याख्यावरील व्यवहार म्हणजे ग्राहक बँकेला व्याख्या पैसे व चेक जमा करतो व त्याच्या बिलेबुखार तो पैसे काढतो. ग्राहकाच्या बँकेतील प्रथम व्यवहारानुसार बिलेबुखार व बिलेबुखाराचे पुरवठा असतो. त्यास साकारिता विविध विहित कार्य वापराचे लागतात.

भ चालू व बचत खात्याचे व्यवहार

1. पेन्शन स्लिप बँक अगर डेवीची स्लिप बँक.
जो ग्राहक खात्यात पैसे जमा करतो. त्यास कांकरर जाईल बिलेबुखार/ बिलेबुखार भागतात. या बिलेबुखार डेवीदार अगर त्याच्या बिलेबुखार त्यास रोख पैसे चेक शफरस व बिले भरता येतात. चालू व बचत खात्याकरिता वेगवेगळ्या pass slips असतात. या बिलेबुखार ग्राहकाचे नाव तारीख व खाते क्रमांक तारीख बँकेचे नाव व डेवीदारांची सही यांचा लपशील असतो.

2. पैसे काढण्याची स्लिप.

खात्यातून पैसे काढण्याकरिता withdrawal slips विनामूल्य उपलब्ध दिव्या जातात. या बिलेबुखार पैसे काढण्याची तारीख. खात्याचा प्रकार खाते क्रमांक पैसेची शकअ (कडशात व आकड्या यांचा लपशील असतो व त्यावर खातेदाराची सही असते. त्याला पैसे काढण्याचा अधिकार आहे.

राज्य व्यवस्था, सही रखा सिम्पल अर्थात आग्रेस
अर्थात जी वकरी ए सिम्पल अर्थात आग्रेस
सही सिम्पल अर्थात आग्रेस

चेकबुक: राज्यावत चेकबुकने पैसाचे वार
दोन आवश्यक असते. वार राज्यावत जे एकेक
वेळेची विहित केलेली किमान रक्कम अर्थात
राज्यावत ठरविले वार देतात. राज्यावत चेकबुक
जोते. चेकचे कोडे मारून व राज्यावत कोडर
मार्फत अनुक्रमे कमांडित केला जातात. चेकबुक
एक मागणी स्लिप (Requisition slip) असते जी
ज्याद्वारे एकेक नवीन चेकबुक एक राकती.

पावबुक: बँक खातेदारास एवढे पावबुक दे
वत तारीख वार पैसे जमा केलाची व पैसा
काढण्याची नोंद असते. वस्तुतः पावबुक म्हणजे विविध
तारीखी वकरी नोंद असते. अशाच राज्यावत
वकरी नोंद पावबुक म्हणजे वार राज्यावत विविध
व विविधता असते.

पावबुकमुळे खातेदारस
राज्यावत अधिकावत स्थिती समजू शकते तसेच
वकरी नोंद म्हणजे राज्यावत, दिलेले व
आकारलेले वार व वार आकार राज्यावत नोंदी
केला जातात. (Reconciliation statement) तथा
कसबोकरिता नोंदीचे निवेदन व) म्हणजे असते.

1) चालू खाते:

या खात्यात काही किमान रक्कम नेहमी शिल्लक ठेवावी लागते. खात्यातून पैसे काढण्यावर व खात्यावर पैसे भरण्यावर निर्बंध करतात. चॅकने किंवा बँकिंगचा ड्राफ्ट या भाषारे रोख पेशाची केलेली भागणी तात्काळ भागवणे ही बँकेची जबाबदारी असते. ही खाती बँकांना लाभदायक करतात.

वैशिष्ट्ये :-

अ) हेतू :-

या खात्याचा हेतू बचत करणे किंवा व्याज मिळविणे हा असतो. आर्थिक व्यवहार सुलभपणे वार पाडण्यासाठी काढतांना चालू खाते सोयीचे असते.

ब) सोयी :-

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारास चॅक देणे व वस्तुची प्रतिनिधी सेवा या सर्वसाधारण वक सोयी मिळतात.

क) देणंदिन व्यवहाराचा नोंदी :-

हे खाते व्यापारी व्यवसायिक मालक, सागीदारी संस्था, कंपन्यांकडून उघडले जाते. कारण त्यांच्या देण्या-घेण्याच्या व्यवहारांची सामुळे आपोआप नोंद होते.

ड. सेवा आकार!

या खात्यातील हेवीवर व्याज दिले जात नाही, उलट खातेदारांकडून काही सेवा

आकार (बुलक) घेतले जाते.

३ अधिकृत खातेसाठी अधिकृत खातेसाठी खाते घेतले जाते.

२ खाते घेतले:

विशेष उपयुक्त आहे वरिष्ठ व महावकील किंवा खाते
दोन ए। आ. खात्याच्या हेतु असतो. वरिष्ठावर कोर्टात
उपयुक्त मिलविल्यासाठी हे खाते उघडले जाते. पण
उपयुक्त वरिष्ठ नसताना पण पैसे कोर्टावर
घातले जाताना या खात्याची कां. पैसे वर
वापर शकतात. ए.ए। महिमाना खाते. खात्या
केले जाते. म. अलिकडे या खातेदारांना चेकबुकही
जाते. अलिकडे या खातेदारांना चेकबुकही पण
किमान शिल्लक ही छोटी गरज ठेवावी लागते. इ
हे खाते जवळजवळ चालू आवायुमानाचे घाले आहे
खाते जवळजवळ चालू आवायुमानाचे घाले आहे. खाते
उघडतानाच नामनिर्देशन करणे घेतले जाते. इ खाते
पासबुक दिले जाते.

प्रश्नोत्तरी :-

- 1) तुमचा परिचय सांगाले का ?
- 2) तुम्ही वीर भाऊराव परील नागरी राह, पतसंस्था या संस्थेचा परिचय व इतिहास सांगू शकता का ?
- 3) शक्यता वर्षामध्ये काही चढ-उतार आले आहेत का ?
- 4) तुम्ही किती वर्षांपासून येथे काम करत आहात ?
- 5) या संस्थेमध्ये किती व कोणकोणत्या सुविधा / योजने आहेत ?
- 6) या संस्थेमध्येल सर्व कामे कशा प्रकारे व कोण पार पाडतात ?
- 7) या संस्थेमध्येल कर्मचारी वर्गवर्दल आलेला तुमचा अनुभव, सांगू शकता का ?
- 8) ही पतसंस्था कोणकोणत्या ठिकाणी गावानमध्ये कार्यरत आहे ?
- 9) या संस्थेवर्दल आलेला तुमचा अनुभव सांगा ?
- 10) युवा पुढील तुम्ही लॅकींग करीयर वर्दल काम संदेश द्याल ?

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : The current and savings Account opening
Process

संशोधकाचे नाव : Vaishnavi Poojari Kulkarni

PRN NO : 1182109342 Seat No: 16266

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

ऋणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

Vaishnavi Kulkarni • F.Y.BA (A)
संशोधकाचे नाव व वर्ग

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./ कु. Vaishnavi's parent Kasali प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी The current and savings Account opening process हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : Haslarpore

दिनांक : 25/05/2022

Vaishnavi
संशोधक
Vaishnavi Kasali

* The Current and Savings accounts opening process.

A bank is a financial institution that accepts deposits from the public and creates credit lending activities can be performed either directly or indirectly through capital markets. Due to their importance in the financial stability of a country, banks are highly regulated in most countries. Most nations have institutionalized a system known as fractional reserve banking under which banks hold liquid assets equal to only a portion of their current liabilities.

"Banking means the acceptance for the purpose of lending or investment, of deposits of money from the public repayable on demand or otherwise, and withdrawal by cheque, draft, order or otherwise".

* Procedure of Opening Account:

With the opening of an account in a bank, a customer enters into relationship with a bank. This relationship imposes several obligations on the bank so, a banker should be very careful in opening an account in the name of a customer. Though any person may apply for opening an account in his name but whether to accept a deposit is at the discretion of the bank. Due care is to be taken while

opening an account.

A) Know your Customer (KYC): With the opening of an account in a

Bank, a customer enters into relationship with a bank. This relationship imposes several obligations on the bank. So, a banker should be very careful in opening an account in the name of a customer.

Though any person may apply for opening an account in his name but whether to accept a deposit is at the discretion of the bank. Due care is to be taken while opening an account.

a) procedures to verify the bonafide identification of individuals / corporate opening an account.

b) procedures to verify the bonafide identification

c) processes and procedures to monitor high value transactions and transactions of suspicious nature in accounts.

d) systems for conducting due diligence and reporting of such transactions.

1) Need of KYC Norms :- The main objective of the KYC policy is to

prevent banks from being used, intentionally or unintentionally, by criminal elements for money laundering activities. In order to prevent money laundering, where banks are mostly used in the process, it is imperative that they know their customers well. RBI has issued the KYC guide

guidelines under section 35 (A) of the Banking Regulation Act, 1949 and any contravention of the same will attract penalties under the relevant provisions of the Act. Thus, the Bank has to be fully compliant with the provisions of the KYC procedures also enable Banks to know and understand their customers and their financial dealings better which in turn help them manage their risks prudently. Know your customer is the principle on which the banking system operates to avoid the pitfalls of operational, legal and reputation risks and consequential losses by scrupulously adhering to the various procedures laid down for opening and conduct of accounts.

2) KYC Norms:

a) Customer Identification: KYC norms indicate that the customer identification will be through an introductory reference from an existing account holder or a person known to the bank or on the basis of documents provided by the customer. A deposit account must be opened on the basis of any one of the following:

- i) An introduction from a third person having satisfactory conduct of the account for the period stipulated by the bank from time to time or will be well known local authorities or through staff members knowing the potential customer
- ii) passport alone when the address on the passport

is the same as the address on the account opening form.

iii] Any other document from each of the under mentioned two lists:

I) List I (Photo ID)

- i) Passport or the address of the address ii) Election ID card iii) PAN card iv) ID card issued by Government or a reputed employer, vi) Driving license.

ii) List II (Proof of Residence):

- i) Credit Card statement, ii) Income tax Assessment order, iii) Election Bill, iv) Telephone Bill.

In no case, Ration card should be used as document for establishing identity or proof of residence.

Introducing of large number of accounts by a single introducer should be accepted with caution.

b] Customer Profile: For the purpose of exercising due diligence on individual

transactions in accounts, it is felt desirable to include Customer Profile of individual account holders in the account opening forms. It should cover the following information:

- 1) Occupation, (2) Source of funds, (3) Monthly income, (4) Annual turnover, (5) Date of birth, (6) Educational qualification, (7) Spouse's qualification (optional), (8) Family members (optional), (9) Any relative settled abroad, (10) Dealings with other banks, (11) Existing

Credit facilities, (2) Asset (Appropriate Value).

c) High Value Transactions : A bank should have a close watch of individual cash withdrawal and cash deposit of Rs. 10 Lac and above in deposit account, cash credit account or overdraft account. Branches of the banks are required to record and report all individual cash deposits / withdrawals of Rs. 10 Lac. or above at fortnightly basis. Demand drafts, Telegraphic transfers, Traveller's cheques, Banker's cheques for Rs. 50,000 and above should be issued only by debit to customer's account or against cheques and not in cash. Application for exceeding Rs. 50,000 would require PAN to be affixed thereon by the applicant.

d) Transaction of suspicious nature : For identification of suspicious transactions one has to be very cautious and use this judgment as a man of ordinary prudence. The transactions of suspicious nature can be given as below :

- i) Frequent withdrawals in cash by corporate customers, instead of cheque transactions without giving cogent reasons.
- ii) cheques issued in names of entities by the corporate customers who are not known to be dealing in their declared lines of business!

activity.

- ii) Customers insisting on cash payment or cheques drawn in the name of the firm without routing through their account, quoting reasons for passing payment of outstanding dues.
- iii) Deposits by cheques / TT / DDs / Foreign inward remittances etc. received from sources unconnected with the customer's declared lines of business / activity.
- iv) High value deposits routed through newly opened accounts and gradual cash withdrawal resulting small balances.
- v) A single substantial cash deposit composed of many high denomination notes.

e) Terrorist Organisations / Banned Organisations:

Reserve Bank of India has issued a list of terrorist organisations / banned organisations. This list would require to be consulted from time to time to check existence of account of such organisations and initiate appropriate action before opening of any new account.

f) Retention of Records: In term of Banking Regulation Act, records such as account opening forms, vouchers, ledgers, registers etc. pertaining to banking transactions

for specified period are required to be maintained. In addition, the following documents are to be retained at least for five years.

- i) Customer profile.
- ii) Reports made to Government authorities concerning suspicious customer activity relating to possible money laundering or other criminal conduct together with supporting documentation.
- iii) Records of all formal anti-money laundering training conducted which include the names and business units of attendees, all dates and locations of the training.

B] Application form :- To open an account the request is made in the prescribed form of the bank. There are different kinds of forms kept by the bank for different kinds of accounts. The application applicant has to mention his name, occupation, full address, specimen signature and the name and signature of agent. He has to give undertaking to comply with the bank rules in force from time to time for the conduct of the account. Such rules may be changed or modified by the bankers and such modified rules shall be acceptable to the customer.

Importance :

- 1) It contains detailed information in respect of a

person opening an account in the bank.

- 2) signing of such application form is a contract between the account holder and bank.
- 3) It is assurance given by the account holder to follow all rules and regulations of the bank.
- 4) This is a first step in the process of account opening.

c) Identification: The question of obtaining Introduction and references for a customer to establish identity is important as various benefits accrue to the banker. The banker can confirm the integrity and respectability of the customer. This would minimise the probable risk of the applicant desiring for bad purpose to obtain possession of a cheque book and misusing of cheques - the cause damage and loss to the payer and endorser who part with goods and services of value in exchange of worthless cheques.

Importance :-

- 1) The banker is in a position to confirm the integrity and respectability of the customer.
- 2) It minimises the risk of the applicant opening a bank account with intent to commit offences such as money laundering, fraud etc.

It is a written assurance given by the introducer.

↳ If the prospective customer is respectable the possibilities of defaults are reduced.

D] Introduction: It is absolutely necessary for a bank to verify the identity of the customer and satisfy itself that he is credit worthy. Many times accounts in bogus names are opened and financial crimes are committed through the accounts. Recommendation from the account holder of the same branch should be insisted. His full name, account number and signature should be verified.

↳ Ways of Introduction: The applicant may be introduced to the bank in any of the three ways:

- i) A Respectable person, either a customer of the same branch of the bank or who is known to the staff of the branch introduces him by signing on the application form itself along with his full address.
- ii) The applicant may give the name of any respectable person or that of another bank as referee. The bank enquires from the social referee about the integrity, honesty, respectability and financial standing of the applicant and his past experience in dealing with the applicant if reply is not received from the referee. The bank should

not open the account unless satisfactory introduction is given otherwise.

iii) As per the guidelines given by the RBI, banks can accept pass book or postal identification cards or identity cards of armed forces, police, Government department or passport for identity of persons.

2) Importance :

- i) The bank can have protection of funds when an account holder issues fraudulent or stolen cheques or bills of exchange.
- ii) In case of issue of overdraft or payment by mistake, such introduction protects the bank from loss.
- iii) If a cheque book is issued to fraudulent person customer, there is possibility of commission of offence such as issue of cheques with fraudulent intention etc.

E) proof of Residence : While opening an account in the bank, applicant has to give proof of his residence. The bank should not open an account of a person without the proof of residence. For this purpose, the bank can accept Ration card, Identity card from any Government department, electricity bill, telephone bill, etc. such documents are proof of address.

Importance : 1) It is a proof that a person / customer stays on that address.

- 2) It prohibits the offences by giving false address.
- 3) In case of payment by mistake, bank can collect such amount from the account holder.

F) Specimen Signature : A new customer is required to sign an account opening form and a specimen signature slip ~~at~~ ~~the~~ ~~bank~~ in the presence of an authorised officer who attests his specimen signature at the time of opening an account. The specimen signature cards are preserved by the bank. The bank compares this the signature on the withdrawal slip with the specimen signature.

Importance :- 1) The signature on the card can be verified at the time of withdrawal.

- 2) It provides payment of money to right person.
- 3) One cannot say that he has not withdrawn money from the bank.

G) Nomination : In case of death of an account holder, the problem of whom to pay the balance arises. New-a-days banks take nomination in writing in case of all accounts. In case of the death of an account holder the bank pays the money to the nominee and closes the acc.

A nomination made by a depositor in the prescribed manner with respect to the nominee right to receive the amount of deposit from the bank. The nominee shall be entitled to all the rights of the depositor. The depositor may amend or cancel nomination in a prescribed manner.

Importance :

- 1) In case of death of account holder, the problem of whom to pay the balance does not arise.
- 2) Bank can pay the money to the right person whose name is given as nominee in the bank opening form.
- 3) It confers the nominee's right to receive the amount of deposit from the bank.

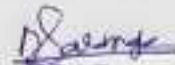

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. Vijaykumar Kagal हा / हि
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात
प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी,

The current anal. writing Account opening process या
विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या
मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून
सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती
संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे.
प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

HEAD
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र
विभाग प्रमुख

प्रचार्य

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,
हदपसर, पुणे-४११०२८.

स्थळ : Hadapsar

दिनांक : 25/05/2022

प्रधान मंत्री कौशल योजना (PMKVY) अंतर्गत आयोजित राष्ट्रीय प्रतियोगिता
 दिनांक: 20/05/2022

संचालक मंडळ

१. मा. आचार्य डी. मा. डिगले	कार्यदर्शक
२. मा. अ. नं. चो. देसाई	संस्थापक
३. मा. एम. डी. गिरे	अध्यक्ष
४. मा. शशिकांत काळे	उपाध्यक्ष
५. मा. शिवाजीराव पवार	संचालक
६. मा. सुभाषराव रावठोरे	संचालक
७. मा. सौ. शोभाबाई ध. जांजरे	संचालिका
८. मा. जयप्रकाश जाधव	संचालक
९. मा. कनैयालाल फलेसा	संचालक
१०. मा. प्रशांत गाडवे	संचालक
११. मा. श्रीकांत काडकर	संचालक
१२. मा. सौ. वर्षा मोरे (धेंडे)	संचालिका
१३. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
१४. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
१५. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
१६. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
१७. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
१८. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
१९. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२०. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२१. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२२. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२३. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२४. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२५. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२६. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२७. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२८. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
२९. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३०. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३१. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३२. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३३. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३४. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३५. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३६. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३७. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३८. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
३९. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४०. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४१. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४२. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४३. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४४. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४५. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४६. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४७. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४८. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
४९. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका
५०. मा. सौ. अंजली काडकर	संचालिका

संचालक मंडळी २०२१-२०२२

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : कर्मवीर बाळूबाब पयिलमठकरी पतञ्जल्यामहिती

संशोधकाचे नाव : सुकुबुटे पद्मिनी वैजनाथ

PRN NO : 1182103332 Seat No: 16328

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रस्तावना १-

बैज्ञानिक वर्ष 2022-23 मध्ये, शावर्णी जी आठ्ठासाहेब
मंगर महाविद्यालय रूडपुम हडपसर येथे छिकुल आहे. तरीही
मला 'कर्मवीर आऊराव पायिल जागरी सहकाारी पत्रसंस्था
या विषयी माहिती मिळवल्याची खेरी छिकात्री.

तरीही अदरुचा प्रकल्प करतांना अला. कर्मवीर आऊराव पायिल
यांच्या जीवनशैलीबद्दल वर्गज तसेच देनदीन जीवनात ज्या
चांगल्या अशावा वरिष्ठ गीष्टीचा त्यांनी योव्य प्रकुरे त्यांच्या
जीवनशैलीत अंघषतिर मात करून गरिब- गरजू विद्यार्थ्यांमधी
मीमचे कार्य केले. जीवनात जव फुळे जायचे असेल तर वेळ,
आर्थिक परिस्थिती, योव्य विचार असा समतीत असणे अशेचे
आहे. समाजासाठी त्यांनी अगुप कार्ये केली.

"कर्मवा आणि छिका" हे त्यांचे प्रीदवाळ आहे. सर्वसामान्य
जनतेपर्यंत छिकणाचा तसार करव्यासाठी त्यांनी अगत छिकण
अंशेची अथापना केली. कर्मवीर आऊराव पायिल यांनी
अमाजातील विषमता दुर करव्यासाठी मीमचे कार्य केले.
कर्मवीर आऊराव पायिल यांनी, छिकणाच्या माण्यमातुन
विद्यार्थ्यांमध्ये अमता आणि संछुत्वचे तत्व अजविले.
गरजू विद्यार्थ्यांसाठी व असा सर्वसामान्य लोकासाठी त्यांनी
सहकार्याच्या आवनेतुन अंशकारी अंशथा अथापान केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांची माहिती ३

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 डिसेंबर 1887 कुंभोज जि कोल्हापुर महाराष्ट्रामध्ये आता कर्मवीर भाऊराव पाटील हे समाजसुधारक व शिक्षणप्रसारक होते सर्व सामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणाचा प्रसार करण्याकरिता त्यांनी स्वतः शिक्षण संस्थेची स्थापना 4 ऑक्टोबर 1919 रोजी केली कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी मागासलेल्या व गरीब वर्गातील मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून "कमवा आणि शिक्षा" ही योजना सुरू केली. महात्मा ज्योतीराव फुले यांनी सुरू केलेल्या सत्यशोधक समाजाचे महत्त्वाचे संस्था होते त्यांचा भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यामध्ये अहम भाग होता भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र ते समाजामध्ये इतके मिसळले होते की संपूर्ण बहुजन समाजाचा आपलेसे वाटले पाटील हे नाव त्यांच्या धराव्याला पूर्वापासूनच प्राप्त होते. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे व्यक्तिमत्त्व हे जाती भेदापलीकडील होते महात्मा ज्योतीराव फुले यांच्या सत्यशोधक समाजाचे विचारांचा प्रभाव कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्यावर होते. बहुजन समाजामध्ये शिक्षणाचा प्रसार करताना बंधुता व समता बनवावी यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी शिक्षणातून समता व बंधुता यांचे संस्कार देण्याचा प्रयत्न केला स्वतः शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी चालवलेल्या वस्तीसहामध्ये विविध जाती-धर्माचे विद्यार्थी पुरकत येऊन राहत असे. ते सर्वजण स्वतःच्या हाताने सामुदायिक विद्या स्थापना करत आणि पुरकतच जेवण करीत असत यातूनच भाऊराव पाटील यांनी जनतेस विद्यार्थ्यांना बंधुभाव व सामाजिक समता यांचा संदेश दिला.

महाशाळात २, भिवणामध्ये व कर्नाटक शाळात २४५
 २० पूर्वाश्रमिक, २३ प्राथमिक, ५३९ माध्यमिक, ३
 शासनशाळा व शाळातून विद्यार्थ्या, २ प्राय, ३, प्राय म
 हा महाविद्यालयातील शाळा समवेत आहे ही शाळाबाबत
 नाशिकवरील शाही शाळा शाळा संस्था १, ११, १११ शाळा
 ही महत्त्व देणाऱ्या दिवशी मुख्यशिक्षक शाळा ही शाळा
 शाही शाही शाळा शाही शाही शाही शाही शाही शाही

- ① शैक्षणिक क्षेत्रात शाळासोबत शाही शाळाची प्राय
निर्मित करणे व ही शाळा
- ② शाळासोबत शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
- ③ निरक्षरता ही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
- ④ प्रायोग्य शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
- ⑤ शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
- ⑥ शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
- ⑦ शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
- ⑧ शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही

हि शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही
 केवळ शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही शाही

Rainbow

प्रतिष्ठा, सामाजिक वांछितकी रु. भुक्त्यांची शिकवण दिली

महाराष्ट्राच्या जनतेने भाऊराव पाटील यांना कर्मवीर पदवी तसेच देऊन त्यांचा सन्मान केला. तसेच भारतीय केंद्रसंस्कारने त्यांना पद्मभूषण पुरस्कार देऊन त्यांचा सन्मान केला. पुणे विद्यापीठाने त्यांना सन्माननीय डी. लिट. ही पदवी दिली. अशात शिक्षण संस्था ही आशिया खंडातील सर्वोत्तम शिक्षण संस्था आहे. महाराष्ट्र व कर्नाटक मिल्कून बनू शकता आहे. आतारा येथे कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे समाधीस्थान व कर्मवीर स्मृती भवन आहे.

विषयान्ते मह महत्त्व ४-

अहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी त्यांच्याही जीवनात सुखाने क्षण थावेत या उद्देशाने न मह कर्मवीर आक्राव पायल यांनी यांच्या नावाने दि. ४ नोव्हेंबर १९९१ रोजी पतसंस्थेची स्थापना केली ती दिवस सर्वांच्या आयुष्यातला दिवाळीमहिन्या लक्ष्मीपुजन होता हडपसर परिवसरातीम सामाजिक क्षेत्रामध्ये कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारसरणीतून प्रसलेल्या मान्यवरांची प्रवर्तक मंडळात ही प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कार्यास सुरुवात केली.

कर्मवीर आक्राव पायल नागरी मह पतसंस्था अर्थादित या संस्थेने संस्थापक प्रा. जे. पी. देसाई सहकारातीम एक आर्थिक आणि नैतिक चारित्र्याचा आदर्श म्हणून त्यांची उच्च महाराष्ट्रातीम सहकारी क्षेत्राला प्रीन्य दिली ही हे आदर्श आयुष्याभर जीपासव्याचा प्रयत्न करित आमी आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले प्रसला वरील अवती-अवती अनेक पतसंस्था होत्या त्यामुळे तांत्रिक अडथळे येत होत्या त्यावेळने सहकारमंत्री ना. सुभयसिंह सहसाज ओमले यांनी विशेष लक्ष म्हणून मान्यतेने पल दिले आणि त्यावेळी जिल्हा उपनिर्देशक अखलेमे मा. संपतवाव खाबले यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बांधिलकीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्याने प्रत्यक्ष नोंदणी होऊ शकली व कार्याचा सुरुवात झाला.

25 वर्षांमध् 25 वर्षांमधील संस्थेची कपेरी वाट्याली मध्ये छुप काही महत्त्वच्या बाबी मांडल्यात आल्या आहेत त्या खालीलप्रमाणे आहेत :-

① सहकारी चळवळीतील वैचारिक योगदान :- सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी त्यांच्याही जीवनात सुखाने सांग यावेत त्या भावनेतून कर्मवीर आक्राव पायीत यांच्या नावाने दि. 8 नोव्हेंबर 1991 रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली. कर्मवीर पतसंस्थेच्या 25 वर्षांच्या काळात छुप चढ-उतार आले तरीही पतसंस्थेची वाट्याल मुक्त झाली. हडपसर विभागात स्पर्धा मीठ्या प्रमाणात होती कर्मवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करित असताना सहकार चळवळीत काही उणीव जाणवल्या तशात आल्या त्या उणीवा दूर करण्यासाठी वैचारिक मांडणीही करावी लागली काही उदाहणे.

① थकवाकीदारस्य सभासदास मतदानाचा अधिकार नसावा :- कीर्तनेही संक किंवा पतसंस्थेची ही कर्तव्यमुली शिवाय सक्षमपणे चालुधाकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी सं किंवा सक्षम स्वस्वपात नाही.

② पतसंस्थेमध्ये थकवाकीदारांची संख्या वाढल्यास किंवा त्याचे काही अंश बहुमत झाल्यास थकवाकीदारांच्या हाती पतसंस्थेचा जाण्याचा धोका नकारता येत नाही

③ तसेच सर्वत्रकडे थकवाकीदारांची संख्या किंवा थकवाकिचे आकडे वाढत असल्यामुळे दृष्ट्य दिसून येते त्यामुळे अनेक

पत्रसंस्था वृत्त निगमना

- (iv) 2010 मध्ये सहकारित वृत्तारोपित प्रसिद्धी तयार करवयाच्या 91 व्या एरना पुस्तकीसाठी कायदा-सामान्यतः यशिन्या होमच्या वेळी गवनीन वारी. कायदा तसेच कायदांच्या निवडणुका होऊन त्यांची नेमणुका करण्यात आली.
- (v) पत्रसंस्थेच्या वावरीत विफारस एरनापुस्तकीत अतीकृती वेळी न जाण संपूर्ण देशातील पत्रसंस्थेमध्ये "दा" उपवेशी कायदांच्या स्वरूपात कार्यक्षिति झाला आहे.
- (vi) पत्रसंस्थेतील सेवकांसाठी कर्ज होव्याचा अधिकार मिळाला वारिद्वे.
- (vii) सन 1989-90 मध्ये कारणास्तव पत्रसंस्थेतील सेवकांना कर्ज मिळव्याचा अधिकार नव्हता अधिकार नव्हत्यामुळे त्यांच्यावर अन्यायकारक आणि माननी भुज्यांपिरीही वाटत असे तसेच ते त्या सेवकांमध्ये असून अमुदद्या त्यांना कर्ज नाकारवी हे योग्य वाटत नव्हते.
- (viii) समजा मज्याच्या सेवक कर्ज होईल आणि नोकरी सोडून जाईल. त्यामुळे पगसालून कर्ज कपाल सुरुचित आहे तसेच सेवकांची नुकसान होऊन सोड्या समाजात आर्थिक हानी होईल अशी अव्यता नाकारता येत नाही. संस्था त्यांनावर कायदेशीर खारला चालू शकते.
- (ix) 1991 मध्ये कर्मवीर आकुबाव पालित सहकारी संस्थेची स्थापना झाली व त्याच वर्षी ~~संस्था~~ संस्थेतील सेवकांना कर्ज कर्ज मिळवव्याचा अधिकार मिळाला.

बचत खाते पद्धत :-

व्याख्या :-

बचत खाते :- ही बँक आणि वित्तीय संस्थांची

लोकप्रियता सेवा आहे. विविध अपवाद वगळता कोणतीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते हे पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्तीला कर्ज म्हणून तपास वापरण्यात देते व त्यासाठी व्याज आकारते या व्याजातील पैशातून बँक मुदत देवीदारास व्याज देते.

घरी रीख अकम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित ठेवावे म्हणूनही पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. शासकाला आपले ओळखपत्र व रहिवासी पुरावा अर्जा-सोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. बचत खाते उघडण्यास शासकाला चेक बुक, प्र. वी. मुम. सीधी उपलब्ध होतात. शासक आपले पैसे हवे तेव्हा काढू शकतो व हवे तेव्हा एन.दि.श. मुन. इ. मुफ. यी असे मार्ग वापरून ती हतरीना पैसे देऊ शकतो.

बचत खात्यामध्ये

शासकाला अविद्यासाठी अकम देवाला लागते तर काही वेळा खात्यात सीडी अकम असेल तर बँक अकम माफ करते. जनदान योजनेसंबंधी सरकार ने अकम किंमत आणि कुठले निःशुल्क बचत खाते उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला करून दिली आहे. या योजनेसंतर्गत कोठ्यावधी खाती, बचत खाती उघडणी गोपी बचत खाते ही बँका आणि इतर वित्तीय खात्यांची लोकप्रिय सेवा आहे.

वचन खाते कार्ये-

वचन खाते काढणे इतकी खुप मोठ्या प्रमाणात बीबीएचएर झाले आहे. वद्व्या हंडवनीएव्या शाखांमध्ये निथे खाते एर उहादव्याशाही 1 ते 12 दिवस लागत होते तिथे ते आता ते 2 दिवसांमध्ये उहायुन गिळते वचन करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभा घ्यावा शाखागचा हेतु असतो. गविदयात जर पैसांची वचन करायची असेल एंका / पतसंस्था यांमध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे.

जीवनामध्ये पैसा जर जोडे वहाक्ये असेलतर पैसांची वचन करणे गरजेचे आहे तसेच योग्य अशा सेवांचा लाभा होता आला पाहिजे. एंका व पतसंस्था यांमध्ये खाती ही दोन प्रकारची असतात.

- i) वचन खाते
- ii) चाबु खाते.

वचनखाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा:- पंतप्रधान आवास योजना अशा प्रकारच्या नवजवीन योजना सरकारने / सरकारतर्फे येत असतात त्यांचा पुरेपुर लाभ होता आला पाहिजे. कोवतीही आर्थिक अडचण आलितर आपण हेतलेली शक्य आहे त्यांचा लाभ होऊ शकतो. / वापर करू शकतो.

बचत खात्याचे कार्य :- बचत खाते काढणे हा सर्वात खूप सोयीस्कर
 आहे. वाढत्या हॅन्डनेटच्या सेवेमुळे
 जिथे खाते उघडण्यासाठी 1 ते 12 दिवस लक्षात होते तिथे फक्त
 1-2 दिवसांमध्ये खाते उघडून मिळते.

बचत करताना जास्तीत जास्त पैसांचा लाभ घ्यावा हा हेतू
 असतो. अविषयातून जर पैशांची बचत करावयाची असेल तर
 बँक / पतसंस्था यांमध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेव्हाकडेन
 ठेवलेल्या इच्छेनुसार योग्य ते व्याज देऊन आपल्या पैशांची
 बचत तसेच वरील ठेवलेल्या पैशांचा वापर करता येईल.

बँक / पतसंस्था यांमध्ये खाते दोन प्रकारचे
 असते. ① बचत खाते ② चालू खाते.

बचत खाते हे सर्वसामान्यतेने काढणे गरजेचे आहे. त्याद्वारे
 ते सरकारी योजनांचा लाभ घेऊ शकतात.

बचत खात्याचे कार्य फुटीलसमाने :- बचत खात्यामध्ये व्यक्ती
 हवे तेवर दरवर्षी एकदा बँकेत
 शकते. त्यावर बँक व्याज देते.

बचत खात्यामध्ये आपण पैसे
 फिक्स डिपॉजिट करून ठेऊ शकतो व नंतर कोणत्याही कार्यसाठी
 अविषयात ते पैसे वापरू शकतो.

बचत खात्याद्वारे अनेक सरकारी
 योजनांचा लाभ मिळतो उदा :- वसुळ्या समूहही योजना,
 प्रधानमंत्री मातृत्ववर्धन योजना, जननी सुरक्षा योजना इ.

पतसंस्था कार्यासनाबाबत माहिती :-

पतसंस्था शाखेबाबत नागरी / ग्रामिण विंगर क्षेत्रीय पतसंस्थेच्या कर्मचारी पतसंस्थाच्या बाबत धोरणात्मक निर्णय घेतले जातात

कामकाज :-

- ① नागरी क्षेत्रीय पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.
- ② रकपये 10 कोटींपेक्षा ढवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे जिल्हा उपनिबंधक करतात व 10 कोटींपेक्षा कमी ढवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण ताण्डुका साहाय्यक करतात.
- ③ पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्रापर्यंत संबंधित निर्बंधक पतसंस्थाच्या उपविधी साहाय्यक सहकारी संस्थेच्या अधिनियम 1960 अधिनियम तरतुदीनुसार प्रसूत करणे.
- ④ लेखापरिक्षण असणाऱ्या अठरासंगी उचित कायदेवरील कायदाई कार्यवाही करणे.
- ⑤ नागरी / ग्रामिण विंगर क्षेत्रीय पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थेचे कामकाज सुरळीतपणे चालवण्यासाठी धोरणात्मक निर्णय घेणे.

पतझड्या आमच्य वृ-

आम चा पतझड्याने जवळ वरवसात जाले आम्ही
 यामही सर्व हेवीदप, असायद, कुर्जदार सँय्येन तेली-
 तेली जेर देणारे अज्यक व हितनिंतक सँय्या मोलना
 वाय आहे चा वार्षिक अहवालामो वर्षात अँय्येने
 ठारवडीप वेतली आहे अहवाल अँय्येने वर्षात असायद
 अँय्येने वरमुल आश अँय्येने क लाख अँय्येने
 हेवी क लाख आहे

असायदांना विविध कारणास्तव
 क लाख कुर्जाचे वाय करुयात आहे आहे अहवाल
 वर्षात वाकड्याक त्या तरतुडी कसन 129.50 लाख इत्का
 आसा आहे जितल जफा आसा आहे थावडी असायदांना
 157. शिकायती शिकायती प्रमाणे लाभांश वाय करुयते
 वाकडी रई अँय्येने दशिले आहे अविश्यात अँय्येने
 हितान्या इत्तीने अनेक योजना अविश्याती अँय्येने
 आहे.

अहवाल वर्षात पतझड्याने सर्व सहकरी सँय्येने
 अँय्येने मोलानी साथ त्याप्रमाणे अचित थांनी अविश्या
 अहवाल अँय्येने कार्यांशर शक्यते पत सँय्येने प्रगती
 अहवाल आपणासर्वांचे मोलने योगदान आहे ह वरवसा
 फीकावथाआडी वार्षिक प्रयत्नशील शक्यता अँय्येने आपणा
 सर्वांना मनपूर्वक आवाहन करते.

प्रश्नावली 8-

- ① महाराष्ट्रामध्ये नागरी किंवा आस्करि पतसंस्था अंतर्गत आसासादीचे शीकर आणि वतास्थ हितसंबंध सोसायतीने कडुळ आकरले जातात का?
- ② सोसायती पतसंस्थांचे अंतिम अधिकार हे कोणाच्या हातात असतात
- ③ पतसंस्थेच्या शकलकीपारने जर कुन दिलेल्या सुदतीच्या आत नाही फेडले तर कोणत्या प्रकारची कावई केली जाते?
- ④ वर्षभरात पतसंस्था जावतीत जावत किती सभा होतात?
- ⑤ पतसंस्था अस्वाल कितीवेळा जनतेसमीर मांडला?

पतसंस्थेची माहिती घेण्याचा हेतू 8-

सन 2022-23 मध्ये #वाढत्या महागाई तसेच मान्सूनच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी कोणत्याही नवीन व्यवसाय उद्घाटन करण्यासाठी आर्थिक सहायता ची गरज असते. त्यासाठी बँका-पतसंस्था यांचा उपयोग होत असतो. कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असल्यास त्यासाठी कोणत्या प्रकारची व्यवस्था करतो. त्यावर ती बँक / पतसंस्था आपल्याला काही % अर्थ साहाय्य करते. काही वर्षात आपण ही रक्कम कर्ज म्हणून घेतो त्यावर बँक / पतसंस्था व्याज आकारते. याचाभावही मध्ये हजे अरवी लागतात. बँक / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्याला दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाच्या असेल कारण कोणताही व्यवसाय अडवला गेलाय किंवा वाहत नाही. व्यवसायासाठी जे आडवले हवे असते ते कर्जाच्यारूपाने बँक / पतसंस्था पुढीलव्याचे कार्य करतात.

अशा हा प्रकार करताना छुपप्रकारची सामग्री / माहिती मिळवणे शक्य आहे. हा प्रकार करताना छुपप्रकारची आतुरता होती. काहीतरी नवीन माहिती घेण्याचा हेतू होता.

निष्कर्ष :-

मदरचा हा कर्मवीर आक्राव पायल नागरी
 पतंभ्या हडपसर हा प्रकल्प करताना पतंभ्याची २५
 ष्या गोंया भीतीभवताची माहिती मिळाली हडपसर भागा
 तील पुढे अग्रेसर पतंभ्या आसपास पुढे हया
 पतंभ्या अग्रेसर देखील नावांशपास आली तसेच
 त्या अग्रेसरीत पदाधिकारी / सहाय्य यांनी मोलाचे
 सहकार्य केले. पतंभ्यावद्वारे नवनवीन माहिती पुरवली
 त्या कर्मचारी वर्गाचा ही प्रयत्नी आहे. नक्कीच कर्मवीर
 आक्राव पायल यांच्या संस्थेच्या अज्ञातपयात्रयात ही शिकल
 अग्रेसरी सर्व वेतकर मुलांना मोलाचे सहकार्य केले

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोतदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्स्ना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रश्नावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

प्रतिज्ञापत्र

मी श्रीं./ कु. मुरकुटे पद्मिनी बेजनाथ प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्जतीर भाकरराव पायेल अहकारी पलवईकथा हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

Padmini
संशोधक

दिनांक : .

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : बँकेत बचत खाते चालू करव्याची
(कर्मठीर साहूराव पाटील नदारी पत्रसंरक्षा) पक्षत

संशोधकाचे नाव : साळुंके तुषार दिपक

PRN NO : 1182109296 Seat No: 16367

मार्गदर्शक
प्रा.पी.आर. पोतदार

संशोधन केंद्र
अर्थशास्त्र विभाग
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे - 2022

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री/ कु. जळुके तुषार दिपाक प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी संशोधन करत आते जलु फलवाची पद्धत हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ : हडपसर

दिनांक : . 21/05/2022

तुषार
संशोधक
जळुके तुषार

त्रुणनिर्देशक

प्रस्तुत संशोधनासाठी मला ज्या अनेक व्यक्तींचे सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करणे माझे कर्तव्य आहे. सर्वप्रथम अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडित शेळके सर यांनी मला संशोधन करण्यासाठी परवानगी दिली त्याबद्दल मी त्यांचा आभारी आहे व माझे मार्गदर्शक प्रा. पोटदार पी आर. आणि प्रा. ज्योत्सना कांबळे यांनी मला संशोधन करण्यास प्रोत्साहन दिल्याबद्दल व संशोधनाच्या दृष्टीने सर्वतोपरी मार्गदर्शन केल्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संशोधनासाठी आवश्यक असलेली माहिती प्रभावली द्वारे गोळा करण्याच्या बाबतीत सकारात्मक प्रतिसाद दिल्याबद्दल कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी सहकारी पतसंस्थेच्या कर्मचाऱ्यांचा मी ऋणी आहे.

संशोधन कार्यासाठी माझे आई-वडील, भाऊ-बहीण व इतर कुटुंबीय यांच्याकडून जे सहकार्य मिळाले व प्रोत्साहन मिळाले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे. याशिवाय अनेक ज्ञात अज्ञात व्यक्तींचे संशोधन कार्य करताना मला जे सहकार्य लाभले त्याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे

संशोधकाचे नाव व वर्ग

* विषय निपटण्याचा हेतु :

आजच्या युगात सर्व कामे इंटरनेटच्या
संजालाद्वारे, मोबाईलद्वारे होता करतात.

ह्या क्रमवारी सर्व माहिती आपल्याला
सोशल मिडियाद्वारे मिळते.

परंतु सर्वसामान्य माणसांसाठी इंटरनेट,
सोशल मिडियापडन हेणे, किंवा इत्यादींचा
वापर फडन हेणे. शक्य नसते कुशाचेकी
करापुढारच्या पुढोगांलून सोडण्यात परंतु
उपयोगी माहिती पोहोचवणे सुलभ होते.
त्यांना कुमी वेळात योग्य माहिती
लोकापर्यंत सहज पोहोचावी या उद्देशाने
हा पुढ्य निपटला आहे.

* विषय विषयान्ते महत्त्व ।

लोके, कष्टे खाले सुखदुःखे खोले
 काजते परंतु जेव्हा खोले साधारणतः
 सामुखे खोला विषय सामान्य महत्त्वाला
 कृत्यात खोला फुला होईल वही खोला
 फुली साधारणतः खोला साधारण
 अहजरिती फुला दुःखदुःखे होईल साधारण
 फेर देऊन हा विषय विषयान्ते
 खोला काढे.

सामान्य महत्त्वालाही साधारणतः
 महत्त्व फुलासाधारणतः काढे साधारणतः
 उपयोगी काढे.

* अंगोधन पद्धतीची साधने :-

“वैकेत व्वाते उद्योग्याची पद्धत”
हा पुस्तक पुरताना मला गुंथालय,
महाविद्यालयातील शिक्षक-शिक्षिका,
माउदिरवि [विषय शिक्षक - श्री पोतदार सर]

इंटरनेट, ज्योशलमिडिया इत्यादींची मला
शुप मदत मिळाली या सर्व साधनांमुळे
योग्य वेळेत सहजरित्या उपलब्ध आली.

या विषयांमंलचित्त नवे तर फौणवारी
विषयी माहिती सर्वपुकारची माहिती फौणवारी
ही दिकाणी, फौणवारी वेळी मिळवता येते
मी ह्या सध्यांची मनापासुन काभार
कारे.

* बँकेत खाते उघडण्याची पद्धती :-

बँकेत खाते उघडण्यानंतर ग्राहक ए बँक खात्यात व्यावसायिक अंलंघ निमाणा होतात. त्यानंतर बँकेवर कनेक्ट जबाबदाऱ्या येतात. चेक देणे, चेक परापिणे इत्यादीसारखी कामे करण्याची जबाबदारी बँकेवर येते. त्यामुळे राखाद्या व्याप्तिला खातेदार फक्त बँकेसाठी बँकेला कृतिशय दक्ष ध्यावे लागते. कोणतीही व्यक्ती बँकेकडे खाते उघडू इच्छित असले तरी त्या व्यक्तीला खातेदार फक्त ध्यायचे की नाही ही गोष्ट पुढापासून बँकेच्या इच्छेवर अवलंबून असते. खाते उघडताना बँकेला खूप काळजी घ्यावी लागते. खाते उघडताना खालील बाबींची पूर्तता करावी लागते.

1] ठरावीक नमुन्यात सर्ज करणे :-

खाते उघडण्यासाठी व्यक्तीला ठरावीक नमुन्यात सर्ज करून बँकेकडे पिनंती करावी लागते. निरनिराळ्या खात्यांसाठी बँका निरनिराळे सर्ज कर्जदारास विनामुल्य उपलब्ध करून देतात. या सर्जकडे कर्जदार खातेदाराने पूर्ण नाव पत्ता व नमुना असे असले. कर्जदाराला तो बँकेचे बँकेकडे सर्व नियमांचे पालन करीत कधीही हमी, खाती द्यावी लागते. या नियमाकडे बँका बँकेकडे बदल करू शकतात. ए कसे बदललेले नियम ए कठी कर्जदारावर बंधन पारक करतात.

★ महत्त्व :-

- ① या कर्जासिध्दे खातेदाराची सर्व पुढारची माहिती असते
- ② हा कर्ज म्हणजे बँक व खातेदार यांच्यातील एक पुढारचा करारच असतो काही तो खातेदारावर बंधनकारक असतो.
- ③ बँकेच्या सर्व नियमांचे पालन केले जाईल अशी खातेदाराने दिलेली ती हमी असते.
- ④ खाते उघडण्यासाठी कर्ज देणे हा बँक खाते उघडण्याच्या प्रक्रियेतील पहिला व महत्वाचा टप्पा असतो.

★ लोकरख :-

संभाव्य खातेदाराची लोकरख पडताळून पाहणे तो पतक्षम आहे. याची खात्री करून घेणे बँकेच्या पूर्वीने कतिपय काळखक गोरव आहे. काही वेळा खोल्या नावाने खाती उघडून चोरलेले चेक वहाविले जाणारखे गुन्हे केले जातात यासाठी काळजी घेणे महत्वाचे असते. यासाठी त्याच शाखेच्या दुसऱ्याच खातेदाराची खाते उघडण्यासाठी शिफारस द्यावी लागते. त्याचे पूर्ण नाव, खाते क्रमांक, व सही समुदा सहिशी पडताळून पाहणी. चांगल्या खातेदारांमुळे बँकेची प्रतिष्ठा वाढतेच बँकेत खाते उघडण्याने त्या व्यक्तीचीही पत वाढते. लक्षादया पुढील व्यक्तीचे नाव लोकरख म्हणून दिल्यास त्याच्याकडे कर्जदारापिछयी चोकरणी करावी काही त्या व्यक्तीकडून कर्जदारा खाते उघडावे कुशी लेखी शिफारस द्यावी. लक्षादया संस्थेचे चासू फोटो असलेले लोकरख किंवा पारजमाच्या काधार ही खाते उघडता येते. (Passport)

* महत्त्व :-

- ① एखाद्या व्यक्तीचे वैधूत खाते उघडताना त्यात वैकेच्या दुसऱ्या खातेद्वारे कौकळ देताना कृषी लेखी शिफारस दिलेली आहे.
- ② कृषी कौकळ घेतल्याने खोल्या नावाने खाते उघडून हाणाऱ्या खोल्या व्यवहारांचे गुन्हे रोखण्यास मदत होते.
- ③ संभाव्य खातेदार पतक्षम कुसल्याची ती पावती करतात.
- ④ संभाव्य खातेद्वारे कृषि दिलेल्या माहितीच्या खरेप्यांची खात्री पडते.

दु. परिचय :-

खाते उघडताना कर्जदाराचा परिचय करणे कायम आवश्यक ठावू असते. कृषा कर्जदारांच्या पतक्षमतेविषयी खात्री करून घेणे. वैकेच्या दृष्टीने महत्त्वाचे असते. कारण विद्येस वेळा जाग्य नावाने खाते उघडून कृषेस वित्तीय गुन्हे केले जातात त्यामुळे वैकेमध्ये खाते उघडताना त्याच शाखेतील एखाद्या खातेदाराची कौकळ सांगतात. कृषा व्यक्तीचे संपूर्ण नाव, खाते क्रमांक काठी सही तपासून पाहिली जाते. कर्जदाराचा परिचय वैकेमध्ये खालील तीन प्रकारेने दिला जाते.

अ. वैकेच्या त्याच शाखेची खातेदार कुसलेली किंवा वैके कर्मचाऱ्यांच्या कौकळीच्या एखाद्या जबाबदार व्यक्तीने कर्जदाराच्या कर्जद्वारे सही करून नाव व पत्ता लिहून परिचय करून देणे.

ब. कर्जदार एखाद्या जबाबदार व्यक्तीचे नाव किंवा दुसऱ्या एखाद्या वैकेचे नाव निर्देशी म्हणून देणे.

शकतो. लेंकू त्या व्यक्तीकडे कथला लेंकेकडे त्याची पुस्तकालिका आणि कायिक स्थिती समेच त्या व्यक्तीकडूनच त्या लेंकेचा कनुभव घ्यायला ची पोहोचणी करते. जर कशा मिरेगी व्यक्ती किंवा लेंकेकडून लेंकेला फाही [Referee] पुतिसाद मिळाला नाही तर लेंकेने कशा व्यक्तीचे खाते उघडू नये.

कु. रिजर्व लेंकेने सर्व लेंकांना सेना दल पोखिल तसेच सरकारी खात्यांचे कोळखात तसेच चारपोट उगरे परिचयासाठी राज्य धरापेत कसे कादेश दिव्याने ही खातराते कोळख म्हणून लेंकांकडून विचारली जाताना

★ परिचयाचे महत्त्व :-

लेंकेने जाणव्या व्यक्तीचे खाते उघडताना तिची खरी कोळख पुरव्यापित करून घेणे आवश्यक आहे. जर लेंकेने योग्य पुढारे कशा व्यक्तीची कोळख पुरव्यापित केली नाही तर लेंकेचा हा दुर्लक्षितपणा ति ला उभतः ला किंवा जनतेलाही धोक्यात काढू शकते.

॥ जर गाहकाने कफलातफरिचे चेक कडार चिनिमय पत्ते (कडार चोरिचे चेक, चिनिमय पत्ते) त्याच्या खात्यात जमा केली अ लेंकेने पाळावता योग्य ती काळजी घेतली तर लेंकेला कायद्याचे अंरक्षता मिळू शकते.

१५ जर लेंकेने निष्काळणीपणाने कडार चुकीने कोष्टत रूप मंजूर केला अ कशा गाहकाना

परिचय योग्य प्रकारे ठेकेने पुस्थापित केलेला नसेल तर ठेक उघडपणे घोष्यात घेऊ शकते.

७) जी व्यक्ती दिवाळखोर आहे कशा व्यक्तीची पुर्ण कोकस करून न घेता ठेकेने तिला ग्राहक तर कशा ग्राहकाच्या ठेकी रतीकरून ठेक घोष्या निर्माण करू शकते.

८) योग्य प्रकारे परिचय करून न घेतलेल्या रुपान ग्राहकाला ठेकेने चेक पुढे दिले तर कसा ग्राहक जनावट चेक देऊन आमात्य लोकांची फसवणुकी करू शकेल. त्याच्या आधावर शिल्लक नसतानाही तो लोकांना चेक देऊ लागला तर ठेक घोष्यात घेऊ शकते.

४. रहिवासी असल्याचा पुरावा :-

कूर्जदाराला कर्जमिष्टे कापला पुर्ण पत्ता द्यावा लागतो. याचे उघडप्यासाठी कर्जदाराला कापल्या रहिवासी असल्याचा पुरावा सादर करावा लागतो. त्याशिवाय ठेक याचे सुट्टे करत नाहीत. कसा पुरावा म्हणून ठेका व्यक्तीचे रेशनकार्ड पीज जील किंवा पीज फोन इत्यादींसारखी कागदपत्रे स्वीकारतात. ही कागदपत्रे पायाचा पुरावा असतो. ही कागदपत्रे कूर्जदार त्या पायावर राहतो असा पुरावा असतो.

महत्त्व :-

१. चोटे पत्ते देऊन ठेकेत याचे उघडून होऊ बाबुबाया निरनिराळ्या प्रकारच्या गुन्हांना काळा घसतो.

2. जर बँकने चुकीने काही रक्कम रक्कम खातेदारास
रुपा देण्यास ती वसूल करणे बाध्य होते.

5. नमुना सही :

कर्जदाराला खाते उघडताना खात उघडव्याच्या
कार्डवर सही करावी लागते. तसेच रलीप किंवा
कार्डवर नमुना सही करावी लागते. ते खाते
चाखविताना कर्जदाराला या नमुना सहीपुढावेच सही
करावी लागते. खाते उघडव्यास जबाबदार बँक
कार्यकायासमोर कर्जदाराला ही नमुना सही करावी
लागते. हे नमुना सही / कार्ड / रलीप जतन
करून ठेवतात.

सहाय्य :

1] नमुना कार्डवर कोणती सही आहे हे बँक व
खातेदाराच्या साहित करतो. त्यामुळे चेक किंवा
कार्डचिठ्ठिवर [Withdrawal Slip] वित्त रलीवर
खातेदाराचीच सही आहे. याची खात्री
पटविली जाऊ शकते.

2] योग्य व्यक्तीलाच पैसेचे पुरदान होते.

3] ही पैसे काढलेलेच साहित रक्कम पाहिल्या
खातेदार लेवू शकत नाही.

6. नामनिर्देशन [Nomination] :

1] खात्या खातेदाराच्या
मृत्यु झाल्यास खात्यातील पैसे कोणत्या व्यक्तीचे रक्कम
पुरत उद्भवतो. म्हणून बँक हल्ली सर्वच खात्यांसाठी नाम
निर्देशन फॉर्म भरून घेतात. यावर एक साक्षीदाराची सही
रक्कम खातेदाराच्या मृत्यु झाल्यावर ते खाते बंद करून घाती

रविवर दिवशी लामनिर्देशन करतो त्याच्या वेळच्या खात्यात जका केळी जाते. लामनिर्देशन केलेली व्यक्ती ही कायदेशीर वारसा कमळी पाहिजे. कसे नाही त्यामुळे कायदेशीर नोटिस किंवा कोर्टाचा कोदेश काळ्यास कोर्टाचा कानिमा निषिद्ध होईपर्यंत वॅकेस ते खाते गोठवून ठेवावे लागते. 1983 च्या सुधारित वॅकिंग कायद्यानुसार ठेकीदारास लामांकनाची सुविधा देण्यात काली आहे.

* लामनिर्देशनाचे महत्त्व :-

- 1] ठेकीदारास त्याचा मृत्यू झाल्यास त्याच्या खात्याची रक्कम कोठाला द्यावयाची साक्षात् पुढे उरफेळत नाहीत त्याच्या मृत्यूनंतर त्याचे लामनिर्देशन केलेल्या व्यक्तीला खात्यातील रक्कम दिली जाते.
- 2] संयुक्त खात्याबाबत अर्ध खातेदार यांच्या मृत्यूनंतर कोठाला व्यक्तीच्या नावे खात्याखाली रक्कम द्यावयाची साक्षात् एकत्रितपणे लामांकन वुड वावुतात.
- 3] योग्य व्यक्तीलाच पैस मिळणे उचित होते.

६ आवागमनिका खातदार करवाची कार्य प्रक्रिया :-

आवागमनिका खातदार अगळे सहक बँकेत जाऊनही रोटी व रोख रक्कम करतो व आपला करजेतुमार तो रोटी करतो वाचकपत्रात नोंदविलेला पुरावक पत्राकारास आपला करजापोवतो तातूबाबत करतो त्यास आवागमनिका विलीन पत्रास वाचतो हायतनात.

७ चाखू व वचत खात्यांचे व्यवहार :-

१ पेन्शन व विलीन बुक कर देविले विलीन बुक :-

जे ग्राहक खात्यात पैसे जमा करतो त्यास काउंटर फॉरिल कुमणारा विलीन कराव्या लागतात. या विलीनवर देवीदार करून आपला पुरते निधी अही करून बँकेला विलीन सादर करतो. या विलीनने त्यास रोख पैसे, चेक, ड्राफ्टस व विले करता येतात चाखू व वचत खात्यांकरिता वेगवेगळ्या Pay slips करतात. या विलीनकडे ग्राहकाचा नाव तारीख व अगळे देवीदार पैसे अहीकरले जाऊन या सिडकीवर सादर करतो नंतर फॉउंडर फॉरिलवर शिफ्ट व अही देऊन ती देवीदारास परत देली जाते व विलीनचा जो भाग ठेकेकडे करता तो एलेजर कथे नोंदविण्याकरिता संबंधित लेखनिपाळा सादर केला जातो.

२ पैसे काढण्याची विलीन :-

खात्यातून पैसे काढण्याकरिता

Withdrawal slips चिनामुल्य उपलब्ध दिल्या जातात या विलीनकडे पैसे काढण्याची तारीख

चालू खाते :-

या खात्यात काही दिवसात उपक्रम कोटची शिल्लक ठेवावी लागते. खात्यातून पैसे काढण्यावर या खात्यात पैसे करण्यावर नियंत्रण ठरवता येऊन तिच्या काढपत्रिका (Withdrawal Slip) काढताने रोख ठेगाची वेळेची काळजी लागूच लागते ही बँकेची जबाबदारी ठरते. ही खाती ठेगाना लावल्यावर ठरता काळीस पैसे उतरत बँकेला वापरता येत नाहीत. चालू खाते उघडले की खातेदारास पासबुक व चेकबुक दिले जाते.

चालू खात्याची महत्त्वाची वैशिष्ट्ये :-

अ. हेतू :-

या खात्याचा हेतू पत्ता करणे किंवा खाज किळवणे हा असतो. कार्यालय व्यवहार सुलभपणे वार वाडण्यासाठी गुप्तता चालू खाते सोयीचे ठरते.

ब. सोयी :-

हे खाते उघडल्यानंतर खातेदारास चेक, देणे व वजुली, पुढीलची लेखा वा अर्जवाचपत्राचे बँक सोयी मिळतात.

क. दैनंदिन व्यवहाराच्या नोंदी :-

हे खाते व्यापारी, व्यापसायिक, उद्योगिक कार्यादारी अशा, कंपन्यांमधून उघडले जाते. करवा त्यांच्या देवा. ऐव्याच्या व्यवहाराची याबुळे काळोकाप नोंद होते.

3 सेवा आकार :-

या आयातील वेधीवर व्याज दिले जात नाही. उलट आतेदारांकडून काही सेवा कापार (शुल्क) घेतला जातो.

2 कृषिकर्ष सवलतीसाठी कायदेश्यकः

कृषिकर्ष सवलतीसाठी चाखू आते कायदेश्यक करता.

उच्चत आते :-

गरीब व अश्वमवर्गीय कुटुंबा ज्यांचे स्थिर उत्पन्न आहे कशांना उच्चतीची सोय उपलब्ध करून देणे हा या आयाचा हेतू असतो. उच्चतीवर काही व्याज उत्पन्न मिळवण्यासाठी हे आते उघडले जाते. पैसे हेवण्यावर बंधने नसतात पण पैसे कडवण्यावर निर्बंध घातले जातात. या आयातील काही पैसे बँका इतरत वापरू शकतात. दर सहा महिन्यांनी व्याज आयात रजमा केले जातात. कधीकडे या आतेदारांना चेक पुकडी दिले जाते पण यासाठी किमान शिल्लक ही छोडी जास्त ठेवावी लागते. काजफाल हे आते उपलब्धता नसून चाखापुनाणेच आले आहे. आते उघडताकाच कामगिरीकरण करून घेतले जाते व आतेदारास पालखुके दिले जाते.

पुरनावली :-

- 1] तुमचा परिचय सांगाल का ?
थु कुर्मवीर झाकराव पाटील नागरी सह. पत्तसंस्था या संस्थेचा परिचय व इतिहास सांगाल का ?
- 2] एवढ्या वर्षांमध्ये कुली चक-उतार झाले काहेत का ? व ते कोणते ?
- 3] स्वप्नी या संस्थेकडे किंवा वॅकिंग कुरियर कडे यावे यासाठी तुम्ही त्यांना काय संदेश द्याल त्यांना काय मार्गदर्शन कराल ?
- 4] ही संस्था कोणकोणत्या ठिकाणांना / गावांतील व्यक्तींना सुविधा देऊ शकते
- 5] या संस्थेबद्दल कुसणारा तुमचा कबुक्कप सांगाल ?
- 6] या संस्थेमध्ये कामे व्यवस्थित चालतात का ? कशापुढारे चालतात ? व ती कामे कोणकोण पार पाडतात ?
- 7] तुम्ही किती वर्षांपासून येथे काम करीत काहात ?
- 8] या संस्थेमध्ये किती व कोणकोणत्या सुविधा योजिता काहेत ?
- 9] या संस्थेमध्ये कामे व्यवस्थित चालतात का ?
- 10] या संस्थेमध्ये कुसणारा कुर्मचारी पदाची संस्था किती काहे ? त्यांचा परिचय द्या ? कुर्मचारी पदाबद्दल कुसणारा तुमचा कबुक्कप सांगाल ?

कृष्णवीर भाऊराव पाटील सहकारी
पंचायत कार्यालय

DENTAL CLINIC
दातांचा दवाखाना

GHADGE
घाडगे मिकाळ

DENTAL CLINIC
दातांचा दवाखाना

शाकुंतल मेडिकल
अंजल कारखाना स्टाॅअर्स
किमिस्ट अँड ड्रगिस्ट

इंग कंपनी
रेजल मर्चंट

घाडगे
मिकाळ
मटकी
भेळ

०४
एकना ९.३० ते ३
दुसरे १०.३० ते १०.३०

औ
ल

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय: कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था इतिहास

संशोधकाचे नाव: आंबेडकर पुर्वी रामदास

PRN NO.: 7762909369 Seat No: 76920

मार्गदर्शक

प्रा. पी. आर. पोतदार

संशोधन केंद्र

अर्थशास्त्र विभाग

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे- 2022

प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/कु. प्रांबेकर पूर्वा रामदास हा/हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर भाबुराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For डॉ. प. ह. माने
Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

प्रमुख

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे-४११०२८.

विभाग प्रमुख

स्थळ: हडपसर

दिनांक: ११/०२/२०२२

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री./कु. भांबेकर पूर्व रामदास प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्गात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील वतसंस्थेचा इतिहास हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ :

दिनांक :

संशोधक

~~सालगाव गावठी~~ मंडार महाविद्यालय
इ.स. २०२२

अर्थशास्त्र

विद्यार्थ्याचे नाव - आंबेकर पुर्वी रामदास

वर्ग - एक वाय वी. ए

तुकडी - ३५

वजेरी क्र - १९१०८२

PRN क्र - २०२१२२१९९९१

मागदर्शक - पोतवार सर

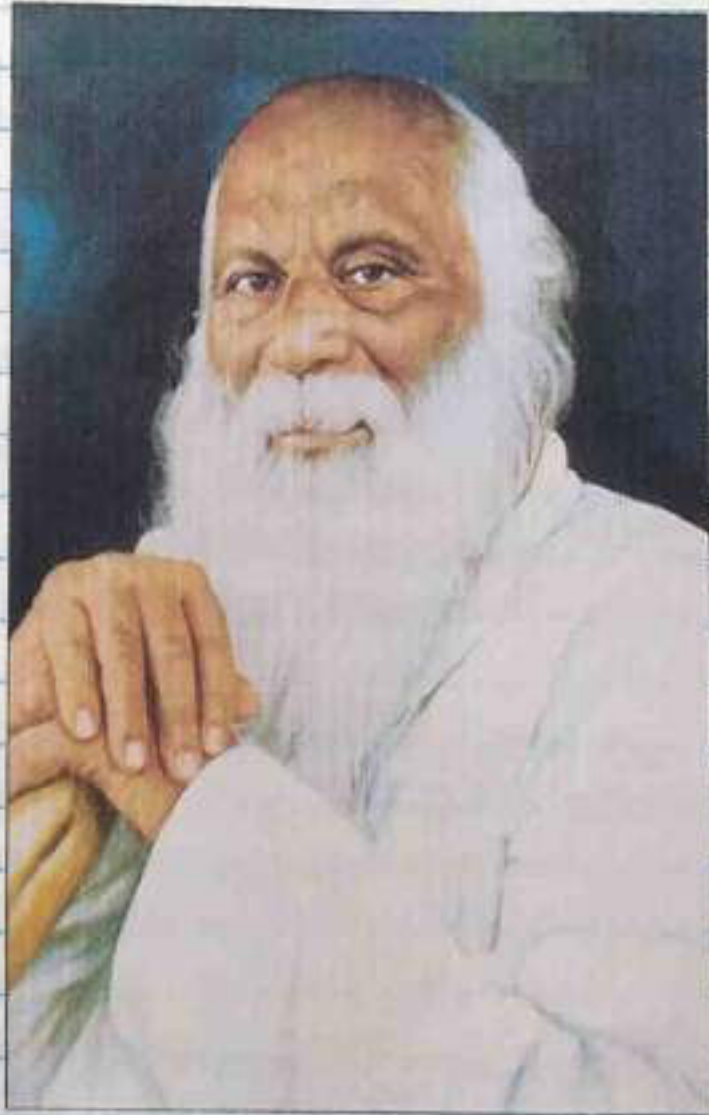
कर्मवीर भाऊराव पाटील

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1910 साली झाला होता. हे मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षणप्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापली. गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना सुरू करून मोठे काम केले. भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणप्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जैन होते. मात्र जनतेमध्ये ते इतके मिसळून गेले की संपूर्ण बहुजन समाजाला ते आपले वाटले. त्यांना समाजाना हमता, बहुता यांवरूनही शिकवण दिली.

भाऊराव पाटील यांच्या वडिलांचे नाव पाटील आणि आईचे नाव गंगूबाई पाटील असे होते. त्यांचा जन्म कोल्हापूर महाराष्ट्रातील कुंबोज येथे झाला. त्यांचे वडील ईस्ट इंडिया कंपनीच्या मॅन्सूर विभागात सरकारी कर्मचारी होऊन गेले.

भाऊराव पाटील यांचे प्राथमिक शिक्षण शांभनीतील विद्या येथे केले. पुढील अभ्यासासाठी भाऊराव यांना कोल्हापुरातील राजाराम दाभरडूल मध्ये दाखल करून घेतले होते. ते महात्मा गांधी यांचे अनुयायी होते. त्यांनी स्वतःही खाशेले वस्त्र वापरायला सुरुवात केली.

त्यांचे लक्ष फक्त अशिक्षित लोकांच्या शिक्षणावरच होते असे नाही. त्याऐवजी ते शिक्षकांवरही लक्ष केंद्रित करत होते. त्यांना या निरक्षर मुलांना शिकवणे आवश्यक होते. त्यांनी 'आझाद कॉलेज ऑफ एज्युकेशन' ची स्थापना १९५५ मध्ये केली. त्यांना महाराष्ट्र सरकारने कर्मवीर या समान पदाची सन्मानित केले. त्यांना भारत सरकारनेही त्यांना राष्ट्रीय सन्मान देऊन १९५९ मध्ये पद्मभूषण देऊन सन्मानित केले आणि त्याच वर्षी १९५९ मध्ये पुना विश्वविद्यालयाने त्यांना 'डी लिट' ही पदवी दिली.

दिव्याने लालद

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य
माणसांची सेवा करावी त्यासाठी जीवनात सुखाने
सगळ्या भावेत या पवित्र भावनेतून महामानव
कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने दि. १
नोव्हेंबर १९९९ रोजी पतसंस्थेची स्थापना केली
तो दिवस सर्वांच्या आग्रुण्यातील दिवाळीमधील
लक्ष्मीपूजन होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक
क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या आभाजिक
विचारांवर अग्रुध्या असलेल्या मान्यवरांची प्रवृत्त
मंडळात मी प्रमुख प्रवृत्त या नात्याने निवड
करण कायस सुरुवात केली.

कर्मवीर भाऊराव पाटील नागरी
सह. पतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक
प्रा. जे. पी. हेसाई सहकारातील एक तर माथिक
आणि नैतिक चरित्राचा भावार्थ म्हणून त्यांची
उभ्या महाराष्ट्रातील सहकारी क्षेत्राला भोळय
दिली. मी हे भावार्थ आग्रुष्यभर जोपासण्याचा
प्रयत्न करित आणे आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता
तरीही अवतीभवती अनेक पतसंस्था होत्या
त्यामुळे तांत्रिक अडचणी येत होत्या. तसेच त्यावेळेचे
सहकारमंत्री ना. अक्षयसिंह म्हाडराज भोसले यांनी
विशेष बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि
त्यावेळी जिल्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव
साबळे यांनी प्रवृत्त मंडळाच्या सामाजिक बानतीवर
विश्वास ठेवून सहकार्य दिल्यानेच पतसंस्थेची प्रत्यक्ष

नोदणी घेऊन कामाचा शुभारंभ साला
 कर्मवीर पंतसंस्थेला २५ वर्षे पूर्ण होत
 असताना वरील सर्व आठवणे नैसर्गिक आहे.
 पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरू झाली ह्यपसर
 विभागात स्पर्धा तर खूप मोठी होती. ह्यपसरच्या
 दोन डि.मी.च्या त्रिज्येतु परिघात भाज रेनी
 सहा-सात राष्ट्रीयकृत बँका, आठ-नऊ भाव्यवर
 सहकारी पंधरा-वीस पतसंस्थेचे जाळे पसरलेले
 आहे. समाजसुवेच्या सर्व संचालकांनी ते सांभाळले
 गेल्या २५ वर्षात एकही संचालकाने मिरींग भत्ता
 एवढेच नेह्ये तर प्रवासभत्ताही घेतलेले नाही.
 कर्मिंजूर करताना नियमाचे अपवादलाही भ्रूपगत
 नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजींच्या संकल्पनेतील
 विवस्ताची भूमिका संचालकांनी पार पाडली.

विश्वस्त हा मालक नसून सेवक असतो
 ही संकल्पना होय मी गेली २५ वर्षे जाहीरपणे
 आमच्या सभासदांना सांगता माला ही कर्मवीर
 पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर झाली असून तिची
 वाटचाल आणि भविष्यही चारित्र्यावर उभे आहे.
 तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आलेख हा
 नेहमीच चढता राहिल्या परंतु काही गौण आपल्या
 हाती नसतात. रिझर्व बँकेचे नियम आणि
 बदलती सामाजिक परिस्थिती हा आलेख खाली येत
 आहे. २००३ मध्ये रिझर्व बँकेच्या डेवीवर व
 हरांवर सर्व बँकांनी नियंत्रणे घातली. ए.। पेक्षा
 अधिक व्याज देण्यावर बंधने झाली व तसेच
 त्यांना पत्रे पाठविण्यात आली.

संचालक संघ

१) मा. प्राचार्य डॉ. मा. डिगणे	मार्गदर्शक
२) मा. प्रा. जे. पी. देसाई	संस्थापक
३) मा. एम. डी. शिंदे	अध्यक्ष
४) मा. शामराव काळे	उपाध्यक्ष
५) मा. शिवाजीराव पवार	संचालक
६) मा. सुभाषराव सांबुखे	संचालक
७) मा. सौ. शोभाताई. घ. वोजळे	संचालिका
८) मा. जयप्रकाश जधव	संचालक
९) मा. कन्हैयालाल पालेशा	संचालक
१०) मा. प्रशांत गाढवे	संचालक
११) मा. श्रीकांत कडुकर	संचालक
१२) मा. सौ. वर्षा गोर (चेडे)	संचालिका
१३) मा. गोविंद लव्हे	संचालक
१४) मा. शकी सम्मद इनामदार	तर संचालक
१५) मा. प्राचार्य एस. बी. पाटील	तर संचालक
१६) श्री. ईश्वर गायकवाड	कार्यकारी संचालक
१७) मा. कांतीलाल चितवकर	संचालक

पतसंस्थेची आढिपत्थे

२५ वर्षांमधील संस्थेची रुपेरी वाटचाली-
मध्ये खुप काही महत्वाच्या बाबी मांडण्यात
आल्या आहेत. त्या खालीलप्रमाणे आहेत.

सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान-

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मानसांची
सेवा करावी त्यांच्याही जीवनात सुखाने व्हा
यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव, कर्मवीर
भाऊराव पाटील यांच्या नेतृत्वात ४ नोव्हेंबर १९८१
रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.
कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या
काळात खुप थोड्या जास्त प्रमाणात चढ उतर
आले. तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वाटचाल सुरु
आली. हडपसर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या
प्रमाणात होती. कर्मवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून
काम करित असताना सहकार चळवळीत काही उणीवा
लक्षात आल्या. त्या उणीवा दूर करण्यासाठी वैचारिक
मांडणी ही करावी लागली.

• काही उदाहरणे

- १) शकबाकीदार सभासदाला सताचा अधिकार असू नये-
२) कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कर्जवसुली
शिवाय चालू शकत नाही. त्याचे अधिकार हे प्रभावी
किंवा सक्षम स्वरूपात नाहीत.

- 2) पतसंस्थेमध्ये शकबाकीदारांची मंख्या वाढल्यास विवा
त्याचे काही प्रशा मरुमत आल्यास शकबाकीदारांच्या
हाती पतसंस्था जाळ्याना बोक नाकारता येत नाही.
- 3) तसेच सगळीकडे शकबाकीदारांची मंख्या दिवा
शकबाकीचे शाकडे वाढतच असल्याचे दृश्य आपल्या
दिसते त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुरीत निघाल्या
प्रशा घटना घडू लागल्या दिसून येतात.

- 2) पतसंस्थावर शासनानेच नियंत्रण असले पाहिजे
- 9) पतसंस्था म्हणजे कोणाचे तरी नियंत्रण असले
पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्तता द्यावी व
नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था
केंद्रशासनाला अस्तित् सन 2002 च्या दरम्यान
मांडला जात होतात.

2) 28 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळ'
वृत्तापत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी 'लोकमत'
वृत्तपत्रालेखात कार मोठी प्रसिद्धी दिली.

3) पतसंस्थेच्या निकोप नाटीसाठी पतसंस्थांना काही
लवक आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी केंद्रशासन
आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना स्वायत्तता देऊन
नियंत्रणाचे शासकीय अधिकार केंद्रशासनाला देऊन
शासनाने स्वतःची जबाबदारी स्वरुपात हे या
संपूर्ण सहकारी चळवळीलाच धनीदारक ठरेल
हे मी त्या लेखात उदाहरण देऊन स्पष्ट
केले आहे.

• पतसंस्थेच्या माहिती हा प्रकल्प घेण्याचा हेतू

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागाई तसेच मानसाच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहाय्यानेची गरज असते. त्यासाठी घेतल्या मोठ्या बँका-पतसंस्थांचा उपयोग घेतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असेल तर त्यासाठी कोणत्या प्रकारच्या व्यवसाय आहे त्यावर ती बँका / पतसंस्था आपल्याला काही दृष्ट्या मध्ये मध्ये सहाय्य करत असते. काही वर्षात जी रक्कम आपण कर्ज म्हणून घेतो. त्यानुसार त्यावर व्याज माकारले जाते. या कालावधीत त्या दिवसामध्ये त्याचे हप्ते भरावे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात फार महत्त्वाचे आहे. कोणतेही काम असो त्या कर्जा शिवाय होत नाही.

• बचत खाते पद्धत व्याख्या

बचत खाते - ही बँका आणि इतर वित्तसंस्था सर्वात लोकप्रिय आहे. विशिष्ट अनुवाद वगळता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत होते हे पैसे बँके तिसऱ्या व्यक्तीस कर्ज म्हणून घेतो व त्यासाठी आकारते या व्याजातील पैशातून बँके मूळ ठेकीदारास व्याज देते.

घरी शेवट रक्कम ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित असावी म्हणून पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकाने आपले मोठे अपण आणि पत्त्याच्या पुरावा बँकेला अर्जासोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. बचत खाते उघडणाऱ्या ग्राहकाला चेक बुक, आल पासबुक अशा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा काढू शकतो. तसेच टी. जी. एम. एन. इ. एफ. टी. वी अथे भागी वापरून इतरांना पैसे देऊ शकतो.

जनधन खांबाबत सरकारने खूप किमान रक्कम आणि कुठलेही शुल्क नसलेली बचत खाती उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला करून दिली. या योजनेअंतर्गत कोठ्याची बचत खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांची सर्वात लोकप्रिय सोय आहे.

● बचत खातेची कार्ये

बचत खाते काढणे हल्ली खूप मोठ्या प्रमाणात सोयीसकर झाले आहे. बाल्या इतरनेच्या साभग्नीमध्ये जिथे खाते उघडण्यासाठी १ ते १२ दिवसात उघडून मिळते. हेतु बचत करताना जास्त जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा याभागाचा हेतु असतो. अविण्यातु जर पैशांची बचत करायची असेल तर बँका पतसंस्था यांमध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जणेकरून त्या ठेवीतल्या रकमेवर योग्य मसे व्याज येऊन आपल्या पैशांची बचत तसेच वरील ठेवीतल्या पैशांचा वापर करता येतो.

जीवनामध्ये जर मोठे व्यक्तीने झेल तर पैसांनी बनवत वेली पाहिजे. तसेच योग्य दशा सेवांचा साफल्याला उपयोग घेता झाला पाहिजे. बँका व पतसंस्था मागणे खाती ही दोन प्रकारची घटनात.

- १) वचत खाते
- २) चालू खाते
- ३) कचत खाते

- प्रमुख उद्देशा बीड्या काळासाठी वचतकरणे मुख्यतः महिन्याचा खर्च भागविण्यासाठी.
- या खात्यावर तुम्हाला ठराविक व्याज मिळते. ते प्रत्येक बँकेनुसार बदलते असू शकते.
- खाते कसत, व्यक्ती किंवा सरकारने परवानगी दिलेल्या संस्था उघडू शकतात.
- दैनंदिन, दरमहा, तिमाही, महामाही व वार्षिक पैसे भरणे व काढणे यावर विविध मर्यादा.
- बँकेचे चांजेस तुलनात्मक दृष्ट्या कमी.
- किमान देव मर्यादा कमी
- चेक बुक संख्या मर्यादित

2) चालू खाते

- प्रमुख उद्देश व्यवसायासाठी वापर .
  - या खात्यावर व्याज मिळत नाही .
  - कोणीही व्यक्ती, हिंदू अविभक्त कुटुंब, भागीदारी फर्म, कंपनी चालू खाते उघडू शकते .
  - समयरहित व्यवहार
  - बँकेचे चार्जेस जास्त
  - किमान ठेव मर्यादा जास्त
  - चेक बुक संख्या समयरहित
- + बचत खाते उघडताना तुमच्या आर्थिक उत्पन्नाची कोणतीही कागदपत्रे संबंधित बँकेत सादर करावी लागत नाहीत
- चालू खाते उघडताना तुम्हाला तुमच्या व्यवसायसंस्थेतील कागदपत्रे सादर करावी लागतात .
- बचत खाते सर्वसामान्य जनतेने काढणे गरजेचे आहे. उदा, पंतप्रधान आवास योजना अशा प्रकारच्या नवनवीन योजना सरकारतर्फे येत असतात. कोणतीही आर्थिक अडचण झाली तर जी आपण रक्कम ठेवली आहे. त्याचा पुरेपूर उपयोग होऊ शकतो.

१. पतसंस्था अहवाल

भाज या पतसंस्थेचे वरवृक्षात रुपंतर झाले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, डेवीदार, कजदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी देणारे मान्यावर व हितचितक यांचा मोलाचा वाप आहे या आर्थिक अहवालात वर्षात पतसंस्थेने गरुड सेप घेतली आहे. अहवाल अखेर वर्षात सभासद वसूल भाग आडवल रु. लाख असून डेवी रु. लाख आहेत.

सभासदांना विविध कारणासाठी रु. लाख इजाबि वाटप करण्यात आले आहे. अहवाल वर्षात आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून १२९.५० लाख इतका निव्वळ नका झालेला आहे. या वर्षी सभासदांना १५% शिकारशीममाणे लाभांश वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. अविण्यात संस्थेच्या हितच्या दृष्टीने मनेक योनना राबविण्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

अहवाल वर्षात पतसंस्थेचे सर्व सदकरी संचालक मंडळाची मोलाची साथ त्याचप्रमाणे सचिव यांनी अतिशय सहमपणे सांभाळलेला कार्यभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन हा वरवृक्ष फोकावण्याची सर्वांनी अधिक प्रयत्नाशील राहू द्या. असे आपणा सर्वांना मनपूर्वक आवाहन आहे.

० पतसंस्था कार्यक्षेत्राबाबत माहिती

पतसंस्था शाखेमाफत नागरी / ग्रामीण विंगर शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांच्या बाबत घोरनात्मक निर्णय घेतले जातात.

- कामकाज

१) नागरी शेती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.

२) रुपये १० कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे संबंधित जिल्हा उप-निबंधक करतात व १० कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे संबंधित तालुका सहाय्यक / उपनिबंधक हे करतात.

३) पतसंस्थेच्या कार्यक्षेत्रालागत संबंधित निबंधक पतसंस्थांच्या उपविधी सहाय्यक सहकारी संस्थेच्या अतिनिश्चय १९६० मधील तर-दुहीनुसार दुरुस्त करणे.

४) नागरी / ग्रामीण विंगर शेती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थेचे कामकाज सुरबित पणे चालव्यासाठी घोरनात्मक निर्णय घेणे.

अहलाबली

रन-१) महाराष्ट्रामधील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था मंतर्गत सभासदांचे श्रुतर आणि स्वार्थ हितसंबंधात सोसायटीचे शुल्क चार्ज आकारले जाऊ शकतात ?

→ महाराष्ट्रातील / नागरी / सहकारी वृहदनिमिष संस्थांवर सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज, भगदी भूतकाळातील आणि मृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या हेम मसलेल्या हेम रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुल्क आकारले जातात.

न-२) सोसायटी पतसंस्थेचे अंतिम अधिकार हे कोणाला असतात ?

→ महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिकारानुसार आणि उपनिषमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्व-साधारण संस्थेकडे आहेत.

न-३) वर्षभरात पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभा होतात ?

→ वर्षभरात नागरी पतसंस्थांच्या जवळपास चार वेळा सभा होतात. सभासद उपस्थित राहणे अनिवार्य असते.

न-४) पतसंस्थेच्या वार्षिक अहवाल को असतो तो किती वेळा जनतेसमोर मांडला जातो ?

→ वर्षभरातून किमान २ वेळा वार्षिक अहवाल सादर केला जातो. त्यात काही नवनवीन संकल्पना मांडल्या जातात.

अन-पु) पतसंस्थेच्या अकबाकीदाराने जर कर्ज दिलेल्या मुद्दलीच्या भात जर भरले नाही तर पतसंस्था जप्ती भागत व कोणाच्या प्रकारची कारवाई करू शकते?

→ जर अकबाकीदाराने दिलेल्या रक्कम व तसेच त्या मुद्दलेवर झालेले व्याज जर भरले नाही तर पतसंस्था जप्ती भागत व ज्या वस्तू मोठ्या भादित त्यावर कब्जा करून ती वस्तू स्वतःच्या मालकीची करून टाकते.

* निष्कर्ष *

सहसा हा कर्मवीर भाऊराव पाटील या नागरी पतसंस्था हडपसर या संस्थेचा इतिहास हा प्रकल्प करताना खूप सान्या पतसंस्थेची 29 व्या रौख्य महोत्सव माहिती तसेच खूप सान्या गोपीची माहिती मिळाली. हडपसर भागातील एक अग्रेसर अशी संस्था असून सुद्धा एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावारुपास माली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यांनी मोलाचे घसे सहकार्य करून आपल्या नववीव पतसंस्थेबद्दल माहिती पुरवली त्या सर्व कर्मचारी वगैऱ्या शतशा मी ग्रुपी आहे. नववीव कर्मवीर पाटील यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयात मी शिकत आहे. त्यांच्या संस्थेचे सर्व घेत करुनी मोलाचे कार्य केले.

* ग्रहगानि दिशकु *

सुदर्या प्रकल्प करताना मी भावि मित्र
मैत्रिणी तसेच बुडंबातील सर्वांची मला मोलाची
बशी साथ मिळाली. तसेच या प्रकल्पाविषयी
मला भासपास असलेल्या परिसरातील माहिती
मला संभाव्यांनी या प्रकल्पामध्ये खुप मोठ्या
प्रमाणात मदत केली.

दैनंदिन जीवनात चँड / पतसंस्था
यांचे महत्व खुप मोठ्या प्रमाणात आहे व त्याची
आमान्य मक्मसांनी यांचा प्रत्यक्षितपणे लाभ घ्यावा
असे मला वाटते. कर्मवीर भाऊराव पाटील सहकार
पतसंस्था घेऊ देऊन त्यातील पदाधिकाऱ्यांची मला
मोलाची अशा मार्गदर्शन केले. तसेच आम्ही
त्यांचे बोलणे अत्यंत शांततेत ऐकून त्यांना
सहकार्य केले. आम्ही या पंतस्थेतील सर्व संचालक
चेअरमेन मनेजर यांचे अत्यंत उच्चणी भाषेत.

या कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा
महाविद्यालयात मला अर्थशास्त्र विषयातून हा
प्रकल्प मिळाला त्याबद्दल मी सगळ्यांचे आभार
मानते. तसेच मी पातदार सरांची खुप आभारी
आहे.

धन्यवाद

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या मानव्यविद्या
शाखेच्या प्रथम वर्ष कला शाखेच्या भारतीय
आर्थिक पर्यावरण भाग 2 विषयासाठी सादर
केलेला संशोधन प्रकल्प अहवाल

संशोधनाचा विषय : ~~कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्था इतिहास~~

संशोधकाचे नाव : ~~डाॅ. डिपाली हळगन~~

PRN NO.: 1182109327   Seat No: 16170

मार्गदर्शक

प्रा. पी. आर. पोतदार

संशोधन केंद्र

अर्थशास्त्र विभाग

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर, पुणे- 28

मे- 2022

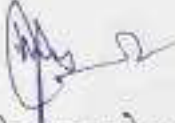

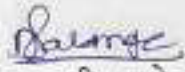
प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/ कु. ह्याडे दिपाली हज्जान हा/ हि अण्णासाहेब मगर महाविद्यालयात सन 2021-22 या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- ४ या वर्गात शिकत असून यांनी.

कर्मवीर भ्माऊराव पाटील पतसंस्थेचा इतिहास या विषयावर सादर केलेल्या संशोधन प्रकल्प अहवालाचे कार्य माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केले आहे. त्यांनी केलेले काम हे त्यांचे स्वतःचे असून सादर संशोधनासाठी वापरण्यात आलेल्या संदर्भ स्रोतांची योग्य माहिती संशोधन प्रबंधा मध्ये करण्यात आलेली आहे असे मी प्रमाणित करत आहे. प्रस्तुत संशोधन कार्य समाधानकारक आहे.

प्रा. पी. आर. पोतदार

For डॉ. ए. बी. माने

डॉ. पंडित शेळके.

HEAD

Department of Economics
Annasaheb Magar College
Hadapsar, Pune-411028.

मार्गदर्शक

उपप्राचार्य आणि अर्थशास्त्र

विभाग प्रमुख

प्रमुख

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,
हडपसर, पुणे-४११०२८.

स्थळ: हडपसर

दिनांक: २४/५/२२

प्रतिज्ञापत्र

मी श्री/कु. छाडे दिपाली छत्राज प्रतिज्ञापूरुवक जाहीर करतो कि, सन २०२१-२२ या शैक्षणिक वर्षात प्रथम वर्ष कला शाखा सेमिस्टर- 2 या वर्गात शिकत असून सेमिस्टर- 2 मध्ये संशोधन कार्य पूर्ण करण्यासाठी कर्मवीर भाऊराव पाटील पतसंस्धीचा इन्व्हिस्त हा संशोधन प्रकल्प अहवाल प्रा. पी. आर. पोतदार यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला असून या संशोधन प्रबंधामधील सर्व माहिती मूळ संदर्भातून संकलित केली असून त्याचा योग्य त्या ठिकाणी तसा उल्लेख केलेला आहे आणि सदर माहितीचा त्या व्यतिरिक्त अन्यत्र कोठेही उपयोग केलेला

स्थळ :

दिनांक :

DIPI

संशोधक

संजयराव भवन महाविद्यालय
हवेली पुणे

अर्थशास्त्र

विद्यार्थी नाम - यांडे दिपाक्षी छगन

वर्ग - F.Y.B.A (Semester - 2)

तुकडी - अ

ठेजेरी क्र. - 375

PRN क्र. - 1182109327

मार्गदर्शक शिक्षक - पोतदार सर.

कर्मवीर भाऊराव पाटील

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म 22 सप्टेंबर 1887 साली साव्या होता. हे मराठी समाजसुधारक आणि शिक्षणप्रसारक होते. सर्वसामान्य जनतेपर्यंत शिक्षण प्रसार करण्यासाठी त्यांनी रयत शिक्षण संस्था स्थापली. गरीब मुलांना शिक्षण घेणे शक्य व्हावे म्हणून 'कमवा व शिका' ही योजना सुरू करून मोठे काम केले. भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील सहभाग होता. रयत शिक्षण संस्थेच्या माध्यमातून त्यांनी शिक्षणाचा प्रसार केला. भाऊराव पाटील हे जन्माने जेण होते. मात्र जनतेमध्ये ते रतके मिसळून गेले की, संपूर्ण बहुजन समाजाचा ते आवले वाटले. त्यांना समाजाचा क्षमता, बंधुता मांडवूद्धती शिकवण दिवली.

भाऊराव पाटील यांच्या वडिलांचे नाव पाटील आणि आईचे नाव गंगुवारी पाटील असे होते. त्यांचा जन्म कोल्हापूर महाराष्ट्रातील कुंभोज येथे साव्या. त्यांचे वडिल ईस्ट इंडिया कंपनीच्या महसूल विभागात सरकारी कर्मचारी घेऊन गेले.

भाऊराव पाटील यांचे प्राथमिक शिक्षण सांगलीतील पिटा येथे केले. पुढील अभ्यासासाठी भाऊराव यांना कोल्हापुरातील 'राजाराम हायस्कूल' मध्ये दाखल करण्यात आले होते. ते महात्मा गांधी यांचे अनुयायी होते. त्यांनी स्वतः ही खादीचे वस्त्र वापरायला सुरुवात केली.

त्यांना भारत सरकारनेही त्यांना राष्ट्रीय सन्मान देऊन 1959 मध्ये पद्मभूषण देऊन सन्मानित केले आणि त्याच वर्षी 1959 मध्ये पुना विस्वविद्यालयाने त्यांना 'डी लि' ही पदवी दिली.

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य माणसांची सेवा करावी त्यासाठी जीवनात सुखाचे क्षण यावेत या पवित्र भावनेतून महामानव कर्मचार आऊराव पाटील यांच्या नावाने ही पंतसंस्थेची स्थापना करण्यात आली. तो दिवस वर्षाच्या आठवड्यातील दिवाळीमधील लक्ष्मीपूजन होता. हडपसर परिसरातील सामाजिक क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या कर्मवीरांच्या सामाजिक विचारांवर प्रेरणा असलेल्या मातृवरांची प्रवर्तक मंडळात ही प्रमुख प्रवर्तक या नात्याने निवड करून कामसि सुलवात केली.

कर्मवीर आऊराव पाटील नागरी सह पंतसंस्था मर्यादित या संस्थेचे संस्थापक मा. जे. पी. देसाई सहकारातील एक तर आर्थिक आणि नैतिक चरित्राच्या आदर्श म्हणून त्यांची ठरल्या महाराष्ट्रातील सहकारी क्षेत्राचा मोळस दिवशी. ही हे आदर्श सामुह्यभर जोपासण्याचा प्रयत्न करित आलो आहे.

नोंदणीसाठी प्रस्ताव पाठविले असता तरीही अवतीभवती अनेक पंतसंस्था होत्या. त्यामुळे नांतिक अडचणी येत होत्या. तसेच त्यापेढेचे सहकारमंत्री ना. अक्षयसिंह महाराज असले यांनी विरोध बाब म्हणून मान्यतेचे पत्र दिले आणि त्यापेढी वित्हा उपनिबंधक असलेले मा. संपतराव साबळे यांनी प्रवर्तक मंडळाच्या सामाजिक बाबतीवर विश्वास ठेवून सहकार्य दिव्यानेच पंतसंस्थेची प्रत्यक्ष नोंदणी घेऊन कामाचा शुभारंभ सावा.

कर्मवीर पंतसंस्थेच्या 25 वर्षे पूर्ण होत

असताना वरील वर्ष आठवणे नैसर्गिक आहे: पतसंस्थेची आर्थिक वाट्यात सुरुवाती. हडपसर विभागात स्पर्धा तर ग्लोब मोठी होती. हडपसरच्या फोन कि. मी च्या निमित्त परिघात आज रोजी आठ-सात राष्ट्रीय फूट बँका, आठ-नऊ मान्यवर सहकारी पंधरा - वीस पतसंस्थेचे जाळे पसरलेले आहे. अमानसेवेच्या सर्व संचालकांनी ते सांभाळले गेल्या. 25 वर्षात एकही संचालकाने मिटींग अला प्रवेद्य नव्हे तर प्रवास-भत्ताही घेतलेले नाही. कर्ममंजूर करताना नियमांचे अपवादामाही अव्यगत नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधी जींच्या संकल्पनेतील पिरवस्ताची भूमिका संचालकांनी पार पाडली.

विश्वस्त हा मात्रक नसून सेवक असतो ही संकल्पना होय. मी गेली 25 वर्षे जाहीरपणे आमच्या सभासदांना सांगता आले की कर्मवीर पतसंस्थेची स्थापना चारित्र्यावर आम्ही असून तिची वाट्यात आम्ही अविद्यही चारित्र्यावर उभे आहे. तसेच कर्मवीर पतसंस्थेचा प्रगतीचा आवेक्ष ठा नेहमीच चढता राहिल्या. परंतु काही गोष्ट आपल्या हाती नसतात. रिसर्व्ह बँकेचे नियम आम्ही बदल्यती सामाजिक परिस्थिती हा आवेक्ष आम्ही खेचत आहे. 2003 मध्ये रिसर्व्ह बँकेच्या ठेकीवर व दरांवर सर्व बँकांनी नियंत्रणे घातली. 7% पेक्षा अधिक व्याज देण्यावर बंधने आम्ही व तसेच त्यांना पत्ते पाठविण्यात आम्ही.

संस्थापक

1	मा. प्राचार्य वां. मा. डिंगणे	मार्गदर्शक
2	मा. मा. जे. पी. देसाई	संस्थापक
3	मा. प्रम. डी. शिंदे	अध्यक्ष
4	मा. शामराव काळे	उपाध्यक्ष
5	मा. शिवाजीराव पवार	संचालक
6	मा. सुभाषराव सांकुष्ये	संचालक
7	मा. सौ. शोभाताई. ह. पोलडे	संचालिका
8	मा. जयप्रकाश जाधव	संचालक
9	मा. कन्हैयाबाबा पात्रेहा	संचालक
10	मा. प्रशांत गाढवे	संचालक
11	मा. श्रीकांत कडुकर	संचालक
12	मा. सौ. वसुंधरा गोर (घेंडे)	संचालिका
13	मा. गोविंद लवडे	संचालक
14	मा. शाकी सम्यद रनामदार	तला संचालक
15	मा. प्राचार्य. एस. बी. पाटील	तला संचालक
16	श्री. रश्मि गायकवाड	कार्यकारी संचालक
17	मा. कांतीबाबा चितळकर	संचालक

पतसंस्थेची

२५ वर्षांमधील संस्थेची कपेरी वाट्याची मध्ये खुप काही महत्वाच्या वावी झांडण्यात माळ्या आहेत. त्या खात्रीयप्रमाणे आहेत.

सहकार चळवळीतील वैचारिक योगदान -

सहकाराच्या माध्यमातून सामान्य मानसांणी सेवा करावी. त्यांच्याही जीवनात खुप्याचे हाण मापेत या पवित्र आपणेनुन महामानप कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या नावाने ५ नोव्हेंबर १९७१ रोजी हडपसर येथे पतसंस्थेची स्थापना केली.

कर्मवीर पतसंस्थेच्या २५ वर्षांच्या काळात खुप थोड्या जास्त प्रमाणात चढ उतार झाले. तरीही पतसंस्थेची आर्थिक वाट्याळ खुपच खाली. हडपसर विभागात स्पर्धा ही मोठ्या प्रमाणात होती. कर्मवीर पतसंस्थेच्या माध्यमातून काम करीत असता सहकार चळवळीत काही ठणीवा बक्षान माळ्या. त्या ठणीवा खर करठमासाठी वैचारिक मांडणी ही करावी लागली.

• काही ठदाकरणे

- १) थळवाकीदार सभासदाभा मताचा अधिकार मसू नये. कोणतेही बँक किंवा पतसंस्था असो ही कर्जपसूत्री शिवाय चानू वाकत नाही. त्याचे अधिकार हे सभावी किंवा सहसभे स्वरूपात नाहीत.

- 2] पतसंस्थेमध्ये शकवाकीदारांची संख्या वाढव्यास किंवा त्याचे काही अंश प्रामुख्य आत्म्यास शकवाकीदारांच्या हाती पतसंस्था प्राण्याचा थोळा नाकारता येत नाही. तसेच नागलीकडे शकवाकीदारांची संख्या किंवा शकवाकीचे माकडे वाढवून असल्याचे दृश्य आपल्याला दिसते. त्यामुळे अनेक पतसंस्था बुडीत मिळाल्या असून घटना घडू लागल्या दिसून येताना.

2] पतसंस्थापर शासनानेच नियंत्रण असले पाहिजे. पतसंस्था म्हणजे कोणाचे तरी नियंत्रण असले पाहिजे तसेच पतसंस्थांना स्वायत्तता द्यावी व नियंत्रणाचे प्रशासकीय अधिकार पतसंस्था फेडरेशनला असावेत. सन 2002 च्या दरम्यान सांड्या जात होतात.

2] 24 एप्रिल 2002 रोजी पुणे येथील 'सकाळ' वृत्तापत्राने तसेच 20 एप्रिल 2002 रोजी 'लोकमत' वृत्तपत्रानेच्या फार मोठी प्रसिद्धी दिली.

3] पतसंस्थेच्या निष्ठा पाटीलाही पतसंस्थांना काही हक्क आणि संरक्षण मिळवून देण्यासाठी फेडरेशन आवश्यक आहे. मात्र पतसंस्थांना स्वायत्तता देऊन नियंत्रणाने शासकीय अधिकार फेडरेशनला देऊन शासनाने स्वतःची जबाबदारी स्तरकणे हे या संपूर्ण सहकारी चळवळीलाच धनीकारक ठरेल हे मी त्या वेळीत उदाहरणे देऊन स्पष्ट केले आहे.

● पतसंस्था आणि ती वा बँकचा घेण्याचा ठराव

सन 2022-23 मध्ये वाढत्या महागार तसेच मानसाच्या वाढत्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तसेच कोणत्याही नवीन व्यवसाय उभा करण्यासाठी आर्थिक सहाय्याचे गरज असते. त्यासाठी छोट्या मोठ्या बँका - पतसंस्थांचा उपयोग होतो.

कोणत्याही प्रकारचे कर्ज घ्यावयाचे असेल तर त्यासाठी कोणत्या प्रकारचा व्यवसाय आहे त्यावर ती बँका / पतसंस्था आपल्याला काही टक्क्यांमध्ये अर्ध सहाय्य करत असते. काही वरति जी रफकत आपण कर्ज म्हणून घेते. त्यानुसार त्यावर व्याज आकारले जाते. या कामापेठीत त्या दिवसांमध्ये त्याचे हप्ते अरावे लागतात.

बँका / पतसंस्था यांचे महत्त्व आपल्या दैनंदिन जीवनात पार महत्त्वाचे आहे. कोणतेही काम असो त्या कर्जा शिवाय होत नाही.

● बचत खाते पध्दत

व्याख्या -

बचत खाते - ही बँका आणि इतर वित्तसंस्थांची सवति लोकप्रिय आहे. विहीट अपवाद पगळ ता कोणीही व्यक्ती किंवा व्यवसाय आपले पैसे बँकेत देते. हे पैसे बँक तिसऱ्या व्यक्तीस कर्ज म्हणून देते प त्यासाठी आकारते या व्याजानीय पेशाद्वन बँक मूळ ठेपीपारास्य व्याज देते.

घरी बचत बचत ठेवण्यापेक्षा सुरक्षित असावी म्हणून पैसे बचत खात्यात ठेवले जातात. ग्राहकाने आपले ओळखपत्र आणि पत्त्याचा पुरावा बँकेला अर्जासोबत देऊन बचत खाते उघडता येते. बचत खाते उघडण्याच्या ग्राहकाच्या चेक बुक, ATM पासबुक अशा अनेक सोयी उपलब्ध होतात. ग्राहक आपले पैसे हवे तेव्हा काढू शकतो. तसेच आर. टी. जी. एच. एन. र. पफ. टी ही असे मार्ग वापरून वतरांना पैसे देऊ शकतो.

जनधन खांबाबत सरकारने ग्रूप किमान रक्कम आणि कुठेही व्हूल्फ नसलेली बचत खाती. उघडण्याची सोय भारतीय जनतेला करून दिली. या योजनेसंतर्गत कोठ्यावधी बचत खाती उघडली गेली. बचत खाते ही बँका आणि इतर वित्त संस्थांची सर्वांत ओळखीची सोय आहे.

• बचत खातेची फायदे

बचत खाते काढणे हासही ग्रूप मोठ्या प्रमाणात सोयीस्कर आले आहे. वाढत्या इंटरनेटच्या सामर्थ्यामध्ये जिथे खाते उघडण्यासाठी 1 ते 12 दिवसात उघडून मिळते. बचत करताना जास्तीत जास्त सेवांचा लाभ घ्यावा यामागचा हेतू असतो. अपिचमात्र जर पेशांची बचत करायची असेच तर बँका - पतसंस्था मांमध्ये पैसे ठेवणे गरजेचे आहे. जेणेकरून त्या ठेवीतल्या रककमेवर योग्य असे व्याज मेळून आपल्या पेशांची बचत तसेच वरील ठेवीतल्या पेशांचा वापर करता येतो. जीवनामध्ये जर मोठे खर्चाचे असेल तर पेशांची बचत केली पाहिजे. तसेच योग्य अशा सेवांचा आपल्या उपयोग घेता आता पाहिजे.

बैंका व पतसंस्था मांमध्ये खाती ही दोन प्रकारची असतात.

- 1) बचत खाते
- 2) चालू खाते

- प्रमुख उद्देश चौक्या जाळासाठी बचत करणे मुख्यतः महिन्याचा अर्ध भागपिठ्यासाठी.
  - या खात्यावर तुम्हाला ठराविक व्याज मिळते. ते प्रत्येक बँकेनुसार बदलते असू शकते.
  - खाते फक्त व्यक्ती किंवा सरकारने परवानगी दिलेल्या संस्था ठेवू शकतात.
  - दैनंदिन, दरमहा, त्रिमाही, अर्धमाही व वार्षिक पैसे भरणे व जाळणे यावर विविध मर्यादा.
  - बँकेचे चार्जेस तुम्हालात्मक दृष्ट्या कमी.
  - किमान ठेव मर्यादा कमी
  - चेक बुक संख्या मर्यादित
- 2) चालू खाते
    - प्रमुख उद्देश व्यवसायासाठी वापर.

या स्यात्कारणं व्याजं मिळत नाही :

कोणीही व्यक्ती, हिंदू अविश्वकृत पुरुष, भागीदारी
कर्म, कंपनी च्यामुळे स्याते उघडू शकते.

असमर्थित व्यवहार

बँकेचे चार्जेस जास्त

किमान ठेव मर्यादा जास्त

चेक बुक संपल्या असल्यास

बचत स्याते उघडताना तुमच्या आर्थिक उत्पन्नाची कोणतीही
कागदपत्रे संबंधित बँकेत सादर करावी लागत नाहीत.
चालू स्याते उघडताना तुम्हाला तुमच्या व्यवसाय संस्था
तील कागदपत्रे सादर करावी लागतात.

बचत स्याते सर्वसामान्य जनतेने काढणे
गर्जेचे आहे. उदा. पंतप्रधान आवास योजना अथवा
सकारच्या नवनीत योजना सरकारकडे येत असतात.
कोणीही आर्थिक अडचण आली तर जी आपण
रक्कम ठेवली आहे. त्याचा पुरेपुर उपयोग होऊ शकतो.

पतसंस्थेचे महत्त्व

आज या पतसंस्थेचे पटपृक्षात कर्पांतर आले आहे. यामध्ये सर्व सभासद, ठेकीदार, जर्जदार संस्थेस वेळोवेळी भेटी देणारे मान्मावर व हितचिंतक मांचा मोलाचा वाटा आहे या आर्थिक महत्वाचात वर्धित पतसंस्थेने गरूड न्सेप घेतली आहे. महत्वात अखेर वर्धित सभासद वसूल भाग भांडवल बन. त्याच असून ठेकी रू त्याच आहेत.

सभासदांना विविध कारणासाठी रू त्याच कर्जाचे वाटप करण्यात आले आहे. महत्वात वर्धित आवश्यक त्या सर्व तरतुदी करून 129.50 व्याय रतका निव्वळ नफा कामेसा आहे. या वर्षी सभासदांना 15% शिकारशीप्रमाणे त्याभांश वाटप करण्याचे आम्ही सर्व संचालकांनी ठरविले आहे. अविट्यात संस्थेच्या हिताच्या दृष्टीने अनेक योजना राबविण्यासाठी आमची संकल्पना आहे.

महत्वात वर्धित पतसंस्थेचे सर्व सहकारी संचालक मंडळाची मोलाची साथ त्याचप्रमाणे सचिव यांनी अनिशय सहमपणे सांभाळलेला कार्यभार या सर्वांमुळे पतसंस्थेच्या प्रगतीमध्ये आपण सर्वांनी मोलाचे सक्रिय योगदान देऊन हा पटपृक्ष जोफात वर्ध्याची सर्वांनी अधिक प्रयत्नशील राहू ज्या असे आपण सर्वांना मनपूर्वक आवाहन आहे.

१. पतसंस्था रक्षणसंबंधी माहिती

पतसंस्था शाखेमार्फत नागरी / ग्रामीण विंगर बोती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थाच्या बाबत घोरणात्मक निर्णय घेतले जातात.

- कामकाज

- १) नागरी बोती पतसंस्था / कर्मचारी पतसंस्थांची नोंदणी करणे.
- २) रूपये १० कोटी ठेवी असणाऱ्या पतसंस्थेचे पर्यवेक्षण हे संबंधित जिऱ्या उप-निबंधक करतात व १० कोटीपेक्षा कमी असणाऱ्या पतसंस्थेचे संबंधित तालुका सहाय्यक / उपनिबंधक हे करतात.
- ३) पतसंस्थेच्या कार्याक्षेत्रात्मयीन संबंधित निबंधक पतसंस्थांच्या उपविधी सहाय्यक सहकारी संस्थेच्या मानिनियम १९६० मधीय तरतुदीनुसार पुऱुस्त करणे.
- ४) नागरी / ग्रामीण विंगर बोती पतसंस्था, कर्मचारी पतसंस्थेचे कामकाज सुरळीत पणे चालव्यासाठी घोरणात्मक निर्णय घेणे.

पतसंस्था

- प्र-१) महाराष्ट्रातील ज्या नागरी किंवा सहकारी संस्था अंतर्गत सभासदांचे जोअर आणि क्वास्य हितसंबंधात सोसायटीचे शुल्क चार्ज आकारणे का जातात ?
- महाराष्ट्रातील / नागरी / सहकारी गृहनिर्माण संस्थांवर सभासदांचा हिस्सा किंवा व्याज, अगदी भूतकाळातील आणि मृत व्यक्तीने, सोसायटीच्या देय असलेल्या देय रकमेच्या मर्यादेपर्यंत शुल्क आकारणे जातात.
- प्र-२) सोसायटी पतसंस्थेचे अंतिम अधिकार हे कोठामा असतात ?
- महाराष्ट्रातील नागरी / सहकारी पतसंस्था अधिनियम आणि उपनियमांनुसार अंतिम अधिकार सोसायटीच्या सर्व-साधारण संस्थेकडे आहेत.
- प्र-३) वर्षभरात पतसंस्थेच्या जास्तीत जास्त किती सभा होतात ?
- वर्षभरात नागरी पतसंस्थांच्या जवळपास चार वेळा सभा होतात. सभासद उपस्थित राहणे अनिवार्य असते.
- प्र-४) पतसंस्थेचा वार्षिक अहवाल जो असतो तो किती वेळा जनतेसमोर मांडला जातो ?
- वर्षभरातून किमान २ वेळा वार्षिक अहवाल सादर केला जातो. त्यात काही भवनवीन संकल्पना मांडल्या जातात.

पतसंस्थेच्या धफबाकीदाराने जर कर्त दिव्येच्या मुदतीच्या आत जर भरवे नाही तर पतसंस्था जप्ती जावते व फोडल्या प्रकारची कारवाई करू शकते ?
जर धफबाकीदाराने दिव्येच्या रकम व तसेच त्या मुददवेवर आलेले व्याज जर भरवे नाही तर पतसंस्था जप्ती जावते. व ज्या पस्तु मोठ्या माहेत त्यावर कडवा ती पस्तु स्वतःच्या मातकीची करून टाकते.

* निष्कर्ष *

सदरचा हा कर्मवीर भाऊराव पाटील या नागरी पतसंस्था हडपसर या संस्थेचा निहाल हा प्रकल्प करताना खुप साऱ्या पतसंस्थेची 25 व्या रौख्य महोत्सव माहिती तसेच खुप साऱ्या गोष्टींची माहिती मिळाली. हडपसर भागातील एक मजेत्रा अशी संस्था असुन सुद्धा एक चांगल्या प्रकारची पतसंस्था सर्वत्र नावारूपास आली.

तसेच त्या संस्थेमधील सर्व पदाधिकार्यां मोलाचे असे सहकार्य करून आपल्या नपनवीन पतसंस्थेवरून माहिती पुरवली त्या सर्व कर्मचारी वर्गाच्या शतशान्ती मी लगी आहे. नक्कीच कर्मचारी पाटील यांच्या संस्थेच्या महाविद्यालयात मी शिकत आहे. त्यांच्या संस्थेचे सर्व होत करुनी मोलाचे कार्य केले.

* मंगनिदेशक *

सरचा प्रकल्प करताना मी आणि मित्त
मोहिणी तसेच पुढुंबातीस सर्पांची मत्वा मोव्याची
अशी साथ मिळाली. तसेच या प्रकल्पाविषयी मत्वा
आसपास असलेल्या परिसरातील माहिती प्रकृत करताना
आसपास असलेल्या आल्या पण मत्वा स्वगळ्यांनी
युप साऱ्या अडचणी आल्या पण मत्वा स्वगळ्यांनी
या प्रकल्पामध्ये युप मोव्या समावात मदत केली.
दैनंदिन जीवनात बँक / पतसंस्था यांचे
महत्त्व युप मोव्या समावात आहे व त्याची सामान्य
माणसांनी यांचा प्रत्यक्षितपणे त्यांच्या असे मत्वा
वाटते. कर्मवीर आऊराण पाठीस सहकारी पतसंस्था
ब्रेट फेऊन त्यातील पदाधिकार्यांची मत्वा मोव्याची
अशी मार्गदर्शन केली. तसेच आम्ही त्यांचे बोवणे
अत्यंत शांततेत फेऊन त्यांना सहकार्य केले. आम्ही
या पतसंस्थेतील सर्व संपात्क चेअरमन मॅनेजर
यांचे अत्यंत ज्ञानी आहेत.

ज्या कर्मवीर आऊराण पाठीस यांच्या
महाविद्यालयात मत्वा अर्थशास्त्र विवयातुन हा
प्रकल्प मिळाल्या त्याकडून मी स्वगळ्यांचे आभार
मानते. तसेच मी पोतदार सरांची युप आभारी
आहे.

धन्यवाद

13 एप्रिल 2022

सूचना

महाविद्यालयातील भूगोल विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते की दि. 18 एप्रिल 2022 रोजी सकाळी 10 वा. जलसंवर्धन : काळाची गरज या विषयावरील श्री. प्रशांत बोरावके यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी सकाळी 10.00 वा. भूगोल विभागात उपस्थित रहावे.

Dr. Savita Kulkarni

डॉ. सविता कुलकर्णी

रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी

Dr. Pandit Shelke
PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके

प्राचार्य

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे ,
 आठवासाहेब मंगर महाविद्यालय, हडपसर,
 भूगोल विभाग

व्याख्यान - जलसंवर्धन कार्याची वारज

Name

Sign

1) Rushikesh ~~Prat.~~ B. Chavan	R. B. Chavan
2) Srushti. D. chavan	<u>Srushti</u>
3) Gangurde sonu Rajaram	<u>Gangurde</u>
4) अंगुलगा बाबासाहेब राजेंद्र	<u>अंगुलगा</u>
5) Hemade Vikas <u>Bansky</u>	<u>Hemade</u>
6) ~~May~~ Jadhav <u>Mayur</u> Bai	<u>May</u>
7) Jadhav Navnath Atmaram	Jadhav
8) Kalbhoy Rutika Sandip	<u>Kalbhoy</u>
9) Kedar Saurabh Sanjay	<u>S.S.K.</u>
10) Rajput Yuvraj Nagnath	<u>Rajput</u>
11) Yalga Mallikarjun Kambde	<u>Yalga</u>
12) Rekha Ramesh Bansode	<u>Rekha Bansode</u>
13) Mulekar saloni prakash	<u>Saloni</u>
14) NADGE AM. MALLINATH DI G A M B A R	<u>M. D. NADGE AM</u>
15) Kashinath R. Nangar	<u>Kashinath</u>
16) Vasave Rakesh	<u>Rakesh</u>
17) Aditya. Amolekar	<u>Aditya</u>
18) Shubham S. Bote	<u>S. S. Bote</u>
19) Mohit S. Chauhan	<u>Mohit</u>
20) Raghav R. Dasar	<u>Raghav</u>
21) Kshitij Chavate.	<u>Kshitij</u>
22) Pallavi Verne	<u>Pallavi</u>
23) Shubham Shirsath.	<u>Shubham</u>
24) Bhagyashree Lemkad	<u>Bhagi</u>
25) Sarswati Kashyap	<u>Sarswati</u>
26) सार्वजनी सार्वजनी	<u>Khewal</u>

जलसंवर्धन : काळाची गरज

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाच्या अणासाहेब मगर महाविद्यालयातील भूगोल विभाग आणि पाणी पंचायत यांच्या संयुक्त सहकार्याने जलसंवर्धन : काळाची गरजया विषयावरील श्री. प्रशांत बोरावके यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमाच्या सुरवातीला डॉ. सविता कुलकर्णी यांनी श्री. प्रशांत बोरावके यांचे स्वागत केले. प्रास्ताविक करताना भूगोल विषयाच्या विद्यार्थ्यांना या विषयाची माहिती असावी आणि जलसंवर्धन ही आजची गरज असल्याने या व्याख्यानाचे आयोजन केल्याचे त्यांनी सांगितले. श्री. प्रशांत बोरावके यांनी उपलब्ध असणारे पाणी आणि वाढती लोकसंख्या याची माहिती दिली. पृथ्वीवरील पाण्याचे प्रमाण कमी असून आहे त्या पाण्याचे संवर्धन करणे गरजेचे असल्याचे त्यांनी सांगितले. यासाठी जलसंवर्धनाच्या अनेक पध्दती त्यांनी यावेळी सांगितल्या. कार्यक्रमाचे आभारप्रदर्शन प्रा. गणेश गांधिले यांनी केले.

13 जुलै 2021

सूचना

महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते की दि. 17 जुलै 2021 रोजी काळे पडळ या ठिकाणी वृक्षारोपणाचा उपक्रम आयोजित करण्यात आला आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी सकाळी 9.00 वा. महाविद्यालयात एकत्रित जमावे.

Dr. Savita Kulkarni

डॉ. सविता कुलकर्णी

रा.से.यो. कार्यक्रम अधिकारी

Dr. Pandit Shelke
PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके

प्राचार्य

वृक्षारोपण

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाच्या अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय आणि निसर्गराजा मैत्र जीवांचे या संस्थेच्या सहकार्याने काळे पडळ या ठिकाणी वृक्षारोपण करण्यात आले. यावेळी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पंडीत शेळके, व्होकेशनल विभागाचे उपप्राचार्य प्रा. अनिल जगताप, रा. से.यो कार्यक्रम अधिकारी प्रा. नितीन लगड, डॉ. सविता कुलकर्णी, एनसीसी ऑफीसर प्रा. देशमुख, प्रा. गणेश गांधिले, प्रा. धनाजी व्यवहारे, श्री अजय न्हावले व विद्यार्थी उपस्थित होते. यावेळी प्राचार्य डॉ. पंडीत शेळके, व्होकेशनल विभागाचे उपप्राचार्य प्रा. अनिल जगताप यांच्या हस्ते वृक्षारोपणाची सुरुवात करून उपस्थित सर्व विद्यार्थ्यांनी वृक्षारोपण केले. यावेळी कडुनिंबाच्या 70 झाडांची लागवड या ठिकाणी करण्यात आली.

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाने
अदाला साहेब नगर महाविद्यालय
राष्ट्रीय सेवा योजना
वृक्षारोपण
२०/०१/२०२२

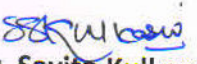
Sr.	Name	Signature
1.	Yallava Mallikarjun Kambolle	
2.	Y. Mulekar Saloni Prakash	
3.	Thooat Shroddha Vishwas	
4.	Kokane Divya Ram	
5.	Rekha Ramesh Bansode	
6.	Badgyaz. Mayuri. Jivansing	
7.	Rakshe Sanket Subhash.	
8.)	Mulae. Abhishek. Shivshankar	
9.]	waghule Yash Devidas	
10)	Gawali Amit. Mahadev	
11)	Damane Sahil Madhukar	
12]	Ganesh Arun Hippakare	
13	Shirahna Anil Waghmare	
14)	Sankar Bhagoji Shinde	
15)	Pawar Shridhar Bapusahab	
16)	Zende Mayur Anil	
17)	Vaijanath Ghisade	
18)	Aditya Umesh Sutar	

04 फेब्रुवारी 2022

सूचना

महाविद्यालयातील भूगोल विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते की दि. 07 फेब्रुवारी 2022 रोजी श्री. गणेश कुंभार यांचे ड्रोन : सर्वेक्षणाचे अत्याधुनिक साधन या विषयावरील व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी 7 फेब्रुवारी 2022 रोजी भूगोल विभागात उपस्थित रहावे.

Dr. Savita Kulkarni

डॉ. सविता कुलकर्णी

Dr. Pandit Shelke
PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

डॉ. पंडित शेळके

पु. प्र. वि. नं.
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर पुणे-२८
भूगोल विभाग
रोजगार संधी व स्पर्धा परिक्षाची तयारी
दि. १५ मे २०२२
सामंदासक: प्रा. धनाजी व्यावहारे

PDEA
ANNASAHEB MAGAR
MAHAVIDYALAYA
Hadapsar, Pune-28

 GPS Map Camera

पुणे, महाराष्ट्र, India
PDEA'S ANNASAHEB MAGAR MAHAVIDYALAYA, MAHATMA PHULE
INSTITUTE OF MANAGEMENT & COMPUTER, Manjri Rd, सुभाष नगर,
हडपसर, पुणे, महाराष्ट्र 411028, India
Lat 18.503768°
Long 73.953412°
15/05/22 11:18 AM GMT +05:30

Google

पु. वि. सं. नं.
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर पुणे-४८
भूगोल विभाग
सोळाव्या वर्षी नं. राष्ट्रीय परीक्षायी न्यायी
दि. १५ जे. २०२२
समीक्षक: डॉ. पद्मजी लोखरे

PDEA
ANNASAHEB MAGAR
MAHAVIDYALAYA
HADAPSAR, PUNE-48

GPS Map Camera

पुणे, महाराष्ट्र, India

PDEA'S ANNASAHEB MAGAR MAHAVIDYALAYA, MAHATMA PHULE
INSTITUTE OF MANAGEMENT & COMPUTER, Manjri Rd, सुभाष नगर,
हडपसर, पुणे, महाराष्ट्र 411028, India

Lat 18.503768°

Long 73.953412°

15/05/22 11:24 AM GMT +05:30

Google

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे,
अण्णासाहेब मंगर महाविद्यालय, हडपसर
भूगोल विभाग आयोजित
व्याख्यान - डोन् :- सर्वेक्षणाचे आल्याद्युक्तिक साधन

- 1) Rajput Yuvraj Nagnath Yuvraj
- 2) Kalbhos Rutika Sandip Kalbhos
- 3) अजुसंग राज अजुसंग
- 4) Yallava Mallikarjun Kamballe Yallava
- 5) Rekha Ramesh Bansode RekhaBansode
- 6) Mulekar saloni Prakash Saloni
- 7) NADGAM MALLINATH M.D. NADGAM
DI & AMBAR
- 8) Jadhav Navnath Atmaram J. N.A. Jadhav
- 9) Kashinath R. Nangar Kashinath
- 10) Rakesh Vasave Rakesh
- 11) Kedar Saurabh Santay S.S.K.
- 12) Raj Gorakh Kamthe Raj
- 13) Sneha Pravin Pardeshi S.P. Pardeshi
- 14) Kalle Rohini Ravindra. Rohini
- 15) Vineet Manoj Kasbe Vineet
- 16) Arati Anandshiksharan Arati
- 17) Monika Rajendra Navjore Monika
- 18) Abhishek R. Swirgajar. A.S.K.
- 19) Akash Uttam Jadhav Akash

झोन : सर्वेक्षणाचे अत्याधुनिक साधन या विषयावर व्याख्यानाचे आयोजन

कोणत्याही घटकाची माहिती मिळविण्यासाठी किंवा अभ्यास करण्यासाठी सर्वेक्षण हा महत्त्वाचा टप्पा असतो. अलिकडील काळात ही माहिती मिळविण्यासाठी झोनचा वापर मोठ्या प्रमाणावर केला जातो. याची माहिती विद्यार्थ्यांना व्हावी तसेच या क्षेत्रातील संधीची माहिती व्हावी या उद्देशाने भूगोल विभागाच्या वतीने श्री. गणेश कुंभार यांचे झोन : सर्वेक्षणाचे अत्याधुनिक साधन या विषयावरील व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

यावेळी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधताना श्री. गणेश कुंभार यांनी झोन विषयी माहिती दिली. झोनचे तंत्रज्ञान, त्याचे कार्य कसे चालते याविषयी सविस्तर माहिती त्यांनी दिली. पारंपारिक सर्वेक्षण पध्दतीला हा मोठा पर्याय असून कमी वेळात मोठ्या प्रमाणावर काम करता येते. संगणकाला जोडलेले असल्याने माहिती संगणकामध्ये गोळा होउन ती नंतर एडिट करता येते अशी माहिती त्यांनी यावेळी दिली. विद्यार्थ्यांना या क्षेत्रामध्ये मोठ्या संधी असून त्यासाठी भूगोलाच्या विद्यार्थ्यांनी याचा विचार करावा असे आवाहन त्यांनी केले.

कार्यक्रमाचे आभारप्रदर्शन प्रा. गणेश गांधिले यांनी तर सूत्रसंचालन प्रा. धनाजी व्यवहारे यांनी केले.

P.D.E.A'S
Annasaheb Magar College, Hadapsar, Pune-411028

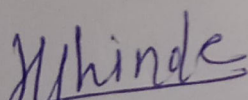
Lecture on Carrier Opportunities in Future

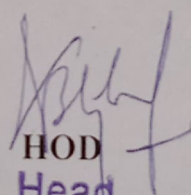
Organized by

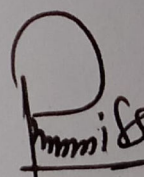
DEPT OF CHEMISTRY

All Student's of M.Sc. Chemistry Part I and Part II (Organic & Analytical) are hereby Informed that their **Lecture on Carrier Opportunities in Future** is scheduled from 12th March 2022 at 02:00 pm in the hall number SF-21.

Attendance is Compulsory.

Coordinator

HOD
Head
Department of Chemistry
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

Principal
PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mah
Hadapsar, Pune-4

प्रती,
मा . प्रा . तौहीद नदीम सर,
IFAS सोमेश्वरवाडी,
वाणेर (पुणे) .

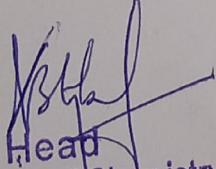
विषय : भविष्यातील करीअरच्या संधी या विषयावर मार्गदर्शन करणेबाबत...

मा . महोदय,

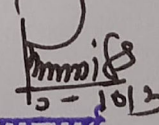
उपरोक्त विषयान्वये आमच्या महाविद्यालयातील रसायनशास्त्र विभागात दि . १२ . ०३ . २०२२ रोजी दुपारी ०२ वाजता भविष्यातील करीअरच्या विविध संधी या विषयावर आपले मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित केलेले आहे .

तरी आपणास विनंती की, आपण दि . १२ . ०३ . २०२२ रोजी आमच्या महाविद्यालयात उपस्थित गहून आमच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करावे ही विनंती .

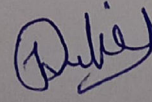
कळावे,

Head
Department of Chemistry
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

आपला विश्वासू

प्राचार्य

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय
हडपसर, पुणे - ४११०२८.

0/c

To,
Prof. Tauheed Nadeem,
IFAS, Someshwarwadi,
Baner, Pune.

Subject: Lecture for Appreciation

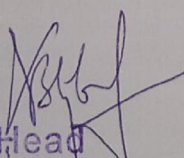
Respected Sir,

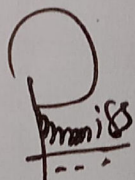
We extend our thanks to you for delivering the lecture on **Carrier Opportunities in Future** on 12/03/2022 for our M.Sc Students.

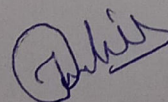
Your contribution as a resource person is helpful to our students.

Thanking you,

Yours faithfully,

Head
Department of Chemistry
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

O/C

Sr.No.	Class	Name of the Students	Signature
1	MSc-II	Natu Pankaj Rajendra	
2	MSc-II	Bhinge Shreyas Umesh	
3	MSc-I	Bhange Prabhakar Machind	
4	MSc-II	Pagar Badshiv Jivonara	
5	MSc-II	Patil Girish Ravindra	
6	MSc-II	Tendulkar Anagh Abhijit	
7	MSc-I	Torant Harshad Balakrishna	
8	M.Sc-II	Jadhav Kuldeep Manohar	
9	M.Sc-I	Jadhav Saurabh Mohan	
10	MSc-I	Kuchale Abhishek R.	
11	MSc-I	Udande Nikhil Shamrao	
12	—	Shitole Roshikesh Rupant	
13	MSc-I	Ukirade Vijaykumar Dattatraya	
14	MSc-I	Pachpound Abhishek D.	
15	MSc-I	Nawade Nikhil vijaykumar	
16	MSc-I	Gawade Gourav Jijpu	
17	MSc-I	Patil Sampatram Anandoo	
18	MSc-I	Nale Rahul Manik	
19	MSc-I	wagh Omkar shankar	
20	MSc-I	Bolbhat Omkar Siddheshwar	
21	MSc-II	Shinde Saurabh Dattatraya	
22	MSc-I	Divakar Aniket Vishwas	
23	MSc-I	Bhosale Vaibhav Navroth	
24	MSc-I	Chavre Ankar Mahadev	
25	MSc-I	Gawade Vaibhav chaitanya	
26	MSc-I	Kale Harish B.	
27	MSc-I	Shitole Rahul Rajendra	
28	MSc-I	Mite Meharud Sudarshan	
29	MSc-I	Gaikwad Prajwal Prakash	

P.D.E.A.'s
Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune - 28
Department of Chemistry
M.Sc. Organic & Analytical Chemistry, 2021-22.
Guest Lecture - Prof. Tauheed Nadeem

Date: 12/03/2022

Sr.No.	Class	Name of the Students	Signature
1)	M.Sc.I	Borade Rutuja Dattu	<u>Rutuja</u>
2)	M.Sc.I	Bhosale Rutuja Shamrao	<u>Bhosale</u>
3)	M.Sc-I	Salunke Ashwini Pralhad	<u>Salunke</u>
4)	M.Sc.II	PAL DEEPAK RAMKALAP	<u>Deepak</u>
5)	M.Sc.II	Laxman Mahadev Chaudhari	<u>Chaudhari</u>
6)	M.Sc-II	Salave Namrata Bhimrao	<u>Salave</u>
7)	M.Sc.II	Anil Shivaji Khapse	<u>Khapse</u>
8)	M.Sc.II	Ganekar Vijay Kumar	<u>Ganekar</u>
9)	M.Sc.II	Mate Sonali Dattatray	<u>Mate</u>
10)	M.Sc-II	Jadhav Shivani Sanjay	<u>Jadhav</u>
11)	M.Sc-II	Khare Rutuja Sunil	<u>Khare</u>
12)	M.Sc-II	Desai Vaishnavi Sudhir	<u>Desai</u>
13)	M.Sc.II	Javalkar Shubhangi Deepak	<u>Javalkar</u>
14)	M.Sc.II	Kudale Vaishnavi Vijay	<u>Kudale</u>
15)	M.Sc.II	Pawar Rutuja Raju	<u>Pawar</u>
16)	M.Sc.II	Pawar Priyanka Satish	<u>P.S.Pawar</u>
17)	M.Sc.II	Kamthe Nilam Hanuman	<u>Kamthe</u>
18)	M.Sc.II	Mhetre Sonali Kailas	<u>Mhetre</u>
19)	M.Sc.II	Phadare Ketki Subhash	<u>Phadare</u>
20)	M.Sc-I	Temgire Komal Balasaheb	<u>Temgire</u>
21)	M.Sc-I	Deshmukh Monika Madhukar	<u>Deshmukh</u>
22)	M.Sc.II	Chorge Mugdha Manohar	<u>Chorge</u>
23)	M.Sc.II	Parade Varsha Sanjay	<u>Parade</u>
24)	M.Sc.II	Gharbude Kajal Rajendra	<u>Gharbude</u>
25)	M.Sc.I	Katdare Pallavi Pravin	<u>Katdare</u>
26)	M.Sc.I	Falke Ankita S.	<u>Falke</u>
27)	M.Sc.I	Balwadkar Munsi. N.	<u>Balwadkar</u>
28)	M.Sc.I	Bidbag Anurita	<u>Bidbag</u>
29)	M.Sc.I	Shitole Rutuja Sunil	<u>Shitole</u>

MOU Activity 2/
Zende.

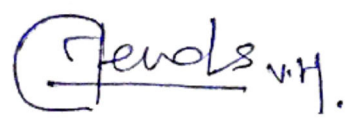
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर - २८
वाणिज्य विभाग आणि संशोधन केंद्र
विद्यार्थी सूचना

दि २/५/२०२२

वाणिज्य विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते कि आपल्या महाविद्यालया मध्ये दि ७/५/२०२२ रोजी "PDEA'S Mahatma Phule Institute Of Management, Hadapsar-28" यांचे Preparation for CET या विषयावर व्याख्यान आयोजित केलेले आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांना या व्याख्याना साठी उपस्थित राहावे.

स्थळ - कॉमर्स सेमिनार हॉल

वेळ - ११.३०

Co-ordinator
Zende N.H.

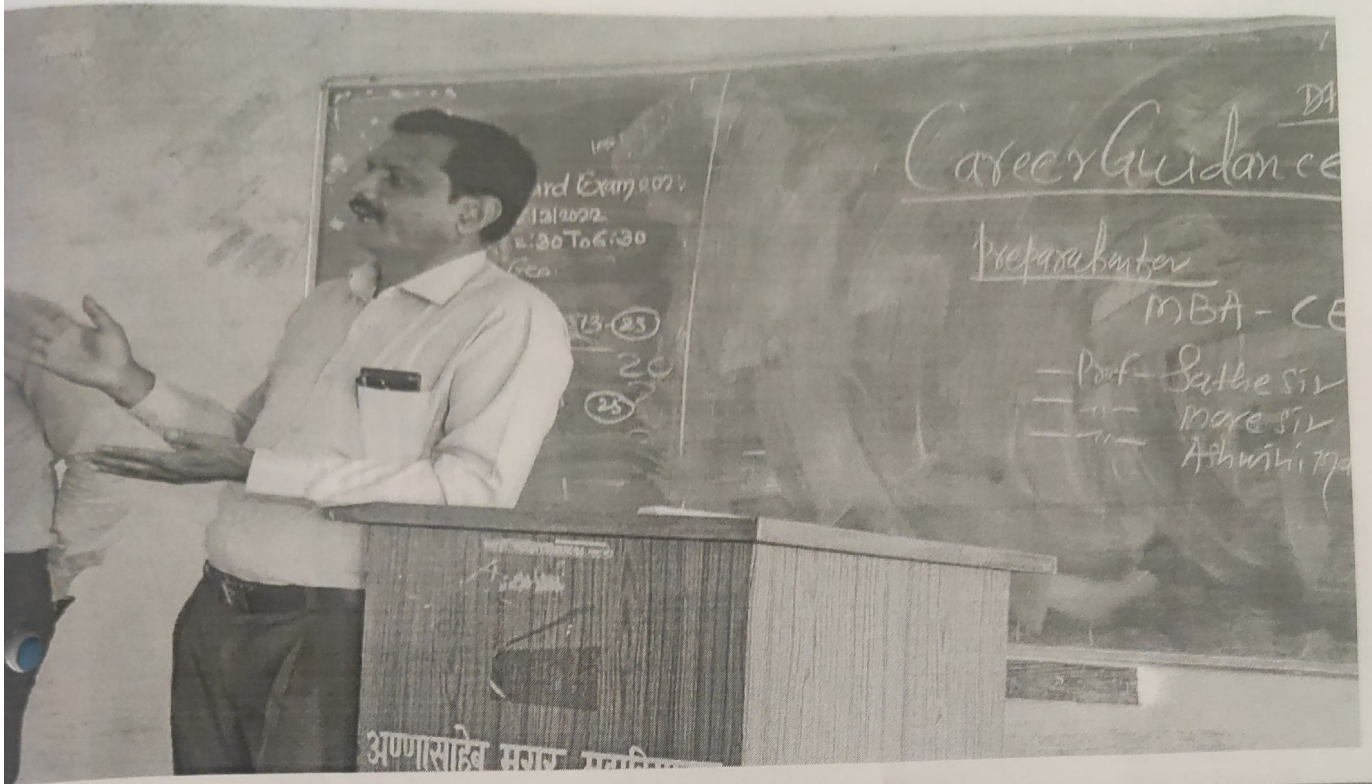

H.O.D.
Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411023.

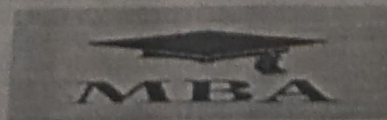
P

Pune District Education Association's
Mahatma Phule Institute of Management & Computer Studies,
 Hadapsar, Pune- 28
 (College Code- MB6107)

Documents required for M.B.A. Admission

Sr. No	Documents	SC/ST	OBC/VJNT/SBC	OPEN
1	SSC Mark sheet	✓	✓	✓
2	HSC Mark sheet	✓	✓	✓
3	Graduation Mark sheet	✓	✓	✓
4	Transfer(Leaving) Certificate	✓	✓	✓
5	CET/CMAT Score Card	✓	✓	✓
6	Migration Certificate (Other than Pune University)			
7	Nationality / Domicile Certificate	✓	✓	✓
8	Gap Certificate (if applicable)			
9	Cast Certificate	✓	✓	
10	Cast Validity	✓	✓	
11	Non- Crème layer certificate		✓	
12	Parents Income Certificate	✓	✓	✓ (For EBC)

For more details: www.pdcampim.org

"Guest lecture on CET preparation of M.B.A
& Admission procedure."

3AT, #15/2022

Name	Sign
Katra Vishwanath Prakash	<u>Katra</u>
Bhosale Pradnya Dilip	<u>Pradnya</u>
Kamthe Ujirish Balabakob	<u>Ujirish</u>
Kopase Aishwarya Sharad	<u>Kopase</u>
Jawalkar Srushti Ganesh	<u>Jawalkar</u>
Kale Hrishikesh Nilesh	<u>Kale</u>
Kadam Rishikesh Anil	<u>Rishikesh</u>
Makto Akhilesh Vishwanath	<u>Akhilesh</u>
Bhosale Prithi Suresh	<u>Prithi</u>
Kadam Ketan Vilas	<u>Ketan</u>
Chormare Ketan Uttam	<u>Ketan</u>
Dhenge Vaibhavi Dattatray	<u>Dhenge</u>
Naryane Vikrant Vijaykumar	<u>Vikrant</u>
Shaikh Supriya Jamir	<u>Shaikh S</u>
Kolte Prajakta Rajendra	<u>Kolte</u>
Kamble Prajakt Subhash	<u>Kamble</u>
Gawale Yogita Chotiram	<u>Gawale</u>
Kudde Harshada Ganesh	<u>H.G. Kudde</u>
Takawale Payal Anil	<u>Takawale</u>
Rasal Sujata Dhanwant	<u>Rasal</u>
Zende Tejasvi Mahendra	<u>Zende</u>
Bhosale Akshay Suresh	<u>ASB</u>
Dawale Chaitrali Prakash	<u>Dawale</u>
Joshi Vyanktesh Sharad	<u>Joshi</u>
Chavan Sachin Ramesh	<u>Chavan</u>
Shinde Govinda Nagrath	<u>Shinde</u>
Kumbhar Shivani Sudarshan	<u>Kumbhar</u>
Khair Aniket Vittal	<u>Khair</u>
Kudde Sanjay Bapu	<u>Kudde</u>

R

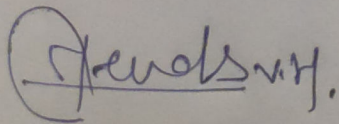
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर -२८

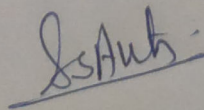
वाणिज्य विभाग आणि संशोधन केंद्र

अहवाल

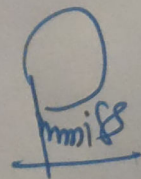
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालया मध्ये वाणिज्य विभागा अंतर्गत दि ७/५/२०२२ रोजी "PDEA'S Mahatma Phule Institute Of Management, Hadapsar-28 " यांचे Preparation for CET या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते . यावेळी PDEA'S Mahatma Phule Institute Of Management चे प्रा.साठे सर प्रा.वाल्हेकर मॅडम यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.CET Preparation, Syllabus, Passing Criteria आणि Procedure of MBA Admission या विषयावर त्यांनी विद्यार्थ्यांना आपल्या व्याख्यानातून मार्गदर्शन केले.या व्याख्यानासाठी एकूण 60 मुले व मुली उपस्थित होते.या व्याख्यानाचे आयोजन वाणिज्य विभाग प्रमुख डॉ.शुभांगी औटी यांनी केले.तसेच समन्वयक म्हणून प्रा.विशाल झेंडे यांनी काम पहिले तर सूत्रसंचालन प्रा.निकिता पिल्ले यांनी केले तर डॉ.अजिनाथ डोके यांनी आभार मानले .

Co-ordinator
(Bende V.H.)

H.O.D.
Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar Pune-28

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar Pune-411028.

MOU Activity 13/5/22
Zende

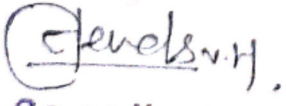
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर -२८
वाणिज्य विभाग आणि संशोधन केंद्र
विद्यार्थी सूचना

दि १३/०५/२०२२

वाणिज्य विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते कि आपल्या महाविद्यालया मध्ये बुधवार दि १८/०५/२०२२ रोजी "श्रीनाथ म्हस्कोबा साखर कारखाना" यांचे Accounting and Taxation Policies in Sugar Industries या विषयावर व्याख्यान आयोजित केलेले आहे. तरी सर्व विद्यार्थ्यांना या व्याख्याना साठी उपस्थित राहावे.

स्थळ - कॉमर्स सेमिनार हॉल

वेळ- ११.३०

Co-ordinator
(Zende vishal H)

H.O.D.
Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

PDEA'S

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-28

Department of Commerce and Research Centre

MOU Activity of Shreenath Mhaskoba Shugar Industry

A Guest Lecture on Accounting and Taxation Policies in Sugar industries

Sr.No	Name of the students	Class	Sign
1.	Supekar Rutik Sunil	T.Y.-B.Com	[Signature]
2.	Londhe Ganesh Dilip	T.Y.-B.COM	[Signature]
3.	Wairkar Puskkar Manoj	T.Y. Bcom	[Signature]
4.	Mogave Sowabh. Tranna	M.com-III	[Signature]
5.	Shinde Amol Dashrath	M.com-II	[Signature]
6.	Mhaskar Nikhil Bhausaheb	M.com-II	[Signature]
7.	Mahadik Prafull Haridas	M.com-II	[Signature]
8.	Mahadik Shubham Dattamay	M.com-II	[Signature]
9.	Dahale Suraj popat	M.com-II	[Signature]
10.	Hritthik Pavar	M.com-II	[Signature]
11.	Zedgar vishal friendad	M.com-II	[Signature]
12.	Mogave Vabker. Guntem	M.com-II	[Signature]
13.	Ganesh Keshav Sureshwanshi	M.com-II	[Signature]
14.	Gurav manthan vidyadhar	T.Y. Bcom	[Signature]
15.	Lathkar Mandar Prabhaji.	T.Y. Bcom	[Signature]
16.	Fulsundar Sankeet Hanmant	T.Y. Bcom	[Signature]
17.	Kadam Avinash Naunadh	T.Y. Bcom	[Signature]
18.	Shinde Sakshi Bandu	T.Y. B.com	[Signature]
19.	Kudale Komal Santhosh	T.Y. B.com	[Signature]
20.	Kanher Ashwini Ashok	T.Y. B.com	[Signature]
21.	Phadtare Stripath Sindip	T.Y. B.com	[Signature]
22.	Aute Rajendra Punjadam	M.com-II	[Signature]
23.	Sayali Santosh Tikane	F.Y. B.com	[Signature]
24.	Khadkar Jayash Bibhishan	F.Y. B.com	[Signature]
25.	Shivanjali Sanjay Tikane	F.Y. B.com	[Signature]
26.	Borkar Sulochana Chandhu	F.Y. B.com	[Signature]
27.	Saini Payal Ravesh Kurek	F.Y. B.com	[Signature]
28.	Bhargal Pooja Popal	F.Y. B.com	[Signature]
29.	Jadhav Shriti Umesh	F.Y. B.com	[Signature]
30.	Lahare Sakshi Kisan	F.Y. B.com	[Signature]
31.	Kalop Sakshi Lilaohar	F.Y. B.com	[Signature]
32.	Kushwaha Savitri Rajaram	F.Y. B.com	[Signature]
33.	Kushwaha Sureshi Bhagatling	F.Y. B.com	[Signature]
34.	Kompa Bhagyashri Kalyanappa	F.Y. B.com	[Signature]
35.	Kedat Sneha Sanjay	F.Y. B.com	[Signature]

[Signature]
Dipika Anmol Salaw
9762804262

[Signature]

H.O.D.

Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya,
Hadapsar, Pune-28

[Signature]

PRINCIPAL

Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

PDEA'S

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-28

Department of Commerce and Research Centre

MOU Activity of Shreenath Mhaskoba Shugar Industry

A Guest Lecture on Accounting and Taxation Policies in Sugar industries

Sr.No	Name of the students	Class	Sign
1	Nikun Ketaki Ganesan	F.Y.B.com	
2.	Rasge Shraaddha Santosh	F.Y.B.com	
3.	Tejashree Rajendra Shivankar	m.com II	
4.	Patole Babita Babruwan	M.com II	
5)	Pawar Pooja Anil	M.com II	
6)	Kulcal Priyanka	M.com II	
7)	Jannu Nandini Pravin	M.com II	
8.)	Nagtilak pooja Shirang	m.com II	
9)	meher Amruta Vilas	M.com II	
10)	Nigade prajakta pradeep	M.com II	
11.	Apeksha Anil Admane	F.Y.B.com	
12)	Deshmane puja shantinath	M.com II	
13)	Loknar Pallavi Vishwas	M.com II	
14)	Jadhav Hareshada Prakash	T.Y.B.com	
15)	Khedekar Archana Dilip	m.com II	
16)	Balunke Neha Shekhar	M.com II	
17	Manjyar Nayma Ayub	m.com II	
18)	Badade Rohini Gambhaji	M.com II	
19)	Yadav Damini Umesh	M.com II	
20)	Bhujbal Pratiksha Sunil	M.com II	
21)	Indalkar Reshma Popat	m.com II	
22)	Tembhare Dhanshri Arun	M.com II	
23)	Shinde Manisha Manik	M.com II	
24)	Datkar Chaitali Prakash	T.Y.B.com	
25)	Omkar Rajendra Lakamote	F.Y.B.com	
26)	Omkar Rajeshwar Kumbhar	F.Y.B.com	
27)	Kunjir Pratik Gajanan	F.Y.B.com	
28)	Rohit machhindra kusale	F.Y.B.com	
29)	khandagale om Anjaneshwar	F.Y.B.com	
30)	Rambte Vishwa Sanjay	F.Y.B.com	
31)	Karbhikar Sohil Sanjay	F.Y.B.com	
32)	Kalpesh Bapu Kadam	F.Y.B.com	
33)	Jay Sheshnath Singh	F.Y.B.com	
34)	Waghare Yogesh Dattatray	F.Y.B.com	
35)	Anjan Gajendra Ghule	F.Y.B.com	

Dipika Amol Satav
9762804262

H.O.D.
Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

PDEA'S

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-28

Department of Commerce and Research Centre

MOU Activity of Shreenath Mhaskoba Shugar Industry

A Guest Lecture on Accounting and Taxation Policies in Sugar industries

Sr.No	Name of the students	Class	Sign
1	Dhope Aditi chandrakant	F.Y. B.com C	
2	Kondekar Harshad Naunath	F.Y. B.com C	
3	Khandelwal Veshnav Satish	F.Y. B.com C	
4	Kungr Pratik Gajanan	F.Y. B.com C	
5	Kolpe Rahul kondiba	F.Y. B.com C	
6	Kapase Aishwarya Shamad	T.Y. B.com C	
7	Buibure Pradnya Shivachand	T.Y. B.com C	
8	BHOSALE PRADNYA DILIP	T.Y. B.com C	
9	Bhosale Ankita sanjay	T.Y. B.com C	
10	Desai Prachiti Rajesh	T.Y. B.com C	
11	Desai Pranelli Rajesh	T.Y. B.com C	
12	Devkar Sanchita Deepak	T.Y. B.com C	
13	Jambe Sanjali Vitthal	T.Y. B.com C	
14	Kolte Prajyoti Rajendra	T.Y. B.com C	
15	Dalvi Ankita Peakash	T.Y. B.com C	
16	Thombre Tejaswini Kailas	T.Y. B.com C	
17	Tiwari Archana Ravindra	T.Y. B.com C	
18	Siddhi kashinath Honnappa	T.Y. B.com C	
19	Mazumari Dattatray Balkar	T.Y. B.com C	
20	Vedlika Santosh Gajane	T.Y. B.com C	
21	Tanpure Peatiksha Peakash	T.Y. B.com C	
22	Dikole Sujata Sunil	T.Y. B.com C	
23	Bhuiwal Ishwari Anil	T.Y. B.com C	
24	Salunkhe Nikita Uday	T.Y. B.com C	

H.O.D.

Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya

Dipita Arrol Satav
9762804262

PRINCIPAL

Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

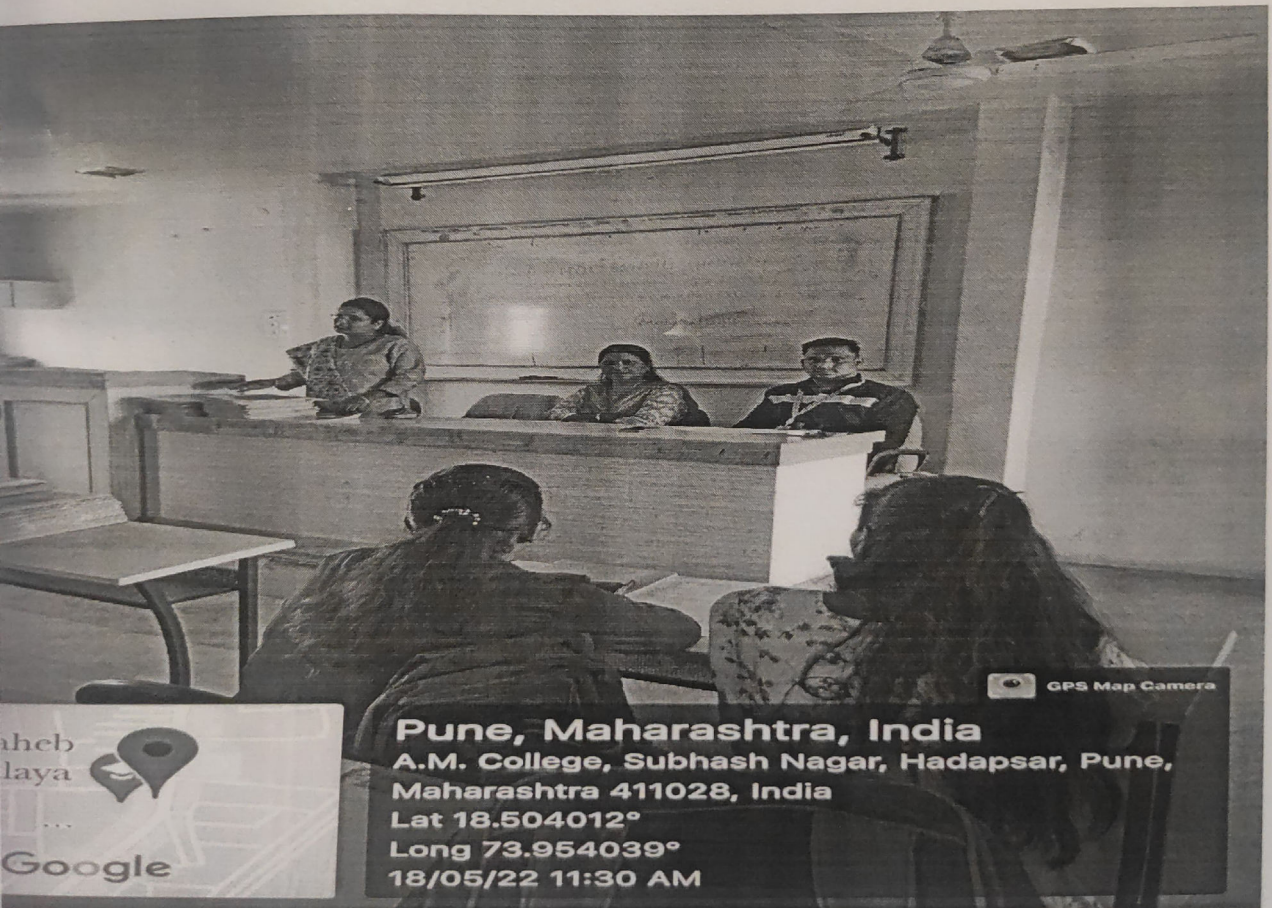

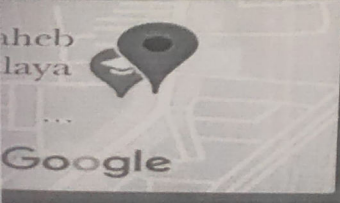
GPS Map Camera

Pune, Maharashtra, India
A.M. College, Subhash Nagar, Hadapsar, Pune,
Maharashtra 411028, India
Lat 18.5039°
Long 73.954078°
18/05/22 11:37 AM

GPS Map Camera

Pune, Maharashtra, India
A.M. College, Subhash Nagar, Hadapsar, Pune,
Maharashtra 411028, India
Lat 18.504012°
Long 73.954039°
18/05/22 11:30 AM

Handwritten signature or initials in blue ink.

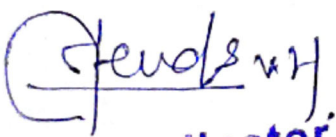
पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय, हडपसर -२८

वाणिज्य विभाग आणि संशोधन केंद्र

अहवाल

अण्णासाहेब मगर महाविद्यालया मध्ये
वाणिज्य विभागा अंतर्गत बुधवार दि १८/०५/२०२२ रोजी श्रीनाथ
म्हस्कोबा साखर कारखाना यांचे Accounting and Taxation Policies In
Sugar Industries या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले होते .
यावेळी श्रीनाथ म्हस्कोबा साखर कारखान्याचे Jr. Accountant श्रीमती
.दीपिका सातव यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. TDS, TCS, Return
Filling, Due date आणि PAN या विषयावर त्यांनी विद्यार्थ्यांना
आपल्या व्याख्यानातून मार्गदर्शन केले. या व्याख्यानासाठी एकूण ९४
मुले व मुली उपस्थित होते. या व्याख्यानाचे आयोजन वाणिज्य
विभाग प्रमुख डॉ. शुभांगी औटी यांनी केले. तसेच समन्वयक म्हणून
प्रा. विशाल झेंडे यांनी काम पहिले तर सूत्रसंचालन प्रा. निकिता पिल्ले
यांनी केले तर डॉ. अजिनाथ डोके यांनी आभार मानले .

Co-ordinator

H.O.D.
Department of Commerce and
Research Center
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

Bansilal Ramnath Agarwal Charitable Trust's

Vishwakarma College of Arts, Commerce and Science

Affiliated to Savitribai Phule Pune University & Recognized by Government of Maharashtra

ID No. PUN/PN/ACS/275/2007

NAAC Accredited with B+ Grade

College Code : 824

Date- 1st July 2021

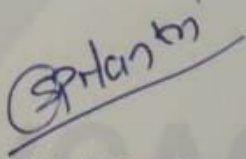
Academic Collaboration, Linkage & Co-operation

TO WHOMSOEVER IT MAY CONCERN

This is to certify that **Dr. Shubhangi Auti** from Department of Commerce of Annasaheb Magar Mahavidyalaya is in collaboration & association with our department. This collaboration is to utilize the expertise & sharing of knowledge between the entities. **Dr. Shubhangi Auti** had provided his consent to conduct the following activities with our department under this collaboration.

- ✓ Participation in faculty exchange programs
- ✓ Participation in Seminars/Conferences/Workshops/Symposiums etc
- ✓ Invited Talks

Dr. Shital Mantri
Head, Department of Commerce
Vishwakarma College of Arts Commerce And
Science

Sr. No. 3/6, Laxminagar, Kondhwa (Bk), VIIT Campus, Pune-411048

Ph. : 7888016565 / 7888076565 | Fax : +91 020 - 26932700 | E-mail : principal@vcacs.ac.in | Website : www.vcacs.ac.in

पुणे जिल्हा शिक्षण मंडळाचे
अण्णासाहेब मगर महाविद्यालय हडपसर पुणे -२८

(14/02/2022)

सर्व विद्यार्थ्यांना सुचित करण्यात येते की वाणिज्य विभागाच्या वतीने हे Mou Activity अंतर्गत Advance Excel या विषयावर Disha Computer Hadapsar, श्री राजेंद्र हेगडकर यांचे व्याख्यान दिनांक 17/02/2022 रोजी सकाळी 11:00 वाजता आयोजित करण्यात आले आहे तरी सर्व विद्यार्थ्यांनी वेळेत उपस्थित रहावे.

स्थळ वाणिज्य सेमिनार हॉल.

H.O.D.
Department of Commerce and
Research Centre
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune - 28.

PRINCIPAL
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

PDEA's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar-28

Department of Commerce

MOU Activity-Disha Institute

Advanced Excel

SR. No	NAME of STUDENTS	CLASS	SIGN
1	Aakash Govinde Shinde	F.Y. B.com	
2	Anand Sanjay Patil	F.Y. B.com	
3	Prathamesh Sachin Veer	F.Y. B.com	
4	Yash B. Ghule	F.Y. B.com	
5	Kiran P. Patil	F.Y. B	
6	shinde Rutuja Vilas	F.Y. B.com	
7	Patil Rohini Dilip	F.Y. B.com	
8	Puran Singh Singh	F.Y. B.com	
9	Harshada Mahajan	F.Y. B.com	H.P. Mahajan
10	Yadav Vaishnavi	F.Y. B.com	
11	Chaudhari Khushi	F.Y. B.com	
12	Kalel Mansi	F.Y. B.com	
13	Mune sanjana Tanaji	F.Y. B.com	
14	Shete Shivani Sugandh	F.Y. B.com	
15	Pawar rohini Gopinath	F.Y. B.com	R.G. Pawar
16	Hatagle Mohini	F.Y. B.com	
17	Mishra Rakhi	F.Y. B.com	
18	shinde Vaishnavi Balaji	F.Y. B.com	
19	Aakansha Appa Lanale	F.Y. B.com	
20	Nikum Ketaki Ganesh	F.Y. B.com	
21	Tawhare Payal Sanjay	F.Y. B.com	
22	Vaishnavi Khandu Thekure	F.Y. B.com	
23	Vinaya Rawindra Swamy	F.Y. B.com	
24	Pawar Sanika Sanjay	F.Y. B.com	
25	Rosge Shradha Santosh	F.Y. B.com	
26	Anjali laxman jadhav	F.Y. B.com	
27	Rajal Vijay Burungale	F.Y. B.com	
28	Nikita Ashok Tarakh	F.Y. B.com	Nikita
29	Deepali vijay pare	F.Y. B.com	

PDEA's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar-28

Department of Commerce

MOU Activity-Disha Institute

Advanced Excel

Sr No	Name of the Student	Class	Sign
30.	Ovhal Samiksha Digambar	F.Y.B.Com	Samiksha
31	Pratana Ashok Kale	F.Y.B.com	Pratana
32	Tejashri Rajvilas Bagde	F.Y.B.com	Tejashri
33	Ramiza Niyaz Shaikh.	F.Y. B.COM.	Ramiza
34	Shinde Prachi Vikal	F.Y.B.Com	Shinde
35	Choudhari Payal Vishnu	F.Y.B.com	Payal
36	Jawalkar Sakshi Ramdas	F.Y.B.com	Sakshi
37	Shivanjali Sanjay Tikone	F.Y.B.com	Shivanjali
38	Tikone Sayali Santosh	F.Y.B.Com	Tikone
39	Jadhav Shilpa Sanjay	F.Y.B.COM	Shilpa
40	Jiprasain Suman Babur	F.Y. B.com	Jiprasain
41	Sakshi Shirsath.	F.Y.B.com	Sakshi
42	Suryawanshi Pratiksha.	F.Y.B.com	Suryawanshi
43	Ghaugule Sapana	F.Y.B.com	Ghaugule
44.	Sakshi Khote.	F.Y.B.com	Khote
45	Jagdale Pranali Arjun	F.Y.B.com	Pranali
46.	Chhade Peachi Dilip	F.Y.B.com	Chhade
47.	Pujari Minakshi Rajkumar	F.Y.B.com	Pujari
48.	Margi Rakhi Ravindra	F.Y.B.com	Margi
49.	Sutar Siddhi Vijay	F.Y.B.com	Sutar
50	Jagdale Vaishnavi Bapu	F.Y.B.com	Vaishnavi
51	Nirbhavane Anjali Dipak	F.Y.B.com	Anjali
52	Mahar Khushi Ghanshyam	F.Y.B.com	Khushi
53.	Nikam Pooja Subhash	F.Y.B.com	Nikam
54.	Shreya Hitendra Mule	F.Y.B.com	Shreya
55.	Priyanka Audambar Borde	F.Y.B.com	Priyanka
56.	Rutuja Bhausaheb Bhagate	F.Y.B.com	Rutuja
57.	Snehal Vijay Gaikwad	F.Y.B.com	Snehal
58	Biradar Divya Vasant	F.Y.B.com	Divya

PDEA's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar-28

Department of Commerce

MOU Activity-Disha Institute

Advanced Excel

Sr.No	Name	Class	Sign.
1.	Bhendarkar Komal Anil	T.Y.B.COM	KOMAL
2.	Mane Ishwari Satyawar	T.Y.B.com	~~Ishwari~~
3.	Bhandari Pooja Ramchandra	T.Y. B.Com	Pooja
4.	Harpale Shravani Santosh	S.Y. B. Com	Shravani
5.	Bhote Vaishnavi Vilas	S.Y. B.com	Vaishnavi
6.	Wankar Gauri Maruti	S.Y. B.com	G.M. Wankar
7.	Salunke Priyanka Balasaheb	S.Y. B.com	Priyanka
8.	Chaudhari Vaishnavi Pardurang	S.Y. B.com	Chaudhari
9.	Gaikwad Payal Mosya	S.Y. B.com	Gaikwad
10.	Jagdale Sayali Satish	S.Y. B.com	Sayali
11.	Davane Nikita Sambhaji	S.Y. B.com	Nikita
12.	Podwal Raj Maruti	S.Y. B.com	Podwal
13.	Kirankumar Yelure	S.Y. B.com	Kirankumar
14.	Rajratna Yadav	S.Y. B.com	Rajratna
15.	Avadhoot Gurav	S.Y. B.com	Avadhoot
16.	Yashwant Abhishek	S.Y. B.com	Yashwant
17.	Mahesh Bhadale	S.Y. B. Com	Mahesh
18.	Ganesh Gaikwad	S.Y. B.com	Ganesh
19.	Aviratna Devkar	S.Y. B.com	Aviratna
20.	Yash Jadhav	S.Y. B.com	Yash Jadhav
21.	Bhalke Avinash Subhash	S.Y. B.com	Bhalke
22.	Shubham Lakshmi Bhidgar	S.Y. B.com	Shubham
23.	Diphode Anant Hanuman	S.Y. B.com	Diphode
24.	Limish Ravindra Jagtap	S.Y. B.com	Limish
25.	Parbatkar Rajesh Shivaji	S.Y. B. Com	Parbatkar
26.	Pawar Jyoti	S.Y. B. Com	Pawar
27.	Kumbhar Pooja	S.Y. B.com	Kumbhar
28.	Sutur Subhasini Madhwal	S.Y. B.com	Subhasini
29.	Bhosale Jyoti Pradyumna	M.com-1	Bhosale

PDEA's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar-28

Department of Commerce

MOU Activity-Disha Institute

Advanced Excel

Sr.No	Name of the student	Class	Sign
1	Athaw Suhaz Mahamuni	S.Y.B.Com	~~Athaw~~
2	Adinath Ravindra Tirkhunde	S.Y. B.com	~~Adinath~~
3	~~Ramline~~ Shanti Vishnu	S.Y. B.com	~~Ramline~~
4	Kumbhar Aarti Jalindar	S.Y. B.Com	Aarti
5	Lokar Sakshi Rahul	S.Y. B.Com	Sakshi
6	Paluskar Usha khushal	S.Y. B.COM	Usha P.
7	Birodar Shakita Sanjay	S.Y. B.COM	Shakita
8	Gaikwad Gayatri Santosh	S.Y. B. Com	Gayatri
9	Jagtap Sneha Vikas	S.Y. B.com	~~Gandha~~
10	Durga Vinod Chourasiya	S.Y. B.com	D.V.Ch.
11	Zende Kadambari Shivaji	S.Y. B.com	Kadambari
12	Sukale Siddhi Yogindra	S.Y. B.COM	Siddhi
13	Bhandari Jyoti Ashok	S.Y. B.com	J.A.Bhandari
14	Awhale Shivani Navanath	S.Y. B.com	Shivani
15	Bhadale Nikita Nandkumar	S.Y. B.com	Bhadale.
16	Phand Pratiksha Prahlad	S.Y. B.com	
17	Shinde Sonali Shesherao	S.Y. B. Com	Sonali
18	Gaikwad Vermila Narayan	S.Y. B. Com	Gaikwad
19	Kamble Shridevi Narsing	S.Y. B.com	Kamble
20	Antu Sandhya Bhogwat	S.Y. B.Com	S. Antu
21	Sakshi Shivaji Salunke	S.Y. B. Com	Sakshi
22	Vaishanvi Dhavan.	S.Y. B. Com	Dhavan
23	Panchal Shanti Balaji	S.Y. (B. Com)	Panchal
24	Chaudhari Nikita Sunil	S.Y. (B. Com)	
25	DESAI. VAIBHAV. RAJU	S.Y. [B. Com]	Desai.
26	Sable Monali Santajy	Sy. C.B. com	Monali
27	Kate Prasad Bhanu	Sy. b.com	Kate
28	Anantwar Rutuja Raghuvir	S.Y. b.com	Rutuja
29	Shewale Vaishnavi Mahadev	S.Y. b.com	Shewale

PDEA'S
ANNASAHEB MAGAR MAHAVIDYALAY-28
DEPARTMENT OF COMMERCE &
RESEARCH CENTRE
REPORT

17/02/2022

Department of Commerce was organized a Guest Lecture on Advanced Excel under the MOU activity with Disha Institute hadapsar. The Director of Disha Institute Mr. Rajendra Hegadkar delivered lecture on Advanced lecture on 17/02/2022. Total number of students was 116 attended lecture.

Aims of the Activity

To enhance the knowledge of Advanced Excel

To understand the needs and use of advanced excel

HADAPSAR BRANCH

DISHA®

COMPUTER INSTITUTE

Experts In Computer Training

RAJENDRA HEGADKAR

Branch Manager

EMP ID: MW0007

(Milind Waghmare)
Issuing Authority

"A Step To Move Your Career In Right Direction"

36 2nd Floor, Bhosale Garden Society, Hadapsar
Pune-28 • 9325888862

P.D.E.A's

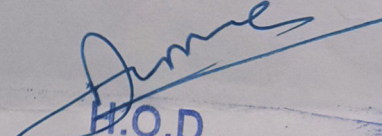
Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-411028

Department of BBA (CA)

Notice

Date:-06/05/2022

All the students of T.Y.B.B.A (C.A) are hereby informed that there will be a placement drive in association with "Mangowoods Milestore Pvt .Ltd" on 07/05/2022 at 10.00 a.m. to 12 p.m. at M.P.I. seminar hall. Students should carry their fifth semester project. Attendance is compulsory.

H.O.D.
Department of BBA (CA)
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

P.D.E.A's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya Hadapsar, Pune-411028

Department of B.B.A. (CA)

Report on Placement Drive Activity

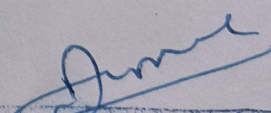
Date: 07/05/2022

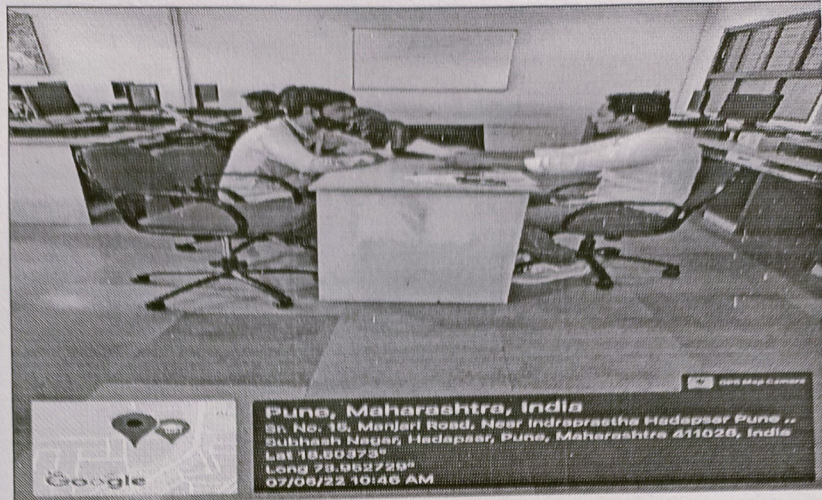
Objectives:

- 1) Preparation of resume according to job description
- 2) Formal Interview with the panel.
- 3) Job interview questions pertaining both to general and IT related topics.
- 4) Answer tips.

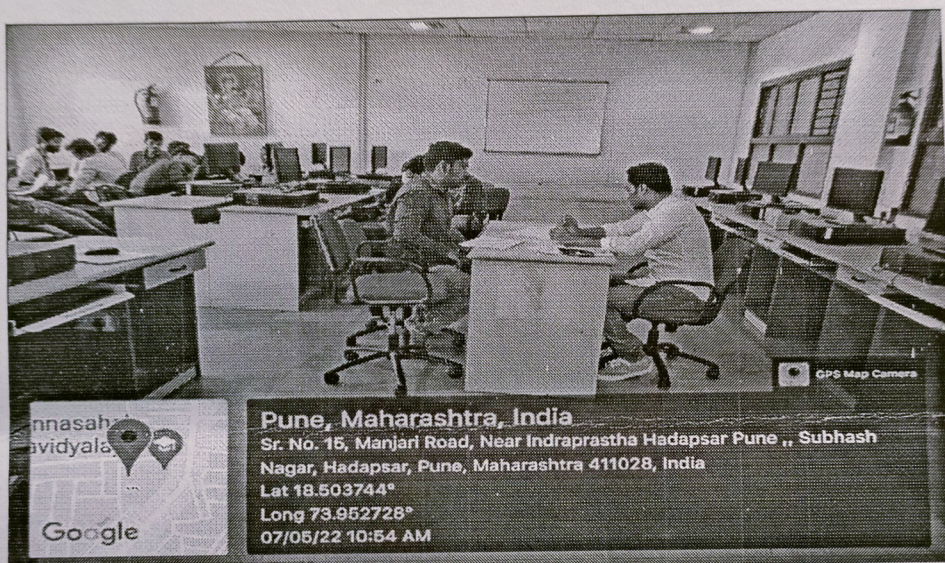
A mock interview was conducted for students of TYBBA (CA) in association with Mangowoods Milestore Pvt .Ltd on 7th May 2022. The interview panel assessed the technical and communication competence of the students and gave the individual and group feedback on their performances. Students found it to be good rehearsal for the actual job interview. It was treated as the placement related training and continuous assessment during the course. Total 45 students of TYBBA (CA) were part of this session.

Mr. Zaheer Inamdar, CEO of Mangowoods Milestore Pvt.Ltd was one of the members of the panel as an expert. And guided the students regarding resume writing and interview. The session was conducted by HOD Asha Mane, Ghule P.A and Modak S.K.

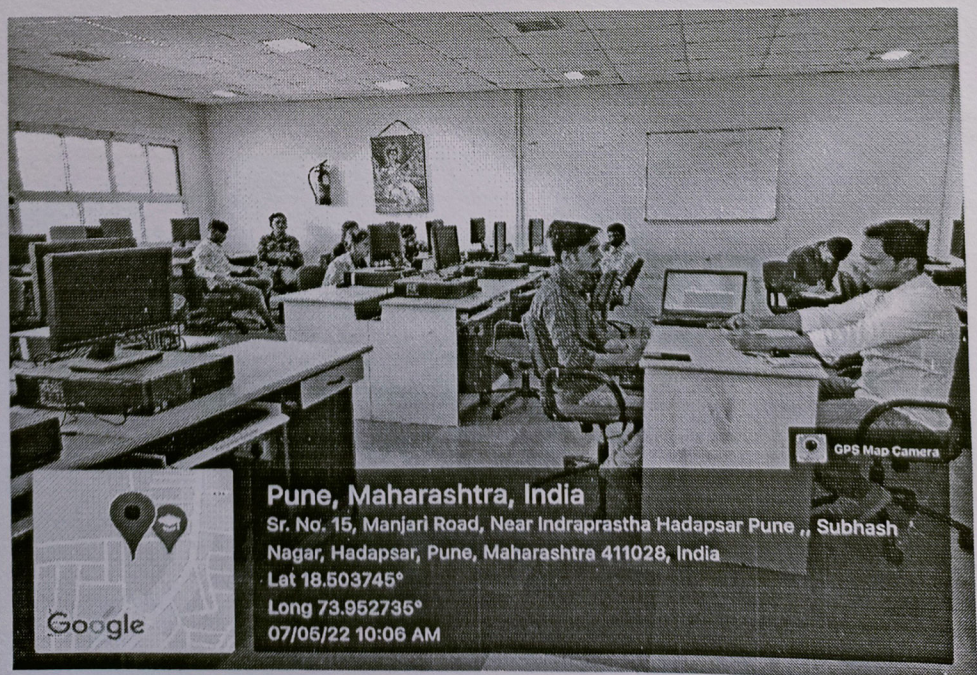

H.O.D.
Department of BBA (CA)
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

Pune, Maharashtra, India
Sr. No. 15, Manjari Road, Near Indraprastha Hadapsar Pune ,, Subhash
Nagar, Hadapsar, Pune, Maharashtra 411028, India
Lat 18.50373°
Long 73.952728°
07/05/22 10:46 AM

Pune, Maharashtra, India
Sr. No. 15, Manjari Road, Near Indraprastha Hadapsar Pune ,, Subhash
Nagar, Hadapsar, Pune, Maharashtra 411028, India
Lat 18.503744°
Long 73.952728°
07/05/22 10:54 AM

Pune, Maharashtra, India
Sr. No. 15, Manjari Road, Near Indraprastha Hadapsar Pune ,, Subhash
Nagar, Hadapsar, Pune, Maharashtra 411028, India
Lat 18.503745°
Long 73.952735°
07/05/22 10:06 AM

P.D.E.A's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-411028

Department of BBA (CA)

Placement Drive Attendance

Date:-07/05/2022

Sr.No	Student Name	Email-Id	Contact No	Signature
1.	Fayza Shaikh	Fayzashaiikh721	721836208	Fayza
2.	Vaishnavi Rupnar	Vaishnavirupnar79@gmail.com	7350598679	Vaishnavi
3.	Pooja Swami	PoojaSwami9839	9839915839	Pooja Swami
4.	Sande Saniya	saniyasande217@gmail.com	876770382	Saniya S
5.	Payal Dhumal	dhumalpayal555	80800396	Payal
6.	Dargude Abhishek	abhishekdargude22@gmail.com	7744941456	Abhishek
7.	Diya Pal.	Paladi.paldivy09@gmail.com	8483990221	Diya
8.	Anurag Jawale	anuragjawale9365@gmail.com	9527896920	Anurag Jawale
9.	Sonali Sonawane	sonali@2111@gmail.com	8237218055	Sonali
10.	Supekar Rushikesh	rushikeshsupekar96@gmail.com	96699	Rushikesh
11.	Irfan A Mulani	irfanmulani4321@gmail.com	9745540084	Irfan Mulani
12.	Sathe Praywal Rahul	praywal.sathe5@gmail.com	9921188853	PR. Sathe
13.	Vishnu K. Wari	VishnuKwari@gmail.com	9960212182	Vishnu
14.	Amin Shaikh	aminshaikh8501@gmail.com	8308421563	Amin Shaikh
15.	Sahil P. Indalkar	sahilindalkar2000@gmail.com	9552827255	Sahil
16.	Shubham G Shelar	shubhamshelar810@gmail.com	9075757459	Shubham
17.	Wetal Rohan B.	rohanda-da-wetal@gmail.com	702885-4145	Rohan
18.	Ghuge Aniket M.	ghugeaniket32@gmail.com	8317281293	Aniket
19.	Jadhav sharmishtha Kailas	sharmishtha.jadhav@gmail.com	756921913	Jadhav
20.	Jagtap Shubham sairaj	JagtapShubham03@gmail.com	9322679740	Jagtap
21.	Kale Mithlesh Shasad	KaleMithlesh27@gmail.com	9730524924	Kale
22.	Ghule Pratikesh Kalvram	pratikeshghule28@gmail.com	9660961721	Pratikesh

P.D.E.A's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-411028

Department of BBA (CA)

Placement Drive Attendance

Date:-07/05/2022

Sr.No	Student Name	Email-Id	Contact No	Signature
23]	Kale Mithlesh Sharad	Kalemithlesh218@gmail.com	9730524904	Mkale
24]	Jagtap Shubham Sanjay	Jagtapshubham025@gmail.com	9322679740	Jagtap
25]	Gaikwad Tejas	gaikwadtejas0045@gmail.com	9373829415	TG
26]	Gaikwad Harshad	hgikwad9585@gmail.com	7638259573	HG
27]	Deshmukh Laxmi Keshav	Laxmikeshav@gmail.com	876682565	Deshmukh
28]	Dargude Abhishek	Abhishekdargude333@gmail.com	7744941456	Abhi
29]	Diya Pol	poldiyya09@gmail.com	8483990001	Diya
30]	Anurag Jawale	anuragjawale9365@gmail.com	9527896920	Anurag
31]	Ganjure Abhishek	abhiganjire1111@gmail.com	8329040470	Abhishek
32]	Tejas Gore	TejasGore70@gmail.com	9168269294	Tejas
33]	Ghuge Aniket M.	ghugeaniket30@gmail.com	8317281293	Aniket
34]	Chate Adarsh V	chateadarsh7737@gmail.com	709705777	Chate
35]	Payal Daumal	payal.daumal@gmail.com	709705777	Payal
39]	Anish Kamble	iamanishB20@gmail.com	7888551162	Anish
40]	Belhekar Kunal Santosh	Kunalbelhekar67@gmail.com	9921157299	Kunal
41]	Badade Abhijeet Bajirao	abhijebadade123@gmail.com	8806415456	Abhijeet
42]	Tadhar Gaurav	GauravTadhar007@gmail.com	9145500070	Tadhar
43]	Bhondave Mayur	bhondave.mayur@gmail.com	9373160441	Mayur
44]	Raut Prathamesh	PrathameshRaut1968@gmail.com	9175769503	Prathamesh
45]	Monica Pratiksha	pratikshamonica@gmail.com	82328222	Pratiksha

P.D.E.A's

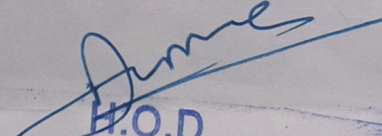
Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-411028

Department of BBA (CA)

Notice

Date:-06/05/2022

All the students of T.Y.B.B.A (C.A) are hereby informed that there will be a placement drive in association with "Mangowoods Milestore Pvt .Ltd" on 07/05/2022 at 10.00 a.m. to 12 p.m. at M.P.I. seminar hall. Students should carry their fifth semester project. Attendance is compulsory.

H.O.D.
Department of BBA (CA)
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

P.D.E.A's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya Hadapsar, Pune-411028

Department of B.B.A. (CA)

Report on Placement Drive Activity

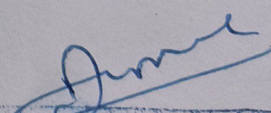
Date: 07/05/2022

Objectives:

- 1) Preparation of resume according to job description
- 2) Formal Interview with the panel.
- 3) Job interview questions pertaining both to general and IT related topics.
- 4) Answer tips.

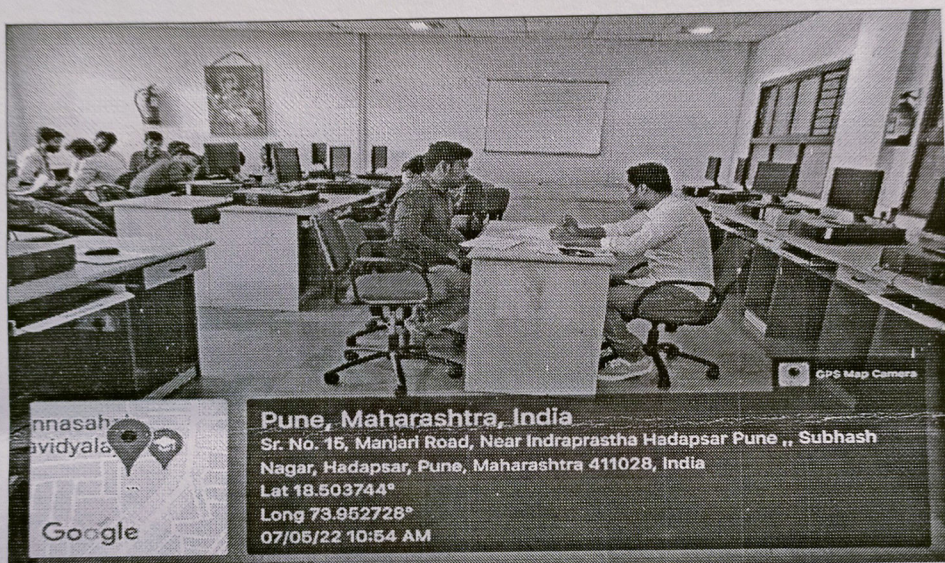
A mock interview was conducted for students of TYBBA (CA) in association with Mangowoods Milestore Pvt .Ltd on 7th May 2022. The interview panel assessed the technical and communication competence of the students and gave the individual and group feedback on their performances. Students found it to be good rehearsal for the actual job interview. It was treated as the placement related training and continuous assessment during the course. Total 45 students of TYBBA (CA) were part of this session.

Mr. Zaheer Inamdar, CEO of Mangowoods Milestore Pvt.Ltd was one of the members of the panel as an expert. And guided the students regarding resume writing and interview. The session was conducted by HOD Asha Mane, Ghule P.A and Modak S.K.

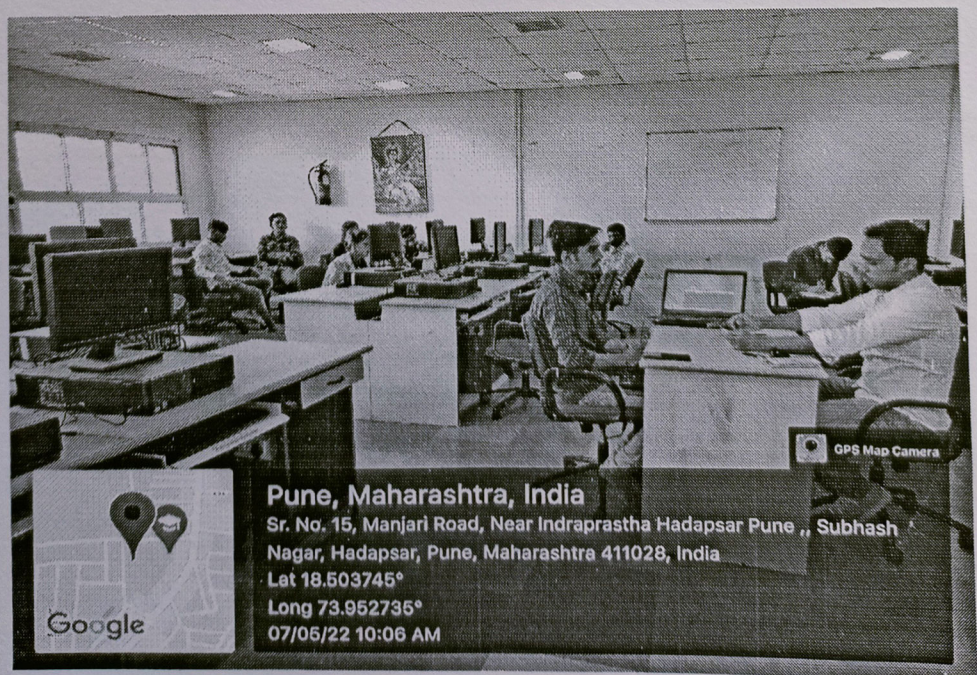

H.O.D.
Department of BBA (CA)
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

Pune, Maharashtra, India
Sr. No. 15, Manjari Road, Near Indraprastha Hadapsar Pune ,, Subhash
Nagar, Hadapsar, Pune, Maharashtra 411028, India
Lat 18.50373°
Long 73.952728°
07/05/22 10:46 AM

Pune, Maharashtra, India
Sr. No. 15, Manjari Road, Near Indraprastha Hadapsar Pune ,, Subhash
Nagar, Hadapsar, Pune, Maharashtra 411028, India
Lat 18.503744°
Long 73.952728°
07/05/22 10:54 AM

Pune, Maharashtra, India
Sr. No. 15, Manjari Road, Near Indraprastha Hadapsar Pune ,, Subhash
Nagar, Hadapsar, Pune, Maharashtra 411028, India
Lat 18.503745°
Long 73.952735°
07/05/22 10:06 AM

P.D.E.A's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-411028

Department of BBA (CA)

Placement Drive Attendance

Date:-07/05/2022

Sr.No	Student Name	Email-Id	Contact No	Signature
1.	Fayza Shaikh	Fayzashaiikh721	721836208	Fayza
2.	Vaishnavi Rupnar	Vaishnavirupnar79@gmail.com	7350598679	Vaishnavi
3.	Pooja Swami	PoojaSwami9839	9839915839	Pooja Swami
4.	Sande Saniya	saniyasande217@gmail.com	876770382	Saniya S
5.	Payal Dhumal	dhumalpayal555	80800396	Payal
6.	Dargude Abhishek	abhishekdargude22@gmail.com	7744941456	Abhishek
7.	Diya Pal.	Paladi.paldivy09@gmail.com	8483990231	Diya
8.	Anurag Jawale	anuragjawale9365@gmail.com	9527896920	Anurag Jawale
9.	Sonali Sonawane	sonali@2111@gmail.com	8237218055	Sonali
10.	Supekar Rushikesh	rushikeshsupekar96@gmail.com	966996	Rushikesh
11.	Irfan A Mulani	irfanmulani4321@gmail.com	9745540084	Irfan Mulani
12.	Sathe Praywal Rahul	praywal.sathe5@gmail.com	9921188853	PR. Sathe
13.	Vishnu K. Wari	VishnuKwari@gmail.com	9960212182	Vishnu
14.	Amin Shaikh	aminshaikh8501@gmail.com	8308421563	Amin Shaikh
15.	Sahil P. Indalkar	sahilindalkar2000@gmail.com	9552827255	Sahil
16.	Shubham G Shelar	shubhamshelar810@gmail.com	9075757459	Shubham
17.	Wetal Rohan B.	rohanda-da-wetal@gmail.com	702885-4145	Rohan
18.	Ghuge Aniket M.	ghugeaniket32@gmail.com	8317281293	Aniket
19.	Jadhav sharmishtha Kailas	sharmishthajadhav@gmail.com	756921913	Jadhav
20.	Jagtap Shubham sairaj	Jagtapshubham03@gmail.com	9322679740	Jagtap
21.	Kale Mithlesh Shasad	KaleMithlesh27@gmail.com	9730524924	Kale
22.	Ghule Pratikesh Kalvaram	pratikeshghule28@gmail.com	9660961721	Pratikesh

P.D.E.A's

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-411028

Department of BBA (CA)

Placement Drive Attendance

Date:-07/05/2022

Sr.No	Student Name	Email-Id	Contact No	Signature
23]	Kale Mithlesh Sharad	Kalemithlesh218@gmail.com	9730524904	Mkale
24]	Jagtap Shubham Sanjay	Jagtapshubham025@gmail.com	9322679740	Jagtap
25]	Gaikwad Tejas	gaikwadtejas0045@gmail.com	9373829415	TG
26]	Gaikwad Harshad	hgakwad9585@gmail.com	7638259573	HG
27]	Deshmukh Lakshmi Komt	LakshmiKomt@gmail.com	876682565	Deshmukh
28]	Dargude Abhishek	Abhishekdargude333@gmail.com	7744941456	Abhe
29]	Diya Pol	poldiyya09@gmail.com	8483990001	Diya
30]	Anurag Jawale	anuragjawale9365@gmail.com	9527896920	Anurag
31]	Ganjure Abhishek	abhigajure1111@gmail.com	8329040470	Abhishek
32]	Tejas Gore	TejasGore70@gmail.com	9168269294	Tejas
33]	Ghuge Aniket M.	ghugeaniket30@gmail.com	8317281293	Aniket
34]	Chate Adarsh V	chateadarsh7737@gmail.com	709705777	Chate
35]	Payal Daumal	payal.daumal@gmail.com	709705777	Payal
39]	Anish Kamble	iamanishB20@gmail.com	7888551162	Anish
40]	Belhekar Kunal Santosh	Kunalbelhekar67@gmail.com	9921157299	Kunal
41]	Badade Abhijeet Bajirao	abhijebadade123@gmail.com	8806415456	Abhijeet
42]	Tadhar Gaurav	GauravTadhar007@gmail.com	9145500070	Tadhar
43]	Bhondave Mayur	bhondave.mayur@gmail.com	9373160441	Mayur
44]	Raut Prathamesh	PrathameshRaut1968@gmail.com	9175769503	Prathamesh
45]	Monica Pratiksha	pratikshamonica@gmail.com	82328222	Pratiksha

PDEA'S

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-28

Department of B.B.A.

NOTICE

MOU Lecture on Finance and Fund Management

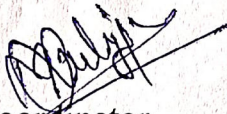
Date: 24/11/2021

All students hereby informed that B.B.A. Department is organising a MOU Lecture on Finance and Fund Management on 27th Nov.(Saturday) 2021 for BBA Students.

Lecture will be on Zoom App. Respective link will be provided on official WhatsApp group. Attendance is compulsory.

Resource Person: Mr.Thote Rushikesh (Founder & CEO of PAISA PROMISE)

Time: 11.00 a.m.

Coordinator

H.O.D. of B.B.A

ANNA SAHEB MAGAR MAHAVIDYALAYA

Hadapsar, Pune - 411 028 ☎ 020 - 2699 0376 Fax : 020 - 2699 0353

E-mail : plasma_amm@yahoo.co.in • Website : www.amc.pdeapune.org

Affiliated to Savitribai Phule Pune University • Id No. : PU/PN/ASC/029/1971 • Jr.Coll.No. 11.15.005 (Mah.)

• Re-Accredited by NAAC at 'A' Grade • Best College Award by Savitribai Phule Pune University

Managing Trustee

Outward No. : AMMH / 2024-22 / 675

Date : 24-11-2024

President
Ajit Pawar

To,
The Manager,

Vice President
Rajendra Ghadge

Hon. Secretary
Adv. Sandeep Kadam

Sub : Permission Letter

Respected Sir/Madam,

Treasurer
r. Mohanrao Deshmukh

With reference to the above mentioned subject, we kindly request you to permit our student _____ studying in SYBBA/ TYBBA of Annasaheb Magar College, Hadapsar, to visit your organization for the purpose of survey and data collection. As a part of syllabus prescribed by Savitribai Phule Pune University, B.B.A. students have to complete the project work related to some organization.

Dy. Secretary
L. M. Pawar

Therefore, we kindly request you to permit him/her to visit your Institute/Bank/Showroom/Company. Thanking you in anticipation.

Principal
r. Pandit Shelke

Thanking you,

H.O.D. of B.B.A.

PRINCIPAL

Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-411028.

H.O.D.
Department of BBA
Annasaheb Magar Mahavidyalaya
Hadapsar, Pune-28

PAISA PROMISE

पैसा भी, प्रॉमिस भी !

Address: 4th Floor, Yoo Co Space, City Vista A, Kharadi, Pune - 411014

Email: paisapromise@gmail.com

Mobile Number: 9284782958

URN: UDYAM-MH-26-0094793

MEMORANDUM OF UNDERSTANDING

For

ACADEMIC EXCHANGE

And

CO-OPERATION

Between

PDEA'S

ANNASAHEB MAGAR COLLEGE, HADAPSAR, PUNE

(NAAC Re-Accredited "B" Grade & Best College awarded by SPPU)

And

Paisa Promise, Kharadi, DIST.- PUNE

This Memorandum of Understanding ("MOU") is entered into on 11/10/2021 by and among P.D.E.A.'s **Annasaheb Magar College, Hadapsar, Pune**, an affiliated college of Savitribai Phule Pune University and **Paisa Promise, Kharadi, DIST.- PUNE**

Recitals:

1. The parties to this MOU wish to initiate skill based programmes in **BBA**.

The Dept. of BBA is running, Undergraduate course of SPPU, Pune. This type MOU is very helpful as Pune is emerged in education as well as Digital Hub.

MOU Provisions:

With due respect of each other's independence and mutual benefits, both the institutes will carry on the following activities:

* Development of curriculum of skill oriented courses in BBA & its Training.

* Infrastructure sharing.

* Imparting career oriented education and skills to students in Finance.

* Imparting career oriented education and skills to students.

* Collaboration for placement.

* Need based training of faculty: Monthly visits of experty from **Paisa Promise, Kharadi, DIST.-**

PUNE

Recording

View

Participants (33)

Find a participant

- Madhuri Badgajar (Me)
- Rushikesh Thote (Host)
- MAYUR WAGHMODE
- Aditya galwad
- Anaksha Kolhe

Invite Unmute Me

Chat

From Prafull Kadam to Everyone:

please provide one calculation about compounding after the invest 1 lak for 1 year

without withdraw intrest per

Who can see your messages? Recording On

To: Everyone

Type message here...

Grid of participants:

- MAYUR WAGHMODE
- Madhuri Badgajar
- Rushikesh Thote
- Vaibhavi Ghavate
- Venkatesh Pardeshi
- VITESH SHERE
- Ganesh Rathi
- Samreen Shaikh
- Sandesh kadam
- Madhuri Badgajar
- Rohit Hawaldar
- Vaishnavi Panchal
- Rohan Ghule
- Shreya Modak
- Shubham Shelar
- Dhiraj kapse
- Khadir
- Sachin Nalkol
- Samiksha Temkar
- Srushti Gidde
- Vidya solanki
- Manisha Ingle
- Rushikesh sathe
- Shweta Mungase
- Supriya's iPhone

Zoom Meeting Controls:

- Audio
- Start Video
- Participants (33)
- Chat
- Share Screen
- Record
- Reactions
- Apps
- Leave

Windows Taskbar:

- System tray icons: Network, Volume, Battery, Date/Time (ENG IN, 12:03 PM, 27-11-2021)

Zoomb Meeting

Participants (48)

Find a participant

- Madhuri Badgujar (M)
- Rushikesh Thote (R)
- Aarisha Kotte
- ASMITA KHARADE
- AUMALE VAISHNAV
- Chiraj Kapre
- Dipak Thote
- Genesh Raib
- Jyotsna H
- Karish Deshmukh
- Khadi
- Kshaj Phulawar
- Madhuri Badgujar
- Santoshin Inna

Invite Unmute Me

Skills OF Trader/ Investor

- Analytical Skill :** One skill every trader needs is the ability to analyze data quickly. There is a lot of math involved in trading, but it is represented through charts with indicators and patterns from technical analysis.
- Research :** Traders need to have a healthy thirst for information and a desire to find all the relevant data that impact the stock you trade.
- Focus :** Focus is a skill and it increases the more traders exercise it.
- Control:** A trader needs to be able to control their emotions and stick to a trading plan and strategy. This is especially important in managing risk by using stop losses or taking profits at set points.

Zoomb Meeting © 14 Minutes

You are viewing Rushikesh Thote's screen

Participants (45)

Find a participant

- Namrata Jadhav
- Nidhi Kumbhar
- Pavan Saitare
- Prerank Phule
- Ranjana Hambre
- Rohan Ghale
- Rohan Maskar
- Rohit Hawaldar
- Rohit Varkhade
- Rushikesh sarwade
- Ruturaj Lavhe
- Suchin Nalkol
- Samisha Temkar
- Chaman Chavhan

Invite

Seminar on Share Market and Fund Management

By Er. Rushikesh Thote (Founder & CEO of PAISAPROMISE)

Join Audio Start Video Participants Chat Share Screen Mute Reactions Flip Leave

11:14 AM 27-11-2021

Advantages and disadvantages of listing a company on stock exchange

Advantages	Disadvantages
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Listed securities are preferred by the investors as they have better liquidity. ▶ Listing provides wide publicity to the companies ▶ improves its image and reputation. ▶ Increase Capital	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Loss Control ▶ Loss Privacy ▶ Performance Pressure

PDEA'S

Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-28

Department of B.B.A.

Lecture (MOU) REPORT

Date: 29/11/2021

An Industrial guest lecture "Paisa Promise.", Kharadi, Pune was organized by the BBA Department of Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune-28 on Thursday, 27th November 2021.

54 SYBBA students(Male- 40, Female- 14) were present

Aims to interact with the Finance Industry:

1. Provides an insight into the real working environment of the industry.
2. To provide an opportunity to plan, to organise an engage in active learning experience both inside and outside the classroom.
3. Fun can go a long way in making the student realize and relish the learning concept and importance of Industrial Visit.
4. It help the student gain first hand information regarding functioning of industries and their Financial strategies.

Lecture started in Morning 8.00am.and successfully completed at 5:00pm

H.O.D. of B.B.A.

अनुक्रमांक/Roll No. A-1/3/42/83/7045/66862/2021/22

उत्तरी क्षेत्र कृषि मशीनरी प्रशिक्षण एवं परीक्षण संस्थान
Northern Region Farm Machinery Training & Testing Institute

सत्यमेव जयते

भारत सरकार / GOVERNMENT OF INDIA
कृषि एवं किसान कल्याण मंत्रालय / Ministry of Agriculture and Farmers Welfare
कृषि सहकारिता एवं किसान कल्याण विभाग / Department of Agriculture, Cooperation and Farmers Welfare
ट्रेक्टर नगर हिसार-125001-हरियाणा / Tractor Nagar, Hisar-125001 Haryana
(ISO 9001:2015 CERTIFIED)

यह प्रमाण-पत्र श्री / कुमारी / श्रीमती खानविलकर शुभम संजय
आत्मज / आत्मजा / पत्नी श्री खानविलकर संजय दत्तात्रय को प्रदान किया जाता है। जिन्होंने
इस संस्थान में दिनांक 02/04/2022 से 20/04/2022 तक अधोलिखित प्रशिक्षण प्राप्त किया।

This Certificate is awarded to Mr./Miss/Smt. Khanvilkar Shubham Sanjay
son/daughter/wife of Shri Khanvilkar Sanjay Daitatray. He/she attended
training course on as under at this Institute from 02/04/2022 to 20/04/2022.

इन्होंने निम्नलिखित विषयों में प्रशिक्षण प्राप्त किया:
He/she was imparted training on:

ट्रेक्टर एवं कृषि यंत्रों, आई.सी. इंजन, सिंचाई पम्प तथा पौध संरक्षण उपकरण इत्यादि का अध्ययन, चयन,
प्रचालन, रखरखाव, दोष निवारण व मरम्मत। / Study, Selection, Operation, Maintenance, Trouble
shooting & Repair of Tractor and Agriculture Implements, I.C. Engine, Irrigation
Pumps & Plant Protection Equipments etc.

ट्रेक्टर चलित एवम् सेल्फ प्रोपेल्लड विभिन्न कृषि यंत्रों का फार्म पर प्रचालन का अभ्यास। / Operation of
different tractor operated and self propelled agricultural Machinery on the farm.

इन्होंने उक्त प्रशिक्षण सफलतापूर्वक पूरा किया।
He/she completed the training successfully.

नांक / Dated 20/04/2022

P.K. Pandey

पी.के.पाण्डेय / P.K. PANDEY
निदेशक / DIRECTOR

TYCOON SERVICES ESTD 1991
71, KIRLOSKAR SOCIETY, MAHADEONAGAR,
MANJARI ROAD, PUNE-412307
Phone :-9146968297, 9822879319
Email:-dbongale@yhao.com

18-Mar-22

CERTIFICATE

This is to certify that **Mr.SWARAJ SANDIP SHEWALE** student of PDEA College Of BBA, Manjari, Pune has done his Internship Project Study in **PRODUCT MARKETING** on "**SALES MARKETING.**" from 01.02.2022 to 18.03.2022 in our Organisation.

During this Training we found that He was very sincere and performed well.

We wish him success in his future career.

For Tycoon Services

FOR TYCOON SERVICES

dbongale

**PROPRIETOR
AUTHORIZED SIGNATORY**

Supply Telephone Instruments Cabling Work & repairing of Telephone & AMC of an EPABX
Shop no.6, Achal Plaza, Hinda Colony, Fursungi, Pune 412308.
Mob: 9822951708

Date: 13/05/2022

TO WHOM IT MAY CONCERN

This is to certify that **Mr. Raturaj Navnath Lavhe**, a student of third year of **Bachelor of Business Administration, Annasaheb Magar Mahadevnagar** worked under our supervision during his internship period and he worked at **Shreenath Communication** for **100 hours (15Days)**. I am pleased to state that he worked hard in preparing this report and he has been able to present a good picture of the concerned work. The information and findings presented in the report seems to be authentic.

Mr. Raturaj Navnath Lavhe possesses a good moral character and pleasing personality. We wish him every success in life.

Shreenath communication
Authorized signature

M/s. Saikranti Tractors
Nagar-Manmad Road, Bolhegaon Fata,
Nagapur, Ahmednagar - 414 111
Mob.9657173131
Email :saikrantitractors@gmail.com

Certificate Of Internship

TO WHOM IT MAY CONCERN

This is to clarify that **Mr.Nalkol Sachin Santosh** Student of Bachelor Of Business Administration(Finance) from PDEA's Annasaheb Magar Mahavidyalaya Hadapsar,Pune has completed his/her intership in **Saikranti Tractors Ahmednagar** From 09/02/2022 to 23/04/2022. Under the guidance of our **Mr. Kiran Sapre**.

During the period of his/her internship program with us, He/She had been exposed to the different process and function in finance Department.

He was found punctual,polite,hardworking and a keep learner.
We wish him all the best for his future endeavors.

Thanking You,

Name Mr. Kiran Sapre (Manager)
Date 20/05/2022
Place Ahmednagar.

For: Saikranti Tractors Ahmednagar.

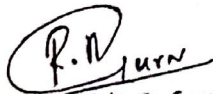
TO WHOM IT MAY CONCERN

This is to certify that Miss.Samiksha Manohar Temkar. student of Bachelor of Business Administration. Annasaheb Magar Mahavidya worked under my supervision as an intern during the period between 13 april 2022 to 13 may 2022 at our firm.I am pleased to say that she worked hard while preparing the project named " To study the working capital of rohit gurav's Firm.& has been presented a good picture of concerned works. The information present in the report seems to be authentic.

She has successfully completed this project & performance & conduct during the training was satisfactory.

Contractor,

Mr. Rohit Gurav.

Shri Rohit R. Gurav
(D.C.E.B. .E.)
Civil Engineer & Contractor
At Post, Tal. Rajapur
Dist. Ratnagiri. Pin. 416702

KIRAN ASSOCIATES
Certificate of Internship

We provide this certificate to **Mr. Soham Rajesh Jagtap**

In appreciation for his successful work as an intern at Kiran Associates.

This internship was conducted between 2/02/2022 to 6/04/2022

AUTHORIZED SIGNATORY

Kiran Associates

28, Arunodaya Society,
Opp. Shubham Medical,

No. 5, Rajawade,

Sasanenagar,

Hadapsar, Pune- 411028.

Mob. No.:9372216469

Certificate of Internship

To whom it may Concern

This is to clarify that **Mr.Prajval Bajarang Jadhav**, Student of Bachelor of Business Administration (Finance) From PDEA's Annasaheb Mager Mahavidyalaya, Hadapsar,Pune has completed his/her Internship in our Organization- Balaji Financial services from 03.01.2022 To 24.03.2022 Under the guidance of our Mr.Balaji Pawar.

During the period of His/her internship program whit us, He/she had been exposed to the different processes and functions in finance Department.

He was found Punctual,polite,Hardworking and a keen learner.

We wish him all the best for his future endeavours.

For Balaji Financial Services

Proprietor

For Balaji Financial services.ltd

Name:-Balaji Pawar.

(head)

Date: 16 May,2022

Place : Pune

KSB TRACTORS

PUNE - SASWAD ROAD, KALEWADI,
TAL. PURANDAR ,DIST. PUNE,
MOB. 9881904972
E-mail : ksstractors2017@gmail.com

Certificate of Internship

To whom it may Concern

This is to clarify that **Mr. Aditya Ramdas Girme**, Student of Bachelor of Business Administration (Finance) From PDEA's Annasaheb Mager Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune has completed his/her Internship in **KSB Tractors** from 03.01.2022 To 24.03.2022 Under the guidance of our **Mr. Sandeep Dalvi**

During the period of His/her internship program with us, He/she had been exposed to the different processes and functions in finance Department.

He was found Punctual, polite, Hardworking and a keen learner.

We wish him all the best for his future endeavours.

For KSB Tractors

Name:- Sandeep Dalvi

(Manager)

Date: 16 May, 2022

Place : Pune

KSB TRACTORS

Proprietor

INTERNSHIP LETTER

This letter certifies that **Mr. Hrishikesh Badgajar** has successfully completed 6 months of internship with CastYou as a Casting Intern during the period beginning 20th January 2021 and ending 30th September 2021.

During his time with CastYou, he has remained dedicated and loyal to his work and responsibilities.

Regard On behalf of SKU Talent Solution Pvt Ltd.

SKU Talent Solutions Pvt limited

Corporate Address - 607, Crescent Royale, VeeraDesai Industrial Estate, Andheri west, Mumbai 400053

Registered Address - 213, Platinum Square, Next to Hyatt Regency, Viman Nagar, Pune - 411014

Gaurav Traders Certificate Of Internship

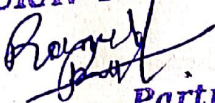
Date-10 May 2022

This is to certify that **Mr.Ganesh Madhav Rakh** student of **Bachelor of Business Administration (Finance)** from PDEA's Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune has successfully completed internship in our organization, in field of Finance from 10 April 2022 to 5 May 2022 .

During the period of his internship program with us he had been exposed to different process was found punctual, hardworking and inquisitive.

We wish him every success in his life and career.

for GAURAV TRADERS

Partner

* गौरव ट्रेडर्स *

५०३, मार्केटयार्ड, पुणे-३७.

Sign and stamp

Certificate of Internship

To whom it may concern.

This is to certify that Miss. Modak Shreya Dattatray student of Bachelor of business administration (finance) from PDEA's Annasaheb Magar Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune has successfully completed her internship in S. Kumar Wadewale. from 3rd March 2022 to 25 th 2022 under guidance of Rushabh Ghule.

Her overall performance was satisfactory and the person mentioned above carries good moral aptitude towards professional work and the organisation as a whole. This certificate is being issued upon her request .

We wish her all the best for her future .

Manager

~~S. KUMAR VADEWALE AND SNACKS CENTER~~

Date 25/04/22

~~PROPRIETOR~~

Place Pune

KOTHARI CARS PRIVATE LIMITED
(KCPL)

Car dealer

KHARADI
Mo.No.:- 079 4910 8454

INTERNSHIP CERTIFICATE

TO WHOM SO EVER IT MAY CONCERN

This is to certify that Abhishek More has worked with KOTHARI CARS PVT.LTD at KHARADI, from 18th APRIL 2022 to 16^h MAY 2022. He has overseen the work as an Accountant And Back office Management and also learned some process of sales

He overall performance was satisfactory and the person mentioned above carries good moral aptitude towards professional work and organization as a whole.

This certificate is being issued upon his request to be used for any lawful purpose it may serve he, without any obligation towards the Firm.

We wish him all the best in his future endeavors.

From Kothari cars pvt ltd
kharadi

MR. ABHIJEET KHANDEKAR

Date: 16/05/2022

Place: Pune

Certification Of The Internship

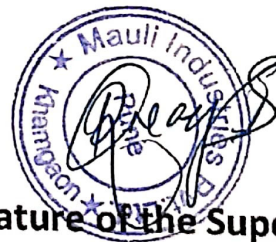
This is to certify that the work entitled "MAULI INDUSTRIES PRIVATE LIMITED COMPANY" (Packaged Drinking Water) is a piece of research work done by

MS. PAYAL BHIMARO CHOBE under my guidance and supervision for the degree of TYBBA from Annasaheb Mager MahaVidyalaya I certify that the candidate has put ,60 hours in Mauli Industries Pvt .Ltd .at Khamgaon (Yadavwadi), Tal.Daund,Dist,Pune 412214

In about company supervisionat - Mr. Rajendra Nagawade Sir.

To The Best Knowledge And Brief The Report :-

- Embodies the wort of the candidate himself .
- Has duly completed .
- Fulfils the requirement of the ordinance [hons] relating to TYBBA degree of the university .

Signature of the Supervision

Date :

Date: - 24th Feb, 2022

Ref No. SEPL0378

TO WHOMSOEVER IT MAY CONCERN

This is to certify that **Mr. Shrinath Jalindar Vakle** was employed with us as Account Assistance in the Accounts Department, from 1st July, 2021 to 31st January, 2022.

During the period of his assignment, we found him sincere, hardworking and a keen Learner.

We wish him all the best in his future endeavors.

For Shubhamastu Establishment Pvt. Ltd.

Authorized Signatory.

SURYA ENTERPRISES

Pune- Solapur Road, Theurphata, Tal. Haveli, Dist. Pune 412201
Near Bank of Maharashtra, M. 9850556339/9850633344
e-Mail : suryaenterprises3344@gmail.com

TO WHOME SO EVER IT MAY CONCERN

This is to certify that Harshal Devanad Nalwade student of Business Administration ANNSAHEB MAHAR MAHAVIDYALAYA HADAPSAR PUNE under my supervision as an intern during the period between 1st Jan 2022 to 15th May 2022 at our company.

I am pleased to state that he worked hard while preparing the project named "To study the loyalty program for customer" and has been present a good picture of the concerned works. The information presented in the report seems to be authentic.

He has successfully completed this project and his performance and conduct during the period of the training was satisfactory.

For SURYA ENTERPRISES

Authorised Signatory

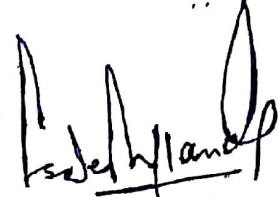
BHARAT FORGE

CERTIFICATE

This is to certify that Ms. Vaishnavi Dnyaneshwar Mane student from Annasaheb Mager Mahavidyalaya, Hadapsar, Pune has successfully completed her Internship training in Finance Department at Bharat Forge Ltd. Pune from 4th April 2022 to 18th May 2022.

To the best of my knowledge, she was found to be hardworking, honest and sincere.

We wish her success in her future career.

*Dr Leena Deshpande
Asso. Vice President H.R.*

Date: 18th May 2022

Place: Pune

KALYANI
GROUP COMPANY

C-Tech Nutriscience Pvt. Ltd.

Complete Technology in indian agriculture

Manufacturer of Micro-Nutrients Fertilizers, Growth Promoters & Bio Pesticides.

Subject:- Survey Completion Certificate

To Whom, it may concern:

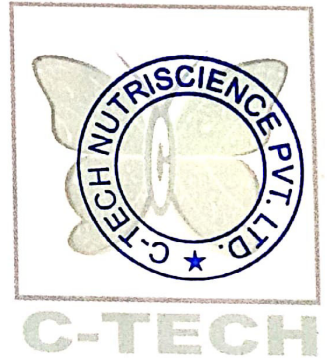
C-Tech Nutriscience Pvt Ltd Crt<That Mr.Aniket Pradip Patil

Successfully Completed Survey Program On Our Firm

During this time mr.aniket pradip patil describe the of tasks that was a and the Name of the projects that were completed mr aniket pradip patil displayed professional traits His intership period and managed to complete all assigned the requested. He was hardworking dedicated,and committed it pleasure having him With us in This short period

Sincerely

Mr.Changdeo Shankar Jagtap

Regd Office : At. Post - Rampurwadi, Tal. Rahata, Dist. Ahmednagar - 413719.

Factory : Sr. No. 30/3, Jalgaon Road, Rampurwadi, Tal. Rahata, Dist. Ahmednagar - 413719.

Cell : 9881313738. E-mail : ctechnutriscience@gmail.com

KOTHARI CARS PRIVATE LIMITED
(KCPL)

Car dealer

, KHARADI

Mo.No.:- 079 4910 8454

INTERNSHIP CERTIFICATE

TO WHOM SO EVER IT MAY CONCERN

This is to certify that ANIKET PANDHARE has worked with KOTHARI CARS PVT.LTD at KHARADI, from 18th APRIL 2022 to 15th MAY 2022. He has overseen the work as an SALES CONSULTANT

His overall performance was satisfactory and the person mentioned above carries good moral aptitude towards professional work and organization as a whole.

This certificate is being issued upon his request to be used for any lawful purpose it may serve him, without any obligation towards the Firm.

We wish him all the best in his future endeavors.

From Kothari cars pvt ltd
Kharaadi

MR. ABHIJEET KHANDEKAR

Date: 16/05/2022

Place: Pune

TO WHOMSOEVER IT MAY CONCERN

This is to certify that **Mr. Rushikesh Gorakh Sarawade** a student of Annasaheb magar mahavidyalay, Hadapsar undergoing an internship in our organization as an intern.

Mr. Rushikesh Gorakh Sarawade is working on project of **marketing study** of APOLLO .

We wish him Best for his Future and studies.

Shree Charbhaje Cycle Mart
Shop *Paw* Kalyan Park
Hadapsar PUNE-411028

Senior manager- Human Resources

ARCHAIC REMEDIES PVT LTD

Office: ARC Glory, Flat No A-802, Survey No 167, Opposite to Chaurang Angan Building, Manjari Road, MahadevNagar, Pune-412307, Maharashtra, India, Contact No. +91-7702278392.

Date: 07/05/2022

To,

Principal/ HOD

Annasaheb Magar College

Hadapsar-Pune 411028

Subject: Students and faculty training under exchange program

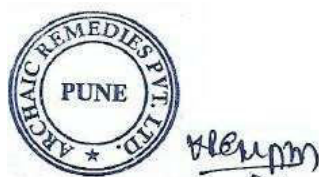
Respected Sir,

It is pleased to know you that your following students have successfully completed the training of coupling reactions using organometallic compounds during the period of 2/05/2022 to 6/05/2022 along with the faculty Prof. Shinde M. B.

- 1) Nattu Sanket Rajendra
- 2) Kudale Vaishnavi Vijay
- 3) Karande Kashinath Suresh
- 4) Sinlkar Sourabh Sukhdev
- 5) Pal Deepak Ramkalap

Thank you for your association with Archaic Remedies Pvt Ltd.

For, ARCHAIC REMEDIES PVT LTD

Dr. Kundan R. Gupta
Director
Authorized Signatory